Epistolæ
hæreticorum
To. I

1.454

Hic Liber M.S. olim extitit inter Libros Bibliothecae Domini Danielis Rindfleisch Buretii patria Vratislaviensis in Silesia, religione tum Lutherani, professione medici eruditissimi qui post peragratas multas regiones, et abjurato Lutheranismo, Romanae Ecclesiae colla submisit, et ~~[illegible]~~ mundo valedixit anno 1628. habitum monachalem sumpsit et mortuus est die 10. 7bris 1631.

on a transcrit cette note qui etoit a la tête de ce volume, sur un morceau de papier usé et qui n'etoit presque plus lisible

Ad Ducem Wirtebergensem

Gottes gnad durch seinen eingebornen son Jhesu
Christum vnsern heyland vnd warhafftig
helffer zuuor. Durchleuchtiger hochge-
borner gnedigster fürst vnnd herr. E. f. G.
christliche vnnd gnedige schrifft hab Jch in
vnderthenigkeit empfangen vnnd gelesen
vnd dabey der ehrwirdigen herrn Prædicanten
Confessio vnd declaratio vom streit Osiandrj.
Nach dem nu E. f. G. gnediglich begeren,
das Jch mein andwort anzeigen wolle von
gedachter Confessio vnd declaratio, ob Jch sie recht
achte vnd gleichlautend mit der lehre die durch
Gottes gnad in gemein in den kirchen dieser
lande, welche der Augspurgischen Confession
anhengen, gepredigt wirdt, darauff ist dises
mein einfeltige klare andtwort.
Erstlich von der Conciliatio ist nu zu spat zu reden,
denn nach dem sie in Preussen kommen, hat
sie des Osiandri anhang nicht als ein vergleich,
sonder als ein Condemnation des andern
theiles gedeutet, vnd sind edicta gefolget
darinn diesen das landt verbotten wirdt, die des
Osiandrj meinung anfechten. Dis ist
offentlich, das Osiander viel bey sich[illegible]ger,

vergeben hat, die derweil nicht, alleß so er schreibt ain J. wird weich. Die sünden sind vergeben da der Herr Christus am Creutz gestorben ist. Aber hernach erlangen die glaubigen Justiciam essentialem. Ist nun solches seine meinung gewesen, wie die wort lauten, so ist es schröcklich zu hören, gleich als wären Nerozj die sünden vergeben, aber er würdt verdampt, darumb daz er nicht Justitiam essentialem hat. Darumb wollet Ich lieber, die Conciliatio wäre nicht fürgenommen.

Zum andern von der declaratio die zu Tübingen auf denn 30 tag January Anno 1553. gestellet ist, und von der beygelegten Confessio welcher anfang ist, wir glauben, bekennen und lehren etc. sage Ich klar, das dieselbige beyde schrifften recht sindt, und gleichlautend mit der Lehr, die in unsern kirchen gepredigt würdt. Aber von wegen der kürtz, möcht villeicht Jemand nach lengern bericht begehren, dieweyl aber nu und angefangen ist, das sie in disen und andern Artickeln Lutherj lehr folgen sollten billich damit gestillet sein, die in unsern kirchen predigen oder schreiben.

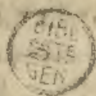
So kenne Ich den Ehrwirdigen herren Johann
Brentium und viel der andern die auch unter,,
schreiben, und weis das sie gelerte, gottfurchtige
friedliebende Menner sind, habe derhalben
nicht darfur gehallten, das sie mir wider,,
wertige meinung hetten, wird unser Kirch
der Ich auch verhoffen kan, mehr freundliche schriften
widerfarn, will Ich fleis thun, das Ihr wir auch
verschonet werde. Dieses ist mein
unterthenige und einfelltige antwort
auf E. F. G. frage. Was aber denn streit
Osiandri an sich selb belanget, acht Ich nicht das
E. F. G. von mir weiterem bericht begeren.
Es sindt viel sachen, aber d hauptstreit ist
das Osiander diese nötige lehre verdunckelt od
vertilget, das ob gleich die widergeburt geschehen
mus, und in den bekerten geschen ist, gleichwol
ist der widergeborne fur und fur gerecht, das ist,
Gott gefellig von wegen des Mittlers Christi
Gott und Menschen, durch glauben, und ist der
gehorsam Christi viel höher zu achten, denn die
neuen wirckungen in uns.

Dagegen sagt Osiander, der Mensch sey gerecht
von wegen der Essentialis Justitia und macht
ein definitio. Justitia heist das uns macht recht

Sind die deutsch Loci communes gewesen in disem 1553 Jar new geschriben und ausgangen,

thun, dieses sind gering reden, damit je Jemand
verdencken sol, sie sey gerecht, denn er thue
im recht, wirdt der trost aus den augen gar
genommen, und der Mitler verdunckelt
davon ist in disem Buch auch erinnerung,
das Ich E. F. G. underthenigklich hiemit zu-
sende; und mag darüber E. F. G. selb als
eines hochlöblich Christlichen hochverstendig
Fursten, und E. F. G. gelarten urtheil leiden,
denn mein gemuth ist nicht gezanck zu er-
regen, sondern habe treulich einfeltige rechte
erklerung gesucht. Der allmechtige
Sohn Gottes Jhesus Christus, der Jm
warhafftiglich ein ewige kirche im menschlich
geschlecht sammlet, wolle E. F. G. er-
halten. Datum 18 Martij.

Philippus

il y a une suite des Lettres de pensées dans un des vol. suiv. qui est le 2e vol.

5

Il y a une suite de ses lettres de 5 pièces, dont la 1re est de ce sujet qui est le 2e vol.

Venerando Patri Theodoro Bezæ Is. Casaubonus S. D. 5

Quando igitur, ita uis Beza plurimum obseruande, describam tibi nonnulla eorum quæ inter legendum nuper annotabam sup. aliquot N. T. locis, quæ etsi tanti non sunt ut longe adeo mittantur ad te, uelim tamen boni & æqui illa consulas: persuadeasq. tibi leuio hoc esse summi amoris in te mei pignus & argumentum.

Luc: 22: 20

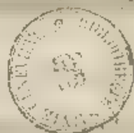
Verba Lucæ sunt 22. 20, ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον. Quæsitum nuper a nobis est qua sit postrimorum uerborum interpretatio recta. agitata .n. hic recens ea quæstio inter quionatores utrinque, ὁμιλίαις primum, deinde & scriptis editisque libris. Respondi non posse adduci me ut locum mendi

haberem suspectum. Basilius qui aliter citat mentem loci ἀπὸ μνήμης ut uidetur, magis quam uerba ipsa reddidit. Putamus .n. uulgatam lectionem duob. modis exponi commode posse conuenienter ei doctrinæ, quæ in reformatis ecclesijs docetur. Credimus .n. nos uerba qb. cœna dominica instituitur, sic esse exponenda, ut cum dicitur τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου. pinde id accipiatur q. esset scriptum, τοῦτο (siue οὗτος ὁ ἄρτος) ἐστὶ σύμβολον τοῦ σώματός μου. sic de cæteris. Quid ig. uetat quominus in supi ori loco hæc ita recte possint & exponi? τοῦτο τὸ ποτήριον ἐστὶ τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον. i. hoc poculum est simbolum eius qd. pro uobis ex funditur, uel effunditur, ut uetus Latina quæ uidetur exprimere ἐκχυνόμενον non ἐκχυνόμενον & fortasse sic olim scriptum. Ineptissime enim faciunt qui ingens in eo mysterium latere uolunt quod Spiritus S. ut ipsi aiunt Græce locutus est in præsenti tempore, Latine in futuro. qua de re nugatur multa nuper interpres Lugdunensis, homo nulla re nisi maledicendi studio insignis. Si minus placet hæc interpretatio aliam proferemus. Possumus .n. defendere uerba hæc, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχ. referri ad αἵματι qd proxime præcedit. Frustra .n. sunt aduersarij, qui ut suum dogma stabiliant, mordicus adeo tenentur non posse aliter postrema hæc uerba construi, quam ut referantur ad τοῦτο τὸ ποτ. Equidem non dubito Basilium non aliter solitum συντάττειν quam ut referret ad αἵματι. idem est, qd. uir Sanctissimus, ea uerba descripsit aliud agens, ut nos qdem putamus, non ut in textu habentur, sed ut construi ab eo solita, & intelligi sublata figura. Est .n. in uerbis Lucæ σχῆμα τῆς λέξεως usitatum optimis scriptorib., τὸ ἀνακόλουθον. cum pars posterior orationis cum superiori cui necessario adhæret, uel in genere, uel in numero aut casu non conuenit. hic τὸ ἀνακόλουθον

est in casu, ut in illo Homeri Iliad. β. ἢ ἔτι καὶ χρυσοῦ ἐπιδεύεαι.
ἥν γυναῖκα νέην, quasi praecessisset δέλεις, aut aliud non ἐπιδεύεαι.
Graeci norant πρὸς τὸ σημαινόμενον vel νοούμενον. Sic ergo Lucas etsi praece=
dat ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου. quia tamen illa verba non aliu
sensum habent, quam haec τὸ αἷμά μου τῆς καινῆς διαθήκης: ita ultima
membrum extulit quasi et ipse ita scripsisset: et τὸ νοούμενον magis, quam
τὸ ῥητὸν attendit. Caeterum quod Lucas verba illa ἡ καινὴ διαθήκη ἐν
τῷ αἵματί μου non ita ut caeteri enunciavit: videtur non temere id
factum: nam ut ait Basilius βλασφημία δεινὴ putare, in sanis
literis vel μίαν συλλαβὴν εἶναι ἀργήν. Equidem sic locutum Spiritum
S. puto aut suspicor potius, ut doceret nos quomodo accipi illa verba debe=
rent, quib. usus dominus in institutione coenae. Nam ex collatione trium Euan= He
gelistarum apparet, vim eandem esse duarum istarum enunciationum.
τοῦτο τὸ ποτήριον ἐστὶ τὸ αἷμά μου τῆς καινῆς διαθήκης. et τοῦτο
τὸ ποτήριον ἐστὶν ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου. Nisi statuamus
parem et eandem esse vim utriusque locutionis, sequitur, ut diversum scrip=
serit Lucas ab alijs: quod in rei tanti momenti vel cogitare impium. Quod
si eadem utriusque φράσεως vis est, ergo et eae attributionis eadem ubi=
bique agnoscenda. Nemo autem sic insanit, ut neget τὸ ποτήριον dici Luca
τὴν καινὴν διαθήκην, non quod sit ipsum foedus novum: sed quod foederis T
novi sit symbolum, sive n. τὸ ποτήριον accipias de vino, sive de ipso
Christi sanguine, verum erit non esse illum τὴν διαθήκην, sed sigillum
τῆς διαθήκης. Ipse Theophylactus qui μεταποίησιν signorum credi=
dit, ita sentit, scribitque νῦν τοῦ λόγου ἀνθρώπου γενομένου, τὸ αἷμα τὴν
καινὴν διαθήκην ἡμῖν ἐπισφραγίζει. Itaque vel auctore Theophylac=
to cui probatur transsubstantiatio, verba Lucae sic accipi debent, qua=
si esset scriptum, τοῦτο τὸ ποτήριον ἐστὶ σφραγὶς τῆς κ. διαθ. Quod
si in explicatione verborum Euangelistae huius figuratam orationem
necessario agnoscimus, quid est cur non et in caeterorum quoque possi=
mus? Sed ad alia transeamus. Extat apud Paulum duob. simillimis
paulus 2 Tim: 2:16 locis, vox περιΐστασο, quam non verterim cohibe, sed cum veteri devita.
Tit: 3:9 Observamus n. nunquam aliter ea dictione uti veteres, quam eo sensu.
Josephus περιΐστατο γὰρ μὴ πολλοὶ τῆς τῶν λόγων ἀσελγείας αὐτοῦ
μιμηταὶ γένωνται. Idem. καὶ τὴν αἰτίαν, ἐπυνθάνετο δι᾽ ἣν
πρότερον ἡδόμενος τῇ πρὸς αὐτὸν ὁμιλίᾳ νῦν φοβεῖται τοῦτον
καὶ περιΐσταται. Vetus scriptor apud Suid. τὸν ὄχλον γὰρ ἐκεῖνος.

ἀεὶ καὶ τοὺς θορύβους περιΐσατο μάλιστα, etiam apud Lucianum
in hermotimis sive περιΐστασθαι & ἐκτρέπεσθαι iunguntur. Hanc interpre-
tationem sequitur Syrus qui vertit   quod est passivum [?]
activi sic n. solet vertere τὸ παραιτεῖσθαι: ut in proximo loco 2. Tim. 2
23. Eodem sensu ἀποτρέπου posuit Paulus 2. Tim. 3. 5. Tuam tu
vix [?] versionem unius quod sciam tuetur Chrysostomus
qui vim huius vocis exprimens, his verbis utitur μάχεσθαι καὶ μετὰ
πολλῆς τῆς ἀνδρείας περιΐστασθαι. Idem Chrysost. 2. ad Tim. 2. 16.
legit καινοφωνίας, non κενοφωνίας. Sed redeo ad verbum περιΐστασθαι.
Unde & dictio εὐπερίστατος. ea usus Paulus ad Heb. 12. 1. ὄγκον ἀπο-
Heb. 12. 1. θέμενοι πάντα, καὶ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν, ubi nolim equidem
activam eam vocem accipere sed passivam ut cetera eiusdem formae,
εὐπερίληπτος, εὐκαταφρόνητος, εὐαφαίρετος exponit a. εὐπερίστατον
ἁμαρτίαν quae facile vitari potest, quod sermoni apostoli bene co-
venit. Ideo hanc explicationem vere praeludit Chrysostomus,
cuius verba εὐπερίστατον ἤτοι τὴν εὐκόλως περιϊσταμένην ἡμᾶς,
ἢ τὴν εὐκόλως περίστασιν δυναμένην παθεῖν. μᾶλλον δὲ τοῦτο ῥᾷδιον
μεθ᾽ ἐὰν θέλωμεν περιγενέσθαι τῆς ἁμαρτίας. Rediso notatum tibi,
Titum 1. 6. Beza doctissime, in ea ad Titum 1. 6. ad illa μὴ ἐν κατηγορίᾳ ἀσωτί-
ας, Syrum interpretem legisse amplius quam in nostris codd. Graecis
extet ὑπὸ νεκυπαδης: quod mihi non videtur, & omnino aliter
habet: Nam Syrus int. [?] verbo   ita vertit, qui
non sint obnoxii maledicto, & non sint sine obedientia prae asotia
utra voce Graeca ἀσωτία: nam Syrus interpres cum hic cum alibi
ea usus est. prorsus n.   est ἀσωτία. sic & alibi & hanc & ali-
as Graecas dictiones Syrus offert, nec vertit. Porro apparet sic eum
transtulisse q. legisset μὴ ἐν κατηγορίᾳ, ἢ ὑπ᾽ ἀσωτίας ἀνυ-
πότακτα. quod non probo. Videris autem Beza σεβάσμιε, an placeat
tibi interpretatio, quam equidem malim, horum verborum
μὴ ἐν κατηγορίᾳ ἀσωτίας, qui non in fama sint quasi luxui
se dedant, vel; qui non habeantur vulgo pro Luxuriosis ad
verbum de quibus non praedicetur luxus nam ita accipio
κατηγορία hic ut saepe apud Graecos Historicos & oratores.

A

AVLICVS

Casparis Peucerj. philosophiæ & Medicinæ Doctoris.

Eiusdem

APOLOGIA.

edit.

Scholasticum me natura fecerat, Aulicum fortuna: Sed fortuna, quae ut in omnibus rebus humanis sic maxime in aulis stabilis aut diuturna minime esse solet, cito mutata ex schola me simul & aula eiecit: ex neutra tamen invitum. Nam etsi ab aula, ad quam invitum me pertraxerat, abhorrui semper; Scholam contra sponte semper ac volens secutus sum, & quidem cum quadam hilaritate animi ac voluptate: non invitus tamen rebus ad mutationem inclinatis discessi ab Academia, ne spectarem ex mutatione profecturam tristem ruinam & deplorandum interitum Academiae, in qua optime constituta & florente flourueram & ego. Id omne, quomodo acciderit, & quibus occasionibus, narrabo simpliciter & ordine: plura enim me referre vetat rellígio iurisiurandi quo teneor, obligatus scilicet, ne de quoque qui sunt in gubernatione male loquar, neve quid sinistre interpreter. Iudicium ergo permitto sapientibus: Exemplum propono iuvenibus, Exemplum, inquam, & optimorum ac rectissimorum consiliorum, & non temere neque infeliciter susceptorum conatuum & secutae conversionis rerum quae in fatalem Academiae articulum incidit: & in hoc toto cursu meo admiranda gubernationis ac liberationis divinae, cui omnia mea accepta fero ac debeo: cui sit laus, honor & gratia in sempiterna saecula. Amen.

Vitam scholasticam ut amavi natura sic ab ineunte aetate prae caeteris cunctis aliis multo splendidioribus aut quaestuosioribus expetivi, ac de-

inceps

inceps auctu confirmatoque cum aetate judicio, cura inprimis studioque & institutione, ac pijs fidelibusque monitis patris mei carissimi sum amplexus. Huius consilij & propositi adeo me nunquam poenituit ut Deo gratias inter precandum egerim assidue in hoc quod me vitae genere collocarit & conservavit, abductum ab aulis summorum Regum, in quibus adolescenti mihi occasiones crescendi non defuerunt. Contigerunt autem mihi praeter magistros domesticos in patria viros optimos duo praeceptores foris, viri summi, Primus Valentinus Fridelandus Trocedorfius Goltpergae, et post hunc alter Dn Philippus Melanthon Vitebergae, quod post aeterna Dei dona ac beneficia inter humana omnia primo praecipuoque loco pono & habeo.
Philippum Melanthonem ita mihi benignitas & misericordia divina conciliavit, ut ille me non solum eximie dilexerit inter discipulos reliquos sed & generum sibi, & in domesticae ac quotidianae vitae consuetudine socium adsciverit. Ea mihi cum hoc summo & sanctissimo viro coniunctio ac consuetudo ad hoc profuit, ut quamquam studiorum ac professionis genere ab eo differrem, Mathematicis disciplinis ac Medicinae praecipue deditus: quotidianis tamen eius colloquijs ac dissertationibus excitarer & accenderer ad plurium aliarum doctrinarum amorem, studium & cognitionem, atque inprimis doctrinae sacrae & historiarum. Ita ergo illo vivo & Mathemata tractabam & exercebam Medicinam, ut curam inquirendae

rendae veritatis in doctrinae sacrae controversis articulis, praesertim cum certamina
inter docentes in Ecclesia crescerent ac gliscerent, obscuratioq. vel oppressio etiam
veritatis esset metuenda: et laborem evolvendi monumenta historica omnium gen=
tium quaeq inter manus versantur non deponerem, et Melanthone duce, magistro,
atq interprete, sollicite atq accurate scrutarer atq perinvestigarem singula, et iudi=
cium eius exquirerem de multis rebus sicubi haererem; ac si discreparent opinio=
nes, arbitrium ac sententiam: denique ut non acquiescerem prius quam certi quid et fir=
mi in rebus obscuris aut dubiis tenerem. Singulari me omnino benevolentia ille
et affectione plane paterna complectebatur, cum propter necessitudinis vinculum, tum
quod delectaretur ingenio meo, ut amicis dicere solitum comperi, et officiosae pie=
tatis obsequiis ac studiis, quibus reluctantem saepe, ut erat sui et corporis ac vale=
tudinis negligentissimus, instando tamen urgendoq pertundebam tandem ac vin=
cebam ut cederet et curam sui admitteret. Ideo et desiderium mei quod no=
verunt plurimi, quoties aberam ferebat gravissime et cum peregrinaretur, comitem
itinerum me suorum esse volebat, et domi cum viveremus nullum praeteri=
re diem sinebat, praesertim annis aliquot postremis ante mortem, quin ad me
sponte in meum conclave, cum in eadem habitaremus domo sub vesperum ac=
cederet, seu ut quereretur de iis quibus in praesentia angebatur, ac cum
παραμυθίαν ex mutuis peteret colloquiis, seu ut de parte aliqua doctrinae
aut rerum et negociorum publicorum communicaret mecum cogitationes suas,
seu ut narraret mihi si quid audivisset alicubi memorabile, cuiusque generis

quotidie

quotidie ad eum infinita perscribebantur. His occasionibus à me commone-
factus, praesertim inter peregrinandum, non tantum quid de singulis controver-
sijs sentiret prolixe exponere & diserte solebat, sed & quasi relexens semetip-
sum ex alto repetebat totas historias certaminum, bellorum ac mutationum sui
temporis, cum suis commemoratis & circumstantijs alijs quas unus omnium op-
time & exactissime norat ac meminerat, ut qui ipse interfuerat, aut ex ijs
cognoverat qui vel adfuerant vel praefuerant, & suo interposito de negocijs
ac personis iudicio, aspersisque coniecturis & praesagijs de eventu. Ex his
narrationibus saepe magis certamque historiam nostrae aetatis didici: & quidem
utriusque: cum Ecclesiae tum Imperij & Regnorum, quam ex ullorum historicorum scrip-
tis. Quod .n. me patienter ferret amore mei, nec interpellationibus meis, nec si
quid curiosius etiam aviditate quadam iuvenili sciscitarer, facile offendebatur.
Ad hunc fructum necessitudinis & consuetudinis Melanthoniae quem quanti
debeo, tanti merito facio, accedebat alter ille fortassis si non maior uberiorque
at illustrior tamen sed periculosior, ut ex ea nomen inclaresceret meum &
summis omnium ordinum hominibus innotesceret: et praeter nominis cele-
britatem ut conciliaretur mihi passim multorum praestantissimorum virorum
quos produxit & alit orbis Christianus, benevolentia. Hinc factum, ut so-
cero mortuo, flagitantibus veteribus eius amicis, quorum de me & spes erat
optima, & opinio praeclara, quasi iure quodam hereditario succederem in
amicitias quas cum plurisque summe constanterque ille coluerat, & tot

amicitijs

amicitijs auctus, dum studiose sector & reverenter adoro vestigia virtutum, quibus
ille cum admiratione omnium excelluit, & omnibus praeluxit, paulatim collige-
rem & adipiscerer studia adolescentiae. Ab his initijs & quasi primordijs coe-
pit ea seu gratia seu autoritas quantulacunque illa fuit, quam deinceps Deus pa-
ter fons perennis inexhaustae benignitatis & misericordiae honoribus pariter & la-
boribus ornato mihi seu contulit seu circumdedit, inclinati erga me mani-
festa favore animis plurimorum, ut et in Academia essem honoratus, & ab ae-
qualibus amarer, ab inferioribus colerer, a praestantioribus non contemnerer.
Haec dona bonae famae & existimationis, amicitiarum, inclinationis animorum
in hominibus iudico esse non tantum ornamenta singularia, sed & praesidia
digna vitae, quae non comparantur consilijs aut industria humana, sed tri-
buuntur & conservantur divinitus. Nihil firmi in his tamen & diuturni.
Mutantur enim cum fortuna voluntates hominum: & a fortuna destituti cito
deseruntur etiam ab amicissimis, ζῶον γὰρ εὐμετάβλητον ἐν βίῳ ὁ φί-
λος. Idcirco etsi hunc alterum coniunctionis cum Melanthone fructum
feci plurimi, eoque magnopere sum laetatus: Non est enim honesto nomine &
rectis bonorum ac prudentium virorum iudicijs inter humana omnia aut
praestantius quicquam aut magis expetendum, ac bene clauserunt vitam in terris
suam quibus secundum Platonem contigit ἐν εὐφημίᾳ τελευτῆς, & bona
conscientia ad Deum, honesta fama ad homines nobis opus esse celebratum est:
Haec itaque omnia etsi feci plurimi: nunquam tamen his ita sum confisus, ut
me

me fiducia illorum aut extulerit animo, aut impulerit ad faciendum aliquid arroganter vel insolenter, aut induerit mihi usitatam quidem multis sed solidam tamen falsamq. de perpetuo duratura felicitate persuasionem: Sed eo loco habuj singula quo debuj: & me intra septa ac metas vocationis meae, quanta potuj mo-deratione continuj. Tertium quod ex coniunctione cum Melanthone consequu-tus sum, εὐδοξία est votum precationemq. complexa praesentiae, protectionis ac gubernationis divinae, quam ille cum alias saepe mihi impertitam, tum die ante mortem proximo, cum officiis ex ardentissimo pectore precibus repetitam ita confirmavit, ut indubitato statuam, spereque nullo unquam tempore caeleste auxilium mihi defuturum esse. Hunc vobis sancti viri mihi partum & in caelo repositum, perpetui praesidij opisq. divinae thesaurum solum duxi verum esse solidumq. coniunctionis nostrae fructum: cum eventus etiam responderit, id est, cum experirer deinceps saepius, & corporis animiq. viribus me confirmari & consilijs salutaribus instrui divinitus, operas resp. causa susceptas cadere feli-citer ad gloriam Dei, propagationem doctrinae ac veritatis caelestis, aliarumq ar-tium vitae necessariarum, Academiae constitutionem, disciplinae honestae gubernationem, ut q a me praestari poterant & debebant, ea omnia maiore ardore animj & alacritate obirem facerem: mirifice incitabar & animabar. Quod autem in Academiam non minorj cura contentioneque incumberent cae-teri collegae, inter quos aliquot praeter doctrinae famam, aetatem, usum rerum & in scholam merita vetera, authoritate prae nobis iunioribus eminebant; aliqui

aliqui cum ingenijs, eruditione, eloquentia, dexteritate iudiciorum excellerent: stu-
dio praeclare merendi indies crescebant, effectum est coniunctis singulari fide o-
peris, ut Academiam quam à Melanthone frequentem florentemq. accepimus,
nec deteriorem, nec infrequentiorem, nec obscuriorem reddiderimus, Deo ex pio
ardentiq. Melanthonis voto adiuvante & provehente labores nostros ne essent
irriti aut infructuosi. Quales fuerint autem labores nostri, & in quem exten-
derint finem; quandre sit à nobis omnibus spectatum quaestionis praecipue, cum
etiam ad posteritatem prosit exempli causa, id quoque paucis referam.
Non multis diebus ante mortem Melanthonis nonnullos nostrum ex sollicitudine
de Academia, qualis scilicet illa mortuo futura esset, valde consternatos animis
& propemodum desperabundos his ad lectulum affabatur verbis: Iubeo Vos de
Academia bene sperare: Sed ne frustremini hac spe providere ac perficere Vestrum
erit. Aetas plurimorum inter vos vegeta est, & laborum tolerans. Valetis inge-
nijs, quae doctrina copiosa & varia excoluistis: praeterea habetis certam & con-
stitutam doctrinae formam publicae, ad quam plerique vestrum à teneris sunt
assuefacti. Non itaq. desperetis de vobismetipsis, Sed concordes sibi & cum
invocatione ac timore Dei coniungite animos, voluntates & operas ad unum
finem directas, ut scilicet Academiae bene sit: & pia rectaq. studia conser-
ventur ac propagentur. Id si feceritis, aderit vobis Deus & conatus ac labores
vestros adiuvabit, provehet, ac fortunabit. Huius & consolationis optimae
spei plenae, & gravissimi iudicij testimonijq. tanti Viri de nobis, & praecepti
salutaris ac necessarij nunquam obliti sumus qui adfuimus. Cum enim

à

Cum enim à morte Soceri Ego una omnium voluntate creatus Rector Academiae juberer curam etiam & inspectionem communium studiorum suscipere & postea cum publico magistratu me abeunte Seniores a cura studiorum publicorum liberare nollent, sed invitum ac reluctantem eam retinere cogerent: quod quibus consilijs & artibus Melanthon illa constituisset & rexisset, his postremis annis quibus mutationes incidissent variae, & viderentur adhuc impendere maiores quae prudentiam exigerent ac circumspectionem, nostem ac meminissem melius caeteris: cessi instantibus & assensi ea lege ut onus inspectionis, quod molestiarum ac curarum plenum est, in me reciperem, sed non aliter quam quod ea, quae quocunque tempore desideravero, aut mutationem emendationemve postulare animadvertero, velim consilio seniorum aut plurium, vel etiam totius Academiae, si ita senioribus videatur, cognoscenda ac deliberanda proponere: Consultationem de his, & eius quod decretum fuerit executionem debere esse apud Academiam. Has quas mox ab initio, auto gravique iudicio mihi ipsi circumdedi leges, ut in Aristocratico statu, qualis est & esse debet in Academijs, tam accurate & obstinate observavi, ut ne tunc quidem discedere ab eis ulla in parte voluerim, cum accessisset nova autoritas ex mandato Illustrissimi principis Electoris. Nihil .n. in Academia autoritate vel arbitrio privato mutavi aut constitui unquam. Nihil unquam praescripsi aut imperavi: Sed quod ex usu & dignitate studiorum publicorum fore aut profuturum ad disciplinam, aut commodis Academiae serviturum

intellexi

intellexi, id retuli ad Senatum seniorum. Cum dicerentur sententiae, rationes mei
consilii exposui: De studiorum publicorum ratione singulis temporibus agenda,
danda copia auditorum, pro mutationum quae acciderant occasione, ut discen-
tium ingeniis et profectui consuleretur, communicavi consilia cum sociis in
singulis collegiis. Haec prima et praecipua fuit pars oneris mihi impositi. Collo-
catus igitur iussu Academiae, loco honesto quidem sed periculoso, cum onere
gravissimo inspectionis studiorum communium, tempore incerto dubioque post
tanti viri obitum, quem sapientissimus quisque metuebat ingentem mutationem
Academiae allaturum esse, id vero dabam operam, ut exemplo Soceri, posthabitis
meis rebus privatis et commodis, referrem omnia ad communem Academiae sa-
lutem, dignitatem, emolumenta; ac prodessem quibus possem: denique ut consoci-
atis ac devinctis inter se vera minimeque fucata benevolentia et consensu
dulcissimo collegarum animis, ex ultimo Soceri de colenda concordia mandato,
velut unum corpus efficeretur. Quod autem prudentissimus quisque praestantis-
simum et pulcherrimum publicae ac divinae concordiae opus suo loco libenter
magnoque adiuvarent ac foverent studio: ita inter se coierunt et nexu tam fir-
mo coaluerunt docentium in Academia animi, Deo aspirante gratiam et animos
flectente, ut omnium una mens, unus consensus de summis et maximis rebus
una esset voluntas, ut idem spectarent omnes, vellent et quaererent unum, et
certarent inter se benevolentia mutua atque officiis honestis, ut nec sinistris suspi-
cionibus ullis, nec odiis, nec simultatibus locus esset, nec dissidiis aut labe

fallerentur

fulcaretur concordia. Si quid inciderent discrepantiæ aut dissensionis in delibe-
rationibus, cum dicerentur sententiæ diversæ, & aliud videretur alteri: non
enim mordicus aut pertinaciter pugnabat quisque pro sententia a se dicta, sed po-
tius facile & humaniter cedebat edoctus diversum, & melioribus acquiescebat;
& quod non ingenii laudem quisque aucuparetur ostentatione inani, nec de
suis consiliis ita contenderet quasi his non obtentis jactura facienda esset vi-
tæ aut fortunarum, sed quæreretur salus publica: ideo etiam si quando con-
flictus contrariarum opinionum exarsisset in certamen, nihil ex eo tamen
offensionis, nihil relinquebatur aculeorum in animis, nec dissensio limites
loci in quo consederamus egrediebatur, sed cum ipsa loquentium voce expira-
bat. Præterea is erat in omnibus erga Academiam tanquam dulcissimam
matrem amor, ea affectio, ut fortunas, honores, dignitatem, vitam, & si quid
etiam vita charius erat, impendere in eam non dubitaret. Et cum plurimis
contigissent vocationes aliæ longe & opimiores & splendidiores: repudiatis
illis tamen maluerint in hoc Academiæ flore & fervore studiorum, perse-
verando in iisdem vestigiis stationis suæ cum exigua mercede, & spe aliarum
auctionum longe minore atque incertiore sustinere laboriosum onus docendi:
quod haud dubie omnium operum humanorum summum ac difficillimum,
cum sua quisque quali dignitati, emolumentis consulendo, defodiendoque thesau-
rum divitiis ipsis contentum & simulare tantis occasionibus discendi tam
præclara ingenia doctrina auctissima, & tanto numero, quanto annua-
tim

tum confluebant, & desertione eruditissimi ac candidissimi sodalitij, optime constitutum et concinnatum exquisite corpus Academiae dissolvere ac mutilare. Denique ex omni numero nullus erat, qui quo loco constitutus erat, cum velut in acie non omnibus viribus, omnique contentione tuendum, ac si cessatio aut negligentia etiam in re parva, inclinationem allatura aliquam communibus rebus aut patriae constitutionem videretur: Quae vero curae suae commendata erant, ea non fide singulari tractanda curandaque esse cogitaret, perinde ac si vestigio universi mundi periclitaretur, vel minimis rebus etiam non confectis ex praescripto. Ac summatim dicendo ea erga leges & magistratum scholasticum in singulis erat reverentia, id obediendi studium, ut ad nutus Rectoris praesto quisque esset: quaeque iuberetur Reip. causa facere, ea mox citra recusationem ullam aut tergiversationem susciperet, procurarent, effectum darent. Ea prudentia, humanitas, moderatio, ut etiamsi quid occurreret quod displiceret: cogitaret tamen quisque vulnera publica molli manu attrectanda, & multa publicae tranquillitati condonanda esse. Haec tam dulcis inter docentes consensio, quam vere animo grato agnosco ac profiteor fuisse singulare opus & donum Dei, salutaris fuit Academiae, admirabilis benevolis, formidabilis hostibus. Constitit enim & floruit, viguitque hoc divini & admirandi foederis ex benedictione divina nexu copulata inter se Academia, cum quidem auditores nostri acerrimi praeceptorum in concordia sincere colenda, praestanda obedientia legibus, cum vera animorum reverentia ac subiectione tradendis fideliter augendisque assidue omnibus partibus suis salutaris ac necessariae doctrinae studio

alumni

accensi facerent et ipsi sponte officium & in discenda doctrina, atq. obediendo legibus
non minore cura occuparentur. Nec sine admiratione singulari & voluptate quoque
hunc Academiae statum spectarunt. Hoc interno ac domestico concordiae praesi-
dio, cum nunc firmissime munita Academia facile pertulit, elusit, contempsit omnes
externae violentiae insultus atq. impetus, quantumuis atroces & terribiles. Quid
enim non est contra conata ac molita vel apertorum hostium effera violentia,
vel sycophantarum violenta rabies? Quis illa non est experta horum ululatus,
latratus, morsus, in defensione nefaria ac vesana impiorum aut blasphemo-
rum dogmatum, & synodijs consilijs ad incitandas aulas, illarum terrores, mi-
nas, denunciationes hostiles, molitiones insidiosas? Eluctata tamen est ex his
omnibus, nec ullius externae tempestatis aut procellae tanta vis fuit, ut com-
moveri ab ea, multo minus convelli, aut everti potuerit. Ex hoc
concordiae docentium effectu stabilitoq. statu a morte Melanthonis, in quo omnes
sincera fide & beneuolentia velut in unum coagmentati corpus, unius Melan-
thonis personam gerebamus, ac sustinebamus onus & opus, Academia adeo nihil
detrimenti passa est, ut creuerit indies, & magis magisq. enituerit: Cumq. ijs
qui decederent sufficerentur alij non minus idonei, vel apud Melanthonem
a pueris educati, vel in doctrina eius a teneris instituti atq. exercitati: fi-
ebat ut refectis expletisq. rimis aut ruinis accomodata & congruente aug-
mentatione nusquam corpus Academiae hiaret aut fatisceret, nusquam deformi-
tatem aliquam prae se ferret aut labem. In hac ergo Academiae celebritate

Cum & mei

cum & mei nominis fama versaretur in ore hominum: familiarius quam antea aulae innotui, & veni in notitiam Illustrissimi principis Ducis Saxoniae Electoris Augusti, conciliantibus illius mihi clementiam Doctore Ulrico Mordisio & Secretario Joanne Jenitio. Non volo enim nec debeo sua quemquam gratia & laude defraudare. Credo & horum suasu factum esse ut demandata mihi ab Academia studiorum inspectio autoritate illustrissima confirmaretur. His igitur primis intercessoribus Elector Saxoniae mihi conciliatus cum pastore Ecclesiae nostrae Viro Reverendo D Paulo Ebero me accersivit Dresdam, de consilio nostro certos annuos reditus destinaturus scholasticis alendis in Academia, quorum alii in aliis studiorum genere exercerentur, & ubi aetate, iudicio, doctrina maturuissent, usurparentur in Ecclesia, scholis aut gubernatione politica. In hoc me congressu Elector Saxoniae primum compellavit: Postea cum remoto Doctore Mordisio, in eius locum ac munus successisset Doctor Georgius Cracovius, quocum mihi inter communia studia contracta a multis annis amicitia arctior intercedebat: de huius accuratiore commendatione Elector me complecti clementius, vocare in aulam crebrius, saepe adhibere mensae suae, interrogare & audire benigne ac facile coepit, donec ubi fidem meam perspexisset, locum etiam inter Medicos mihi tribueret, designato annuo stipendio. Etsi autem amici optime consultum esse rebus meis existimantes gratulabantur hanc mihi felicitatem, ex qua aliquem fructum ad se etiam rediturum esse non falso coniiciebant, meque beatum ab hac parte praedicabant: tamen sive quod natura refrigeret aulas mea, a-

mans

mans libertatis καὶ παῤῥησίας, inimica hypocrisi & adulationibus: sive quod praesagierit tunc animus occulta praesensione calamitatem inde venturam: Vere simulque affirmo, Deo in testem vocato, nec ad aulam me unquam cum hilaritate aliqua accessisse, nec sine animi perturbatione manifesta conditionem Medicam accepisse. Plurimum autem tribuo quod me providentia divina templum & ductum Scholasticum finxit & fert. Naturam adiuverunt educatio, Studia, Usus rerum. In pulveribus enim scholasticis educatus a teneris inter operas scholasticas adolevi, procul ab aularum strepitu & splendore. Studia dein tractavi & exercui diversa: de moribus aularum tamen lectio consideratioque historiarum innumera exemplorum & casuum varietate ita me erudivit & instruxit, ut illas non potuerim non suspectas habere & reformidare atque adversari magnopere. Saepe occurrebant oculis & feriebant ac percellebant animum cum Sapientum praecepta & monita de consuetudine cum potentioribus aut moderanda aut prudenter instituenda, aut potius cavenda, tum spectacula tristia multorum praestantium virorum, qui odiis & calumniis oppressi crudeliter ac nefarie, etiam in optimis curiis succubuerunt. Ad Solonem Graecorum sapientissimum Aesopus ait: Τοῖς βασιλεῦσι δεῖ ὡς ἥκιστα, ἢ ὡς ἥδιστα ὁμιλεῖν. Quod reprehendens Solon subiecit, μὴ δὴ ἔγωγε, ἀλλ᾽ ὡς ἥκιστα ἢ ὡς ἄριστα. Quid fieri Reges velint, & quid fiat usitate Aesopus: Quid fieri debeat, & recte fiat Solon monet. Et in fabulis Aesopicis olla lutea aheni apte fluctuantis

congressum

congressum declinat, ne allisa illa confringatur. Alexandrum Magnum interro-
gatum πῶς ἂν τις πολιτεύοιτο ἐπ' ἐξουσίας; respondisse accepimus ὅλως πρός-
ιέναι τοῖς δυνάσταις ὥσπερ πυρί, ὅτι μήτε λίαν ἐγγὺς εἶναι, μὴ κατακαῇ, μήτε
πόρρω, ἵνα μὴ ῥιγῷ: Quod versibus aliquando sic reddidimus. Aula ignis
rapidos imitatur moribus ignes; Errat, ad hanc facilem qui putat esse viam. Vre-
ris propius si paulo accesseris, At mox Horrendum algebis si procul abfueris. Si
medium teneas, calidi splendoris ab aula, Quae satis est, nunquam copia deficiet. Ergo
frequens aulae caue nec sis hospes, eandem Nec fugias; felix si cupis esse diu.
Extant et apud Syracidem praecepta in hanc sententiam illustria: Potentiori te et
opulentiori ne consocieris. Quid enim societas ollae cum aheno? allidetur haec
nimirum et conteretur. Cum potens inuitat te, fac tergiversatorem et eo magis urge-
bit te. Ne irruas, ne te inexplorata repellaris. Et ne longe abscedas ne in oblivionem
negligaris. Ne expetas familiaria cum eo colloquia, et ne credas pluribus eius
verbis. Nam copiosa interlocutione tentabit te et quasi arridens eliciet secreta
tua. Immisericors est qui non custodit sermones. Hic non parcet tibi, quin te af-
fligat et vinciat. Custodi et attende valde auscultationem: obambulas enim cum
casu tuo etc. Poetarum nota tibi sunt versus et primus ille: Dulcis inexpertis
cultura potentis amici, Expertus metuit. Et Ouidianj: Vsibus edocto si quicquam
credis amico, Viue tibi et longe nomina magna fuge. Viue tibi quantumque potes
praelustria vita. Saeuum praelustri fulmen ab arce venit. Hanc ex doctrina
haustam cogitationem, sollicitudinem ac circumspectionem confirmaverunt iam
dudum usu comperta exempla casibus minus grauibus fortasse et periculosis in
aulis minoribus, talibus tamen quae similia ostendebant oportere expectari in
maioribus

maioribus. Cogitabam interdum & de philosophorum fortuna in aulis, & Platonis
apud Dionysium exempli recordabar. Haec & infinita alia, quae assidue obversaban-
tur animo meo, tam altis radicibus aditi insederant, ut et in aula deganti & post
inde discedenti, recursu tamen perpetuo obstreperent occinerentque Lolichianum illud.
Felix si celsa potentum Aula vitaris: Et quoties ex mandato in aulam mihi
veniendum esset, me vehementer conturbabant angebantque, formidine incussa, quam
excutere non poteram, quamvis mihi hilaritatis species, causa, vel occasio obijceretur.
Praeter haec non leviter exercebar cogitatione genij mei calumnijs obnoxij crudelibus
& iniurijs atrocibus expositi fato quodam meo ex astrorum significatis: quibus
etsi quantum tribuendum sit non ignoro, ac in providentiam divinam liberrima vo-
luntate cuncta gubernantem intueamur, ac ne peccem in Dei misericordiam credenti-
bus omnia vertentem in bonum: non prorsus tamen contemnenda esse meo & aliorum
exemplo didici. Exagitarunt me toto vitae meae tempore, odio mei fraude
confecta mendacia, & ex recte a me dictorum & factorum virulenta depravatione
& suspicionibus conflatae calumniae, pro aetate tamen & negotiorum in quae incidi
varietate dissimiles; puerum ludicrae & pueriles, adultum graviores & acerbiores.
Quod ego fatum meum & fortunam cum optime nossem: non potui non tan-
to atrociores calumnias ex aula metuere, quanto sciram has iniurijs & delatio-
nibus magis opportunas esse, ubi regnantibus tribus generibus hominum secundum
Menandrum πράττει τὰ πρώτιστα ὁ κόλαξ· τὰ δεύτερα ὁ συκοφάντης,
τὰ τρίτα ὁ κακοήθης. Alexandrum Magnum altera aure accomodata
delatori alteram manu admota obstruere solitum ferunt, ut conservaret-

cam

tam καθαρὸν ϗ ἀδιάβλητον ἐμέ: Apud hunc tamen Sycophanta Midias jactare
fuit ausus, Calumniandum esse audacter: semper enim aliquid adhaerescere. Quanto
id magis metuj necesse est, si faciles aures, animiq. calumniatoribus pateant. Me-
tu itaq. calumniarum valde cruciabar; de quibus & Davidicum illud: Imprope-
rium confregit cor meum; & Salomonicum: Calumnia conturbat sapientem &
frangit robur cordis eius: saepe multumq. versabam animo. Sed cum non repe-
rirem quibus me artibus & rationibus ex aulicis retibus penitus explicarem, in-
deq. avellerem, nisi gratiam principis cum aliquo discrimine vellem penitus ef-
fundere universam, & tandem communi aulicorum fortunae oporteret me in illius
naufragio committere meam, quam per se odiorum, insidiarum & multiplici-
um periculorum sciebam non fore expertem: quomodo utraq. fortuna placatiore
& constantiore uterer, cogitare coepi. Id me consecuturum sperabam, si divinae
opis ac protectionis praesidium ardentibus assiduisq. implorarem atq. efflagita-
rem precibus, et has quas mihi ipsi imponebam leges religiosa cura, contentio-
neq. omnium virium observarem. Leges senis his continebantur praeceptis,
quorum PRIMUM erat, ne ad aulam, ne ad principem ipsum, ne ad men-
sam aut conclave principis accederem, nisi vocatus: neve fierem principi
nimis familiaris. Id praestiti tanto studio, ut etiam iussus venire ad men-
sam principis quam diu in aula degerem, nunquam accesserim tamen nisi expres-
so novoq. mandato per internuncium iterum accersitus. Cumq. obiurgarer
propterea, & arrogantiae quadam id facere iudicarer; consilij mei causis ex-
positis ab omni me suspitione liberavi. Dixi versantem in aula ita se
voluntati

voluntati principum attemperare oportere, ut adulantium tamen non aspernetur aut negligat iudicia. Non me ignorare quid me deceat, et faciendum esse quod semel iusserit princeps, sed in rebus ad decus nostrum pertinentibus ea lege, ne quid indecori fiat aut ne quid contra ipsius principis dignitatem committatur. Quod vero in praesentia mandatum sit eius generis esse, de quo quique id norint secus sint iudicaturi. Futuros enim qui si sponte accurram & me quasi obtrudam & ingeram suspicaturi sint me sine mandato, inverecunde & audacter hoc facere et arrogantia quadam occupare locum quem sederent dignius alij me longe praestantiores. Si videant autem voluntate principis me accersi facilius me ferent, idque quod praestatur obsequij causa, candidius interpretabuntur. Accessuram vero ad hanc et aliam suspitionem graviorem, quasi occasione consuetudinis quotidianae id captem ut me insinuem in principis penitiorem familiaritatem, & illo velut in meam potestatem redacto hoc modo dominatum in aula affectem & obtineam: quae suspitio facilime adhaerescat in illis qui frequenter & multum cum principibus versantur, & soli ac separatis adsunt. Praeterea non omni tempore aut gratam aut commodam fore principi praesentiam meam: nec decere me ut protinus irruam in conclave, non impetrata adeundi facultate. Fore autem hoc ridiculum & mihi ignominiosum, si praemisso internuntio expellerer, ad mensam an mihi sit veniendum?. denique alios maximi nominis & authoritatis viros exteros & domesticos interdum adesse, quibus me aut locum praeripere, aut accubere una accumbentibus, nequaquam deceat. His rationibus meis cum acquiescerent,

minus

nunquam nisi vocatus mensam adij. Existimauj enim semper nimiae familiaritatis cum principibus non vsum tantum vitandum, sed & suspicionem alijs eximendam esse, quod nulla alia re magis offenduntur ministrorum animi quam si videant principem conuersa tota beneuolentia in vnum, illi se totum dedere & quasi mancipare: caeteros autem negligere aut contemnere. Hinc odia nascuntur quae ubi se aliquandiu continuerunt defectu occasionum, & compressa acrius incitarunt: tandem in insidias, obtrectationes, calumnias erumpunt, quibus occulte tentatur & quasi suffoditur, mox violenter cum machinis quibusdam quatitur, conuelliturque beneuolentia principis, donec oppugnationum assiduitate & acerbitate subruta & labefactata penitus concidat, & in ruinas atrox & horribile odium conuertatur. Haec quod intelligerem ac metuerem, fugi aulam quantum potui, ac me inter Medicos quidem ascitus prius accersi quam mandata acciperem. Ad visendum principem tamen consueto more, quando praesens eram, caeteros Medicos duces, hospes ego, sequi sum solitus sponte. Meminerunt amici, me, quoties literae ex aula afferrentur, velut subita consternatione perculsum expauisse, commouente sese illo futuri mali praesagio. Porro vt nunquam ad aulam veni nisi accitus aut missus: sic omni conatu cum essem in aula id egi ne diu ibi haererem, aut commorarer: sed rebus negotijsue confectis, quorum causa aderam, protinus me proriperem foras. Est familiare principibus eos quos arctius complexos ad consuetudinem interiorem admiserint non facile a sese dimittere, praesertim dum noua fuerit beneuolentia in animis. Id cum non possit non esse suspectum alijs, & conuersatio quotidiana afferat fastidium vt nimia

familiaritas

familiaritas, secundum proverbium, contemptum parit: tutissimum est protinus aliquo
honesto polita missione conversationem abrumpere. Ex mora longiore obrepit
taedium principibus; concipiunt suspiciones sinistras aulici; quas omni solertia et
industria vitare eum oportet qui consistere diu cupit. Non iidem semper et princi-
pibus grati sunt et ministris. Etsi enim quem principes diligunt, eundem simu-
lato studio in gratiam principum colunt ministri aliquandiu: tamen abesse eum mal-
lent, et cum erga eum non aliud benevolentia principum subiectionibus aut conten-
tionibus quotidianis cito refrigerat: Languescente favore, mox quem occul-
te oderant, conversim manifeste oppugnant; ideo benevolentia in odium convertitur.
Contra, quem ministri diligunt, erga eum si sit in gratia, quavis occasione con-
firmant benevolentiam principum, et si sit in odio, progressu temporis principes, in
quantumcumque illa sit, mitigato, ei reconciliant. Eorum odium illi, neve
suique placeri principes numquam patiuntur. Quoquo modo autem se res habeat,
qui in magna gratia est caveat ne diu in aula subsistat, se ut quamprimum licet
inde auferat. Non fieri enim aliter potest, quam ut omnia ministros offendat,
quantumvis principi sit grata. Hoc primum est eorum quae ipsemet mi-
hi imperavi: cumque imperata fecerim sedulo: effugere tamen offensiones et
odia non potui. ALTERUM est, ut dum in aula versaris iacte-
tus in ea quae sunt vocanti maxime; solertiam, industriam, fidem, taciturnita-
tem, studium veritatis, candorem, alienum ab adulationibus animum pro-
barem principibus: quae et sunt et esse debent virtutes in ministro praecipuae.

Hoc

Hoc praestare ut prae cunctis alijs mihi magnopere curae fuit: sic consequutum me in eo genere vere, conscientia mea teste, gloriari possum quod cum fidelissimo quouis contem, idque si cognitio instituerctur exquisita, collatioque ante actae vitae, ab aequis iudicibus: demonstratu non foret difficile. Nec hac in parte quicquam in me culpari posse aut desiderari: certe scio lapidi credita mihi quae commissa sunt. Nec moueor obiectione unius epistolae Portensis, de qua Illustrissimus princeps abunde sibi satisfactum esse excusatione mea testatus est, ut postea prolixe referam. Nec praeter hanc aliud quicquam obiectum mihi memini. Summa a me fide, et subiectissima obseruantia religiosissime cultos esse principes. Et tantum non ac veracem me esse et fidum erga principes, Deus mihi testis erit. Docebunt et scripta mea et aliorum nomine edita sed a me concepta non esse a quoquam illustrioribus elogijs ornatos, et maioribus auctos ac celebratos laudibus principes quam a me.

TERTIUM est, ne agerem πολυπράγμονα, neue me ingererem aut admiscerem ullis vel deliberationibus vel negocijs alienis a mea vocatione: Nec inquirerem curiose in domestica vel externa: quid aut fieret in hac illaue aula vel gubernationis parte: aut a Regum et principum legatis quid ageretur aut quaereretur? ne usurparem aliena quae sunt muneris, officij, procurationis: ne explorarem siue quae me ignorare principes vellent, aut mea siue non interesset, ne dicerer alterum pedem in Schola, alterum habere in aula. Huic etiam me legi praeclare satisfecisse, testari oportet omnes recte iudicantes. Atque ut a sacris ordiar, non de quaestionibus aut controuersijs theologicis meum, dixerim, pronunciaui quicquam nisi consultus, interrogatus, iussus adhibitus. Nec cum

haec

bere praecessissent, aliter quam me decuit, ita me egredere metas vocationis meae, & ut rejicerem omnia ad judicia, censuras, scripta Theologorum quae extant. Non enim quid in quavis Controversia amplectendum sit, constituere volui unquam. Id enim ex theologis quaerendum et ab his definiendum & statuendum esse censui. Sed cum edenti Confessionem meam, quod unumquemque si interrogetur iubet facere mandatum filii Dei, ostendere volui mihi verum quod videatur, et hoc ipsum tamen raro ac parce feci. Neque ad ullos Theologorum congressus, aut consultationes ullas, conflictusque disputationum pertrahi me passus sum. Fateor persuasisse me Illustrissimo principi Electori ut librum Theologorum Witebergensium, cuius titulus est Grundtfest totum perlegeret: nam in eo exponi immotam & irrefragabilem veritatem de maximis rebus certo firmiterque credo, Itaque non semel principibus expresse ac diserte ostendi, cum hac testificatione seria, me non velle illam^eius^ esse Ecclesiam eius in qua Deus docetur, nec posse illum esse coetum qui de filio Dei aliter sentiat, qui sit Caput & fundamentum Ecclesiae. Huius me facti poenituit numquam. Nec fuissem dissimulaturus aut occultaturus Confessionem meam de Controverso articulo Coenae Dominicae, si postulata fuisset. Nam in qua essem & fuissem sententia semper sciebam Illustrissimum principem Electorem non ignorare. Denique de quibus in hoc genere petitum est explorationis judicium meum, de his tantum respondi, quantum mihi conveniebat, relicta accuratiore & copiosiore declaratione Theologis. De politicis causis etiam, ut de praesentibus bellorum motibus & similibus aliis cum incideret mentio & exigeretur judicium meum, quid mihi videretur probabile, non ut in consilio & deli-

deliberatione, sed ut in familiaribus inter aulicos colloquijs, liberius fortassis quam conveniebat, citra iniuriam tamen et contumeliam cuiusque. Sed ab alijs aulae negocijs, quae ad quascunque partes amplissimae gubernationis, vel ad arcana principis Electoris consilia pertinent, seu publica erant & spectabant rem imperij seu privata, adeo abstinui, ut ne quidem cogitationem de his ullam in animum admiserim unquam: nec voluerim cognoscere de ijs quicquam, nec didicerim, nisi quantum ex occasionibus interdum Princeps Elector ipse sponte mihi credidit, quae tamen ea religione praestiti fide, ut ne illis quidem per quos gerebantur & administrabantur aperuerim. Caetera quae publica erant & vagabantur per ora hominum, quae historiae serviebant quam pertexere mei instituti erat, ea me curiose interdum investigasse libenter fateor, quod cum historiae lumen sit veritas, vera exploratamque ac certa me scribere referret plurimum. Adeo me autem mei muneris recte gerendi, aliorum non attingendi cura exercuit, ut ne quidem de valetudine principum ex ullo aulico percontari quicquam ex ipsis voluerim, & ea quae didicissem si tacenda essent continuerim apud me silentio sepulta perpetuo in corde meo. Horum omnium & mea mihi conscientia & Deus [illegible] ac iudex testes sunt. QUARTUM est: ne abuterer clementia principum, aut blande arridentis fortunae obsequijs, nec cuiusquam tenuioris [illegible]. Ut voluntates sic amicitiae aulicae sunt instabiles, et cum fortunae statu qui incertissimus est commutantur omnia. Decantata haec leguntur omnium gentium linguis & historijs. Nolite confidere in principibus,

nec

nec in filijs hominum in quibus non est salus; inquit David. fortuna vi-
trea est, cum splendet frangitur. Et celebratissimum est illud Epicharmi:
Νᾶφε καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν· ἄρθρα ταῦτα φρενῶν. Dedi igitur hac in
parte operam, quantum fieri potuit, ne quid contra facerem. Profui quibus
potui, nocui nemini: Non debui cuiquam: Affectus iniuria nunquam ultus
sum autorem: nec odio cuiusquam principes inflammavi: nec commotos et
iratos exacerbavi: sed studui placare etiam inimicis. Non obtrectavi dig-
nitati cuiusquam: fortunae prosperitatem invidi nemini: Nec calamitatibus
cuiusquam sum laetatus: Ac saepe in ore habui; aliena felicitate excruciari mise-
rum esse, quod frustra id fiat: alienis vero gaudere malis crudele esse ac
stolidum, hominis non cogitantis quae sit conditio fragilitatis humanae et qui-
bus ipse ex propinquo pateat urgeaturque periculis. Afflicto autem iacenti
non insultavi: multo minus difficultates auxi: Nec ruentem aut ad rui-
nam inclinatum subiectionibus acerbis aut maledictis impuli: Nullius er-
rata aut lapsus exaggeravi: sed excusare si non potui, lenire studui.
Gratiam principum et fallaces vultus fortunae eo semper excepi animo,
ut quo hae me arriderent ac foverent blandius, illas expaverem et haberem
addictiores: eo se magis demitteret animus meus et quasi contraheret, et an-
geretur etiam ac trepidaret, alijs in secunda fortuna gestientibus et exultan-
tibus. Neque existimo quenquam vidisse me in aula tanto hilarem, sed cum
laetitia et hilaritate abeuntem me viderunt nulli. Non admittebat enim

sensum

sensum ullum lectori haec altissime infixa animo meo cogitatio, Nihil esse in omnibus rebus humanis diuturnum aut stabile, ac minus in aula. Et summam felicitatem praecipiti ruinae proximam esse, ad quam quanto me celerius afflatus fortunae prosperi provexerint, tanto me altius corruiturum esse. Idcirco hoc praesens bonum praesagio futuri mali maioris animus refugiebat. Nihil me fingere Deus (vere dico) novit, & meminerint idem amici, quibus hos occultos sensus meos aperui. De amicitiis aulicis quae sit opinio sapientum, encomia ostendunt quibus ornantur. Auroclidiae enim & Veroclidiae vocantur. Extroclidias si quis nominavit, utrumque expresserit quod habent. Externo gestu enim ad speciem amicitiae blandissime composito flagrant odiis corda. Nihil dextris promptius: arrisu & compellatione blanda frequentius: amplis promissis liberalius: sed candore & sinceritate nihil rarius. Os butyro mollius, sed cor praelium: Sermones oleo leniores, sed tamen gladii, secundum Davidem. Obversa facies humanitatem prae se fert: aversa mox odium spirat, & quod intus repressum in corde virus, in eodem quasi praestigio, facta corporis conversione. Non sunt tamen amicitiae aulicae tales omnes: Non consistere enim aut retineri in perpetua perfidia & simulatione, illa salutaris gubernatio potest: Sed frequentes sunt, & quo frequentiores tanto periculosiores, secundum epigramma: Non aliud genus est hominum tam vulnere dirum, Non telis Scythicum lethiferis celebre. Os pingue quod butyro mollius offert, Verba ut falsa ferant ipsa lenius ipso oleo. Intus sed tuto meditantur vulnera corde, Quam iacula Scythicis asperiora forent. Quod ergo dominentur haec in aulis: ubique alibi

alibi magis locum habet τὸ μέμνησο ἀπιστεῖν. Sed quibus sit fidendum & quatenus constituere difficile: atque ad hanc rem opus multa circumspectione, longo usu et exercitijs varijs. Multa discuntur exemplis proprijs & alienis. At valet hic quoque vexatio dat intellectum. Sed tutius est ex alijs capere nobis quod sit ex usu. felix quem faciunt aliena pericula cautum. Ac me inter ipsos quidem aulorum ministros, quos religio iurisiurandi & Domino obligata fides devincire inter se arctissime debebat, vivit amicitias coalescere vesana ac furiosa ambitio: priores arte divinit. Mihi aemulari quoniam, aut cum quoquam ambitiose certare de principum gratia, vel de autoritate & dignitate in aula non fuit opus. Nam meo loco & sorte mea contentus ad altiora non aspiravi, & ex intervallis tantum aulae hospes fui, nec cuiusque sortem aut fortunam invidi unquam. Sed delectus amicorum, quibus me adiungerem, & quorum patrocinio me committerem, ambitione, aemulatione, invidia plurisque dissensionibus ac dissidijs fuit difficilimus. Conspiraverant enim in unius caput omnes. Ideo videbatur pulcher consensus esse qui uno illo oppresso ac sublato mox debilitabat, discedentibus cunctis in partes. Eo tempore prudentia alij ac circumspectione debuissem: prudentia non illa quae est bonorum virorum, sed astutorum ac versipellium, qui ad omnium amicitias allectare & inflectere sese norunt. Sed ego meae simplicitati & recititudini innitens sequebar amicos veteres, quibuscum perseveravi constanter usque ad mutationem ultimam. Nec reperiebam causas, cur eos abijcerem aut desererem, etsi in quo odio essent, & quanto invidia premerentur non ignorabam. Nam desertione prodere & fallere fidem amico, for-

tuna

buna se mutante, fuisset tolerandum. Ita secutus fidem ueteris amici, etiam in fortunam eius incidi. Si, quod ab initio faciebam, coluissem pari studio & obseruantia, Vniuersos: fortasse consistere potuissem: Sed fuisset hoc factu impossibile, postquam non distracti tantum Aulici in factiones, sed & odiis mutuis exulcerati, uti alteri alteros opprimerent agerentur, & quaererentur ab utrinque parte praetextus ex religione sumti, qui & in me cudebantur, quum implicatum alteri factioni uidebant, ut simul opprimerent: uel quia miseria illa mea & quae mihi longe plus obfuit quam profuit fortuna, urgerentur: uel quia illo sublato cuius amicus ego fueram, me saluum non esse oportere putarent. De his uero quae euenerunt deinceps, narratio docebit.
Amicitias tamen Ego in aula cum singulis suo loco & ordine ita colui, ut nunquam a Vetere more non discesserim: cum religiosis tamen amicitias eximias ac singulares, multorum annorum usu contractas, ac religiose conseruatas nunquam dissoluerim. Cumque offensiones intercessisse, ac simultates nonnullas animaduertissem: nunquam aut odia exasperaui, aut nouarum dissensionum serui semina, aut postiliarim fabellas, aut commiserim inter se viros bonos, sed sanarim vulnera animorum quantum in me erat omni fide & studio, & dederim operam mutuae reconciliationi. Sed neque haec mea fides, neque amicitiae religiose mihi profuerunt in calamitates coniecto: Et magno meo malo expertus sum quam uerum sit, Non esse confidendum in filiis hominum in quibus non est salus. Mobilibus qui collocare spem in amicitia cuiusque, aut credere in calamitate fidum fore quemquam, si de gratia principum sit periclitandum. QUINTUM est, ne quem offenderem in aula, ubi secundum Senecam laeta sunt beneficia, &

iniuriae

iniuriae praecipites. Est vero & hoc factu difficile, cum qui in provincia quae est
principum eo ipso quod valet gratia, multos aut offendat necesse est, etiamsi modera-
tissime ea utatur: & qui se ad civis conferat vel adiungat amicitiam, qui antecellit
autoritate mox alienat a se illius nomini infestos, & qui ex religione munere pa-
bonum quaerit prelians in se concitat huius inimicum, & vitare omnes occasiones
suspicionum in magna gratia principum ac florente fortuna per se est impossibi-
le. At suspiciones abeunt in offensas. de quo similiter quod suspicatur animus
ei mox fit iniquior. Ubi igitur vel offensas vel suspiciones violentas fortasse
non effugi, quas bis avertere aut amoliri nulla circumspectio nulla providen-
tia humana potest: id tamen dedi operam ne sciens volensque impingerem cuipi-
am, aut incurrerem in quemquam. multo magis cavi ne temere irritarem aut
lacesserem quemquam quoquo modo. Errore, inscitia, incuria, negligentia si quid ae-
gre a me factum est id veniam consecuturum spero. Non extuli me fidu-
cia illustrissimae clementiae, non affectavi insolentiam ullam in se, non contemsi
aut despexi prae me quemquam: multo minus me cuiquam antepoivi aut comparavi:
Non detraxi cuiusque existimationi. Nec si gravibus & multiplicibus iniu-
riis lacessitus privatis literis apud amicos effuso dolore meo interdum durio-
re multos inimicos perstrinxi, propterea obtrectasse famae illorum iudicari debeo.
Sceleratus essem, aut ignavus potius & hebes si non afficerer hac existima-
tionis meae, nec ornatus iniuriis & contumeliis commoverer. Talis si mihi
dolor expressit nonnihil acerbius in autores culpari non possum nec debeo.

Praeterea

Praeterea non abieci aut extenuavi operas cuiusquam aut labores: suum cuique locum
tribui et honorem. Id cum fecerim studiosissime: effugere tamen odia, obtrectationes,
adversationes, insidiosas molitiones non potui. SEXTUM est ne quaererem
mea commoda; neve meis rebus privatis consulerem, posthabitis publicis: et ne
petax essem. Etsi enim praemia laborum iuste exiguntur, et si ne sua principes
sua sponte considerare aut intelligere merita suorum, aut si in compensando
remunerandoque sint vel cunctatores vel reiectores, recte admonentur: tamen
flagitationum talium modum esse oportet: et aestimationem meritorum pruden-
tiae principum permittere liberalius est quam avare pretium suis statuere laboribus,
praesertim si sint principes egregii et ministrorum suorum et meritorum memores,
cuiusque aestimatores, nec impediantur obtrectationibus adulatorum. Petacitas
quae mendicitatis speciem habet, τῆς πλεονεξίας argumentum est, quae cum per
se turpis est et indecora generosis aut honestis animis, tum necessario fidem mi-
nistri suspectam, operam contemptam, praesertim principi intelligenti facit invisam.
Nam pretio parata solvitur pretio fides. Quando princeps animadverterit se coli
a ministro, tantum ut ab eo expiletur, in hunc sua privata tantum spectantem
lucra, propensa et constans voluntas eius esse non potest: quod eadem fide sit quen-
vis alium dominum proposita spe lucri culturus. Has ob causas cavi sedulo,
ne mihi unquam quid peterem aut quaererem, sed illustrissimae munificentiae
permisi omnia. Ne vero haec summa opportunitas quae a clementia prin-
cipum offerebatur elaberetur ac periret sine fructu, nec prodesset cuiquam: nunc
ego in tanta opportunitate non meipsum tantum neglexisse, sed Rempubl.
etiam

etiam desiituros esse dicere, instinctu & ductu plane divino eas inivisse rationes,
ut Academia, cui multis rebus & in praesentia & ad stabilitatem ac diuturni-
tatem opus erat, ex munificentia illustrissima benefieret & gubernaretur.
Desiderabantur inter Docentes aliqui: quo fiebat ut nonnulla operae publicae neces-
sariae intermitterentur penuria redituum. Ex his qui aderant plerique exigua
mercede dolebant, quae in tanta temporum difficultate & rerum omnium cari-
tate alendis familiis multisq. sufficeret. Aliqui de migratione cogitabant, Ali-
qui cum pellendae famis & egestatis sublevandae causa operis extraordinariis
onerare se cogerentur, studiis & consiliis minus intente vacabant: Curare
laborare tandem & periclitari studia publica sentire necesse. Praeterea re-
fectionem sui exigebant aedificia publica, vetustate ruinosa & lacera, instaura-
tionem: συσσίτιον commune cum loco contuberniique idoneo & certis annuis
proventibus. Dissipatum id enim & ad paucissimos redactum erat quod Oe-
conomi sustinere sumptuum magnitudinem tali pretio amplius non possent, nisi
uberioribus instruerentur reditibus: Nobis vero adaucto pretio videbatur συσσί-
τιον restitui non posse, sed quod innuebatur Oeconomus, id non suppetebat. Ex-
hauriebatur enim aerarium Academiae eleemosynis quae erogabantur in exter-
nos & domesticos, crescente utrobique pauperum numero; domi ex defectu
communis mensae, foris ex rerum omnium penuria. Nec parum absume-
bat Nosocomion in usum & sustentationem aegrotorum, quos aerarium ale-
bat, cum nosocomion esset sine reditibus. Pauperum vero nisi ratio ha-
beatur

beatum praecipua: beatae & florentes Academiae esse nequeunt. Nam & numerus
hominum quam opulentorum semper maior est, & sunt ex eo genere pleriq[ue] qui Eccle-
siae deinde & scholis serviunt: et nisi aliunde succurratur inopiae ipsorum, co-
guntur abruptis & praecisis in medio cursu studiis relinquere Academias
priusquam solidi quid didicerint: quod perniciosum est Ecclesiis. Deniq[ue] frequentia
pauperum & celebratur in beneficentia summi magistratus ac procerum,
attrahit maiorem numerum locupletiorum. Ideo & instauratione collapsae oe-
conomiae opus esse videbatur. Et cogitandum esse existimabam ut ex alio gene-
re Eleemosynarum ii etiam iuvarentur, quibus extrema paupertas commu-
nis mensae usum negaret, quod hebdomadalim panum distributione inter cir-
citer sexaginta pauperes praestitum est. Erant vero & rationes Aca-
demiae satis impeditae, nec uno in loco haerebant: quae nisi explicarentur
in detrimenta manifesta tandem erant desitura. Quod ergo & studia publi-
ca & disciplina scholastica communibus consiliis & operis jam ante exornata es-
sent constituta, quibus tamquam fundamentis salus, dignitas, stabilitas Acade-
miarum praecipue innititur: existimabam me nihil praeclarius in hac tan-
ta occasione bene merendi de posteritate facere posse quam si clementiam &
munificentiam principum converterem ad Academiam exornandam & am-
plificandam. Minus id invidiosum mihi, quam si res privatas auxissem:
at principibus gloriosum, indigenis & exteris qui Academiam frequen-
tes adibant tamq[uam] metropolin (ut solita est eam nominare gens Panno-
nica, ob deductas inde suarum Ecclesiarum colonias) fructuosum,

Ecclesiis

Ecclesiae filij Dei salutare, Deo gratum acceptumq. fore certo sciebam. Nec igno-
ri a quoq. posse sciebam his quae impenderentur in Academiam compilari
aut expoliari principes, quod in sua manu & potestate retinerent universa,
ac repetere quando vellent possent, et quod ex Academiae frequentia locu-
pletari non oppidum tantum, sed totam circa oppidum longo spacio viciniam co-
staret, quae diminuto scholasticorum numero ad inopiam et egestatem pristinam
esset reditura. Fateri enim coguntur sani omnes fructum praecipuum redi-
re ad Deum ipsum, Ecclesiam, Rempublicam, ad principes & subditos ex bene con-
stitutis & florentibus scholis: & communis hoc experientia. Academiam igitur
quam magnum ditare, & amiliis ~~beneficare~~ quam meis domesticis melius: nec in
beato Statu publico mihi hoc fore dubitavi . Haec sunt quibus cum a-
nimadverterem omnino consuetudinem cum potentioribus non posse, tamen pericula
tuo [illegible] [illegible] averti posse sperabam. Cum his legibus, praemia ac-
dente ac seria precatione ad Deum tantique itineris ducem, quam totius reipublicae
quibus tecta illustris [illegible]: Cum his ergo aulam ingressus id adipisce-
bar, ut benigne acciperer adveniens, & coram haberer clementer, & ut saepe
requireretur mea praesentia, expeteretur opera ad nonnullas scriptiones ex
nostra doctrina qua delectatur princeps, non contemneretur consilium, nec im-
probaretur iudicium meum in medicationibus, sed honorarer in aula, ornarer
accessu ad illustrem mensam, admitterer ad colloquia interiora. Cum autem
mihi propositum esset extollere & instaurare Academiam: in hunc scopum inten-

ty

tus ad omnes occasiones quae incidebant id agebam ut intelligerent, quales acce-
pissemus! quam desideraventur! quanta futura esset accessio illis adiectis & ex-
pletis! Non ita multo ante princeps Elector postquam annuos annonas mille
quingentas alendis ad certum studiorum genus scholasticis quibusdam certo nume-
ro destinaret, addiderat sumptus comparandae, reficiendae & instruendae domus ce-
lebris memoriae Doctoris Lutheri ad usum publicum. In eam domum Senatus Aca-
demiae Oeconomum & convictus transtulerat. Locus spatiosus erat & capax
multorum hominum: Sed deerat quo pascerentur non magno precio. Id cum
exposuissem principibus, obtinebam ut in alendos pauperes conferrent annua-
tim bis mille modios frumenti: Ad hoc cum Academia adiiceret tertiam partem
proventuum ex cella vinaria reditibus & nonnullis alijs, inita ratio est, ut in
hebdomadas singulas circiter CCCC scholasticis quaternis [illegible] pretio bin
solidis pascerentur. Profuit hoc ad scholae incrementum plurimum. Frequentior
enim ex omni genere hominum fiebat concursus, praesertim fame multis in locis Ger-
maniae invalescente, quod cum occasione discendi optima, facilitas sumptuum con-
iuncta inveniretur. Nec ullum genus eleemosynarum melius collocari iudico quam
quod insumitur communi mensae in Academijs comparandae & instruendae, quod
ope & subsidio illarum educantur seminaria docentium, innumeris diversarum
gentium scholis & Ecclesijs. Ita cum incidisset mentio Nosocomij extruendj ad cu-
rationem pauperum aegrotantium & peregrinorum, cuius reditus certos attribuere
cogitaremus, collectos ex donationibus, testamentis, contributionibus, eleemosynis

piis

piorum hominum & multis pecuniarijs quae antehac magistratum & ministris Academiae asseruant, Principes consilio cognito annuos reditus quinquagenorum aureorum eidem attribuerunt: Unde facto initio paucis annis, divina benedictione, piorum hominum liberalitate, & magistratus ac curatorum vigilantia ita creuerunt reditus, ut & aegrotis curandis et peregrinis alendis & eleemosynis distribuendis sufficerint, quae largitiones antea communem Academiae grauiter afflixerunt. Aliquando de rerum omnium penuria et caritate, commotis animis principum, impetratae sunt accessiones plerisque ad stipendia annua & adiectiones aliae quibus conducerentur, quorum opera desiderat. Sed longum foret singula commemorando persequi. Haec recitavi ut ostenderem clementiam principum ad conservandam Academiam ubi voluisse: Et adiuuerunt conatus hos meos pientissimos & honestissimos multi boni viri in aula fideliter, atque in his praecipue Doctor Georgius Cracowius, cui post Deum & principes Academia plurimum debet. Crescebat autem gratia erga me principum tanto magis, quanto fides erga Academiam mea fiebat conspectior et notior. Sed quanto illa magis augescebat ac confirmabatur, tanto ego vicissim consternabar magis ac contristabar animo. Cumque eo usque invaluisset ut & in meis nollent conare aedibus principes Witebergam ingressi, & ad Baptismum me nollent adstare nuper nati filij principis Adolphi: plane fractus animo de duratione gratiae spem omnem abijciebam. Nam neque ad tuum summum gratiae gradum & quasi fastigium aliquid amplius adijci

posse

posse sciebam, ut abrumpi tandem illam necesse esset: neq; aemulos, invidos & male
volos defuturos certò cogitabam, qui gratiam hanc erga hominem philosophum, multi-
q; autem honore aut favore tanto dignum expugnaturi essent omni machinationum
ac malitiarum genere, donec convulsam extinxissent, vel in odium etiam acerbis-
simum & inclementissimum commutassent. Id me ab eo tempore vehementer &
anxie extimuisse: & ut non temere metui, sic non ita multo post, obscurioribus
primum & levioribus indicijs: mox evidentioribus & certioribus argutis cognovisse,
tandem vero etiam re ipsa expertum esse, conscij harum rerum norunt. Quod metui
ergo, hoc evenit. Gratia erga me principum tam diu stetit aemulos meos, donec
ex ustilationis continuatione, immane in ipsis adversus me exarserit odium.
Hoc odium ab aemulis initio pressum & occultatum, postea cum continere se am-
plius non potest, effusum, animis principum vicissim fomite calumniarum accen-
sis cito gratiam inclinavit, mox totam obruit, ac cum in gratiae locum succes-
sisset, adeò animos eorum inflammavit & exacerbavit, ut dubitem majorne
me gratia, an vero acerbius & immanius odium fuerit? Sed usitatum fer-
est, ut, quemadmodum amicitiae quo sunt arctiores, eo si mutentur, in inimi-
citias desinant atrociores & magis capitales: sic gratia potentum quo maior
est & ardentior, eò si impellatur & labefactetur speciosis calumnijs, quae vel
ad opiniones & affectus principum alludunt, vel ad occasiones aliquas praesentes
congruunt, in odium inclementius degenerat. Me quod post illustria illa
duo argumenta summae clementiae pleno animo condidissem, metu solo futurae
summae inclementiae, & occulta eius praetensione, domi sedi toto biennio &

amplius

amplius agitare mecum consilia de loco mutando, & relinquenda Academia. Sed
omnibus in omnem partem ponderatis accurate, vicit sententia; non deseren-
dam esse stationem, nec discessu meo praebendam causam dissipationi Academiae.
Ideo ad utramq. me fortunam praeparatum & obfirmatum consolationibus divinis,
& spe auxilij ac protectionis caelestis commendavi Deo: fretus pijs honestisq.
consilijs, sinceris conatibus, salutaribus successibus, tot millium auditorum &
multorum aliorum praestantium virorum rectis iudicijs, & propriae conscientiae
testimonio, & confisus filio Dei σωτῆρι ἐν φυλακῇ τῆς ἐκκλησίας: ita sub-
stiti meo loco, & expectavi eventum. Non me fugiebat autem, quos odijs
suis essent obtrectatores petituri, neq. id occultum jactari inter aliquos comperiebam,
etsi spes me fefellit. Nam illas nimis puerilis, ridiculas & ieiunas calumnias,
quod arrogantius imperium mihi sumpserim in alios, quod in Academia &
scholis illustribus ex meo arbitrio voluerim administrari & constitui omnia,
quod principatum nescio quem affectarim; & hoc acerbum & crudele menda-
cium, quod me loco esse principis Electoris dixerim: quia & gravitate aulica
sunt indigna, & sua sese levitate & vanitate eliderunt, & refutantur testimonijs
eorum qui mihi adfuerunt, ac meis moribus, ingenio, consilijs, actionibus per-
petuis, adde & miserijs, quibus diuturnis confectus morbis ne ad operas scholas-
ticas quidem, nullo minus ad gubernationem longo tempore idoneus fui: Illa ergo
ne quidem attingo. Norunt multi quod jamdudum & optarim abesse ab
inspectione scholarum illustrium, & voluerim petere liberationem ab onere
isto

isto: Sed ne id facerem prohibuerunt amici. Nec caussas habui leves huius consilii,
quas praetereo. Nihil ergo dicam de his quae sua sponte in fumum abeunt. De ve-
ris caussis dicam, quas et veras praetendi intellexi. Multos jam annos, inde
usque ab obitu Soceri, accusor et exagitor a nonnullis, quod non idem in articulo
de Coena Domini sentiam, quod nunc sentire videri vult vulgus Theologicum, ni-
visile et à puritate veteris ac purioris Ecclesiae, quae regni Antichristi initia antecessit,
Paulique Apostoli doctrina, et inter se discrepans implicatione contradictionum tam
multiplici, ut non solum id periculum creent, quod videri volunt mordicus reti-
nere ac propagare, sed et articulum symboli alterum de incarnatione filii Dei
Domini nostri Iesu Christi penitus aboleant, Et sit impossibile ex tanta discre-
pantium opinionum varietate elicere certi aliquid, in quo Conscientia non per-
plexa, non suspensa, non obtusa, sed quaerens veram et vivificam consolationem re-
sideat et acquiescat. Sed ut numquam occultavi aut dissimulavi sententiam
meam interrogatus, memor atrocissimae Comminationis filii Dei: Qui me con-
fessus fuerit coram hominibus, hunc confitebor coram patre meo coelesti: Qui
me negaverit hunc negabo: Sic cogitans de vocatione et professione mea,
numquam hoc publice vel in lectionibus vel disputationibus attigi, nihil de iis-
dem aut sermonibus intempestivis et alienis ad alios aut scriptis in vulgus
sparsi. Ut constaret autem quae mea sit sententia, et ne judicarer fovere dogmata
fanatica damnata judicio orthodoxae Ecclesiae: ostendi me sequi vestigia et amplecti
sententiam Soceri mei, quae in ipsius sit scriptis satis clare et diserte expressa.

et ab ipso in Academia saepe ac palam repetita & declarata, eadem modo sem-
per, sed maiore subinde perspicuitate inde usq à tempore factae à D Lutero
Concordiae cum Helveticis Ecclesijs, & comprehensa atq. explicata in ijs formulis,
in quas principes Augustanae Confessionis consenserunt, & perscripta paulo ante mor-
tem ad principem Electorem Palatinum. Nam aliorum de hoc argumento scripta
vel didascalica vel ad certamen comparata atq. conflictum, me non legisse fateor.
neq. otij mihi tantum fuit à studijs & occupationibus meis. Nec iuravi in ul-
lius verba magistri, nisi in unius filij Dei τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Iesu Christi,
qui per Spiritum Sanctum ex prophetis & Apostolis locutus est, & sonat atq. auditur
adhuc quotidie in vero & legitimo ministerio Verbi. Huius Doctorem & Pau-
lum Apostolum interpretem minime obscurum aut ambiguum, monitu Soceri
mei, secutus sum, Nec ab hoc me abducent ullae rationes contrariae, quibus-
cunq. sane fucentur aut pingantur praestigijs. Non poterat autem Aula ig-
norare quae de me sermunculis & libris Theologorum pervulgata vaga-
bantur per ora hominum: Nec ignota fuisse principibus, cum ex ipsorum
suggillationibus tum ex aliorum indicationibus certo sciebam: de quibus quo-
tiescunq. aliquid rogavissem ad collationem de hac controversia cum ijs pro-
vocabam, qui me infestabant ac traducebant, Sisti illos & audiri utrosq. pe-
tebam. Nec destiti tamen ostendi illustria, perspicua, certa testimonia sententiae
quam etiam propositurus. Non enim me temere aut incogitanter arripuisse,
se opinionem incertam velut ex aere, ut nostro proverbio dicitur: Sed

Cum

cum fidem oporteat niti expressis certisq. et indubitatis testimonijs, dedi operam, ut fundata verbo Dei crederem. Quod autem nihil a me requireretur tacuj, nec afferre cuiusq molestiam meis audiendis volui. Etsi igitur nemo unquam ex malevolis meis & invidis interrogare me fuit ausus de Confessione mea nec cognitam quomodo scito. quid sentirem: tamen ex communi fama, & suis suspicionibus causam ab hac parte sumpserunt me oppugnandi; ac premendi. A Pogamy prodiit editio Catecheseos in Academia Vuitebergensi, & eius libri cuius titulus est Grundfest. Catechesi componendae causam dedit querela gubernantium privatas scholas de editione postrema Catecheseos Chytraej, quam illi repudiabant, quod passim multa infarcta essent nova aliena, & dissentanea prioribus. Haec querela cum in schola Portensi renovata esset, placuit inspectoribus talis aliquis libellus ut componeretur, qui adultioribus postquam D Lutheri catechismum perdidicissent proponeretur, priusquam ad Examen theologicum deducerentur. Petitum est a me, cum nostris Theologis, quorum unus praesens erat, ea de re ut communicarem, quod me facturum recepi. Catechesis aliquando post conscripta & excusa in qua inveniunt reprehensiones propter unam phrasin: Caelo capi: pervulgatum est. Alterum prolixius scriptum de Unione hypostatica duarum naturarum in filio Dej, quod commentum Eutychianum de Ubiquitate Theologis Evertit cum in hoc certamen pertraherentur inviti, & implicarentur nimijsque artibus, credo notum esse omnibus. Hoc scriptum cum prodiret, ego tum commodo eram apud

principem Electorem in arce Stolpena. Fuerant autem iussi Theologi editio-
nem supprimere ad tempus, quod Ego prorsus ignorabam. Sed exierat iam pri-
usq mandatum aulae allatum esset. Mittebant autem ad me exempla, q
principi Electori offerrem, et distribuerem consiliarijs. Principem cum librum of-
ferrem reperiebam commotum, quod prohibitioni non esset obtemperatum. Ego
qui ignorabam quid factum esset, excusare factum non poteram. Sed veniebat
in mentem, fortasse tardius et post publicatum iam scriptum, mandatum redditum
esse. Id compertum est ita se habuisse. Intelligebam autem fuisse consilium
principis Electoris, ante publicationem libri, convocatis reliquis Ecclesiarum
suarum doctoribus, singulorum exquirere judicia, et efficere ut consensus ef-
ficeretur inter omnes de hac doctrinae parte. De publicatione ergo scripti
illius dum sermones habentur incidit mentio Catecheseos. Accusor quod
scholis illustribus eam obtruserim. Respondeo me inscio modum illum in
ulla scholarum illustrium usurpari. Plane enim ignorabam in scholam Portten-
sem receptam esse, cum nulla praecesserit inspectio. Multo minus recordabar
exemplum eius a me ad scholae illius Rectorem missum esse. Nam si illud sci-
uissem, huius fuissem recordatus, diserte et illa schola respondissem. Verius
enim epistolae interdicto removeri potuisset. Sed neque sciebam in usum scho-
lae jam esse: neque meminneram mitti ad Rectorem exempli cum epistola.
Haec est illa epistola, a qua primum accepta est occasio malevolis et ca-
lumniandi et in suspicionem adducendi apud Principem Electorem fidem
meam

meam, quasi hoc insidiose occultarim in eum finem, ut, sicut vocant, Virus sa-
cramentarium ex Catechesi illa paulatim introduceretur in Scholas et instilla-
retur animis teneris, cum tamen in doctrina eius Catecheseos de Cœna Domini
nihil reprehensum sit a quoquam nec reprehendi potuit. Et quod excogitatum
est in articulo symboli: Ascendit in cœlum, sedet ad dexteram patris; pertinet,
ut ad doctrinam de duabus naturis in Christo. Etsi autem ex accurata
in reliquas illustres scholas inquisitione compertum de me aliud nihil est:
tamen hac ab epistola Portensi calumnia primam fecit gratiæ principum incli-
nationem, inflammata primum in me principe Domina, quam huic causæ ve-
hementius et acrius adversarij norant. Post semestre cum novis et
acrioribus irritationibus principes inflammati exarsissent vehementius
in Theologos nostros, et me; propter Catechesin, et profectum in Dariam Wite-
bergæ Theologis convocatis mentem de ea suam exponerent, quo tempore cum
addita esset illustris declaratio ad verbum: Capi: hilariter acquiescerent, et
præfixa mentione privilegij recitatore eam alij in germanicam linguam verte-
re instituunt: Me etiam de illa epistola Portensi per certos consiliarios compel-
larunt. Capita eius compellationis erant, quod epistola doceret meo consilio
receptam esse Catechesin in scholam, cum me id scire negarem; Et, ne me in
posterum certaminibus theologicis admiscerem. De priore respondi ut prius:
Plane haec cum Stolpena facta esse mentio Catecheseos me nescivisse quod
prius Portæ proponeretur: et de epistola scripta nihil mihi in mentem venisse,
neque id mirum esse cum annuatim tot scribere sim solitus, ne singulas
meminisse

meminisse sit impossibile. Nullam autem me causam habuisse insidiose aliquid
occultandi, vel ex hoc liquere manifeste, quod Catechesin semper pro mea habui,
ipsam ac defenderim, etiam apud principes ipsos. Cur ergo me eam lectoris commen-
dare negarem? Deinde si receptum esse scivissem, cur hoc dissimulassem? cum
offensis jam eo principibus dissimulatio ac patefactio periculum mihi creatura
esset, confessio non esset. Liberassem me enim periculo omni e vestigio si
dixissem, curaturum me statim ut usus eius intermitteretur: Nec fuisse usi-
tatum scholis facere mutationes lectionum ante inspectionem, inconsultis iis qui
nomine principis Electoris curam earum gerunt. Nulla autem eo anno in-
spectio instituta fuerat. Cur scire ergo potuerim quid proponeretur. Si non ob-
livione sed fraude commissum a me aliquid fuisset, cum annus prope inter-
cessisset inter tempus scriptae & obiectae mihi epistolae, potuissem interea de-
[illegible] voce mea, & perfecisse Catechetica illa lectio ut intermitteretur,
atque ita me omni periculo & suspicione liberare. Hac de Catechesi cum
respondissem, & a Theologicis me facile ac libenter abstinere velle signifi-
cassem, quod & feci: satisfactum sibi excusatione mea Princeps Elector ostendit,
& accersito mihi ad mensam, clementem sese exhibuit. Interfuerunt ac-
tioni Viri nobiles Joannes a Ponika qui a principe Electore responsum ad
me retulit clementissimum, Wolfgangus a Schonberg, Henricus a Gleissen-
tal, Damianus a Sebottendorf, Abraham Bock, & Doctor Georgius Cracovius.
A Catechesi itaque & hac epistola Perlonii paulatim cumulare suspiciones
in me

in me maledici et exacerbare coeperunt, & audebant Theologorum flabella, inter
quos unus ad plures aulas scribere impudenter & scelerate mentiendo non est veritus,
Illius principis Electoris animum veneno sacramentario infectum, velut fascino quodam
occupatum, & assidue velut obsessum excubare ad conclave eius, ac prohibere ne
quis admitteretur a quo aliter doceatur. De his criminationibus falsis, hortatu
quorundam qui exempla epistolae viderant, querebar cum principe domina, &
cupere me potius abstinere & abesse ab aula ostendebam, quod me violentae istae
suspiciones & mordaces calumniae tandem essent oppressurae. Sed iussus sum eas
contemnere, & animo bono esse: cum aliter se res habeat, & mea culpa carere manifeste
constet. Fuerunt qui mortem Adolphi principis parvuli calumniarentur eius
consilij & facti principium, quod me auctore exorcismo & lotionem baptismo adstare voluis-
sent: quo quid potest cogitari acerbius? Non ita multo post comperiebam me,
libellos venenatis odijs & calumnijs imbutis, ac nova specie instructis in me sae-
vius multo et atrocius irruere (quam antea factum erat unquam), & editae Catecheseos,
editi scripti de Unione hypostatica: accessisse in his terris, ut ipsi nominarunt, Sa-
cramentarij dogmatis ac contentionis causas mihi tanquam antesignano & Duci
primario tribuere. Commonefiebar non leviter admonitus de his: sed negata iam
erat mihi facultas & occasio me excusandi, quod nec ad aulam pateret mihi
aditus, nec si patuisset accedere potuissem morbo ad lectum affixus, quo cum
anno integro eram conflictatus, ac bis quidem cum praesenti mortis discrimine:
nec antevertere me etiam excusatione meae accusationem decuisset. Dabant

mihi

mihi tu occasio ad excusationem mei in quadam epistola principis Dominae, interea
dum decumberem. Ad eam epistolam ita respondebam, ut ostenderem diserte, Me in
articulo de incarnatione filij Dei unione hypostatica duarum naturarum in Christo,
non aliud credidisse neque crediturum unquam esse, quam quod orthodoxa Christi Ecclesia inde
usque a temporibus Apostolorum credidit, eamque segregantem ab orthodoxa sententia opi-
niones diversas ac blasphemas. Eius doctrinae summam repetitam et expositam esse
a nostris theologis cum Lipsensium consensu. Repetebam et hoc quod antea princi-
pibus dixeram, nec fore unquam nec esse posse veram Ecclesiam Dei, ubi hoc fundamentum
doctrinae de Christo vero Deo et homine convelleretur. De Coena Domini autem ni-
hil aliud me sentire quam quod sensit, docuit et servavit haec schola inde usque ad
tempora initae a D. Luthero concordiae cum Helveticis Ecclesijs: et fuisse me
Consentientem Dresdensem, quae sit ad verbum descripta ex ijs formulis in quas
Principes Confessionis Augustanae in aliquot conventibus imperij ex praescripto Lutheri
inij consenserint. Nec habere me huius doctrinae autorem alium quam hanc scho-
lam, nec aliter hic sensisse. Interea prodit scriptum quoddam Exegesis
es nomine. Id cum nec visum nec auditum mihi fuisset antea, nec con-
sciliisset mihi quisquam de editione, et ego iam amplius anno decubuissem:
tamen mihi tribuebatur: me autorem habere cogebatur, et accedebant dirae atque
vexationes. Mittebantur et legati solennes Viteburgam, qui de autore
inquirerent, cum in Academia nostra natum id esse persuasissimum haberent.
Sed hi responsum ferebant, quo principes fuisse contentos fama erat. Nunquam
tamen

me tamen penitus liberatum a suspicione scriptae et editae Exegeseos fuisse postea cog-
novi, etsi et Typographus autorem nominarat: et indicarat etiam a quo scriptum ex-
emplum acceperit, et multi essent qui ante multos annos sibi ab eodem id com-
municatum fuisse affirmarent. Tantum valent odia suspicionibus armata, si op-
portunitas alicuius quaeratur; nec iustae tamen et satis graves causae requiruntur.
Nondum autem haec de Exegesi fama conticuerat, cum nescio quibus aulici
Centonatoris intervenientibus nervis irritata principum indignatio rursus ex-
arsit vehementissime, et in me etiam incitata atque effusa, me incautum et
ignarum omnium rerum ex improviso penitus oppressit. Nondum eram ex re-
cidiva sexta elevatus, cum venit ad me Cal. April. Anni 1574 Capitaneus arcis
Witebergensis Ernestus a Wettin, et ex mandato illustrissimo me primum obligat
arresto et promisso, ut me q̃ citatione Dresdae sistam. Deinde iubet me conclavia,
arcas, cistas, repositoria aperire omnia aditum, ut inquirat in arcanas literas meas.
Habere se in mandatis ut promiscue omnes auferat potius, graecas, latinas et ger-
manicas. Quid facerem ex inopinato oppressus? languidus corpore et animo, pe-
ne fractus, aegre spirans? Obtempero tamen: refero omnia, colligo dispersa,
corrado et complico multa alia quae redimere magno vellem, trado omnia.
Mandata enim id praecipiebant, ut nihil relinqueretur inperscrutatum et inex-
ploratum in tota domo. Nihil itaque conclusum aut occultum esse volui, ne in
exulcerati animis acuerentur et aggravarentur adversus me suspiciones.
Erant inter epistolas illas literae quaedam magni nominis et autoritatis homi-

num

rum, quas saepe cum gemitu & lacrymis requiro. Eas eram celebrioris & commendatio-
nis meis longeque praeponendas illius amicitiae, quae mihi fuerit cum tantis viris, qui
me multo inferiorem loco & conditione, propter ingenii dotes tamen non sunt asper-
nati. Petebam illas mihi restitui, quod scirem nulla re viri fuisse: sed frustra.
Asservantur universae, coniectae in cistellam non magnam, quod nec multae essent
numero. Exemplo enim & mandato Soceri mei, quod proxima ante mortem
die repetebat, cum ad se scriptas literas arcanas me proferre, & se spectante cremare
se iuberet. Illius ergo exemplo & mandato solitus eram literas amicorum
continuo aut exurere, quod etiamsi asservarentur, mihi profuturae non essent,
amicis nocere poterant plurimum, ex insidiis interceptae aut furto surreptae.
Memineram id etiam evenisse Socero in calamitatibus Flacianis. Etsi autem
quid agerent, quaeve oppressionis meae tam subitae & inopinatae, & ereptionis
privatarum literarum causa esset, ne suspicari quidem poteram. Nullius nempe mi-
hi sceleris aut criminis conscius eram: & principum negotia nec attigeram
unquam nec noram: tamen non poteram non vehementer angi animo atque ex-
cruciari calumniarum metu, et commoveri etiam atque indignari quod longe
alia meritus essem de hac schola & de his terris: & affligebar longe gravius
propter attritas porro contemptas tot ac tam diuturnis morbis vires: quo
fiebat ut mox in itinere septimam febrem metuerem. Sed, ut promiseram,
ad iter me accingo. Praecesserant liberi, meque antevertebant. Ego subsequor
& uno die posterius Dresdam venio. Urbem & eam domum quae dicta erat
ingressus

ingressus, iubeor ascendere in arcem, includor in conclave instructum rebus neces-
sarijs, nec incommodum; relinquitur apud me filius cum famulo: fores arcte
obserantur, & excubitoribus custodiuntur. Scripseram pridie epistolam supplicem
ad principem Electorem, qua cum de adventu meo & subiectissima voluntate
significassem, adijciebam non opus fuisse tali adventus mei severitate. Nam
& vocatum me pedibus meis sponte venturum, quae me cunque terrae loca ha-
buissent, & interim libros meos omnes allaturum fuisse. De clementissima
autem erga me affectione Illustrissimi principis, & vicissim de subiectissima
mea voluntate & fide erga suam Celsitudinem ita me mihi conscium esse, ut
de illa non dubitem mihi optima quaeque polliceri; & de me cum dolore ac demon-
strare possim, quod neminem hominum post Deum (qui suam Celsitudinem sin-
ceriore ac constantiore fide coluerim, in honore maiore habuerim, laudibus ex-
tulerim pluribus: quod summa contentione studuerim de his terris, scholis &
Ecclesijs (qui optime meruit), vera & perclara ornamenta Ecclesiarum, politiae
& scholarum, legum, iudiciorum & disciplinae, denique ordinum omnium commen-
dationibus prolixe praedicando & omnibus suae Celsitudini & nobis universis
consentaneum in religione & utilitate ceterorum. Nec aliud mihi propositum fuisse
nisi me praestitisse unquam. Propterea rogare me & subiectissime propter Deum,
ut cum valetudo mea tot morbis afflicta penitus confecta periclitaretur,
velit Celsitudo sua mandare ut maturius edocear de causis & criminibus accusor,
& cognita excusatione mea me clementissime dimittere. Non dubitare me
enim

enim, quin aut satisfacturus sim Celsitudini tuae, aut si quid a me clarissime
repererit erroris aut inscitia, aut imbecillitate humana: sua Celsitudo sit
clementissima condonatura id & meae perpetuae constantiae, fidei ac voluntati erga
suam Celsitudinem ac has regiones, & multis meritis meis. Idque me rogare ea
submissione quam par sit, & propter Deum. In hanc fere sententiam prescripta
mea epistola supplex, quam mox ut in conclave destinatum custodiae meae pe-
dem intuli, tradidi praefecto satellitii illustris ad principem Electorem ut meo
nomine deferret. Redit ille a principe Electore non ita multo post, renun-
cians ex mandato Electoris, tranquillo ut sim & laeto animo: Electorem meliora
& ex meo [illegible] existimare. Nihil mihi defuturum esse. Postulare me iu-
bet quibus ad curam valetudinis opus sit: & dat mandata Excubitoribus,
ut sint praesto & ea subministrent. Etsi autem fere toto non poteram
in quam veni acceptae mihi ratione liberae, me sinebat nec animi perturbati
anxietas ex morbo corporis indies ingravescens ea de re ut conveniebat
cogitare: tamen non temere me frustra coniiciebam quaesitas esse nullas
& praetextus adversus me instituendae accusationi, nec repertas esse tales
quales sunt optabantur aut requirebantur. Hanc meam coniecturam non
aberrasse, eventus ostendebat. Altero tertiove a captivitate
die impetratum ut ad me admitteretur valetudinis meae curae Doctor
Ioannes Navius. Ex huius sermonibus intelligebam accusari me de
scripta & publicata Exegesi. Respondebam id quod res est, plane mihi

nihil

nihil quicquam de eo libro, antequam impressum vidissem, consilisse unquam: Nec velle me
venditare mihi aliena, nec tribui ab alijs. Addebam amplius, non me mea &
meo nomine scripta unquam edidisse nomine suppresso: et hoc ipsum primo intuitu
in eo libro, typorum enim, cuius exemplar admodum domi in lecto aspexissem, vehe-
menter mihi displicuisse multis gravibus de causis. De hoc colloquio alter dec
praefectus satellitij illustris, qui interfuerat ex mandato Principis Electoris in-
dicabat mihi, posse ferre suam Celsitudinem ut de valetudine mea cum D
Naevio conferam, sed aliena ne miscerem. Ne igitur periculi aliquid vel ipsi
D Naevio vel mihi crearem, nolui illum vocari ad me deinceps, etsi desi-
derarem consilium & operam eius valetudine indies magis magisque deficiens:
Sed missa demum supplice epistola petebam me accersiri, audiri & liberari. Non
prius id tamen impetrabam quam nono a custodia die. In ipsa vero custodia
ita tractabar ut queri nihil possem, sed potius ut gratias haberem suae Celsi-
tudini, & praedicem inclementiam temperatam clementia & beneficentia.
Nono demum die, qui erat XII April. circiter tertiam a meridie e custo-
dia deducebar a satellitibus quatuor ad Synedrium Consiliariorum, in quo
consederant ex nobilitate Joannes Bornstenius, Henricus Schonbergius,
Christophorus Ragewitzius, Abrahamus Bock Marescalcus aulae, David
Hirschfeldius, Joannes Lindenauius: & doctorum ordine Cancellarius D
Hieronymus Kiswetterus, D Laurentius Lindemannus Consilij orator, D
David Pfeiferus, D Andreas Paulli. Lindemannus religionum

nova

nomine legati exorsus, Accusari me inquit de quatuor articulis. I Quod
per conspirationes & practicas nova sacramentaria dogmata in has terras
invexerim. II Quod ipse chartas de his & libellos sparserim. III Quod in
horum dogmatum defensione animaverim theologos IIII Quod incitarim ex-
teros theologos adversus Ecclesias harum regionum. Iubet respondere. Respon-
deo paucis, quantum valetudo & animi perturbati aegritudo summa per-
mittebat: Nullarum me mihi conspirationum aut practicarum conscium esse, Nec
scire me quid sint conspirationes aut practicae; aut quomodo contrahi debeant.
Non esse me versatum in politicis, ubi talibus sit locus, Et petere me ut indi-
centur & sistantur ii, quibuscum conspirationes inierim, aut conflaverim practi-
cas. De novis sacramentariis dogmatibus ut nominarent, me libere esse
responsurum, ubi quae a me huius generis composita, emissa, sparsa sint, expo-
suerint. Nec me requirere manum meam, Satis mihi fore si proferantur
quae mea esse dicentur: Non me .n. inficiaturum quicquam: Nec minori mi-
hi curae esse ut integram, illaesam & salvam cum ipsorum Deo conscientiam
meam, tum reddam animam Christo Salvatori, quam ut fidem meam declarem
ac probem principi Electori. Praeterea scire me oportere qui sint illi Theo-
logi vel domestici quos animarim, vel exteri, quos incitarim. Hos ad-
ducendos esse: aut demonstrandum esse libris meis quod talia fecerim.
Cum delectum legati, nominabantur a Lindemanno, quibus cum conspi-
raverim, Doctor Garcaeus & M. Christianus aulae Concionator. Ego
addo.

adducantur, inquit illi; et doceamur quales sint illae conspirationes et pacti, ae quas fecerimus. Proferebatur epistola ad Christianum scripta in qua initio hortabar illum, ne collegam irritaret suum, neve cum eo contenderet. Deinde adjeceram haec verba. Veritas, quam tot profluvia sanguinis in Gallia et Belgico extinguere non potuerunt, tandem est in his etiam terris triumphatura. Haec verba, inquit Lindemannus offenderunt Principem Electorem. Veritatem ergo, inquiebam, ferre non potestis? Et scitis praecipue controversum esse articulum de incarnatione filij Dej seu de unione hypostatica duarum naturarum in Christo. An non hic articulus praecipue oppugnatur et convellitur? Sed huic, inquit Lindemannus, coniunctus est et alter. Non, inquam, coniunctus est, sed falso inde deducitur. Nec in altero articulo quae sit veritas obscurum est. Si disputare voles, inquit Lindemannus, longum erit. At scire me tamen oportet, inquiebam, quae nova sacramentaria dogmata introduxerim? Veritatem manifestam esse non dubito: sive apud nos manserit, sive migrarit alio. Certo scio enim filium Dej, quod semper in animo saepe etiam in ore habere soleam; tandem daturum esse testimonium veritati, et vindicaturum gloriam suam. Inter externos autem nominabatur Theodorus Beza, quem incitarim. Respondi injuriam mihi summam fierj, quod toto tempore, quo cum Beza mihi amicitia sit cum viro docto fuerit, inde usque a proximo colloquio Wormatiensi, nisi supra ternas epistolas ab eo non acceperim, et intra sexennium nullam; nec

nec de his materijs scriptum ullam, sed de verum externarum statu solitum illum esse mihi quandam significare. Nec dubitare me, quin ex ipsius epistolis inter meas repertum esse, quae docere possit, quales nostrae fuerint scriptiones inter nos. Haec cum dixissem iubeor secedere. Etsi autem ingenti dolore animi ex hac accusatione vehementer commovebar: tamen utcunque acquiescebam cum nihil obijci mihi gravius audirem, et hoc ipsum quod obijciebatur doceri aut convinci non posse certo scirem. Tanta tamen erat perturbatio ex corporis morbo, maestitia et commotione, ut non possem tum praemeditari aut prospicere quo actiones aut accusationes istae tenderent: etsi conspirationum ac practicarum mentio quum dogmatibus Ecclesiae et articulis fidei videbatur mirabiliter admisceri, non poterat non mihi suspecta esse. Abierant interea Lindemannus ad principem Electorem. Illo reverso iterum repetuntur priora, quibus cum scriptorum meorum proferri posset, fit mentio epistolae scriptae a me ad M Mauritium Hellingerum Concionatorem Ecclesiae Noricae ad S Sebaldum. Ostendi mihi illius formulam peto: Nam mea me agnituram: aliena vero nolim mihi tribuj. Addebam circumferri epistolam, quam ad D Morlinum scripsisse dicar. Petiui inquam ex illius ab ipso viro: negavit a me ullam de hoc argumento se accepisse. Tribuj etiam mihi Exegesin: Nolui me agnoscere quae mea non sint, nec velle me aliena mihi adscribi: Sed de meis me responsurum, si ea videro. Nec me negaturum esse meorum quicquam. Cum

ergo

Cum ergo quod proferret Lindemannus non haberet, formulam dimissionis protulit.
Ad illam me si obligarem, futurum ut ex carcere liberer. Lego formu-
lam. Lecta ea, ut verum fatear, exanimatus adeo, ut pene exanimarer.
Continebatur autem obligatio his capitibus. Quod cum sancte et religiose
promisissem et condixissem, quod a negocijs Theologicis omnibus penitus absti-
nere, nihil de his ut fecissem antea, moliri per practicas, scribere, aut
spargere: id hoc tamen non praestitissem. Item: quod in meis libris reper-
tum sit ad aliquos quod scripserim, cum illis conspiraverim et practicas
fecerim, et obnixe promoverim ut alienum Sacramentariorum dogma in
has regiones inveheretur. Item, quod non intermiserim incitare alios et
animare. Item peregrinos et de hoc dogmate suspectos instruere, quomodo
illa dogmata obtrudere his regionibus debeant. Item, quod scriptas pagel-
las de his emiserim et sparserim. Haec me fecisse, et simul me his graviores
poenas commeritum esse ut confitear. Sed principem Electorem mea et alio-
rum deprecatione motum dimittere me e custodia, ea lege et conditione,
ut adimeret mihi inspectionem illustrium scholarium et beneficiariorum in
Academia, et arresto me alliget ad urbem Wittebergam ne inde sua cel-
situdine inscia discedam, sed operam dem sedulo professioni Medicae et
historiarum: et temperem mihi a conspirationibus talibus et practicis.
Deinde ut confitear magno me beneficio et clementia affectum esse et
gratiam me pro ea debere. Denique ut promittam iuramento, me de
his

his ad alios neque in his terris neque. Extra has scripturum nec moliturum aliquid per praedicas, nec suggillationibus, querelis, sinistris interpretationibus usurum contra principem, gubernationem & ordines harum regionum. Neque hac unquam violaturum scripto, aut sermone: Neque ex urbe Viteberga discessurum sine voluntate principis: neque in urbe ipsa quicquam suscepturum aut moliturum quoquo modo, aut cuiuscunque sit generis, quod excogitare humana ratio potest. Hac ergo formula visa & lecta ita expavefactum ut pene exanimarer; nec immerito. Nam ad integerrimam accusationem meam & meam defensionem quomodo se habeat, iusta ne sit, an iniusta, manifestum est. Nec minus quamque quod tale aliquid expectabam. Etsi autem nec post priores curas, nec post hanc novam ex formula consternationem, recolligere me ad cogitandum poteram quid esset faciendum, aut respondendum: nec haberem quemque quocum deliberarem: dixi tamen quantum potui. Sive consiliarios omnes ex priore mea accusatione, innocentem me esse eorum quae fuerunt mihi obiecta, nec de ullis me convictum esse, aut convinci posse. Verum offerri formulam ipsa accusatione longe atrociorem, pene capitalem, apud Dei ac regni recepi, in qua scriptum sit me sancte & religiose, ac cum obtestatione promittere, quod Theologiae me non velim admiscere, cum & mandatum illud simplicissimum meminerint qui adfuerunt & mea responsio fuerit simplicissima, omnique tali asseveratione & adiuratione caruerit.

gratis

qualis in formula ponitur. Et cum sciuit simplicissima, non me tamen quicquam contra hoc promissum fecisse, nec demonstrari id posse. Nec enim ad M. Christianum scriptam ulla specie trahi eo posse, quod promissum violarim: etsi scripserim, Veritatem triumphaturam esse. Illud vero nec plane negare quod per conspirationes aut practicas aliquid sim molitus. His verbis quod quasi σχῆμα πολιτικὸν ad me opprimendum, manifeste apparere. Negare me et hoc, quod exterorum aut indigenarum quemquam inuitarim, aut pagellas scripserim. Nam si quid priuatim ad amicos scripserim de mea sententia, id non posse conspirationem vocari. Scire tamen omnes qui assideant, nihil mihi propositum esse aut proponi potuisse, quod me contineat. Quomodo debeam ergo id fecisse confiteri, et meipsum contra conscientiam meam meo testimonio condemnare. Prouocare me ad ipsorum iudicia: imo ad conscientiam singulorum, quae cogat eos fateri iniuriam mihi fieri si cogar haec amplecti et mea subscriptione approbare quae nunquam fecerim. Id repetiui secundo. Caeteris omnibus silentibus, solus Lindemannus generalia haec esse respondebat. At haec, inquam generalia sunt quae me praegrauant et inquietant, sub quibus alia multa specialia latent. Expresse ponatur quid fecerim, cuius si reus et conuictus ero, assentiar et faciam quod erit faciendum. Cum his nihil proficerem, implorabam fidem et consilium ipsorum et petebam, ut mei miserentur in hac tanta corporis mei et animi imbecillitate in qua viderent me mei compotem non esse, nec me destituerent consilio

et

ope sua in re tam ardua & difficili, in qua periclitaretur existimatio mea
& fortassis aliquid amplius. Obtestabar eos summopere, ne me desererent. Id
cum facerem, reliqui qui eousque in tota actione tacuerant omnes, Linde-
mannum intuebantur. Quo animadverso, ille indignabundus, Velim vos,
inquit, coram adfuisse & vidisse, quantum obtinere potuerim. Id in eam
partem accipiebam, quod quae fierent non probaret. Duo tamen ex illis,
Bernsteinius et Cancellarius, ut conditiones praescriptas acciperem hortaban-
tur: aliter me hoc tempore ex carcere non esse exiturum. Quod ergo
cum accusatione condemnationem ita viderem esse multo ante instructam
& confectam, ut quaecunque proferrem excusandi mei causa, locum non in-
ventura esse certo appareret, adactus metu carceris & desertus ab om-
nibus accepi conditiones cum hac protestatione: Provoco ergo ad tribu-
nal filii Dei, & Deo iusto iudici vindictam commendo, monens quod
hoc modo agatur, & quod pro mea fide & meritis in has terras talis
mihi gratia referatur. Formulam cum descripsissem & iuramento
confirmassem, dimittebar. Etsi autem iudicium de re tota Deo iusto
iudici & vindici commendo, nec obscurum est qualis haec contra me actio
fuerit: tamen me accuso quod meipsum insontem ex imbecillitate
animi condemnaverim, criminisque confessus quod admisi nunquam. Atque in
primis haec duo deploro. Primum, quod in formula mihi tribuitur
me consilio, deprecationi meae & aliorum intercessioni tributum esse
aliquid

(caliginis) quod tam clementer mecum actum sit: Deprecationem ac qualem intelligat nescio. Nam post auditam accusationem defensione mei, & constanti recusatione obligationis, cumque nihil obtinerem, provocatione ad tribunal & judicium Dei usus sum tantum, non autem deprecatione ulla. Ante accusationem autem, quo modo haec quae obiecta fuerunt deprecari potui, cum penitus ignorarem, qualis illa & quibus de causis futura esset. Quod ergo hac ipsa iniuria extorta mihi confessione deprecationis quae nulla fuit quasi condemno & me ipsum interim & veritatem doctrinae quam sum professus & confessus: id vehementer deploro. Neque satis mirari possum conspirationes & practicas a compellatione in itinere Danico quod ausint mihi tribuere, quem sciunt non ita multo post multiplicibus, iisque gravissimis morbis correptum, & ex uno coniectum in alium, cum invaletudine continenter toto anno amplius conflictatum, ac saepe periclitatum esse. Sed multo magis hoc deploro vero tristique gemitu cordis mei quod ad silentium me obstrinxerim de articulo coenae, filio Dei mihi praecipiente sui confessionem: & in defensione innocentiae meae, quam, si mecum iuste actum est, cur juramento mihi adimunt? Agnosco ingentem hunc lapsum meum & culpam apud Deum supplici abiectione mei deprecor propter filium Iesum Christum. Meam tamen innocentiam filium Dei patefacturum esse & vindicaturum credo suo, quantocunque fuerit pressa silentio. Ego de ea nihil disputabo, sed narrabo simpliciter rem gestam ut gesta est. Iudicium sit Dei & bonorum ac candidorum hominum. Narrationem enim facti simplicem obligatio mea neutiquam excludit. —— Haec est historia

primae

primae actionis, quam etsi ut par erat ferebam gravissime, quod sauciassem conscientiam meam condemnatione mei, non convictus ullius criminis: tacebam tamen, gemebam & orabam, ac paulatim consumebar maestitia. Sed atrocius quid secuturum esse ne somniare quidem poteram, siquidem absolutus mitigatione poenae & restitutus eram in locum meae professionis. At non longe post hanc actionem Dresdensem, indicitur conventus praecipuis ordinibus harum regionum in urbem Torgensem ad diem XXIIII Maij, ut consultationes fiant de Calviniano dogmate radicitus extirpando, & convocandis ad approbationem certae confessionis formulae Theologorum praecipuis. In hoc conventu demum apparuit, quo consilio, & in quem finem exactae nobis epistolae & extortae fuerint cum obligatione confessionis, & impositum sub iuramento silentium, ne liceat contradicere. Mox ab initio ut convenerunt ordines, sed praeter omnem meam spem & expectationem instituitur atrox & capitalis accusatio D. Cracovij, D. Stosselij, M. Christiani & mei. Criminatur, quia & in nos & in alios plures qui Calvinianum dogma in has terras invehere sint conati severitate sit animadvertendum. Proferuntur extortae nobis obligationes quibus factum id esse a nobis confessi simus & fasciculi literarum, inter quas feruntur fuisse meae quaedam ad M. Christianum, quae mihi propositae nunquam fuerant. Perleguntur ergo leviter illae. Ordines etsi confessionibus auditis, quas extortas esse nobis ignorabant, non insontes nos esse pronunciant: concluderunt tamen satis poenae iam nos sustinuisse pro hoc delicto, nec se eam posse extendere. Et me pronunciasse

eos

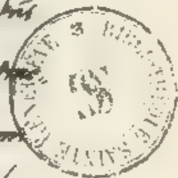
eos cogeri, ut sicut obligatus sum, ita relinquam loco meo ut serviam Academiae, medicinam docendo faciendoque et exponendo historias. Haec sententia quod mitior visa esset, sicut et de caeteris, parum grata fuit. Expectata enim alia fuit severior. De religione quid actum, constitutum, pronunciatum fuerit, cum explorate non sciam, nihil referam temere. In meis autem ad Christianum literis quae mihi obiectae, praeter unicam supra nominatam epistolam, nunquam fuerunt: in his ergo quid accusatum praecipue fuerit aut desideratum, cognoscere non potui, quamquam inquisiverim accurate, nisi quod Juvamenque Terae mentione principes offensos fuisse suspicio fuit. Id credo mihi plus nocuisse quam quicquam aliorum. Malevolis enim ad accendam in me et exacerbandam principum indignationem, occasio summa inde data est. Ita in prima Dresdensi actione incarceratus; post accusatus, nullius criminis convictus, sed condemnatus tamen, et a condemnatione restitutus. Torgae ob crimen nunquam commissum, sed remissum tamen; de novo sed atrocius accusor, et capitaliter quidem, ex fundamento extortae mihi confessionis et literis privatis, quas non prius videram, ac ne nunc quidem quales fuerint scio. Ibidemque condemnor ad priorem poenam, non iterum auditus; imo coactus carcere ut meo me silentio condemnem. Haec Torgensis actio altera est, de qua vicissim ut de prima judicium Deo et bonis viris committo. Quae vero suscepta sunt alia adversus Theologos Academiae Vitebergensis: quomodo hi auditi, arresto retenti, abducti

Lipsiam

Lipsiam, et in carceres coniecti sint, meum referre non est: quia historias integras ignoro. Ego interea domi id faciebam quod eram iussus, quantum per imbecilles & languidas vires ingenii & corporis licebat, quas tamen ingravescens ex maestitia publica & privatis curis & calamitatibus maeror animi indies magis debilitabat. Faciebam id tamen usque ad eum diem quo Theologis ex carcere liberatis Witebergam erat redeundum. Eo die enim novo mandato iubebar Torgam venire, ac me indicare, & cum no caren sistere Consiliariis. Erat is dies XV Iulii, quo sub noctem (Commendatum enim circiter horam quintam tandem acceperam) paulo ante Solis occasum urbe egressus & tota nocte vectus, mane, postridie circiter quintam matutinam Torgam ingrediebar & mox sub octavam me admisse Consiliariis significabam. Sequente die XVIII accersor ad Consiliarios qui mandata illustrissima mihi exponentes, Constitutum esse, inquiunt, Principi Electori certis de causis me Witeberga transferre alio, & permitti mihi ut urbem quam velim in ditione sua Cels. eligam, Se de Friberga cogitasse. Respondeo me in gratiam principis Electoris hactenus pleraque fecisse: & nunc etiam obtemperaturum: nec si refragor id mihi profuturum esse. De loco me acquiescere. Sed petere me, ut liberaliter in hac commutatione mea agatur, & ut potestas mihi fiat artem medicam libere exercendi. Promittunt operam suam Consiliarii atque ita me dimittunt: Sed ad hos adhuc aliquot subsistere iubent, donec scripta

scripta mandata conficiantur. Interea novis iterum incitatoribus exacerbantur
principes, quorum contra ~~tamen~~ qualis fuerit nunquam mihi cognoscere licuit,
sed vehementer exstruere iracundiam principis, minitari mihi atrocia et inaudita,
vius omnia mutuarj vulgi fama ferebatur. Revocor ergo ad Consiliarios
postrid. Cal. Aug. Instituitur examen novum: nova inquisitio. Ex Consi-
liarijs aderant Joannes Cornstainius, Damianus a Sibottendorf, D. Lauren-
tius Lindemannus, Doctor David Pfeifferus. His erat adiunctus Joannes
Jenitius Silentiarius prae omnibus principibus gratissimus, quem ego nunquam
ulla in re offensum a me comperi eum mihi esse infensissimum. His
praesentibus Lindemannus iterum rursus obtestabatur, et propemodum ad-
iurat me, ut pro fide, pro religione iuris iurandi, pro conscientia mea
et si quid sit amplius, aperte et ingenue profitear, quarum sim de
conspirationibus et practicis Sacramentarij negotij conscius factus, maxime
cum Palatinensibus, et nominatim cum et per Doctorem Ehemium.
Ne quid occultem iterum monet et obtestatur: et si veritatem fatear pro-
futurum id mihi plurimum affirmat ad recuperandam gratiam prin-
cipum qua exciderim. Ego de hac quaestione quaerens multis de-
centibus, sed in primis quod scirem me innocentem esse, et omnium ta-
lium rerum inscium atque ignarum: Cum, inquio, me religione interroga-
tis, autem respondebo et ita respondebo ac si starem ante tribunal
filij Dei: et ut hoc ibidem exaudire meae innocentiae causa repetiturum
esse soleo. Nullarum penitus conspirationum aut practicarum con-
scius

Scius sum, quod et ante confirmavi: Multo minus aliquid scio de Pala-
tinensibus: nec quas vel illis practicas intelligo: aut quid sint Practi-
cae. Constat vobis omnibus quod aliena a mea vocatione negotia se-
dulo semper caverim & fugerim, nec ullis me unquam ingesserim, quibus
in aula fui. Imo id dedi operam unice, ut non culpa tantum hac in
parte sed & suspicione carerem, cumque nunquam fuerim huiusmodi accusatus,
mirari satis non possum, cur in suspicionem conspirationum & practi-
carum nunc trahar. Non me obsecro, existimate tam puerilitur stoli-
dum aut incogitantem esse, ut quid me deceret, aut quid cum pe-
riculo sit coniunctum, non intellexerim aut consideraverim. Non scripsi
ad Electorem Palatinum nisi unam epistolam, quando misi suae Celsitudini
partem scriptorum Soceri mei, sub nomine & patrocinio suae Cels. editam.
Ad Cancellarium D. Christophorum Prosium scripsi aliquoties post Soceri
mortem, sed ante multos annos & familiares epistolas tantum, quibus ado-
lescentes scholasticos ei commendavi. Habeo & inter professores aliquot,
quibus cum mihi privata est amicitia a multis annis constituta,
ut cum D. Ursino & nonnullis aliis ex facultate mei Soceri, quibus
familiariter scribere sim solitus. Sed quid haec ad Conspirationes aut prac-
ticas? Cum D. Erasto autem nihil mihi intercessit: fami-
liaris consuetudo aut amicitia nunquam: Nec solitus sum vel scribere
vel in aula si essem illo praesente salutandi causa ad eum accedere.

Nihil..

Witebergae quod fuerit comperi, sed visus ibi mihi nunquam est, nec denique tunc scio, nec
scire possum, qui eum convenerint, aut de quibus cum eo rebus colloquia habuerint.
Haec ita esse vere affirmo, & affirmaturus sum coram Deo, qui est cardiognostes. Ne
me igitur suspicionibus talibus praegravetis oro. Non tam, inquit Linde-
mannus de te quaerimus, quam quid tibi constet de practicis aliorum cum D. Ebe-
rio & Palatinensibus. Nihil de illis, inquio, plus scio quam de mortuo. Quid scirem
enim de rebus, quibus nunquam fui adhibitus: imo a quibus procul abfui. Et nosti me
annis ab hinc tribus mei in aulam venisse. Sed cum me tanta cum obtesta-
tione interrogaveritis ne quid occultem: Exponam aperte quomodo in haec theo-
logica negocia & certamina ego protractus sim. Anno ante mortem proximo
Socer meus ab Electore Palatino rogatus de sua in articulo Coenae sententia
Censuram Electoris quam id petit credo inter meas literas repertam esse) respon-
dit eam explicando. Exemplum responsionis cum typis editum esset multi boni
ac magni viri petebant a me, ut quid mihi de epistola illa constaret,
& quae de hac controversia ex Socero audivissem communicare cum ipsis
secreto non gravarer. Non denegavi hoc cuiquam, nec ad quemquam qualis,
cumque ego interrogarer dissimulabam quod cognovissem esse veritatem. Inde
[illegible] exstitit suspicionum & sermonum de me. Sed citius credidissem
caelum in me ruiturum quam futurum esse ut meae privatae literae, rogatu ad
amicos ex sententia Soceri mei scriptae de controversia quae adhuc in suspenso
esset, nec iudicio Ecclesiae discepta ac definita, ut illae ergo in suspicionem
conspirationis faciendae aut moliendi seditiose res novas traherentur. Ac
ne

ne nunc quidem video, qua specie id fieri possit. Socer meus die ante mortem praecedente hanc esse veritatem in hac controversia mihi confirmavit: Eo ergo maiores causas habeo in ea perseverandi. Post haec iubeor secedere iterum. Paulo post revocatus iterum interrogor de Theodoro Beza, & de practicis cum eo, ut quod sciam libere & ingenue confitear, nimirum cuius impulsu? meone vel alterius libellum in Selneccerum editum Principi Electori inscripserit? Respondeo, mirari me cur hoc interrogent, cum in prima actione Dresdae satis superque me ex[illegible] fecerim, Et intra annos sex me nullas Bezae literas vidisse, nullas ad illum misisse affirmarim. Quid Beza cum aliis intercedat aut quibuscum aliquid ei intercedat mihi non constare: nec tantum otii esse & fuisse mihi ab re mea, in aliena ut curiose inquirerem. Secedo iterum ex iussu: sequitur me ex intervallo Lindemannus, ac seorsum compellans solus solum hortatur & obtestatur, ne, si quid sciam de aliorum cum Poldimontibus & D Cromio practicis imprimis, ne id supprimam aut reticeam. Pollicetur benigne & prolixe de clementia principis. Respondeo ut prius; testatus sancte de mea perpetua & constanti fide ac voluntate erga principem Electorem: plane nihil me de cuiusque practicis scire, nec me dicere quicquam posse, nisi fingere velim, nec fingere me tamen posse, quod practicarum faciendarum sim ignarus, & non sciam quas intelligant practicas, aut de quibus, an de religione sola an de aliis? Si fingere quid velim, oportere id tamen ad veri speciem compositum esse, ne fraus detecta ne-

prima

prima statim fronte deprehendatur. Denique me mentiri nec posse nec velle. Reuersus
ad suum locum Lindemannus: Ego aliquanto post etiam accersor ad audien-
dam sententiam, quam sperabam priore fore mitiorem, cum haec adhuc prius inten-
tatam mihi culpam euidentius refutaret ac dilueret, & omni me merito suspi-
cione liberaret: sed inclementiorem multo ac duriorem accipio. Nam loco et
professione mea motus, exutus honoribus, Witeberga ciuibus exemptus sum
deportationis poena, exilio & arresto simul condemnor. Rochlicium, & ibi in
arce habitare cum mea familia iubeor, causis nullis expressis, nisi in genere,
ex probabilibus & necessarijs causis. Sub eadem religione iuris iurandi,
qua tenebar antea, & iubeor non reuerti Vitebergam sed Torga in locum
deportationis recta ad diem XVI Augusti discedere: cuius prorogationem
& quaedam alia cum supplice epistola a principibus petiuissent, & loci muta-
tionem coniunx mea ac generi (dimissionem. ne frustra petiturus fuissem)
nihil tamen impetratum est praeter prorogationem in dies XIIII. Innocens
repetitus punior grauius quam unquam antea, mutata quarundam sententia. Nec
mirari satis possum causae odij in me tam acerbi & immanis quae sint. Si
de doctrina me nunquam audiuerunt quam doctrinam tamen oderunt, cur me tam diu
tam patienter tulerunt? Cur praetextus conspirationum quaesiuerunt? Cur me
ditione sua non iusserunt excedere? Cur me arresto, ac paene carcere vexarunt?
Si doctrina alij causae praetenduntur cur de illis me non accusant? Sed in
autores consilia redundabunt sua. Lindemannus accersitus iterum a

principe

principe mentionem factam innuebat, fortassis ut me fatigatum & excruciatum carceribus enecarent: ne superstes patefacerem quae in me suscepta fuerunt, aut ut me crudelius excruciarent: Nam carcerem me exhorrere sciebant, neque immerito. Memineram enim, quam & prius carcer mihi exhorruerat, & quas multoties audiveram voces ex duobus summis viris, ex Illmo pr. Georgio principe Anhaltino, & socero Philippo Melanthone, qui Carolo Quinto Augustanam Sphyngem quae Interim vocabatur, abradentibus ministris & excoriis obtrudente Ecclesijs Confessionis Augustanae, neutique se ulla supplicia quaeri. Cumque illa forent, tantopere metuere saepe in colloquijs familiaribus, me astante & audiente quaerebantur, quod sordes, solitudines, anxietates carceris quibus terreri frangique magis quantumvis obfirmatos hominum robustissimorum animos compertum sit, quam conspectu suppliciorum. Haec perpetuo & animo & oculis meis obversabantur. Nec pusillanimem me quisque metu carceris fuisse mirabitur, si & quam fractus fuerim viribus, & quibus insidijs, quam violentia iniusta & iniqua mei ipsius accusatio mihi expressa fuerit, & quo non adigi possim & adacti fuerint diuturnitate, squaloribus, sordibusque solitudine carceris etiam optimi quique & alacerrimi, considerarit: praesertim cum exempla recentia haberem ante oculos. Haec tertia est actio quae etsi me sententiae acerbitate absolutum terruit & excruciavit: tamen testimonio meae innocentiae recreavit ac confirmavit plurimum. Si . n . in primis duabus actionibus, Dresdensi & Torgensi propter conspirationes & pactiones,

ac

ac propter externos Theologos initatus fui iniuste condemnatus, cum me interrogant de iisdem iterum? et tanta quidem cum obtestatione & adiuratione, ne quid reticeam? Ut fuerint ergo incauti antea, & mihi iniuriam fecerint necesse est. Cur me .n. denuo examinarunt, nisi quia dubitarunt? Si dubitarunt: cum me semel condemnarint, mox iterum atrociter accusarunt? Laetabar igitur vehementer occasionem mihi datam esse tam optatam testificandi de innocentia mea. Ac multo magis laetabar a iudicibus ipsis priores actiones declarari irritas. Quid erat .n. hoc aliud quam quaerere, An sim antea iniuste condemnatus? Cum haec duo capita de quibus examinabar iterum fuerint praecipua capita accusationis meae: & de hisce essem antea nominatim interrogatus. In conspirationibus Palatinensibus notari D. Cracovium non obscure intelligebam, quem in prima Dresdensi actione nominatim cum exordium conspirationis nullum proferre possent; in hac cum non etiam nominatim expresserunt. Sed permitto, commendoque omnia Deo iusto iudici ac vindici. Mihi ea & cum invocatione Dei spes certa atque indubitata liberationis divinae, ope & auxilio Spiritus sancti perfirme ac perpetuo constitutum est. Et simplici narratione meis posteris exposuisse satis sit, ut cum proferri & innotescere suas actiones nolint, sed suppressas esse volunt: mei tamen quid mihi acciderit & quomodo mecum sit actum, meae & suae existimationis causa sciant. Crudelis, immo scelestus essem: famam & existimationem si negligerem meam: neque hoc mihi

meae

meo iuramento exceptum est. Non sparsi enim: non evulgavi quicquam: nec in-
dicium de actionibus fero: quid acciderit narro. Doctrinae veritatem
de Coena Domini, sicut eam professus est socer meus ex doctrina Christi, Pauli,
& totius purioris antiquitatis, nec inficiabor, nec infitiatus sum unquam. Neque
ullum mihi novum scriptum propositum est: nec accusatus sum quod hoc
vel illud credam, sed crimina πολιτικὸν quaesitum est, ut non doctrinae causa,
sed ut nova & sacramentaria dogmata per conspirationes invecta, sparsa,
me invitatore his regionibus obtrusa condemnatus dicar. Nunquam tamen quae
sint illa dogmata, mihi demonstratum est. Hoc ergo negavi & pernegabo,
in omni aeternitate. Nihil unquam per conspirationes aut practicas molitus
sum, Deo teste: nec ulla falsa dogmata, quocunque nomine vocentur, invexi.
Nec si libris privatis expositam sententiam soceri mei alicui, dici debeo aut
possum ulla specie veri, fecisse practicas aut conspirationes. Viderint, qui hoc
titulo accusationem mihi intenderunt, quid fecerint. Non dicam re gravius
quicquam. Ut maxime nova essent omnia, quae formula obligationis prima
mihi exhibita: tamen cum certo ac indubitato sciam hanc esse veritatem
in hoc articulo: an testificari de veritate caelesti, praetextum conspirationum
& practicarum nomen & crimen habere possit, iudicent sani omnes.
Cum autem ex longinquo mihi confessionem passus sim, in qua meipsum re-
um facio eorum quorum sum innocens: iterum culpam apud Deum depre-
cor meam, & oro supplex ut hunc mihi lapsum, propter filium unigenitum Jesum

Chrm

Christum, [illegible], Deus pater fons perennis inexhaustae misericordiae ex gratia & misericordia condonet. Ad hunc modum Aula, me miserum philosophum, primum blande ad se inuitatum & comiter acceptum, tandem male mulctatum, loco, dignitate, honoribus spoliatum, à sese repulsum, Schola etiam, extrusit in exilium, in quo caelis ueluti carceribus septus & conclusus vitam ago solitariam: Verum inuocans & expectans spe non dubia sed certam è caelo liberationem: quam ut accelerent misericors ac propitius Pater propter filium Iesum Christum, toto precor pectore. Exemplo communi facti mei Adolescentes sapere discant.

Hanc narrationem sicut à me recitata est sancte affirmo veram esse, Deo in testem vocato, in cuius iudicio sum eam hoc modo repetiturus. Prouoco etiam ad testimonia omnium eorum qui his interfuerunt & praefuerunt. Eos uero, cito, adsisto testes horum actionum omnium ut veritati sint, obtestans singulos per conscientiam suam, propter gloriam filii Dei de qua agitur, ne in gratiam cuiusque, si sit opus, huic veritati desint testimoniis suis: Nec dubitent quin sint rei de his testimoniis compellandi ante tribunal filii Dei. Sua etiam quemque conuincet atque ulciscetur conscientia in hac vita: Et vindicta diuina quemque persequetur, si veritati, si oppressis testimonio suo defuerint. Non interponam iudicium meum: nec exacerbabo quemquam: nec grauabo quempiam. Ostendi narratione perspicue & euidenter quid, & quo modo mecum sit actum. DEUM

patrem

patrem Domini nostri Iesu Christi toto precor pectore ut omnium nos-
trorum misereatur, vindicet gloriam filij sui, veritatem doctrinae, et
meam innocentiam: propter gloriam nominis sui: in testimonium per-
ditarum ac pene oppressae veritatis. AMEN.

FINIS AVLICI.

APOLOGIA

Casparis Pencerj, philosophiæ & Medicinæ Doctoris.

Si autem casu acciderent omnia absque Dei providentia, aut genus humanum tantum ad aerumnas et calamitates huius miserae & fugacis vitae conditum esset, nec restaret post hanc vitam alia melior et aeterna vita; quis non fateretur, optimum esse aut non nasci, aut in lucem editum mox interire? ut senserunt Ethnicorum aliqui, moti cum imbecillitatis naturae humanae, cuius causas ignorarunt, inconstantiae fortunae in rebus humanis, infinitae molis malorum, quibus obiecti ac subiecti sunt homines universi, conspectu, tum exemplis innumeris tristissimorum eventuum & atrocissimorum casuum. Non esset enim aut creatura ullius quam hominis deterior, aut inter homines ipsos ullius quam optimi cuiusque iniquior conditio, quod res docet, optimum quemque eo ipso in odia incurrere immaniora & atrociores calumnias, premique durius & crudelius exagitari, quo sustinet maiora & difficiliora suo loco onera ac certamina, in quacunque parte aut generis aut gubernationis humanae, & meretur de caeteris praeclarius. Sed certo scimus, nec ortum nec interiturum esse casu genus humanum, nec fortuito aut temere volvi ferrique res humanas, sed esse Deum huius opificii & rerum omnium quae in eo caeli circumflexu conclusa sunt, Architectum, Gubernatorem & Conservatorem, & eundem esse mentem aeternam, infinitam, omnipotentem, sapientem, iustam, veracem, beneficam, castam, liberrimam, φιλάνθρωπον, qui & hoc mundi systema propter hominem, & hominem ipsum ac societatem generis humani propter

seipsum

seipsam condidit, administrat, & sustentat: Et condidit hominem non ad miseri-
as, aerumnas, ac mortem, quae sunt merces ac poena primi lapsus & peccatorum
multiplicium generis humani, sed ad vitam aeternam, ut in homine, tanquam
ultimo suorum operum, comparato destinatoq. ad hunc finem, ut sit domicilium
ac templum Dei, ipse acquiescat, & sua aeterna bona, sapientiam, iustitiam,
lucem, & vitam aeternam communicet. Hunc vero Deum scimus curae esse
res humanas, indubitatis & euidentibus prouidentiae diuinae argumentis & testimoniis.
Hunc scimus & autorem & perpetuum custodem esse ordinis politici, ac la-
torem supremum, legem Regum, Dominum dominantium, [illegible]
iustum judicem & vindicem innocentiae vi vel fraude oppressorum, iniustae-
q; violentiae ac sycophantiae, in cuius manu sunt corda Regum & princi-
pum, & omnis potestas eorum, qui praefigit & statuit metas imperiis, &
potentiae omni ac tyrannidi: Ac praemia reddere retributorem bene meren-
tis, ulcisci graviter ac punire scelera & peccata, & quidem atrocia delicta
atrocibus poenis etiam in hac vita. Denique post hanc vitam scimus resta-
re iudicium aliud, in quo iustis bene erit: poenis aeternis afficientur in-
iusti, impii, prophani. Sed in doctrina Ecclesiae haec certius multo
& explicatius traduntur & illustribus confirmantur testimoniis patefactio-
nis divinarum. Ex hac certo scimus hunc esse verum Deum, & hunc
Unum

Vnum et solum esse verum Deum, qui est pater Domini nostri Iesu Christi. & Iesus Christus filius λόγος ἡ εἰκὼν ἀΐδιος τοῦ ἀϊδίου πατρός, ὁμοούσιος patri, & Spiritus sanctus paracletus, ὁμοούσιος vtrique, patri & filio. & qui cum filio & Spiritu sancto condidit creaturas vniuersas, & se patefecit hoc modo, quod miserit filium coæternum, ut assumpta natura humana fieret victima pro peccatis humani generis, placaret iustam iram patris, satisfaceret iustitiæ Dei, obedientia, passione, & morte sua. & consummato cursu missionis suæ gloriose a morte resurgeret, & exaltaretur ad sacerdotium & regnum æternum, esset caput Ecclesiæ suæ, implens omnia in omnibus electis, quod per hunc filium effundat Spiritum sanctum in corda credentium, ut renouet & restituat hominem ad veram Dei imaginem in iustitia & sanctitate noua, quod per & propter hunc filium Dominum nostrum Iesum Christum recipiat in gratiam, donet remissione peccatorum, Spiritu sancto, iustitia, luce, & vita æterna, ex ingenti misericordia omnes credentes in ipsum, exaudiat omnes ipsum inuocantes, suscipiat & eripiat ex cunctis malis omnes confugientes ad ipsum, fiducia filij Iesu Christi, quod per & propter eundem filium colligat sibi æternam Ecclesiam in genere humano, sanctificet eam Spiritu suo sancto, erudiat, regat, custodiat, tueatur, liberet, defendat eam aduersus furores, odia, rabiem, sæuitiam immanium Diabolorum, tyrannorum, hypocritarum, Sycophantarum & hæreticorum; quod tandem hanc suam electam Ecclesiam exemptam conditioni obnoxiæ corruptioni & calamitatibus, atque

ab

ab omnibus malis liberatum sit perfruiturus luce & gloria aeterna, ut fiat conformior imagini filij sui Iesu Christi, cuius pretioso sanguine est redempta. Certi ergo sumus ex doctrina Ecclesiae, quod verus Deus sit iste hoc modo patefactus Deus, qui est pater Domini nostri Iesu Christi, & Iesus Christus filius, & Spiritus Sanctus, quod per & propter Filium Iesum Christum pater nobis sit nobis placatus & propitius, & per eundem effundat in corda credentium Spiritum Sanctum clamantem Abba pater, perhibentem testimonium spiritui nostro & interpellantem pro nobis gemitibus inenarrabilibus; quod non sint incertae & fallaces spes nostrae positae in Deo, fiducia filij, sicut sunt incredulorum, nec sint irriti gemitus interni, & emissa ex ardenti ad Deum corde suspiria nostra, quod non sint inanes murmura preces nostrae, nec in aerem sparsae protinus vento dissipentur & evanescant, quod non repellatur a misericorde & propitio patre sacrificium assiduae invocationis: Denique, quod non declinet aut aversentur defixos in caelum nos perpetuoque contritos, & expetentes auxilium & liberationem oculos nostros, sed quod assidens ad dextram patris filius custos noster, cumque eo aequali potentia regnans certo, indubitatoque excipiat & perferat preces nostras ad patrem, intercedat pro nobis, impetret quae petimus, accelerat ut opem ferat oppressis, & eruat nos ex cunctis malis, sicut dixit: Quicquid petieritis patrem in nomine meo, in oratione credentes, accipietis. Ego dabo vobis. Nemo rapiet oves meas ex manibus meis &c. Ex

eadem

eadem Ecclesiæ doctrina certo simus & hoc, quod etsi crux & afflictiones atque omnes
vniversim calamitates generis humani testimonia sint iustæ & ingentis iræ Dei adver-
sus peccata, & peccatorum pœnæ, quod iudicium a domo Domini incipiat, quod electi &
sancti his exercentur sæpe grauius impijs, quos constat aliquandiu florere opibus dig-
nitatibus, potentia: non id fieri tamen ideo ut proiecti & deserti à Deo pereant, aut
si propter confessionem doctrinæ veræ sustinerent persecutiones, ut his opprimantur
& succumbant, sed ut crescat in cruce inuocatio, & exerceatur fides petens & ex-
pectans mitigationem pœnarum & ærumnarum in hac vita, & ut in gloriosa li-
beratione piorum fiat conspectior & illustrior præsentia Dei, aut si sæuitia tyran-
norum absorbeantur, ut testimonio confessionis, exemploque constantiæ confirmetur
veritas doctrinæ. Et tunc quidem longe maior atque excellentior piorum gloria
est in ipsa morte, quam erat futura liberatorum. Preciosa enim secundum psalmi
dictum, in conspectu Domini mors sanctorum eius. Abscondit faciem suam Deus
interdum ad tempus aliquod, velut auersam a peccatis nostris, ac ceu oblitus
suorum & dormitans sinit impulsam à Diabolo tempestatem horribilium persecu-
tionum irruere, cum ingenti procella, quæ conuulsura & euersura uidetur vno
momento & vno impetu omnia & vniuersa, sed cum sæuit illa maxime, &
diuina præsentia conspicitur minime, imo deseruisse suos ac destituisse uide-
tur, tunc ergo moderatur Deus maxime & reprimit eum furoris & sæuitiæ impe-
tum, ac circumdatis metis ac repagulis prohibet, ne quo contendit eo efferre

sese

sese, nunc id quod conceperit ac delineavit, perficere possit, proterendo, conculcando, delendo. Quod etsi in ipso ~~tempestatum~~ furore non apparet, illa depulsa tamen ac sedata enitescit & conspicitur evidentissime; Posteriora enim Domini cernere, id est consilium & auxilium eius ex eventu agnoscere & intelligere: faciem conspicere non possumus. Certo sciamus ergo Deum in medijs aerumnis & circumfusis undique hostium agminibus, astutissime structis insidijs, falsis criminibus, iniustis odijs, parricidialibus calumnijs, cruentis molitionibus, inexplebili rabie, in ipsis carceribus, tormentis, flammis, supplicijs, in morte ipsa, In his inquam omnibus Deum adesse pijs & electis suis, sicut adfuit Iosepho in carcere, Israelitis in camino Babylonico, Danieli in medio leonum, Davidi inter media & conferta hostium agmina, & in tanta tela, Apostolis & innumeris sanctis alijs. Certo sciamus Deum aut ~~eripere~~ suos gloriose periculis & calamitatibus praesentibus, aut si quid velit eos perferre propter confessionem veritatis, confirmatos spiritu sancto, ac ~~tantum~~ vivifica consolatione, ac vera & aeterna laetitia completos, longe excellentiore gloria ornatos, & in hoc ipso agone ultimo, & multo magis in Ecclesia caelesti, ubi fulgebunt tamquam splendor firmamenti, quasi stellae in perpetua aeternitate. Si ergo Deus pro nobis, quis contra nos? ut Pauli me verbis consoler. Is qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non etiam cum eo omnia nobis condonabit ex gratia? Quis intentabit crimina adversus electos Dei?

Deus est

Deus est qui iustificat. Quis est qui condemnet? Christus is est qui mortuus est. Imò vero qui etiam excitatus est, qui etiam est ad dextram Dei, qui etiam intercedit pro nobis. Quis nos separabit à dilectione christi? Num oppressio: num angustia, num persecutio, num fames, num nuditas, num periculum, num gladius? sicut scriptum est: Causa tui occidimur totum diem: Habiti sumus velut oves destinatae mactationi. Imo in his omnibus plus quam victores sumus per eum qui dilexit nos. Nam mihi persuasum est, neque mortem neque vitam, neque Angelos, neque principatus, neque potestates, neque instantia neque futura, neque sublimitatem neque profunditatem, neque ullam creaturam aliam posse nos separare à dilectione Dei, quae est in Christo Iesu Domino nostro. Haec tanta sunt ut nullis excogitari possint cogitationibus humanis, neque intelligentur, nisi accedat experientia in cruce & afflictionibus. Sed sic opus est quo superat in nobis Diabolum, & confirmat animum, ut quietem & vincat, in alterutram utram partem euadat exitus, seu cum victoria conseruetur vita seu impendatur. Quod potest animo summis oppresso aerumnis, in angustias adacto extremas, & à tota rerum natura destituto, praesidium certius, & ad leuandos dolores, atque ad consolandum efficacius monstrari quam misericordia Dei, certo recipientis afflictos in fide per filium, ac promittentis auxilium certum & liberationem, & post hanc vitam aeternam consuetudinem cum Deo in Ecclesia coelesti? His veris & firmis consolationibus

nibus si accendere in animis inuocationem Dei firmam & ardentem, fiducia
Filij Mediatoris, si petere & expectare constanter ac patienter auxilium caeleste &
liberationem, si afflicta & consternata corda erigere, trepida ac pauentia confirma-
re, moesta exhilarare, horrore refrigentia sistere, contabescentia dolore & anxie-
tate lenire ac resistere, deficientia ac desperabunda reuocare in alijs calamita-
tibus patimus, quae sunt propter causas ipsas & circumstantias alias, momenti
multo minoris ac leniores: quanto id magis facere nos conuenit oppressos o-
dijs, calumnijs, mendacijs, contemptu & violentia, propter testificationem verita-
tis de Deo, & de filio Dei Domino nostro Iesu Christo, cum qua causa nulla
est inter humanas omnes, quae ulla in re, aut ulla parte comparari possit.
Nam si labores, certamina, pericula, mortem etiam contemnere possumus pro
patria, pro parentibus, pro amicis: Aut si in honestis & iustis causis ciui-
libus aduersi aliquid perferendum sit ac perpetiendum; quanto praeclari-
us contemnemus opes, fortunas, honores, dignitates, studia hominum, grati-
am potentium, vitam etiam, si sit enunciunda & profitenda Veritas de filio
Dei, & huic testimonium perhibendum contra mendacia, calumnias, blas-
phemias? Certe confessionem filij Dei in infinitum omnibus rebus humanis
ut anteferamus necesse est, cum illius tantus sit amor erga genus humanum,
tam ardens huius recuperandi, restituendique desiderium, ut assumpta carne
nostra & vitam uelut Caesa victima pro peccatis nostris profuderit suam, &

nobis

nobis subeundos ac sustinendos cruciatus horribiles & aeternos ab ira Dej & aeterna
morte in se transtulerit, morteq. sua absorpsit, & reddiderit nobis bona aeterna Uni,
versa quae amiseramus, cui ita inserti et coniuncti sumus, & carnis nostrae societate
& vinculo Spiritus sancti, quem annexus huius atq. coniunctionis voluit esse arra
bonem & pignus, ut nulla possit cogitari tanta calamitas, nulla reperiri aut mon
strarj tanta vis atq. potentia, quantacunq. illa sit, quae avellere nos queat a com
plexu & dilectione Dei in filio Iesu Christo, & dissoluere fide & Spiritu S. effectam
cum Christo coalitum. Denique cum res agatur in partem utramque & summi peri,
culi iacturaeq. extrema, & contra summi lucri & premij, ut abnegata perseve
ranter confessio, excutiat nos gratia Dej & aeternis bonis omnibus spoliatos prae,
cipitet in cruciatus aeternos. Praedita e diverso constanter & perseveranter, im
marcessibili corona gratiae & iustitiae aeternae redimitos faciat haeredes vitae ae.
ternae, cohaeredes Christi. Sicut inquit Christus, Qui me confessus fuerit coram
hominibus, hunc confitebor coram patre meo qui in caelis est. Qui me negaue
rit coram hominibus, hunc negabo coram patre meo qui in caelis est &c.
Haec ut vere, sic & facile & praeclare dicuntur, & cogitata ac pensitata laetis
ac tranquillis temporibus mirifice capiunt atq. afficiunt animos pios: Sed
experiri ea & ad usum conferre quam sit difficile, intelligunt qui pericula con
fessionis degustarunt: Otiosi, dediti voluptatibus, irretiti cupiditatibus pra,
vis, prophani, procul a periculorum conspectu remoti ignorant. Quantum

cunq.

cũmq; autem sit decus & ornamentum pij hominis Constans Confessio, quãn-
taruq; bona proponat ac promittat: tanta tamen est infirmitas humana
ut terroribus, minis, conspectu periculorum & mortis, metu infamiae, iac-
tura rerum charissimarum in vita, impulsa fides & labefactata cito nutet ac
vacillet, vel prorsus etiam deficiat ac concidat, nisi opem ferat Spus sanctus
& fumigantem ac jam iam morituram afflatu resuscitet suo ac secreet.
—Huius magnae infirmitatis exempla cum in sanctis etiam proponantur, ut
in Apostolis: agnoscamus ac deploremus eam in nobis vero dolore & gemi-
tu, & augeri nobis robur fidej petamus. quod si quibus dona Spus sancti
Contigit, ij gratias agant Deo, nec imbecilliores alios prae se contemnant, nec
Cuiusq; infirmitati obtrectent, sed pro ea deprecentur apud Deum per filium
Jesum Christum, & se confirmari in hac constantia petant. Qui stat videat ne
cadat. Quanto propius appetit finis mundi; tanto magis augetur imbecilli-
tas naturae humanae, crescunt immaniis furores in maxima parte hominum,
inuehuntur tetriores confusiones opinionum ac religionum, ac truculentia perse-
cutionum atrocius stabiliuntur, excandescit vehementius & exasperatur rabies
in Diabolis, Tyrannis, Sycophantis, Hypocritis, & Haereticis, sicut futurum ẽẽ
praedixit filius Dei. Quare mirum non est si multi dubitationibus implica-
ti non reperiant in qua resistant & acquiescant sententia: multi ruant
in prophanitatem, abiecta omni studio religionis & pietatis cura: multi

infelicitant

inflectant religiones ad affectus eorum quibus blandiuntur, multi religiones ex occasione temporum mutant, & amplectuntur accomodatas suae tranquillitati. Sed quanto saevius ingruunt & irruunt tempestates confusionum & persecutionum, tanto maiori nobis curae sit conservare fidem, ne cum magna multitudine fluctuantiumque abrepta procellis in altum, naufragium faciat & mergatur, quod tamen non fiat, sine acri studio inquirendi ac tuendi veritatem, & sine ardenti & assidua invocatione, coniungamus utrumque: quaeramus & amplectamur veritatem, ac monstratam divinitus repellamus, ac nos regi sustentarique petamus a filio Dei per spiritum sanctum. Auxilio Christi, assiduis ac serijs exercitijs fidei & invocationis, indefesso studio opus est, ut ad veritatis agnitionem perveniamus, & ut confirmemur ne deficiat aut languescat fides nostra, nec segnescat, torpescat, tepidet aut refrigescat. Invocatio, ne pusillanimis confessio, ne debilitentur spes nostrae, ne fracti mora aut diuturnitate, si differatur auxilium & liberatio, ruamus in diffidentiam aut dubitationem de misericordia Dei, aut in impatientiam, indignationem aut fremitum adversus Deum, nec in rebus secundis efferamur aut insolescamus, fiducia sapientiae, virium, fortunae, aut successuum nostrorum: nec blande excusemus, aut astute tegamus lapsus nostros, ut Deum gravius irritemus & calamitates cumulemus. Sed agnita imbecillitate nostra vere doleamus quod innumeris modis Deum offenderimus, & poenas meruerimus aeternas ac

prae-

præsentes: ac precemur ut ipse misereatur nostri, & remittat nobis omnia
peccata nostra & omnes infirmitatis nostræ lapsus, & iustificet nos per
& propter filium Mediatorem, accersos ad iustitiam & vitam æternam:
regat nos suo luce & Spiritu sancto, ne opprimat nos imbecillitas nostra, ar-
ceat procul sævissimos hostes, munitis nobis sanctorum Angelorum excu-
biis. Vincat in nobis hostem Diabolum & omnes illecebras peccatorum per
filium Iesum Christum, qui venit ut destruat opera Diaboli, leniat miserias,
& mitiget, ac tandem auferat pœnas peccatorum quas iustissimo Dei iudicio
luimus. Denique ut tandem cum universa Ecclesia nos ereptos ex omnibus
præsentis vitæ ærumnis translatos ad beatam consuetudinem cum Domino
nostro Iesu Christo, cælis Angelis & omnibus electis, donet nos luce, iustitia
& vita æterna, ad quam initio conditi, & morte filii Dei denique sumus
redempti. —— Has consolationes ut assidua cogitatione re-
cum perturbatus animus meus repeteret, & seipsum accenderet atque excita-
ret ad ardentem invocationem: fecit magnitudo calamitatum in quas nul-
la mea alia culpa conieci quam studium verum & ardens proferendi & illus-
trandi veritatem in doctrina de filio Dei Salvatore nostro & Mediatore,
vero Deo & homine, deque summis beneficiis filii Dei quæ ipse præsens
& efficax Spiritu suo sancto per ministerium verbi & sacramentorum im-
pertit credentibus in Ecclesia: & odium acre ac non simulatum adversus

horribilem

horribilem idolatriam in Missa pontificia, petulantem ac Diabolicam sophisticen, ac
Sycophantiam malitiose illudentem ac tenebras offundentem manifestae Veritati, teter-
rimas blasphemias veteres in filium Dei, quae quamquam sint ante tot secula gravissimo or-
thodoxae Ecclesiae iudicio reiectae atque condemnatae, & pro condemnatis omni tempore habi-
tae, tamen nunc velut resuscitatae ab Orco ingenti studio certatim reducuntur in
Ecclesiam, sophistice excusantur, pertinaciter defenduntur: pro Veritate ergo quod steti,
contra idola, mendacia, calumnias, blasphemias, consecutus sum hoc, ut in me conci-
tarim horribilia odia potentum, ut struerentur mirificis artibus insidiae, vitae fa-
mae, existimationi meae ab Architectis & servis horum consiliorum, ut eriperentur
mihi ex inopinato literae privatae, & quaererentur inde praetextus ad me penitus op-
primendum, ut coniecto in custodiam, & ex morbo pene de vita periclitanti mi-
hi intenderetur actio, accusato de initis conspirationibus, & conflatis, ut vocant,
practicis, de conscriptis & sparsis libellis, de invitatis & confirmatis Theologis in
hunc finem, ut novum Sacramentariorum dogma in has Ecclesias inveheretur,
ut de nulla mihi culpa convicto extorqueretur per afflictissimae valetudinis
meae & carceris occasionem confessio & iuramentum, illa me ut reum horum
confiterer quae obiecta erant, hoc me ut obligarem ad silentium, ut denuo in-
stitueretur adversus me accusatio capitalis, & inquireretur in caput meum, ut
rogarentur & colligerentur sententiae de supplicio quod meritus essem, ut tandem
denuo, patefacta innocentia mea, tamen condemnarer absque ulla expressa causa,

ad

poenam ἐξελασίας seu deportationis, vt è vestigio ejicerer cum summo
probro & dedecore ex vocatione & statione mea, in qua tot annos Acade-
miae serviveram, & summa fide, & cum fructu, de quo tamen aliis iudicium relinquo,
Certe non poenitendo nec contemnendo, vt spoliarer omnibus ornamentis & prae-
diis ciuilibus huius vitae, adducerer in contemtum extremum, obiicerer odiis
hominum, alienarentur a me voluntates & studia bonorum, abrumperentur mi-
hi amicitiae cum multis praestantibus viris contractae, vt cum causae tantae ad-
versus me severitatis occultarentur, interea pregravarer iniquis suspicionibus
acerbissime, & lacerarentur tetris calumniis honesta fama & existimatio mea vul-
gi sermonibus, ut extruderer in exilium & detruderer propemodum in carceres,
relegatus Rochlicium, atque ad illum locum ita alligatus iuramento, ut mihi sine
consensu inde pedem movere non liceret, ut in illo, cum eripi mihi nullo antea
satis idoneo praetextu vita supplicio potuisset, moerore animi & maestitia con-
ficerer, & misere, ignominiose ac turpiter in exilio & carcere perirem, nec
patefieret unquam innocentia mea, neque extaret testis illius ullus aut vindex,
nec testimonium de ea ullum ad posteritatem. Haec scio nunquam mihi
accidisse casu absque Dei providentia & voluntate: sed agnosco ac deploro toto
pectore ingentia peccata mea, quibus iustissimam iram Dei adversus me con-
citavi, quibus merui ut me traderet Deus in desideria & in manus ac po-
testatem inimicorum meorum, & sineret eos hoc modo in me effundere odia
sua

suā, ac saeuire. Ac tribuens Deo laudem iustitiae, clamo toto pectore: Iustus es Domine, & iustum est iudicium tuum. Iram tuam Domine portabo, quoniam tibi peccaui. Sicut tibi Domine placuit ita factum est: Sit nomen tuum benedictum. Doleo autem vehementer & acerbe quod offenderim Deum, sed quia scio Deum esse misericordem, scio inuocatum recordaturum esse misericordiae suae, ideo precor ardentissimis intimi pectoris mei gemitibus, ut misereatur mei, & condonet mihi omnia peccata mea per & propter filium suum, & temperet lenitate ac clementia iustissimam iram suam, nec accendat aut effundat in me vniuersam, sed clementer respiciat afflictiones meas, & contriti ac humilis cordis mei anxietates non auersetur aut despiciat, Accelerat ut oppresso mihi calumniose confictis praetextibus opem ferat, ac vindicet innocentiam meam: imo gloriam & veritatem filij sui propter quam sustineo haec odia, contemptum, insidias, exilia, aerumnas, & aestimatus sum sicut ouis destinata mactationi, Nec sinat me confidentem in ipsum in hac tam praeclara causa, in confessione filij sui Iesu Christi, & testificatione veritatis confundi et succumbere. TE supplex oro aeterne pater filij tui coaeterni Domini nostri Iesu Christi, per & propter filium tuum, iudica causam filij tui, assere & vindica veram eius agnitionem quae oppugnatur & opprimitur, & veram gloriam eius quae penitus obscuratur & deletur. Da testimonium verae doctrinae, declara iudicium de ea tuum illustri testimonio aduersus mendacia, praestigias, calumnias & blasphemias. Da testimonium & meae innocentiae, & me

me eripe & serua per misericordiam tuam, propter gloriam filij tui, secundum promis-
sionem tuam, in testimonium Veritatis tuæ. Tu scis Domine qui es cardio-
gnostes, & introspicis penitus abditos atq. abstrusos sensus pectoris humani, & oc-
culta omnia perspicis atq. intelligis: Tu scis quod nulla praua cupiditate, nul-
la ambitione aut auaritia, nullo alieno affectu, nullis omnino, sicut mi-
hi tributum est, conspirationum aut technarum uel practicarum artibus, de qui-
bus nulla unq. cogitatio animum meum subijt, sed simplici, pio, recto, uero &
ardenti Zelo, & solo amore Veritatis tuæ, doctrinam hanc, quam certo cognoui
tuam esse veritatem, & pro certa semel amplexus sum, meo loco adiuui, ac pro
moui, nec aliter q. me hoc loco & in hac mea vocatione ac statione decuit:
Tu scis insidiose ac calumniose quæsitos esse praetextus ad me innocentem
crudeliter opprimendum. Nec ad has aduersus me molitiones & accusationes
tam virulentas, atroces & parricidiales cuiq. a me causam praebitam esse uel
minimam, imo ne occasionem quidem aut aliquam ad suspicandum aliquid:
Nec laesum aut offensum a me esse quemq. inimicorum meorum ulla re
uel minima. Sed oderunt, oppugnant, exagitant & persequuntur me &
quaerunt animam meam sine causa, odio tui & filij tui Domini nostri Iesu
Christi, cuius Veritatem oppressam volunt & extinctam, & ex oculis atq. con-
spectu hominum penitus ablatam, ne sint qui de ea loquantur aut testificentur,
ne innotescat ac propagetur. Tibi ergo, iuste judex & vindex, tuam
causam

causam, gloriam, & Veritatem filij tui, & meam innocentiam commendo, & tuae me misericordiae totum dedo & trado. Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam, sed ad gloriam tuam ac filij tui Iesu Christi, in testimonium veritatis de filio tuo & meae innocentiae, & ad salutem animae meae. Propter te facias hoc, Spe te, ne tu contumelia afficiaris; ne blasphemijs obruatur & extinguatur gloria & Veritas filij tui, Domini nostri Iesu Christi. ET TE Iesu Christe fili Dei Redemptor ac salvator generis humani in natura utraque, divina aeterna & humana assumpta, πρόσωπον ἐν πάθει καὶ ἰατρέ, per viscera misericordiae tuae, per mortem & passionem tuam, & vulnera tua, TE supplex oro suscipe tandem defensionem tuae causae, & gloriam ac Veritatem tuam vindica illustri documento ac testimonio iudicij tui, & afflicto mihi atque oppresso propter te & confessionem doctrinae tuae fer auxilium, & eripe me ex cunctis necessitatibus meis. Hos gemitus meos exauditos esse & fore omni tempore certo scio, nec si mora intervenerit ac differatur auxilium & liberatio mea, propterea spem abijciam aut diffidam misericordiae divinae. Agnosco tamen & sentio pusillanimitatem meam & infirmitatem fidei meae exiguae & obscure scintillantis in pectore meo: propterea clamo assidue, Credo Domine, sed opem fer incredulitati meae. Nec tempus, modum, aut media Deo praescribam, sed auxilio ac robore Spus Sancti patienter sustinebo Dominum & constanter expectabo certo promissam mihi & in corde meo testimonio Spiritus sancti confirmatam & obsignatam liberationem. Ac rursus toto pectore te precor

Spus

Spiritus sancte paraclete, ne deseras me, ne discedas a me, ne me destituas au-
xilio, consolatione & gubernatione tua, sed me vivifica, sustenta, robora ne de-
ficiat fides mea, ne languescat invocatio & confessio mea, ne debilitetur spes
mea, ne fractus mora & diuturnitate persecutionis fatiscam & concidam. Denique
ne victus imbecillitate mea aut impulsus a Diabolo ruam in diffidentiam, aut
dubitationes, vel in impatientiam, indignationem, aut fremitum adversus Deum,
sed ut me vera abiectione humilians sub potenti manu Dei, & vera patientia
atque obedientia paterna eius voluntati subijciens acquiescam in Dei miseri-
cordia, perferam patienter & constanter hanc crucem atque ad liberationis tempus
gratiam expecto. Neutiquam casu mihi quicquam horum accidit, sed Do-
mino placuit hoc modo humiliare me & exercere fidem meam, invocationem
& confessionem, qui ad tempus ipsi constitutum inveniens veniet, & cum honore
& gloria me eripiet. Etsi autem ut Dei voluntate haec acciderunt
omnia, sic certus sum Deum patefacturum esse & ulturum innocentiam meam:
tamen crudelis essem, imo scelerate agerem in meipsum & impie in Deum, in
filium Dei, in veritatem de filio Dei, iniquo in posteritatem: si atroces & capi-
tales accusationes mei, quibus praeter ius & fas intentatum est mihi vitae cri-
men, si ex his contextas & sparsas falsas, fictas, venenatas, cruentas &
parricidiales calumnias meas silentio perpetuo dissimularem, nec relinquerem
meis & posteritati meae, imo Ecclesiae filij Dei illustre, evidens & verissimum

testi

testimonium Confessionis et innocentiæ meæ, quam si dicatur mihi ademisse juramentum quo teneor, priusquam defensionem causæ & mei aggrediar, quod mihi licitum erit hoc salua relligione iurisiurandi facere ostendam euidenter: Si & hoc premisso quod me cogit facere conscientia mea. Cum eductus essem ex custodia ad audiendam accusationem mei & sententiam, eo accessi perturbatione animi prorsus fracti cum diuturnis & varijs morbis, quibus cum essem anno integro amplius summo præsentique cum vitæ periculo conflictatus, tum recenti morbo, quo laboraui toto custodiæ tempore, & diu post, ipsoque carcere & cogitatione de iniuria qua afficiebar, ut consilij & mentis inops essem: Nec me colligere nec perpendere possem quid ageretur mecum, quid spectaretur & quæreretur: quid formula obligationis contineret: quæ quum mihi exorta fuerit postea dicebatur. At Deum καρδιογνώστην testem inuoco, quod insidias structas mihi has formula quæ paulo post satis aperuerunt, nec prauiderim nec intellexerim. Non tamen utar excusatione valetudinis & imbecillitatis meæ, neque postrema contra fidem & religionem iurisiurandi egerim quicquam. Verba autem obligationis hæc sunt: Hæc omnia me seruaturum, neque extra uel intra has terras de his scripturum, aut practicas facturum, nec sigillationibus, sinistris aut sinistris interpretationibus usurum esse contra magistratum meum, gubernationem, & incolas huius regionis vel voce uel scriptis, iuramento Corporali promitto. His uerbis quæ obscura sunt, ambigua, captiosa prorsus ne pleraque, utrum

pro

prohibeatur non intelligo? An ne quid scribam aut moliar contra has ter-
ras quod pertineat ad causam ipsam: nimirum ad controversiam articulum
de Cœna Domini, cuius tantum fit mentio? An vero: ne quid faciam contra ac-
tionem præsentem? Ad caput causæ, quod Architectus respexerit potius, li-
tera propius & exactius considerata, & sine sophistica examinata, non obscure
docet. Nimirum, ne quid ad quemquam de hac controversia scribam, ne cum
quoque, ut accusationis capita habent, conspirationes & practicas faciam, ne quem
incitem contra has terras, ne obtrectem cuiquam, aut praegravem quemquam quæ
rectis & sinistris detorsionibus? Nam ita respondent posteriora prioribus. Actio-
nis præsentis nulla prorsus fit mentio. Sed intellexerit sane Architectus
utrumque. & caput causæ & actionem præsentem! Primum ergo de capite
causæ respondeo: Si me de controversia in articulo Cœnæ Dominicæ, ne scri-
bere ad quemquam ne cum quoque disserere vere aut scriptis, nihil huius causa
moliri contra has terras sponte mea aut provocatum ab alijs, Architectus ob-
ligationis voluit quod impediret quoquo modo id quod in præsentia agitur:
præstiti hoc bona fide & nimis religiose, præstabo idem deinceps donec hæc
re in his vinculis & me promissum hoc obstrinxerit, etsi quale id sit ma-
nifestum est, Sed tamen ut me Deus opprimum ex hac impia servitute libe-
ret & pateat in loco spatioso pedes meos ad confitendum veritatem, toto pre-
cor pectore. Si libertatem confessionis edendæ ita mihi adimit, ut ne
quidem

quidem mihi interrogato, iusso, aut si afferatur necessitas, liceat profiteri ingenue
aut libere quod sentio, quale sit iuramentum, aut quatenus me obliget Archi
tectus iudicet. Quomodo enim, nisi impie & nefarie cogit me facere contra tam
euidens & seuerum Christi mandatum, cum tam atroci comminatione coniunctum?
Qui negauerit me coram hominibus, hunc negabo coram patre meo qui in coelis est.
Quid fieri enim immanius potest ab iis qui se profitentur membra Ecclesiae Christi,
quam in articulo controuerso & pendente adhuc, nec definito authoritate & confes
sione publica Ecclesiae, iuramento adigere aliquem ad abnegationem uel occulta
tionem eius sententiae, quam in sua conscientia conuictus testimonio spiritus sancti
statuit esse ueram? Neque etiam ego obtemperaturus memor regulae: Oportet
Deo magis obedire quam hominibus. Neque assensurus obligationi fuissem si impium
quid & contra Deum postulatum animaduertissem. Et omne iuramentum reipsa
tale debet esse, ne sit vinculum iniquitatis, aut ne exigat aliquid contra Deum,
cuius cultus, veritas, & gloria semper excipitur. Si ergo mihi silentium con-
fessionis impositum est, liberat me ab hoc nexu, procul dubio, authoritas diui
na, cum plena, iure summa potestate. Sed uero gemitu accuso & deploro
imbecillitatem seu iudicii seu animi mei, quod uel errore mentis, uel animi
fracti morbis, infirmitate & carnis diuturnitate metu assenserim obliga-
tioni impiae, non adhibita aut circumspectione aut constantia iusta & debita.
Ac Deum precor ex animo, ut lapsum hunc meae imbecillitatis quem detestor
vero

vero dolore mihi condonet, propter filium Iesum Christum. Non tribuam
tamen aut Architecto, aut cuiquam ex iis qui fuerunt consilii, talem impieta-
tem quod voluerint iuramento mihi eripere potestatem liberae confessionis con-
tra filii Dei saevissima & minacissima edicta, si a me exigatur. Neque existi-
mo hanc esse aut fuisse mentem cuiusquam. Si de praesenti actione im-
peratum est mihi silentium, religione iurisiurandi: at nullo verbulo men-
tio eius notatur. Et non maxime Architectus significatam eam occulte cun-
ctis voluit generali illo vocabulo: neque etiam neque intra has tenebras de his me scrip-
turum aut publicas facturum: numquam docebit tamen aut nudam & simplicem
narrationem facti seu rei gestae, cuius nulla sit mentio, interdictam, aut quod
minus perstringitur, iustam & legitimam defensionem meae innocentiae mihi prae-
clusam esse, quam nulla iura ulli hominum umquam denegarunt: sed potius, cui
extorta vi vel fraude adempta fuit, ei illam restituerunt. Neque existimo ita
cuiquam propositum fuisse ita mecum agere, cuius eum aut poeniteret aut pude-
ret deinceps, aut de quo vereretur iudicia bonorum virorum & candide iudi-
cantium sentire. Certe tale debet esse propositum & voluntas talis eorum qui
sunt in gubernatione. Quod si contendat Architectus exprimi hoc se-
quentibus verbis: Me nec suggillationibus, nec generalis, nec sinistris interpre-
[illegible] nominum in magistratum, gubernatorum, incolas regionis, voce vel
scriptis etc. cogitabit iustam & legitimam defensionem non constare suggil-
lationibus

latratibus, querelis, sinistris detorsionibus: sed demonstratione veritatis secundum
leges. Obtrectationes, querelas, calumniosas depravationes prohibet formula.
Haec artificia sophistica & sycophantica procul a me absint, quae ego abhorrui
& execratus sum toto tempore vitae meae, ut simplicem veritatem e diverso
semper amavi & colui. Praeterea opus est mihi praesidio tali aut patro-
cinio, qui in causa inversor sua semetipsam tuente & sustinente veritate atque
innocentia? Eam quod mihi per hanc obligationem proferre non liceat, nemo
sanus formula inspecta pronunciabit, sat scio. At si hoc etiam largiar, id
tamen nulliq; facio, restat tamen aliud adhuc multo maioris momenti: quod
nihil horum, ad quae ipsa iniustissima formula obligat, servatum & praestitum est, sed
factum est contrarium. Venia datur mihi eorum quorum eram insimula-
tus: ac restitutus in locum professionis meae: Sed non multo post ex obligationis
mihi extortae formula de iisdem institutum capitalis accusatio mei apud ordi-
nes harum regionum, me plane ignaro & inscio omnium quae fierent & gererentur.
Nec ad excusationem & defensionem mei admittor, nec quaeritur a quoque quomodo
a me obligatio impetrata sit, quam ipse stylus orationis cum circumstantiis
omnibus quae expressae sunt, satis aperte arguit & convincit extortam esse. Si
ergo hoc licuit ipsis, mihi opponere accusationi defensionem non licet?
Sed debuisset, inquies, hoc fieri coram, in illo ipso accusationis actu? De-
buissem omnino accersi ad audiendam accusationem: Debuisset & defensio
mihi concedi. Sed neutrum factum, & occultata sunt ad me omnia, etiam
ipsa

ipsa sententia. Ego vero interea retinebar domi iuramento alligatus ad Urbem, ne ab ea latum unguem discederem sine consensu, scilicet, ne si quid comperissem, sponte accurrerem, & audiri excusationem meam peterem. Sed cur, inquies, non faciebas hoc scripto? Cura ne perferrentur ea scripta, conducti erant magno numero, qui quicquid afferretur, id interciperent omne, & de me inprimis inquisitum fuit accurate in eos qui Witeberga Torgam commeabant, scilicet: an quid a me scriptorum vel literarum apportarent? Cum ergo omnis mihi ex omni parte defensio mea fuit hactenus erepta, ut dixi, nec polliceri mihi in hoc exilio & in his aerumnis possim, an vita mihi suppeditatura sit ad illud tempus usque, quo mihi occasio dari & facultas possit demonstrandi meam innocentiam: peccarem in Deum & Filium Dei, in Ecclesiam, in meos omnes, & ex me natos, si non ad posteritatem transmitterem certum, evidens & irrefutabile testimonium innocentiae meae, & narratione rei gestae refutarem crimina mihi falso obiecta, & iniquas suspiciones iniquo de me conceptas, redarguerem calumnias & mendacia vulgi rumoribus iactata, & eluerem notam infamiae nomini meo inustam, iniuste & praeter omne meritum meum. Id faciam Deo me adiuvante & gubernante, citra contumeliam & iniuriam cuiusque, ea moderatione quam a me subiectissima mea conditio, fides, pietas, religio iurisiurandi requirit, ac profiteor protestando, sicut usitatum est. Deo in testem vo-

Cato

cato: Nihil me, cuiusq; suggillandi, nihil querulandi causa facturum, nihil ulla sinistra interpretatione depravaturum: Sed plane, sed simpliciter expositurum, quae causae meae & innocentiae tuendae ex toto cursu actionum necessaria fore intellexero. in quibus si quid forte excidit mihi dictum imprudentius, eius interpretationem volo apud me esse. Enim si quid etiam fortasse vel incautius vel incircumspectius dixero, quod reprehensionem mereri possit aliquam, de eo veniam mihi dari peto. Sum enim imperitus defensionum, quod vitam ad hunc modum instituti ac traduxi meam ne mihi excusationibus aut defensionibus opus habendi fuerit. Quod si quis ex his etiam arreptum aliquid vel exceptum contra me violenter detorserit quocunq. fuco aut praetextu: de calumnia protestor. Nam mihi constitutum est laedere neminem, & intra metas me defensionis meae continere, quoad eius fieri potest. Ordiar igr a narratione rei gestae, quam ordine circumstantiarum & occasionum notatione commemorabo. QVO LOCO fuerim in Academia Witebergensi, & quae fuerint operae meae, non dubito constare omnibus, quibus innotuit nomen meum. Docui in ea annos viginti sex, vivo socero meo Dno Philippo Melanthone beatae memoriae, Mathemata publice, Medicinam privatim. Eo mortuo in publica professione coniunxi cum Medica lectione enarrationem historiarum, & omne studium, operam, fidem, totiq ingenij mei & corporis vires omnes impendi in Academiam, privatis rebus, studijs, commodis omnibus posthabitis. Hoc sancto conatu quantum divina benedictione navarim atq. effecerim, testari sinam alios. Mihi testimonium meae conscien-

tiae sufficit, in quo hilariter acquiesco, contentus publico laborum meorum fruc-
tu, qui ad innumeros rediit, & illo praeclarissimo flore Academiae, quam mul-
ti praestantes viri coniunctis mecum summa fide & acerrimo studio operis ad sum-
mum usque extulerant, quos nunc in una navi mecum vectos una communis
tempestas obruit, oppressit, dissipavit, etsi privati fructus nonnunquam laboribus respon-
derint. Ex Academiae florentis celebritate innotuit Aulae inter alios
& meum nomen familiarius aliquanto quam antea, ut non abhorrerent ab amici-
tia mea aliqui e praecipuis, quorum honorificis de me sermonibus tandem effi-
ciebatur ut venirem in notitiam Illustrissimi principis Ducis Sax. Electoris Au-
gusti etc., cuius erga me benevolentia, cum mei crebra mentione augeretur, ac-
cersebar frequenter in aulam cum ad colloquia cum principe ipso, tum ad
quasdam de doctrina nostra philosophica scriptiones, quibus ille delectabatur, ac
tandem adsciscebar inter Medicos stipendio annuo, non ut adessem perpetuo, sed
ut accederem evocatus. Etsi autem magno studio aulam semper fugi, Deo
teste & amicis qui meorum consiliorum conscii fuerunt, seu quod natura ab-
horreret mea a moribus aulicis, seu quod occulto praesagio alicuius magni
mali refugeret animus: autoritati tamen & voluntati principis pertinaciter
& morose mihi repugnare non licebat. Ita pertractus sum in aulam, sed ne ta-
men a schola penitus abstraherer. Ea me autem clementia complectebatur
Princeps Elector, ut quantum appetebat, libenter & facile ferret praesentem: sed
ne

ne mea praesentia offenderem quemquam, & ne tanta clementia abuterer, mihi omni modo cavendum existimabam; in quam rem tanta cura, tantaque contentione animi incubui, implorato simul ardentissime auxilio Caelesti, ut ne nunc quidem recordari possim quid commiserim, quo se quisquam laesum esse iure & merito queri possit. Si nimia in me clementia acuit aemulos, veniam mihi dent obsecro quod me cum summa clementia coniuncta odia acerbissima interdum & inscium sustinere oportuerit. A mendicitate aulis usitata adeo abstinui ut ne quidem in summis propensissimae & addictissimae mihi voluntatis occasionibus quicquam voluerim in rem meam aut meorum petere aut facere, sed ad Academiam conservandam & amplificandam quod commodarim bene benefaciendi occasionem libenter consulerem, cui me accessiones non mediocres impetrasse cura & amore posteritatis notum est multis. Crescebat autem clementissima erga me benevolentia principis utriusque indies, donec ad hunc summum gradum perveniret ut cum Witebergae essent, vellent cenare in meis aedibus, & ut me paulo post adhibere ἀνάδοχον vellent Baptismo filii recens nati principis Adolphi cuius laudatissima memoria sit in benedictione. Ad hoc quasi fastigium summae benevolentiae, quod intelligerem adijci nihil amplius posse, de inclinatione gratiae capi metuere. Cogitabam enim futuros aemulos qui omni genere insidiosarum machinationum bene essent oppugnaturi eamque tamen aut inclinatam labefactarent, aut penitus extinctam iri in odium mei converterent

Nec fefellit me hæc cogitatio, ut docebat eventus paulo post: Nec ignora-
bam etiam quo me prætextu adorturi essent & oppugnaturi. Versabatur .n.
id in ore multorum, nec admodum occultabatur. Multos annos inde
usque ab obitu Socerj mei accusor quod non idem sentiam de Cœna Domini quod vi-
deri vult sentire vulgus Theologorum, miserise inter sese discrepans, implicatione
Contradictionum tam multiplici, ut hoc ipsum quod videri volunt retinere
mordicus tamque fundamentum opinionis suæ, id penitus evertant, & si urge-
antur vel impingant fervente in scrupulos mysterij summi, scilicet incarna-
tionis filij Dej, seu unionis hypostaticæ duarum naturarum in Christo, convel-
lantque ac deleant totam alteram partem symboli de natura humana in Christo,
& de redemptione generis humani quæ est commune opus naturæ utriusque
divinæ & humanæ, vel suis ad eum modum inextricabilibus tricis atque invo-
lucris, ut, velint nolint, cogantur fateri se cum Pontificijs idem sentiendo,
stabilire idolum missæ idolatricæ. De hac re me suspectum esse Princi-
pibus non ignorabant, vel potius id certo sciebant: Nemo tamen ex illis
me interrogare, & mentem de hoc articulo explorare meam fuit ausus unquam.
Idcirco etsi bene intelligebant, non ullam aliam causam ad me opprimen-
dum speciosiorem & accommodatiorem se adepturos esse, quod norant infensis-
simos esse principes nostri Calviniani dogmatis, & principem Dominum in-
primis, aliquamdiu tamen & occasio ad me invadendum deerat. Hanc

afferebant

afferebant duo à Theologis Academiae Witebergensis edita scripta: Catechesis, & alterum cuius titulus est Grundfest: de quorum utroque iudicium in hanc sententiam declarabam meum, ut ipsis etiam principibus ostenderem, Me utrumque magnopere probare, & toto amplecti pectore. De altero vero prolixiore libro, qui purioris & orthodoxae Ecclesiae doctrinam de filio Dei vero Deo & homine integram ex antiquitate, magna dexteritate & perspicuitate repetit, addebam hoc etiam: Non esse Ecclesiam veram quae hoc fundamentum prophetarum, Christi & Apostolorum non teneat: Nec me esse velle aut futurum unquam civem eius Ecclesiae, quae contrarium doceat aut profiteatur. Accipiebatur Catechesis initio cupidissime, & avidebat maxime propter succinctam & captui tenerioris aetatis attemperatam perspicuitatem, Sed Ubiquitarii in eam Laniae morsibus irruerunt, & decerpta inde verba: Caelo capi: exagitarunt, quod ea subvertere & evertere corporalem praesentiam Christi in Caena viderentur, quae Christum caelo includeret, regidiata & maritis dissentium excussa, devovebant diris & exsecrationibus. Prodierat autem in lucem grandior ille liber cuius titulus G fundamentum, eo ipso tempore quo aderam Ego principibus Stolpenae. Eius exempla aliquot ad me miserant Theologi, quae & principibus offerrem, & distribuerem iis qui sunt in Consilio principum. Captabam igitur offerendi occasionem: eam videbar mihi adeptus post quendam cum principe Electore colloquium, in quo hilari animo ille se curaturum ostendebat ut contra ubiquitariorum

qui

qui in harum suarum terrarum Ecclesijs docerent, libri subijcerentur, & con-
sensus de ea parte doctrinae ut constituerentur: quod mihi consilium valde pla-
cebat. Sed cum librum Dxtiborum, grauiter praeter meam spem offendebam
commotum publicatione libri, quam fieri interdicto voluerat. Ego qui de
interdicto nihil quicquam praesciueram, quid responderem, aut factum quomodo
Dxensatem non reperiebam: Sed veniebat in mentem quod publicationem forte
interdictum anteuerterant: atque ita se habuisse post fuit compertum. In eo col-
loquio incidebat & mentio Catecheseos, & cum quadam indignatione erum-
pebat in has princeps Elector voces. Vsurpari eam in omnibus scholis illustribus.
Ego qui, Deo teste, tum id ignorabam, quantum mihi constabat respondebam,
Me eius rei conscium non esse. Ab hoc colloquio incipiebant me inimici
mei persequi, & oppugnare atrocius atque audacius, & remouere paulatim
ab aula, ut mei principes sensim obliuiscerentur, & ne mihi ad eos suspi-
cionibus quas de me conceperant diluendis pateret aditus. Longum foret per-
texere omnia, quae de me conficta fuerunt: Et sunt inter haec non pauca je-
iuna & ridicula grauitate aulica indigna, quaedam satis virulenta, qua-
le est mortem innocentissimae animae principis Adolphi fuisse poenam facti
principum, quod me plane immersum Sacramentario veneno voluissent
adstare baptismo testem. Domestici sese coniungebant Dxtori, & inter
hos quidam scelerate mentiendo scribere non erubuit Me ad Conclaue

principis

principis Electoris, quem eodem veneno infectum prorsus occuparim, excu-
bare saltem sicut molossum, ac prohibere ne quis ingrediatur, à quo de erro-
re admoneatur, & rectius instituatur: de qua re cum sanè quosdam Prin-
cipum dominum compellarem, & quanta mihi struerentur insidias quererer, con-
temnere eas & animo bono esse fiducia innocentiæ meæ iubebar. Interea
nihilominus pergebant inimici mei conquirere undique, quæ me quacunque
specie aut prætextu quocunque prægrauarent, ut coeptam iam gratiæ incli-
nationem magis magisque impellerent: quod cum obtenta exclusione mei esset
factu facile, cito rem perducebant eò, ut cum alibi tum in scholis Illustribus
fierent inquisitiones, quid dictum, quid factum à me esset. Cumque in schola
Portensi inuenissent Catechesin Witebergensem, ut quasi palmario reperto exi-
lirent gaudio, nec prius acquiescerent quam Rectori scholæ epistolam extorsis-
sent meam, qua cum miseram ad eum Catecheseos exempla. Hanc nacti
epistolam non tantum mirificè in me principum animos inflammabant,
sed fidem mihi omnem detrahebant atque autoritatem, congestis in me suspi-
cionibus, quod conscius cum fratribus Stolpensis, tamen id institutæ occultarim,
scilicet ut virus Sacramentarium confirmaretur in ætate tenera & cresceret.
Quod ergo ut tormentum hæ suspiciones pungerent animos principum, accidebat,
ut cum principes in Daniam profecturi Witebergæ subsistissent, cum Theologis de
Catechesi agerent, me de Epistola compellarent. Theologi parvis multis ad-
dictis

ditis declarationis causa, ita satisfaciebant principibus ut iuberent recu-
dere Catechesin cum privilegij mentione, & eandem in linguam patriam
convertere ad usum imperitorum latini sermonis: Sed editio postea impedita
est. Compellatio ad me directa duo continebat: primum quod mea
me epistola convinceret eius, cuius me conscium esse negarem Stolpense,
Alterum, ut a Theologicis negocijs abstinerem. De priore capite respon-
debam quod tunc responderam, Plane me non scivisse Catechesin in scholam
Portensem receptam esse, nec mihi in mentem venisse epistolam scriptam ad Rec-
torem: neq. id mirum esse, qui tot numero soleam scribere epistolas quotidie
ut singularum meminisse sit impossibile. Si illud scivissem, huius
fuissem recordatus, uno me verbulo defungi periculo, & suspicionem omnem
sinistram diluere potuisse, suadendo ut iuberetur Rector mandato illustris.
simo usum Catecheseos intermittere. Neq. Sabiisse me cautas cum intidiose
occultarem hac in parte aliquid, cum occultatio periculum mihi certum crea-
atura erat, Confessio non erat. Et cum negassem eum librum a me ad
Rectorem missum esse, quem ad ipsos miseram principes, quid prius de eo
quod sentirem, non dissimularam. Cui vero potuisse scire lectionem
Catecheseos inchoatam esse, cum nulla praecessisset inspectio: Nec fuisse
saltemus usitatum mittere in lectionibus scholarum quicquam sine consilio eorum
quibus inspectio sit demandata: Rogare igitur me, ut subiectissime me excusat.

d

A Theologicis negocijs me libenter abstinere uelle: Nunquam a me illa attigisse nisi attractum. Huic meae excusationi, Pericao responsum referente ita acquiescebat princeps Elector, ut nihil desideraret amplius, sed ut per Periceum adductum mihi & mensa sua adhibito clementissimum se exhibuit & placatissimum. Reuertendo ex Dania principes antevibat Pericaus, aeger corpore ex quartana: cumque apud nos diuertisset, accersito mihi ad se praedicabat concordiam Ecclesiarum regni Danici cum nostris Ecclesijs, de qua etsi laetabar, tamen metuere me significabam nouam tempestatem, quod scirem non quietiores esse qui odium implacabile aduersus hanc Academiam & nonnullos in aula huic Academiae addictos concepissent. Non fallebat me hoc animi praesagium. Nam vix reuersis principibus & Germanicae Catecheseos editio impediebatur, & paulatim odia in Theologos exasperabantur, ita ut ego semper implicarer, qui tamen eos fugere eram iussus. Nec implicabar tantum ut socius operarum, sed ut auctor & dux consilij de editione utriusque Catecheseos & fundamenti, & quasi fax certaminum maiorum accusabar. Cum ergo hoc modo recruduissent odia in me: accidebat ut graui morbo opprimerer; eo aliquot recidiuis difficilimis & periculosissimis cum extrema vitae meae discrimine exacerbato, supra anni integri spacium, aliquantisper parcebant mihi inimici mei usque ad editionem Exegeseos, quam etsi tam grauiter tanto tempore decubuissem, & tunc etiam vix spirarem: mihi tamen tribuebatur, me autore natam, suasore editam, hortatore diuulgatam ferebatur. His delationibus

refricatum

refricatum vulnus in animis principum & irritatum efferuescebat vehementius. Mittebantur legati, qui de autore, de typographo, de omnibus editionis consiliis ac curate investigarent, & de libri publica venditione cum Academia expostularent. Aegre domo tunc egredi poteram, nondum ex recidiva sexta eluctatus: Prodita tamen, ne fugitive congressus deliberationum publicarum dicerer, male conscius. Responsio dabatur legatis, qua principibus satisfactum esse fama erat: sed illa mihi tantum profuit, ut paulo post principes denuo lacessiti nescio quibus aulici[?] concionatoris vocibus, atrocius in me & alios quosdam quam unquam antea exarserint. Recensui hactenus, quibus initiis coeperit & qua creverit gratia erga me aulae, & quomodo rursus facta mutatione illa inclinata sit paulatim, nec tota interierit, in odium commutata tantum, ut dubitem gratiane maior, an vero acerbius odium fuerit. Nunc exitum ancipitis odii exponam, qui ut caput tragoediae totius, sic huius narrationis pars est praecipua. Sancte affirmo me ruinam alii citius venturam fuisse quam tam subitam & inopinatam, tam institutam insidiose, modis talibus instructam oppressionem mei. Noverant optime inimici mei, in qua essem sententia, etsi me non interrogarant unquam, ut se scire dissimularent. Causam autem cum odissent, tulerant me tamen tam diu clementer, nec in me manus in aula manus extenderunt suas, imo ne signa quidem animi inclementis aut alienati ulla unquam coram ediderunt, sed me honorarant. Non suspicari igitur, imo ne somnia

re

ne quidem poteram, futurum unquam ut hoc modo opprimerer, & ob hanc causam,
& hoc ipso tempore, quo nondum triginta sexta morbi diuturni recidiuâ, nec
recollectis viribus aeger admodum, vix spiritum trahebam. Sed venerat, ut Chri-
verbis utar, hora constituta & potestas tenebrarum. Quomodo coepta haec fuerint
in aula, & cum aliis pluribus quid actum sit non referam: mea persequar.
Calendis Aprilis anni millesimi quingentesimi quarti & septuagesimi, venit ad
me praefectus munitionum in oppido Witebergensi, & prolatis literis manu
principis Electoris scriptis mandata se habere ait severissima, ut me arresto obli-
gatum, iubeat Dresdam quamprimum accedere, sed domi prius aperire musaea,
concamerata conclavia, arcas, & alia arcaniora repositoria, ut inde auferat
libros quoscunque reperiret, germanicos, graecos & latinos. Ego, qui aeger ex
morbo eram & vix ossibus haerens, ne cogitare quidem poteram, quorsum ista
tenderent, aut mihi quid respondendum sit vel faciendum, obtempero, stipulata
manu, me affuturum Dresdae promitto, retego omnia in domo mea, etiam arca-
nissima, ne occultatio in exulceratis animis, vel commoveret vel augeret
suspiciones de me sinistras, conquiro & profero libros quos noram & congesto
in unum acervum. Eas in cistellam non magnam, quod non multae essent,
coniectos praefectus aufert. Sub vesperam quod non citius possem, iter in-
gredior, quinto die Dresdam venio, in itinere septimana ex maerore animi
passus recidivam. Dresdae domum dictam ingressus, iubeor ascendere in arcem,
intro

introducitur in conclave custodiae meae destinatum, in eo arctius ab Excubitoribus meda dieq. custodior. Mitto ad principem Electorem epistolam supplicem, in hanc fere sententiam: Me ubi iussus fuerim admittere, et illam satisfacturum fuisse, quam me aliquando terrae loca habuissent, vocatum paucis verbis, quod tam praeclara sit mea de clementia Cels. suae opinio, ut non dubitem, quinq, cum sit sua Cels. delationibus offensa, quod sit clementissime auditura et admissura excusationem meaj: Me vero ita mihi conscium esse, ut sciam certo, non me quemquam hominem post Deum, aut maiore reverentia animi ac subiectione fideq quam suam Cels. coluisse, aut laboribus extulisse maioribus, et in hoc me incubuisse unice, ut de his terris mererer optime, cum domi recte consulendo Ecclesiis et scholis meo loco quantum possem, tum his conciliando externas, efficiendoq et adiuvando concordiam, et ut nova ornamenta harum terrarum meis scriptis celebrata innotescerent exteris. Quapropter me petere, quam par sit et fieri patiatur subiectione animi, et propter Deum, ut cum valetudo mea afflicta gravissime fiat deterior indies, sua Cels. iubeat proponere mihi causas meae custodiae, et cognoscere defensionem meam, meq carcere liberatum dimittere ad locum et operas stationis meae. Non dubitare me enim, quin satisfacturus sim Cels. suae: et ut maxime commissum reperiatur a me aliquid errore aut imbecillitate, quod se offensum iure queri possit: suam Cels. tamen id condonaturam esse clementissime et imbecillitati

bumanae

humana & mea perpetuae constantiae, fidei ac voluntati erga suam Cels. & meritis in has terras. Errare me potuisse in Consilijs: Voluntatem uero & studium recte faciendi semper fuisse eandem & optimam, Deo teste, Idq me iterum submississime, & propter Deum petere. In hanc fere sententiam (nam omnia Verba mea non memini) cum scripsissem libellum supplicem: responsum accipio, quo iubear bono animo esse. Res meas meliore loco esse quam existimem, nec mihi desperandum quicquam in custodia. Morbo ingravescente, peto admitti ad me Doctorem Joannem Naevium Medicum beatae memoriae, ut de valetudine mea consulam. Is significat mihi de Exegesi conscripta & edita me suspectum esse. Respondeo: Exegesin ante editionem mihi numquam uel visam uel auditam esse, nec de editione mihi constitisse quicquam, qui eo tempore, quo prodijt illa, extreme cum vitae periculo luctatus sim. Id colloquium cum displicuisse Principi Electori comperissem, nolui D. Naevium ad me redire, quaecunque sane mihi acciderent. Nono demum die a custodia producor a quatuor stipatoribus ad consilium principis Electoris. Ibi de quatuor capitibus accusor, perorante Laurentio Lindemanno JC Doctore, qui consilij & actionis caput erat: quod per conspirationes & practicas, nouum Sacramentarium dogma conatus sim inuehere in has terras: quod libellos de hoc sparserim: quod confirmarim in hoc theologos harum regionum: quod exteros theologos incitarim ad idem faciendum. Respondeo: Nullorum me mihi

consci

conspirationum aut practicarum conscium esse, nec me edoctum esse aut as-
suefactum ad practicas, aut scire quomodo fiant conspirationes. Scire me cu-
pere, qui sint quibus cum conspiraverim? De novo Sacramentario dogma-
te me responsurum, ubi meos libellos protulerint, quibus id sparserim. Nec
minus mea interesse ut conscientiam meam conservem integram & incorruptam
Deo, & animam innocentem Christo reddam: quam ut fidem probem meam principi
Electori. Non me requirere manum meam, satis mihi fore si protulerint
quae mihi tribuantur, & pro meis habeantur: Ea me enim agniturum si mea sint.
Ex Theologis & Concionatoribus harum Ecclesiarum, si unum produxerint, qui sit
ausus dicere a me quod sit irritatus, aut animatus, aut si meas ad quemquam
eorum ostenderint literas, me responsurum: Idem me facturum de Exteris.
Contrarium his me potius probaturum, quod Corpus doctrinae & Confessionem Dres-
densem sicut nominatur, plurimis Exteris commendarim, Principibus &
alijs inter summos ordines, contulerim cum ijs; ac suaserim haec ut amplectantur
& cum Ecclesijs harum regionum se ut coniungant, nec formulas novas cu-
di sinant, sed ad doctrinam sonantem in his suas confessiones ut componant
& accomodent. Cum desijssem loqui, nominantur a Lindemanno in-
ter eos cum quibus conspiraverim D. Georg. Cracovius & D. Christianus aulae Concio-
nator. Addentur ergo illi, inquio & audiamus de quibus rebus & quomodo
conspiraverimus, & quas fecerimus practicas. Mihi de nullis constare.

profe.

Proferebatur epistola a me ad M. Christianum scripta, in cuius priore parte hortabar eum ad moderationem, ne cum Collega contenderet suo. Hac me, inquio, epistola excuso, de eo ipso de quo accusor. Iubet Lindemannus ut pergam. Illi cum incidissem in haec verba: Veritas quae tot profluvijs sanguinis in Gallia et Belgio extingui non potuit, in his terris tandem est triumphatura. Haec verba, ait Lindemannus, offendunt Electorem. Ergo, inquio, veritatem ferre non potestis? Et certamen praecipuum est de secundo articulo symboli, de incarnatione filij Dei, seu duarum naturarum unione hypostatica in Christo. An non, inquio, de hac controversia praecipuum certamen est? Sed alterum, inquit ille, cohaeret, de Coena Domini. Non cohaeret, aio, sed falso inde deduxistis. Si disputare voles, inquit ille, longum erit. At me scire tamen oportet, inquio, quod verum Sacramentariorum dogma innuerim? Non dubitare me tamen quod semper in animo habeam meo, saepe in ore, filium Dei vindicaturum esse tandem illustri testimonio suum de veritate iudicium, & certamen hoc terminaturum. De externis cum quaererem, nominabatur Beza, quem incitarim. At ego, inquio, a Theodoro Beza ex eo tempore quo mihi cum eo notitia fuit & amicitia, ut cum viro docto, inde usque a Colloquio Wormatiense postremo supra ternas epistolas non accepi, & de hoc argumento nullas. Nec ignorare me, inter eas quae mihi ademptae sint, unam Bezae repertam esse quae satis doceat, qualia sit solitus & de quibus rebus ad me scribere, nimirum de publicis

regni

regni Gallici, & alijs quæ ad historiam rerum gestarum pertinent: Nec me intra annos sex ullam vel ab eo accepisse epistolam, vel ad illum misisse. Hæc cum dixissem, iubeor secedere. Interea abit ad principem Electorem Lindemannus. Eo reverso revocor. Repetuntur capita accusationis paulo atrocius. Nominatur M. Mauricius Hellingus qui docet Norimbergæ in Schola ad S. Sebaldum, ad quem de hoc dogmate scripserim. Peto proferri scriptum: Nam illo viso me responsurum esse, Alienis nolle me patrocinarj. Circumferri et scriptum, quo dicar D. Mordisio exposuisse sententiam meam: mihi visum id non esse, & petiuisse me exemplum ab ipso viuo, sed illum respondisse, nullum a me quod acceperit. Neq. me ignorare, quod me etiam Exegeseos autorem fecerint: Non velle me vendicare mihi aliena, nec eadem ab alijs tribui. Maximi si ea probaverint, ne adiuvante, defensionem mihi non defuturam esse, cum praeterea conspirationum & publicarum accusor. Sed de doctrina ille deinceps nullum verbum amplius. Cum ergo nihil praeter hoc reperiret Lindemannus: Caeteri enim tacebant omnes: profert formulam obligationis. Hanc si accipies, inquit, liberaberis e custodia. Sumo eam in manus, ac lego: inter legendum ita consternor animo, ut pene exanimer. Aberi- ea enim multa erant utraq. accusatione prima & iterata, ut satis appareret, me condemnatum fuisse priusq. auditus & conuictus essem. Continentur autem in formula obligationis hæc capita: Me cum antehac

sollicitasse

religiose promiserim & spoponderim, quod a negocijs theologicis prorsus abstine-
re velim, neque in his quicquam, sicuti ante feceram, per practicas facere, scribere,
aut spargere, illud tamen non praestiterim. Item, in meis chirographis repertum est
ad aliquos quod scripserim, cum illis conspirarim, practicas fecerim, occulte
subtexuerim, & diligentissime curarim ut novum Sacramentariorum dogma in
terras Electoris Sax. introduceretur. Item: non intermisisse me alios instigare &
animare. Item, Exteros etiam & de hoc dogmate suspectos me instruxisse, quo
modo hoc dogma propagare in his terris debeant. Item, in hunc finem nonnulla
scripta sparsisse & publicasse. Propter haec Electorem Sax. causas habuisse in me
gravius & severius animadvertendi, sed deprecationi meae & intercessioni alio-
rum tributum esse ut liberer e custodia & ab arresto, hac tamen conditione ut
muneris visitationis scholarum illustrium, & inspectionis aliq. Examinis Benefi-
ciariorum mihi adimatur, & ut arresto sim alligatus ad urbem Witebergam,
inde iniussu sua Cels. non discedam, Et ut soli professioni Medicae & Historiae
meae diligenter operam dem, a practicis & conspirationibus ut abstineam. Haec
omnia quod tamen a singulari clementia profecta, subiectissima cum gratia ac-
ceperim ac promiserim corporali iuramento quod ista sim servaturus: & quod
neque extra neque intra has terras de his sim scripturus aut practicas factu-
rus, nec suggillationibus quaesitis aut sinistris interpretationibus usurus
adversus meum supremum magistratum, gubernationem & ordines huius regionis

neque

neq. contra quid facturum scripto vel ore. Praeterea promisisse me quod religiosa fide, quam ex more Witeberga, in sua Cels. me non commovere, et in ea nihil mutaturum aut omnino velim, quod nominatim aut quod humana ratione excogitari possit. Quod haec omnia fide constanti, ut veritas postulat, sim servaturus etc.

Hanc cum legissem formulam, ita consternabar, ut pene exanimarer. Respondeo tamen quantum mihi per afflictissimas vires animi et corporis, et hac recenti perturbatione prostratas concedebatur. Meministis, inquio, quae fuerint Capita accusationis meae, quae mea responsio. Scitis me nullius horum, quorum accusor, convictum esse: Nunc profertur sententia ipsa accusatione atrocior: Quam accipere non possum, nisi meipsum intentum crudeliter condemnare velim confessione criminum quae admisi nunquam. Provoco ad vestras conscientias, inquio. Fateri vos oportet quod summa iniuria afficiar. Provoco iterum. Tacent omnes praeter unum Lindemannum, qui Generalia haec esse respondet. At haec generalia, dico, me insimulant, sub quibus reconduntur alia specialia, quibus haud dubie quaeritur et petitur aliud. Tacent iterum omnes. Ego ad preces me converto. Videtis, inquio, quanta sit afflictissimi corporis mei imbecillitas, quod propter exhaustas et fractas vires corporis sim inops animi et consilii: Nec habeo quenquam, quocum communicare de his et deliberare possim, quibus periclitatur fama, existimatio, salus mea. Obsecro igitur vos quos cognovi esse amicos meos, ne me in hac tanta et tam difficili

causa

causa deserentis autoritate, opera & consilio vestro. Obtestor iterum atque iterum. Tacent vultus omnes & conniventibus oculis Lindemannum intuentur. Is formulam quam receperat, manu tenens abijcit cum quadam indignatione: Velim, inquiens, vos vel egisse hac, vel effinxisse & didicisse, quantum obliterare potuerit. Ego opem & fidem illorum implorare non desino. Tacent caeteri: Duo vero, Bernsteinius & Cancellarius respondent: Non posse se hoc tempore, si carcere liberari velim, aliud mihi consulere quam ut conditiones has accipiam. Futurum ut mitigentur omnia deinceps. Nosse me principem Electorem. Contestor iterum quomodo me onerare culpa non commissa, & mea confessione condemnare debeam. Quod cogitarem autem condemnatum me prius fuisse quam auditum essem, & propositum esset apud Regi τῷ κρίναντι, accusationem simul & condemnationem: me mitigationem me ullam impetraturum esse. perturbatione animi summa, in illa mea imbecillitate attentus provoco ad Tribunal Dei. Si ergo, inquio, aliter liberari non possum provoco ad Tribunal Dei iusti iudicis & vindicis, quod hoc modo mecum agitur, & quod pro meis in has terras meritis talis mihi gratia refertur. Tacent iterum omnes. Ego formulam describo, obsigno, & iuramento confirmo. Ita dimittor. Remittor Kitzingam ad stationem & operas meas, praesto quantum per vires licebat, quas recolligere sese non sinebat insita & penitus infixa animo maestitia. Cum alebat recurrens subinde ac renovans memoria totius actionis perlatae. Non veniebat tamen in mentem

alterius

atrociùs aliquid molituros in me & suscepturos esse inimicos meos. Sed diebus non ita multis elapsis, promulgatur fama, conuocari ordines praecipuos harum regionum Torgam, ad deliberationem de Caluiniano dogmate penitus extirpando: susurro vago & obscuro obmurmuratur etiam de nobis qui Dresdae jam absoluti eramus, atrociùs accusandis, & rogandis in nostra capita sententijs. Haec etsi me valde angebant: tamen & mea me conscientia consolabatur, & futurum sperabam, ut non pronunciaretur de capite meo priusquam essem auditus. Conueniunt Torgam ordines. Initium fit deliberationum à capitali accusatione nostrum, D Craconij, D Stoesselij, M Christiani, & mei. Proferuntur fundamenta accusationis: extortae confessiones, & ereptae nobis literae priuatae: inter quas feruntur fuisse & meae aliquae, ad M Christianum, sed mihi nunquam propositae, quibus quid contineatur, neque huc usque quidem cognoscere licuit. Ordines pronunciant satis nos poenae iam sustinuisse, neque eam se exasperare posse. Plerique sunt in hac sententia, intercedendum esse pro nobis, ut solutis nobis arresto, opera nostra seruire concedatur alijs. Sed dissentiendum adhuc esse intercessionem censent alij, recenti ira & indignatione adhuc feruentibus principibus. Confirmatur ergo Dresdae lata sententia, & de me quidem ut relinquar Witebergae in mea statione. Hanc quod videretur mitior esse quam expectabatur, pro exaggeratae accusationis atrocitate, parum gratam sibi fuisse ostendit Elector: jubet & minas addi, nimirum in sua potestate futurum, quid de nobis statuere velit. Tertio igitur ab hoc conuentu Torgensi

mense

mense rursus euocor Torgam, ubi consilium ex mandatis quae habebat indicat
mihi, constitutum esse Electori, me Witeberga transferre alio, & iubet ut locum
alium in his terris quem velim eligam. Qui aderant Friburgam nominant. Respon
deo, tunc etiam, vix animam ducens, prae magna corporis & animi aegritudine, quae
antea me continuae afflixerat, irritata subinde & exacerbata nouis paroxysmis
& causarum euidentium, & morbi ipsius: Respondeo igitur cupiisse me hactenus
& obtemperasse Principi Electori, idque me iam etiam facturum esse, nec si aliter
faciam profuturum id mihi: de loco me acquiescere, sed petere me ut me sumptus
contra iam liberaliter Cels. sua alat, & faciat mihi potestatem libere exercendi
artem medicam. Benigne pollicentur qui aderant, sed iubeor expectare ad dies
aliquot. Tribus septimanis elapsis reuocor ad Consilium: reperio mutata omnia:
substituitur iterum examinatio mei. Adiurat me propemodum Lindemannus
per fidem, religionem iusiurandi & conscientiam meam & si quid sit amplius,
ut ingenue confitear & enunciem quantum mihi constet de practicis cum Pala-
tinensibus quae factae sint, & cum D. Cracone inprimis. Benigne pollicentur de
gratia principis quam excideram: Recuperare me illam posse si libere & aperte
quod sciam de his rebus proferam. Respondeo igitur, Cum me cum obtestatione
interrogatis, eadem ego religione proferam de his causis, & ita proferam, ac
si consisterem nunc omnes ante faciem & tribunal Dei, ubi scilicet me haec respon-
ditum esse. Nihil mihi quicquam constat aut cognitum est unquam de ullis
practicis, & de Palatinensibus nihil inprimis, nec quas notitiis intelligo.
Non

Non sum Ego solitus technas struere, aut conflare practicas, hasce imperitis porrexi. Et scitis vos omnes, me in aula semper aliena a me negotia fugisse procul, neque ullis unquam me admiscuisse, neque accessisse ad ullos principum legatos, nec inquisivisse de negotijs & caussis adventus. Nec mirari satis possum, cum ab omni suspicione haberias liber fuerim, quod nunc in suspicione habear, & in me tantum conferantur practicarum quod inquiratur. Ad principem Electorem Palatinum, nisi unam epistolam non scripsi, quando mihi ad eum petitam scriptorum soceri mei, quam sub nomine & patrocinio ipsius emiseram. Scripsi epistolas aliquas etiam ante multos annos ad Cancellarium Doctorem Christophorum Probum, sed familiares tantum, quibus Scholasticos ei commendavi. Est mihi praeterea amicitia cum Viris doctis aliquot, cum D Ursino & aliquibus ex posteritate & propinquitate soceri mei: ad hos etiam familiariis scribere sum solitus. Sed haec quid ad conspirationes aut practicas? Cum D Chemnio notitia mihi fuit, familiaritas nunquam. Non scripsi ad eum, neque quoties cunque fuit ipso praesente in aula, accedere ad eum sum solitus. Witebergae quod fuerit scio: sed me absente id factum: Nec quis cum eo fuerit, aut quid egerit cum quoquam, percunctatus sum. Peto igitur ne me iniquis suspicionibus pergravetis innocentem, et culpa me hac in parte carere antea satis ostendi. Non me obsecro aestimate tam stolidum, aut incogitantem esse vel fuisse, ut non perspexerim quid me deceret facere

facere? quae ne cum periculo aliquo coniuncta viderentur. Nam tum, inquit Lindemannus, tua causa quaerimus, quam de alijs quid tibi sit exploratum? Non plus inquio de alijs scio quam de meipso: & quid scire possim qui ad nulla accessi, nullis adfui aut interfui, nullis ingessi aut admiscui me negocijs & deliberationibus alienis a mea vocatione. Sed cum tanta cum obtestatione postuletis ut quod scio non occultem, dicam quomodo me occasiones his negocijs & controversijs implicarint. Illustrissimus Elector Palatinus solebat a socero meo, ante mortem anno proximo (Epistolam manu Electoris scriptam non dubito inter mea repertam esse) ut suam de controverso articulo Caenae Dominicae sententiam aperire sibi & communicare vellet. Id fecit brevi epistola, quae cum mortuo socero typis evulgata in multorum manus pervenisset, multi cum magni nominis & praecipuae dignitatis viri, tum privati amici etiam quaerebant ex me de hac epistola, quantum constaret mihi, & de controversia ipsa quae ex socero meo audivissem & cognovissem. Non occultavi id ad quemque me interrogatus id facere debui. Sed citius credidissem caelum in me ruiturum esse quam suspicari potuissem futurum, ut meae privatae literae unquam ad privatos scriptae de controversia nondum explicata aut definita contra publicam ex soceri sententia traherentur aut detorquerentur contra me in suspicionem conspirationum aut practicarum. Socer ante mortem die proximo bene mihi confirmavit esse veritatem in illa controversia. Resp

bor

hoc testimonium maioris ergo conscias habeo in ea perseuerandi. Cum dixissem
loqui, iubeor secedere: Mox reuocor. Ad magis specialia ingreditur Linde-
mannus descendere nos oportet. De Th. Beza est quantum tibi constet, speras.
Quis enim incitauit ut libellum editum contra Selneccerum principi Electori in-
scriberet? Respondi de Beza, me etiam satis superque respondisse Dresdae,
quod toto tempore quo mihi cum eo amicitia fuit, supra ternas ab eo literas
non acceperim, sed intra sexennium nullas: Nec ullas me ad ipsum dedisse.
Quid alijs & Bezae intercedat, & omnino an alicui aliquid me non curasse
me inquisiuisse. Iubeor iterum secedere. Sequitur me paulo post Linde-
mannus, & rursus cum obtestatione ne dissimulem quicquam de Conspirationi-
bus & practicis Palatinensibus, & inquirit de ijs quos sciam conscios esse ac
fuisse, tum pollicitus de gratia principis liberaliter. Respondeo iterum protes-
tatus de mea perpetua fide erga Principem Electorem, nihil mihi de ullis
practicis constare, nec me intelligere quas uolint, nec me quicquam posse dice-
re nisi fingere uelim: Quod si tentem infeliciter id me facturum quia prac-
ticarum sim imperitus: Oportere enim ad ueri speciem talia composita esse,
ne fraus prima fronte mox deprehendatur. Denique me mentiri nec posse
nec velle. Redit ad Collegas Lindemannus: Accersor ultimo. Cum
sperarem, me, quem hac postrema actio reipsa ab omni culpa & suspicio-
ne liberat, eorum quae mihi prioribus intentata fuerunt, sententiam clemen-
tiorem

tiorem auditurum esse, duriorem prioribus accipio. Condemnor poena τοῦ ἐξα-λλασ, & iubeor Rochlicium proficisci cum coniuge & liberis, ut ibi habitem, alligatus ad urbem eodem quo ad Witebergam arcto, & eadem iurisiurandi relligione. Causae nullae exprimuntur, sed additur: habere principem stabiles & necessarias sui consilij causas. Nec permittitur mihi reditus ad meos & bibliothecam meam, sed recta inde cogor ad locum exilij proficisci. Nec coniunx & liberi intercessione sua quam offerebant principibus plus impetrant quam dilationem constituti temporis in dies quatuordecim, quem tamen terminum cum medio-cres vires recepissem expectare non uolui, ut procul & mature abessem ab oculis eorum qui me oderant. Narraui simplicissime rem gestam, uti gesta est. Etsi docet autem narratio ipsa, qualis haec actio fuerit, si nihil addam amplius: cogit me tamen conscientia mea propter Ecclesiam filij Dei, propter testimonium de doctrina quam confessus sum, propter vocationem in qua fui, quam maleuoli mei calumniabantur, propter posteritatem meam & propter famam atque existimationem cui iniusta est labes deformis, nihil reticere aut supprimere eorum quae explicatis nudae narrationis circumstantijs innocentiam meam clarius demonstrent, in quibus si quid de cursu & successu vocationis meae dixero, id ne quisquam arrogantiae fieri aliqua suspicetur, vehementer etiam atque etiam rogo.

Optarim non fuisse mihi allatam necessitatem ad hanc mei defensionem

nem. Atq. utinam cum ijs solis mihi contendendum iure esset, qui in me venena
tis, virulentis, cruentis & parricidialibus calumnijs & mendacijs Principes conci..
tarunt, offensi illa qualicunq. gratia, in qua sui. Ostenderis illis essem apud
aequos iudices quibus artibus usi sint, & quid sint meriti. Sed iudicium et
Vindictam Deo iusto judici & vindici omnipotenti commendo, & repetendo qd
supra feci, iterum profiteor ac protestor, nihil me odio principum, consilij aut
ordinum in his terris facturum: Nihil in contumeliam vel iniuriam eorum
dicturum esse: Nec aliud quicquam quam qd veritas rei gestae in testimonium meae
innocentiae facere aut dicere me cogit: Nec se vocari in testimonium contra.
tis gravitor ferent, qui adfuerunt & superstites sunt: Ceteros qui in
vivis esse desierunt ante filij Dei tribunal de eodem testimonio compellabo.
Deum testor καρδιογνώστην, me invitum ad hanc defensionem pertrahi,
Sed summa mihi cum afflictu necessitas, excusatum me fore pijs & bo..
nostris viris omnibus certo confido, atq ut excusatum habeant obnixe etiam
atq etiam peto.   Quoties cogito qui labores, quae voluntas, quae cu.
ra, studium ac fides mea fuerit constans ac perpetua erga has terras:
Quam misere, quas conceperam de laborum meorum praemijs fefellerint me
spes meae? non possum non varie affici animo meo. Nunc cogitatione inno
centiae meae & meritorum commonente fremitum, nox dolore gemitus ex..
primente & lachrymas. Rursus conscientia rectissimorum consiliorum &

factor

& factorum, fiducia certa iusti iudicij Dei abrumpente gemitus & perturba-
-tum animum erigente, in spem certissimam divinae liberationis & testificatio-
nis, doloremq. exemplis innumeris praestantissimorum virorum leniente, quos si-
milis fortuna oppressit, odijs & invidia circumventos. Annos totos quatu-
ordecim ab obitu soceri mei sustinui in Academia Witebergensi molem multo
maximam onerum, curarum & laborum publicorum: & impensis meis insumtis
etiam in eam viribus omnibus ingenij & corporis mei direxi consilia omnia,
conatus, & actiones in hunc finem, ut hoc praeclarissimum monumentum re-
purgatae religionis, & conditae Academiae duorum summorum virorum opera
D. Martini Lutheri & Philippi Melanthonis constitutum quam optime studijs
pietatis & aliarum artium, ac honesta disciplina, exornatum legibus optimis,
instructum rebus necessarijs ad stabilitatem conservaretur ac floreret ad
longam & seram posteritatem. Nec defuit his consilijs & conatib. meis be-
nedictio divina, cuius rei non dubito futuros esse testes ad omnem posteritatem
aliquot mille alumnos Academiae, quibus cognita fuit & perspecta perpetua
mea sollicitudo. Testatae sunt idipsum cum aliae principum nostrorum
literae, tum postremae, vix anni quadrante ante motam hanc tragoediam
scriptae: cum voto pio, Deus ut me quo tunc graviter decumbebam morbo,
liberatum restitueret pristinae sanitati, & conservaret scholis harum regionum
diu nobis salvum & incolumem: quas proferrem, nisi cum multis alijs vi-
bi

bi erepta essent. Nec de his addam plura. Scholas illustres vero cum adiun-
gerentur caeteris Inspectoribus collega, quas perturbatas repererimus, quantopere
curae nobis fuerit, ut recte & illae constituerentur, & cum Academijs ut consen
tirent, ut ingenia tenera quasi praepararentur ad Academiarum doctrinam
publicam, cum ante hoc tempus singulae suas quasdam peculiares instituendae
adolescentiae formas secutae & inter se dissensissent, & ab Academijs discrepassent: De-
nique quales effecerimus testabuntur qui affuerunt, & docebit id resipsa pau-
lo post eventu. Erga principes ipsos, & in aula qualis fuerim, quanta
cum subiectione animi Principes coluerim, quanta cura fidem praestiterim
mei quae fuerunt officij ac muneris, quanto silentio, & taciturnitate quan-
ta sim usus, quantopere aliena a me & vocatione mea fugerim, quantum
operam dederim ne quem offenderem aut irritarem, ne cui gravis aut
molestus essem, ne quid facerem praeter decorum quod in reprehensionem
iure & merito incurrere posset, fateri oportet omnes qui me norunt, nisi
me iam, ab adversa fortuna oppressum, iniquè etiam & calumniose pugna-
re falsis testimonijs velint. Extant scripta mea, & aliorum & meo
nomine edita, sed a me composita quae testabuntur ad omnem posteritatem,
quantis ornarim ac celebrarim encomijs principes ipsos; quantis laudibus
vera ornamenta harum terrarum, Ecclesiarum, politiarum, scholarum,
legum, iudiciorum, disciplinae extulerim, ut haud sciam an maioribus
ante me

ante me quisquam? Noverant innumeri alij, quantopere consilijs, hortatu, suasu, commendationibus meis efficere studuerim, ut & principibus conciliarentur voluntates, favores & studia hominum, auctoritas summa, gloria sempiterna, & ut cum Ecclesijs & scholis harum regionum coniungerentur externae in ea doctrinae forma quam profitetur liber titulo Corporis doctrinae, & Consensus nuper Dresdae initus. De his omnibus provoco non tantum ad testimonia hominum, sed ad Deum iudicem, qui introspicit renes internos, & similiter abdita cordium. Sed his dum occupor & exerceor assidue, tanta cum virium omnium contentione atque enixe, ut in lethalem morbum inciderim: Quid accidit mihi? Nihil metuens, nihil somnians adversi aut infesti: Imo securus ex recentissimo testimonio summae clementiae erga me & iudicio tam praeclaro de meis laboribus, opprimor ex inopinato, & ita opprimor ut custodiendus tradar Satellitibus, quemadmodum facinorosus aliquis, & eripiantur mihi privatae ad me literae allatae, & quidem in hunc finem, ut ex his conquirantur & detexantur causae adversus me accusationis capitalis, cum alioquin nullae aut iustae aut speciosae reperirentur. Hoc factum quo praetextu excusari queat, aestimandum relinquo sapientibus omnibus & candide iudicantibus. Nulla tractavi unquam negocia principum: nullis adhibitus sum deliberationibus, nullarum fui conscius. multo minus me ullis admiscui, vel ingessi sponte. Scholasticam egi vitam & ad hanc quae pertinent curavi & exercui sedulo. Et publice fieret, aliter non inquisivi unquam quam ut cognoscerem de causis & eventibus rerum, tantum quantum mihi usui esset futurum ad historiae scriptionem

tionem: Id me fecisse cum publice constituit, quo iure inquirere in privatas aliorum
ad me literas, & has mihi auferre potuerunt: Ut me undecunque conrasis & confic-
tis praetextibus obruerent & iugularent? Sed ne repertae quidem sunt causae adver-
sus me ullae in illis ipsis literis, neque ex mihi exceptis ulla adversus me epistola pro-
ducta est. Quia ergo decepti essent inimici mei spe sua, decurrere eos ad alia
artificia oportebat. Quid fit ergo? Ex carcere protractum me in iudicium
accusant, quod cum religiose, & summa cum attestatione promiserim, me sicut
ante fecerim, non amplius in negotiis religionis factionum practicas, id non servarim,
quod, per conspirationes & practicas, novum Sacramentariorum dogma invehere in has
terras conatus sim, quod Theologos & domesticos & externos incitarim ad idem
faciendum, quod in hunc finem libellos ipse evulgarim ac disseminarim. Dira
profecto & atrox accusatio! Sed quo nititur fundamento? De religiose & cum
attestatione facta promissione primum respondeo. Provoco ad eos omnes qui man-
dato principum me Witeberga compellarunt, ex quibus desierunt esse in vivis
Joannes Pomilerus & Henricus Gleissentalerus. Superstites adhuc sunt Wolffgangus
Schonbergius praeses metallicarum urbium, Damianus Sebottendorf, Abraham Bock
Marscallus aulae, Doctor Georgius Cracovius. Ad vivos ego in hac vita provoco:
Mortuorum animos voco ad tribunal filii Dei: Si horum quisquam dixerit me eo
tempore fuisse accusatum practicarum & conspirationum ullarum, quod nunquam tri-
buj mihi passurus fuissem, constantiore hunc praesens animo quam post annum in

morbo

morbo. Si non dixerit illorum quisq., fuisse compellationem eam simplicissime enunciatam, ut abstinerem à Theologias, si me cum admiratione ulla maiore & relligiosiore attestatione, si aliter quam simplicissime, respondisse me dixerit, & his plane verbis, quod id sim libentissime facturus, nec me tantum à Theologicis sed prorsus ab Academia & scholis illustribus abstinere velle, quod se ad principem relaturum Senatus negavit, & me id potuerem me hortatus est. Si ergo aliud dixerit horum quisquam, quidvis patiar. Tam memini, quae acta tunc & dicta fuerunt, ac si hoc ipso momento perstrinxissent aures meas. Haec cum indubitato ita se habeant, non est veritus tamen Architectus accusationis & condemnationis meae, tanta atrocitate verborum me inique & iniuste praegravare. At contra hoc ego cum attestatione summa affirmo, me quod simpliciter promisi, id religiose praestitisse. Nec si rumpatur Architectus ille demonstrare poterit quicquam à me factum esse ab illo tempore quo violasse promissum convinci possim. Epistolam ad Christianum scriptam obiecit mihi. Illa vero me summe excusat, qua ne contendat cum Collega suo suadeo. De Veritate, quid me arguere potest, cum testimonium ex me, & Confessionem Veritatis numquam cognoverit, & nullum meorum scriptorum perlegerit, ex quo iudicium fieri de mea fide & confessione potuisset? Sed venio ad alia. Atrocissima vox est conspirationum & practicarum, nec impingi gravius ulli crimen potest quam occultarum conspirationum, quae in seditiones & certam perniciem publicam excant. Nec sum ita rudis & hebes ut quantum haec vox atrocitatem complectatur, non intelligam. At ne tunc quidem, cum pectore habitissimo & ast.

filio[?]

sedatissimo animo mihi in praesentia subito respondendum esset, quod hoc non expecta-
ret neglexi. Sed appello vicissim judices meos: Quae fuerint illae conspiratio-
nes & practicae de quibus sum accusatus? aut quibus fui epistolis, argumentis,
indiciis, conjecturis, suspicionibus convictus tantorum criminum? an probatum quic-
quam est, quod me docuerit conspirationes & practicas fecisse? An duo illi, quibus
cum falso dicebantur, adhuc vivunt ut audiremus & convinceremur? Quid
homini obscuro factum est? Meministis judices, quid his opposuerim? Quam
saepe quaestus sum injuste me opprimi? Quam sollicite vestram fidem, opem,
consilium imploraverim? Quoties ad judicium & gratiam vestram appellaverim?
Meministis quam vos omnes alte siluistis? & silentio vestro excusationem meam
quomodo probaveritis? vos Architecto accusationis meae excepto, cui haec omnia
lusus & risus erant: qui vestitu Generalium joco has in caput meum in-
stitutas accusationes eludebat? Ut maxime autem multae meae fuis-
sent prolatae privatae literae, quae de mea sententia in hoc controverso articulo
evidenter docuissent: An propterea de conspirationibus & practicis accusari pos-
sum? Tuone ergo, praeclare Architecte Lindemanne, judicio, communica-
tio sententiarum inter viros doctos per literas de articulo fidei pertinente
ad salutem aeternam animae, & quidem de articulo controverso ac pendente,
de quo nondum consensu vero Ecclesiarum in certis articulis controversiam de-
finitum & pronunciatum est: talis ergo communicatio sententiarum inter viros
doctos

doctos tibi conspiratio est, & practicarum malitia? Sed inquies, quomodo vocari
aliter id quod fit contra voluntatem Magistratus occulte & clam? Si fuit vo-
luntas principum alteram partem contradictionis, in controversis duobus articulis de in-
carnatione filij Dei & de Cœna Domini, non tolerare in suis terris: cur publico inter-
dicto hanc suam voluntatem non aperuerunt? ut ne dicam de alijs, cur me hi
tulerunt tam patienter, quem sciunt totos fuisse apud eos assertorem de hoc dogmate:
Cur me non potius expulsum a se eiecerunt sua ditione? Cur me retinue-
runt, ut particularibus calumnijs circumvenientes opprimerent, nullo meo merito:
Si contra interdicta publica, clam & occulte structum a me aliquid, ad invitan-
dos alios, ad propugnandum dogma contrarium, ad turbandas Ecclesias fuisset, prae-
textum illum tuum conspirationum & practicarum specie aliqua tegere pote-
ras. Ex solis privatis literis, de dogmate & experientibus sententiam meam, plu-
res tot annis congessistis, numquam ac ne quidem si quid publicarum scriptis,
cum nulla prohibitio antecessit: sed ne hunc quidem interdicta publica
magistratus, ademissent mihi confessionem veritatis privatam aut publicam
contra mandatum Dei, si voluissem tamen consilij, & spiritui me id oportuisset
meo periculo. Cum igitur me conspirationum & practicarum praetextu oppresse-
ris, tu videns, decernent sapientes & boni, Iudice Deus iudex & vindex.
Si me odio veritatis non mei oppugnas, cur me non de ipsa doctrina accusas?
Cur quaesivisti calumniose praetextus conspirationum & practicarum, ut per me pro-
Christi na

Χριστομαχιτικὰς callide confingens & ingerens, tanquam seditiosum. Si mei odio id facis, quibus modis quanto meritus sum tam acerbum odium te quoque, in his terris, qui benefaciam studijs etiam publicè & priuatim & recte amantibus scholis & Ecclesijs? Sed iudicium sit bonorum, quibus commisi. Nouum Sacramentarium dogma mihi tribuis: At vero illud quod est? Cum me noui & Sacramentarij dogmatis accusas, & calumnias non audiebam? Cum mea scripta quae me diuulgasse obijcis, mihi non proposuisti? Ego nouum Sacramentarium dogma nullum noui. Doctrinam amplexus sum & teneo firmiter de vera incarnatione filij Dei, & de instituta ab eo ante mortem sacra Coena ut sit testimonium praesentiae suae & efficaciae in credentibus, & monumentum omnium beneficiorum quae morte sua peperit generi humano. Eam non opinor, sed scio, Non coniicio, sed constanter affirmo esse immotam & immutabilem veritatem filij Dei, confirmatam uno consensu inde usque a temporibus Apostolorum in Ecclesia orthodoxa per annos amplius mille quingentos, quod te docere possem repetita doctrina & historia Ecclesiae veteris, inde usque ab initio, si veritatis agnitione te dignum Deus censeret. Sed cum me non docuisti coram, quale illud nouum Sacramentarium dogma fuerit? nimirum, quia quod esset ignorabas, e meis scriptis, quibus me tamen conuictum fuisse iactitas desititu bonis. Qua fronte, quaeso, fuisti ausus intonare formulam, me meis scriptis conuictum esse cum praeter unam illam epistolam ad M. Gryneum, nullum iota meum ipse legeris?

In illa

In illa ipsa tamen epistola Veritas tantum nominatur, non explicatur. An te adeo Veri-
tas offendit, ut ne mentionem quidem nominis, ipsa nondum cognita, ferre ne-
queas. Sed quibus me quaeso testimonijs convicisti quod invitarim Theologos
domesticos & externos? Quos mihi libellos meos a me sparsos ostendisti? Te-
cum loquor, Lindemanne, qui mecum loquebaris. Silebant enim caeteri, &
impatienter ferebant me innocentem opprimi. An chartam unam meam, aut
quae haberent verum quod esse contenditur, protulisti? Nullam profecto. Haec
cum ita se habeant, ceteris reliquis omnibus qui interfuerunt iudico: Qua ergo
fronte talem de me pronunciare & scribere sententiam & me tam atrociter con-
demnare, tanquam reum gravissimorum scelerum, & multum poenas atrocissimas
non es veritus? An non percellit animum tuum sensus aliquis iudicij Dei,
& irae adversus eos qui calumniose innocentes opprimunt? Sed audi amplius.
Cogis me fateri tribuendum mea deprecationi & intercessioni aliorum, quod tam cle-
menter mecum actum sit, & agnoscere me quod maximo sim affectus beneficio.
Quando, quaeso, & culpam agnovi, quam a me constantissime depuli; & poenam
deprecatus sum, & tuam illam atrocem & iniustam sententiam beneficij loco ac-
cepi? Quando inquam id factum est? Provoco ad vos Iudices omnes quotquot
adfuistis, & unumquemlibet vestrum nominatim compello, eo quo sedistis ordine.
Te Joannem Bornsteinium, & Henricum Schonbergium, te Christophorum Ra-
gewitzium, te Johannem Taubenheimium, te Laurentium Lindemannum,
te

te Davidem Hirschfeldium, te Johannem Lindanawum, te Andream Pauli Doc-
torem, te Davidem Pfeifferum, te Cancellarium Doct. Henr. Kisenwetterum: Vni-
versos vos & nominatim singulos appello, si me convictum fuisse, si me crimina
mihi tributa agnovisse, si aliquam deprecatum esse, si beneficij loco sententiam me
accipere dixeritis: capitis poenam luam. Iterum vos appello, & per pietate vestra
propter iustitiam & gloriam Dei vos oro atque obtestor ne desitis veritati testimonio
vestro. Teipsum etiam, & tuam conscientiam appello, Architecte: Nonne tu
mox sedentibus sententiam scriptam adferebas, quam me, si liberari vellem, de-
scribere mea manu & sigillo obsignare coegisti. Per quos ergo sum depre-
catus? An in conventu vestro istae ex me voces auditae sunt, quas mihi tribuis,
& me agnoscere miserum coegisti? Primam .n. epistolam supplicem quae ac-
cusationem mei multis diebus antecessit tunc non attendendam esse existimo,
in qua certe de nulla re sum reum insimulatus, imo cum ex mandato Ill.
Illustrissimo mihi indicatum esset, nihilominus res meas esse in opinione, quid de-
precari potui? & qualis fuerit illa subiectio, mea epistola ibi posita ostendit.
Sed adhuc amplius audi. Obligas me iuramento corporali, ne quid ullo
unquam tempore, ore vel scriptis, contra faciam? Unde tibi quaeso illa potestas
plus quam pontificia, ut te collocare supra filium Dei, & contra huius manda-
tum prohibere mihi antea adacto ad iuramentum, ne quam convictus
in mea conscientia testimonio Spiritus Sancti veritatem esse indubitato scio,
eam

cum ergo me confiteri, & in reticendo veritatem in exilium me & poenas aeternas prae-
cipitem? Si mihi tamen non ereptam confessionis libertatem contenderis, acquiescam, &
hac in parte te culpa liberabo. Si ideo ereptam mihi contenderis quod non idem quod tu
sentiam, vide quomodo ad Deum factum hoc tuum excuses. Quid ergo tunc feci,
quam concludens actionem illam, idem nunc repetens, provoco ad tribunal & judi-
cium Dei, & Deo justo judici & vindici commendo me & innocentiam meam, obtes-
tans enim per gloriam sui unigeniti filij, ut tandem experge factus illustri testi-
monio judicij et auxilij sui succurrat laboranti veritati, & mihi innocenti & oppres-
so, eripiat ac liberet, ut vindicet gloriam filij sui & meam innocentiam. Sed
& deprecor a Deo supplice & ardenti gemitu pectoris mei lapsum meae imbecil-
litatis, quod & contra infirmitatis meae, extreme fractis viribus & metu diu-
turnioris carceris adigi me ad accipiendas conditiones iniquissimas liberationis
& extorqueri mihi impium juramentum passus sum, & crimina quod agnoscerem
confessione mea, nunquam a me admissa, & quasi condemnarem contra ipsam ac
veritatem filij Dei: nec potius paterer extrema omnia. Hunc lapsum o Pater
aeterne Domini nostri Jesu Christi, misericors & miserator Domine, condona imbecil-
litati meae ex misericordia, per & propter filium tuum, Jesum Christum. Amen.
Cogis me fateri, Architecte, singularis quod clementiae exhibuisti mihi, & quod
in hac ipsa sententia magno beneficio affectus sim. Quae fuerit igitur illa
clementia, & quod beneficium, ut tibi ostendam vicissim, cogit me conscientia mea.
Adimis mihi inspectionem scholarum illustrium, & curam aliam examinationem
eorum

eorum qui munificentia illustri aluntur in Academia: operas professionis publicae
in Medicina et historijs restituis mihi, sed tamen factiosorum hominum & malitio-
sorum seditiosorum coniunctum, iuramento & arresto me alligas ad Urbem Wite-
bergam, cum interminatione summa, ne quid faciam aut per technas & practi-
cas moliar, struam, moveam domi aut foris, contra hos homines, quasi in factio-
sis consilijs, conatibus, molitionibus tota mea vita fuerit consumpta. Magnum
profecto beneficium erga innocentem. Sed contentus hoc beneficio tacuissem, nisi
id cumulasses novis beneficijs, & nisi me nova actione provocatum coegisses
de defensione mei cogitare. Quibus igitur novis beneficijs cumulasti priora? His
scilicet, Cum me antea absolutum condemnatione intentata culpae & poenae restitu-
isses in locum Academiae pristinum, mox Torgae rescissis illis omnibus, prodis
novus actor, & me apud convocatos ordines huius regionis accusas capitaliter,
nixus fundamento confessionis quam mihi extorseras, & alijs quibus alijs
literis meis, quas me videre prius & legere noluisti. Cur me quaeso iteris
praetextu de ijs denuo accusasti, à quibus me tua sententia paulo ante libera-
ras? Cur me criminum capitalium peragis reum, cum nullius unquam cri-
minis ex his quae intentaras & obiiceras, me convictum scires? Qua
conscientia, & quo ore potuisti in me tam cruentam & crudelem, sine ulla
veri aut recti specie accusationem pronunciare, & ea atrocissime exagge-
rata urgere & flagitare, ut de me capitaliter pronunciaretur, suppressis
altissimo silentio ijs omnibus, quibus me accusationes tuas & obiectiones

oes

oēs audientes dixisse & admisisse meminerat? Tuam, inquies, confessionem habeo?
At non meminerat q̃ nulla illa niteretur fundamento, & quomodo illam occasione
summæ infirmitatis animi & corporis, & metu carceris mihi extorseris? An non hę-
rebant infixæ animo tuo illæ sæpe a me repetitæ voces: Provoco ad vestram con-
scientiam, quod summa afficiar iniuria. Provoco ad iudicium & tribunal filij Dej
q̃d mecum ita agatur, & quod mihi talis pro meritis meis quod refertur?
An leviter, vel nihil te afficit iudicium Dej, ac nullum futurum esse credis? Nec
metuis iram Dei vindicis in hac vita? Sed heus tu; si oblitus illorum fuisti,
cum me accusationem tuam novam non audire, cum me prius inspicere literas
quas adduxisti novas, non voluisti? Cur me non apud eosdem iudices oppo-
nere excusationem meam passus es? Cur me a tota actione Torgensi exclu-
sisti? Cur sententiam capitis flagitasti, me non prius interrogato, an quæ
scripsi me, confessus sum agnoscam adhuc & confitear, q̃d facinorosis & capitis reis præ-
stari beneficium solet? Non gravius quicq̃ dicam in quenquam, sed æquitatis
& iuris erat non statuere aut pronunciare de quoq̃, cum actio tam atrox
& capitalis intenderetur, quam se scripsisse agnosceret, quod esse confessus. Et
formula obligationis talis est, ut docere satis possit, quomodo sit impetrata.
Si me vis ergo beneficia prædicare, quibus singulari clementia affectus sum
in hac actione, commemorabo illa tibi ordine. Quod spoliatus libris Dresdæ
in custodiam coniectus, accusatus aliquot criminum, sed nullius convictus:
Ad confessionem tamen eorundem adactus, condemnatus, & iuramento obli-
gatus

gatus ad silentium veritatis, sed absolutus tamen & remissus Witebergam ad praelectionem publicam cum avelto. Torgae vero de iisdem atrocius & plane Capitaliter accusatus, suppressis omnibus quae de mea innocentia Dresdensi accusationi opposueram, non auditus, non interrogatus in crimina obiecta quos. cerem, non vocatus ad sententiam audiendam, sed iterum condemnatus sum de. nefarie tam praeclare incurrj in odia omnium bonorum & gentium exterarum. Sed auxerit ad haec beneficia mox ingens cumulum, ex alia tua nova munificentia. Mensibus duobus, non multo pluribus diebus quam a Torgensi actione elapsis revocatum me Torgam exuis honoribus meis, spolias omnibus ornamentis & praesidiis civilibus, eiicis loco & vocatione, extrudis in exilium, detrudis in carcerem, meo affixum ad unum locum, more ἐξωλείας seu deportationis veteris, iuramento, quo sum obligatus, nulla in parte laxato. At quo meo merito? Propter probabiles inquit, & necessarias causas. Illae vero causae quae sunt? Audiveram eas paulo ante, cum iterum examinarer. Quae sunt ergo? Interrogatus iterum de conspirationibus & practicis, non obscure tectis amplius nominibus dissimulatis, ut factum erat Dresdae, sed palam & aperte, nominatim cum Palatinensibus, cum D Clemio, cum Th. Beza, quosque hinc Dresdensis actio aperte nominabat, & interrogatus cum adiuratione, sicut dixi, & obtestatione summa: Respondeo consistens ante faciem & tribunal Dei, nullarum me

conspirationum

conspirationum, nullarum me practicarum conscium esse nec fuisse unquam, nec fe
cisse illas unquam, nec foris, neque in aula, neque alibi, sicut narratio supra exposita
docet. At haec Examinatio quid sibi voluit? Nonne bis antea accusatus ac
condemnatus, & totiens iterum absolutus sum propter has ipsas causas, conditionibus
certis quidem, sed iis iniquis admodum, iniustis & acerbis? Quibus continetur
ergo & consistit fundamentis, capitalis actio adversus me tua? Si me iuste
antea accusasti & condemnasti, cur nunc interrogas me iterum tanta cum ob-
testatione & adiuratione, quid deliquerim, quid confitear, quos conspirationum
& practicarum cum Palatinensibus & Chronio autores & socios esse sciam? Deinde
me conspirationum cum D Cracovie reum peregisti, nullius convicisti: Postea
iterum capitalem de iisdem causis actionem instituisti: Nunc tertium me adigis
ad Confessionem de illis ipsis causis: id est de toto fundamento tuarum adversus
me actionum, quaerens quid concedam & confitear, quid non? de quo me (vocatum
subire iudicium & perferre sententiam oportuit, cuiusque executionem etiam perferre
me oportuisset, si ordines inclementius pronunciassent. Considera, obsecro,
quorsum te adigas? Nonne priores tuas actiones mortis poenas, & falsas
omnes, iniustas, iniquas declaras. Cur me examinas, tanta cum adiu-
ratione denuo, nisi quia dubitasti? Si dubitasti: cur quaerere in meum caput
tanta cum atrocitate fuisti ausus. Sed iusto iudicio Dei iudicis & vindicis
tu te prodis indicio tuo, & meam patefacis innocentiam. Haec ipsa
Examinatio enim me ab omni culpa & suspicione penitus ac prorsus liberat:
Cu

Te vero per calumniam mihi intentati criminis, sine meo ullo merito gravant.
Verum tamen cum te manifestissime convincant, & me evidentissime doceant inno-
centem esse omnium obiectionum de conspirationibus & practicis criminum: hi tamen,
ne innocens fuisse censear iudicio hominum, si relinquam Witebergam, summa me
poena afficis, nimirum capitis mei diminutione, & privatione status, dignitatis,
honorum, vocationis: & addis ad hanc contumeliam insuper exilia & carceres.
Addis etiam post exilia & carceres acerbissima convicia: laceras me crudelib.
calumniis, insultas iacenti & oppresso insolenter. Hoc est auctarium illud
quod adiicis ad beneficia priora, ut exhaustos pro his terris summa fide, sum-
mo studio, summa omnium virium contentione labores meos cumulate compenses.
Sed & de his ipsis actionibus ne videri velim, meis verbis tantum fidem
habendam esse, provoco ad testimonium collegarum tuorum, Joann. Bernsteinij,
Damiani Sebottendorfij, Dominici Peiferi, & qui postremae actioni interfuit Joan-
nis Jeniczij Silentiarij qui nullo meo merito, ex amico mihi factus hostis,
primus omnium in aula me acerbissime odisse, & acerrime oppugnare coe-
pit, nec destitit donec me deiectum ex loco meo & abiectum penitus extreme
conculcavit. Haec sunt ergo laborum meorum praemia: Eiectio
ex libris oppressio mei, accusatio capitalis ex conficto praetextu conspi-
rationum & practicarum, horribiles calumniae, odia, contemtus, exilia,
carceres, impium iuramentum, de quibus cum frustra me excusem, gemo
interea, & agnosco mihi cum multis me sanctioribus & praestantioribus
viris

viris communem conditionem & fortunam, Deum sancio testem & judicem cogitatio-
num, consiliorum, & factorum omnium, & vindicem injuriarum quibus afficior:
ac fiducia certa praesentiae, protectionisque & spe liberationis divinae me erigens
ac sustentans perfero calamitates meas, ea qua debeo moderatione animi
Christiani, & lenio taedia & molestias exilij & carceris cogitatione exemplorum quod
sciam similia accidisse innumeris alijs, qui e suis, quas praeclare docuerunt aut
rexerunt, Ecclesijs, scholis, Rebuspubl. imo quas constituerunt & erexerunt,
suorum civium testimonio splendidissime, tamen eisdem calumnijs & odijs
inde tandem exulaverunt. At cur te injuria affici quereris? inquies.
Cur accusas eos qui exempli causa in te animadverterunt, eo tempore, quo
animadversione maxime opus erat ad reprimendum & compescendum, indies
magis magisque irruentem in has terras Sacramentarij dogmatis impetum,
cum tu factionis illius caput fueris? Cur te admiscere his certaminibus non
destitisti? Non inficiaberis .n. te veneno sacramentario infectum esse:
Non te negabis multas de his controversijs epistolas scripsisse, ubi monstrari
vel autographa, vel exempla literarum tuarum nequeant. Neque id postremo tua
Confessio negat. Praeterea nonne inficiaberis exempli severitatis opus fuisse.
Nisi .n. crescentia indies Sacramentarij dogmatis germina auctoritas
publica velut in herba oppressisset, radicibus altis illa confirmata, in sedi-
tionem & lanienam Gallicae nihilo mitiorem evasura, & principes ipsos in
certum atque inevitabile discrimen conjectura fuissent, praesertim cum a
religiosis

religiosae pacis legibus & conditionibus excludantur omnes huic sententiae addicti. Quid si ergo coniventibus principibus paulatim illa innatiis sunt, quas contas turbas domi ob dissidia inter docentes, quae pericula ab hostibus sub violatas pacis religiosae leges forinsecus, nostrorum & provinciarum in has terras fuisse. Ex levissimis occasionibus enim inventiri fuissent Romani, & nostrorum locum istum &c. Non existimes igitur nullam fuisse causam ut severitas tanta utriusque partis adversus paucos quosdam antesignanos & duces, quibus castigatis & remotis facile quieti sunt reliqui. Haec sua dedamitata esse magna & verborum acerbitate & vocis contentione a plurimis. Ingemui & excandui auditis vocibus istis: Ac ne nunc quidem sine simili perturbatione animi illorum unquam recordor. Ingemui propter caecitatem adversantium contentionum, & sub pertinaciam repellentem agnitionem veritatis. Excandui propter malitiam cumulantem peccata caecitatis & pertinaciae blasphemis vocibus, iniquis calumniatis depravationibus rectae factorum, & hostili persecutione. Cohorresco toto pectore haec cogitans, & ea non gemitu deplorans Deum supplex oro ne peccata paucorum malitia peccantium imputet multis errore delinquentibus ac seductis. Non inficiabitur sanus quisque ut opinor, doctrinam de incarnatione Filij Dei, seu unione hypostatica duarum naturarum in Christo traditam ab exulibus Academiae Witebergensis, ac repetitam & explicatam scriptis publicis, esse

illam ipsam

illam ipsam, quae magnis certaminibus Synodorum oecumenicarum quatuor asserta,
defensa, obtenta, adversus Arium, Nestorium, Eutychen sine controversia orthodoxae Ec-
clesiae confirmata ac propagata, tot martyrum sanguine obsignata & legibus long-
gravissimis magna authoritate constanter est sancita. Controversiam vero de sa-
cra Coena quae inter D. Martinum Lutherum & Helveticas Ecclesias incidit, adhuc
haerere, nec authoritate publica aliqua diremptam esse, & Lutheri sententiam non
esse normam iudicii sed stare una in parte tanquam alteram partem contradictionis
cui adversatur altera non tam authoritatis quam veritatis nixa praesidio & patrocinio.
Nec in concordia Anno trigesimo octavo Witebergae Buceri & Capitonis opera con-
ciliata atque confecta Lutherum constitisse, sed renovasse certamen acrius paulo ante
mortem. Haec ergo cum sint luce meridiana clariora, non ut opinor, sanus quis-
quam ea inficiabitur. Cum ergo nondum sit definita posterior controversia authoritate
publica, nec sit constitutum utra pars veritati sit propior: quae obstinatio est, in
priore illa, quod explicatum & certum est nolle amplecti? quae caecitas in
altera non velle inquirere veritatem, aut monstratam non velle agnoscere?
ac prohibere insuper pertinaciter, ne fiat inquisitio, nec cognitio diiudica-
tioque instituatur, ut conscientiis errantibus, incertis & dubiis consulatur? Val-
de vereor ut accidat illud propheticum: Quoniam scientiam repulisti, repellam te.
Nam cum sine cognitione & iudicio condemnatur pars altera? In civilibus,
censetur iniustum pronunciare parte non audita altera. Haec aequalitas quanto
magis in Ecclesia servari debet praesertim ubi agitur de controversiis ex quibus
pendet

pendet salus aeterna utriusque. At hic non condemnatur tantum sententia adversa ante cognitionem, sed diris etiam alijs execrationibus damnatur. Si, quibus in ore sunt ista verba, Venenum Sacramentariorum, virus fanaticum, intelligerent aut considerarent criminis & blasphemiae atrocitatem, non de dogmate parum explorato aut cognito tam temere & subito eas pronunciarent, aut tam gravi peccato se contaminatos essent. Neque insulsa affectata excusatio quamquam. Nec Zeli praetextus proderit, qui est οὐ κατὰ γνῶσιν. In medio sunt scripta partis utriusque. Ex fundamentis utraque copiose detexta sunt: legantur utraque, & collata inter se fundamenta ac testimonia, examinentur ad normam Evangelicae veritatis, & consensum purioris antiquitatis ponderentur & pensitentur. Id si fiat reperietur veritas, seu veritas veritatis cognoscenda a nobis, Spiritu sancto gubernante. Nec difficile est scrutatori veritatem, vero, rectoque & simplici studio iudicare, utra sit sententia doctrinae Christi & Apostolorum propior, & fidei analogiae. Non est enim obscura veritas. Sed recusare inquisitionem & cognitionem veritatis fugere, ut multi faciunt, & prohibere ne ab alijs etiam cognoscatur, imo accendere & irritare potentiores ne patiantur aut fieri inquisitionem, aut versari in manibus dissentientium scripta, e quibus cognosci quid verum sit possit, & omne a sua opinione dissentientium ac discrepans venenum sacramentarium praeiudicio ante cognitionem pronunciare, execrari, rejicere, suspectum, invisum, exosum, abominabile reddere, persequi, id quo spiritu fiat, & quomodo hoc sint ad Dominum excusaturi Hypocritae viderint. De

me

me respondeo, Virus Sacramentariorum aut fanaticorum, nullum aut germen unquam
aut alijs in medio corde, quod scio & in quotidianis meis precationibus & co-
solationibus experior me domicilium ac templum Spiritus sancti, qui est Spiritus
Veritatis. Sed a fanaticis opinionibus omnibus condemnatis testimonio Veritatis
Evangelicae, & Ecclesiae orthodoxae iudicio, toto pectore semper abhorrui. De
filio Dei vero Deo & homine, deque vera eius praesentia & efficacia in S. Coena,
in qua se ita mihi praesens communicat & coniungit, ut me faciat verum
& vivum membrum veri & vivi sui Corporis, ita sensi & sentio, sicut me Christus
ipse, & unus omnium optimus interpres verborum Christi Paulus Apostolus docuit.
Hanc mihi doctrinam non excutient e manibus, multo minus evellent ex
corde illae dirae & blasphemae voces veneni fanatici aut Sacramentarij, &
similes. Nec certitudinem huius doctrinae convellent misera illa & detor-
sione violenta miserabiliter consarcta praestigiae verborum, multiplici contra-
dictionum implicatione, quibus & illuditur mire & tenebrae offunduntur
Veritati, ne ab imperitis agnoscatur, ut stabiliantur more horribilis ido-
latriae in regno pontificio missa, ac vero contra blasphemiae voces in fili-
um Dei. Ac precor hunc Redemptorem & Salvatorem generis humani Ie-
sum Christum, verum Deum & verum hominem, [illegible]
[illegible], ut in hac agnitione sui verae, & omnium suorum beneficiorum me
Spiritu sancto confirmet ac conservet. Quae sit autem illa Veritas postea
exponens Confessionem meam, pectoris mei ostendam. De hac Veritate
quod

quid sentirem ac crederem, fateor me a morte Soceri mei, quem praeceptorem, interpretem & magistrum, ut in alijs doctrinarum partibus sic in hac sententia primum habui ac praecipuum, nunquam dissimulasse nec dissimulare aut occultare debuisse: Nec Christo me adiuvante sententiam hanc, quam certo scio esse veram & orthodoxam, sum abiecturus. Nec, si mihi, ut magna est mea infirmitas, quam agnosco & deploro indies, carceres aut tormenta exprimerent vocem aliam, illam veritatem tamen unquam evellere sinet ex animo meo. Sed ne me deserat filius Dei, si sit mihi periclitandum, nec me destituat praesidio Spiritus sui auxilioque, sed mihi robur & constantiam fidei in confessione largiatur, id ardentissime precor. Non est opus virium humanarum perseverantia in confessione & constantia, ac laetitia in cruce & afflictionibus, ut inter ipsos cruciatibus supplicantium, sed Dei donum est. A te ergo, fili Dei, peto toto pectore ut robores & sustentes me ne vacillem, ne deficiam, ne avellar abs te. Neutiquam ergo agnosco diras illas & blasphemas voces, quibus me cognitae meae diiudicatae controversiae pars altera atrociter mihi condemnatur: Sed contra affirmo constanter persuasus invictis testimonijs doctrinae Apostolicae & orthodoxae Ecclesiae, ac suffragio Spiritus sancti in corde meo, quod sit haec certa & immutabilis veritas Evangelij Christi de utroque articulo controverso, congruens analogiae fidei & Symbolis quam amplector. Sed, inquies Architecte, concessum tibi fuisset sentire & credere in animo tuo alterutrum utrum libuisset, si tacuisses. Magistratus enim non inquirit in conscientias, quibus sint se im-

ponere

perare non debere, quod sententiarum iudicium solius Dei est, qui solus est καρδιογνώ-
στης; Respondeo: Psalmus inquit: Credidi propter quod locutus sum. Et Paulus:
Corde creditur ad iustitiam, Ore fit confessio ad salutem. Non premi aut tegi
potest vera fides, sed exerit & ostendit se protinus his primis fructibus maxime,
invocatione vera & confessione. Et cum mandatum universale de confessione,
tum praeceptum Pauli pertinet ad omnes: Adhortamini alij alios, & aedificate sing. singulis.
Praeterea, quomodo occultare poteram sententiam meam, tot provocatus amico-
rum & aliorum literis, toties cum obtestationibus summis rogatus, ut quid de
Palatinensi Elect. soceri, quid de ipsius sententia exploratum haberem proferrem?
aut si publice id facere metuerem, privatim cum aliquibus ut communicarem.
Nonne si insidiose & astute, meae tranquillitatis causa, id vel dissimulassem
vel pernegassem, quod tamen exploratum erat omnibus, conscientiam fuissem gra-
vissime sauciaturus meam? Cum tali vero vulnere conscientiae, quod novis
subinde literis aliorum refricatum & laceratum, pene in momento recrudesceret,
quam acerbam quanto fuissem acturus vitam? Loquor ut qui conscientiam habes,
& quidem teneram, quique militare bonam militiam studes, retinendo fidem &
bonam conscientiam usque ad vitae finem. Scio, si imitari exempla securae prosperi-
tatis in te & nonnullis alijs voluissem, potuisse me in vestigijs meae vocatio-
nis persistere, florere, opibus, honoribus, gratia: frui dulcissima quiete in abun-
dantia rerum ad vitam degendam necessariarum: Sed haec evanida & ca-
duca bona huius vitae non volui anteferre aeternis. Ea tamen cum modera-
tione

tione usus, ut me intra septa metasq. vocationis meæ continuerim: Nec vel in publicis lectionibus aut disputationibus, vel in scriptis publicis moverim aut agitarim quicquam illo tempore. Nec sum immemor colloquiorum quæ intercedebant aliquoties Socero meo cum D. Medico, cum rogante illo & obtestante, ut de hac controversia ederet confessionem integram, sententiam, sicut de alijs pluribus, respondebat: Dimitte me, faciam quod rectum erit. Cumq. ille urgeret: Cur inquit, non facres idem in his terris quod alibi. Certa, inquit, scio Vos idem passuros esse: præsagiens animo & prædicans quod nunc mitem nos illius succ. cessores experimur, & sustinemus. Nihil itaq. contra vocationis meæ leges, nihil publice feci, aut aliter quam me meo loco, ut hominem Christianum, sanctissimo Christi mandato obligatum ad confessionem, omni tempore facere decuit. Sed, inquies, cur non destitisti admonitus? Cauere te contaminatibus his admiscere, & concessiones ac publicas facere prohibiti, de periculo edoctus? Tu vero primum, Architecte, demonstra mihi contra promissum quod fecerim? Cur se quo violavi promissum? An quia ad M. Christianum scripsi, ne contendat cum collegis & quia sit Veritas triumphatura in his terris? Simeonte confessores, lætari debebas & gratulari de hoc voto & omine meo, quod Veritatem speres manifestam esse in his terris. Ubi est enim veritas filij Dej, ibi Ecclesia est, & summum caput est, ac summus ἀρχηγὸς ipse filius Dei Emanuel. Si ergo non existimas tolerandam esse veritatem, mox excuties & abiges Christum ipsum, caput & fundamentum Ecclesiæ. Ubi Christus non est, ibi Ecclesia esse desinet.

At quale

At quale erat certamen M. Christiano cum collega tuo? nonne de unione hypo-
statica duarum naturarum in Christo? Cuius ergo renovavit certamina? Cuius
a Conventu Dresdae constituto discessit? An non id apud vos in aula factum est?
Si quid habes conscientiae! si quis in te residuus est metus iudicij divinj: coget ille
te fateri contentionem de doctrina in his terris a vobis in aula turbatum et dissolutum
esse. Neq. infitiari id potes, vel si rumparis. Sit sane a me etiam aliquid
scriptum, de quo mihi insciens est nihil, nec constat quicquam: An si pro consensu
et concordia Ecclesiarum in his terris scripsi, quam Dresdensis conventus effecerat,
propterea feci contra fidem et promissum? Aliud enim nihil me scripsisse certo cer-
tius scio: nec tu unquam aliud edocebis. Quod certaminibus theologicis me no-
lim admiscere promisi: quod silentio meo negare veritatem et Christum nolim,
nunquam promisi: neque ego id promissurus essem, neq. tu id postulaturus esses ali-
ter nisi impie et iniurie. At nulla apud nos certamina fuerunt, et apud
vos in aula si orta sunt, quare condemnas me si pro consensu publico aliquid pro-
nunciavi? Denique quando me contra promissum egisse quicquam demonstrabis.
cum paucis mensibus ante has turbas Illustrissima Domina scriptis literis me
ad concordiam inter docentes adiuvandam adhortata sit, cui quid fecerim os-
tendi. Si quid ergo fecissem, iussus fecissem, nec propterea accusari possum, quod
promissum violarim, cum autoritas novi mandati promissum de fugiendis
theologicis negotijs sustulerit. Sed ut semel me liberem: Non me ullus
illo unquam tempore fecisse aut scripsisse quicquam demonstrabis, nisi si, ut dixi,
dicti

dissidias ac rumparis, quod certamina acerbent aut foverent, (quodque incitavit quem)
quam ad turbandum conventum inter doctores in his terris: vel, ut tuis verbis utar,
quod conspirationibus & practicis novum Sacramentariorum dogma invehant. Nec
doctis, nec evinces hoc illis vel testibus vivis vel scriptis. At contrarium me
fecisse, id est, me concordiae efficiendae, conservandaeque fuisse studiosissimum omni
tempore, innumeris & vivis testibus ego demonstrabo, & abs te mihi intentatum
falsum crimen evidenter redarguam. De utroque igitur provoco ad Dei, & ad multo-
rum praestantium virorum testimonia ex omnibus ordinibus, summis & mediocribus
qui haud dubie memores consiliorum quae consultis eis impertivi, norunt quanto-
pere mihi contentiones de doctrina in his terris curae fuerit, quam enixe dederim
operam ut nobis Ecclesiis quam plurimis conjungerentur. Hoc ergo cum te docere
possim quibuscunque opus sit, quam virulentiam calumniam hanc mihi impingis,
quod conspirationibus & practicis novum Sacramentariorum dogma disseminare
studuerim? Cuius non videt communi quondam intelligentia praeditus, & vim
afferri mihi summam, & abs te sub conspirationum & practicarum titulo, prae-
textum violentum quaeri ad me crudeliter opprimendum. Sed & hoc addo:
Ut maxime professus literas quibus hortatus sum alios ad hanc sententiam, quam
ex doctis controversiis ego pro indubitata veritate habeo amplectendam &
tuendam, quomodo me tu Antistes juris ex tuo iure doceris, conspirationes fe-
cisse, quia studuerim propagare veritatem, & gloriam filii Dei illustrare?

Nam quod

Nam quod hic veritas non sit, nequaquam evictum est aut probatum. Eratne unquam de se bona aut subitanea in firmum bonum conspiratio facta? Dicerem, si non graviter ferres, Architecte, quod res ipsa ostendit fuisse consilium tuum. Si, sitiisti sanguinem meum sitiisti, inquam sanguinem meum; Eum haurire non poteras si de solo me dogmate accusasses. Alio ergo praetextu opus erat. Sed alium contra innocentem non reperiebas quam conspirationis & practicarum. Hunc te ergo arripere ne. [?] licentia inopia cogebat, ut conceptum adversus me odium iniustum expleres. Sed Deus iudex erit, cui me iterum commendo. At vero instabis adhuc, & ostendi, quantum sententiae Lutheri atque autoritatem: gallicas cedes & seditiones; pacis religiosas leges obijcies. Constitutum esse dices Magistratibus nullam a Lutheri doctrina discrepantem sententiam tolerare? Respondeo: Autoritati Lutheri nihil detraho, nec detraham unquam quoad vixero, Et quantas res Deus per hoc organum effecerit, fortassis propius & exactius considero, celebraturus etiam eas si vita suppeditaverit, quam qui iudicari volunt eum impense colere ac tueri. Sed controversiam quae cum Helveticis Ecclesijs ei intercessit in suspenso mansisse non infitiaberis, in qua, ut dixi, sententia Lutheri fuit pars contradictionis alterae. Nec Lutherus unquam Helveticos ita convicit, ut a se superatos esse dixerit aut scripserit. Pari marte discessum esse Marpurgi, tunc sapientum fuit iudicium. Ab eo tempore, & paulatim magis magisque illustrata est veritas & inventa atque inita est conciliatoribus Bucero & Capitone concordiae ratio

uile

Witebergae. Marpurgi ita disceptatum est, ut propter dissidium in hoc articu-
lo alteri alteros nequaquam oppugnaturos esse, utrorumque consensu statueretur. Wite-
bergae ad concordiae medium accessum est paulo propius, ut docet historia Actorum.
Sed nescio quae infelix Ate vinculum illud concordiae anno sexto post iterum
disrupit. Quomodocumque id acciderit, pendente controversia, animis sollicito de sa-
lute animae suae liberum est omni cura & studio scrutari, utra sit veritas:
& interest cuiusque certi aliquid in re dubia secum constituere. Prohibere autem
hoc inquisitionis studium an non sit contra Deum, autores prohibitionis vide-
rint. Sed inventam & agnitam veritatem non amplecti, aut suffocare,
impudentissima blasphemia esset. Si ipse & Ego in articulo dubio utriusque par-
tis argumentis in pondere omnem accuratae pensitationis atque ad normam puri-
tatis antiquae examinatis, praefero alteram Apostolicae congruentem, & a
Lutheri diversam, contumeliosus in Lutherum non sum, cui sua in ceteris
definitis & determinatis articulis constat autoritas invicta atque immota.
Imo si nimio studio nominis Lutheri, adversarer & repugnarem agnitae
Veritati, & blasphemus in Deum, & in Lutherum iniurius essem, qui suam
nequaquam voluit autoritatem praeiudicare veritati. Tantum profeci autem
multa & indefessa veritatis investigatione, ut longe firmioribus mihi argumen-
tis & illustrioribus alteram Helveticarum Ecclesiarum sententiam quam Lu-
theri didicerim. Sed & antiquiorem multo reperio, quae habet perspicua testi-

monia

monia veteris & purioris Ecclesiae utriusque Graecae & latinae ante superstitiones
tenebras, & tyrannidem Romanae Ecclesiae, cum Lutheri opinio multis sit recen-
tior, extructa ex eodem fundamento Missae & idolatriae pontificiae, quae fuit pri-
mae Ecclesiae ignotissima. Si ergo illam prae Lutheri opinione amplector, nemo me
iure reprehendet. At si dissentientes non tollerare Magistratui fuit de-
cretum, cur id publico interdicto dudum non fuit promulgatum? Cur me tam
diu, tam patienter, in schola, in aula, in his regionibus tulistis? quum non ig-
noratis in hac sententia diversa fuisse, ut quem Archicalvinistam vocare estis
soliti? Quam ob causam me nunc spoliatum honoribus omnibus ac dignitatibus,
relegatum in exilium, & in solitudinem conclusum vi retinetis. Certe si aut
interdicto cautum fuisset, ne quis sentiret aut profiteretur a Luthero diversum,
aut mihi id constitisset, Principes id toleraturos non esse, dudum ego sponte vale-
dixissem his terris, nec patriae meae offensionis quoque fuissem. Cum ergo
contra nullam legem, contra edicta nulla deliquerim: nulla etiam lex lata, nullum
edictum propositum fuit: cur tam atrociter punior. Cur meo merito retinear
vinctus iuramento, ne quis me moveam ex hoc loco? Denique quid meritus
sum unus ego cum paucis alijs, ut tanta afficiamur contumelia, cum alijs
idem dogma multo liberius professis, impune id facere licuerit? Omnia inquies,
per confessiones & publicas inducere novum dogma conati estis. At tu me de
nullis unquam confessionib. & publicis concionibus, postrema est tua examinatio
promotus

prorsus innocentem & reperisti, & reipsa declarasti, sicut ostendi evidenter: & ego tibi multis modis innocentiam demonstravi meam. Sed exemplo, inquies, opus erat & severitate: alioquin principes in discrimen venturi fuissent ex suspicione quod fuerunt addicti Sacramentarijs, contra leges religiosae pacis: et periculum erat ne convulsa authoritate Lutheri, accensa inter incolas certamina in lanienam gallicam erumperent, & principes summo cum discrimine implicarent. Haec pericula exemplo avertenda fuerunt. Nos ergo tibi idonei visi sumus, Architecte, in quos statueretur exemplum, & quos ludibrio totius Germaniae exponeremus? Sed sit ita sane. Intelligo pericula: fateor sine magnis motibus, odijs, certaminibus, non suscipi patrocinium & defensionem veritatis coelestis. Hoc scilicet est quod dicit Christus: Non veni mittere pacem sed gladium. Sed periculorum ne metu quaeso vel cura inquirenda, profitenda & propugnanda, vel confessio, vel defensio veritatis est abjicienda? Nonne inquit filius Dei: Qui invenerit animam suam perdet eam: & qui perdiderit eam mea causa inveniet eam. Item Quisquis voluerit animam suam servare perdet eam, Quisquis autem perdiderit animam suam, mea causa, inveniet eam. Durae sunt voces istae & ingratae auribus humanis, qui religionem quaerimus cum otio & tranquillitate coniunctam. Habet Ecclesia alias laetiora & tranquilliora tempora, cum halcyonia quaedam, mitescentibus tempestatibus persecutionum: alias tristiora, quae propter admonitiones, odia, seditiones, oppugnationes hostiles non deserenda

tamen

tamen aut prijcienda est Veritatis confessio. Si propter pericula aut Constantinus Mag-
nus non defendisset pias Ecclesias adversus Licinij tyrannidem; aut FRIDERI-
cus Sapiens Elector Saxoniae non praebuisset receptum & hospitium Luthero: nec
victrix veritas religio Christiana deleuisset idola Ethnica, nec prolata lux veri-
tatis Evangelicae discussisset tenebras & depulisset iugum regni & tyrannidis Ponti-
ficiae. Ita, nisi erunt, qui defensa in hac ipsa controversia nostra sententia, au-
toritate publica incidant nervum idololatriae & tyrannidis pontificiae, qui opinio-
ne contraria validissime adstringitur & roboratur, ne[?] Alexander incidit nodum
Gordium, nunquam penitus delebitur hoc regnum superstitionis & tenebrarum. Sae-
pe de Luthero cogitanti mihi venit in mentem exemplum Eliae prophetae, qui
quanta habuerit testimonia divina scimus omnes. Sed ille ipse cultum Baal &
alia Ethnica idola omnia, cum ex populo Israelitico sustulisset, cultum tamen au-
reorum vitulorum in Dan & Bethel tollere non poterat, quod esset nervus illius
regni institutus in hunc finem ut populum Israeliticum a templo, sacerdotio, cultu
& regno Iudaico abduceret. Si ergo tantus propheta, tantis ornatus divinitus testi-
monijs non potuit populum ad quem missus erat repurgare ab omnibus idolis:
neque Lutheri vocationi propterea decedat fides & autoritas, si hoc fundamentum
regni pontificij non deleuit funditus. Nec convellitur autoritas Lutheri, si, qui ei
successerunt veritate clarius patefacta, demonstrarunt quo modo averti Idololatria
debeat quae obscurat, imo rapit honorem Deo debitum, & a Christo nostro Deo
cultum

cultum convertit ad creaturam. Non est enim, nec fuit ulla tetrior & horribilior idolatria in Ecclesia, inde usque a temporibus Christi & Apostolorum, hoc ipso cultu consecrati panis, cuius nomine est seu conversio substantiae panis in corpus Christi seu huius ad panem annexus seu alligatio, qualiscunque sane fingatur, & quocunque fingatur fuco. Ab hac idolatria ut repurgetur orbis Christianus, superior magistratus nullis parcere sumptibus, nulla recusare vel defugere debebat pericula. Sed ad ea pericula nondum ventum est: & fortassis non ad ea deventuri: Et perdurabit idolum illud usque ad gloriosum adventum filii Dei, sicut Pauli Apostoli vaticinium videtur innuere. De periculis igitur propioribus loquor a turbata tranquillitate, quae si tantopere exhorres ut propterea non modo non existimes adiuvandam esse vel opera atque autoritate publica patefactionem veritatis, vel testimonio aut defensione propugnationem: Sed oppugnandam etiam hostiliter ac profligandam, prorsus erras, si minore cum iactura famae, tranquillitatis, conscientiae, oppressis & contumelia affectis bonis viris, quam his benigne dimissis averti aut depelli illa posse credideris. Uno interdicto, una epistola, uno nutu perfectum hoc omne fuisset, & cessissent omnes summa voluntate & propensione his Ecclesiis libenter. Nec te ut multi laniena Gallica excruciares erat opus, quam te fugere, ut specie assyna musam usurpator servitutis Xeggnes, minime obscurum est. Cur ardet Gallia intestino bello? Cur suorum civium hauit sanguinem? Evangelijne causa, an propter

an propter furores hostium Evangelij, qui immani & atroci animo atque conatu furentes
veritati Evangelicae sese opponunt, & caedibus ac supplicijs prohibere conantur, ne illa
crescat illa ac propagetur, ne sonet & exaudiatur vox filij Dej, ne qui ad DEUM
in vera filij agnitione & fiducia convertantur. Iuste inquies coercentur qui
religionem novam contra Magistratus sui voluntatem seditiose introducunt. Vetus
hoc est sophisma Sathanae, tribuere Evangelio quod est malitiae hominum & seditio-
nes vocare & interpretari studium illustrandae & propagandae veritatis caelestis.
An non meministi, quid de hac obiectione Nostri dudum responderint Pontifi-
cijs gravissime? Et constanter autoritate Christi & Apostolorum crimen &
culpam seditionum depulerint a sese, & in autores conflictus & Architectos hostili-
um molitionum contra patefactam veritatem retorserint? Si nescis illa legas
& cognoscas in tot publicis scriptis quae extant. Nec de hac tam manifesta ca-
lumnia, quam multorum scriptis refutatur, quicquam addo amplius. Si cum veritas
coram fuisset, in hanc eadem facilitate conciliari concordia potuisset, qua in conten-
sum dissensionem fuit antea, facilius certe quam in formulam receptam, cuius ap-
probationem extorqueri coacte, aut metu carceris operuerit. Sed aliud spectacij
& pericula quaestum turbationem nescio quam ex religiosae pacis violatione majs
metuj manifesto apparet quam minas caelestes. Ac valde miror nec eam quae
quaeritur tranquillitatem aut secularium aut diu duraturam esse: nec plus
absolutas nec poenas caelestes, quae obstinatum contemptum & persecutionem
hostilem

bellum ostensae veritatis, immota lege iustitiae divinae immutabiliter comitan-
tem. Ut ergo concludam hanc Apologiam meam. Si constitutum fuit prin-
cipibus nostrum pati, neq; ut fiat inquisitio veritatis, nec ut doceatur aut sonet
a Lutheri sententia diversum in his terris quicq;, similiq; aut interdicto sub iura-
mento, ut vel desisteremus a proposito vel discederemus, nec iniquis & calum-
niosis praetextibus opprimi debuissemus, ut contumeliose traheremur ad poenam
cuius simile in Germania compertum non est, praesertim ut hoc modo ageretur
cum hominibus liberis & peritis. Nulla enim est quisq; nostrum servitute ob-
strictus cuiquam, & Academiae immunitate ac privilegijs, in causa pertinente
ad Deum, & gloriam filij Dei, & quidem in controversa causa, in qua inquisitio
professioq; veritatis per se concessa & libera est omnibus etiam humano iure,
Sed divino mandato praecepta est omnibus severissime sub poena amissionis
aeternae salutis, & aeternorum bonorum. Similiter ergo non contumeliose de-
portari debuissemus. Illud cum laude titulum clementiae & moderationis prin-
cipum fuisset: De hoc vero impetu violentiae longe aliter iudicatura est &
praesens aetas & posteritas. Ac plerique nostrum longe aliter de his terris tot
annorum continuis & utilissimis laboribus meriti sumus: ut caetera omnia taceam.
Sed quod mutari non potest id auxiliante spiritu sancto, ac mihi gratiosi
succurrente ita feram, ut quamquam fatiscam quandoque & labem, non succumbam
tamen illo fido Achate ex omni parte me fulciente, Fidej confessionem ac

experiar

cessaverim. Cum afficiar autem vehementer fieri aliter non potest. Sed non tam
meis calamitatibus moveor quantacunque illae sunt quam poenis & calamitatibus pub
licis, quas Germaniae totius contemptu & persecutione veritatis in his ipsis articulis
duobus, quarum utrumque pertinet ad agnitionem veram & honorem filii Dei sibi at-
trahit & accelerat. Gallia & Belgicum haud dubie poenas dant defensae tam
diu idolomaniae in pontificia missa tot parricidiis. Utrique enim luunt poenas
contemptus multis caedibus, & qui tuentur & qui oppugnant illam idolomaniam,
quod parentes utrorumque coniunctis operis oppugnarunt omnemque gloriam &
veritatem filii Dei. Quid nobis eventurum existimamus qui in tanta luce
patefactae, demonstratae, assertae veritatis omni conatu id agimus ne locum
veritas reperiat, ne sonet aut exaudiatur in ullo angulo Germaniae: Sed
ut profligata ultra Garamantes & Indos procul a nobis exulet. Exula-
bit igitur, & nos pro luce veritatis obruent atque opprimunt tenebrae horren-
dae cum publicis cladibus, quas quod in caelo fulsit sydus anno vertente am-
plius, absque omni dubio denunciavit. Cum autem caput totius causae & actio-
nis contra me movetur in hoc articulo quod introductionem novi sacramentarii
dogmatis in has terras adiuverim: nec fuerit quisquam qui aut sua voce explicavit
aut meis scriptis demonstravit, aut ex me agnoscere vel audire voluerit quale
id sit, quibus sententiam aut certam: ne me quis fanaticis opinionibus iudicio
orthodoxae Ecclesiae damnatis contaminatum fuisse suspicetur aut calumnietur:
ab

ab his suspicionibus & calumnijs mea confessione cogit me vindicare conscientia
mea. Hanc igitur edam perspicue & plane: Iudicet eam Ecclesia orthodoxa,
non polluta idolis, non fascinata blasphemis opinionibus de filio Dej, sed hunc recte
agnoscens & invocans, sicut se patefecit. Huius vero Ecclesiae iudicio me & Confes-
sionem meam subijcio. De duobus capitibus doctrinae Christianae certamina
mota sunt: de incarnatione filij Dej seu unione hypostatica duarum naturarum in
Christo, & de praesentia filij Dei in Cena sacra. Posterius multis annis concussit
Ecclesiam gravissime, prius inde usque ab initio repurgatae doctrinae Lutheri. Prius
ex Nestorij & Eutychis furoribus à Swenckfeldio renovatum, sed multo maiore
contentione à Theologis Witebergicis agitatum, falso commento Ubiquitatis to-
tam alteram partem secundi articuli symboli de filio Dei abolet & obruit. De
hoc ergo prius, quia alterius fundamentum statuitur à patronis Ubiquitatis.
Quaeritur, quo sensu accipienda sint verba Ioannis Euangelistae, Verbum caro factum
est: Et symboli verba, Et homo factus est: cum toto contextu usque ad articu-
li finem. Witebergici hoc sensu inquiunt: Verbum caro factum est, id
est, Verbum seu natura divina in Christo effudit in naturam humanam omnes,
tam omnes suas proprietates essentiales, omnipotentiam, omniscientiam, omnipraesentiam,
& humanam penitus absorpsit. Alij in his verbis offensi absurditate, quod si
immortalitas in humanam naturam effusa esset, mori non potuisset, & repudi-
antes [illegible] quod huic delirio adhibeantur, Christum non vere sed phan-
tastice &

tasia et natum hominem & mortuum esse: cui Ignatius statim in prima Epistola
contradixit, inquiens: οὐ δοκήσει, οὐ φαντασίᾳ, ἀλλ' ἀληθῶς ἐγεννήθη
ἄνθρωπος, ἀληθῶς ἐσταυρώθη, ἀληθῶς ἀπέθανε. Contra hoc ergo phar-
macum finxerunt quasdam esse essentias proprietates, quasdam non. Hos
teteros & blasphemos in filium Dei errores toto pectore execror, & cum orthodoxa
Ecclesia omnium temporum credo & confiteor: primum, Christum Dei filium
esse de essentia patris ab aeterno genitum, & secundam esse personam divi-
nitatis, & λόγον atque imaginem aeterni patris ὁμοούσιον καὶ συναΐδιον
τῷ πατρὶ ἀϊδίῳ, qui initio protulit Evangelium ex sinu patris, & in
paradiso affatus est primos parentes, eosque ex faucibus aeternae mortis, e-
dita voce promissionis de semine eripuit, & postea in longi temporis soli-
tudine & moestitia saepe coram eos invisibiliter erexit & protexit: qui
hospitio exceptus est a patriarcha Abraham, & Sodomam aliasque in-
cestas civitates incendio delevit, qui conspectus est in scala, luctatus
est cum Jacob, qui servavit Josephum, servavit Mosen abiectum in pro-
fluentem Nili, misit eum ad eductionem populi ex Aegypto per mare
rubrum, & ad constitutionem politiae Judaicae, qui gubernavit totum cur-
sum Mosis, manus Josuae, Davidis, Gedeonis praeliantium, ostendit se
prophetis; conspectus est in fornace Babylonica. Deinde credo &
confiteor hunc λόγον aeterni patris admirando decreto divinitatis, tem-
pore constituto assumpsisse humanam naturam in utero Mariae Virginis
integram

integram & incorruptam, corpus & animam sine peccato, habentem omnes essen-
tiales suas naturales proprietates animae & corporis, vires & appetitiones naturae humanae
proprias & ordinatas, & simul infirmitates eiusdem naturae, quae sunt poenae &
non peccata, secundum humanam naturam passibilem & mortalem, sentientem
dolores animi & corporis, maestitiam, laniationes nervorum & alios affectus si-
ne peccato, ut mori posset pro peccatis generis humani. Tertio, credo &
confiteor λόγον aeterni patris assumpsisse humanam naturam in unitate per-
sonae, copulatam sibi indissolubili foedere & unione hypostatica, id est, non
tantum inseparabiliter, sed etiam tali unione ut ambae sint unum ὑφιστά-
μενον, atque natura humana assumpta talem habeat ordinem ad assumentem
λόγον, ut massa illa non esset nisi sic gestaretur & sic sustentaretur ἀπὸ
τοῦ λόγου: sine ulla tamen physica confusione aut permutatione inter se
naturarum, ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως, secundum
verba decreti Chalcedonensis: neque enim differentia naturarum tollente
unionem hypostaticam, nec unione hypostatica confundente inter se natu-
ras, sed qualibet natura retinente sua ἰδιώματα essentialia, suam
voluntatem, suas actiones, citra confusionem: & in iis quae sunt officii
quaelibet agente quod suum est, ὅπερ τὸ ἴδιον, secundum proprietatis
suae modum, unde una fit actio quae est totius personae & θεανδρικὴ
vocatur, quia unus & idem Christus θεάνθρωπος: divina & humana
operatur: & unum fit ἀποτέλεσμα, quod similiter est opus totius
personae

personæ, sicut est totum opus redemptionis & saluationis, etsi multa fiunt minis-
terio naturæ assumptæ. Ut ergo inseparabiles naturas in Christo, sic appellationes
discerno, quæ significant proprietates naturarum, & appellationes officij, ad quod
missus est Christus: ac retineo firmiter doctrinam Ecclesiæ de communicatione
idiomatum, cuius fons & fundamentum est Unio hypostatica & distinctio propri
etatum naturæ cuiuslibet. Propria sunt naturæ humanæ pati, vulnera-
ri, mori, finitum & circumscriptum esse. Propria autem divinæ naturæ,
esse omnipotentem, immortalem, infinitum, ubique præsentem. Sed nomina
officij sunt, Redemptor, Saluator, Rex, Pastor. Hæc nomina competunt toti
personæ, non tantum humanæ naturæ. Etsi autem actiones quædam sunt
in natura hum. propria, ut dolores crucis & agones in passione: tamen missio filij
fit ab initio Ecclesiæ. Filius perpetuo adest Ecclesiæ, patefacit promissionem,
colligit & servat Eccl. & vult illam suam obedientiam: Est intercessor, propi
tiator, saluator propter illam futuram obedientiam quæ est personæ post ass
umptam humanam naturam: Est efficax in credentibus, & exhibet atque appli
cat eis bona æterna lĩas, iustitiam, & vitæ æternæ per Spiritum Sanctum fide,
ministerio promissionis & sacramentorum. Hæc missio & obedientia tollunt æ-
qualitatem personæ. Rursus etsi quælibet natura sua retinet idiomata
essentialia: tamen ea ipsa idiomata recte tribuuntur toti personæ in concreto
propter unionem hypostaticam duarum naturarum. Hunc modum loquendi
quo

quo proprietas vni naturae conueniens tribuitur personae in concreto, uocarunt Graeci περιχώρησιν καὶ ἀντίδοσιν, Latini Communicationem idiomatum, quae est praedicatio seu modus loquendi, non ut falso multi fingunt, physica confusio naturarum. Propter vnionem hypostaticam et idiomatum distinctione recte Christum recte Dei filium, et Mariae filium: et Mariam θεοτόκον, quod non concedit Nestorius. Recte dico: Christus est homo, Christus est mortuus, Deus est vulneratus, sicut recte dico, Homo est animal rationale, Homo est mortalis. In abstracto non recte dico, Diuinitas est passa, vulnerata, mortua. sicut non recte dico, Corpus hominis est immortale, Anima hominis est immortalis aut bruta. Hac enim a copulatione animae et corporis sumpta imagine Antiquitus ad declarandam utcunque vnionem hypostaticam duarum naturarum in Christo usi sunt, etsi non per omnia congruit. Sed discerni tamen oportet propositiones quae de proprietatibus essentialibus, a reliquis quae de officio loquuntur. In illis addi oportet declarationem sumptam a naturae proprietate, vt cum dico, Christus est ubique secundum diuinam naturam. Hac declaratione in propositionibus de officio non est opus: quod officium commune est utrique, et toti personae, ut cum dico, Christus est mediator. Christum itaque credo et confiteor verum Deum et verum hominem sed unum Christum, non alium Deum, alium hominem: Et in una Christi persona duas distinctas personas inseparabiliter copulatas, et ea ratione quidem ut naturam diuina

affirmens

assumens & natura assumpta sint unum ἀδιαίρετον, agnosco & confiteor. Eu-
tychen autem condemno qui dicebat, μετὰ τὴν ἕνωσιν μίαν φύσιν ὁμολο-
γῶ. Condemno et Nestorium qui divinam naturam Christo adfuisse contendit
tantum per assistentiam aut societatem, ut Heliae, & aliis sanctis. Eun-
dem Christum credo & confiteor carne passum, crucifixum, mortuum, descen-
disse ad inferos, & resuscitatum a mortuis ascendisse in caelum, & sedere ad
dexteram Dei omnipotentis, unde venturus est judicare vivos & mortuos.
Execror igitur furores illorum qui contendunt λόγον, vel naturam divi-
nam esse passam & mortuam, contra Apostolum Petri dictum. Si enim in
Christo talis est natura divina quae pati & mori potest, Ergo λόγος alli-
gatus est corpori ita non potest esse extra corpus, & tantum est illa na-
tura humana visibilis & tangibilis. Item non est una & eadem essen-
tia patris & filij, cum in propheta dicatur, Ego sum Deus, & non mutor.
Maxima autem mutationum est illa quae fit de vita in mortem. Er-
go Christo detrahitur natura divina. Execror & Nestorium qui secundum
Theophylactum dixit τὸν Χριστὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν θεωθῆναι. Item
Acephalos & Monophysitas & recentes omnes etiam in historiis qui ascensionem
Christi in caelum interpretantur ἀφανισμὸν & proprietatibus essentialibus huma-
nae naturae eum exuunt & spoliant post resurrectionem, ascensionem in cae-
los & collocationem ad dexteram aeterni patris in regnum & sacerdotium
aeternum

aeternum cum Nestorio, Swenkfeldio & alijs: & tribuunt Christo post glori-
ficationem corpus sine proprietatibus substantialibus humani corporis, infinitum,
& ubique praesens, detrahentes ei dimensiones finitas, ac loci circumscriptas in lon-
gum, latum & profundum. Articulum symboli autem de ascensione in caelum
intelligo simpliciter sicut sonat sine ulla allegoria, de physica & visibili transla-
tione corporali in caelum, sed ita ut sit ad dexteram Dei patris, hoc est, ut exal-
tatus in regno & sacerdotio teneat omnipotentem gubernationem una cum
aeterno patre; ad quem adducet post universale iudicium universam Eccle-
siam electorum. Itaque toto pectore & ore profiteor Dominum nostrum Je-
sum Christum resurrexisse a mortuis carne, sicut ostendunt perspicua testi-
monia: Videte me & contrectate me, Spiritus carnem & ossa non habet, sicut
videtis me habere. Item: Resurrexit non est hic. Videbitis eum venientem
sicut assumptus est. Item Venientem in nubibus, Habebit alios stantes a dextris
alios a sinistris. Item, Me non semper habebitis vobiscum. Et Paulus inquit
Dominum profectum esse in caelos. Et Stephanus conspicatur caelos apertos, &
filium hominis stantem ad dexteram patris. Deinde profiteor eundem
post dulcem dierum quadraginta conversationem & familiaritatem cum
Maria matre, Apostolis & universo coetu Ecclesiae illius temporis non e-
vanuisse, aut non esse amictum ut spectrum, sed comitante magno ag-
mine hominum resuscitatorum, & spectante tota quingentorum audito-

rum

rum multitudine euectum esse ex hoc mundo in coelum, ad vitam, gloriam et regnum coeleste: id est: illam ipsam humanam naturam assumptam ex Virgine et resuscitatam confitear euectam esse ad dexteram Dei, ubi ante non erat: ibi manet Christus Deus et homo, caput Ecclesiae monstrans beatis patrem in clara luce et immediate. Haec glorificatio et exaltatio humanae naturae in Christo non mutauit essentialia idiomata naturae. Nam glorificatio Christi post resurrectionem est accessio excellentis et ineffabilis gloriae, qua non abolentur, aut detractis idiomatis mutatur substantia naturae assumptae ex Virgine, sed corpus fit ex infirmo, passibili et mortali; impassibile, immortale, agile, lucidum etc. cum conspectu essentiae diuinae, ac praerogatiua ingenti donorum, gloriae, beatitudinis, laetitiae, in tali gradu quo antecedit omnibus creaturis. Sed non glorificatus tantum, verum et exaltatus est Christus in regno et sacerdotio, ita ut hic Dominus exaltatus supra omnes creaturas secundum utramque naturam sit deinceps gloriosum caput Ecclesiae, perficiens omnia in omnibus electis. Est igitur Christus secundum ad dexteram Dei patris collocatus in arcanam lucem et laetitiam inaccessibilem creaturis: et exaltatus ad regnum et sacerdotium aeternum, ut regnet aequali potentia cum patre, et ut natura humana assumpta in Christo sit sedes victoriae qua contriuit caput serpentis et destruxit opera Diaboli: sit sedes regni, sacerdotij et gloriae, ut verica Dextera in coelum Dominus noster Iesus Christus, Deus et homo, adoretur ab Angelis, ut intercedat

pro Ecclesia, ut colligat, protegat, servet & salvet eam, depellat diabolos &
diabolica organa. Firmiter itaq. credo & toto pectore profiteor Christum
corpore suo glorioso in caelo esse secundum veri corporis modum, id est locatione
physica quae est corporum circumscriptorum: unde se toti generi humano in hoc
ipso suo glorificato corpore ex nubibus ostensurus est, cum veniat iudicare vi-
vos & mortuos. Nam πολίτευμα nostrum in caelo est: unde expectamus
Salvatorem Dominum Iesum Christum, qui transformabit corpus nostrum hu-
mile, ut conforme fiat suo glorioso corpori, pro efficacia qua potest sibi sub-
iicere omnia: sic & Paulus inquit. Nec agnosco in Christo aut
plura corpora, aut contraria inter se essentialia idiomata, finita & infinita
quae audacter aliqui comminiscuntur: sed unum corpus tantum, quod licet
glorificatum est ut dixi, tamen est ἔνυλον σῶμα, & essentialia idiomata
nunquam exuit nec deponit. In hoc glorioso corpore scio certo & confido me
Redemptorem meum visurum esse: & ut laetus cum aspiciam sedentem
pro tribunali, & [illegible] in tota aeterna gratitudine in caelo electorum toto
precor pectore. Haec de priore articulo confessio est mea, imo non mea
sed Apostolorum & totius antiquitatis in orthodoxa Cata: quam cum la-
ceraverint & conspurcarint contumeliose & blaspheme, qui & huius tragoediae totius
& harum nobis innumerabilium calamitatum primi sunt auctores, eos qui prin-
cipes inciterunt: voco nominatim illos & singulos ad tribunal Filii Dei ex
utroq;

utroque ordine, sacro et politico, audituros omnes cum haec dogmata tam immaniter
odiunt et exagitarunt. Venio ad alterum articulum de vera praesentia Christi
in sacra coena, in quo, cum fundamenta de veritate humanae naturae in Christo
Ecclesiae omnium temporum, et Romana conservaverit incorrupta, miraremur tan-
tas potuisse ingerere tenebras, nisi sciremus quantam vim afferat humanis men-
tibus fascinum superstitionis in ritum externorum ordinatione, si carnalem dra.
Plerumque humanae mentes magis moventur spectaculis externis rituum divinorum
quam voce Dei, ut olim in sacrificiis, et recens in sacramentis; et doctrina vel negli-
gentia vel dissidiis docentium, ut plerumque fit, vel confusionibus gentium paulatim
intermoritur. Cito oblita promissionis ac veri usus rituum solis inhaerent
symbolis externis, sine verbo, et aut mutant signa in numina, sicut Chal-
daei et Persae ignem fingebant esse deum ipsum, quia audierant ignem de cae-
lis lapsum incendisse victimas, aut alligant numina ad symbola, aut tri-
buunt eis peculiarem vim divinam. Postea instituunt et cumulant opera
peculiaria quae fingunt cultus esse, et mereri remissionem peccatorum iis
pro quibus exercentur et fiunt. A talibus profectis initiis coepit horribilis
depravatio Coenae Dominicae, et idolatria missae pontificiae, cuius in Ecclesia
quae antecessit tempora Gregorii Magni nulla reperiuntur vestigia. Se-
mina prima depravationis huius nata sunt ex opinione de sacrificio et
oblatione pro vivis et mortuis. Abusui oblationis, quam Gregorius
Magnus fabulis multis confirmavit, occasionem praebuerunt et aliorum prop

ritus externi oblationis symbolorum & preces atq. gratiarum actiones communes & publicae quae fiebant ad sacram synaxin, ubi & munera quae oblationes nominatae sunt adhibebantur ad mensam Domini, & post peractam coenam reliquiae distribuebantur inter pauperes. Presbyter ante distributionem coenae Dominicae offerebat, id est commendabat Deo totam actionem sacram, tum eorum qui distribuunt, tum illorum qui in vera conversione ad Deum & fide erant, cum invocatione Dei, & gratiarum actione pro toto fructu passionis & mortis Christi accepturi erant corpus & sanguinem Domini: & offerebat ea tamq. sacrificium quoddam & oblationem, idq. Deo ut gratum atq. acceptum esset per Christi victimam & sacrificium petebat. Respexit autem pia antiquitas haud dubie ad dictum Petri, Quod fideles sint sacerdotium sanctum ad offerendas hostias spirituales, acceptabiles Deo per Christum. Offerebat vero & ipsa antitypa seu symbola, atq. ea sanctificari spiritu sancto in usu instituto & legitimo credentium precabatur, sicut veterum canonum verba evidenter demonstrant. scilicet ut sint sumentibus corpus & sanguis Christi, hoc est, ut in vero usu symbolis exhibeantur & applicentur fide sumentibus cum Christo ipso omnia eius beneficia. Miscebantur & vota precesq. pro tota Ecclesia, & pro singulis quibus opus erat intercessione Ecclesiae ad Deum, & auxilio communium precum. Haec recte intelligebantur & recte fiebant dum esset doctrina de usu Sacramentorumq. integra & sana: quae degenerante paulatim, irrepserunt abusus, cumq.

his

his oblationes alienae & novae; & coeptum est oblationi cum symbolis tum precum
vulgi errore tribui quaedam autoritas & efficacia justificationis, cui praetextus
deinceps quaesiti sunt ex antiquitate. Tandem aucta & confirmata persua-
sione de fructu oblationis, post Damascenum, inde usque a temporibus Caroli
Magni et Ludovici pii, quod toti actioni, distributioni, & sumptioni corporis
& sanguinis Christi, piorumque gratiarum actioni & precibus communibus tributum
erat, translatum est paulatim in ipsum ritum oblationis symbolorum: & quia
sibi minus, ut dicerentur oblatio fieri ... symbolorum: donec symbola
pro ipso corpore & sanguine Christi habita & culta sunt. Ita paulatim dispu-
tari coeptum est, non ad quem finem & usum hominis sumentis sacra coena
sit instituta, sed quomodo prosit etiam non sumenti! & quibus sunt voces
quibus fiunt ad symbola alligatio verum significatorum, corporis scilicet &
sanguinis Christi, in usu & extra usum: augebaturque inveterata caeremoniae
cum opinione cultus & necessarii cultus, qui sumenti praeter opus ipsum sump-
tionis, etiam sine fide, non sumenti in applicatione oblationis prodesse: donec tota
Sacramenti ratio mutata est, & ex novis his fundamentis in abominandam
idololatriam degeneravit. Ex his commentis mutatione humana amissa
doctrina de vero usu Sacramentorum, nati sunt duo maximi & perniciosis-
simi errores, inter se non διὸ δια πασῶν distantes atque contrarii: Unus
Superstitionis idolatricae qui peccat excessu: Alter impiae profanationis
qui in defectu peccat. Hic posterior minus late propagatus est, & fana-
ticorum

ticorum seu Enthusiastarum proprium est, quales sunt hodie Anabaptistae, Suenk-
feldiani & horum similes, quorum aliqui fingunt Coenam Domini tantum
inane spectaculum esse simile tragoedijs de Hercule aut Theseo, ubi mortuorum
& absentium celebratur memoria. Aliqui signum esse volunt externae profes-
sionis & societatis cum Ecclesia, quod discernat coetum Christianorum ab alijs
extra Ecclesiam agminibus, sicut toga discernebat civem Romanum ab homi-
ne Graeco. Aliqui verba institutionis & ritum transformant in allegoriam
quod externa actio seu sumptio sit tantum umbra & inanis pictura manduca-
tionis internae & spiritualis: & externa elementa sint inania & nuda sym-
bola. Haec blasphema & prophana Enthusiastarum deliria toto pectore execror.
Agnosco & profiteor filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum vere in no-
bis praesentem vivere & regnare, & sic adesse suo Sacramento vere & sub-
stantialiter, ut in hac sumptione velit se nobiscum coniungere, seu nos con-
iungere sibi vera societate, applicare nobis sua beneficia, nos vivificare, &
perpetuo in nobis efficacem esse. Prior error excessu peccans eorum est qui
quacunque ratione seu quocunque spatio Christum seu nudo seu communicabili corpore
praesentia sua durabili seu momentanea alligant ad symbola extra usum,
& extra verum ac legitimum symbolorum usum ad quem instituta sunt, quasi
adsit super symbola & non super hominem. Vera enim Sacramenta in Ecclesia non sunt
ipsa per se & sola symbola. Aqua baptismi sola non est Baptismus. Panis & vinum
non

non sunt ipsa Sacramenta: Quo communi errore hactenus fascinata maxima multitu-
do hominum: sed sunt actiones certi generis divinitus institutae, seu ritus divinitus
instituti ad certum finem, quibus addita est promissio in Evangelio tradita, ut sint testi-
monium et pignus remissionis gratiae exhibitae et applicatae singulis. Baptismus
est actio, id est, tota illa mersio in aquam, et pronunciatio verborum in eum finem, ut
fiant fide, spiritu mediante per ecclesiam seu regenerandi ad novam et aeternam vitam. Sa-
cra coena est actio: scilicet manducatio panis et vini, divinitus instituta, in eum
finem, ut fiat fide et spiritu sancto communio corporis et sanguinis Christi, seu
insertio in corpus Christi: Et in utroque sacramento fiat applicatio omnium be-
neficiorum Christi, cuius sit testimonium et sigillum haec actio confirmans fidem
de promissione. Tunc ergo sunt vera sacramenta quando continuerint omnes
causas, et finis correspondet ad quem sunt instituta, de quo postea dicam. Ut
autem fecunda est superstitio: ita hic error sese in multiplices deliria et ef-
fudit formas, discrepantibus de modo praesentiae opinionibus: in unum hoc fi-
ne tamen et conveniunt et conspirant, atque elaborant ut homines omnes
ut persuadeant sacramentis non quomodo Christus se praesens communicet cre-
dentibus in vero et legitimo usu symbolorum: et in credente quomodo habitet et sit
efficax: sed quomodo sit praesens in pane et vino: quasi Sacramentum hoc sit institu-
tum eo ut dominus externis symbolis se et non nobis jungat, et in symbolis non
in pectoribus nostris sit quaerendus. Accidit autem praesertim omnibus istis quod me-
mini legerim in quodam Italo expostulante cum [illegible]
[illegible].

stantiationem oppugnaret tam acriter? respondens: Vos Itali quaeritis Deum in pane, quem non creditis esse in Caelo. Plane enim hi omnes Christi Corpus in pane quaerunt, quando in Caelo esse pertinaciter inficiantur, contra Evangelicae veritatis auctoritatem. Triplicem autem modum praesentiae Corporis Christi in pane & vino, tribus inter se toto caelo dissentientibus sententiis creditis reperio: unum magicum, alterum physicum, tertium hyperphysicum. Magicam praesentiam Pontificii fingunt, innixi argumento simplici ex verborum Christi veritate: Hoc est Corpus meum: & ex omnipotentia. Hi enim retinent verba sicut sonant, urgentes τὸ ῥητόν, quod in hoc facto tantum de praesentia corporali ad solum esse pertinere contendunt utrumque. Congruit praedicatione identica, & conversione simplici. Tribuunt autem vim magicam verbis, quorum virtute res seu substantia symbolorum mutentur. Consecrare, inquiunt, est pronunciatione verborum Christi, quae sunt in institutione, mutare substantias externorum symbolorum in substantiam Corporis Christi. Hoc vero efficere aiunt tantum verba pronunciata a Sacerdote Canonice consecrato & uncto: propterea, sicut Bonaventus Monachus Normannus blaspheme concionabatur, ordinem sacerdotum hac praerogativa & dignitate antecellere matri Mariae, quod illa Christum semel pepererit, Sacerdotes autem toties efficiant (hoc enim verbo utuntur) quoties consecrent. Huius blasphemae & impiae opinionis fundamenta faciunt τὸ ῥητόν verborum Christi: quia, inquiunt, dixit Dominus, Hoc est Corpus meum: Cumque sit Christus veritas

ipsa

ipsa, ut sit quod dixit necesse est. Fit igitur cum verba institutionis pronuntiantur μεταποίησιν seu μεταστοιχείωσιν seu μετουσίαν, id est, mutatio substantia elementorum symbolorum, Christo per omnipotentiam suam efficiente id quod dixit. Sed si obijcias, Non apparet ulla mutatio: Symbola enim οὐκ ἐξίσταται τῆς ἰδίας φύσεως, sicut Theodoretus inquit, sed à consecratione conservant pristinam magnitudinem, figuram, colorem? Fit inquiunt vi omnipotentiae tam mutatio substantiarum tantum, non accidentium quae remanent, & sine suo consueto subiecto, sustentata vi divina. Extenditur enim à corpore Christi quod in caelis est ad panem vis omnipotens, mutationis ipsius effectrix. Ita τὸ ῥητὸν retinentes Pontificij praesentiam corporis Christi in pane statuunt substantiarum mutationem, ne impingant in articulos Symboli de ascensione Christi in caelum & sessione ad dexteram, quos vident multis labefactandos esse? Circumspectiores scilicet & cautiores recentibus qui convellere & evertere Symboli articulos malunt quam conceptam de praesentia corporis Christi in pane opinionem deponere. Hoc impium, blasphemum, & mendax commentum quod absurditate manifesta offenderet, alij, missa substantiarum mutatione decurrerunt ad συζυγίαν seu σύζευξιν seu συνουσίαν id est copulationem duarum substantiarum corporis & panis: sanguinis Christi & vini: Ac simili invenerunt assertionem delati corporis Christi e caelo & cum panis substantia copulati. Haec non minus blasphema opinio, & à pontificijs ipsis & à Doctore Luthero propter impietatem incurrentem in manifestos fidei articulos constanter

rej.

repudiata, tantisper tamen arrisit nonnullis Theologastris recentioribus, ut veriti non sint autem blaspheme fingere ἕνωσιν ὑποστατικὴν Symbolorum & corporis Christi, qualis est divinae & humanae naturae in Christo. Vtrunque commentum igitur tanquam repugnans & claris atque expressis Pauli verbis (qui ante et post consecrationem panem vocat panem, calicem vocat calicem, panemque ac vinum signa ait) & toti sacramentorum rationi, & huius ipsius sacramenti institutioni, toto pectore reijcio atque execror. Sed hoc posterius discedit etiam a veritate verborum. Si fit enim commixtio seu copulatio duarum essentiarum & naturarum suum symbola retinent: cadit & evanescit τὸ ῥητόν. Hoc est vera propositio praedicatione identica & conversione simplici: Hoc est corpus meum. Verba institutionis verissima sunt sicut sonant ex natura & ratione sacramentorum. Hoc est corpus meum, scilicet sacramentale & mysticum. Non mutatur enim consecratione panis substantia miraculose, sicut expresse Theodoretus inquit ὁ ἄρτος τὴν φύσιν οὐ μεταβάλλει: Nec corpus Christi deductum coelo pani miraculose commixtum aut foedere coniungitur, qualis est duarum naturarum in Christo. Nulla habet enim testimonia Evangelii aut purioris Ecclesiae utrunque commentum, quia fuit ignotissimum utrique Ecclesiae post tempora Apostolorum per annos octingentos ad minimum. Sed separatur hic cibus ab usu profano seu physico, & transfertur ad usum mysticum, sacrum & spiritualem: scilicet, ut non sit amplius panis physicus sed consecratus & sacer, destinatus ad hunc usum, ut sit corpus & sanguis Christi.

Christi; non natura sua, non mutatione substantiarum, non duarum substantiarum diversarum connexu, sed usu sacro, vero & legitimo. Hunc panem qui manducat & hoc vinum qui bibit fide fit particeps corporis & sanguinis Christi vere & substantialiter praesentis & sese atq. sua beneficia applicantis. Consecrare vero vel benedicere, ut Paulus nominat, significat pronunciare verba tradita a Domino, agere quae precari, & tota actione divinitus instituta hanc coenam discernere a profano cibo & physico, atq. ita transferre ad usum spiritualem, iuxta institutionem, ut in vero usu habeat rationem sacramenti, & sit vere corpus & sanguis Domini. Haec de magica praesentia sufficiant. Physicam praesentiam faciunt qui πανταχουσίαν introducunt ex templo Eutychetis. Hi ablata contra tatem Evangelicae veritatis & orthodoxae Ecclesiae autoritatem, Christum vero corpore spoliant, & omnibus humanae naturae idiomatis exuunt. Non. n. discernunt inter duas naturas, finitam & infinitam, creatam & increatam, neq. inter essentiam divinae naturae in Christo & inter dona effusa in naturam humanam, neq. inter ipsam ἕνωσιν ὑποστατικὴν duarum naturarum quae est inseparabilis & ἀσύγχυτος, & inter effusionem donorum ex divina natura in humanam quae etsi est οὐ κατὰ μέτρον & confirmata ac nunquam deficit, tamen non est eadem cum unione hypostatica. Nec discernunt inter essentiam Dei in Christo & Helia & aliis sanctis aliter quam secundum mensuram donorum, ut faciebat Nestorius. Praeterea fingunt corpus Christi mox ubi coepit esse in utero Mariae Virginis diffusum esse in infinitum, ex effusis in ipsum proprietatibus naturae

divinae

divinae, ad eum modum, ut humana divinae per omnia exaequata, non minus quam ipsa natura divina complexa sit omnia, afficiatque praesens tam lapidi, ligno, animanti quam pani: Sed hoc interesse, quod caeteris creaturis omnibus assistat praesentia universali indefinita, pani vero in Eucharistia tantum, κατὰ οἰκονομίαν sive compactionem definitiuam. Haec tetra deliria vincis toto abominor pectore, quia tantum delent fundamenta fidei & salutis humanae de Christo vero Deo & homine: Et praesentiam filij Dei per ministerium verbi & Sacramentorum in salvandis in hac vita, penitus cum universali & physica praesentia in tota rerum natura ita confundunt, ut discrimen aliud non faciant quam κατὰ οἰκονομίαν, quod tamen quid sit, aut quid significet, ne autores ipsi quidem & propugnatores commenti vel intelligunt vel explicant. Cohorresco cogitans quanta sit audacia vel renovare furores veteres iam olim explosos & damnatos iudicio Ecclesiae, quales sunt Nestorij & Eutychis, vel excogitare novos pugnantes cum expressa evidentia & tanto consensu tradita atque conservata veritate. Quid de praesentia veri corporis Christi contendunt qui in Christo nullum corpus, nullam naturam humanam, nullas corporis proprietates agnoscunt? Sed & hoc relinquo, cum de veritate naturae humanae supra satis sit dictum. Supersunt qui hyperphysicam praesentiam & miraculosam corporis Christi in pane extruunt ex proprietatibus quibusdam hyperphysicis. faciunt Christi plures idiomatum gradus. Affingunt corpori Christi idiomata

idiomata physica & hyperphysica, in quo ordine & hoc idioma collocant, quod
unum & idem corpus Christi possit simul esse in locis infinitis, non secundum phy-
sicam corporis modum sed ὑπερφυσικῶς, ut loquuntur. Nec discernunt inter
idiomata propria essentiæ divinæ καὶ ἀκοινώνητα creaturis, ut sunt ἀΐδιον,
παντοδύναμον, πανταχοῦ παρόν, ἀπερίγραπτον, ab excellentia donorum quæ in
naturam humanam Christi sunt effusa οὐ κατὰ μέτρον, sed ὑπερφυσικῶς.
Nec in humana natura idiomata ἀχώριστα & ab essentia inseparabilia, ut
sunt corporum dimensiones, discernunt a separabilibus. Recepta igitur idem
dicunt ac sentiunt quod πανταχουσίαν seu ubiquitarij, hi tamen verbis
id molliunt, omnipotentiæ Christi tribuentes, quod idem numero corpus sum-
ptum possit infinitis in locis uno momento miraculose sistere. Non minus
enim hoc ipsum quam alterum proprietati veri corporis repugnat quod Christo
una consentiente cum scriptura sacra tribuit orthodoxa Antiquitas. At cur
miraculum fingunt, cum miraculum nullum edere Christus, sed sacramen-
tum corporis & sanguinis sui instituere voluerit? In hos tamen scrupulos im-
pingere malunt quam de sententia includente corpus Christi in panem dece-
dere. Etsi autem in hoc falso fundamento adstruendo occupantur plurimi:
magis singulariter tamen cum declarandus est præsentiæ modus. Non
adest inquiunt secundum modum ubiquitatis, non physica præsentia, non
transmutatione substantiarum, non locali inclusione: non descendit neque as-
cendit, sed definitive adest, quod scholasticorum inventum est contra com-
munem

mentum de materia prima: Et adest vero corpore, sed non secundum veri corporis modum, verum ὑπερφυσικῶς. Quantae haec obscura sunt? & quomodo inter se congruunt! Si definitive adest, ergo corpus non adest. Nam definitive locum occupant spirituales naturae tantum, non corporeae. Ita ubi multum desudarunt, tandem implicantur retibus contradictionum infinitarum, ut quo evadant non reperiant; & impingunt ubique. Haec omnia [illegible] comminiscuntur, absque ullis scripturae testimoniis, sine fine tamen debacchantur in rationem humanam, a qua ipsi fascinantur & dementantur maxime, dum quaerunt, procul a scriptura & orthodoxa antiquitate, quomodo corporis Christi ad panem affixi praesentiam definiant, partim adminiculis sumptis ex doctrina physica de mutatione substantiarum, aut de spiritualium creaturarum locatione, quae a corporum demonstrationibus est alienissima, partim [illegible] genitis hyperphysicis idiomatis in substantia corporis Christi; quae talia in ea nulla sunt, evidenter refragante auctoritate scripturae. Interrogati cur hoc faciant: non discedendum esse inquiunt a veritate verborum. Tota vis igitur huius opinionis nititur eodem fundamento, quo Pontificiorum μετουσία. Sed verbis neutiquam id respondet ut illa. Pontificijs haec propositio: Hoc est corpus meum κατὰ μετουσίαν esset vera, sicut sonat praedicatione identica δεικτικῶς: Hic ipse visibilis panis est corpus meum: si commentum περὶ μετουσίας esset verum. Pontificij ergo verba retinent, & soli quidem de commentitia praesentia corporali accomodate urgent τὸ ἔστιν: Hy-

per-

periphysei non retinent, sed ludunt praestigijs verborum, quia mox discedentes a ver-
bis alienam interpretationem affingunt, additis particulis In, sub, cum: quae &
nusquam leguntur in textu, & non identicam sed tropicam necessario, ut synecdo-
chicam vel metaphoricam praedicationem pariunt. Ergo certissimum, verba
institutionis retineri non posse sicut sonant, nisi in alterutro sensu horum di-
orum, aut pontificio ex figmento τῆς μετουσίας, aut sacramentali & mystico.
Hoc est corpus meum: scilicet sacramentale seu mysticum corpus, a quo sen-
su tamen excludi tropus nequit. Reliqui omnes quantumcunque vel con-
tendant vel glorientur περὶ τὸ ῥητὸν, imponunt hominibus, quod fateri
coguntur, vel si detrectant. Nam inter has duas propositiones: Hoc est corpus
meum: Et: in sub cum pane est corpus meum, tantum interesse quantum inter
caelum & terram, inter simpliciter & figuratas locutiones interest, clarius est luce
meridiana. Nec illa talis copulatio duarum essentiarum fingi in coena
potest, quae identicam praedicationem admittat, nisi ὁμοουσίως ἢ ὑποστατικῶς
sive modo. At talem fingere, extreme impium & blasphemum est. Si
ergo nullo alio fundamento praesentiam corporalem demonstrant, nisi veri-
tate verborum, ut aliud nullum habent penitus: aut concedant ad pontifi-
cios si in verbis persistant, aut fateantur fundamento se destitui suae senten-
tiae. Sed ut maxime sit verum eos retinere τὸ ῥητὸν, quibus obscuro
testimonijs scripturae docebunt, aut qualis sit corporis cum pane copula-
tio, aut quomodo dari ceps in usu panis & vini Christi corpus nostris

nostris corporibus, essentiam Carnis Xri, magnitudinem? quam diuturna illa sit
praesentia? aut quis sit usus illius? quae inde sit petenda consolatio?
ad quid prosit? quid conferat aut efficiat in corporibus nostris? et tan-
tam infinita absurda alia quae inde emergunt, impingentia in fidei ar-
ticulos. De his universis ne ulla extant scripturae testimonia, nec
quaesitum est unquam in vera Ecclesia, ut de re prorsus ignota Ecclesiae, et ex-
cogitata humana audacia. Sed cum de fructu Coenae Dominicae dicitur,
spiritualis usus ab omnibus uno consensu monstratur: ministerium, Evangelio-
rum signi ad excitandam et confirmandam fidem. Nam institutam eam esse
ut testetur exhiberi et applicari singulis promissa beneficia Christi ad sin-
gulos fide sumentes, ablui pretioso sanguine Christi, et inseri tanquam surculos
Sacrosancto Corpori ipsius, ut in nobis consociatis ipsi nova societate efficiat
similia, qualia effecit in sua massa, quam ex Virgine assumpsit, et animas
atque corpora nostra vivificet ad vitam aeternam. Neque existimo quenquam
fore tam blasphemum in filium Dei, ut fuit ille cum porco, qui affirma-
re ausus est corpus Christi efficax esse et agere in nostra corpora actione phy-
sica, sicut vinum calefacit: quod cogitans cohorresco. Cum ergo mani-
festum sit quam sit et haec tota sententia aliena a veritate Evangelica, et ana-
logia fidei et sacramentorum, quam infinita absurda habeat! in quot arti-
culos religionis nostrae allidat! aversus consistor toto pectore me nunquam eam
amplecti. Concludens ergo expresse et diserte testor, in hac

sacro

sacrosancta cœna nos non agnoscere illam præsentiam Christi in symbolis ex-
tra usum nec extra legitimum & institutum usum symbolorum, qui to-
tam actionem complectitur externæ sumptionis symbolorum & internæ appli-
cationi Christi & beneficiorum eius, quæ fit fide. Hæ sunt enim res duæ,
terrena & cœlestis, quibus constare cœnam Domini testatur Irenæus. Funda-
mentum enim cœnæ Dominicæ [illegible] materiale est sumptio panis & vini: & eadem
illa est res terrena sacramenti. Terminus, et formale est ordinatum esse
illam sumptionem in hunc finem ut fide sumentibus sit communicatio cor-
poris & sanguinis Christi: & ut sit applicatio omnium beneficiorum Christi,
quæ est res cœlestis. . . Nulla est ibi magica præsentia, sed spontanea, quia
Christus adest sacramento suo liberrime, tanquam ritui, quem ipse liberrima
voluntate instituit, non quia sacerdos ibi faciat miraculosam mutationem
aut quia in verbis sit vis magica, mutans circumstantias symbolorum, aut
detrahens Christi corpus cœlo. Nulla est physica præsentia sed mystica
seu sacramentalis seu pactionalis: quia ita adest filius Dei sicut se toto
ministerio adfuturum pepigit, etsi media disponit quæ ad hunc finem insti-
tuit: ut dicam postea. Nulla denique est hyperphysica præsentia seu
miraculosa, sed ordinata: quia nihil facit Christus in hoc sacramento
novum & miraculosum, contra institutum & patefactum reparationis &
salvationis hominum per ministerium verbi & sacramentorum modum,
nec rationem sacramenti mutat in hac ceremonia, & nihil commune
est

est haec praesentia Christi in ministerio & sacramentis, cum praesentia phy-
sica & universali in creaturis, cum qua impie a nonnullis confunditur. Nec
illis hic opus est disputationibus de omnipotentia; cum omnipotentem posse fa-
cere quod velit. Non voluit enim Christus miraculose aliquid facere: Sa-
cramentum instituere voluit Christus corporis & sanguinis sui. cuius usu
fides in singulis excitetur & commonefiat de morte & passione, & de
omnibus Christi beneficiis, cum vere & substantialiter praesentem apprehen-
dat, & sibi omnia eius beneficia applicet. sicut inquit: Hoc facite in
mei commemorationem. Et Paulus ait. Quotiescunque comederitis panem
hunc, & poculum hoc biberitis, mortem domini annunciate donec veniat.
Haec ut intelligantur, repetam paulo altius qualis sit praesentia Christi
in ministerio. Conditus est homo ut sit imago Dei, & domicilium
ac templum Dei. Imago quidem in iustitia & sanctitate vera, ut fulge-
ret in mente hominis vera et firma agnitio Dei & legis; & notitia de
vera obedientia & de iudicio Dei. Ut voluntas, cui fuit coniuncta libera &
non impedita electio & cor arderent iustis motibus Spiritus sancti; &
integra obedientia sine peccato. Templum vero & domicilium Dei, in quo
Deus acquiesceret et delectaretur, & cui in tota aeternitate sese, suam
sapientiam & laetitiam communicaret. Sed cum ille sese avertisset a
Deo ad Diabolum, secuta est destructio imaginis; & desiit esse templum &
domicilium Dei. Ne interiret autem genus humanum oppressum ira

Dei

Dei et morte aeterna, filius Dei λόγος, vivâ, aeterna & substantialis imago aeterni patris misertus nostri, supplici deprecatione avertit à primis parentibus ardentissimam et iustissimam iram patris, contraxit ac derivavit illam in se, poena in se translata. Ibi filio Dei sese offerente ad obedientiam & ad poenam pro genere humano, factum est decretum de restituendo genere humano ad imaginem Dei, & de ordine redemtionis ac salvationis, ut mitteretur à patre ad genus humanum filius λόγος & Spiritus sanctus, ut filius assumpta natura humana fieret victima pro genere humano, satisfaceret iustitiae Dei suâ obedientiâ, atque ita placaret iram patris, destrueret opera Diaboli, expiaret peccatum, deleret mortem aeternam, & genus humanum liberaret ab ira Dei, à peccato, à potestate Diaboli, à morte & condemnatione aeterna, patri reconciliaret; & ut haec sua beneficia patefacta & edita promissione, communicaret & offerret generi humano, & efficax in cordibus hominum voce & sigillis promissionis suae simul applicaret ea fide accipientibus, offerre simul Spiritu sancto qui accenderet in cordibus eorum lucem & iustitiam, & vivificaret hominem vita aeterna, restitutum ad imaginem Dei in iustitia & sanctitate nova in qua erat creatus, & ut hoc modo Deus colligeret sibi per filium aeternam Ecclesiam, cuius ipse caput esset, genere humano restituto ad novam societatem cum Deo quae excidit, quae inchoata in hac vita complebitur in aeterna, in qua cum beatis angelis electi vivificati vita aeterna & impleti luce & iustitia aeterna visibiliter & immediate Deum intuebuntur. Secundum hoc in arcano consilio divinitatis decretum, & per filium patefactum ordine

idest

id est ut Paulus ait, per stultam praedicationem placuit Deo salvos facere ho-
mines. Iuxta hunc ordinem adest & adfuit semper Ecclesiae filius Dei, & semper
est & fuit efficax spiritu suo sancto, per ordinata a se media: id est ministe-
rium verbi & sacramentorum, quae signa invisibilis gratiae, sigilla promissionis &
σφραγῖδας δικαιοσύνης sicut de circumcisione Paulus inquit, esse voluit,
exhibet et applicat sua beneficia fide illa accipientibus, & sibi inserit, consoci-
at credentes perfusos illa luce iustitia & vita aeterna, quae in ipso est, ut ex ipso
velut surculi ex arbore sugamus fide & attrahamus alimentum vitae ae-
ternae. Hoc modo salvati sunt omnes quotquot salvati sunt inde usque ab
exordio humani generis, ante et post exhibitum in carne Christum. Voce
promissionis edita per filium in paradiso, Semen mulieris conteret caput serpen-
tis, primi parentes oppressi iamque extincti sensu irae Dei & doloribus aeternae
mortis resuscitati, vivificati & servati sunt, filio Dei voce promissionis spiritu
suo sancto efficaciter consolante corda eorum. Et obsignata est promissio sigillis
externis sacramentorum, vestiti sunt pellibus ut cogitarent nuditatem suam tegi
innocentia & obedientia venturi seminis. Nec interest quicquam inter Eccle-
siam ante & post Christum, nisi quod patribus promissio ante natum Christum
monstrabat venturum Messiam, nobis iam exhibitum annunciat. Et Sacra-
mentorum ut significationes differebant, sic symbola externa differunt. Cir-
cumcisione significabatur nasciturum semen mulieris, In Baptismo id natum
abluimur. In coena Domini reficimur & alimur corpore eius & sanguine ad

vitam

Vitam aeternam, ut commemorationi ... sciamus jam exhibitum esse. Beneficia autem sunt, & idem est medium applicationis, vivificum fide apprehendente promissionem & christum ipsum induente. Eadem dona lucis, iustitiae & vitae aeternae effudit filius Dei in sanctos patres quae postea in naturam assumptam effudit ὅλα κατὰ μέρος, et quae nunc communicat fide amplectentibus promissionem de exhibito beneficio, & utentibus recte Sacramentis; sed credentibus omnibus κατὰ μέτρον πίστεως. Haec perpetua & non otiosa, sed viva et efficax praesentia filii Dei in hac vita per Spiritum Sanctum, per verbum & Sacramenta, quae in statu innocentiae & beatitudinis fuerat talis futura, qualis nunc est in sanctis angelis & erit in beatis post hanc vitam cum erit Deus perficiens omnia in omnibus electis, procul removenda est ab universali & physica praesentia Dei in creaturis, quam quia non discernunt aliqui, manifestis & totis moribus implicantur, fingentes tantum praesentiam, qualis est in creaturis. Ex his igitur manifeste liquet quomodo Christus sit praesens & efficax in sacra coena corpore & sanguine suo. Non adest magice, non adest physice, non adest hyperphysice seu extra cultum se. Nullam enim novam, & ab hoc ordine regenerationis & salvationis hominum initio patefacto diversam praesentiam & efficaciam instituit, cum haec symbola corporis & sanguinis sui usui sacro ad commemorationem de morte & passione sua, & testificationem de praesentia atque efficacia sua consecravit ac destinavit. Nec physicum aut prophanum cibum, aut Capernaiticam manducationem instituit, sed Sacramentum corporis & sang

sanguinis sui instituit, ut edentes panem & bibentes vinum, in mysterio, & sacramento fide vescamur corpore, & bibamus sanguinem eius. Propterea Paulus diserte ac perspicue loquens semper quod ore accipitur ac comeditur panem, quod bibitur calicem nominat: Quotiescunque ederitis panem hunc, & biberitis poculum hoc, mortem Domini annunciatis donec venerit. Qui comederit hunc panem & biberit ex hoc poculo indigne. Probet quisque seipsum & ita de pane illo edat, & de poculo illo bibat. Sed de hoc ipso pane & vino rursus ait: Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? Quid hic verbis clarius est? quod manifestius vocabulo κοινωνίας in graeca lingua, & in scriptura sacra? ut ubi dicitur: Quae κοινωνία Christo & Belial? Calix benedictionis est communicatio sanguinis Christi, id quod illo externo & visibili symbolo vere sanguis Domini exhibetur fide accipientibus in usu divinitus instituto, & ita quidem ut vere abluamur & vivificemur sanguine filii Dei pro peccatis nostris effuso. Panis quem frangimus est communicatio corporis Christi, id quod illo externo & visibili symbolo vere exhibetur corpus Christi fide accipientibus, ita quidem ut vere efficiamur socii et membra corporis Christi pro nobis in mortem traditi & resuscitati, & vere participes fiamus, naturali & vera participatione omnium bonorum quae in suam naturam Christus effudit; lucis iustitiae, & vitae aeternae. Deinde cum inquit Paulus, Quisquis ederit panem hunc & biberit poculum hoc indigne, reus erit corp. & sang. Christi.

Qui

Qui edit & bibit indigne (scilicet de pane & poculo, ad antecedentia respiciens) iudicium sibi ipsi edit & bibit, non discernens corpus Domini; verbis evidentissime facit duas res diversas et distinctas, Symbola panem & vinum, et res significatas: Sic distincte ait, sumentem indigne panem & poculum, reum fieri Corporis & Sanguinis Christi; & sumere sibi iudicium, eo quod non discernat corpus Domini. Quomodo igitur fiunt rei corporis, indigne sumentes, quod non adest? Primum de indigne sumentibus dicam. Indigne sumunt, qui non adferunt poenitentiam & fidem ad hanc sumptionem, quia sine fide accipientibus promissa beneficia & Christum promissum non est efficax. Sed non est fides ubi non fuit initio vera conversio mentis ad Deum, qua deponuntur peccata contra conscientiam, & vincitur impia dubitatio. Indigni sunt ergo, qui sunt sine poenitentia & fide; nec plures sunt sumentium gradus. Digne sumunt qui cum poenitentia sumunt fide quamquam languida. Indigne sumunt qui sine poenitentia & sine fide sumunt. Sed indignorum gradus sunt multiplices. Sunt qui perseverant in delictis contra conscientiam, seu in contemptu beneficiorum Evangelii, aut sunt sine cognitione doctrinae fundamenti. Secundo sunt qui propter consuetudinem aut ex hypocrisi sine cognitione doctrinae, simulata poenitentia accedunt, vel etiam cum impia dubitatione, aut cum opinione operis operati. Tertio loco sunt qui coenam Domini mutant in idolum propter quaestum, in adoratione, repositione, elevatione, circumgestatione & oblatione panis consecrati; aut quocunque modo faciunt alligationem Corporis & Sanguinis Christi ad symbola extra usum & verum nativum & legitimum, sine autoritate

authoritate & testimoniis scripturae, privata audacia, ut confirment mortuum idolatrae pontificiae & opinionis operati; securis, ebriis & profanis hominibus gratam persuasionem impiam, falsam & blasphemam, sed blandam, quod sola ceremonia sine fide, sine bono motu utentis sufficiat ad consequendam remissionem peccatorum: quod utens ante finem vitae ceremonia salutari, etsi pollutus sit, imo obrutus sceleribus & peccatis contra conscientiam. De his omnibus pronunciat Paulus tamquam de indignis, quod rei sint corporis & sanguinis Christi. At quomodo ergo fiunt rei, si non personae corporis Christi contumelia afficiunt, sicut faciebant milites qui Christum crucifigebant? Non loquitur Paulus de praesenti corpore, sed diserte inter symbola panem & poculum, & inter res significatas discernens: indigne sumentes panem & vinum ait fieri reos corporis & sanguinis Christi; nec ullam facit horum copulationem talem qualem fingunt qui corpus pani includunt, neque ulla ex verbis Pauli talis copulatio ostendi & inveniri potest. Indigne autem sumentes fiunt rei corporis & sanguinis Christi; eo quod fiunt rei eorum quae in abusu huius sacratissimae coenae in corpus & sanguinem id est in Christum ipsum & omnia beneficia, passione & morte eius generi humano parta committuntur, quorum paulo ante longa series est commemorata. Relatio ad corpus Christi posita est ut contumelia ad Caesarem, si quis petulanter imaginem Caesaris conculcet aut conspuat. Instituta est haec sacratissima coena in hunc finem; primum ut externa & visibilia symbola nomine corporis & sanguinis Christi renovent memoriam in animis omnium beneficiorum passionis & mortis Christi;

et Exsuscitent ac confirment fidem. Deinde, ut sentio, quod sacramentum ipsum, in vero et legitimo suo symbolorum usu, testetur Christum vere et substantialiter praesentem fide accipientibus exhibere et applicare illa sua promissionis et mortis, id est incarnationis et totius obedientiae erga patrem ac meriti sui beneficia omnia, et nos insertos sibi spiritu sancto vere consociare, societate non ficta aut imaginaria sed vera et quodam participatione naturali, sicut Cyrillus ait, id est illa ipsa luce, iustitia et vita qua Christus perfusum suum corpus; et sicut est ipse caro de carne et ex ossibus nostris, sic nos vicissim vivificati spiritu et consortes corporis sui luce iustitia et vita per spiritum sanctum incipiamus fieri conformes ipsius glorioso corpori, cuius conformitatis initium est in hac vita, et consummabitur in illa aeternitate. Huius nostrae vicissim consociationis et conformationis cum Christi corpore vero est obsignatio et sigillum Sacra Cena, et vere per hanc Cenam Christus praesens eam efficit. Qui aliam praesentiam fingunt privata altaria, rei omnes fiunt corporis et sanguinis Christi, non minus quam totus ordo illorum, qui paulo ante commemorati sunt indigne sumere hanc sacram Cenam, aut ea abuti. Haec ergo cum sint manifestissima et certissima in doctrina Pauli, quibus nemo refragari potuit nisi furens aut excaecatus: quid amentia agit quaerere aut fingere praesentiam corporis physicam aut hyperphysicam, quidem in pane? violenter corruptis et detortis Christi et Pauli verbis, ut opinioni de opere operato quae sensibus blanditur, et grata est, patrocinentur. Ut me ergo paucis tandem explicem, haec fundamenta video immota et irrefutabilia esse. Primum: quod Christus

Jesus.

resuscitatus à mortuis & eiectus sursum intulerit in Cœlum verum corpus & fi-
nitum ac circumscriptum: Quòd humanae naturae glorificatio & exaltatio ad
dexteram patris non mutauerit substantiam, nec idiomata essentialia corporis:
Quòd cum hoc vero & glorificato corpore sit in cœlo liberrime, ubicunq; vult esse,
& quòd inde in eo sit rediturus ad iudicium piorum & impiorum: Nec des-
cendat & ascendat suo corpore in distributionem cœnae; quoties verba & Luthe-
rus dicitur. Secundum: Quòd τὸ ἐστὶ in verbis institutionis refer-
ri non possit, nisi in alterutro sensu duorum, aut pontificio & figmento
falso τῆς μετουσίας, aut altero sacramentali, de corpore mystico & sacramen-
tali: Quorum ille propter manifestam & blasphemam impietatem & absurditatem
jam olim sit explosus, ita ut ne quidem ab ipsis Romanae Sedis defensoribus
excusari queat & pro deplorato passim relinquatur: alter solus cum congruat ve-
ritati necesse est, qui tamen per tropum declaratur eodem intellectu, quod
panis non est ipsum corpus Christi natura sua post institutionem & usum legiti-
mum. Reliqui omnes à verbis discedunt quotquot sunt qui se verborum ve-
ritate tuentur ac verum laudant vestigijs. Tertium, quod praesentia Christi
in cœna non sit alia quam praesentia eiusdem in toto ministerio, secundum ordi-
nem institutionis divino decreto & per filium patefactum. Quòd nullum Dei
verbum, nullum insuper verbis, alliget Christum vel ad verbum vel ad symbola
extra hominem, & extra verum & legitimum eorum usum; sed ad hominem
quod se Christus alliget legentem, audientem & meditantem Evangelium,
asserunt.

assentientem & credentem verbis Evangelij, ac recte et legitime utentem symbo-
lis, fiducia promissionis, cuius sunt sigilla. Ut enim impium est verbis
Evangelij tribuere vim magicam, quod arceant daemones & pericula corporum
aut fortunarum inscripta vestibus aedium, aut suffixa, aut gestata in collo,
aut pronunciata sicut a Magis pronunciantur: sic impium est aquae Bap
tismi tribuere vim expurgandi peccata aut sanandi morbos, vel ad panem in
Sacra Coena alligare corpus Christi, cum adsit corpus Christi non propter panem
sed propter hominem, ut sit efficax in hominis corde, cogitante in quem u-
sum & finem haec symbola sint instituta, & fide promissionem accipiente;
Praeterea non aliter sit praesens & efficax in uno sacramento Christus quam
in alio, etsi externa symbola differant, ut imbecillitati humanae multiplici
commonefactione & auxilio multiplici Christus opituletur & medeatur. Ut
baptismus testatur ablutionem fieri a peccatis & regenerationem seu ini-
tium renovationis quod semel fit, nec iteratur: sic Sacra Coena regenera-
to alimentum est & quasi viaticum ad vitam aeternam, quo toto tempore
vitae opus est, ideoque saepe usurpari debet. Tota vita enim hominis perpetua
debet esse conversio, & inchoata regeneratio augeri debet perpetuis exercitijs
fidei & invocationis, & perpetuo alimento ad vitam aeternam. Denique
et saepius iam dixi, quod nullum Dei verbum corpus Christi includat in pa-
nem: sed quod haec omnia sint audacis humanae commentum, consarcinatum
ex inveterato errore pontificio de Transsubstantiatione. Veteri autem & puri-

vi Ecclesiae prorsus ignotum. Quartum: quod vera sacramenta in Ecclesia sunt actiones a Deo institutae, quibus addita est promissio gratiae: & quod praesentia Christi sit praesentia in actione, sicut est instituta & mandata, non otiosa aut inanis, sed efficax in cordibus fide utentium Sacramentis. Haec fundamenta cum firma esse, nullo posse convelli aut labefactari scripturae vel orthodoxae antiquitatis testimoniis, quae divino beneficio mihi mediocriter explicata sunt, & plus fortassis aspexi quam multi alii qui veritati pertinaciter resistunt: ideo amplector & teneo ea utraque manu quod aiunt, vel potius toto pectore, fide firmissima credens & profitens quod Dominus & Redemptor meus Jesus Christus verus Deus & verus homo, & corpore suo gloriose in caelis sedens ad dextram Dei patris omnipotentis, & in sacra Coena vere & substantialiter praesens distribuat sumentibus in vero & legitimo usu Symbolorum Corpus & Sanguinem suum: id est, exhibeat & applicet credentibus singulis omnia beneficia promissionis Evangelicae, & Spiritu sancto vivificatos singulos inserat suo sancto corpori nova societate, ut vere efficiamur socii & membra Corporis Christi pro nobis traditi & resuscitati: & vere fiamus participes, naturali & vera participatione, eorum quae in eadem massam Christus effudit, lucis, iustitiae & vitae aeternae: ac incipiamus fieri conformes glorioso corpori, donec nostrum humile corpus tandem resuscitatum a mortuis efficiatur conforme suo glorioso Corpori. In hac confessione quam certo scio & ipsam esse Evangelii veritatem & orthodoxae

Eccle

Ecclesiæ sententiam, ut me confirmet & conservet filius Dei, spiritu suo sancto ardentissimis gemitibus oro. — Hanc definitionem meam, & Confessionem scripsi properanter tempore τῆς ἐξελάσιας ἐμοῦ, Rochlicij, in magna corporis afflictissimi imbecillitate, & inter insidias multiplices quæ undiq. strui mihi ferebantur, si quis forte reperiretur novus prætextus ad me vel exagi-tandum crudelius, vel squalidiore carcere macerandum & opprimendum. Quare cum neq. tempus suppeteret quod subita & inopinata irruptionis ingressio mihi pene in momento esset expectanda, neq. cruciatus perpetui metus in animo perturbato & anxio sineret me de his tantis rebus, quantum opus esset cogitare: precor omnes qui hæc lecturi sunt, ut si quid desideraverint id tribuant magnæ perturbationi meæ, & angustiæ temporis. Sed cum mihi studium ut veritatem in utraq. causa & filij Dei & mea privata explicarem, & ostenderē vindicaremq. & gloriam filij Dei, & meam innocentiam sancte affirmo. Ac Deum testem invoco καρδιογνώστην, me aliud spectasse aut propositum habuisse nihil, q ut extaret ad posteros meum testimonium de veritate doctrinæ in tractatis summis articulis, & de mea innocentia: præsertim cum mox initio oppresso mihi violenter, occasione afflictissimæ valetudinis, & carceris diuturnioris metu, denique præcisa esset & adempta omnis me excusandi facultas, & prohiberer falsis ac mendacibus rumoribus abrupisse confessionem sententiæ meæ quam constanter retinui semper, neq. interrogatus unquam occultavi, & lacerarer interim sine modo & sine fine & sine intermissione omnis. alijs & calumnijs & quæ ejus

quis

quae si neglexissem, impius & blasphemus in filium Dei, ingratus in Ecclesiam,
crudelis in me ipsum & meos. De utroque igitur, & de innocentia & de confes-
sione hac mea, iudicium bonis viris & candore [illegible]: Vindictam Deo
iusto iudici & vindici commendo: provocans iterum ad tribunal Dei, pro vita
& voce omnes inimicos meos. Interea cantico Davidico me consolor: Qui ha-
bitat in abdito altissimi, & in umbra omnipotentis commoratur: dicet Domino,
Spes mea & munitio mea, Deus meus, sperabo in eum. Quoniam ipse te libe-
rabit de laqueo venantis, & de peste exitiali: pennis suis proteget te & sub
alis eius sperabis: Scutum & clypeus est veritas eius &c. —— Tibi
ergo omnipotens aeterne misericors verissime Deus, pater aeterne Domini
nostri Jesu Christi, me mea humilitate subijcio, supplex oro ut adsis glo-
riae & veritati filii tui, & innocentiae meae, testimonio potentiae & praesidio tuo:
Declara tandem iudicium de veritate tuum illustri documento, Converte ad
te seductos & errantes: pertinaces & obstinatos hostes tuos persuade: &
oppressos eripe & libera: ne contumelia afficiatur filius tuus, Dominus
noster Iesus Christus, cuius causa agitur. —— Amen.

///

Examen D. Casparis Peuceri, habitum Rochlicij ab Hieronymo Rauschero Consule Lipsensi.

edit.

Die decimaseptima februarij Anni septuagesimiquinti supra millesimum quingentesimum, venit ad me D. Casp. Peucerum Rochlicium in custodiam meam Hieronymus Rauscherus Consul Lipsensis, cum mandatis ab Ill.mo principe Duce Saxoniae Electore Augusto etc. et novum examen mei instituit, cuius haec summa. Ingressus mecum in conclave meae habitationis, mox ubi consedimus, exponit causas adventus sui, nimirum ut ex me certa quaedam capita percontetur, de quibus si non liquido et explicate responderem, secuturum esse examen severius. Respondeo paratum me esse summa voluntate & fide ad parendum illustrissimis mandatis: Nec me dissimulaturum esse, aut occultaturum quicquam quod revocare in memoriam potero: Nec me causas habere ut reticeam quicquam: Nullarum enim actionum mihi conscium esse quas non velim & optarim publicas & omnibus notas esse. Capita interrogationum & mandatorum quae ipse non simul proponebat, sed uno expedito accedebat ad aliud, haec erant: Primum ut enunciarem & confiterer, quarum mihi molitionum & conspirationum conscius sim. Alterum, quibus cum ex Theologis & Consiliarijs in aula inierim vel communicarim consilia, deque controverso articulo Caenae sacrae sermones habuerim, quos ex illis etiam meae sententiae addictos esse. Tertium, quomodo fidem probare principi Electori possim meam, cum ab eo in hoc capite religionis dissentiam?

Ad

Ad primum caput primumque respondeerem, petebam nominatim et diserte explica-
ri de quibus insimularer conspirationibus et practicis. facilioren enim et cer-
tiorem exactioremque mihi responsionem fore. Obiectas mihi esse antea con-
spirationes cum Palatinensibus factas, de quibus me abunde satis purgaverim.
Ille contra: nondum satisfactum esse principi Electori, sed nulla se tamen ha-
bere mandata aiebat, ut specialiter quicquam definiat, sed iussum se esse quaerere
generatim. Adhaec sine ulla longiori deliberatione subdebam: At de quâ
re accusabo meipsum, nullius delicti mihi conscius? Et quae est ista ratio
vel insimulationis vel examinis. Ut tamen ab omni conspirationum et
practicarum culpa etiam conscientiam meam liberam esse sciatis et immunem,
respondeo, Si quid a me tentatum est unquam, Si unquam ulla in animum subijt
meum cogitatio quicquam quoquo modo moliendi insidiose, factiose et per prac-
ticas adversus principem Electorem, Si quid novi etiam commissum ab alijs:
precor ut me Deus iustus iudex et vindex hoc ipso momento fulmine feriens
praecipitet in ima terrae barathra ad aeternos ignes et cruciatus, et abijciat me
a facie sua in aeternum. Repeto etiam has diras cum imprecatione ut in
eos Deus retorqueat, a quibus proficiscuntur. Et descendens ad speciem os-
tendo quanto studio coluerim principes omni tempore, et omni subditissimorum
officiorum genere declarare eis fidem meam observantiamque sim conatus, quan-
tis semper laudibus extulerim et celebrarim eos, et praedicarim eximia harum

terrarum

terrarum ornamenta ab ipsorum benignitate profecta, quod dederim operam ut multos Ecclesiis nostris conciliarentur & coniungerentur. Eius rei mihi praebituros testimonium esse non solum scripta mea quae extant meo aliorumque nomine edita, sed innumeros viros praestantes ex genere & ordine hominum tam illustrium quam mediocrium. Hanc responsionem meam cum in pugillares consignasset paucis summatim, proferebat quaestionem alteram: quibus cum contulerim de mea sententia in hac controversia de Coena Domini, praesertim ex Theologis in aula & Consiliariis principis Electoris? & an eodem modo de ea doceant Calviniani? Respondeo: Non horum scripta me legisse, nec me sententiam meam hausisse ex libris illorum, sed eius me autorem habere piae & sanctae memoriae clarum virum Philippum Melanchthonem. Interfatur ille: At constare tamen me cum D. Cancellario Kiswetero, & D. Zeschio ex Consiliariis saepe de hoc dogmate collocutum esse, qui illorum scripta accurate & multum legerint. Minime infitior id, respondeo ego. Ideo dixeram dico, quibus illi formulis verborum hoc dogma explicent, & in quem modum de eo disserant, mihi non constare, quod libros non legerim, sed doctrinam sanctam & veritate eandem esse me minime dubitare, quod de uno & vero nihil possit dici nisi unum & verum. Fieri tamen posse ut alius alio idem aut felicius, aut integrius, aut clarius exponat. Non me igitur dogma hoc petiisse ex Calvinianorum ut vocantur scholis in quibus non fuerim, sed in nostra id schola didicisse, praeceptore & magistro socero meo, ut multi

alij

alij: Coniunctionem tamen, necessitudinem ac familiaritatem domesticam & quoti-
dianam fuisse ut & frequentius mecum privatim, & apertius illa sic de eo col-
locutus. Ac profusissimis lacrymis cum apud me non semel sed crebrius de-
plorasse quod impeditus Lutheri autoritate & adversantium rabie, ne ex pro-
fesso audeat sententiam edere suam, etsi sparsim satis suis scriptis tectis declara-
vit. Denique proximo ante mortem die, illum me in hac mea sententia con-
firmasse voce sua. Hoc primo magistro me didicisse considerare & cognoscere
in his tantis certaminibus & tanto ardore animorum agitata controversia, quae sit
veritas, & de indicatione ipsius me inquisivisse mediocri cura ac diligentia
testimonia Antiquitatis, imo pervestigasse quae fuerit per annos mille quingentos
omni tempore doctrina in Ecclesia de hoc articulo: Voluisse me enim consu-
lere meae conscientiae, ne in articulo tanto publico consensu definito consiste-
rem cum perpetuis fluctibus dubitationum. Mortuo autem Socero cum editae
essent duae epistolae una ad Palatinum Electorem, altera ad D. Cratonem Medi-
cum Caes. innumeros bonos ac praestantes viros interrogasse me literis & coram
de epistolis illis, quantum mihi constaret? & de Soceri ac mea sententia. Ad
omnes eos me nihil dissimulasse quicquam, sed aperte professum & confessum esse
quid sentirem, verum meo loco, & ut me decuit in vocatione mea, non in
lectionibus publicis aut disputationibus, nec scriptis publicis, sed privatis literis
& Colloquijs. Et cavisse me etiam magno studio ne unquam aut uspiam
incho-

inchoarem disputationes aut sermones de illa controversia, sed expectasse me tem-
pus donec provocarer, aut aliqua occasione in sermones de ea inciderem. Inter-
cessisse mihi notitiam cum multis ex nobilitate, cum uno vero ex praecipuis Mare-
scallo Saxonico Johanne Lösero etiam interiorem amicitiam. Cum hic quia ad me
sponte mentionem non fecit, me nihil quicquam de hac controversia unquam collocutum
esse, multo minus quid disputasse: Ipsum si interrogetur testaturum esse &
multos alios, provocatum autem aut invitatum me liberrime exposuisse quid sentio,
& veritatis ostendisse fontes, de quo perhibere posset testimonium Christentalerus
si in vivis esset. Nec debuisse me aliter facere secundum Christi minacis-
simas voces, Qui me confessus fuerit coram hominibus, hunc confitebor coram
patre meo coelesti; Qui me negaverit hunc negabo. Et secundum Petri
dictum, Paratos nos esse debere ad reddendam rationem fidei nostrae. Cum
enim iudicarem, & certum constituerim hanc esse veritatem, interrogatum me
testimonio meo veritati deesse non debuisse. Saepe me recordari sermonum
quos Doctori Mordisio & socero meo intercesserant Lipsiae in aedibus Lotheri
Consulis. Cum quaereret enim Mordisius quare de hac controversia non ex
professo ut de caeteris suam explicaret sententiam, respondebat: faciam hoc
sed dimittite me ex his terris. Cumque instaret Mordisius: cur idem non
facit nobiscum? Num igitur tibi ignotum est quae & quanta obstent impe-
dimenta. Ad haec Consul Rauscherus: At tacuit tamen Lutherus?
Respondeo ego: Sic tamen Lutherum notavit non tractavit hanc quaestionem,

Sed

Sed in publica doctrina nihil quod esset necessarium cognoscendae veritati praeter..
misit, & tantum scriptis asperuit suis multis in locis, ut in qua fuerit sententia
neminem latere posset. Nec facilius factu quicquam est, quam inde decerpere iustam & —
integram tractationem, cum sibi ubique constet ac consentiat. Hanc ergo cau..
sam esse, nimirum quod iudicem & fatear in controverso articulo hanc esse ve.
ritatem, ut interrogatus & in colloquiis privatis, nec dissimulaverim quicquam, nec testi.
moniis meis confirmare in vera sententia alios destiterim. Ideirco non infi..
ciari me, cum duobus ex praedictis de ea ipsa quod disseruerim, ut cum multis
aliis, quoties mentio inciderit. Sed meminisse me sermonum omnium nec pos.
se nec personarum quibus cum colloquia habuerim, praesertim cum paene annos
quatuor ab aula abfuerim. Cum D. Zeschio a multis annis mihi fuis..
se amicitiam contractam in Academia, cum hoc frequentius me esse collocu
tum & libentius, eo quod accurate multorumque doctorum hominum scripta legis.
set: postea cum D. Cancellario: cum D. Cracovio rarius, de eo autem qui..
dem me posse affirmare in qua ille sit sententia. Ibi Rauschenus subij.
ciebat fateri Cracovium, se in hac esse sententia. Bene, inquio: Ego vero de
eo quod exploratum non scirem affirmare non debui. Caeteros Consiliarios
aio mihi non venire in mentem: Rogo ut nominent. Profert ergo aliquot, &
primo loco Iohannem Bornsteinium. Cum hoc me aio collocutum non esse hac de,
re, quantum recorder. Secundo loco nominatur Abrahamus a Bock aulae Mare

scallus

scallis? Ne enim hoc quidem inquio, nisi forte in arce Stolpensi, quando ei scriptum Theologorum, cuius titulus est Grundfest traditi & commendarij. Affuisse tunc & Lindemannum, sed apud hunc nunquam controversiae meminij, nisi obiter eo ipso tempore. Ibi Rauschenus: Lindemannus in alia semper fuit sententia. Mox in Architaurinae mentionem delatus, Hunc inquit de se totum audijsti. Non inquio hoc aut ab illo postulatum, aut a me factum esse recordor. At ipse affirmat, inquit. Si affirmat dixi; fortassis ille reminiscetur: Ego plane non recordor; Idcirco non inficior. Et quam de causa inficiarer! Hoc memini, in aedibus eius saepe convivio exceptos fuisse ex consiliarijs aliquot, me quoque adhibito, Ubi inter alios sermones, quandoque & huius controversiae incidit mentio. Sed non possum repetere mecum omnia, nullum eiusmodi mihi revocare colloquium in memoriam, in quo statum causae ipsi exposuerim. Mirari me cur in illum tam sollicite inquirant, quem non admodum affici circa certaminum in Ecclesia nec sit Laicum si afficiatur intelligere illa sciant. Si tamen attentent se a me edoctum esse, posse principem Electorem quaerere ex eo quae sint illa quae didicerit. Ab Architauria revertitur Rauschenus ad Cracovium, qui sit confessus a se & me Magistrum Ambrosium nuper Concionatorem p.m. in quodam colloquio privato Stolpensi ante bellum Gothanum graviter esse tentatum & oppugnatum, & nunc demum veniam cum coniuge eo vesperi graviter de rebus esse questum. Respondeo, Cum Cracovius de tali colloquio cum M.

Ambrosio

Ambrosio retulerit, mihi non constare: me nullius recordari. & habere me
huius rei graves causas, quia M. Ambrosium, cui non fuit ignotum in qua
sim sententia, mecum pactum memini, quod non vellet de hac controversia me-
cum vel conferre quid vel contendere, sed suam ipse retinendo sententiam
eo mihi relinquendo meam, mecum tamen veterem amicitiam colere. De-
inde accessisse eo ipso tempore & aliam causam propter quam vitarim omni
studio mentionem omnem illius rei, quam non sit necesse referri. Hoc me
optime meminisse, quod mecum quereretur M. Ambrosius cum indignatione
ac fremitu belli Gothani causas & apparatus a se dissimulari, quas velut
extorquere mihi cupiebat. Si de hoc ipso negocio sermones fuissent, liben-
tissime id me facturum esse. Nam persuasum hoc mihi esse & fuisse, veri-
tati si occasio sese daret, meo testimonio non deesse me debere. Scio me-n-
tio quod hoc sit Veritas, & nulla me habere a sacro meo sancta memo-
ria eius rei testimonia. Nec accusari me posse quod, sicubi affirmarim
aut vindicarim veritatem caelestem voce aut scriptis, propterea aliquid facti-
ose fecerim, aut molitus sim in principem. Distincta enim esse quae Dei et
& quae sunt magistratus: & orare me Deum toto pectore seriis & ardentibus
gemitibus ut in hac me veritate conservet & confirmet. Praeterea me-
minisse omnes quomodo in aula sim versatus: Nec me dubitare omnes in-
nocentiae quale testimonium omnes tributuri sint, si interrogentur. Scire
omnes

omnes quod fuerim ἀπράγμων, quod nullis à Vocatione alienis negotijs me in-
gesserim, quod ad me pertinentia curiose non sim scrutatus. Suâ Cravonio, suâ Je-
nisio, suâ caeteris consiliarijs curanda perficiendaque quae religiosorum; Ac ne ad legatos
quidem principum amicos veteres me sponte accessisse, vitandae suspicionis causa.
Semel tantum me cum Dn. Carlwizio fuisse invitatum à legato Anglico, cui con-
vivio interfuerit D. Chemnius Palatinensis legatus. Ibi me eum allocutum esse, &
alio nullo tempore, quod sciam. Si quid curiositatis mihi tribuere volunt, ei id tri-
buo posse, quod historiae publicae causa sciscitatus sim interdum quae ex diversis
regnis nova allata sint. Ad haec Rauscherus, Non fuisse haec, inquiens, a-
lima à mea vocatione; progreditur ulterius & Cravonium in quaestione confes-
sum esse ait, quod semel in ipsius praedio convenerimus ipse Cravonius, D.
Stosselius & ego. Respondeo: Meminisse me eiusmodi congressus illius. Invitatum
me enim à Cravonio Dresdam excivisse, ad videndum praedium quod nuper
emerat, addito mecum D. Iohanne Hermanno Medico. Cum venissemus
ad prandium exceptos nos, ut in hospitio novo, salutatorio poculo largius-
culo paululum adbibisse. Stosselium nobis ignaris vocatum a Cravonio ad-
venisse serius, & adduxisse secum Rectorem scholae Pirnensis: eodemque prope-
modum momento affuisse Camerarium aulae cum familia sua. In Coena
nullos fuisse sermones nisi ludicros ut inter pocula. Postridie me summo
mane, nemine salutato, ne hospite quidem ipso, abijsse. Tantum me scire de
illo

ille congressu, nec aliud quicquam. Sed huius articuli & controversiae mentionem quod sciam, non esse factam. Progreditur amplius Rauschorus & Cracovium etiam confessum esse ait, quod Witebergae Theologos ad se accersitos instruxit forti animo perseque editae sententiae defensionem. Ille vero huius quidem non adfuisse, sed aliquem instigasse Theologos ad constantiam, spe factae patrocinij auxilij ab illis, qui eidem sint religioni addicti, idque de me ennunciasse & asseverasse Doctorem Cruzigerum multis verbis: Eundem omnem culpam editarum Scriptionum mihi tribuisse. Respondeo: Non posse Cracovium dicere Theologos quomodo ego animarim, cum id non audierit, Sed Cruzigerum affirmare quod praesidij & patrocinij auxilij spe ipsos incitarim, id me vehementer admirari, cum meminerit me in ore has voces semper habuisse, Ne quid ullius humani praesidij fiducia, sed spe auxilij divini suscipiant ac faciant. Non me in hominibus confidere sed in Deo, quem sciam defensorum esse testimonij sui veritati. Nec me inficiari, quod hortarim in libro cui titulus est Grundfest, ut integre doctrinam illam de duabus naturis in Christo, & de unione hypostatica explicarent, qui summus est articulus, & fidei Christianae fundamentum, Et libenter me fateri in hoc me eos animasse non spe aut fiducia auxilij praesidij, sed veritatis. Nec si nominarim eos, quos idem nobiscum sentire existimem, postea auxilium ab his aut patrocinium promittere me potuisse. Denique edoctum me esse exemplis experientiae & historiarum

historiarum, nihil esse incertius voluntatibus hominum, quas veteres saepe variopa ...

nunc. Et ut summatim complectar omnia, quaecunque in hac causa fecerim, se ... me hoc proposito & consilio, quod certo statuerim hanc esse veritatem: Neu... tiq ut adversarer principi Electori, de quo nunquam mihi venerit ulla in animo cogitatio. Nec me mea voluntate descendisse in haec certamina, sed ... meum, occasione editarum epistolarum & consuetudinis domesticae cum illo in ea pertractum esse. Omnibus etiam hoc ac publice notum esse quod ad nullos conventus Theologorum, nullas consultationes ipsorum publicas unquam accesserim: Rogatus de aliquâ controversiarum parte ostenderim quid mihi videatur veritati ... maxim auctoritate scripturae & probatorum patrum. Edita ab eis si fuerint contentiosa non potuerim, si dissona non sim assensus: me ... tamen tacuerim. Cumq. à Craegero haec professa asserat, potere me ut ambo audiamus communi.

Ad haec Ranschertus: Novum tamen, inquit, hoc dogma esse, & aliud ab illo quod sonuit hucusque in Ecclesijs per annos quadraginta. Mihi, inquio, novum non esse, nec alijs studiosis, qui scimus quid sonarit genus doctrinae in nostra Academia, qui Philippum Melanthonem audivimus. Imò me certum esse nunc doctos in Germania viros, qui vere studia indagarunt & eruerunt antiquitatem, omnes in hac esse sententia, ut de alijs regnis non dicam. Etsi autem per se ferat quod non habeat mentione ut vel de dogmate ipso, vel de alijs ... agat: me posituri tamen, si vel de isto dog.

dogmate, uel de ijs quae à Luthero in hoc Melanthonem dissentirent au-
dire ex me princeps Elector voluerit, quae mihi explorata sint cognita, me
paratum fore, ut optima & integerrima fide omnia referam. Si, inquit, Lei-
schenses didicerunt doctrinam hanc à Philippo, & crediderunt eam esse veritatem
Theologi nostri: certe parum constanter in ea perstiterunt. Nam libere illam
repudiaverunt, amplexi suffragio publico alteram, & se seductos esse atq. errasse questi
sunt. Non sine me inquio quid fecerint Theologi, & me ipsos excusando velin-
quere quae obijciuntur. Hoc scire me de D Cruzigero & D Mallero pastore, quod
Philippum praeceptorem in hac doctrina habuerint, neq id illos inficiaturos esse si
interrogentur. Fecit & mentionem M Christiani. Ad eum subijciebam pro-
lectas esse meas epistolas, quae doceant cum eo quid communicaverim, et illas
exemplo esse posse quales fuerint meae invitationes. Optare me ut extent &
legantur ab omnibus. Hoc altero articulo expedito venit ad ter-
tium. Hunc tertium inquit Princeps Elector urget maxime terque caput, quod
cum dissenserim ab eo in hoc articulo, sincere affectus erga eum, & fidelis ipsi
esse non potuerim. Respondeo, Mirari me unde principi Electori qui de Deo
recte edoctus est haec nascatur cogitatio aut suspicio; Ministrum fidem prae-
stare non posse principi suo, qui Deo sit fidelis, Aut, Eum qui in religio-
ne dissentiat à principe postea videre aut fallere fidem in negocijs
alijs fidei suae commissis. Me longe diversum in partem contrariam, &

recte

recte, vereque sentire, Non posse principi fidum esse ministrum qui ad ipsius libitum et in gratiam ipsius discedat a veritate caelesti, et Deum deserat. Habere me hanc conscientiam Deo teste, et cum hac me, Deo iuvante, clausurum oculos, quod summa fide principes meos coluerim, summo silentio negocia ipsorum tum arcana quam communia occultarim: Neque unquam ex aula enunciasse aut explicasse me quicquam. Nec in illa unquam re quicquam, nisi fortasse errore commisisse quod in suspicionem saltem infidelitatis, aut dubiae, incertaeque fidei trahi possit: Nec conspectiorem esse principum Electorum quicquam illo tempore, in quo accusari aut desiderari fides mea possit. Hoc mihi certo persuasum esse, qui sciam quanta studia, et quanto cum ardore precum ad Deum fidem meam ipsi probare contenderim. Hac me conscientia levare aerumnas et miserias exilii mei, et in maximis perturbationibus animum erigere. Dicam tibi, inquit Rauschenus: Non liberat te hac suspicione Princeps, quod tu praecipue initiaris et confirmaris Theologos. Oportere me id Deo commendare inquio: Caeterumque tamen et ne ille suspicetur, aliud nunquam dicturum me esse, quam veritatem agnitam in causa pertinente ad Deum, confirmasse meo testimonio me debuisse, qualiscunque fuit opus. Nec posse me accusari quod novarim aut turbarim aliquid, si meam dixi sententiam, et in eadem confirmavi alios, cum sit in articulo controverso qui palam et publice disputatur, et de quo nondum sit uno consensu definitum ac statutum utra pars sententia sit verior, liberum cuique sit affirmare sibi quod videtur negare

negari quod falsum videatur. Lutherum ipsum suam opinionem pro altera parte contradictionis habuisse. Meminisse me quum Ambsdorffio suadenti ut congereret formulam, ad cuius subscriptionem alios adigeret, respondisse, nimirum si id vellet, plures fortasse fore qui refragaturi sint quam suffragaturi. Causam hanc et controversiam suam esse, se pro ea depugnaturum, nec se requirere ad idem faciendum alios, si ut obligenti qui sponte nolint. Quum dixissimus de me sibi jam esse opinionem Principis Electoris, si me intelligat certam conscientiam in religione, impia levitate ludere, et ad ipsius aut alterius affectus, ex temporum occasione, cum sententia animum inflectere: Non pro viro bono me habiturus esset, si in re civili tale quid facerem. Adhaec nostris Theologis praecipuum certamen hactenus intercessisse cum Ubiquitariis, non de coena sacra, sed de secundo articulo fidei, id est, de Christo vero Deo et homine, et de duabus naturis in Christo unione hypostatica unitis, qui sit fundamentum fidei Christianae et salutis aeternae. Hunc articulum ut repetitum ex consensu antiquitatis explicarent integre propter Ecclesiam, me fuisse eis suasorem, et quod in veritate illius articuli illustranda confirmaverim et adiuverim eos, me non inficiari. Meminisse vero haud dubie Principem Electorem, quod non semel dixerim suae Cels. non velle me esse civem eius Ecclesiae, in qua Ubiquitas doceatur quod in eo libro sit expositum a Theologis nostris contra Lipsiensium Theologorum

Theologorum contentum: Ac ne posse quidem esse veram Ecclesiam ubi secus doceatur,
quod videlicet extra hoc uno fundamento Christi, quod sit verus Deus, et verus homo.
Subijciens Rauschenus: Illustrissima Domina, inquit, a nullo hominum se quem,
vidit ita deceptam esse, sicut a te. Respondeo iterum, Non scire me, de qua
se deceptionem intelligi velit. Si de religione: oportere me et hoc Deo commen-
dare: sed iniuriam mihi fieri. Meministis v. Illustriss. principem, quae
coram aliquando dixerim ipsi, quae ad ipsam scripserim ijsdem verbis et
eodem argumento recens admodum ante hos motus, Et audivisse illam ea
ipsa verba quae dixerim ad principem Electorem, Non fore me unum Ec-
clesiae diversum credentis. Atque ita concludens examen repeto responsione
ad quaestionem tertiam, Nequaquam suspicari debere principem Electorem quod
propter dissensionem in hoc articulo minus ei fidus fuerim: Nec reperturum
enim ulla unquam vel minima, dubia saltem nedum manifesta fidei argumenta,
in ullis meis actionibus. Haec cum dixissem Rauschenus se acquiesce-
re meis responsis ostendens abrumpit examen et surgens alia quaedam
de habitatione mea, et quam ibi sim conditione percunctatur, meque ut intra fines
mandati me contineam hortatur. Exprobrat mihi congressum et colloquium
cum Dno Carlowitzio Christophoro, summo equestri ordine viro, quod graviter
principem offenderim, atque tales offensas vitem deinceps monet. Atque se tamen
non iussu principis Electoris, sed privato erga me studio facere ait.
Respondeo

Respondeo, Vnice mihi curae esse, ut praestem quod me facturum recepi, & hactenus
me tam exacte servasse omnia, ut sciam me minimam partem eius libertatis, quae
mihi concessa fuerit usurpasse. Rauschenus subjicit, Principem Electorem mihi
solum ad templum accessum permissum esse dixisse. Ego oppono formulam meae
relegationis seu deportationis, in qua sint expresse posita haec verba, Vt sim
Rochlitij ea conditione & lege, qua fui Witebergae. Ibi permissum mihi fuisse
libere in urbe accedere ad quoscunque, & extra urbem etiam egredi quo
vellem, sicut Consiliarij declararunt, eousque quousque se limes territorij exten-
dit. Sed cum animadvertam Principem id nolle, deinceps constituum me,
ne id fiat iterum. Ille nihil adjiciens amplius, nisi ut dem operam, ne
qua re denuo irritem animos principum, valedicit mihi, ac discedit.
Digresso illo, dum repeto meam postremam quaestionem de suspecta fide ex
dissensione in articulo Coenae, varia mihi veniunt in mentem, quae cum
existimarem ad firmiorem mei excusationem facitura esse, mitto ad Rau-
schenum filium meum ac rogo ne ad me reverti gravetur. Redit e ves-
tigio. Repeto itaque caput postremae quaestionis quod ille affirmavit prae-
cipuum esse & principale, ac pauca praefatus iterum de prima quaestione,
de tertia quaestione demum respondeo: Omnino me cupere satisfacere Prin-
cipi Electori hac in parte, & ab omni suspicione liberari. Cogitasse me
de multis summorum Monarcharum exemplis, qui & studiis &
alijs

alijs ministris diuersum in religione sentientibus usi sint, ut de Iudaeis non dicam. Notum esse exemplum doctoris Ioannis Cratonis Medici, qui duobus Imperatoribus Ferdinando patri & Maximiliano filio fidelissime seruiuerit, sine ulla unquam suspicione dubiae fidei, cum Ferdinandus non ignorarit fuisse Cratonem & Lutheri commensalem & cohabitatorem, & Melanthonis auditorem. Maximilianus haud dubie uiderit epistolam a Melanthone scriptam ad Cratonem rogatu ipsius, qua sententiam de hoc articulo suam ediderit. Extare innumera exempla in veterum Imperatorum historijs ubi Christiani Ethnicis Imperatoribus seruierunt. Antoninum Philosophum virtute ac felicitate legionis Christianae quae vocata fulminatrix deuicisse Marcomannos & Quados. Plura me dicturum interpellat Rauschius: principes inquiens esse dissimiles: Vnum tolerare posse quod alter nequeat. Verum esse id aio, sed si ferre me dissentientem ab ipsis non potuerint, cur me ad aulam attraxerint? cur e schola non dimiserint? Peruulgatum fuisse de me rumorem & omnium sermone celebratum ante multos annos etiam in ipsa aula, quid in hoc articulo sentirem, ac meminisse principes quid obiectum sit mihi ab ipsis, & quid responderim. Meminisse illos etiam initales fuisse contra me aulas Saxonicas a Theologis, e quibus unus Iacobus Andreae suaserit inclytae Reginae Danicae Illmae memoriae, matri Illustrissimae Dominae nostrae, me ut remouerj ex aula mature

curet

curet priusque inficiam etiam veneno meae opinionis principem Electorem. Ten-
tasse id Reginam in Romanensibus libris, de quibus cum admonitus compellas-
sem principes, ne petiuissem ut me clementer dimitterent, Me videre quo ista
tandem sint evasura, respondisse principem utrumque, Ne quid metuam, Sed ut
in mea statione permanens agam idem quod antea, Nec quod diffidam ipsis.
Cum ergo constiterit ipsis, cuius fuerim sententiae, cur me tunc non abire
iusserint, cum id petiverim? An me in hoc retinuerint, ut excruciatum car-
ceribus longis enecent? Posse me, si dimittar nondum plane fractis & con-
sumptis viribus adhuc multis utilis esse. Ibi Raischerus: Alia nunc sunt
tempora inquit, & alius rerum status. Mea vero, Ego subjicio, conditio
alia nunc non est quam tunc erat. Repetit Raischerus iterum ex Cra-
conij & Grangeri enunciatione me incitasse & confirmasse theologos.
Subdo ut antea, Veritati me testimonium dedisse, non impulisse aut ar-
masse quemquam ad factiones movendas, nec factiose a nostris Theologis
in Academia tentatum esse quicquam: placide & sedate disputatum esse
de unione hypostatica duarum naturarum in Christo. Non se intelligere
ille ait has disputationes. Sed ex hoc articulo pendere alterum. Nec me
ergo disputaturum esse unquam quicquam, sed affirmare quod nihil unquam
factiose fecerim: propterea orare me Deum ut ita regat animum il-
lustrissimi principis, ne quid nimium faciat. Raischerus multorum

principum

principum literis comprobari ait, & applausu publico, quae a principe Electore cep-
ta sint. Cui cum ego subijcerem, Causa haec Dei est, & a Deo gubernabitur:
valedicens ille mihi iterum abit. — Haec summa est responsionis &
improvisi examinis mei, in quo etsi video multa dici potuisse copiosius, exac-
tius & firmius: ~~tamen~~ cum cogitandi spatium concessum mihi non fuerit, sed
subito me respondere ad omnia oportuerit: spero haec qualiacunque tumultua-
ria & languida, Deo, meae conscientiae, & meae existimationi, ijs etiam qui
legerint aliquando satisfactura esse. Quibus modis oppugner, quibus
rationibus cum una cum successerit, tentantur viae aliae ad me opprimendum,
sub specioso schemate factiosarum molitionum: docent & convincunt tot in
me habitae quaestiones, tot institutae accusationes, tot structae mihi insidiae.
Sed confido Deo iusto iudici & vindici, certaeque & indubitatae veritati, quam
sum professus & confessus, in qua me ut serves & confirmes o fili Dei
Iesu Christe te supplex oro. Ex ore tuo & tua satisfactione hanc de
te & de vera agnitione tui veritatem didici: Tuam ut pastoris mei vo-
cem sequor: Tuis utor testimonijs. Te oro, ne sinas mihi ullis terro-
ribus, periculis, minis, saevitiae exemplis, hanc tuam veritatem excuti
aut eripi. Tibi me commendo. Tuae me subijcio, sedes ac trado mise-
ricordiae. Tibi nota est imbecillitas mea. Tu scis quam languida assentio?
quam pusilla & infirma sit fides, quam pavidum tremulum & anxium sit
cor

cor meum. Tu me ergo rege spiritu tuo sancto, & confirma me, ne deficiat fides mea, ne languescat in vacuum aut confessio mea, ne debilitentur aut frangantur spes meae, ne succumbam aut caritatem amittam inter pericula, quae ante oculos conspicio: Sed eripe me, & salva in misericordia tua propter nomen tuum & gloriam tuam, in testimonium veritatis tuae. Amen.

CONCLUSIO

Maestitiam animi, & impatientiae quandoq. obstrepentis tranquillitati meae
fremitus leniunt in hac mihi solitudine & diuturnitate exilij mei, tria potissi-
mum remedia: Causae ipsae, Exempla eorum quibus similia acciderunt, & Consilia
atq. illustria praesentiae apud me Dei testimonia. Causas quoties mecum re-
puto ex serie tota actionum quae adversus me institutae fuerunt, varie afficior.
Nam ut fit in aegri & perturbati animi assidua lucta, cum multiplici interq. se
diverso motuum genere cum alternante victoria, nunc doloribus excrucior, mox
his depulsis perfundor laetitia, interdum cum indignatione & fremitu incandesco,
& aliquanto post residente aestu acquiesco rursus cum quadam hilaritate &
tranquillitate in conscientia optimae rectissimaeq. voluntatis, piorum & honesto-
rum consiliorum, felicium & salutarium ex divina benedictione eventuum.
At magis aliquanto hunc usq. me exercuerunt hi quasi fluctus cogitationum
& affectuum, primo quidem tempore quo mihi tribuerunt crimina accusatio Tor-
gentis apud ordines huius provinciae praecipuos, quam exaggeratam fuisse
intellexi tanta atrocitate verborum ut sceleratissimis me ceterosq. collegas
meos proditoribus exaequarit, & vitam ingenuitatemq. meam poli liquido appa-
ruerit. Nec componere animum ad quietem potui, quamquam culpa me omni
& crimine vacare certo scirem, praesertim capita accusationis illius essem adeptus.
Occultata enim ad me fuerunt, sed quia iniqua, & quibus legibus nescio pro-

festim

fertim cum & quaesitum in caput meum capitaliter, & ab ordinibus pronunciatum fuerit, sed nihilo (?) expectabatur. Certe, si quod aequum est spectatum admitti debuissem ad audiendam accusationem mei & respondendum, quod ne fuerim, ceteris quidem denegatum. Convenitis ergo capita illa singulari ope divina, quae sola habentes definivimus calumniis, argumentis ex ipsis inimicorum meorum aperte explicatis & nulla in parte dubijs amplius argumentis certis de innocentia mea: Causam primum Deo iusto iudici & vindici, deinde sapientibus & bonis viris omnibus iudicandam permitto & commendo. De iudicio Dei, testimonio Spiritus Sancti in conscientia mea tam certus sum, ut etiamsi ego silerem, sciam tamen Deum ipsum in lucem prolaturum & toti mundo patefacturum esse meum quid & quomodo sit actum. Nec patefacturum id tantum, sed & vindicaturum esse innocentiam meam, & ulturum iniurias & contumelias quibus affectus sum, nullo meo merito, nulla culpa mea. Quam certo Deus est & vivit, & iustus est, ac index est & vindex, tam certo scio futurum ut vindicetur innocentia mea. Circumferuntur pagellae a Doctore Crelli (?) descriptae ex libris meis & sponsae, quibus si adiecta essent quae primae Dresdensi accusationi opposui, & in Torgensi examine tanquam consistens ad tribunal Dei, nunc confidenter enumeravi, satisfactum foret innocentiae meae. Sed accusationum capita recensent, excusatio mea praetermittitur. Referam itaque accusationis illius capita

ex

Germanice translata, quam malim meis verbis ex literis ipsis recitare, si copia illa-
rum suppeteret. Postea excusationem meam subijciam, etsi nulla sit opus admodum,
quod me ipsa accusatio excusat. Quâ in re peccarim, aut quo meo delicto me-
ruerim, in me quod statutum & editum est non intelligo, & Deo id permitto atque com-
mendo. Ex epistolis itaque ad M. Christianum scriptis haec excerpta & contra me
producta fuerunt. I. Consolor Christianum his verbis: Veritatem quam tot
flumina sanguinis in Belgio & Gallia extinguere non potuerunt, in his terris
tandem esse triumphaturam. Et quod subieci his: lacera literas ne mihi
idem accidat quod antea, & ne novum mihi creetur periculum etc. II.
Satis tibi sit quod habes a tuis partibus viros eruditos & constantes. III. Significo
me vehementer dolere quod Catechesis mandato sit prohibita. IIII. Esse te qui-
bus cum eo colloqui cupiam, quae literis credi tuto non possint. V. Gratum mihi
esse quod Cracovianum audiam convaluisse, qui Academiae laboranti opem ferat.
Ad haec sua manu adiecit princeps Elector: Nota, Elias Wittebergensium
Cracovius. VI. Quod Schonlinus nobilis primum commonuerit Electorem con-
tra Academiam. VII. Quod scripsi: Tu sycophantica consilia refutes, &
recte facis. VIII. Non existimasse me tam parvam pagellam daturam esse
tantas turbas. Ad marginem sua manu adiecit princeps Elector, Doctorem
Peucerum negasse a se in Catechismo quicquam scriptum esse, nec de eo scivisse:
alibi id fateri. IX. Selneccerum & pastorem Dresdensem calumniandi
& mentiri,

& mentiendi finem non facere. X Adversarios nostrae contentionis nullum fidei articulum defensuros esse, si serio sit decertandum. XI Quod Jeto significarit mihi, quomodo sit erga me affectus princeps Elector, & ut me moneat. XII Quod mitto exemplaria Catecheseos, quae distribuat. XIII Quod ideo edita sit Catechesis ut aboleat Confessiones Chytraei XIIII Quod nostri Theologi potius destructuri sint Academiam quam Corpus doctrinae. XV. Quod scripserim haec verba: Quanta blasphemia est contendere Christum praebere nobis in sacramento suum nominis Corpus, & reipsa negare Christum esse verum hominem & habere verum Corpus. XVI. Si liber Grundfest aboleatur: optare me ut quam primum possit abitum ab his terris. His adiecit ad marginem princeps Elector, se idem velle. Haec sunt capita accusationis quae non ex autographo meo, sed aliena manu descripsi, sicut a Crello excepta ac divulgata fuerunt. His addita sunt expressa mihi necessitate carceris & imbecillitate animi corporisque morbo gravissimo vehementer in ipso carcere afflicti Syngrapha, cuius exemplum recitatum est supra. & secundum hanc pronunciatum, ut relinquar auditorio Witebergae, & relinquar meo loco ut doceam Medicinam & historias. Vix acceperam autem haec capita, cum novum illud paulo ante expositum mei examen ab Hieronymo Rauschero Consule Lipsense institutum. Utriusque & accusationis huius & illius examinis capita qualia sint, oro ut boni & sapientes omnes iudicent, & quibus artibus atque insidijs

petitus

jectus sim cognoscant ac cogitent. Summa accusationis ergo in his consis-
tit, quod Catechesin Witebergensem, & librum Grundfest, & Corpus doctrinae,
quae pro norma usae sunt hactenus Ecclesiae harum terrarum probarim. De
Catechesi igitur primum respondeo. Hanc non scripsi, ac ne iota quidem in ipsa
Catechesi meum est: praefationem praefixi, quae consilium editionis exponit.
Alienos labores mihi non vendico, nec arrogavi unquam. Nec futurum credo,
quemquam, qui audiverit Catechesin quod unquam mihi tribuerim. Sed quando
aut ubi dixerim, non mihi de Catechesi quicquam constitisse, plane non recor-
dor. Nam colligendae eius edendaeque autor fui una cum collegis desti-
natis inspectioni scholarum Illustrissimi, ex longa deliberatione, quae in
schola Portensi habita est. Editam vero semper ac summe probavi & de-
fendi. Prima eius exempla in aulam misi, quae cupidissime accepta sunt
& mox iterum repetita: cum Sycophanta unus & item alter reprehende-
rent quaedam calumniose, & praecipue interpretationem verborum Petri in
Actis: Oportuit Christum coelo capi. Haec quidem violenta fuit calumnia,
quod nefarie & scelerate depravarit verba in alienissimum ab interpretis
mente, imo a rei veritate & proprietate latini sermonis detorta sensum,
iudicabit posteritas. Hoc seculum fascinatum praestigiis Sycophanta-
rum id non agnoscit, imo ne considerat quidem: nec audit nec admit-
tit illa salutaria monita. Semper etiam, & quidem constanter,

veritatem

Veritatem libelli illius Catechetici defendi, quem etsi fastidit ac reijcit praesens seculum, grata tamen amplectetur & usurpabit posteritas, quod certo scio, cum non extet melior compendium pro ijs qui imbuti Catechetica doctrina simplici deducendi sunt ad maiora & altiora. Miror itaque a quo autem & profectum hoc sit figmentum quod diximus de Catechesi, me nihil mihi conscium esse. Sed satis de obiectione, quae non magni momenti est. De libro fundamenti exponendi perspicue, luculenter & copiose totam puriorem & orthodoxae Ecclesiae doctrinam de secunda parte ~~Symboli apostolici~~ id secundi articuli in Symbolo Christiano, id est de incarnatione aeterni filij Dei, Domini nostri Jesu Christi, & de unione hypostatica duarum naturarum divinae & humanae in una persona Christi: haec ipsa mea sententia semper est & fuit, propter quam nunc accusor, minimum quod illius Ecclesiae civis esse non velim quae secus docet ac sentit. Imo nullam esse Ecclesiam, quae hoc fundamentum non retinet. Haec verba ipsi principi Electori non semel, sed bis ad minimum dixi in faciem: Haec ad ipsam Illustrissimam Dominam literis perscripsi multo ante quam hae turbae motae fuerunt, quibus ego nunc una sum oppressus. De corpore doctrinae mihi dicto vero & communi dari, quod scriptorum Theologos primus Academiam detentos quam Corpus doctrinae abiectum esse, mirari satis non possum. Si improbatum, cum decreto publico receptum est in Ecclesias, & pro norma doctrinae habeatur usurpatum

tum?

tum? Utinam prestarent necessariam Constantiam Theologi in eius doctrinae defensione. Minus enim turbarum & tumultuum, Minus dissidiorum & odiorum haberemus: & constaret explicata posteritati pro qua genere doctrinae maiores nostri tanto opere dimicarint, tot certamina sustinuerint, tot exhauserint pericula. Si repudiatum fuerit corpus doctrinae, quid certi habebit praesens aetas in his terris? quid posteritas? An non e manibus excutientur omnia, & conijcientur animi in confusissimarum opinionum, & maxime abominabilium errorum teterrimum chaos? Haec de Catechesi, libro fundamenti, & corpore doctrinae mea est & fuit sententia & confessio, in qua, Deo adiuvante eoque confirmante sum perseveraturus. Si propterea opprimor tantis odijs, & tam atrociter plector, laetor dignum me censeri a filio Dei, qui pati aliquid debeam propter confessionem eius doctrinae, quam certo scio ipsius nore traditam nobis & commendatam, & a maioribus nostris restitutam ac repurgatam esse ad normam & scripta veritatis Evangelicae, summis laboribus & certaminibus. Non opes, non honores quaesivi, sed veritatem & honorem filij Dei, cuius rei mihi testis erit Deus in omni aeternitate. Caetera capita accusationis talia sunt ut digna refutatione non existimem. Penultimum repetens constanter adhuc affirmo & asseverabo in omni aeternitate

nitate, Quod summa contumelia afficiant filium Dei, Quod summam in filium
Dei blasphemiam evomant, qui Christum natura humana exuant et spoli-
ant, et tamen contendunt verum corpus in Sacramento carne distribui. Nam
dicere Christum esse sine vero corpore, et tamen verum corpus sumentibus
communicare, nonne extrema amentia est? et quomodo inter se congruunt?
Sed authores excaecati suis erroribus, et in sensum traditi reprobum quid di-
cant nesciunt. Postremi examinis quod Kanischonis de novo insti-
tuit, ex nova specie fucatis quaestionibus et argumentis, cum priora omnia
elisa vi veritatis in nervum recurrerint, et evanuerint: Illius ergo postremi
examinis obiectiones quales sint, res docet. Responsa mea etsi subita-
nea, simultanea, et sine praemeditatione effusa satis arguunt tamen ac-
cusatio qualis fuerit, qualibus instructa et suffulta sit praesidiis. Extrema
enim in me omnia intentari experiri voluisse inimici mei. Summa rei
consistit in hoc, quod adiunxerim me novum, sicut vocant, et sacramenta-
rium dogma in has terras introducere, et quidem per conspirationes et
practicas, cum theologis et consiliariis in aula. Hoc .n. quasi schema-
ti vestitur accusatio, ut species alicuius molitionis appareat, cum infi-
ciari non possim sermones inter nos de his rebus fuisse, et cum Theologis
me multa communicasse. Ego vero me nihil unquam vel somniasse
vel cogitasse de ulla conspiratione, aut de ullis practicis, nihil insidi-
ose

ose, aut fraudulenter, nihil factiose, aut extra metas meae vocationis, ni-
hil contra Dei, nihil contra principis Electoris mandata aut interdicta fe-
cisse, Deo teste sancte constanterque affirmo: Et si quid factiosum cogitarim
saltem, volo quod antea precatus sum, ut me Deus in aeternum perdat. Ve-
ritatem quam praeceptore Christo meo primum didici, et magno studio, mul-
toque labore evolutis monumentis antiquitatis in animo meo confirmavi.
Hanc ergo sum confessus, iuxta severissimum Dei mandatum: de hac pro-
tuli sententiam meam: hanc ostendi aliis a quibus sum consultus et inter-
rogatus: in hac confirmavi eos qui requisiverunt meum testimonium,
Et hoc debui facere, Christo id praecipiente, Et tu conversus confirma fra-
tres tuos. Quid violentius aut virulentius cogitari potest quam
Collationes de articulo aliquo controverso ad aperiendam et confirmandam
Veritatem, aut colloquia amica, quae fiunt in hunc finem ut pateat ve-
ritas, interpretari de conspirationibus, pactis, invitationibus factiosis?
Ante omnia igitur maestitiam et aerumnas exilii mei levat mihi co-
gitatio de conatis, quod scilicet haec omnia propter confessionem veritatis
quam tu Deus καρδιογνῶστα scis me nullo alio consilio, nullo alio
affectu, nulla alia cupiditate admisisse et commisisse, quam vero ac simpli-
ci studio, ardentique amore gloriae et veritatis filii tui, ut luceret illa
inter homines, et ut filio tuo Domino nostro Iesu Christo constaret
sua laus

suus honor, sua gloria integra & illibata, ut restituantur, aboleantur, depellantur
blasphemiae, idololatria, profanationes sacrae Coenae, mendacia, calumniae & praestigiae
quibus idola, blasphemiae & profanationes sacrae Coenae excusantur, stabiliuntur,
& confirmantur, quibus obscuratur gloria, delentur memoria beneficiorum, & ex-
tinguitur vera agnitio Christi Mediatoris & Salvatoris, veri Dei & hominis.
In his ergo tam capitalibus odiis adversus me & persecutionibus mei tam atro-
cibus haec cum piae voluntatis, tum meorum consiliorum & actionum rectarum
atque ultimarum conscientia me sustentat, laetorque quod propter Dominum nostrum
Iesum Christum, qui pro peccatis meis acerbissimos mortis cruciatus perpessus
restituit mihi lucem, iustitiam & vitam aeternam, & donavit me Spiritu Sancto
suo: quod ergo propter illum & per illum, id est ipso in me spiranti ac fovente,
aliquid & Ego patior, & aliquo modo ipsi similis efficior. Deinde, etsi
vehementer doleo schemate conspirationum & practicarum rectissima mea
& piissima consilia & facta atrociter pergravari ac traduci: tamen
rursus erigo & consolor me exemplis summorum virorum. Non sum enim
adeo rudis, stolidus, aut vel historiarum vel vitae communis ignarus, ut
non cogitem hoc saepe accidisse, inprimis in Ecclesia, ut iusti & boni viri
iniuste opprimantur, astute & speciose excogitato praetextu aliquo, per calumnias.
Scio saevitum esse in filium Dei, in prophetas & Apostolos. Nec desunt exempla
in civili gubernatione, Palamedis, Socratis, Theramenis, Phocionis, & alio-
innū

innumerabilium. Horum exempla cum intueor, fateor leniri aliquantulum
dolorem meum, & augeri spem vindictae & liberationis divinae. Tandem enim
emergit & vincit veritas ipsa, ut dicitur: ἄγει δὲ εἰς φῶς τὴν ἀλήθειαν
ὁ χρόνος. Sed ante omnia me maxime consolantur illustria testimonia prae-
sentiae Dei apud me, quod video me non deseri, nec abiectum esse a Deo, nec
traditum esse penitus in desideria inimicorum meorum, nec permissum eis
esse in me iniusta & capitalia odia sua pro arbitrio & libidine sua ut effun-
dant. Certi itaque, fiducia promissionum divinarum statuo, Deum non a
me discessurum, nec me derelicturum, sed affuturum esse mihi in carcere &
afflictionibus his meis, & me in tempore opportuno, id est, ipsi constituto erep-
turum esse & coronaturum gratia & misericordia, honore & gloria, cum
in hac tum in vita aeterna, cum illustri testimonio de laborante iam, prorsusque
oppressa veritate: Deum me saturaturum esse etiam in hac vita ut verbis
psalmi utar, annis, & ostensurum mihi quod ipse sit salus mea. Pro-
vocarem ad iudicia legitima, & cognosci causam meam supplex peterem,
si quid provocationes, si quid preces supplices valerent: Omnibus cum nul-
libi locum esse videam, provoco ad tribunal & iudicium filii Dei, cuius sub-
sellii sumus omnes. Tibi, o aeterne, vive verissime Deus: o aeterne
pater Domini nostri Iesu Christi, commendo me, causam meam, imo tuam
causam, & filii tui. Te supplex oro, iudica causam, vindica gloriam,
assere

assere illustri documento iudicij tui veritatem tuam. Tu vides quibus artibus
& insidijs quaerant animam meam, & struant mihi exitium & interitum
inimici mei ex omni parte, quas non tentent & experiantur vias & rationes
ut me capiant & opprimant. Te oro itaque supplex, patefac ac vindica inno-
centiam meam, serva me, rege me Spiritu Sancto, robora & confirma me, ut
in confessione doctrinae & veritatis tuae constanter persistam ac perseverem,
& facias hoc propter te, propter nomen tuum, propter gloriam tuam, in testimo-
nium veritatis tuae, ut liberatus confitear ac celebrem te, annunciem de-
cretum tuum Ecclesiae tuae & posteritati, cum horrendae impendent tenebrae,
& testificer uno loco de veritate contra blasphemias, idolatriam, profa-
nationem coenae sacrae, mendacia, calumnias & stigmas adversariorum reg-
ni, gloriae, & veritati filij tui. Propter te ergo, propter te, propter te ô
aeterne Deus, & filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum facias
hoc, ne tu blasphemeris. Amen.

D. XIX febr. Anno Christi MDLXXV
ad Charadras.

INSIDIÆ STRVCTÆ.

Omnipotens, aeterne, vive, verissime Deus, pater aeterne Domini nostri Iesu Christi, tibi gratias ago quantas maximas capere potest ingenii mei imbecillitas, tum pro innumeris tuis beneficiis, quibus me cumulasti, inde usque ab utero matris meae, tum non de his inprimis, quod in his summis periculis, testimoniis illustribus & quotidianis ostendis mihi praesentiam apud me tuam, & omnipotentis dexterae tuae praesidium. Quocunque enim me verto, te praesentem, te mihi propitium conspicor, tuam cerno faciem, tuae misericordiae percipio fructum, tuum experior auxilium. Quotiescunque meipsum aut relexo aut considero, toto me benignitatis beneficio superesse & haurire vitalem dulcem spiritum, & hoc esse quod sum reperio. Nisi tu me custodires, servares, tegeres, eriperes Domine: jamdudum violentiae impetus, & insidiarum infinitarum vorago abripuisset & absorpsisset me. A tua ergo misericordia, clamans cum Ieremia propheta, profectum agnosco & confiteor quod non consumptus sum. Quas enim non sum expertus, quas non sustinui adversationes? & insidias! Qui non sunt & conflati & conquisiti adversus me praetextus, ut quoquomodo opprimerer? ut conceptum in me propter veritatis studium & professionem odium, criminis alicuius specie aliena effunderetur.

Venit Rochlicium septima die Martii anno sexagesimo quinto supra MD. Consul ex urbe Misena Paulus Pupa, patria Rochlicensis, subornatus ab aula ut in omnes meas actiones inquirat, & inopinato adventu me opprimeret, ad

furiam

faciam, qui mecum sint ac versentur, observent, & qua modo aerumnas exilij seu
deportationis meae feram? an indigner & fremam adversus principem Electorē
explorat. Denique ut morsum pertentet, & eliciat aliquid aut querelarum,
aut asperiorum sermonum in principem Electorem conatur. Non mihi con-
stabat, qua de causa advenisset: id enim aliquanto post cognovi ex alijs, qui
de ipsius vel literis vel sermonibus id cognoverunt. Sed ipsum primum ingredien-
tem in conclave ex mutatione rubentis faciei in subitum pallorem, & haesita-
tione vocis trepidantis exploratorem esse animadverti. Cum n. & florido
rubore niteat alioquin, & animo praesenti magnoque absque ulla consternatione &
impavide, magnas causas in maxima hominum frequentia dicere soleat: me ta-
men tam compellabat trepide, ut quomodo & unde exordiretur vix reperiret,
& simulabat se cum mandatis a Doctore Christophoro Leuschnero Medico Misnensi
ad me venire, consilium petitum, ipsius & coniugis nomine de hydrope, quo
ille non absque vitae discrimine laborabat. Refert itaque symptomata quaedam
tanquam ex illius ore, & obtestatur ut si quid possim in medium consulam. Re-
spondeo haec symptomata morbi desperati argumentum esse. Idcirco me quod
consulam non habere aliud quam ut se Deo commendet. Adjicio quaedam de
amicitia quae mihi cum illo intercessit, confirmata vinculo arctiore per sacrum
baptismum, quod ἀνάδοχος adstiterit baptismo filij mei natu maioris, &
deploro interitum tanti viri, quod bonorum & felicium medicorum magna sit

raritas

vanitas in his terris. Ille mox: Imo non studiosorum tantum, sed doctorum om-
nium magna vanitas est, et universum has terras iam plerique. Nuper enim
[illegible] vocatum Witebergam id recusasse. Et Matthaeum Dresserum Er-
fordie vocatum ad gubernationem illustris scholae in urbe Misena assentiri vo-
cationi noluisse. Conquestum de laxata disciplina, et corruptis eius scholae mori-
bus. Ego aliud nihil subjicio quam de priore scholae Rectore, visum fuisse mihi il-
lum idoneum ad eam scholam, cum propter doctrinam, tum maxime propter inge-
nium et genium accommodatum tali muneri. Sermonibus miscet mentionem
Doctoris Henrici Mollerj, qui exulabat Misenae: eumque [illegible] et solitudine,
et calculi doloribus confici ait, nec tam [illegible]. Si ita honore ad alios
suos quod rogatum, nec corpus exercere queat, sed per calculum molestum esse.
Respondeo, facile me hoc credere, idque meo exemplo, qui toto tempore, quo
hic fui decubuerim crebrius quam aliquid operarum fecerim: et his quidem
non absque vitae discrimine. Inde revertor ad [illegible], et rogo eum
ut meo ei nomine valedicat tanquam amico veteri. In hac ei vita non conve-
niamus, bene nos tamen simul futuros, et mutuo amplexuros esse in altera
vita meliore et aeterna: Cum his eum sermonibus dimitto. [illegible] autem
nulla renunciavit ex me, aut de me omnino quid nullo retulit, neque
[illegible] mihi [illegible] non licuit. Hoc scio subornatos fuisse [illegible], qui
quae facerem observarent, et darent operam literas si quas scriberem, eas

ut

Ut intercipiant. Id quo consilio factum sit non obscurum est: scilicet, ut cum nul-
la reperiatur contra me accusatio nisi a religionis controverso articulo, undecunque
aliquid captetur, ut quaminus potius causam quam religionis praetendant carceribus et
exilio meo. Sed aliquot diebus post comperi arcano indicio amici cuius-
dam a Gerrisolatore, mandata haec missa esse literis scriptis XXIIII^ta Martij ad
quaestorem huius loci, nomine Electoris in hanc sententiam: Cum nostra intersit
plurimum, scire qualem se gerat Doctor Peucerus in religione, atque inprimis in
controverso articulo de Coena Domini nostri Iesu Christi: an privatim etiam con-
fessus, et sacra Coena usus sit? An errorem in hoc articulo agnoverit et renun-
ciarit suum, et accepta absolutione Coenae Dominicae usu poenitentiam confirmarit.
Ideo mandamus tibi, ut re omni dissimulata ad illum de his omnibus diligenter
inquiras apud Ecclesiae pastorem et Diaconos. Ac praeter haec, qualem se toto tempore
suae deportationis gesserit, explores: deque universis nos ad manus nostras edo-
ceas etc. Hoc scilicet suspicerat ultimum, ut in confessionem privatam meam,
quae privatae absolutionis causa exhibetur in his Ecclesijs inquireretur. Id etsi
quo consilio sit factum ignoro, nec sinistre interpretabor quorsum: tamen laetor eo
tandem devenire rem, ut aliud mihi tribui nihil possit quam confessio agnitae ve-
ritatis in hoc de Coena Domini articulo, quam cum Electoris literae controversum su-
sunt, cum non audiverit, causa nondum cognita, controversia non definita condemnor
et punior? Ministri Ecclesiae et Custos ita responderunt, ut se de hoc
articulo

articulo nullas audivisse disputationes ex me, quod et verum est, et quantum
ad reliqua, exacte me servasse leges obligationis meae, et multo quam habere formu-
la exactius, affirmarint. Cuius rei et mea mihi conscientia testis est et erit.
Ab eo tempore per dies aliquot, nihil comperi, nisi quod Carceres qui tribunali
fuerant, dimissos rursus et summotos esse intellexi. Tibi itaque o veris-
sime Deus, o pater aeterne Domini nostri Iesu Christi, gratias toto pectore ago,
quantas possum maximas, quod tribuis testimonium innocentiae meae. Tu
scis Domine, et non est hoc absconditum a facie tua, quod nulla re laesum aut
offendisse inimicos meos, quod de conspirationibus et praedictis quas obie-
cerunt mihi inimici mei, nulla unquam cogitatio venerit in animum meum.
Tu scis quod oderint et persequantur me non propter transgressionem, non
propter peccatum meum, sed propter te et filium tuum Dominum nostrum Iesum
Christum, et propter veritatem filij tui, quam tu Domine nosti sincere, scis me
vero et ardenti studio investigasse auxilio spiritus sancti, et agnitam semel
confessum et professum esse ubi tempus et potui, iuxta tua severissima mandata
et atrocissimas comminationes, nulla cupiditate, nullo affectu aut studio alio
quam recto et simplici corde, amoreque ardenti gloriae ac veritatis tuae et filij tui: et
odio non simulato blasphemiarum horribilium quae renascuntur ex veteribus
ac iam olim conternatis erroribus in contumeliam filij tui Iesu Christi, idola-
triae inveteratae in Christi pontificia, profanationum teterrimarum sacra-
Coenae

Cœnæ in abusus multiplici, & inprimis in pernicioso & blasphemo errore operis ope-
rati: denique praestigiarum quibus Christum sentiunt, stabiliuntur & confirmantur blasphe-
miae, idololatria pontificia manet, & profanationes sacrae Cœnae. Tu scis Domine
καρδιογνῶστα, ad cuius iudicium provoco, me non quaesiuisse nec spectasse
honores, non opes, non dignitates, non gratiam potentum, nec factiose me quicquam
aut per conspirationes scripsisse: sed tantum me simplici & recto corde, meo loco
atque vocatione id quaesiuisse ac spectasse, ut vindicaretur ac luceret lux veri-
tatis tuae, ut constaret honor tuus & gloria tua filio tuo, Domino nostro Iesu Christo;
ut tu recte agnosceris, invocareris & coleris in agnitione & fiducia filii. Ut
procul arcerentur ab his terris blasphemiae nefariae, idola pontificia, profanatio-
nes sacrae Cœnae, quibus extinguitur vera notitia, obscuratur gloria, deletur me-
moria beneficiorum Domini nostri Iesu Christi. Ego autem agnosco & confi-
teor, me hoc longitudine, negligentiis, timiditatibus scripsisse, & multo minus scripsisse
quam debui: & intervenisse innumeros lapsus imbecillitati meae, quod periculo
vitae huius caducae magis consuluisse quam iacturam vitae aeternae: tamen tu scis Do-
mine cor fuisse rectum & simplex. Te itaque supplex oro & obtestor per viscera
tuae misericordiae per & propter aeternam, ardentem & indesinentem pro me inter-
cessionem filii tui Domini nostri Iesu Christi, ne propter peccata mea & lapsus
infirmitatis meae, quibus te Deus offendi, tradas me penitus in animas, in
desidiam, in manus inimicorum meorum: nec permittas eis, ut propter
hanc confessionem veritatis tuae in me grassentur, & saeviant pro arbitrio

&

& libidine sua, aut expleant desideria animorum suorum: sed eripe me obse-
cro ex manibus inimicorum meorum, & libera me de persequentibus animam
meam. Sanctifica me Domine in veritate tua, & in huius confessione fir-
ma & confirma me Spiritu tuo sancto, ne deficiat fides, ne languescat invocatio &
confessio mea: ne debilitetur spes mea, ne cadam animo & succumbam, fractus
minis, periculis, mortis conspectu, diuturnitate meorum calamitatum, denique ne
confundar in veritatis confessione aut opprimar: Itaque facias propter te, propter
nomen & gloriam tuam, in testimonium veritatis tuae, ut liberatus & servatus
confitear nomini tuo, annunciem veritatem tuam & testificer de ea, & extollam
misericordiam, iustitiam & potentiam tuam, ac te celebrem etiam in hac vita cum
tota Ecclesia Electorum mea & perpetua gratiarum actione, per & propter aeter-
num filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum: propter te Domine, &
propter veritatem tuam eripe, libera, salva, & serva me, ut tibi adhuc serviam,
& multis prosit opera mea in hac vita ad gloriam nominis tui, & meae ani-
mae ac plurimorum salutem aeternam Amen.

APPENDIX.

Vere & sancte affirmo, Deo teste, quod initio nec quid molirentur principes, nec magnitudinem mei periculi intellexerim. Ne suspicari enim quidem poteram, tantum in eos unquam invasuram esse, aut cadere posse acerbitatem & immanitatem odii adversus articulos vel in doctrina Ecclesiae controversos adhuc & haerentes, non prius explorata ac definita veritate, imo ne quidem ullo legitimo iudicio praemisso, vel adversus eos de quo certi norant quod in sententia a Luthero diversa semper fuissent: quorum perspexerant & probarant fidem, non paucorum annorum spacio in officiis & obsequiis alijs omnibus summam: cui denique paulo ante hanc mutationem voluntatem summam & ante res motas literis gratias eximie egerant pro navata fideli opera Scholis & Ecclesiis harum terrarum. Atrocia erant quod medijs rebus protinus ex inopinato me opprimebant, arcte obligabant, spoliabant omnibus privatis literis ad me amicorum, destitutum omni solatio & in suspicionem coniectum satellitio perpetuo muniebant, causas & praetextus accusationis adversus me instituendae quaerebant ex amicorum literis. Atrociora erant quod me satellitio stipatum producebant ad iudicium tanquam facinorosum, & cum nihil reperissent in literis meis, ex quo ullius criminis argui, multo minus convinci possem, tamen auderent me accusare hac sycophantice & falso instructa calumnia praegravatum, me auditum de doctrina, quod per conspirationes & practicas aliorum ab harum terrarum doctrina Sacramentariorum dogma invehere sim

conatus

edit.

conatus: quod sponsorum pagellas & libellos ad hoc perscribendum: quod invitarim Theologos externos & nostros ad tribuendas has sententias: & cum hos seditiosos conatus quos mihi tribuebant, nulla re, nulloque personarum testimonio probare possent, me de innocentia mea protestantem primum ad ipsorum iudiciorum conscientiam quae silentio suo attendebantur, tandem ad tribunal & iudicium filij Dei. non verebantur tamen condemnare, sed mitigata poena, ut se deprecationi diversorum & meae, qua nunquam eram usus (Horum & accusatorum & sententiam contra potestatem) condonare se simularent, quicquid hac in parte a me commissum esset, & alligatum arresto ad urbem Witebergam iuberent uni meae professioni publicae vacare, imperato sub iuramento silentio, de mea in controversis articulis sententia contra mandatum filij Dei praecipientis confessionem veritatis, vel cum vitae discrimine. Haec ergo etsi atrocia erant omnia, atque hic inaudita & incomperta terris: tamen nunquam mihi persuasissem, tantum in principibus adversarijs non cognitam veritatem & contrariam fuisse odium, nisi ex odio concepta doctrinaque animo scripta & manifesta violentia conatus erupisset, & plurimis alijs argumentis se ostendisset & effudisset in plures. Eo enim magnitudine odij & concepta saevitia impellebantur, ut abolita hac prima sententia quod mitior videretur, postremo aperte despitui omnia veteri sententia in controversis articulis denunciarent, nec se acquieturos, nisi rescissa ea ac deleta penitus, nec toleraturos se quemquam in sua ditione profitentem huic additam:

& odium

& odium illius se declaraturos publico nonnullorum supplicio manifeste iactarent,
accurrerintque ministros ad hanc rem idoneos ex Theologis indoctos & crudeles
hypocritas qui eiusdem articulos accommodatos instituto suo, & convocatis Torgam
nonnullis ex ordinibus harum regionum quos idoneos fore rei tantae perficien-
dae opinio erat: ad exacerbandos animos ordinum ita praeparaverunt, ut adversus
praedictis & conspirationibus nonnullorum tentatum esse affirmarent quo novum
& sacramentarium dogma in has terras clam & occulte introduceretur, ut pro-
ferrent allegationes excerptas nobis. Hoc enim accusationum fundamentum
erat praecipuum: neque contra me habuerunt aliud quicquam: ut flagitarent
severas sententias quas se executuros promittebant. Eas cum non obtinerent,
ut irritati suo sese iudicio & arbitrio animadversuros in autores palam commi-
narent. Delusi autem ab hunc modum spe sua (cum alterius errato
vel obsequio se exploraturos sperabant odium suum) decurrebant ad alia.
Reliquum autem erat tentandum. De me decreverunt, ut tenebris & perpetuis
mancipares carceribus. Id unus ex consiliariis praecipuis qui hanc guberna-
vit Lindemannus imprudens mihi significavit. Sed causa deerat. Soli
enim calumniae quam extorta mihi confessioni intexuerant, & contra qua-
rum potestatis, nihil atque insidiis non audebant. Sed cum iterum Torgae
interrogatus cum adiuratione de conspiratione cum Electore Palatino, Con-
siliarius eius Ehemius, D. Bezae gravissimam calumniam hanc repulissem

iterum

iterum, & demissum eis etiam speciem eorum atq. praescriptum huius calumniae excusan-
dae aut pingendae: non satisfiebat tamen immani odio principum, qui exacerbati quoniam,
quod & Lutherum in hac fuisse sententia moriens, & me confirmatum ab eo paulo ante
mortem in hac perseverantiorem dixissem, nihil non denique adversus me experiri inci-
piebant, ut aliquam aliunde occasionem obtinerent ad me specioso aliquo schemate, sub
colore seditionum & praedicatorum vestro opprimendum. Gravis enim eis sustinere cul-
pam intentatae calumniae videbatur. Communi fama percrebuerat non [illegible]
odium immane posse abolitus gloriam & veritatem filii Dei nisi aut sanguine aut
interitu nostro, qui manus praefecti capti. Idcirco in omnium ore versabantur hi
sermones, Optimum & maxime in re nostra fore si moreremur & periremus, ut hoc
modo liberemur ab odio principum implacabili. Id fuisse verum, immo crevisse
indies magis magisque odium publicorum postea & illustribus documentis compertum est.
Nam & in plures alios sese effudit ex optimis ac fidelissimis Consiliariis, ac de
principibus & his terris praeclarissime meritis, & evertit uno impetu penitus illud
decus atq. ornamentum harum terrarum praecipuum Scholam Witebergensem,
quam sicut pupillam oculi sui diligebant ac tuebantur Principes qui antecesse-
runt: Et cum Dresdam venisset Caesar Imperator Maximilianus, ostentatum est
monumento publico statua Herculea, molis & magnitudinis stupendae; in qua vario
genere igneorum tormentorum ex pulvere bombardico artificiose instructa
bellum aperte denunciabatur filio Dei, hac gygantea quidem sed ad portin
&

et grammaticam male congruente inscriptione: Ut Lernaeam hydram Hercules,
numerosum licet monstrum igne tamen vicit ac mori docuit, Sic Augustus Dux Saxo
niae Elector Heros inclytus, sectam Calvinisticam latenter in has terras invectam ac
fraudulenter nutritam, Deo adiuvante, et supprimet et vincet. Haec statua
inter has praecipua flammam intensa evomuit quidem sursum in caelum, sed non
eo impetu, et ea vehementia quae fuit expectata, imo levi pauloque fragore
commota tandem in sese conflagravit. Hoc eventu existimatum et significari ir-
ritos conatus fore qui suscipiuntur contra filium Dei regnantem in caelis omni
potente dextera. In me autem odij magnitudo et acerbitas privatim aliis se
aperuit argumentis. Cum enim non ita multo ante Consuli Lips. Rauschero
iterato examini, quod ventus institutoribus non alio consilio (ut ut clare-
bo?) praetextus aliquis sacrilegii: Rauschero igr. cum hic mihi objicienti man-
data principum, quid mihi constaret de conspirationibus et pactis quibus cum ex
Consiliarijs et Theologis de certaminis dogmatibus contulissem? deniq. quomodo
dissentiens a principibus in religione potuerim eis fidus esse? Ad haec ergo
hic cum respondissem magno et impavido animo: primum, nullarum me con
spirationum conscium mihi esse, Deo teste: de controversis dogmatibus autem me cum
his quibusque disseruisse sive sententiam meam et sensi mei, ore et scripto,
quoscunque fuerunt ordine horum, eam aperuisse libere et ingenue: Ita me facere
debuisse et facturum esse propter Dei immutabile mandatum. At me etiam
privatim

paratum esse hanc sententiam meam defendere ubicunque & contra quoscunque, sit opus.
Ac petere me propter Dei gloriam & veritatem ut audiar. Exploratam .n. mihi
esse totam antiquitatem, & praeterea historiam eorum omnium quae inter Lutherum
& Antinomistas, atque inter Lutherum & Melanchthonem inciderunt. Denique ridi-
culum mihi videri quod me fidum principi non esse potuisse dicat, cum quia Deo
sim fidus, cum e converso plus tribuere princeps fidei debeat ei qui non leviter
mutat religionem, sed constanter in agnita veritate permanet. Deo .n. qui fidem
fallit, nemo sperat fidum fore hominibus. Ad haec igitur cum hoc modo
respondissem, & responsa Karlschorius mendaciis accumulata, ut docuit exitus
retulisset, iterum gravius irritati principes adeo exarserunt ut iusserint
denuo scribi mandata de me in tetrum carcerem praecipitando, quod audiebam
tam acerbe adversari ipsis, & tam confidenter profiteri me & meam defensionem
esse, & eorum omnium quae mihi intentassent adeo intentum esse, ut ausim
etiam testari recte me fecisse. Mandata & scripta & missa, sed virtute singu-
lari Dei beneficio revocata fuerunt ac rescissa. Imperatori autem Maxi-
miliano optimo & sapientissimo principi paulo post pro me intercedenti & opem
expetenti meam, gravissimo de me iudicio, ita responsum esse, ut Interro-
gatus quid obtinuerit, cum indignatione & fremitu paucis subiecerit. Si
Elector SAX. profiteri audit quod ignoscere non possit, sibi etiam non fore de-
decori, si constituat quod non velit unquam ad Electorem pro quoquam intercedere.

Eneij

Exacti igitur sunt quindecim ex decreto carceribus Dei consilio & auxilio singulari: Sed intercessio Summi in orbe Christiano Monarchae tantum non potuit, ut vel libertatem mihi impetraret, vel leniret saltem acerbitatem immanis odij. Eius mitigandi caussa paulo post supplicibus literis gratulabar Elect. principi de nato recens filio, deque mea innocentia Deo teste multis testabar, Deo invocato, quod summa semper fide & studio, & eo labore quo debui meo loco & vocatione, in agnitae veritatis propagatione, & ipsis principibus, neque ulla in re delinquerim adversus eos. Sed nihil aliud consequebar, quam ut exacerbatis magis animis subornarentur carcerj ex proximis meis & domesticis, qui quae dicerem, quae facerem observarent, & occasiones atque ἀφορμὰς, praetextus & προφάσεις quaererent ac captarent ad me quoquo modo opprimendum ac perdendum. Eo me autem strictae insidiae redegerunt, ut libere nec hiscere, neque pedem efferre e conclavi foetido ausus, in quo vixi, nec aditus ad me ulli hominum pateret, iis praesertim quos addictiores mihi fuisse compertum fuit. Ac nisi me Deus singulari providentia & bonitate sustentasset & servasset, dubium non est vel rabies ista absorpsisset, vel metus insidiarum ac maestitiae diuturnitas confecissent. Sed Dei immensa benignitate sum quod sum. Plane manifesto me miraculo Deus & eripuit ex ho rabiei ac saevitiae bestiarum immanium, & ab intentatis mihi falso calumnijs defendit & vindicavit, & nunc et protegit, ducit, regit, custodit & servat. Credo quod accusatio Rauscheri tacite intimulavit me conspirationum & practicarum

licarum cum Deo. Non potuerunt a me obtinere, ut nominarem aliquem, quocum me conspirasse suspicio esset, cum in prima actione D Cratonem, et Christianum, & D Bezam: in secunda Palatinum Electorem, D Chemnitium, & Bezam iterum nominassent: in hac tertia ergo si licuisset Deum accusassent. Cum hoc autem sciant, me in quotidianis & ardentibus precationibus, quas fundo pro veritate & gloria filij Dei, mecum conspirare. Ab hoc meo Deo, cum me tormenti certo sciam, singulari consilio, ego gratias toto pectore Domino Deo meo, per & propter filium Jesum Christum, Dominum & Redemptorem nostrum, quod hac me gloria coronat in hac vita, ut patiar aliquid pro veritate & gloria filij sui. Deinde oro eum toto pectore, ut in agnitae veritatis confessione me conservet & sustentet, confirmatum spiritu sancto ne deficiat fides mea, ne languida fiat invocatio & gratiarum actio mea, ne debilitetur spes mea, ne succumbam aut concidam animo fractus rabie tanta hostium veritatis & mea imbecillitate: ne quid faciam meae liberationis causa, quod Deum offendat, quod laedat conscientiam meam, quod sit scandalo ecclesiae, sed ut constanter in veritate agnita perseverem, & patienter vera animi submissione & obedientia in cruce hac & afflictionibus meis Dominum sustineam, & expectem donec veniat. Quia veniens veniet, veniens veniet, veniens veniet & non tardabit: sed in tempore opportuno. Neque interea deserit me: Dominus protegit me umbraculo alarum suarum: sicut pupillam oculi sui custodiet me: custodit omnia ossa mea, unum ex his non conteretur. Domi-

nus

nus eripiet me & glorificabit me: Longitudine dierum complebit me, & osten
det mihi salutare suum: propter gloriam filij tui Domini & Mediatoris
nostri Jesu Christi. Amen.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ.

Te unum solum, verum, vivum, sapientem, iustum, veracem, misericordem, aeter- edit
num, omnipotentem Deum, καρδιογνώστην, iudicem & vindicem, patefactum illustribus
testimonijs Ecclesiae tuae, tribus distinctis personis in unitate essentiae divinae individuae:
Te aeternum patrem Domini nostri Iesu Christi, conditorem coeli & terrae & hominum
& Ecclesiae, cum filio tuo coaeterno Domino nostro Iesu Christo & Spiritu Sancto: Te
filium Iesum Christum λόγον καὶ εἰκόνα ἀΐδιον τοῦ ἀϊδίου πατρός, μεσίτην
ἡμῶν καὶ ἱκέτην, verum Deum & verum hominem, Redemptorem generis humani:
Te Spiritum Sanctum paracletum: testem voco & facio innocentiae meae contra iniu-
stissimas & iniquissimas criminationes quibus sycophantice & insidiose opprimor
in confessione tuae veritatis patefactae per filium tuum, in doctrina Te & filium
tuum Iesum Christum verum Deum & verum hominem monstrante. Tu scis
Domine qui conscius es omnium meorum cogitationum, consiliorum, conatu-
um & actionum, quod conscientia mea convicta & confirmata evidentissimis
patefactionibus in verbo tuo, perpetuo consensu Ecclesiae orthodoxae. & vivo atque effi-
caci testimonio Spiritus Sancti in meo corde, certo indubitatoque statuat & credat
hanc doctrinam de incarnatione filij tui Domini nostri Iesu Christi, deque unione
hypostatica duarum naturarum in una persona Christi; quae utraque retineat suas
proprietates essentiales, nativas nec confusas inter se nec divulsas, nec unione
sublata: Et de vera praesentia filij Dei in sacra coena, ut in toto ministerio Evan-

& sacer

in Usu instituto panis & Vini sese communicantis credentibus tantum, non ficta sed Vera
sui Veri corporis & sanguinis, & insertione corporum nostrorum in suum verum & vi-
vum corpus, sicut palmitum in vitem, non physica tamen sed mystica & Spirituali per
Spiritum S. qualem Deus instituit tradita promissione, & additis huic eius sigillis in mi-
nisterio verbi & sacramentorum, contra physicum ordinem causarum in natura :
Hanc ergo doctrinam, quod conscientia mea certo indubitatoque statuat & credat illam
immotam & immutabilem veritatem esse; & quia hoc ita nunc sentio, quod ex hac vera
fide quae otiosa esse & latere non potest, sicut dicitur in psalmo Credidi propterea
& locutus sum. & Paulus inquit, Corde creditur ad iustitiam, ore fit confessio ad salutem:
Quod ergo sim eam professus & confessus, non consilio, studio, aut affectu, nec cogi-
tatione aut cupiditate alia ulla quam vero & ardenti amore gloriae & veritatis tuae,
& filij tui Domini nostri Iesu Christi quae petitur & oppugnatur, ac vero Zelo
pro Veritate tua, & odio non simulato horribilium blasphemiarum veterum iam
olim condemnatarum sententiam Eucharisticam & iudicij tui testimonio, quae renovantur
contra filium tuum atroci sunt : inveteratae idolomaniae in artolatria missae
pontificiae, profanationum tuae sacrae Coenae teterrimarum apud nos & apud Pon-
tificios, in multiplici abusu, ac praecipue in opinione operis operati; denique conspi-
tricas & blasphemas sophisticas, quae sycophantice, venenate, pestilenter, ex cu-
iusvis, stabiliuntur & confirmantur blasphemiae, idola & profanationes sacrae Coe-
nae. Quod in hac confessione tuae veritatis non potentiam aut quorumvis opes,
non

non honores, non potentiam, non potentum gratiam aut favorem, neq. seditiose
aut factiose quicq. fecerim, sicut affingunt mihi & intentant Syrophenitae in-
imici mei non cruciaverunt, sed quod unum hoc spectarim & quaesiverim, ut
luceat lux veritatis tuae, & constet suus honos & gloria sua filio tuo Domino
nostro Iesu Christo, ut hunc unde agnoscamus, invocemus & salvemur in nomine
agnitione & fiducia filij tui: Ut procul avertantur ab his terris blasphe-
miae quae eructantur in Dominum nostrum Iesum Christum, idola, prophana-
tiones sacrae Coenae. Tu scis quod fulmina atrocissimarum minarum tua-
rum denunciantium aeternos cruciatus omnibus abijcientibus aut occultantibus
confessionem veritatis, coegerint me interrogatum de mea confessione, & socij mei
d. Philippi Melanthonis, cuius memoria sit in benedictione, non dissimulare
aut premere veritatem. Tu scis quod etsi pleraq. fecerim languidius, negli-
gentius timidius quam debui, & cum innumeris lapsibus imbecillitatis humanae:
cor tamen fuisse rectum & simplex, & propositum mihi fuisse semper regulam
filij tui Domini mei Iesu Christi: Date Deo quae sunt Dei, & Caesari quae sunt
Caesaris. Item: Oportet Deo magis obedire quam hominibus. Tu scis me vera
sincera & constanti fide coluisse & amasse Principem meum Ducem Saxo-
niae Electorem Augustum, & Statibus atq. Ecclesijs harum regionum, & Scholam Aca-
demiae Witebergensis summa fide coluisse, servijsse ac profuisse, impensa
etiam et insumpta vita mea. Imo me ardui principis in confessione & pro-
paga-

pagatione Veritatis minus fortiter quam debui, quod nunc gemitu intimi pectoris mei deploro. Tu scis quod nulla in re unquam, sciens et volens laeserim aut offenderim principes meos, nec causam ullam praebuerim tam immanibus adversus me odiis & molitionibus aliam, quam quod te, fili Dei, & tuam sanam amplexus & confessus Veritatem. Haec cum scias ita se habere, ô aeterne Deus, scrutator cordium, te supplex oro & obtestor per viscera misericordiae tuae, per & propter aeternum & unigenitum filium tuum, Dominum nostrum & mediatorem Jesum Christum, propter assiduam eius, ardentem & instantem pro me intercessionem, miserere tandem mei, & respice afflictionem meam, vindica gloriam, & assere Veritatem tuam, quae laborat, convellitur, obscuratur, oppugnatur: Eripe me ex manibus inimicorum meorum, & de persequentibus animam meam libera me: Educ pedes meos ex retibus & compeditibus quas circumdederunt mihi inimici mei, Solve vinculum linguae meae, aperi os meum, & labia mea, & statue in loco spatioso pedes meos, ut confitear nomen tuum, & annunciem Veritatem tuam. Patefac obsecro, Domine, innocentiam meam, & quam ut contestem liberis meis, hoc ultimo testamento consignatam eis relinquam brevem narrationem eorum quae mihi acciderunt. Iudicium & vindictam tibi Domine iuste iudex & vindex, & filio tuo Domino nostro Iesu Christo, cui tradidisti omne iudicium, commendans.

Initia horum malorum omnium extiterunt ab Apostolo Ubiquitatis, Iacobo Andreae Theologo Tubingensi, qui cum ea quae quaerebat suffragia blasphemo

dogmati

dogmati Brentiano non reperiret in Academia nostra, incipiebat nos omnes odisse, persequi, calumniari, haereticos proclamare, concitare in nos aulas & Gymnasia Saxonica, & me in primis, quem contrariae sententiae, id est veritatis caput ac ducem esse putabat. Hic perficiebat ut assidue literis e Saxonia incenderentur adversus nos principes. Multo ante praevidebam quorsum res evasura esset, nec ignorabam monitus a Concionatore aulico Magistro Philippo Wagnero etiam occupatos esse principum animos. Nec deerant qui hortarentur ut cederem. Sed terrebat Stationem meam relinqui, nec causam meo discessu dare nascenti dissipationi Academiae & Studijs & dissensionum ac seditionum frequentia celebri & florenti. Has nacti occasiones aemuli & inimici mei in aula qui me iamdudum lividis calumnijs frustra oppugnarant, Joannes Lemitius & Doctor Vogelius, coeperunt totis in me viribus incumbere. praesertim cum Dominum inflammatum Saxonicis concitationibus nihil nisi minas & excidia huius doctrinae spirare, & nutantem principis animum esse tentatum expugnari, atque in idem consilium & propositum impelli posse viderent. Neutrum horum unquam ulla re offendi: Sed alter Lemitius, cui quum ex celebratis Sycophantis aulicum anteferam in historijs reperio neminem, oderat me propter D. Cracovium, a quo me amicitia abducere cupiebat: Et verebatur cum favore illo qualicunque principis erga me, tum suspicione de me vera & falsa, quod si in istam persecutorum gratiam, forlattis conservato Cracovio, eorum extinctum cupiebat,

Excitatq

exclusurum ipsum esse a principe. Etsi enim non ignorabat, quod summo studio semper fugerim negocia a vocatione mea aliena et quod minime omnium ambitiosis ipsorum contaminibus me admiscuerim: tantum tamen ex ambitione contra me mutua nata suspicio poterat, ut in me invaderet toto impetu, quem amicum veterem et innocentem, nec purgaria(?), calumniari, premere ac vexare donec oppressisset. Id cum primo leviusculis calumnijs, de minuenda mea potentia et frangenda quoquo modo autoritate tentasset, tandem edita Exegesi perfecit. Alter Vogelius, primi odij adversus me quas causas habuerit, ne nunc quidem scio. Gravitur igitur irritati principibus editione Exegeseos, si me autorem libri faciunt, nunc offerri occasionem opportunissimam clamitant, huic dogmati penitus extirpando, eam non admittendam esse vociferantur. Fit itaque decretum, ministro sese praebente ad exequendum Doctore Laurentio Lindemanno, viro ambitione plane furenti, ut oppressis aliquot nobis ex improviso, et me inprimis, fiat inquisitio in privatas literas ad nos amicorum. Eas enim suppeditaturas esse certa et indubitata argumenta accusationibus contra nos struendis. Oportere enim opprimendis nobis quaeri praetextus alios quam solam religionem, et plausibilius fore atque ad supplicia de nobis sumenda speciem iuris accommodatius, si meditemur expressa praetendatur ad vulgus: id est: si factiose, seditiose et per conspirationes moliti novationes in doctrina hominum Lutheranorum pericitaveras(?) arguamur. Consilium tale et tantum principis omnes summe approbatione et ita feliciter praefligata parte

patefacta & congressa conspiratione illi gratulaturos esse pleno ore. Erat aũ
tum eis inprimis tali praetextu admotus meus opus, quum multo ante spargebant
in hac sententia fuisse, & summis me autorem habuisse Sacrariũ, & principem me
solitum esse appellare Archicalvinistam, neq; his tamen obstantibus adhibuisse
testem baptismo filij Adolphi.   Placet commentum quo speciosa hac ca-
lumnia, ante instructam opprimar. Ego in aedibus meis Cal. April. anno MDLXXIV
obliger arcte, iubeor & Dresdae me sistere, & domi aperire õia mea gelaria,
omnesq; proferre libros quos habebam, latinos, graecos & germanicos. Oblongum,
trado quã norant omnia, proscriptus Dresdam cogor advehi curru, vix ex
recidiua sexta ebdomade, & in itinere septimam facio.   Venio Dresdam, dū-
cor in custodiam, carceri ante conclaue perenniter excubias ex satellitio principis
intendunt, noctuq; Peto supplex me accusari & audiri: testor Deum nihil
me unq; in principem deliquisse, nihil in has terras commisisse quo sim hoc
meritus. Et meae voluntatis optimae, honestissimorum & sanctissimorum
consiliorum, rectissime factorum testem mihi fore Deum ipsum, fore multa
millia honestissimorum hominum, non scholasticorum tantum, sed & aliorum
quibus nota est & explorata vita mea.   Nihil impetro.   Nono hic demum
inter quatuor satellites tanquam latro protrahor ad iudicium, in quo consederant
Consiliarij circiter decem. Ibi proponente Doctore Lindemanno accusor quod
per conspirationes & practicas Sacramentariorum religionem in has terras introduxerim,

quod

quod Confirmationem Theologos, quod invitarim Electores, quod pagellas de eo ipso spar-
serim. Initio respondere rogo ut proferant quibus haec probent. Nominat[ur]
D. Gravinius & M. Christianus, quos cum haec consilia agitarim. Adduci illos &
sisti in conspectum meum peto. Nihil me unquam per conspirationes & practicas fecisse,
nec invitasse quemquam affirmo, neque de his me quicquam unquam cogitasse esse.
Pagellas meas, si quas habeant proferri peto: Alias me agniturum & defensu-
rum: aliena me non mihi vendicaturum. Iubeor secedere. Ascendit ad Prin-
cipem Electorem Lindemannus. Reversus eo revocor. Proferunt epistola ad M.
Christianum scripta, cum haec verba inerant, Veritatem quam tot flumina
sanguinis in Gallia & Belgico restinguere non potuissent, in his terris tri-
umphaturam esse. His verbis, inquit Lindemannus, offenditur Princeps.
Si inquit Veritatem, quae ab hostibus oppugnatur in Gallia & Belgio ferre
non potestis, discedet a vobis. Denique proferunt formulam sententiae ab-
solutoriae, quam si accipiam futurum ut dimittar. In ea iubeor maiore
quam antea acerbitate verborum agnoscere omnia, & fateri quod fecerim, & quod
maiora sim meritus, sed principem solam condonasse deprecationi meae
& aliorum pro me intercessioni. Quid ergo? [illegible] morbo aeger animo
& corpore, provoco ad Iudices Consiliarios omnes, protestans de mea innocentia,
& obtestans per suam quemque conscientiam, ut quid faciant cogitent, Me in-
sontem esse affirmo. Id secundo repeto. Tacent omnes, [illegible], vtrumque dimittunt.

Altera

Obtestor iterum, ut cum me in tanta animi & corporis imbecillitate, & statum vi-
deant sine consilio esse, sua ipsi me consilio sublevarent. Tacent iterum. Insto ego
& urgeo. Conjiciunt ergo caeteri oculos in Lindemannum, qui cum indignatione
abjecta ex manibus formula sententiae: Velim inquit vos scire quod sontes & plan-
hanc obtineri potuerit cognovisse. Convertit igr ad me Bandinius & Can-
cellarius: Solum est tibi inquiunt principis ingenium: Cedas ei: Non erit
hoc tibi fraudi: Aliter non liberaberis. Repugno iterum, sed cum nihil
obtinerem, Si ergo aliter liberari non possum, inquiens: provoco ad te Domine in
caelis iustum iudicem & vindicem, & te ut consideres oro quam iniuste mecum
agatur, & quale mihi gratia pro meis referatur meritis. Cum his verbis
acceptam formulam describo & obsigno; quo me Deum graviter offendisse
agnosco, idque toto deploro pectore, & saepe hoc meum deprecor intimo gemitu
per & propter filium Mediatorem Dominum meum Iesum Christum. Vicit
me imbecillitas mea, & falso ostensa mihi restitutio mei in locum profes-
sionis pristina. Cogor & iuramento me obligare quod de hac controversia
nec loqui nec scribere velim, in qua gravius peccavi, etsi mihi notum quod
hoc iuramento libertatem Confessionis eripi non interdici verbo Dei, cum sponta-
neas tantum scriptiones & disputationes prohibeat, non petitas aut fla-
gitatas cum imperio & autoritate: Denique nullo me iuramento Dei obli-
gari contra Verbum & Dei mandata. Non intelligebam autem turpe

esse

certo, quorsum haec tenderent, & quid agerentur: sed laetabar. Ego inani & stolido gaudio in literis meis repertum nihil esse, quod ad me gravandum ulla parte aut detorqueri posset, & me absolutum esse. Nec illa certo prospiciebam, quae occulte ad nos, praetextu calumnioso, crudeliter & contumeliose nostro chirographo iugulandos struebantur, etsi aliquid subodorarer, quod me non poterat non habere sollicitum. Ego Deo confidentem & innocentiae meae. Vix me dimisso & caeteris, adhibentur in consilium Pseudotheologi, crudeles hypocritae & sycophantae, homines indocti, Gresserus Dresdensis, Heidenrichius Torgensis, Eberhardus Misnensis, & cunctis his nequior Doctor Cellius Maioris gener, cui venalia sunt omnia, lingua, manus, calami, animus ipse, qui pessima causa infestare dogmata ad cuiusque cupiditates nunquam veritus est. Denique qui in hac causa contra conscientiam agit omnia, vitiato tra- confligatricis sophisticae praesidio. Hi dant aliud consilium, ut priora decreta retractentur & aboleantur: & conscribatur formula certorum articulorum ad quam accipiendam adigantur Theologi Witebergenses. Nos caeteri ex syngrapha nostra peragamur rei seditiosarum molitionum, & afficiamur supplicio capitis. Articulos scribit Cellius. Non itaque multo post indicitur conventus in urbem Torgensem ad diem XXIII Maij, ut iudicium instituatur de capitibus nostris, ad quod diliguntur certi ex ordine equestri; & ex urbibus viri ad hanc rem quam putabantur maxime idonei, quos obsecu-

tiros

tiros esse affectib. principum permotum erat. Pervulgatum fama, non obscuro nec vario, sed uno omnium sermone, qui natus in aula Marchiam vicinam inprimis pervagabatur, Electorem Saxoniae constituisse anniversaria Gottana celebrare Torgae, mactatione doctorum, & exquisitis iam esse sententiis sancien- dum de capitibus eorum qui essent rei peragendi; & delectos Theologos alios extra Academias conscripsisse capita certa de Sacra Coena, ingerenda Ecclesiis suarum terminis, quae qui recusaturi essent, iis certos carceres aut supplicia similia parata fore. Non leviter angebant haec animum meum, sed spe cer- ta auxilii praesidiique caelestis & protectionis divinae constitueram expectare eventum moderate, cum Dei invocatione & silentio. Advenit interea tem- pus dicti conventus: accusamur aliqui nominatim capitaliter de religione nova per practicas & confessiones introducta: proferuntur chirographa con- fessionis nobis extorta, mihi quidem morbi spiritum & carceris occasione. Adduntur literae, & inter alias meae ad M. Christianum aulae concionatorem, in quibus fuerunt haec praecipua, ut postea vidi, Quod commendarem aulae Ca- tecesin Witebergensem; Quod scripserim Theologos nostros prius discessuros ex Academia quam abiecturos esse scripta sua: Quod eius me Catechesis curam non fecis- rem ut effectus sim, quam docere & sentiat illi diu de filio Dei, quam ex tota Antiquitate repetat liber Theologorum Witebergensium, qui inscribitur Grundfest. Quod veritatem oppressam in Gallia & Belgio speraverim tunc

staturam

speraram esse in his terris; Quid contemptim Gallicanum Theologum Dresdensem
& Selneccerum imperitos doctrinae, nec ullum articulum religionis nostrae in-
telligere, nullo minus defendere posse scripserim. Intercluduntur viae pub-
licae, ne quid literarum inferatur à nobis quod faciat ad excusationem nostram.
Sparguntur rumores ab iis qui actioni interfuerant audaciâ scelerata, nos
grandi pecuniâ Palatinensi conductos propagare dogma Sacramentariorum, &
commovere has regiones ad bellum debuisse. Condemnamur atrocibus vulgi
sententiis tanquam proditores & seditiosi, qui attrahere bella principi excelso à
religiosa pace voluerimus, & turbare otium & tranquillitatem harum regio-
num. Fiunt multa ad exaggerandam atrocitatem praeterhaec, quae cum ad alios
pertineant omitto. Iubentur designati judices pronunciare de capitibus nostris:
pollicetur princeps prolixe se fore executorem latae sententiae, ut qui a-
ntea obligati simus, hoc vinculo retineamur in statione nostra, & idem in
alteros statuitur. Graviter accipitur haec lenitas: nam capitalis sententia
expectabatur: sibi tamen se reservare princeps respondet, ut de nobis suo sta-
tuat arbitrio. Post hunc conventum pervulgatur & literis & fama passim
quanta sapientia & vigilantia principis pervestigata & detecta, quanta feli-
citate repressa sit conspiratio quorundam qui Sacramentarium dogma invehere
clam & occulte sint conati, canuntur epinicia, aguntur triumphi: nobis
miseris ne hiscere quidem contra licebat, sed et omnia mutire cogebamur,

tanqz rei omnium istorum q iactabantur. Rursus autem praeterea caetera in eo Conventu, pertinentia ad alios q maximas turbas peperérunt : ijs sopitis, fit reditus ad initium. Vocor denuo mandato principis Torgam, contra priorem sententiam utramqz, Dresdensem & Torgensem, ad audiendam aliam à Consilia. rijs, qui significant mihi constitutum esse principi me ex Academia amouere, & transferre alio : jubent ut locum exilio deligam. Eilenburgam ipsi indicant, & ut delitiem permittunt. Sed post dies non ita multos mutantur omnia. Reuocor ad examen nouum. Adiurat me Lindemannus per fidem meam, per insiurandum, conscientiam, & si quid amplius sit conscientia, ut libere & ingenue confitear quid mihi constet de conspirationibus & praedictis factis cum Palatinensibus, cum D Eberio & D. Beza! Respondeo Deum testem inuocans, & tanqz consistens ante tribunal filij Dej, nullarum plane conspirationum, aut praedictarum conscium me esse mihi, neqz de meipso, neqz de alijs. Nec me ad ipsum Illustriss. Electorem Palatinum nisi unam epistolam, uel ad alios nisi familiares, ad Eberum uero nullam, quod sciam, scripsisse. Doctrinam uero quam sim professus & confessus, didicisse me Glaphere (?) socero meo Philippo Melanthone, qui in ea moriens me confirmauit. De ea ēt me testatum esse libris & uere, quoties fuerit opus: praesertim cum Scerenontio (?) de Palatinensi epistola interrogarer. Sed quid fit? Iam primum examinatus serio de conspirationibus, de quibus tanqz explorati conuictum

conuictum me ijdem iudices ante Dresdae sine ulla mea culpa, & post alij Torgae minusque auditum condemnarant, & denuo iterum plane repertus atque innocens, vel ipsorum iudicum testimonio, condemner tamen ad poenam deportationis, cum uix multorum aliorum intercessione auersum esset, ne in teterrimum carcerem detruderer, quod initio erat propositum. Suaserant autem Sycophantae Theologi in locum ut relegarer solitarium, remotum a frequenti aditu hominum, ne sit occasio mihi communicandi aliquid cum exteris. Cum certior sit innocentia mea, tanto & in me incandescit furor indignationis aduersariorum, odiumque contra Veritatem filij Dei, & cumulantur principum in me irae magna Consiliariorum atrocitate acerbius. Formula obligationis habebat ut Rochlicij eadem libertate essem qua eram fruitus Witebergae, sed insidijs illa libertas ita arctatur, ut viuendum mihi esset in perpetuo velut carcere, ac nemini, ne quidem liberis meis, ut ad me liber aditus pateret: Ac ut ne quidem tuto & libere mihi gemere liceat, adeoque tantas & tam atroces iniurias. Tenduntur itaque mihi retia ab omni parte, & absconduntur laquei supplantandis gressibus meis: Subornantur qui me & uniuersos ad me adeuntes obseruent, qui literas intercipiant, qui quid faciam quid contra leges permissi mei delinquam explorent: quaeruntur & finguntur praetextus omni genere insidiarum & molitionum: pertentantur in Academia ora, & praemijs solicitantur testimonia contra me: fit inquisitio in rationes Academiae, si quid inde arripi ac depromi possit. Percrebruit fama passim Garuinum per Consiliarios & tormenta

de me

de me etiam interrogatum esse: denique nihil intermittitur quod faciat ad me opprimendum & insimulandum inderetum. Deficientibus autem & evanescentibus veteribus commentis & praetextibus omnibus, nec suppetentibus novis, & mea indies magis magisque inclarescente innocentia & calumniis fortiter elidentibus, instruitur consul legatus Hieronimus Rauschenus, describitur infamis quidam allegans & series maxima continuarum & oxilij communi Theologorum quanta potuit crudelitate per condemnari: Eum modo ut initium, vel confirmarim eos, & quas cui de miliciis proceduris Scitis fecerim? quae arcana cui de meis consiliis aperuerim? Venit et ad me Rauschenus glorians ad alios, se parum grata mihi mandata allaturus, & parum amice compellaturum esse: Ac tria proponit. Primum repetit antiquum de conspirationibus commentum novo artificio. Edicit mihi minaciter, ut enunciem aperte & libere quarum mihi publicarum conscius sim. Ego de quibus me suspectum habeant scisciter. Nihil unquam me fecisse quod non explorem & cupiam etiam natum esse: Nihil itaque me dissimulaturum, sed oportere me scire, Cuius me praedicarum insimulent. Ille cum non sibi mandatum esse diceret, ut de ullis me specialiter interroget, subijcio: Cur vero ergo purgare me possum, Ac istae insidiosae & captiosae interrogationes quid sibi valeant? Sed ut me semel liberem ab istis violentis falsisque suspicionibus & criminationibus iniustis, cum videam vobis satisfieri nulla alia assertione posse, Te coelorum Deus, iuste iudex & vindex compello, te voco, te oro, Si quam unquam in animum meum

admisij

admitti cogitationem de praeliis in hoc negocio, nec contra principem haerendis,
ut hoc ipso momento me fulmine Iupiter ad ima tartara, neque unquam ante tuum
me sinas faciem venire. Condemnatus hac execratione, cui unam mox aliam
subiecturus contra auctores ipsos, Kruschenus interrumpit verba mea & se acqui-
escere affirmat. Postea placide ac pene tragice mecum agit, scire quod in manda-
tis et in animo meum habuisse consequi. Interrogat quibuscum ex consiliariis,
quibus cum theologis communicaverim de hoc dogmate? Respondeo nihil
opus esse hac interrogatione: Non me solitum esse sponte mea de eo movere
aut disserere quicquam, sed interrogatum omnibus diserte explicasse sententiam
meam quam non ex aliorum libris hausissem, sed didicissem in schola nostra,
praeceptore Soloco meo. Nec me temere assensum esse, sed evoluisse & inspe-
xisse antiquitatem accurate: paratum me esse ad reddendam rationem fidei meae,
& ad docendum quae in hac causa Luthero & Melanthoni inter se conveniunt, si
me, quid unice rogem, audiat princeps. At rogare me Deum, in hac ag-
nita veritate ut me confirmet & conservet: Neque ullum esse inter omnes
nostrae & solidae doctos in Germania, qui non sit eiusdem sententiae. Cui cum
subiiceret, Principem non liberare me hac suspicione quod Theologos invitarim
rem et animaverim, Respondeo, debuisse me testimonium veritati ex
immutabili mandato coelesti: Qui me confessus fuerit, hunc confitebor: Qui me ne-
gaverit hunc negabo. Item: Et tu conversus confirma fratres tuos: prae-

sertim

sertim in hoc dubio & ignoto articulo, qui nondum sit authoritate publica definitus, & in quo lutherani sententia sit altera pars contradictionis. Cumque iterum subijcerent, Illustrissimam Dominam quoque, a nomine se ita deceptam esse sentire a me: respondeo, Oportere me Deo commendare quod dicat: sed scire Dominam quod saepe principi Electori ipsa coram dixerim, quod etiam ad ipsius manus scripto de mea sententia perscripserim: Non posse me accusari hac in parte. Tandem cum DX mandata quae habebat obijcerent, Quomodo dicti sumus a principe in hac religionis parte potuerim fidelis esse in ijs quae summa vocationis meae? Respondeo subridens, Quasi si Deo probem fidem meam in ijs quae sunt Dei, & salutis aeternae, propterea perfidiae possim accusari erga principem. An si infidus sit principi, qui Deo fidus est? Quam dissimulat futuram de me opinionem principis, si quam liberi cum Deo sententiam in religionibus malim in dies ad occasiones quascunque, & ad affectus alterius. Multos esse & fuisse principum ministros qui toto caelo ut aiunt a Dominis in religione dissentientes suae vocationis officia & opera praestiterint fidelissime. Et DXo esse Doctorem Gralenum Medicum divorum Imperatorum Ferdinandi beatissimae memoriae & Maximiliani secundi. Tum ille: principes in quos sunt dissimiles. At ego: Dissimilitudo in similibus causis cur noceat vicinis hic? Ille rursus: Haec non tam ad te inquit quam ad Consiliarios spectant quorum consilio sit institutum Examen, cum nec Consiliarij nec Theologi

ming

mûnus habûeris. Cui minus subijciens: Cur me non multo ante Principes tum bene gratia dimiserunt, quam certo sciverunt in hac sententia esse? Cur nunc in me saeviunt praeter morem mortalium tantopere? Sed oro Deum ita sit quatenus animo principis Electoris, ne nimium faciat in causa ad gloriam & veritatem filij Dei pertinente. Atq; hoc modo eum dimitto. Discedebat autem a me ille & longe aliter affectus quam accesserat, & ut videbatur placatior, quod illi accepta responsa quam expectaverat. Consuluit evidenter hoc cum Rauschero Collegium inimicos meos, & satis docuit quibus artibus oppugnarint me innocentem. At mihi adeo non profuit, ut exemplo eius illo praeclaro Commentitiarum conspirationum velo positus, quo me tanquam seditiosum contra & inquietum conditor & ignominiose certe statuerant, tantum irritarentur acerbius, & ad alia decurrerent. Post Rauscheri abitum, n. paucis diebus expectatis subornatur explorator alius, Cornel. Arisnontes Pontus Regia Nobilitatj natus, ut in omnia mea inquirat, & inceptum etiam pertentet, Verum quid dicere in principem Electorem iniquiorum aut conviciorum patuit. Ille miser ingressus ad me ita expectabat, ut quod confestim vix dicere auderet profundissimus aliquem, & ut videbatur in ipso congressionis primo limine, nec propemodum unde exordium reperiret. Cumq; privatam quam ad D. Christoph. Leuschneri Medicum Arisnontem tum lethaliter decumbentem pertinentia adduxisse in medium, mox facta missione iratus abiret. Frustratis & hoc conatu

inimicis

inimicis meis, nihil scirent praeter arcana Confessionis. Vix duarum igitur
Septimanarum spatio ab hoc Exploratore, elapso, mandata sunt militibus ut
ingrediant in meam privatam confessionem apud Sacerdotem: An enim careo er-
rorem meum in articulo Confessionis? an ad Coenam Domini accesserim? quid sim con-
fessus? qualis fuerit vita mea tempore toto Inquisitionis meae? In his omnibus
indicijs, cum nihil omnino reperirent, in quo accusari possem, nullum tamen
aliud secutum nihil est quam ut cresceret rabies, fermentis illis atque indignan-
tibus nisi sibi proteris conspirationum veritatem solum ac fundamentum eorum
suo confessione, Atque in sententia mea perseverare. Neque alia inveniuntur
rationes, & alia via ut quoquo modo opprimar, ne liberatus postea testifi-
carer de veritate causae; contra ea quae egerunt ipsi, & de mea innocentia. In-
terea venit ad principem Electorem Maximilianus Imperator hospes. Post
eius discessum fama pervulgata pro me quid intercesserit, sed de responso
non idem ferebant hominum sermones. Alij nihil obtentum esse: alij cer-
tiores & fide digniores id impetratum esse affirmabant quod promiserit, ali-
quem ad me studio ex hac intercessione redditurum esse. Item Imperatorem
angusto sui Auditi Coloris ... esse, cum quod opponere Elector non habuisse,
qui nolle se in suis terris contentum habere aiebant. Ad hoc vero quid fuit
quod me captivum arcto retinet? Si contentum quaerit, cur me non di-
mittit? Cur in me praeter meritum saevit? Praedicabat tum fama
alios

alijs etiam intercessores, qui ferebantur dixisse hec insusurrasse principi, cum me perse-
quuntur, quorum pertinacitate in hac fuisse sententia, & in ea confirmatum esse a
Stancaro? Sed aliud nihil sequebatur ad hec omnia, quam nouis rumoribus quod mene
hec insidias ut caueam. Struxi enim mihi maiores nunc multo insidias quam
antea, & quales inaudibiles humanae diligentiae, quibus auditis, ardentioribus
me votis & precibus Deo commendare coepi. Paulo post emanabant ex aula
sermones alij, Brambachij medici & Figuli valde miserationibus, vix fore
ut dimittar: Mag. tantum optare me mortem debere. Nec aliud in votis esse
aulae quam ut me sublatum e medio esse audiant. Accedebant sermones aliorum,
me propterea in hanc solitudinem detrusum esse, ut cum afflictissima sim
valetudine, destitutus necessarijs medicamentis ad subitos usus, citius deficiam.
Non moueor his sermonibus, sed cum Illustriss. Dominam felici partu primi-
genitum filium enixam esse comperissem, ne quid inter Christum regnumque nostrum,
quod ordine & recte fieri in verum meae liberationis, salua & integra conscientia
potest, scribo ad principem utrumque supplices literas gratulatione intexta de
filio nuper nato; ostendo, Deo rursus in testem vocato, in utroque summa me
fide, cura & studio elaborasse, tum ut Deo tribuerem quae Dei sunt, tum ut salua
tamen omni officiosissimae subiectionis honore principibus ipsis: Cum ob
causam certam mihi fuisse ut in articulo controuersiae de Coena Domini cognoscere-
rem veritatem, quam cum multa ardentique inuocatione Dei, ac studio acer-

rimo

rimo, vnde Spiritu sancto, & magistro ac monitore Solero meo sum consultus. Hu-
ius etiam illustrandæ & propagandæ causa scripsisse me, quod per vocationem
meam gestum fuerit: vetus equidem non sum. Nec quicquam aliud spectasse
me aliud quam ut luceret in his terris lux veritatis. Propterea cum causa perti-
neat ad Dei gloriam, & salutem conscientiarum, sitque in articulo contentio: pe-
tere me vera submissione animi, ne me diutius retineant alligatum ad hunc
locum, sed dimittant me ut Deo serviam in honesta vocatione aliqua, utque
ea mea sit usui bonis ingenijs & honestis hominibus, et ut coniugi ac liberis
meis paterna cura prospiciam. Si mea illi opera non volint, nec me tolerare
in his terris, ut faciant mihi potestatem alibi honestum genus vocationis quæ-
rendi. His literis in aulam perlatis per coniugem meam, & unum ex gene-
ris doctorem Hieronymum Schallerum Domina sua acceperat & legerat, ac
mox Domino etiam legendas miserat: quibus perlectis offensus ille proximis
testimonio innocentiæ meæ contra calumnias, ac perseverantiæ in confessione
Veritatis, alteras ad se missas resignat, & remitti iussit eo, unde venerant.
Hunc habuit eventum gratulatio mea, & exacerbatis acrius principum animis
a quibus me nunquam impetraturum esse liberationem, seniores domesticorum
prædicebant, duabus de causis, quia metuerunt ne dimissus impediam testi-
monio de veritate eos quod agunt & moliuntur, & ne possem in libero glo-
me artibus & insidijs oppugnarent. Hanc tibi mercedem pro summa

fide mea

fide mea, pro impensa principibus ipsis et his terris, praeg. Academiae Witebergensi
vita mea, quae assiduitate maximorum laborum et ingentium curarum con-
sumpta est in negotijs publicis. Sed nihil inter omnia gravius mihi accidit di-
ctis his, quibus atrociter petitum est jugulum meum, nullo merito meo, calum-
nijs et mendacijs plane parricidialibus: Quod per conspirationes et practicas
invehere ac disseminare nova dogmata conatus sim; quae fuit accusationis meae pro-
prima pars. Deinde: quod pessimum cumulus id fecerim, quod vulgi sermonibus
jactatum est ex pseudoTheologorum commentis. Libere professus sum
sententiam meam, nec clam egi quicquam, nec occultavi quicquam insidiose ad omnes
quotquot cognoscere ex me quid sentirem cupiverunt. Opes si spectassem,
quas me nunquam quaesivisse norunt omnes quibus vita mea explorata est, po-
tuissem in tanta gratia, quanta valui apud principem Electorem tam mihi
meisq. consulere et beneficiorum indicijs meisq. rationibus domi sine ulla sus-
picione vel avaritiae vel alterius criminis pro immensis laboribus meis, quos
contuli Academiae, privatim annis plurimis; nec fuisset mihi princeps de-
negaturus potenti quicquam. Sed nihil unquam mihi quaesivi, nec dignitatum ma-
iorum, aut potentiae spe studioq. quicquam feci. Dignitates n. in his terris
consequi maiores nunquam potuissem, quam quantas iam obtinueram. Eas etsi au-
gere non potuissem, conservare tamen potuissem si in abnegatione aut oc-
cultatione saltem meae sententiae gratiam principum veritati caelesti et gloriae
filij

filij Dei anteferre voluissem. Multo ante enim prospiciebam quae im-
penderet tempestas, & hanc ipsam quod me praecipue aditura esset atque obrutu-
ra, quia palam erat hoc genus doctrinae me amplecti sinceriter, ac libere profiteri
& tueri. Et verum quibus iam me aemuli calumnijs ac criminationibus pro-
terea praegravarent: quanta in me concitarent odia principum & aulae: Sed
pluris feci gloriam & veritatem filij Dei. Verum effugere tempestatem hanc
licuisset, nisi constituissem extrema omnia potius subeunda ac perferenda quam
desertione loci ac stationis meae prodendam simplicitatem, abjiciendum patroci-
nium veritatis, Academiam dissipandam esse. Persisti igitur in ijsdem vestigijs,
& qua potui animi praesentia atque constantia, tempestatem appulsam excepi
& sustinui, qua nisi divinitus servarer hucusque, totum me demersura &
absorptura fuisset. Ostendit enim haec narratio, quam mirandis modis inter
tantas insidias, & in tanta rabie, ac tam immanibus & implacabilibus odijs
inimicorum nostrorum adversus veritatem filij Dei, & me constantem hanc ve-
ritatem servatus sim, in quo nihil tam miror, quam tanti furores & tanta rabies,
quibus sit cunctis accensa contra veritatem filij Dei, & cum tanto furore defe-
rvierit in nos, ac calumnijs & criminationibus iam iniustis ac falsis suis ef-
fundere sese conata sit? Sed haec commendo filio Dei iusto judici & vindici.
Quod nos tot modis petitus, tot insidijs circumventus, tot oppugnatus
artibus ab omni parte non succubuerim, sed adhuc consistam, id cum utili-

tuae

tuæ infinitæ & inexhaustæ misericordiæ me debere agnosco & fateor, ô clementissime & benignissime pater, æterne pater Domini nostri Iesu Christi. Tu e media me morte reuocasti in vitam: Tu me eripuisti faucibus hostium meorum ne primo impetu oppressum me calumnijs crudeliter & ignominiose iugularent, ne deinceps in me effunderent immania odia sua, ne lauarent manus suas in sanguine meo: Tu me afflictum & pene confectum morbis & mœstitia refecisti ac recreasti, viribus ingenij & corporis: & viuificasti me spiritu sancto tuo. Tu confudisti hostium meorum consilia, artificia, insidias & molitiones: & mirandis modis confutatis & reiectis, ostendisti innocentiam meam, & protexisti, seruasti, eripuisti me hactenus non minori miraculo quam Danielem in lacu leonum, viros Israelitas in camino Babylonico, undique circumdatum tantis hostibus, & tantis insidijs. Tu cum permisisti eis ut me detractum ex mea vocatione, & spoliatum omnibus ornamentis ac præsidijs ciuilibus huius vitæ exutumque omni spe auxilij humani & literarum collocarent in has tenebras tanquam viuum cadauer & mortuum carnem, tamen non discedis a me, non deseris me, non auertis a me misericordiam tuam, non aufers a me spiritum sanctum tuum, non abscondis a me faciem tuam, non destituis me præsidio ac patrocinio omnipotentis dexteræ tuæ. Hæc tuæ inexhaustæ misericordiæ immensa beneficia toto pectore agnosco, & grato ore cordeque prædico & prædicabo in hac vita quoad vixero, multoque magis & ardentius coram in illa æternitate. Fateor me tua misericordia, tua dextra seruatum esse hactenus: tua me misericordia esse quod sum: & minorem me esse cunctis miserationibus tuis.

Cum

Cum autem nulla omnino mihi supersit spes liberationis, nisi a te uno & solo Deo
Deo meo, ad te unum confugio, fiducia tuae misericordiae, in uno & solo mediatore &
Domino nostro Iesu Christo, teque supplex oro, miserere tandem mei & conversus ad me in
misericordia tua exaudi tandem gemitus, eiulatus & planctus meos, suscipe vocem
fletus & clamoris mei, illumina super me vultum tuum, ostende mihi faciem
tuam, confirma & conserva me in hac mea agnitione, invocatione & confessio-
ne tui & filij tui, Domini mei Iesu Christi, & veritatis tuae. Exurge in occursum
meum, festina in auxilium meum, accelera ut eruas me, eripe me ex insidijs
istis, & e compeditus atque carceribus his educ me, libera animam meam de per-
sequentibus me & salva me, sed secundum beneplacitum tuum, propter te,
propter nomen tuum, propter gloriam tuam, in testimonium veritatis tuae, ut li-
beratio mea sit testimonium veritatis, misericordiae, iustitiae & potentiae tuae, sit
exemplo & solatio pijs & vere credentibus, et ut liberatus & servatus Ego testi-
ficer de veritate tua, & Ecclesiae tuae moveam ad miranda opera tua in guber-
natione protectione, conservatione, & liberatione mei quae plena est miracu-
lorum, & tibi gratias agam, & ut opera mea ac testimonio meo illustretur
veritas, multorum piorum pectora commoveantur ad te & confirmentur in
veritate tua, ac mecum tibi gratias agant, te glorificent, tuam extollent
ac celebrent misericordiam, iustitiam & potentiam. Ad extremum
desertus ab omnibus hominibus & oppressus penitus provoco ad tribunal tuum
Iesu Christi filii Dei, & te oro iudica me secundum iustitiam meam, pate-
fac

fac & vindica innocentiam meam, largire hoc adhuc mihi beneficium, ut exultem in misericordia tua, laeter gloria, id est gloriatione liberatione mei per omnipotentem dexteram tuam, & triumphem victor de confusis & conuictis inimicis meis, per robur & fortitudinem tuam, in confessione veritatis tuae, in innocentia mea: per & propter aeternum filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum, verum Deum & verum hominem, περὶ τῆς ὑμῶν ἀεὶ ἐχέτης. Amen.

Mando etiam paterna autoritate liberis meis, ut huius admirandi operis diuini quod omnis conspexerunt suis, in gubernatione & protectione mei gratis animis meminerint, ac bene admonitum celebrent in aeternum. Constitutum certo fuit hostibus filij Dei primitias in his terris Deo Maozim offerre, & litare victimis nostris, & fundere innocentem sanguinem, hoc commentitio schemate publico, calumnia scilicet internarum conspirationum, de qua etsi mihi iniuria carceris & extremae meae imbecillitatis occasione quia tanta erat ut nescirem quid cogitarem aut dicerem, falsam contra meipsum confessionem extorserunt, tamen sciebant ij ipsi qui iudicum loco sedebant, me de oppressione mei violenta & calumniosa grauissime questum & protestatum [illegible], & prouocasse ad iudicium Dei. Hos decuisset veritatem fateri, & in iudicio publico cum accidebant demicaps Torgae extorta haec sit ingenue profiteri ac monere iniquos alios. Etsi itaq. nihil nisi violentum & crudelem aio gestum erat: tamen cum nec Iuris consulti nec ordines prouinciae sustinere ad violentum genus prorsus gestorum solum consensent,

et argumenta probationum deficerent, explere tum cupiditas non potuit. Ita Deus mirandis modis hunc primum furoris impetum elisit. Postea magnis sumptibus inquisitum est in literas meas apud externos, in Academiam, in omnes Academiae, in omnes meas privatas actiones. Cumque me multo ante insontem condemnassent, de nulla tamen culpa, ne quidem ullo argumento accusatum, nullo minus convictum, rursus quasi obliti sui & suorum consiliorum, coeperunt priora omnia, sua tamen iniusta arguentes facto ipso, a maiestate cum adiunctionibus flagitare confessionem de conspirationibus: primum specialim inquirendo in Palatinenses; deinde ne ullum mihi effugium pateret, generatim in omnes meas actiones: demum pertentando doctorem Cracoviensium & Theologos ipsos, & insidias ab omni parte struendo, ac tandem de confessione mea privata apud sacerdotem sciscitando. Haec omnia ad eum modum gubernavit, & ad eum finem direxit & perrexit misericors Dominus, me plerumque multo ante de insidiis praemonito, ut cederent ad gloriam sui nominis & ad testificationem de ipsius veritate, & ut mea in dies magis magisque patefieret ac demonstraretur innocentia: praeter spem & opinionem, contraque voluntatem morum inimicorum, in iis quibus per calumniam eram oppressus & ut occasio mihi subinde nova offerretur repetendi maioris constantia confessionem meam: Denique ut vanitas calumniae & commenti de conspirationibus & coniurationibus evidentissime patesceret, & in sycophantiis, sinceris & Herodianis suis consiliis, artibus, insidiis & malitiis ut confunderentur inimici mei.

Hoc

T

Hoc tam admirandum opus Dei, plenum miraculorum, commendo liberis & posteris meis, & mando eis paterna authoritate, ut memoriam eius & grata mente recolant, & perpetua gratiarum actione erga Deum celebrent, & Deum discant timere, & soli ei confidere meo exemplo. Meminerint etiam quoties has a me audierint voces, multo ante meam calamitatem: Non me in hac causa ullius hominis confidere aut niti societate, praesidio vel consilio, sed Dei solius misericordia: prospicere me tempestatem quae me sit feritura, sed non oppressura. Deum enim me servaturum & liberaturum esse. Consolentur etiam se in his meis miseriis, exemplis Christi, prophetarum & Apostolorum, qui similibus calumniis, ut seditiosi oppressi sunt. Sciant & hoc liberi mei, me religiose, sanctaque servasse toto exilii mei tempore, quae iuramento pacis in ingressu exilio promisi. Quantum de iis vicissim inimici mei praestiterint ad quae se mutuo obligarunt, ipsi viderint, & iudicet Deus, ut qui me cum restituissent in locum & vocationem meam, mox sine ulla causa rursus excussum deportarunt, & eum quadam libertate deportatum adeo insidiis aucuparunt, ut gestu mihi vix hiscere tuto liceret, subornatis qui omnes gestus meos, omnia verba, pene omnes halitus oris mei observarent. Te ergo rursus oro, fili Dei, da testimonium doctrinae, vindica gloriam, & assere veritatem tuam, & in multitudine misericordiae ac potentiae tuae serva nos propter te, & propter nomen tuum, propter gloriam tuam, & propter testimonium veritatis tuae. Amen.

traduite en latin · p. 165.

Dem durchleuchtigsten hochgebornen Fürsten und Herrn,
Herrn Augusto: Churfürsten zu Sachsen etc.

Gottes genade durch seynen eingebornen Sohn Jesum Christum, unsern warhafftigen Heylandt und seligmacher, sambt meynem andechtigen Gebet gegen Gott, und unterthenigsten gehorsam gegen Ewer Churf. G. zu vorn.. Durchlauchtigster, hochgeborner, gnedigster Churfürst und herr, E Churf. G bitt Ich in aller unterthenigkeyt und dem demütigsten, die wollen dieses mein unterthenigste schreyben in genaden an und auffnemen, und mir eyne trostliche, fröliche genedigste antwort widerfaren lassen. Vom ersten danck Ich von gantzem hertzen dem Allmechtigen, Barmhertzigen, ewigen Gott, das er E Churf. G hochlobliche gemahl mit genaden und freüden entbunden, und mit eynem Jungen herren Ewre Churf. Gn beyde gesegnet und erfrewet, diese lande aber begenadet hatt, und bitte hertzlich Gott wolle Ihnen mit seynem heiligen geist erleuchten, regirn und erhalten, das er in Gottes erkentnüß und furcht, und in furstlichen hochloblichen tugenden E Churf. G zu freüden, disen landen zu trost und schutz, und zur gottlicher, seliger, fridlicher regirung erwachse und zunehme.

Zum andern, bitt Ich E. Churf. G. abermalls zum unterthenigsten
und demüttigsten, E. Churf. G. wollen mich auß genaden, diser all-
gemeinen landfreüden auch teilhafftig werden lassen, und damit
Ich mit desto freüdigerm hertzen Gott dancken könne, diser mey-
ner betrüebten, beschwerlichen hafft, damit Ich nun vil uber ain
Jhar angehalten werde, genedigst erledigen und loß zehlen. Wie
Ich mich dann vorn offtmalls gegen E. Churf. G. habe erkleren las-
sen, also sag Ich noch, und will mir sollichs aller Gott zeugnuß
geben, das Ich gewiß bin, das wie Ich mich zum hochsten be-
flissen und bemüehet habe, in allem was mir zuethun gebüret,
so vill jmmer müglich, E. Churf. G. Jhren zuelaisten und zue
beweysen, wie sollichs in meynen schrifften augenscheinlich und am
tage. Also hab Ich Gotte in allem was Gott gehört seyne ehr
auch geben wöllen, und habe in disem streittigen vergeörterten arti-
kell, wie in andern unsers Christlichen glaubens der warheit durch
emsiger fleyssiger gebett und nachsuchen mit hülff des heyligen geists
und meynes schwachen selbigen anleittung nachgeforschet, und nach-
malls bey diser erkandten warheyt dz gethan, was meyner [illegible]

gewyssen

gewesen ist, auss dem Ich nicht geschritten bin. Auch auff nichts anders gesehen dan allein auff diese lehre. Die Ich bißhero gehal ten und noch halte. Darumb weyll es eyne gewissen sache, die Gottes ehr und warheyt in eynem strittigen artickel belangt: bitt Ich E. Churf. G. abermalls zum underthenigsten und umb Gottes willen, sie wolle mich uber deme, so Ich in meynem gewissen nicht anders berichtet, ferner nicht mit meyner eussersten beschwerung in disen geschefft auffhalten, sondern mich mit gnaden erledigen, in dem ubrigen meynes elenden mühseligen lebens Gotte zu dienen, zu seyner ehre und meyner selen seligkeit, frumen leuthen nütze zu seyn mit deme, das mir Gott verlihen, und meynen armen verlassenen, betrübten weyb und kindern väterlich fürzustehen und sie zu versorgen. So mich aber E. Churf. G. für sich in iren landen, meyner meinung halben nicht brauchen noch dul den wollen, so bitt Ich zum underthenigsten, und umb Gottes willen, umb eynen gnedigsten abschid, damit Ich doch anderstwo solchs mit Gott und ehren thun künne, nach meynem krafft, auss dem Ich zu schreyten, durch Gottes hulffe nicht gedencke, nicht

im

in wenigsten. Sollchs will Ich vmb E Churf. G., da Ich
ander wege nicht vermag, für meynem armen vnd schwach
hait, doch mit meynem gebett gegen dem barmhertzigen Gott ver
dienen, vnd beffhell E Churf. G. hiemit Gott dem All
mechtigen. Gegeben Rochlitz den 23 Junij 1575.

E. Churf. G.

vnterthenigster armer
gefangener

Caspar Peucerus D.

Treui etc

Copey des Schreybens an die Chur-furstin zue Sachsen.

Gottes genade durch seynen eyngebornen Sohn, Jesum Christum, unsern warhaftigen heyland und seligmacher, sampt meynem andechtigen gebett kegen Gott, und unterthenigsten gehorsam gegen E. Churf. G. zuvorn. Durchleuchtigste, hochgeborne, genedigste Churfurstin: E. Churf. G. bitt Ich in aller unterthenigkeyt und zum demuetigsten, die wollen dises mein unterthenigs schreyben in genaden an und auffnehmen, und mir eyn trostliche froliche, genedige antwort widerfaren lassen.

Vom ersten dank Ich von hertzen dem Allmechtigen, barmhertzigen ewigen Gott, das Er Euer Churf. G. mit genaden und freuden entbunden, und mit eynem Jungen herren gesegnet hat, disen landen zue trost und wolfarth, und bitte Gott hertzlich, Er wolle E. Churf. G. stercken und erhalten, den Jungen herrn mit seynem heyligen geist erleuchten, regiren und furen, das Er in Gottes erkantnis und furcht, und in furstlichen loblichen tugenden, E. Churf. G. zu freuden, disen landen zue schutz und schirm und zur gottlichen, selig, friedlichen regirung erwachse und zuenheme.

Zum andern bitt Ich E. Churf. G. abermals zum unterthenigsten
und demuttigsten, E. Churf. G. wolle mich aus gnaden dißer all
gemeynen landstenden auch teilhafftig werden lassen, und damit Ich
mit dester freudigerm hertzen Gott danken konne, meynen gnedigsten
herrn durch E. Churf. G. fürbitt dahin bewegen, mich mey
ner betrubten, beschwerlichen hafft, darinnen Ich nu wol uber
ein Jhar angehalten werde, gnedigst zuentbinden und los zu
zehlen, denn wie es ehe Gott Zeugnus geben wirt, des Ich gewiß
bin, Das so woll Ich alles was mir gegen meynem gnedigsten
herrn dem Churfursten gebürett, mit hochsten fleys und threwen
mich bemuhett zuverrichten: also auch hinwieder hab Ich Gotte
in allem was Gotte gehoret, seyne ehre geben wollen, und in dem
strittigen artikel nichts denn die warheyt gesucht, auch bey der erkan
ten warheyt nichts anders gethan noch gehandelt, denn was meynes
bewussts gewesen, und auch nichts anders gesehen denn was mir
gebuert. Darumb weyl es ein gewissen sache, die Gottes
ehre und warheyt in eynem streitigen artikel belangt, bitt Ich
E. Churf. G. zum unterthenigsten, und umb Gottes willen, die
wolte durch Ihre fur mich gnedigste furbitt, meynen erb
di-

dignug befördern, damit Ich d[as] ubrige meynes elenden mühsehli-
gen lebens Gott dienen möge zu seyner ehren, und meyner see-
len seligkeyt, fromen leuthen nütze seyn mit dem d[as] mir Gott
verlihen hatt, und meynen armen elenden verlassenen weyb und
kinden vaterlich furstehen, und die versorgen. Da mich aber Ewr.
Churf. G. dißer meyner glaubens halben ihe für sich in Ihren
landen zu gebrauchen oder zu dulden nicht bedacht, so die sachen
dahin solchen genedigst richten, d[as] mir Ewer Churf. G. durch
eynen genedigsten abschied erlauben wolle anderswo mit Gott
und ehren meyner kunst abzuwarten, dass Ich mich alleyne
zu erhalten gedenk und soll. Solchs will Ich umb E.
Churf. G., da Ich ander weg nit vermag, doch mit meynem
gegen gott embsigen gebett verdienen, und befehle hiemit E.
Churf. G. dem barmhertzigen ewigen gott. Datum
Rochlitz 23 Junij

E. Churf. G.

untertheingster armer
gefangener.
Casp. Peucer D.

praesent. 29 Junij
Annaberg.

Migratio ex arce Rochlicensi in Cizensem & Reditus ad eandem.

Edit. In his tam diuturnis et varijs meis carceribus, nulla res alia tam mihi le-
nivit moestitiam solitudinis & metum perpetuarum insidiarum, quae mihi ipsis
carceribus fuerunt graviores, quam evidentia & illustria testimonia praesentiae Dei apud
me, cuius habui argumenta duo insignia. Primo, ex vivifica consolatione Spiritus
sancti in corde meo, sensum novae & vivae laetitiae, quia & inter perturbati animi
varios atque aestuantes fluctus, tandem in Dei Veritate, misericordia ac Voluntate,
fiducia filij mediatoris, Domini mei Iesu Christi: cum placida tranquillitate acquies-
cebam & efficiebar atque exultabam alacrius inter precandum, tanto quidem vivacio-
re motu, quanto ardentius orabam. Secundo, exempla admirandae protectionis,
gubernationis, & liberationis divinae: quod videbam me manifesto miraculo di-
vino initio ereptum esse saevitiae hostium, ne impetu iniustae violentiae opprimerer,
quod paulo post patefacta innocentia mea indies magis magisque detegeretur vi-
rulentia & vanitas calumniarum & mendaciorum, quibus actionem mihi ac
crudele supplicium intentaverant, ut puderet illos eorum quae fecerant, & ad mentio-
nem & conspectum & praedicationem ut erubescerent, suae conscientiae testimonijs
revicti & confusi. Denique quod divinitus intelligebam depelli a me insidias sy-
cophanticas, dissipari crudelia consilia, infringi saevos in me conatus hostium mul-
tis exemplis, quibus aliquoties cum novas calumnias elisas, tum decreta de me
in teteriores carceres includendo impedita & revocatas esse literas cognoveram.

Haec cum ad cogitationem de causis mearum persecutionum, et de punitione di-
vina accederent, vehementer erigebant et confirmabant languidam et labantem
nonnunquam fidem meam. Quare quod his etiam efficacibus auxiliis succurrerit
propitius et misericors pater imbecillitati meae, gratias ago ei quantas maximas
possum ardentissimas toto pectore, acturus eas ardentiores in tota aeternitate.
Etsi autem principibus ad Comitia Ratisponensia profectis spem conceperam op-
timam, futurum ut vel intercessione aliorum mitigati, vel aliis occupati cogita-
tionibus mitescerent, fefellit me tamen spes mea penitus. Reversi enim paulo
post infestiora odia cum minis vehementioribus tum novis et atrocioribus man-
datis declararunt. Cum enim in arcem Rochlicianam collocatae filiam Il-
lustrissimi principis Ducis Saxoniae Mauritij Electoris consiliarii constituissent, me inde
media hyeme, summo meo meorumque familiae cum incommodo transtulerunt in
arcem Citensem: praefecto eius loci et quaestori mandatis praescriptis severissimis,
ne ex arce in oppidum pedem moverem, neve quenquam ad me peregrinum ad-
mitterem: quod vocabulum germanico idiomate ambiguum ita accipi poterat,
ut praecideretur aditus ad me omnibus aliis praeter meos domesticos: atque hoc
modo ut penitus in carcerem includerer, et excluderer ab omni consuetudine hominum.
Addita erat mandatis particula, ut Praefectus et Quaestor, non principis Electoris
nomine, sed tanquam ex sese significarent mihi, posse fieri Principem Electorem
ut Chronicon meum perlegeret. Vehementer perturbarunt me inexpec-

tata

tata ista ac minacia & prioribus contraria mandata. Sed quid facerem? Rogabi ut mitigationem intercessione sua aliquam mihi impetrarent, vel duabus saltem his in rebus: ne mihi eriperetur facultas adeundi ~~templa~~ publica sacrarum concionum & sacramentorum causa, & benefaciendi aliis opera medicationum, neve arceretur aditus ad me, si qui de valetudine mea consultum me venirent. Cernebam me praeter meritum meum alioquin inclementius tractari & carceri arctius coerceri, nunc vero etiam exasperari omnia, cum antehac & mihi liberum fuerit non templa tantum sed & oppidum ingredi, etsi abstinuerim ab hominum consuetudine, & nemini ad me accessuro aditus fuerit interclusus, & licuerit per omnia tum mihi fuit artem medicam exercere. De Chronica respondi: hoc rerum mearum statu & conditione mea, nihil posse me aggredi aut perficere. Quid scriberem enim fractus ingenii viribus & corporis, animo moesto & perturbato, in solitudine, inter perpetuas & circumstantes ab omni parte insidias per subornatos Coryphaeos? praesertim si negata mihi sit facultas & coram & per literas consulendi explorandique peritorum virorum iudicia de maximis rebus. Multa enim deesse mihi ad tantum opus necessaria, atque haec quidem maxime: ingenii vigorem qui periit, animi alacritatem quam extinguunt cruciatus perpetui metus & carceris solitudo, vires corporis quae penitus sint exhaustae morbis & moestitia, supellectilem librorum historicorum, quam transferre huc negarunt. Nec scripsi futuram aliquam fidem vel autoritatem, si palam fiat in carcere a me esse confectam. Denique interdicto singulari ademptam mihi esse facultatem de

ipsa

Theologicas materijs tractandi, quas si attingere non debeam, cum sint prae-
cipua pars historiae nostrorum temporum, opus futurum esse mutilum, man-
cum & contemptum. Idcirco si me velint Commentarii aliquid de nostri seculi rebus
gestis, ut me mitto & carcere solutum dimittant. Id si faciant, ea me com-
municatis, collatisq. sententijs cum pluribus alijs scriptorum, quibus probem &
ipsi & alijs fidem & diligentiam meam. Retulerunt scripto hoc respon-
sum ad principes Praefectus & Quaestor. Sed id consecutum est, ut cum princeps
mulier Electoris Mauritij filia pertinacissime in arcem Rochlicensem migrare
recusaret, mutata priore sententia ego evocatus ex arce Lipsensi traderer eiusq.
in manus & potestatem Custodis prioris, iterumq. Rochlicium meo cum familia
& supellectile rejectus in priorem carcerem, sed novo mandato, in quo potestas
quidem mihi fiebat conciones sacras audiendi, caetera tamen sine ulla mitiga-
tione ita regebantur, ut extra conciones sacras ab oppido prorsus, & ab omni
congressu cum peregrinis abstinere iuberer. Ita cum pridie Natali Dni Anno
MDLXXV Rochlicio profectus versus Cizicum, summo cum discrimine, custodi-
bus haud dubie in eo itinere, & toties servatus a Sanctis Angelis, inter extrema
brumae factorum ex liquefactis nivibus aquarum pericula, Calendis Martijs
anni sequentis non minore cum discrimine, nec obscurioribus clementiae divinae
& custodiae sanctorum Angelorum testimonijs Cizio Rochlicium ad pristinos, sed
inclementiores & duriores carceres sim revectus, animo perturbato admodum & tristi;

quod

quod quas Xpus eorum insidias, quas pertulissem & falsis delationibus iniurias eo in loco meminissem. Miseram tamen ante migrationem Lizensem literas ad principes Anglicos, quibus deprecabar hanc mutationem, neq. in meas aedes collocari petebam, cum propter difficultates alias infinitas, tum etiam propter sumptuum magnitudinem, quos sustinere diutius non possem. Et paulo ante cum fato functus esset nuper natus principum filius, suadentibus, imo urgentibus amicis ad utrunque principem consolatoriam scripseram, quam lenituram esse illorum animos plurimi sperabant. Sed nihil profeceram. Causam tam implacabili odio adversus me, non amplius praetendi conspirationes & practicas cum Sacramentarijs initas, sed etiam doctrinae verae de filio Dei, vero Deo & homine, & de vera eius praesentia in sacra Coena postea indubitato cognovi. Nimirum quod in sententia principibus exosa ac displicente pertinaciter ac praefracte perseverem, idque non tam veritatis studio faciam quam ambitione, ne cessisse eis videar. Deinde quod profitear ad Ratsshernum Consulem Lipsensem fratrem nostrum, me principibus, si me audiant, evidentissimam demonstrationem esse huius unius Veritatem doctrinae ipsius Xi scriptis apostolicis & testimonijs purioris Ecclesiae, cum historia certaminum & mutationum quae inciderint in his articulis duobus per annos mille quingentos. Deinde verum historiam, causas, occasiones, circumstantias & motorum & renovatorum certaminum a Luthero inter Cessarint cum Antagonistis: & quibus de causis Lutherus repelli nec potuerit citra istam

ram

ram existimationis & autoritatis suae, me voluerunt: Tum hijs gravibus de
causis, & quando a Luthero Melanchthon dissenserit, & inter utrumque quae in-
tervenerint. Novae exacerbationi meae & arctiori custodiae praetextus has
causas comperi, quod suspitio sit, me & literis & sermonibus quosdam ad exter-
nos de iniurijs quibus sim affectus, & patronos quaerere atque intercessores sum-
mos ordines. Ne quid igitur tale fiat amplius, & ne quid meorum ser-
monum, aut de me emanet & spargatur providendum esse. Sed unam ex
Veterioribus concitatae custodiae causis coniectum minime aberrante audivi fra-
tri meo aulae Concionatorem Doctorem Mirum: nimirum insidias mihi strui, &
cum non habeant quod vel specie aliqua praetexant saevitiae in me atro-
pata, ad homines, arripiant aliquam insidiose, si mandati serenissimi limi-
tes vel levissime excedam, aut violem. Idem principem accusantem me de
scriptis literis monuit ne postea mihi irascatur. Neminem enim reperiri
captivum, qui non optet liber esse, & venia me maiore dignum esse si ho-
nesto modo per intercessiones summorum ordinum liberationem quaeram. Fal-
so me tamen insimulari de quaestibus per literas intercessionibus sancte affirmo,
cum id non fecerim. Sed praecipui amici mei patronique mei sponte sua
ceperunt in aula Caesaris: atque inter hos Vir Amplissimus Doctor Iohannes
Crato Caesareus Medicus, Sacratissimae Caesareae Maiestati autor est exule & sua-
sor, ut exploraret operam meam, & intercessione sua me liberatum ut
transferret

transferret in aulam, adductus cum memoria beatorum manium Sonij mei, quem
ut praeceptorem sancte ac reverenter coluit ac dilexit, tum amore mei, quem quamquam
inferiorem ipse aetate, ingenio, dignitate & alijs ornamentis, eximia tamen benevo-
lentia semper est complexus suo quodam iudicio. Ubi autem hac summi Mo-
narchae intercessione impetratum nihil est: utriusque tamen, & Sacrae Caesareae Maiestatis de cle-
mentissima erga me voluntate illustrissima testificatione, & D. Cratonis de honorifico
iudicij sui de me testimonio gratias me debere sempiternas profiteor. Accedebant
vero & aliae duae causae, non minoris momenti quam priores. Una ut me minis,
terroribus, diuturnis carceribus, inedia, & solitudine carceris longe extenua-
tum & fractum penitus, adigant eo, ut veritatis in dicta confessionem abijciam
tandem & abiurem, ac multorum aliorum exemplo lepram culpam apud
principes mundi admissam, promisso silentio, nimirum ut habeant, quod me ta-
cente iacto, ostentent contra me & triumphent ad alios quasi victores de ca-
lumnijs & mendacijs quae aliorum agitatam mihi intenderunt, ne accusari
possint, quod sycophantice & violenter me oppresserint. Altera, quod me
extinctum cuperent: sed insolentiam expressi aut adhibere, praetextu specioso
destituti verebantur, ne saevitiae iniustae iam ante conceptam in animis boni
rum suspicionem confirmarent. Itaque ad me iam ante confectum senio, morbis
& aerumnis exilij, cumque perpetua invaletudine conflictantem sine ipsorum
aliqua nota tollendum, unam hanc fore rationem accommodatissimam censebant,

Si

si arctato carcere & mæstitiam mihi augerent, & auxilia externa omnia præ-
cluderent, atq. hoc modo propemodum in meis sordibus me computrescentem
paulatim cum longa tabe consumerent. Si evaderem, metuebant me pate-
facturum esse cum consilia & artes eorum, tum iniurias, quibus me affece-
rant ingentibus. Id satis ostenderunt sermones quos habuerunt cum fra-
tre meo M. Gregorio Pontano Joannes Jenisius Secretarius, istorum consi-
liorum Architectus, & plures alij ex consiliarijs & ministris aulæ.
Dederam fratri meo consolatorias literas, quas scripseram ad principem, per-
ferendas in aulam. Is profectus Annæbergam, cum ingessisset a Secreta-
rio, ut se exhibiturum eas promitteret, post aliquot dies vocatus hoc
responsum accepit. Dedit ille primum ei legendam novam literam
scriptam de D. Stoltelij tentationibus, qui quartana febri correptus, con
flictatus cum diuturna mæstitia, tandem incidit in desperationem, quod
admiserit peccatum in spiritum sanctum, nimirum peccatum blasphemiæ, propterque
quod sit reiectus a Deo, & condemnatus in æternum. Sed quo genere
facti deliquerit, aliter non explicavit quam quod toto tempore sui mesti,
nec sacras conciones audiverit, nec usus sit Sacramento Cœnæ, ne crearet
periculum, vel sibi maius, vel patri eius loci novum. Hoc exemplum
iussit Secretarius fratrem mihi inculcare: Similes n. esse exitus omnium
qui hac sint opinione contaminati. Se mihi cupere optime: nec esse opera

sua

suā, neq. etiam desituros alios liberationi meae, si abiecto errore redeam ad sanam mentem, & cum principibus me coniungam in ea sententia, quam ipsi profitentur. Id nisi faciam, frustra me petere aut sperare liberationem. Lutherum & Philippum non curasse iudicio, qui si erraverint, ut multos seduxerint & in exitium aeternum praecipitarint necesse esse. Constitutum itaq. esse principibus, dum in vivis & in hoc fastigio sunt, nullum ex his qui arresto & carceribus detinentur, dimittere si in hoc errore permaneant, nec quenquam alium in statum eadem, secum habere aut tolerare. Pro D Mollero plurimos intercessisse principes, Holsatios praefectum, & Doctorem ipsum simulasse morbum, sed nihil effectum esse hactenus. Cur pergam tam pertinaciter adversando principibus antiferre saltem opinionem istam omnium rerum mearum, famae, dignitatis, fortunarum, libertatis, valetudinis, quam securim habemus, & sim facturus maiorem, nisi a proposito desistam. Se optimo animo & consilio haec cum eo communicare, quae tamen publicari non velit. Sed mihi ut significet se nec prohibere, nec iubere. Facturum me fratre dignum, si de meis periculis & quomodo ex his liberari possim me moneat.   A Secretario digressus frater meus incidit in Medicum D Brambachium, qui de me percunctatus, simulata mirifica commiseratione mei, suadere se inquit ut mature meis rebus consulam, emendatione concepti erroris. Id nisi faciam subiturum me graviora & atrociores paulo post: peracto eo Conventu qui celebratur in vicina urbe Hil

ten

tenberga, cuius decreta vellet Elector Saxoniae acerrime exequi. Hec etiam restare viam ad ea pericula effugienda, nisi ut agnitum errorem revocem. Neque id mihi fore dedecori aut detrimento, cum idem plurimi alij fecerint, atque inter caeteros etiam Cancellarius. Nuper vero et Maiorem publicam fecisse palinodiam, idque testatum esse hoc in Calumniatore carmine edito: quod cum dixisset, exemplum carminis ei porrexit, atque ita eum dimisit. Reversus Torgam frater, et de his rebus cum pluribus alijs Philippi nominis collocutus, reperit omnes sententiae in eadem, meque rogari et hortari, ut citra moram omnem non tantum abijciam errorem prorsus, sed quod in eodem casu alij etiam multi magni nominis in aula viri fecerint, supplex me abijciam ad pedes principum, fatear me meo merito punitum esse, culpam etiam si nullius debeti mihi conscius sim, deprecer, meque obligem iuramento quod oblivione perpetua obruere universa, et toto tempore vitae meae contra eos mali nihil moliri, ac ne cogitare quidem velim. Non aliter enim me liberationem consecuturum esse, nisi omnia hoc modo faciam: Nec velle principes subtilitates ullas in suis scholis et Ecclesijs tolerare. Haec ita ad me frater optima fide, singularem veritatis moralis perscripsit, ut vehementer me hortaretur et obtestaretur, simplici animo et studio, et mei sanandi cupido, meam ut sententiam scripto comprehensam proxime ad iudicia et assensus principum componerem, citra tamen conscientiae meae offensio.

efficaciam, & ad se ut mitterem, se mea causa facturum omnia: Sed maturato opus esse, ne Saevitia principum me antevertat. Narrationes has fratris mei cum legissem, etsi vehementer dolebam propter gloriam & veritatem filij Dej, principum animos indies magis magisq efferari: mea tamen innocentiae testimonio laetabar, quod altissimo silentio praeteriit ijs Calumnijs & mendacijs quibus eousq insidiati erant Vitae meae, machinationibus mirabilibus per annos duos integros, nihil reperient aliud in me quod desiderarent, nisi hoc unum quod sentirem de Christi persona in duabus naturis, & de praesentia eius in sacra caena id, quod certo scio doctrina sacrae testimonijs expresse traditum, fidei analogum, totius purioris antiquitatis, imo & Scholasticorum confessione comprobatum, & innumerabilium martyrum sanguine obsignatum esse. Sed quales istae sunt actiones? An sunt usq in eo caeci & excaecati qui nomen Ecclesiae iactitat? Erroris me accusant, & ut eum revocem flagitant, cum me audiverint ne quidem unquam, multo minus convicerint: Imo cum ne obtinere quidem potuerim ut audirer. Sed volunt ut exemplo Graecorum in Demetrij historia id perniciosum sanctum & iustum esse, principibus quod placet. Ab his autem actionibus cum summum mihi videam impendere periculum; te aeternum omnipotens, aeterne, verissime Deus, pater aeterne Domini nostri Iesu Christi, per & propter filium, Mediatorem & dominum nostrum toto pectore oro, me ut illumines, doceas, gubernes, confirmes Spiritu Sancto tuo ne succumbam, confundar aut deficiam in confessione veritatis tuae, neve quid faciam

libere

liberationis meae causa quod te offendat, aut sit scandalo Ecclesiae tuae, ne hostes Veritatis tuae exemplo mei lapsus aut defectionis a Veritate tua stabiliant & confirment suas blasphemias contra filium tuum, neve clament ac vociferentur, me iniectum in tragicos casus aut poenas tragicas propterea abiectum esse a facie tua, quia sonam & veram esse affirmo ex ore & patefactione filii tui hanc de eo veram doctrinam, quae te docet recte agnoscere in vera filii tui, Domini nostri Iesu Christi agnitione, & illustrat gloriam eius. Sed ut constanter perseverem in Veritate tua, & quidvis potius perpetiar ac perferam quam ab ea discedam. Tu nosti infirmitatem meam: Tu scis quod hoc non sit virium mearum: Tu ergo suppedita robur & vires: Tu rege, guberna, confirma me spiritu sancto, ne deficiat fides mea, ne languescat invocatio aut confessio mea, ne debilitetur spes mea; ne succumbam animo fractus conspectu periculorum & contumeliarum carceris, persecutionum, aut suppliciorum: ne mendacium Veritati tuae manifestae, ne tuae gratiae & misericordiae gratiam hominum, ne tuis mandatis hominum mandata, ne aeternae saluti caducam & cito perituram huius vitae bona pene in ipso limine sepulchri iam constitutus anteferam. Testare obsecro de Veritate tua, & vindica gloriam filii tui, prosterne te, velis blasphemias.

De Cancellario multo ante audiveram, benignum enim dimissum esse ab officio, & quinque millibus aureorum [illegible], sed ita ne penitus se abdicat. Miraberis clementiam principis: etsi dignum venia iudicabam propter aetatem

aetatem in principum ministerio summa fide consumptam. Sed non prius clementia consiliam fuisse Palinodiam cognovi, quam ex D. Brambachio eam rescivit frater, cui tamen silentium ea de re ille et aliis summa cum contentione iniunxit, ne vir bonus infamaretur. In reliquo consiliariorum numero, qui hanc palinodiam fecisse feruntur supplices, ut conservarent principum gratiam fuisse Abrahamum Bockium fama pervulgavit. Ionas autem a Zschesha constanter et graviter se gessit. Maiorem partem transfugiis in castra hostium exemplo et vanitate ac mendaciis insignem ac celebrem animo venalem habere fidem et animam nihil mirum est.

De his igitur actionibus omnibus, ut de prioribus iudicium iterum commendo Deo iusto iudici et vindici, et aliis etiam in hac vita viris bonis, veritatis et iustitiae amantibus omnium ordinum. Quomodo congruunt haec enim ad priora? Actum hactenus est per totis viribus ut opprimerer hac virulenta et violenta calumnia quod facta conspiratione cum externis et domesticis conatus sim dogma alienum in contextum harum ecclesiarum occulte et clam inserere. Quasiti sunt praetextus modis omnibus, accusationi Torgensi, et usurpata in me sententia faro aliquo sparsa expressa. In illis actionibus omnibus ostendi palam et constanter me hanc sententiam de coena nostro praeceptore primum amplexum, et in eadem ad eo confirmatum, et rationem eius me reddere quibuscunque sit opus paratum. Denique in ea me permansurum esse. Idque me non fecisse aut errore iudicij, aut impetu carnis, aut proterviate,

aut

aut curiositate, nec me perseuerare in sententia, spe ullius commodi, aut
in ullius hominis gratiam. Nec mihi quicquam unquam de ulla factione facien-
da in mentem venisse, nec factionibus propagari diuinam veritatem: Sed
me Deum timere, et ardenter inuocare, et auxiliante Spiritu sancto serio stu-
dio inquisiuisse veritatem, et interrogatum de ea confessum esse eandem meo
loco et vocatione. Id non tantum in his actionibus ostendi, sed nullo unquam
tempore dissimulaui ad illos qui de statu meo aut mea sententia per-
cunctati sunt. Et iniuriam mihi facit Illustrissima Domina si, quod Ran-
schouius mihi obijciebat, me accusat, a me decepta quod sit, nisi decepti-
onem, ut deinceps intellexi, hoc uelit esse, quod ad aulam non pertulerim
fabellas. Talia enim expectasse a me, ut ab alijs existimatum. Nam
quod nihil unquam dabo occasionibus de controuersijs motis occultorum, ig-
norare non potest, sicut etiam Ranschoui obiectioni respondebam, si recor-
datur sermonum meorum ad ipsum principem Electorem quos repetiui
aliquoties ipsa assidente, Non me nolle similem esse eius Ecclesiae quae sen-
tiat et doceat diuersum ab ea doctrina quam nostri Theologi eo scripto
exposuerint, cuius titulus est Grundfest: qua asseueratione id etiam
obtinebam ut princeps Elector totum librum uno quasi spiritu tridui
spatio perlegeret. Horum vero sermonum quod obliuisci non potu-
erit causa sum, quia eosdem aut similes repetiui in gratiam ad ipsam

epta.

epistola, in qua diserte & expresse de utroque articulo in ipsius manus scripsi. Primum de Christo vero Deo & homine, quod nulla possit esse Ecclesia, ubi hoc fundamentum non retinetur, cuius veritas ex sacra scriptura, & toto orthodoxo consensu piae antiquitatis est demonstrata a Theologis nostris. Deinde de praesentia Christi in sacra coena, scripsi quod in Academia sonet ea doctrina, quae sonuerit ibidem inde usque ab eo tempore quo Lutherus cum Helvetijs, interventoribus Bucero & Capitone transegit. Huius epistolae oblivisci non potuit. Ego vero me id vere affirmasse scio. Scimus enim omnes ab eo tempore Philippum etsi Lutheri sententiam nec perstringebat nec damnabat, ad alteram tamen quod inclinaret aperte ostendisse, & explicationes ad illam suas omnes accommodasse. Praeterea cum haud dubie meminerit, & quibus atrocibus literis Iacobus Andreas in me inflammarit & concitarit aulas Saxonicas, atque inprimis serenissimam Reginam Daniae matrem laudatissimae memoriae, ut principes ad me aula & schola eijciendum impellant, & de hac re quomodo cum ipsa Domina amicorum instinctu questus sim, ac hoc responsum quod tulerim, ut hac securo animo contemnam. Haec ergo cum haud dubie meminerit, cur mihi tribuit a me quod decepta sit, nisi id fortasse desiderat quod Confessionem meam non dederim descriptam principi Electori, ut in alijs fecerunt Concionatores aulici [illegible]. Sed fecerunt interrogati & iussi. Idem vero si in hoc

hoc articulo feriam initium, tum demum accepta inde occasio fuisset Spiri-
tissima ad me iugulandum hoc praetexti, quod occultis subiectionibus hoc
molitus, ut Electorem mea opinione infectum occuparem. Neque erat meae tem-
poris confessionis tempus antevertere, qui non ad dolentium sed ad medicandum
in nulla conductus eram: Cur ut in alijs fremant, in hoc etiam articulo confessio-
nem meam non flagitaverint? Imo ut & hoc addam. Meminerunt principes
quibus me dictorijs ex sermonibus Marchionis Electoris & aliorum singu-
larint, cum Marchionem iniquiorem mihi esse, alios me alijs praegravare
suspitionibus ob doctrinam de Coena sacra obijcerent. Meminerunt etiam quae
responderim, Nimirum de Marchione, Non magnopere me curare quid ille
mihi tribuat, modo hoc non sentiam de Sacra Coena quod ille sentit. De caete-
ris vero rogare me ut eos qui me praegravant sistant ad Colloquium, & iu-
beant eos armis instructos, me quoque paratum adfore. Denique quomodo ignora-
re potuit, in qua fuerim sententia, cum toties audiverit me ab ipso prin-
cipe & alijs proclamari ArchiCalvinistam, & cum me propter hanc causam op-
presserint. Similia plura cum inciderint, mirari satis non possum insi-
diosae occultationis quod me accusarit, multoque magis quod inter accusatio-
nis Torgensis capita haec levia tamque praecipua fuerint posita, quod Scriptum
me eius Cultorem non [illegible] quam a doctrina [illegible]:
Quod Catechesin Witebergensem laudaverim: quod affirmarim Theologos nostros
Calvinos

altius Academiam et corporis doctrinae desertores esse. Sed quaerendus fuit praetextus invidiae seditiosae. Ego vero multo iustius queri possem me deceptum esse qui confisus clementiae principum ob hoc ipsum, quod testes consilij meae sententiae nihil aliud, etiam tamen a clementia, aut hostile adversus me prae se ferrent, mansi in statione mea, etiam dehortantibus amicis, ac ne quid detrimenti meo discessu Academia caperet, cedere nolui, sed in quam operas omnes meas, fortunasque omnes impenderam, in eam et vitam impendere volui. At nimis certe citius virtuti et fidei meae credideram, ut me talibus artificijs principes opprimerent. Accidit igitur mihi, quod vox divina statuit: Maledictus qui confidit in homine. Cum igitur audiens et credens omnes homines ubique, dixerim eo, ut me turbulentae et seditiosae factionis praetextu sycophantice et violenter oppressum, vel palam, vel occulte, machina et solicitatione coactis, vel alio modo iniquitate: cur nunc exarmati omnibus telis alijs arripiunt velum ipsius doctrinae, de qua non tantum actionem mihi haereticae nullam intentarunt, sed nec cognoverunt, neque audire et cognoscere voluerunt confessionem meam? Id ergo quale sit, et quomodo cum antegestis congruat, et quam prae se ferat speciem, iudicandum commendo Deo et bonis viris omnibus. Sed et hoc quale sit mirari satis nequeo quod celebrari scriptis et testimonio suo cupiunt, quem ut seditiosum contra proclamarunt capitali accusatione absentem, non auditum, non admissum ad sui defensionem. Imo post accusationem et capitalem sententiam a tanto consessu regni sitam,

primum

primum interrogatum, Num verum me fatear esse eorum, de quibus in suspiti-
onem veneram? Sed Deo sit laus, honor & gratia, qui patefecit & vindicavit
innocentiam meam confusis inimicis meis. Experior autem indies magis
magisque, deque iisdem argumentis certioribus atque illustrioribus indies magis
magisque. Confirmor odij tanti erga me & tam callide occultati nunquam ad extremitates
opportunitates, causam aliam fuisse nullam, quam magnitudinem odij adversus veram
de filio Dei, vero Deo & homine, & de Cœna sacra sententiam. Id tam alte in-
sedit radicibus pertinaciter actis, ut nisi interitu meo non expiari, si potuerint,
nisi abnegatione veritatis non restingui possit, si reconciliari velim. Ad utrumque itaque
tentandum initae sunt hae rationes. Arctata est custodia, arctae sunt insidiae,
tensa retia non mihi non alijs, ut vel in sordibus meis computrescerem si custodiae
leges servem, vel si violem errore aut ex necessitate aliqua, praebeam eis oc-
sam in me saeviendi speciosum praetextum: Vel si nihil horum faciam, ut diuturni-
tas carceris, maestitiae, solitudinis, metus insidiarum, & conspectus miseriarum
in liberis meis, fractum me adigant ad defectionem a veritate Christo Doctoris
Stosselij; quod proponi mihi voluerint, minimum ut hoc modo eripiant mihi
aut vitam & animam simul per abnegationem veritatis, praecipitato in despera-
tionem & exitium aeternum, aut facultatem edendj illustrem confessionem de ve-
ritate ipsa quam sustinemus persecutiones istas & testificandi de mea innocentia,
si in solitudine moriar ut Cracovius & Stosselius. Sed vincet potentia tua

fili Dej

Fili Dei Iesu Christe in mea infirmitate, ne permittas hostibus meis, ut exultent lae-
titia, & glorientur de interitu meo, sicut de illorum laetati sunt: multo minus, ut ullo
exemplo defectionis meae stabiliant ac confirment mendacia ac blasphemias suas
contra te. Vel si opprimar tragicis casibus, aut si in carceribus & solitudine desinam
sicut mutus canis, sine testificatione de veritate doctrinae tuae & de mea innocen-
tia, ut tunc ergo clament ac vociferentur me propterea abiectum esse a Deo, quod
verum esse affirmo hanc doctrinam, quae asserit veritatem de te vero Deo & homine,
deque vera tua praesentia in toto ministerio, sic in sacra coena, & vindicat atque
illustrat gloriam tuam. Tuae me ergo voluntati ac misericordiae permitto, dedo,
ac trado: Tuae me potentiae commendo totum. Tu adsis mihi praesidio Spiritus tui
sancti ne succumbam, deficiam, aut confundar in confessione tui: Tu eripe & libera me
propter te, propter nomen tuum, propter gloriam tuam, in testimonium aeternum & il-
lustre iudicii tui de veritate tua. Aliquanto post
eadem quae ex fratre cognoverant confirmabantur, non minus certis aliorum
sermonibus, & incidebant plura alia quae ostendebant immanitatem odii in princi-
pibus adversariis veriorem hanc sententiam de filio Dei & de coena sacra, eique ad-
dictos indies magis magisque crescere atque exasperari. Nam iuvante forba-
tum palam odium hostile atque sempiternum huic doctrinae ipsi, tum toto libera-
ordine, quod testatum fecerant, deiectis omnibus in Glugna huiusque terrarum urbe
Lipsica Senatu motis, omnique dignitate spoliatis: Nobis vero captivis cr-
ares

cores perpetuus, Et miserijs nostris ac gemitibus, & lacrymis nostris adeo non
afficiebantur, ut supplicibus libellis tantum magis irritarentur. Neq. obscu-
rum erat exacerbari eos subiectionibus & incitationibus assiduis crudelium Sy-
cophantarum & hypocritarum, Cracovij, Selneccerij & similium. Sed nusq. id
euidentius conspectum est, quam in congressu decem Theologorum, mandato principis
habito hoc anno: Sexto supra LXX^{mum}: xiii die februarij in arce Lich-
tenbergensi, quatuor supra Witebergam miliaribus, cui occasionem & causam
praebuit Doctor Crellius, singulari haud dubie iudicio Dei, ut ingenij per-
uersi scelerata leuitas toti mundo patefieret & vindicaretur. Is Witeberge
antiqua consuetudine, Natalitijs Domini nostri Iesu Christi scripto publice pro-
posito exposuerat orthodoxam Ecclesiae sententiam de Vnione hypostatica dua-
rum naturarum in Christo: qua offensus Selneccerus, re delata ad principes,
perfecit ut vocaretur ad dicendam sententiam. Vocatur ergo ad Consiliarios,
et obiurgatur duriter. Sed non satis hoc visum est eius principibus & Selnec-
cero: Cumq. eius doctrinae fontes monstrentur in scriptis Philippicis, placet ut Lich-
tenbergam conuocentur Theologi certi, quos alienos esse a Vnione sententia constabat.
His datur mandatum ut Crellium refutatum castigarent ad Palinodiam, & auto-
ritate omni scriptis Philippicis detracta aliud & nouum doctrinae corpus con-
flent, quod sit norma deinceps Veritatis. Exponitur ijsdem quid consilij
habeat Elector de conuocandis Magdeburgum praecipuis Confessionis Augus-
tanae

tanæ principibus, quibus cum incaluit certa concordiæ ratio, in eam doctrinæ nor-
mam, & in certa capita controversorum articulorum, de consensu tamen plurimum the-
ologorum. Cellius ergo sistitur his iudicibus, tractatur inclementissime, obmu-
tescit penitus, amplectitur præscriptam palinodiæ formulam, abnegat Veritatem.
Dominum reverenter publico scripto revocat, amittit omnem gratiam principum, quam
insectatione Veritatis & oppressione nostri ante consecutus fuerat, imo in tan-
tum adducitur odium, ut mentio nominis eius tolerari amplius nequiret. Ce-
teri decretum faciunt, uno tantum resistente, autoritatem scriptis Philippi eam
quam hactenus habuerint adimendam esse. Pro norma vero doctrinæ habenda
hæc scripta, Confessionem Augustanam, Apologiam, Smalcaldicos articulos, utramq.
Confessionem Lutheri, & eiusdem Commentarium in epistolam ad Galathas, longiores artic-
los. Liber theologorum Witebergensium cui titulus Grundfest repudiatur: fit de-
cretum ut remittatur ad authores: Elector ut rogetur ne ad quaslibet intercess-
siones Theologos captivos dimittat: Quod tamen ut in decreti formula abtineretur indile-
vetur vix ægre obtinuit is qui restitit cæteris. Probatur consilium Electoris de
agendis ad Synodum principibus: qui si assentiantur, salutarem tandem illam opta-
tam diuque quæsitamque concordiam. Hoc Theologorum decretum cum princi-
pibus renunciatum esset, varia agitantur consilia de Academia Witebergensi penitus
abolenda, & reliquiis Lipsiam transferendis, quia non desinat Consensum quem
Elector quærat, coniunctionemque cum vicinis Ecclesiis impedire ac perturbare.

Ad

Ad eum constituendum quasi viam iam straverat Selneccerus, editis duobus a-
trocibus scriptis, in quibus praeterita omni mentione Melanthonis, tales praeco-
nes ubiquitatis & earum scripta amplectitur & extollit; Orthodoxa contumeliose
& acerbe reijcit. Ex his ergo iam luce meridiana clarius elucescebat quorsum alij
in principijs nobis progressa erat, Satanis spiritum & historiam simillima. Nec
ita multo post, XIX^na Martij decesserat Doctor Stosselius, repertus in lecto mor-
tuus mane, cum morienti nemo affuisset. Conflictatus is horribilibus cum ten-
tationibus propterea quod contra conscientiam Torgenses articulos manu comproba-
set sua, redijsse tamen ad sese & in vera poenitentia expirasse constanter ferebatur.
Haec ergo cum interea evenissent, ego minime dubitabam vera esse omnia quae ex
fratre & alijs didiceram: tamen ut certius explorarem quae ad me pertinebant,
mittebam cum mandatis filium meum ad Silentiarium leviticum quamquam mihi
inimicum, meo enim nomine, ut de ijsdem quae fratri indicarat percontaretur.
Ex quo cum audivissem eadem, nimirum nullam spem fore liberationis, nisi de-
cedam a sententia mea: quamquam non gravatim si quid peteret ad principes referre,
consilium penitus sibi deinceps, meque & hos meos carceres Deo uni & soli com-
mendare, qui si vellet posset me liberare citra humana auxilia. Sin autem
mori me in ijsdem vellet, non posse maiore precio vendere hanc vitam me-
am quam si impendam eam pro veritate & gloria Domini & Salvatoris mei Iesu
Christi, cuius praesentiam apud me conspicatus sum oculis propemodum

toto hoc

toto hoc tempore exilij & carceris mei, in horas & in momenta ab omni parte, nec de-
stituram mihi esse deinceps certo scio & confido. Si per humana me media servare
Deus voluisset, optimi & clementissimi Imperatoris intercessione me liberasset. Sed
agnosco & predico gratissima mente, me preter omnem spem & opinionem meam & alio-
rum, & citra omnia presidia & auxilia humana in hac corporis & virium mearum
imbecillitate hactenus ab uno & solo Domino Deo meo servatum, gubernatum & liberatum
esse, cui sit laus & gratia sempiterna. Amen. Vix renunciato filio sequebantur
tum responsa alia, atrociora per fratrem à Consiliarijs, nisi mature aut discederem à
sententia, aut scripta confessione affectibus principum satisfaciam, & simul fiam
supplex, paulo post redundatura in me esse graviora opinione mea. Addebant
minas, difficile mihi fore demonstrare Socerum in hac sententia fuisse, & graviter
offensos esse principes, quod testem me vocasse diceretur. Proponebatur exem-
plum scripti Zanchianj, & ostendebatur spes occultationis si deprecarer cum
extenuatione facti, cum non velim cedere & gratificari tantillum principibus.
ut hoc modo pellicerent me in nassam. Cum ergo intelligerem manifestis quasi
insidias ex mea confessione & deprecatione, cum pretextus innocentiae meae
obruendae, tum occasiones opprimendae veritati Christi atque opera mea, imo ad
mortuum Socerum meum falso testimonio meo in sepulchro confodiendum, &
id agi, ut inureret labes sempiterna infamiae nomini meo cum insanabili
vulnere conscientiae & atroci scandalo Ecclesiae, memor priorum actionum,
insidiarum, & violentiae, decrevi prorsus silere, & in spe ac silentio ex-
pectare

pectare & sustinere Deum. Fratri autem meo praecipiens, ne quid amplius mea causa laboret aut tentet ostendi quod illa nullius momenti sint, quibus ex sub-inductione aliquorum persuadere mihi conabatur sententiae mutationem, & apud principes deprecationem. Inculcabat is mihi iterum errorem dogmatis, quam ig-notum antea & his scholis & Ecclesiis invexerint pauci, subtilitatem magis quam veritatem sequuti: Principum decreta, quibus constitutum sit neminem hoc in-festum dogmate tolerare; Exempla aliorum qui redierint in viam: Spem recu-perationis amissorum omnium & restitutionis in locum ac statum pristinum, promissum occultationis si vellem, saltem ad exemplum conciliationis Zanchianae, ac deprecer, simulque ostendam displicere mihi quae de Philippo Wigandus in vulgus edidit, ne dissidia augeantur: quod asserere mihi ac probare Philippum eius sententiae fuisse, neque paulo ante obitum de ea confirmasse sit futurum difficile. Reprehendebat obstinatiam intempestivam, quae noxam mihi, meisque, ac Coniugi inprimis ac liberis: fore magis e re mea ac meorum, si in re non magna obsequar principum cupiditatibus. Ad haec ergo in hanc sententiam respondebam paucis, ut me affirmarem nec conscium esse ullius erroris, nec de ullo unquam convictum esse, sed demonstra-turum me esse, si impetrem ut audiar, sententiam in qua sim de utroque controversiae articulo, & orthodoxae Ecclesiae sententiam fuisse omni tempore & analogam esse fidei ac doctrinae Sacramentorum, & immotam atque aeternam Dei

veritatem

Veritatem esse, & didicisse in Academia, socero Magistro ac praeceptore inde usque à
tempore initae à Luthero cum Heluetijs concordiae, etsi paulatim magis magisque
sit illustrata. Neque à paucis esse vel excogitatam vel sparsam, sed probari eam
consensu maximae partis Ecclesiarum recte sentientium, quae à Romana discesserunt.
Hanc itaque me non esse abiecturum. Nec videre me quis sit inde fructus re-
diturus ad principes, si, abnegata veritate contra conscientiam, iugulem me dario
Socerum in sepulchro, excitem horribile scandalum in Ecclesia, sauciem con-
scientiam meam, insanabili vulnere: ex quo tandem desertus à Deo ruam in
desperationem, & exitium aeternum. Denique si praecludam mihi ipsi accessum
ad thronum gratiae Dei in quotidiana precatione, ne obstante vulnere con-
scientiae possim attollere cor ad Deum, oculos, & linguam, & deprecari cul-
pam tanti peccati. Ex mea enim defectione nihil authoritatis, nihil praesidij
principum religioni accessurum, sed sanos ac sapientes detestaturos fore potius
& principes & me: illos quod me coegerint discedere à veritate, Me quod
metu periculorum aut spe gratiae, impia levitate sim obsecutus. Si ferre
nolint neminem, obsecrare me propter Deum, ut saltem me aresti nexu & car-
ceris septis eijciant ex his terris, cum hac nota quod propter hoc dogma me
exclusserint. Exemplis aliorum me non moveri: Et quamquam recordatio pristini status
mei, honorum, dignitatum, commodorum; ac contra praesentium miseriarum,
aerumnarum, periculorum, paupertatis, maiorumque ac deteriorum metus non

leuiter

leviter me exerceant & cruciant, multoque magis complexus coniugis ac libe-
rorum: praevisa haec mihi tamen ac praemeditata esse omnia. Nec me velle
aeternae salutis iacturam anteferre fragilibus ac caducis bonis huius vitae, nec libe-
ris meis relinquere patrimonium defectionis a Deo, dirae exsecrationum in
nomen meum, & ignominiae famae ex defectione ab agnita Veritate. Non du-
bitare me Coniugem & liberos Deo curae fore, qui semetipsum sua voce ac pro-
missione constituerit ac professus sit patrem orphanorum. Cupere me tu scire,
quod ita meriti simus de principibus & dictis locis Solon & Ego, ut velint
nos ad egestatem & angustias redigere extremas. In reliquis, ut in men-
tione Zanchianae conciliationis, deprecatione, promisso occultationis & Vi-
gandiani scripti mentione, agnoscere me insidias, quae mihi struantur. Si iudi-
cent contamen totum tantum esse λογομαχίαν, cur me igitur qui privatus sim,
& minus doctorum hasce, tam acerbe & crudeliter persequuntur? Cur tanta
atrocitate condemnent alios? Occultationis blando nomine me non ca-
pi: Viri Christiani & Deum timentis esse, & statuere Deum καρδιογνώστην
Consciumque esse omnium, iudicemque & vindicem fore: & pro occultationis non
procurare, sed ita vitam & actiones instituere suas, ut qui in conspectu Dei
conspectu consistat, & αὐτόπτας habeat sanctos Angelos, omniumque piorum
ac honestorum hominum oculos, existimet in se conversos esse. Nec
debere me mihi deprecando attrahere, vel suspicionem culpae, quam potius vero,

aut

aut confirmare quâ accusatione iniusta, & sparsis in vulgus rumoribus falso &
sycophantice fuerunt mihi intentata. Alte infixam esse animo meo memoriam
priorum actionum & iniuriarum, quando me ex inopinato oppressum carceri
incluserunt, libris spoliatum amicorum, ut accusationem inde detexerent. Cumque
praetextus nullus reperiretur, & per satellitii illustris praefectum significaretur
mihi in carcere ex ore celebris, ne sim sollicitus, causam meam meliorem esse
opinione mea, & paeniterer principem capti: tamen contra ius & aequum extor-
serunt mihi quamquam plurimum repugnanti & de iniuria protestanti, & provocanti
ad iudicium Dei syngrapham quâ si nullum liberum fateretur practicis atque con-
spirationibus, quibus in promovendo meo & peregrino dogmate usus sim, maiora
me meritum esse, sed deprecationi meae condonata esse omnia, quae tamen nulla
unquam meam unus, nec culpam unquam agnoveram, sed a me ostenderedeputeram,
nimirum ut haberent quod ostentarent, si de iniuriis tantis vel ego quererer,
vel fama percrebesceret. Denique quando his iniuriis non contenti, ex syn-
grapha quam perscripserant mihi, & ad quam describendam me adegerant,
actionem capitalem mihi intenderunt absenti, solo falso crimine inde assumpto
sed condemnatione falsa, qua mihi innocenti nulla opus erat, abolita, & nulla
mea culpa me condemnarunt ad poenam deportationis, bienniique amplius
aliis adhuc longe atrocioribus iniuriis priores cumularunt. Harum actionum
memoriam obversari perpetuo animo meo: His me terreri ne iterum exper-
iar, qui summo vitae, famae, & conscientiae meae cum discrimine, semel sum
per

perstrinctis. Quid dissimulem? non facturus esse, si nunc deprecer, innocentia mea patefacta & demonstrata tot testimonijs illustribus, & falsis ac sycophanticis commentis ipsorum elisis, cum antea non deprecantem rerum fama & crudeliter atq ignominiose insontem iugulare conati sint. Wigandi in ani scripti mentione hoc agi insidiose, ut si me inglicent, agant dericops vel invitum pro mendaci & sycophantico Crellij scripto contra Wigandum dimicare: Me vero Wigando gratias agere de utroq, et quod nunc scripserit dissensisse Philippum à Luthero in causa sacrae Cenae, et quod sycophanticum atq. improbum Crellij mendacium redarguerit: praeclaris paucorum hoc dogma in Academiam Witebergensem introductum esse. Certe esse enim utrumq, & dissensisse à Luthero Philippum, maximis & gravissimis de causis, paucis annis post Concordiam Wittebergensem, cum dialogus Oecolampadij respexisset totam antiquitatem evoluisset, & pervestigasset accuratissime, & Luthero tamen maximis virtutibus de causis se non opposuisse, verum horridiores eius sententias, ut in alijs paulatim moderari coepisse. Atq. Deploratum mihi esse Luthero & Philippo vivo utriq, quae hac in parte intercesserint. Nec me alia, Deo adiuvante esse dicturum quoad vixero (q) quae sint mihi probe comperta & perspecta. Non autem hoc Controversi, Utrum idem vel diversum senserint Lutherus & Philippus: Id enim diversum esse, luce meridiana clarius esse, velle asserere Wigandum: Sed utrum recte senserit? De veritate sententiae

utriusq

utrinq. quaestionem esse & controversiam. Pareorum autem praeclari quod sit digna recens infectum, calumniam esse sycophanticae excogitatam, ut sit totum illum patre crudelitatis non minus ipsa invidiam late manifestum esse. Insidias ergo cum haec graves & periculosas non obscure prae se ferant, ne me tri irretitum demumque impellant, & adigant ad alia atrociora, Velle me patienter ferendo ad praesentes aerumnas, ad graviores alias, si ita Deo placeat, expectare & sustinere Dominum certa cum fiducia praesentiae ipsius apud me, & spe cum auxilij ac liberationis, si ita ipsi videatur, cui me meosq. commendem precibus & gemitibus assiduis.   Haec iubebam fratrem, si sit occasio, renunciare ijs, a quibus sua mandata sua responsa sua acciperet. Si tamen non impetret, ut cum integra & libera mihi conscientia, concedatur reditus ad meos, & fiat mihi potestas serviendi Deo, & ijs qui expetunt operam meam cum anxie & sollicite, gratissimum hoc mihi futurum esse. Non me impeditorum esse, nec posse me quidem impedire quae ipsi faciant. Nec esse causam cur a me principes quicquam metuant. Nihil me contra ipsos moliturum esse, sed contentum fore sorte & vocatione mea. Comperisse me multo ante metuere principes famam qualemcunque nominis mei: & amicitias quas mihi Dei beneficio cum multis praestantibus viris intercedere sciunt, ideoq. metui a me peregrinos, de quibus omnibus ante res motas agitare debuissent. Sed non me prohibere posse cur timeant cur metuant.

quo

quo minus illi libere iudicent de omnibus quae in me & aliis suscepta &
statuta fuerunt: Et simul diutius me mortuo liberiora fore iudicia & bring
alahi & posteritatis. Ac mihi quidem minime curae esse, ut quomque
in principes conciterem, sed Deo me permittere ac commendare iudicium ac vin
dictam; ipsosque deficientes assiduis, tumultu, calumniis, persecutionibus, insidiis
vires ingenii & corporis mei lacerare me in momento, ut non vivere sed bea
beatamque & cum Christo ut mori mallem, quo in conatu me ut adiuvet
filius Dei, per spiritum sancti; toto precor pectore. Amen.

Bibl. ... nr. 206
traducta in latin p. 155.
Doctor Peucerus
rumore quodam Doctor
(arcesem sibi parari-
tiane pro sui defensione)
de falso sibi impositis
responsionem for-
mavit

¶ Alß ein geschrey außkommen, wie Doctor Caspar
Peucer von Rochlitz in hefftiger gefängnuß solte
genommen worden: sed falsò: hatt er sich gleich..
wol auff diese antwort vnnd supplication geschickt.

Mitt was meyner verbrechung Ich meyne genedigste herrschafft dermassen
wider mich bewegt, vnd erbittert: vnd so zur geschwinder hefftigkeyt
vnd verfolgung verursacht: oder durch was anstifften vnd verhetzen
sollichs geschicht: kan noch zur zeytt Ich nicht wissen. Wie man aber mit
mir vmbgangen ist, vnd mit was griffen man mir zugesetzt hatt, das ist
den Räthen so darbey gewest, bewust. Zu diesem hatt man mich be-
schüldigett Ich hette über meyne zusage mich vnterstanden durch Conspi-
rationes vnd practicas, newe Sacramentirische lehre in diese land einzufü-
ren, hette schrifften darvon außgesprenget, die außheimischen vnd frem-
den Theologen verfüret: dieser aber nicht das wenigste überweisen, viel
weniger mir irgent etwas fürgelegett, das Ich von diesem artickell solte
außgesprengett haben, das Ich den zum höchsten begheret habe. Dan meyne
notdurfft gewesen vnd noch, meyn gewissen gegen Gott so woll zu ver-
wahren, alß meyne trewe gegen vnserm genedigsten herren, wie Ich
dan in meyner grossen schwachheytt damalß so viel Ich vermochtt
berichtet habe, aber mir ist der keyner widerfaren, vnd bin dennoch
gedrungen worden eynen abschied wider mich vnterdeint vnd vnter

schreibett

schuldet anzunehmen, da Ich habe wollen ledig werden, dariennen mir
unrecht und zuvill geschehen, wie Ichs dan den Räthen anheim und
in Ihr gewissen gestellet: Und da entlich nichts helffen wollen, Gott ge-
klagt, heimgestellet und befholen habe. Darnach da man mich
zu dresen restituiert hatt ad locum & professionem meam zu Wittenberg,
hat man nichts destoweniger zu Torgau mich auffs new den mir
abgedrungenen abscheydt uberfordert, beschuldiget, verhoret, und un-
beschuldiget in gegenwart der Landschafft wiederumb auff den dress-
dischen abscheydt verurteilet gegen Wittenberg in meynen Stand und
beruff. Zum letzten hatt man mich zu Torgau nach
dieser verurtheilung der Landtschafft erst auffs new bey meynen
eydt und pflichten, und bey meynem hochsten gewissen erinnert
und ermahnet, Ich solte frey aussagen und bekennen, was Ich umb
die Conspirationes mit Pfaltz, Doctor Ehem und Beza wissenschafft
hette. Da Ich nun meyne unschuld abermall fur Gottes angesicht
genungsam dargethan: hatt man mich erst auffs new gestraffet,
meynes Ehrenstandts und beruffs entsetzett, ins elendt verstossen,
und verbannet alss eynen ubelthater, und keyne ursach angezeyget,
sondern alleyn es geschehe auss erheblichen nottwendigen ursachen. Ob
Ich nun sollche geschwinde process wider mich, und verfolgung, mit

meynen

meynen Herren, vielfaltigen gelaisten diensten vnd vnsere genedigste Herr-
schafft vnd diese Lande verdienet habe, vnd sonderlich auch dz man an die-
sem allen nicht gesattigt, sondern mir die gefengnuss zu scherffen vnnd zu
erlengern im furhaben: das befehl Ich Gott. So hat man Mir
vnterhalt zugesagett, vnd ist mir kein heller gefolgett, sondern man
gedenckt auch mich vnd mein arm weyb vnnd kindt in die eusserst
armuet zubringen. Ich will aber erstlich nochmals zum vnderthenig-
sten vnnd vmb Gottes willen meyne genedigste Herrschafft: die ande-
ren aber so darzu helffen vnd rathen zum dienstlichsten vnd freund-
lichsten gebeten haben, die wollen gemach thun, vnd meyner mit fer-
nerer verfolgung, sie heissen wie die wollen verschonen, vnd wolle ge-
denken das Ich nicht verschuldet, das die mich nicht vberweisen,
dessen so sie mich beschuldiget haben, vnnd wollen Ihnen an diesem
lassen genugen, das Ich bisshero mit aller gedult vnd still schweigen
vber mich gehen lassen vnnd ertragen habe: vnd wollen betrachten
furnemblich Gott vnd das gericht Gottes, darnach die hauptsache
an Ihr selbst, welche betrifft die Ehr vnd die warheyt des Sohnes
Gottes; Zum dritten meyne vnschuldt, der Ich niemals keyne con-
spirationes oder practicas: viel weniger vber verbott gemacht habe:
Darfen mir auch kein furhalten mehr gethan: In summa, das
Ich

unschuldig. Sondern zur warheit hab Ich mich bekent in disen beyden
artikeln so strittig seynd, so offt Ich bin gefraget worden, von des Her-
rn Philippi und meyner meynung. Da hab Ich nicht sollen ver-
schweigen, vermöge der ernsten drawung des Sohnes Gottes: Wer
mich verlaugnet für den Menschen, denen will Ich verlaugnen für
Gott meynem vater. Ich bit nachmals zum underthenigsten,
und umb Gottes willen, man wolle betrachten was man thue, und
nicht so gar geschwinde fharen: und sich an Gott, an seynem Sohn
Jesu Christ, an seyner warheyt, an meyner unschuldigen person
nicht vergreiffen. Den so man mich der meynung halben, deren
Ich bin, nicht dulden hat wollen, warumb hatt man mir den
langst meynen abscheid nicht gegeben, da man es wol von mir
gewüst hatt, welcher meynung Ich sey, etc. und noch weyß von vie-
len andern, gegen denen man also nicht verfharet. Und warumb
helt man mich auff, den allein das man mich ängstige, kranke
martere, und plage etc. Ich hab es ja nicht verdienet: Von
meynem glauben aber und meyner seelen seligkeytt muß Ich Gott
und meynem Herrn Jesu Christo rechenschafft geben, bey verlust
meyner Seelen seligkeit. Darumb bit Ich zum dritten umb
Gottes willen, man wolle mich ferner, für meyne unschuld

nicht

nicht verfolgen mit gefangnüss oder ander wege, sondern loss und ledig
geben, und meyner wege ziehen lassen. Da Ich aber uber all meyne
hoffnung und zuversicht nichts erhalten solte;: kan Ich armer, ge-
fangener, verstossener, und nunmehr von Idermann verlassener Man
dissmall mehr nicht thun, den Ich mich in gedult gebe, und mich un-
terwerffe mit gedült und mit gehorsam, deynem gnedygen, barm-
hertzigen, vaterlichen willen, o Allmechtiger, Ewiger, Barmhertziger,
wahrer Gott, der du mir solch Creütz auffgelegt hast: Dar-
nach, das Ich dir, Ernsten, gerechten Richter, betrüblich meyn Elende
klage, das Ich also mit gewalt soll untergedrückt werden. dich
treuen Gott, bitt Ich, du wollest endlich auffwachen, mein
vilfaltiges rüffen, schreyen und seüfftzen zu dir erhören: dich
meyner annehmen, und meyne unschuldt an tag bringen, und
rechnen an denen die mir es angestiftet und zugericht haben:
Daran Ich dan nicht zweiffel es stehe kürtz oder lange an, so

// und Sie in die grube stürtzen, die Sie mir gemacht haben //

wirst du warhafftig dich der Ehre und warheyt deynes Sohns
Jesu Christi, und meyner unschuld annehmen, und dich erzeigen
zu deyner Zeyt alss ein Allmechtiger, ernster, gerechter Gott
und Richter etc.

Ad Ill:mum Electorem Saxoniae etc.

Ill:me

S. D. Illustrissime princeps, Dux Saxoniae Elector: Domine clementissime: p 173 176

Quod ceterum hactenus Celsitudini tuae, & patientissima subiectione tuli, quae in me diversis sententijs statuta fuerunt, una hac spe, quod conceptam ex calumnijs indignationem adversus me, patientia mea multiplex tandem sit superatura: norunt Consiliarij a Celsitudine Tua Iudices, quos sua Conscientia docebit, de quibus me convicerint ex ijs quae obiecta fuerunt, & quam aequum, & malum omnino quod sit actum. Ita autem tuli haec omnia, ut nunc mihi carceribus, exilijs, infamia, mulcta, & omnibus humanis vitae ornamentis ac praesidijs spoliato nihil superesset quam habitus vitalis, quem aegre duco, pedem alterum jam in sepulcro habens, morti quam vitae propior. Suscipiuntur tamen in me atrociora: Ad quae ne sileam amplius, cum desertus sim ab omnibus hominibus, provoco ad Deum, summum & iustissimum judicem omnium nostrum: & coram hoc qui est inspector cordium, testor sancte, quod & feci antea apud Consiliarios judices, me nunquam quicquam illorum aut fecisse aut cogitasse quae insimulor fecisse ad promovendum negocium Sacramentariorum, ut nunc vocant, in his terris per conspirationes & practicas: neque in omnem aeternitatem de hoc convinci posse. Hanc ad tribunal filij Dej coram in extremo iudicio in faciem Celsitudinis Tuae ita sum repetiturus. Interrogatus de mea & Soceri mej sententia confessus sum veritatem, quam convictus testimonio Spiritus Sancti

in meo

in meo corde. Veritatem esse credo, idq. meo loco feci, non insidiose, non per conspirationes aut practicas, ut mihi falso tributum est. Praecipit mihi confessionem sui filius Dei cum summa comminatione: Qui me confessus fuerit coram hominibus: hunc confitebor coram patre meo, qui in caelis est: Qui me negaverit; hunc negabo. Tribuj itaq. filio Dei, redemptori meo quod ei debeo: in Xto servissimum mandatum: Sicut omni tempore Celsitudini Tuae tribui & praestiti summa fide quae illi debui; quam me coluisse & ornasse multo magis quam subditorum Celsitudinis Tuae quemquam, testes sunt Deus, Conscientia mea, Scripta mea, tot summi viri & mediocres, quibus perspecta mea vita fuit. Quapropter Celsitudinem tuam per aeternam salutem animae tuae, per tranquillitatem conscientiae tuae, propter gloriam filij Dei Domini nostri Iesu Christi supplex oro & obtestor, ne in me insontem propter confessionem agnitae Veritatis tam atrociter saevire pergas, neue Te contamines innocentia mea: Sed dimittas me ut reliquum vitae meae quod breve erit, cum tranquilla Dei in mea caluitie degam, orte mea inserviendo Deo & hominibus. Nihil concionabor Cels. Tuae, quia id mei officij non est, sed tuam Celsitudinem supplex oro & obtestor, ut Conscientiae & animae suae parcat. Quod si nihil obtinuero, consolabor me exemplis Prophetarum, ipsius filij Dej, Apostolorum, & innumeris alijs, & in quos simili modo saevitum est. Et Deo confirmante & confortante

uante perferam has aerumnas. Sed certo sciat Celsitudo Tua, Deum fore
judicem ac vindicem. Itaq. iterum supplex oro, ut Cels. ingenium T. mentis
oculos aperiat, cor ad se convertat, & flectat animum ad moderata con-
silia. Bene & feliciter valeat Celsitudo Tua. Datae Rochlizij

Cels. Tuae . subiectissimus

Casparus Peucerus.

p. 178.

Amplissimis Viris, nobilitate, prudentia, doctrina &
dignitate Excellentibus Dno Johanni Bernsteinio,
Dn. Doctori Lindemanno, & Caeteris Consiliarijs Illus-
trissimi principis Ducis Saxoniae Electoris &c dominis
& patronis suis reverenter colendis.

S. D. Amplissimi Viri, patroni cum reverentia colendi: Meministis me,
cum quomodo sit actum; de quibus accusatus sim; quae non agnoverim ob-
jecta mihi, & multo minus sim convictus; quomodo ad conscientias & judi-
cia vestra, & ad tribunal Dei, ad iudicium tandem extremum provocave-
rim: ne repetam ordine singula. Meministis quam diversas mihi tulerit
tis sententias: quam placide tulerim vobis; quam patienter tulerim omnia, spe-
rans fore, ut patientia victrix superaret acerbae indignationis impetum.
Sed cum non modo non mitescere, verum alios & Casparum in me odia
& indignationem, & atrocia decerni intelligam: iterum provoco ad ju-
dicem

dicem ac Vindicem Deum, Vos pro salute animarum vestrarum aeterna, & conscientijs vestris obtestans, ne me opprimi insontem sinatis. Satis pertuli huiusque cruciatuum, Exilij, infamiae, egestatis, maestitiae, aegritudinis perpetuae corporis afflictissimi. Sufficiant haec. Quod si me auxilio, opera, intercessione, patrocinio & testimonio vestro destitueritis: non dubitetis filium Dei vindicem veritatis, gloriae, & regni sui haec non tantum in vobis, coniugibus, liberis, negotiis, fortunis vestris, & quaecunque caetera in hac vita habetis, sed in animabus vestris ulturum esse. Agitur de veritate & gloria filij Dei, propter quam cum sustineam haec omnia, non sinatis me jam plane confectum & ad extrema redactum macerari & excruciari amplius, sed operam date ut liberatus dimittar. Nec dubitetis filium Dei gemitus & preces meas, & multorum qui pro me funduntur tandem exauditurum esse. Bene & feliciter valete.

Casparus Peucerus D.

Qua ratione Doctor Peucerus aulam Electoris Saxonici frequentare ceperit et quae ipsi ibidem acciderint 179

Ris. Q. 12° 8.

Cit. 418–437

Bericht wie Ich zu Hofe kommen sey und wie es daselbst ergangen.

Zum Hoffdiensten und zum Hoffleben hab ich die tage meines lebens kein lust noch willen gehabt, hab mich auch von natur nicht tuchtig dazu befunden, darumb ich mich auch niemals darzu gehalten, viel weniger genötiget od gedrungen habe. Sondern bin ich eine Schulperson blieben, und hab mir an meinem Schulbrauche genugen lassen, und hette wol leyden können, man hette mich gantz und gar mit der Hoffbestallung zufrieden gelassen. In der schulen meines berufs ampts lesens und schreibens warten lassen, wie ich aber an Hofe kommen bin und wie mirs daselbst ergangen will ich kurtzlich erzelen.

Nach meines Schwehers seligen gedechtnus absterben des Herren Philippi, da ich mich der Universitet auf befehl der Seniorn mit grosser mühe und arbeit angenommen, und mir Gott gnade segen und gedeyen dazu verlihen, bin ich erstlich durch den Herren Doctorem Ulricum Mordisium und den Secretarium Johann Jenisch

en,

unsern Gnedigsten Herren dem Churfürsten zu
Sachsen angeben, und von namen allein bekant ge=
macht worden. Nachmals da dieser Gnedigster Herr
der Churfürst zu Sachsen die löbliche fürsten
stifftung der Stipendiaten zu Wittemberg gemacht
und fundiret hat, bin ich zu berathschlagung der=
selbigen fundation neben dem herren Pfarrherrn
Doctore Ebero erfordert worden, und hat mir da=
zumal V. Ch. G. zum ersten zugesprochen. Es
seindt auch dazumal etliche Medicæ tractationes
und Collectiones fürgehalten die ich erörtern lasse.
Aber lange zeit hernach da die enderung mit Doct=
or Mordeysen fürgenommen, bin ich in sachen die
Universitet belangent gegen hoffe von meinen
herren Collegis neben Doctore Sebastian Theo=
dorico abgefertiget worden, da mich dieser gene=
digster herr der Churfürst zu Sachsen aus sen=
derlichen Gnaden selbst zu sich gefordert und
mir auff unterthenigst ansuchen gnedigste reso=
lution und abschiede gegeben, auch mir befolhen,
wann künfftig der Universitet halben etwas
zu suchen were, ich solte es bey V. Ch. G. selbst
suchen

suchen, dass ich mich zum vnterthenigsten gegen seiner
Churf: G. bedancket habe, vnd habe dem selbigen be-
richt hernach geuolget, doch alle sorge, vnd alle zeit
dennoch ben, ds ich für E. Ch. G. vnd an der selbigen
taffel vngefordert nie kommen bin.

Sindt dem mal hat mich vnser G. herr vnd
Churfurst wol vmb sein Ch. G. dulden kommen, vnd
mich offtmals zu E. Ch. G. erfordern lassen.
Es hat auch D herr Doctor Georg Cracau wie
er an Doctor Mordeysen stat zum Cammerrath
verordnet worden sonder zweyffel aus guter
wolmeynung viel dazu gethan vnd gedienet.
Ich muss aber wann ich die warheit sagen vnd be-
kennen will ds sagen, ds mir Gott der ein hertz
kündiger ist zeugnis geben wirdt in alle ewigkeit,
erstlich ds sich meine gnedigste herschafft mein
Gnedigster herr der Churfurst, desgleichen meine
gnedigste frau die Churfurstin, sich die zeit so offt
ich gegen hoffe kommen, gegen mir zum aller
Gnedigsten erzeigt, vnd verhalten, vnd mir allen
gnedigsten willen erweisen haben in mehr dann

S

ich here wünschen, begeren und verdienen kan,
will auch solche grosse genade die ich empfangen
den tage meines lebens nicht vergessen sonder
dieselben rhümen und preisen, mit warhafftig-
er danckbarkeit, mit hertz und munde und wil
mit Gott in alle ewigkeit dessen zeugniß gebe
auch alle frome leute, dz ich gegen meinem gne-
edigsten herren und meiner genedigsten frawen
ein unverfelschtes trewes hertz gehabt habe,
und ob Gott will haben und behalten will, habe
auch dz denn gewiss am tage ist, in meinen schrif-
ten die ich für mich und andere in druck gegeb-
en und hie Ch. G. hoher und mehr geeh-
ret, gerümet, und gepreiset, dann von kei-
nem auf erden geschehen, und ob ich wol iezund
als eine untergedrückte person, die sich nicht regen
darff noch kan leyden muste, dz mich meine wider-
sacher und feinde one einigen grundt und ursachen
zum höchsten und gifftigsten verleumden, schme-
hen lestern und schenden, so gebe ich mich doch in
meinem gewissen, von wegen meiner warhaff-
tigen

tigen unschulde allerding wol zuvertriben, und bevelhe
es dem gerechten, trewen warhafftigen Richter
dem almechtigen Gott, der meine unschult an tage
greifflich bringen, der ganzen welt kundt und
offenbar machen, dieselben rechen und strafen würdt
an meinen kindern daran hab ich gar keinen
zweiffel. Zum andern müst ich frey und of-
fenlich bekennen und aussagen dz ob mir wol
grosse gnade von meiner gnedigsten herrschafft
vilfeltig widerfaren ist und von ir so offt ich
kommen mit allen gnaden bin angenommen
und empfangen worden, dz sich mancher nicht
allein würde erfrewt sonder lober nommen
haben, jedoch so offt ich hinfürtte erfordert wor-
den bin ich darob erschrocken und mit forcht
und kleinmütigkeit dahin gezogen, villeicht dz
mir dz herz gesagt hat, wz mir darob en-
lich begegnen würde oder villeicht dz ich sonst
aus betrachtung viler exempel in historien be-
dacht, wz grosse gefahr denen zu gewarten die
zu hoffe leben, und sonderlich der bey den her-

ren angesehen und wolgeliten ist. Was aber mir
warheit sagen, dz ich niemals dahin mit freuden ge-
zogen bin, und ie mehr ich gnade zu hoffe gefund-
en habe ie forchtsamer verzagter und kleinmütig-
er ich worden bin, ie mehr ich den hofe geflohen
hab, dz Gott weiß. Solcher kleinmütigkeit ist
dises die fürnemste ursach gewesen, dz mir aus
beiden alten und neuen historien nicht unbewust,
wie es zu hoffe zugehet, dann dz ich mit kurz-
en worten anzeige, wann einen schon die herrn
wol leyden konnen so konnen ine doch die die-
ner nicht leyden, und findet einer die, der and-
ern andere ursach, es sey eine ware od schein
ursach, solt sie auch vom zaun gebrochen werden,
ine zubeschweren, zuverkleinern, zuvernichten,
anzugeben, dz geschicht so lang, biß man ine fel-
let, ist er gefellet und ligt darnider, so gehet
hernach iederman mit füssen uber ine here, und
müst es gethan haben dz er sein lebtage nicht
gedacht hatt und ie besser und hoher einer bey den
herren daran gewesen, ie hefftiger er angefeind-
et, verkleinert, außgereütet, nochmals gantz
und

und gar gedilget wurdt.

Dieser ding betrachtung hat mir Ur-
sach geben den hoffe zu meiden und zu fliehen,
und doch dieweil ich mich nicht habe können darvon
gentzlich entschlahen mich zum höchsten sechs stuck
beflissen, so offt als ich gen hofe kommen bin.

1 Erstlich dz ich mich gegen hochgedachten
Unsern gnedigsten herrn und unser Ehrwirdigst-
en Frawen, In allen dingen so vil mir Immer
mehr muglich und menschlich, unterthenigst, willig,
dienstlich, unverdrossen, trew, warhafftig, ver-
schwiegen erzeigte und bewiesse. Und bin
ich dessen in meinem gewissen gentzlich ver-
sichert und gewiß dz ich wid ir Ch. G. mitt
wissen, bedacht fursatz und willen im wenig-
sten nicht gehandelt und gethan habe. Dan
den Wittembergischen Catechismum und den
Pforteschen brieff belangent, dz einige man mir
für zuwerffen pfleget, ist mein gnedigster
Herr mit meiner antwort und entschuldigung
gar gnedigst zufriden gewesen, sich auch in
allen

allen gnaden darauff gegen mir erkleren last,
en, und in gegenwart selbst erzeigen, will auch
nachmals erzelen wie solches zugangen.

II Zum andern dz ich mich zu J. Ch. G.
in ire gemach, zu irer taffel nicht drungen
noch genötiget, darumb ich mir mich auff gemei,
ne bevelh one sonderlich meine widerholte erfor,
derung und berufft eingestellet habe, wan ge,
schen dz fast so offt ich gen hofe kommen,
mir von J. Ch. G. bevolhen worden, allemal
zeiten bey J. Ch. G. taffel zuhalten, hab
mich auch meines aussbleibens, und dz man
mich alwege hatt sonderlich fordern und berufft
en mussen, gegen meinem gnedigsten Chur,
fursten etlichmal unterthenigst entschuldiget
und ursachen furgewant, damit J. Ch. G.
zufrieden gewesen.

III. Zum dritten dz ich mich enthalten und
entschlagen aller ding und sachen die meines
beruffes nicht gewesen, darumb hab ich eins
iden dz seine warten lassen und verrichten,
und

vnd dz meine gewartet, nicht fürwitzig nach frem-
den sachen gefragt od gegrübelt mich in nichts
eingemengt od einglassen, wie es nicht gemei-
net werden, hab auch nichts geredt od geurthej-
let von geistlichen od weltlichen sachen, darumb
ich nicht gefragt worden, vnd da ich gefragt
hab ich doch in denselbigen eine masse meines
beruffs gewiss gehalten, darinnen ich nicht
zuuil noch zu wenig gethan, habe auch kei-
nen in seinem ampt reformiret od gemeistert.
IIII. Zum Vierten dz ich einen iden sei-
ne gebürliche ehr erzeigt, vnd eine iden für
deme hielt, für den er zu halten ist. Dar-
umb ich mich gegen einen iden zum demü-
tigsten als ich könte vnd vermocht, erzeigt, vnd
mich, dess ich vormals Gott zum Zeugen anruf-
fe vber niemandts vnd in keinen dingen vber-
haben habe.
V Zum fünfften dz ich niemandt verleum-
te od vbel ingebe, od wie ichs nennen mag, zum
ere,

wenigsten beschwerte, darumb ich auch solchs nie ge=
than, und weyß ich mich keins zuerinnern, dz ich ye=
mals ubel gedacht, es sey denn zu meiner entschul=
digung und verteydigung geschehen, des ich mich
doch so vil möglich gemessiget hab.

VII. Zum sechsten dz ich unsern gnedigst=
en herren den churfursten nit außbieten dür=
fft oder kund nicht beschweren. Darinnen ich
E. Ch. G. fur mein person unterthenig versich=
ere. aber E. Ch. G. churfurstliche hochloblichkeit zu
erbauung, besserung und erweiterung der Universi=
tet Wittenberg hab ich wol gebraucht, dz bekenn=
e ich. Darinnen ich aber dieses bedencken ge=
habt, dz nicht allein der Universitet damit ge=
dienet und auffgeholffen wurde, sondern dz auch
E. Ch. G. dasselbige behalten in iren hen=
den, und sind derselben zu iederzeit wi=
derumb mechtig wann sie wolten.

Dieser sechs puncte und artickel
hab ich mich zum hochsten beflissen und be=
muhet, denn auch so vil menschlich zuthun ge=
wesen mit wissen kursatz und willen zu

wi=

wider nicht gehandelt, und doch danehen so viel müg-
lich mich von hoffe müssigen und abgesondert, in hoff-
müg keine zürnzeklichen dz ich mich besorgte, aber
leider nicht habe verwerren können. Bin auch all-
hie im hoff medicum nicht ehe dann etwan bis
4 herren bestellet worden. Und hab solche
bestallung mit beschwerde und betrüebniß ange-
nommen. Denn mir mein herz allwege
schwer und betrüebet zum hofleben gewesen,
weiß auch dz man mich nicht frölich alda wirdt
gesehen haben.

Diese grosse gnade aber in d[em] ich bey
meiner gnedigsten herrschafft gestanden die hat er-
liche zu hass, neid, und missgunnen wider mich
erregt und bewegt, denn ich doch meines wiss-
ens mit dem wenigsten nicht zu nahendt gewes-
sen bin, dieselben haben fast lenger dann in die 3
Jar her ursachen und gelegenheit gesucht, wie
sie dieselbige gnade biegen oder brechen, und mich
erstlich in verdacht, balt in ungnade und endlich gar
herunter bringen, und in die eusserste schmach und
schande, auch leibs und lebens gefar setzen möch-
ten.

ten. Vndt sindt dieselbigen erst recht erbittert
worden, weil mich durch die Gnaden fall, dz sich
mein gnedige Herrschafft so hoch gedemütigen
vnd sie erstlich zu Wierenberg in mein behausu,
ung eingestellet, vnd alda die von mir selbst bestel,
te malzeit, hürbergen sonderlichen gnaden ge,
halten, nachmals mich vnwirdiglich bey d taufft
derr iungen Herrn Hertzog Wolfft hochlob,
licher gedechtnuß haben stehen wollen. Welche
bede soll meine feinde erstlich rechte vnd wunder
vnd erbittert, mich aber merlich gar kleinmütig vnd
verzagt gemacht, vnd in die eusserste not bracht
haben, dann ich all bald bey mir dz bedacht vnd
geschlossen, nun ist es mit dir auß, dann von der
an werden deine mißgönner viel mehr dann
vorhin vrsach suchen dich zu drücken, biß sie
dich gentzlich vnterdrücken. Dz diese gedancke
an mir eingefallen vnd mich offtmals betrü,
bet, vnd geengstiget haben, dz weiß Gott,
der ein hertzkündiger ist, es haben sie auch wol
etliche fromme vertraute leute von mir gehört.
Es ist aber leyder bald darauf erfolget, vnd
da

da nu zu mir keine, welliche vrsach hatt finden
konnen, da hatt man so lang in den Theologischen hendeln
gegrübelt, biß man mich mit hineingezogen hat.
Es mage auch viel zu meiner verfolgung geholf-
fen haben, daß ich an Doctor Cracouium vnd sei-
ner freundtschafft lust gehalten hab, denne man
sonderlich feindt geweßen. Nun hab ich nicht vr-
sach gehabt von eins fürsten od niemands zuuerlaß-
en alß meinen alten trewen freundt, dieweil er
bey vnserm Gnedigsten Herren, in den höchsten ver-
trawen gestanden vnd bliben ist, vnd sich vnserer
Vniuersitet, vnnd die mich gantz vnd gar zuthun
geweßen, mit vleiß vnd trewen angenommen hatt.
Zuuor aber vnd ehe solches volckomlich ins
werck gesetzt worden, hatt sich zugetragen,
daß auf dem Hauße Stolpen wie die Theologi
zu Wittemberg meinem Gnedigsten Herren
die Grundtfest vberschicket haben, daß sich
darüber allerley reden zugetragen, dieweil
sein Ch. G. der edition halben vber jren be-
velh dauon nie nichts bewust gewesen, etwz
bewegt waren. In den selbigen reden ist
deß Wittembergischen Catechismi auch gedacht
word.

worden. Da hat E. Ch. G. gesagt, er sey bereit in alle fürsten Schulen eingeschoben, da hab ich geantwortet, meins wissens nicht, hab aber nicht gewust, dz nu die schul pfort all bereit im brauch were, dann in die andern beden er niemals kommen ist, viel weniger wuste ich mich zu erinnern, dz ich dem Rectori derselbigen schulen etwz davon geschriben hett, denn so mir es eingefallen were, so hett ich als baldt solches abgelenet mit deme dz ich als baldt solches abgelenet mit deme dz ich in gesagt, und were solches widrumb durch ein schreiben abgeschafft, es worden. Dieses ist der bericht, den mir E. Ch. G. nachmals haben furhalten lassen, und sein mit meiner entschuldigung gnedigst zu friden gewesen, dz ich aus keinem fursatz wissen od willen solches verschwigen, sondern aus vergessenheit, dieweil mir unmüglich zu bedencken, was ich ein jar über schreibe, und dz es auß keinem fursatz geschehen, dz were augenscheinlich, dann was hette ich fur ursachen gehabt, warumb ichs hette verschweigen sollen,

und

vnd da es geferlicher weise von mir geschehen we-
re, hette ich mein schreiben nachmals heimlich ab-
fordern vnd den Catechismum abschaffen können,
dann es langer dann ein Jar angestanden, ehe dann
meine briefe abgefordert worden, aber wie ich
gesagt ist mein genedigster herr mit meiner ant-
wort gnedigst zu frieden gewesen.

Aber mein missgünner haben mir vnder
ferner vnd ferner nachgetrachtet, haben mir mei-
ne grosse mühe vnd arbeit, meine treue dienst
in vielfeltige sorg, bekümmerniss, gefahr, die ich
zu Wittenberg uber den Studijs vnd der disci-
plin ausgestanden zum ergsten vnd hefftigsten
aus ein ehrgeiz gedeutet, als wolte ich allein
wie ein Churfürst regieren vnd gebieten, dess-
gleichen in den fürstlichen schulen. haben wol
anbringen dürffen, ich solt gesagt haben alhie
sitzet der Churfürst vnd andere mehr vngewar-
hafftige närrische vnd kindische, jedoch gifftige
verbitterte ding, mehr der herrschafft hertz
wider mich zubewegen, welche, wie sie mir von

er-

erlichen zu geschrieben worden, auch wie billich zu
weilen bewegt haben etwas hefftiger gegen mei-
ne missgunner zu antworten, die selbige gemeine
brieff seindt nachmals bey M. Christiano gefunden
und wid mich angezogen worden. Sage aber
noch, wer solche ding von mir an unser höchlob-
liche herrschafft angebracht hatt, der leuget
nicht an als ein ehrloser verlogener man

NB. und es sage ich mit warheit, dann nicht kein
mensch nimmermehr in ewigkeit uberweysen wird.

Diese ding seindt also nacheinand weyt-
leufftig ergangen und verlauffen, biss zu Wit-

Legati Electoris temberg die Exegesis ist verkaufft worden, da
ich tödlich kranck gewesen bin, da seindt vor
unsere Churfürstliche Räthe gegen Wittem-
berg kommen. Hans von Bernstein, Hau-
bolt von Einsidel, Hans löser, Erich Volck-
ommer von Berlepsch, Doctor Lorentz
Lindeman, und Doctor David Pfeyffer,
die mir fürhalt von der Exegesi gethan

das

darauff mir warhafftige antwort geben, d[as] sie zu
Wittemberg weder gemacht noch gedruckt sey,
wie dieselbe worte gelautet, und ob man mich
wol verdacht gehabt hatt, als solte ich sie oder
was daran gemacht haben, so ist es doch an dem,
das ich sie weder gesehen keiner noch gelesen,
noch daran etwas gemacht noch in druck verfer-
tigen, Ja nichts davon gewust habe ehe denn
sie nach dem drucke verkaufft worden.
Endlich soll M. Christianus eine predig ge-
than haben, die mir nicht bewist, daraus man
Ursach genommen mir und Doctor Stössels
nachzustellen und ire brieffe zu nemen, damit
man nun ursach zu mir haben mocht, die man
sonsten nicht finden können, hatt man mir gleich
ebenfalls zu Wittemberg mir gefaren, mich
ubereylet, und in d[er] eyle mir alle meine briefe
mich aber in verstrickung genommen und ge-
gen Dresden einzustellen befohlen, welches
geschehen, daraus ferner erfolgt wie man
mit mir umbgangen ist, und noch umbgehet,
d[as]

dz Gott geklagt sey, Was sie aber in meinen
schrifften zu irem furhaben dienstlich befunden,
kan ich nicht wissen, mir hat man derselben kei-
nen furgehalten, auch auss derselbigen keinen nicht
beschuldiget.

Jn solchem aussgang hat meine grosse
gnade die hofe gehabt, wie ich mich allezeit zu-
uor besorget gehabt memor Psalmi. Nolite
confidere in principibus, in filijs hominum in qb.
non est salus. Jn dem ich doch uber meine ge-
nedigste herschafft nicht zu klagen hab noch weiss.
aber die werden mir fur gottes gericht antwor-
ten, die bey meiner gnedigsten herschafft mich
in verdacht gezogen, dieselbige wid mich ver-
hetzet und verbittert haben, und dess noch kei-
ne masse noch auffhören od ende machen.

Gott aber sey lob ehr und preyss, der
mich in allen meinen creutze dermassen re-
giret und beschirmet hat, dz ich ein recht schaff-
en gut gewissen behalten habe. Zweyfel
auch nicht dr barmhertzige almechtige ge-

rechte

rechte richter, werde meine unschuldt an tage bringen
Verhöhlen und rechen, es stehe kurz oder lange an,
allein bitte ich er verleyhe mir gedult in meinem
Creutz, dz ich nur außhalte, und seinet bezeugnuß,
seiner hülffe, rettung und erlösung erwarte, Ich
bin gewiß er ist bey mir in dieser noth, der wirdt
auch bey mir bleiben und halten er wirdt mich
auch hinauß reißen und wird zu ehren setz,,
en, er wirdt mir zeigen sein heyl. Amen:

Wie man nun ferner zue Dreßden und
volgendts mit mir gefaren geben die andern ver,,
Zeichnussen.

Dz man heftig und wunderlich wid
mich gepracticiert hat fast in die 3 Jhar,
habe ich wol auß allerley anzeigung vermerckt
darüber auch allerley gedancken und rathschläge
bey mir gehabt, wie ich doch solchem angeben
und Practicirn begegnen, und die gefahr, so
mir darauß zu besorgen ablehnen und abwen,,
den möchte, und ob ich meinen urlaub bitten
und abschiedt begern sollte. Es sindt mir aber
von

von allen theilen pro et contra so viel ursachen
eingefallen, daß ichs endlich, in den willen gottes
alles gestellet, und bey mir beschlossen habe dem
dem Allmechtigen in meinem kreutze auffzuharren,
ren, und mich ime in seinen schutz, schirm, und
rettung bevohlen.

An der Universitet Wittenberg was ich guts,
es und nutz geschaffet hab, dieselbe 14 Jar lang, lasse
ich das werck selber reden und alle die so in der
Universitet diese Zeit profitieret und studiret
haben, will mir selbst zu ehren nichts schrei-
ben oder reden. Finis.

p. 437–449 Bericht von dem Pfortisch-
en kreutze.

Der Churfürst zu Sachsen etc. mein gnedigst-
er Herr, wie ich berichtet werde, soll mir offt be-
schwerlich auffrucken, daß ich E. Ch. G. ein mal
mit unwarheit den Wittenbergischen Catechis-
mum belanget, solte bericht haben, darauff thue
ich diesen warhafftigen bericht. Churf

Auf dem Churfürstlichen hause Stolpen eben
diese Zeit wie die zukunfft der herren Theologen
ankommen war und sein Ch: G. wegen der publicati-
on halben wider Ihr Ch. G. befelch, dann mir
nichts bewust, wird die Theologos bewogen war,
da wirt unter andern gegen mir auch gedacht dieß
Wittembergischen Catechismi, das er albereits in
die 3 Churfürsten schulen eingeschoben sein solte,
darauf ich geantwortet meines wissens nicht.
Nachmals uber ein Jar fast, da man mir begun-
te heffig zu zusetzen, hat man in allen schul-
en mit allem höchsten vleisse kundtschafft
genommen, ob man den Wittembergischen
Catechismum darinnen gebraucht und auß wes
befelche und ordnung, da hat man in beiden
schulen Meissen und Grimme nichts ge-
funden, aber die zur Pforten, die auch ursach
dazugeben, die haben inen in brauch gehabt.
Da hat man mit höchstem ernst nachforschung
gethan auff wes anordnung und befelch solchs
ge-

geschehen. Auff solches hat d[er] Rector mein schrei-
ben gezeiget, d[a]z man von ime genommen, vnd auff
mahl mir Calendis Julii A[nn]o 1572. in Christi-
berg furgehalten hatt.
Den Catechismum aber zu machen hatt für-
nemlich die schul Preceptoren verursachet, die sich
vber den Catechismum Chytraei als solte er newe
freunde, Flacianische opiniones vnd disputationes
mit eingeflickett haben in die recentes editio-
nes, die sie den knaben fürzuhalten bedenck-
en hetten. Darumb gebeten vnd raath,
wie sie sich verhalten vnd was sie den prouecti-
orib[us] post Lutheri Catechismum tradieren solten,
dann das examen ordinandorum ine noch zu
viel vnd zu hoch.
Vber disem haben sich die Visitatores be-
redet vnd verglichen, d[a]z gutt were, d[a]z ein solch
klein büchlein ex corpore doctrinae zusammen ge-
zogen würde, darinnen etwas mehr dann in Ca-
techismo Lutheri vnd weniger dann in examine
or-

ordinandorum begriffen were. Solchs hab ich neben
meinen mitgesellen auf mich genommen mit den,
hern herren Theologen wurden. Und nach deme
es geschehen ist, ds buchlein verfertiget worden,
davon ich nicht weyter will melden wie es da,
mit ergangen. Aber dem Rectori in der schul
pforten hab ich bey weyen der abende ein exem,
plum zugeschickt neben einem schreyben welchs
mir hernach fürgehalten worden.

Diesses schreybens hab ich mich nicht Ehr
frey mein tage dazumal da dess Catechismi
zum Stolpe gedacht worden mehr erinnert, viel
weniger hab ich wissen konnen, ob d brauch
dess Catechismi ins werck und in die ubung
gefurt und gebracht were, denn da mir es
eingefallen were, so were es nicht mehr denn
der verantwortung bedurffte, ich wolte es als
bald durch einen boten wie abschaffen.
Aber allein auss vergessen und unwissenheit
ist es verblieben.

Da mir nun mein Gnediger herr der
Churfurst zu Sachsen aus d Dennemarck,
ischen

ichen erste diesen brieff zue fürhalten lassen
durch die Gestrengen, hochgelarten, Hans von Po-
nickau, Doctor Georg Craco, Wolffen von Schön-
berg, Heinrich von Gleissenthal, Hans von Erben-
dorff Abraham Bock, ob ich diesen brieffe
recognoscierte, und als ich einen für den meinen er-
kant, ob es mir den leben eintreffe, dz ich E. Ch. G.
zum Stolpen gesagt, hab ich darauff geantwortet,
desz brieffs hette ich dieses malls nicht erinnern
können, sonst wolte ichs E. Chur: G. baldt an-
gezaigt haben, dann ich gar keine ursach hette
noch finden könde, warumb ichs hette sollen
für E. Ch: G. bergen od verhalten wissent-
lich, sintemal es mir meinem wort und mein
abschaffung desz Catechismi (were dazumal)
in d schul Pforten, verantwortet und ver-
richtet gewesen.

Darauff E. Ch: Gnade gnedigklich
zu schliessen hette, d solches aus keinem wiss-
entlichen fürsatz geschehen were, sonder aus ver-
gessen, dann ich in der lehr so viel brieffe
zu-

züschreyben pflegen, es mir dennoch zuverhalten, wz
ohn nicht wider inhalt sey. Wolte derhalben E. Ch. G.
vnterthenigst gebeten haben E. Ch. G. wolte solchs
es mir keiner vngenaden von mir aufnemen od'
verstehen, vnd mir derenthalben nicht vngenedig werde.

Auff solche meine antwort haben mir die
gemelte Personen weiter angezeigt, meins gne-
digsten herren des Churf. zu Sachsen meinung
sey, ich solte mich forthin der Theologischen sach-
en vnd handeln enthalten, vnd in den Schulen
one befelh nichts weiter ordenen, damit
ich woll zu frieden gewesen vnd mich erkle-
ret solchs zuthun.

Wie sie aber meine antwort meinem
Gnedigsten herren dem Churfürsten wider an-
bracht haben, ist baldt hernach Hans von Pe-
nickau wider kommen, vnd hat mir ange-
zeigt, mein gnedigster herr der Churfürst
sey mit meiner antwort wol zufrieden,
vnd ich solle hinein kommen vnd mit seiner
Churfürstlichen G. taffel halten.

Solchs ist also ergangen vnd haben [illegible]-

hoffen

hetten es solte alles also auffgehoben sein, aber
es machen es meine misgönner widrumb rege
und lebendig mir heftiger geschwinder ver-
bitterung. Doch muss auch bekennen, das mir
solch furhalten zuhertzen gangen ist, denn ich
diese nachrechnung wol haben konnen, das es nicht
von sein Ch. G. furnemlich herkommen, sondern
von meinen misgönnern, die mir es zugerich-
tet hetten, darüber mir auch die augen uber-
gangen sein in betrachtung das man meine
Gnedigsten herren in einer solchen geringen
sachen so heftig wider mich bewegt und ver-
bittert hetten, mir eine solche furhaltung
zuthun. Aber ich befelhe es alles dem
allmechtigen Barmhertzigen Gott vater un-
sers herren und heilandes Jesu Christi,
dem gerechten Richter.

Caspar Peucer D.

Finis VI°.

Den

Der ander bericht von dem Pfortischen brieff gleichs laut mit dem vorigen.

Es soll der Churfürst zu Sachsen vnser Her, der herr D. Peucern nun mehr furnem-lich damit beschuldigen, als habe er seine Chur-fürstliche G. betrogen, damit daß er gegen irer Churfürstlichen G. einen brieff verschwi-gen hat, den er an den Rector in der schul Pforten geschrieben hatt, von wegen deß Wit-tenbergischen Catechismi. Nun helt sichs mit dem selbigen also. Wie Doctor Peucer dem Churfürsten zu Sachsen auff dem Stolpen die Grundtvest von wegen D. Theologen zu Wittemberg vberantwortet hatt, ist der Churf. G. seer vnd die Theologen bewegt gewesen, darumb daß sie vber verbott, dieselbigen fur d' Gemein herren lassen außgehen. Da ist auch Wit-tenbergischen Catechismi gedacht worden, daß er allbereyt in alle fürsten schulen einge-schoben, vnd im brauch sey. Darauff hat

hett D. Peucer geantwortet, davon wisse er
nichts, solches hett er an alle andere gedancken also
schlecht hingesagt, als der es damalss nicht anders
gewüst hett, dann wann er solches gewüst hette,
so were alles mit einem worte berichtet ge-
wesen, wann er gesagt hette, da od da ist er
im brauch, weyl inen aber E. Ch. G. nicht
dulden wollen, so will er inn als bald durch ein
brieflein abschaffen. So ist ime dz Wort weyss
nicht eingefallen, dz er dem Rectori in d Schul
zu Pforten ein exemplar sambt einem brieflein zu-
geschickt hab, wie er sich auch nachmals dess nicht
hett wissen zuerindern, und da er sich erindert
hett, wurde er sonder zweiffels auch nachmals
seine brieff in geheim abgefordert, und den
Catechismum abgeschafft haben, dieweyl es Chur-
fürstlicher will gewesen, und wurde nit fast 3/4
Jar lang verzogen haben, biss man nach seine
geschickt.

Nun wie dem allem, fast uber 3/4 Jar
hernach wie der Churf. zu Sachsen eins
zu

ist der Pfort zue nacht gelegen, hat man mit
allem vleiß nachgefragt, wer den Witembergisch-
en Catechismum hinnein bracht hette, und hat
in den Rectorem so lang und hart gedrungen, bis
er Doctor Peucern brieff herfürgezogen hat.
Disen brieff hat nachmals der Churfürst zue
Sachsen zue Witemberg (wie J. Ch. G. in den
newmarckt gezogen ist), Doctor Peucern lesen
fürhalten, durch nachvolgende Personen. Hans
von Ponickau, Wolff von Schönberg, Hein-
rich von Gleißenthal, Damian von Se-
bottendorff, Abraham Bock, und D. Geor-
gen Cracau, und ist die Summa dessen in-
halts des brieffs belangend gewesen, er hette
auff dem Stolpen nicht gestehen wollen, das
durch seine anordnung der Witembergische Ca-
techismus in die Fürstenschulen eingeschoben
were. Nun hat man auch in der schul Pfor-
ten gefunden, und bezeugen dessen sein
schreiben, das er recognoscieren solt, das weisete
es viel anderst auß, wie er nun solches zue

samme

stammen räumen wolt, da solte er zusehen, darauff
er seinen brieff recognoscirt und geantwortet, das er
auch biss auff die selbige stunde weder das gewust
hette, das der Catechismus in der schule were, weder
sich desselben schreibens hett erinnern konnen, Vielwe-
niger hette er es für der Zeit auff dem Stolpen
gewust, darumb er da zumal E. Ch. G. nichts
anders hett berichten konnen, dann wie ime bewust
gewesen, und das bey ime nichts hinterlistiges oder
gefehrlicher weise verschwiegen were, sein diss
genugsame anzeigung, das sein Ch. G. wissen, das er
den Catechismum für recht gehalten und vertei-
digt hab auch gegen seiner Churf. G. war-
umb wolt er dan nicht gestanden haben, das er
gemacht hette, ime in die Schulen zue ge-
brauchen. So hette er sich alls balt von allem
verdacht und gefahr konnen erledigen, wann
er gesagt, Ich will ine widerumb als balt
abschaffen, weil inen J. Ch. G. nicht
dulden wollen, das er dann gewisslich wur-
de gethan haben, so ime bewust were.
ge-

gewesen, dz er allerzeit in übung bracht were.
So hete er auch dißer ursach halben nicht wiß
en können, dieweil keine Visitione mit ihm zu
vor her gangen, und über dz alles, da etwz von
ime hinterlistiger od gefehrlicher weiße geschri
ben were worden, oder gleich aus forcht, so
hett er nachmals sich erkündigen, den Catech
ismum abschaffen, und sein schreiben abfordern
komen, sintemal eine so lange zeit zwisch
en d Stolzischen rede und dem furhalt
deß brieffs verflossen. Darumb wolle er sein
Ch: G: gebeten haben underthenigst, sie wolle kei
ne andere gedancken von ime haben, dann dz alles
auß unwissenheit geschehen, den brieff aber be
langent, wolle er Gott zum zeugen nemen, dz
er sich desselben nicht erinnert hette, dz auch
wunder were, weil er dz Jar uber so viel
brieffe schriebe, dz ime derselbigen allen zu ge
dencken unmüglich sei, hette auch keine nicht
die wenigste ursach gehabt, den brieffe so
wol als die hauptsache zuverschweigen, und

wollte

wolte sie selbst solches betrachten und bewegen, bit-
en, ob sie es anders bey sich befinden denn also.
Darumb er sie wolte gebetten haben nit weiter,
ihenigst bey seiner Ch. W. zuunschuldigen.
Diesse antwort D. Peucern wegen des Phor-
tischen brieffs, als die verornete Rethe S.
Ch. W. eingebracht haben, ist Herr Hans von
Ponickau den Abent gerade allein wider zu-
ruck zu Doctor Peucern kommen, und
Jme angezeigt von S. Chr. W. dise wort, es
sey weyß und ist nicht anders, dz sein Chur.
W. mit seiner entschuldigung wol zufriden
sey, und er wolle sein Wonachster gevatter
sein, und er soll hinein kommen und mit
S. Ch. W. tafel halten, welches also gescheh-
en, und hat sein Ch. W. gegen ime ganz
genedigst erzeigt. Womit nun D. Peu-
cer verursacht hat, dz man eben dise sache
wid ime widerumb unter die banck her für
gesucht, dz kan er nicht wissen und muste
es gott bevelhen, so wol als dz andere al-
les, und muste sich trösten seines gewissens,
seiner

seiner unschuldt, und d[er] gantzen handlung, wie die
ergangen ist, und wie er mit seiner antwort und
entschuldigung bestanden, davon ime werden müssen
ein zeugnis geben seine eigene Richter, da
sie es in diesem leben nicht thun wollen, so wer-
den sie es für gottes angesicht und gericht thun
müssen. Da man nu nun diss Calvinismi halb
ein verdacht gehabt hatt, wie es dann an ime
selbst gewesen, warumb hat man in dann
nicht heissen entweder davon abstehen, od[er] dz
Land räumen, warumb hat man ine geduldt
und sich nicht erklert, dz man dise lehr nicht
leyden, noch keinen der dessen meinung were
dulden wolle, so were es dazu nicht kommen
und wz zeihet man ine, dz man in auffhelt,
und also verzieget und plaget. Finis.

Quomodo D. Peucerus Dresdae custodiae carcerali mancipatus:

No 1.

p. 365–391.

Warhafftiger kurtzer bericht, von meiner custodia zue Dreßen Anno 1574.

Die historien meiner hafftung kürtzlich und gründtlich zuefassen, bin ich verursacht worden, zum teil aus betrachtung meiner lieben kinder und nach-komen, zum teil von wegen ungleicher bericht und reden, so dauon ausgesprenget worden, zum teil auch weil ich mich von tag zue tage schwech-er und unvermüglicher gefüle habe ich meine kind und nachkomen nach meinem tode möchten wissenschafft haben, wie es aller ding ergangen ist. Darumb ich nicht anders thun will, dann schlecht und einfeltig die historien erzelen, das ur-teil und gericht befehle ich dem einigen barm-hertzigen, allmechtigen Gott und Vater unsers Herren und heilandes Jesu Christi, der ein hertz-kündiger ist, und weiß alles, was mir gesche-hen, gesagt, gehandelt worden, desgleichen wie mit mir ist gebaret, und umbgangen wor-den. Und bitte ihnen von hertzen, weil die

jetzt

sache fürnemlich antriffet die ehre seines lieben
Sohnes Jesu Christi, meines herren erlösers vnd
seligmachers, vnd die warheit von ihme selbst vns
offenbaret vnd gegeben, er wolle der warheit
zum zeugnist, die ehre seines lieben Sohnes Jesu
Christi retten, vnd meine vnschuldt zur seiner
zeit an tag bringen.

Den ersten tage Aprilis, welcher ist ge-
wesen der Donnerstag nach Palmarum verschie-
nen Jhares, hat der hauptman der festung
zu Weissenbergk Ernst Weyers vmb 5 Uhr
des morgens zu mir geschickt, mich bitten las-
en, ich wolle vmb 6 Uhr zu ihme auff den
Wall hinauff komen durch meinen garten
welchs ich gethan. Alda er zu mir komen
ist, sampt dem Burgermeister Conradt Rhü-
ber damals, vnd hat mir einen Churfürstlich-
en befelch an ihren lantrent von meinem gne-
digsten herren dem Churfürsten zu Sachsen,
mit eigener handt geschrieben vnd vnterschrie-
ben fürgehalten, darinen ihme befolen wardt
er wölle als bald die hand bey mir nemen, solle
vnd nach dressen ins Rentmeisters hause

be-

bestrickhen, mich dahin also bald ein hinstellen,
und volgends darauff, auch also bald von mir ab-
fodern alle briefe, teutsch, latteinisch, griechisch
geschriben. Dall mein studier und schreibstüb,
en öffnen lassen, alles durchsuchen, in ein fass
schlagen, und zum fürderlichsten hinauff brin-
gen, dann daran vil, vil, vil gelegen.

Dieser stuckh beider, ob sie mir woll
gantz unwürschen und zum beschwerlichsten be-
gegnet und widerfaren, habe ich mich doch
mit keinem worte oder geberde gewegert,
sondern die hand also balde auff frischem fusse
von mir geben, und von dannen sie beide, den
haüptman und burgermeister in meine stuben
geführet, hab ihnen alles, was darinnen ver-
schlossen gewesen geöffnet, auch meine heim-
liche sachen und verschreibung, nachmals hab ich
sie in die ander meine gemach und kammern
geführet, gleicher massen gethan, und ihnen
uz von briefen da gewesen, willig zu ge-
steller, weil es also hat sein müssen, wiewoll
darunter gewesen sindt vieler fürnemer Män-
ner

ner schreiben an mich, die ich für meine Kinder bey-
gelegt und bewaret hette, als des Lazari Schwendi,
herrn Doctor Selden Welsers, des herrn Camerarij,
des herrn Doctoris Cratonis, und sünderlich seiner
Churfürstl. gnaden viel schreiben und bevelch an
mich, darumb ich auch gebeten habe, mir dieselben
schreiben widerumb zu zustellen.

Da dieses alles verricht gewesen, hab ich
dem Hauptman unter meiner handt und siegel
ein Zeugnuss zugestellet, dz ich meine handt und
brieffe, auff Churfürstlichen bevelch von mir geben
hette, und wolte mich zum schleunigsten und al-
so baldt ich vermöchte, zu Dresden in gemel-
tes Renntmeisters Barthel Lauterbachs hause
einstellen, habe auch den Burgermeister gebeten
er wolle mir ampts halben durch bevelch ver-
schaffen, damit ich nicht aufgehalten würde,
welchs auch geschehen, dan ich noch denselben
abent zwischen 3 und 4 uhren mich auffge-
macht, und bis gegen Werisch gefahren bin
alda ich die nacht in dess Pfarherrs hause
auff

auf der banck gelegen, des morgens des andern ta-
ges ferner nach Torgau verreyset, alda zu mitag
gessen, und folgendes biß gegen Eilenburg gefah-
ren, das ich leibs schwachheit halben ferner nicht
komen können, oder vermocht habe, den drit-
en tag bin ich biß gegen dem Hayn verreyset,
alda uber nacht bliben, und den Vierten, welch-
er war der 4. des Aprilis und der Sontag Pal-
marum selbander biß gegen Dreßden geruckt
fürs Renntmeysters hause, welcher mir ange-
zeiget, er hette bevelh mich hinauf auffs
Schlos zu praesentiren, alda were ein gemach
für mich zugericht, in dem ich solte, als in
mirer custodia verwaret sein, habe ihm also
gefolget in die Renterey, da hie der Guar-
di hauptman Christoff genant allein Ko-
man, mich angenomen, und in dz verordnete
gemach geleytet.

Schreiben an den Churfürst. Ich hatte aber den abend zuvor zum
Hayn ein underthenigs schreiben an meinen
gnedigsten herren den Churfürsten zu Sach-
sen

hen gestellet, dz hab ich dem haüptman überant-
wortet, mit bitt er wolle es dem Churfürsten von
meinet wegen offeriren, desselben schreiben ist
ungefehr dieser inhalt gewesen, dann ich auß
vilen bedencklichen ursachen keine abschrift be-
halten, mag auch in etlichen orten mit versetzten
sentenzen nicht gar mit dem original über-
eintreffen, der inhalt aber doch ist gleiches lauts:

Durchleüchtigster, hochgeborner gnedigster
Churfürst und herr, auff E. Chur. G. beuel und
erforderung, hab ich mich alß bald, und so eylends
es leibes schwachheit halben hatt geschehen kön-
nen, ins Rentmeisters hauße eingestellet, und
wolte solches gethan haben allermassen, wo ich
auch gewesen were, wann mir E. Ch. G.
solches mit einem brieflein dreyer worte
befohlen hetten. Dann ich zu E. Ch. G.
diese züversicht und dz vertrauen gehabt habe
wie ich dieselbe erkant, dz wann gleich E. Ch.
G. zu ungnaden wird mich bewegen wür-
den, so würde sie mich doch zur verhöre, und
nach fürgehaltener beschüldigung zur verant-
wortung kommen lassen, und da ich gleich in

er-

etwas geirret, zu viel oder zu wenig gethan
hette, so würde ich doch E. Ch. G. hochlöblich
angebornes, fürstlich verstandts, gemüts, sanft-
muts, lindigkeit und clementia geniessen.

Zu dem solches vertrauens bey mir gemachet
mein guetes gewissen, dz ich weiss, das ich nechst
Gott keinen menschen auf erden höher und mehr
geehret und gerhümet, auch keynen mit höhern
und mehren trewen gemeinet hab, dann E. Ch. G.
und dz ich in E. Ch. G. landen, schulen und
kirchen, was zu erhaltung reiner lehr, rechten
brauch der Sacrament, rechter anrüffung und
einigkeit gedienet, so viel mir daran befoh-
len gewesen mit allem vleis und trewlich ge-
fördert, in deme auf niemandts, dann auff
kirchen und schulen dieser lande gesehen habe,
des mir wird Gott in ewigkeit zeugnis ge-
ben, und alle frome leute, denen mein thun,
wesen und fürhaben bekant gewesen.

Darumb ich E. Ch. G., zum demütigst-
en, unterthenigsten, und umb gottes willen, bit-

ten

ten thun, Ihre Churf. G. wollen Ihr gnedigst
hertz und gnedigsten willen, den sie zu mir ge-
tragen nicht so gentzlich von mir abwenden.

Nun auch bitte ich gleicher massen E.
Ch. G. wollen in ansehung und betrachtung meiner
grossen, langwirigen, geferlichen leibs schwach-
eit, mit der ich mich nun uber ein Jhar getragt
und zwir biß in todt gelegen habe, die sich
durch diese itzige betrubnis vernewert und
vermehret hat, mir zum sonderlichsten die
furhaltung meiner beschuldigung und meine an-
twort darauff anhören lassen, und gnedigst
von mir annemen. Ich will E. Ch. G.
richtigen, warhafftigen, und bestendigen bericht
thun, und hoffe es werde mich der barmhertzige
Gott durch dises mittel von der beschwerlichen
verdacht, darinnen ich nun lange gestecket, er-
ledigen, und E. Ch. G. hertz darinnen nei-
gen, dz sie mir mir werden gnedigst Chur-
fursten sein. So hoffe ich auch nicht, dz E. Ch. G.
in meinen briefen etwas finden werden, dz sie
möchte

möchte zur steuer begnaden wird mich bewegen.
Zum dritten bitt ich abermals und gleich=
fals wie oben E. Ch. G. wollen nach geschehener
verhöre, und meiner darauf entpfangenen ant=
wort, mich mit einer gnedigen fröhlichen antwort
erfreuen, und mich meiner hafftung erledigen,
und widerumb zu den meinen kommen lassen,
alda Gott, E. Ch. G. und den iren dz übrige
meines lebens folgends nützlich zu dienen, und
meines leibes ein wenig abzuwarten, damit
ich nützliche arbeiten thun könne und vermöge.
Zum Vierden und letzten widerhole ich
meine erste bitt, wie vorhin berürt, E. Ch. G.
wolle ihr gnedigst herz und gnedigsten wil=
len, nicht so gar von mir wenden, und da gleich
etwas von mir zu viel od zu wenig geschen,
E. Ch. G. wolle in betrachtung menschlicher blö=
digkeit und schwachheit, fürnemlich dahin se=
hen, dz mein fürsatz, will und fürhaben an=
derst nicht gewesen, dann recht und trew zu=
handlen, dz es alles nicht geradt, stehet nicht
in unsern henden und gewalt. Solches alles
soll und wil ich, kan auch nicht anderst dann
mit

mit allen Underthenigsten trewen, und E. Eh.
W. verdienen. Datum

Dieses ist ohne gefehr die Summa und
der inhalt, auch fast die wort des schreibens, da
ich an Ehurf. Durchleuchtigkeit, als bald im an
fang meiner hafftung habe ergehen lassen, aller
wort aber und setze weis ich mich so eigen nicht
zu erinnern, dergleich aber wirdt es nicht sein
im verstande und meinung.

Auff solches schreiben hatt mir Guardi
hauptman Christoff von seiner Eh. W. diese
antwort bracht. S. Eh. W. liessen mir anzeig
en ich solle mich nichts bekummern, meine sach
en stunden vileicht besser, dan ich selber mei
nete, und es solte mir nichts mangeln, was ich
fordern wurde zur notturfft, da solte mir
folgen und gereicht werden. Es willige
auch seine Eh. W. das mein M. Caspar, und
mein diener damals höhern korhern in der
custodien soll bey mir bleiben.

Dafur habe ich seiner Eh. W. underthe
nigst gedanckt, und ist dessen also auch nach
gefolgt worden, dann mir in der custodien

die

die mein tage vber nichts gemangelt hat, will
auch solches vmb seiner Ch. G. vnnderthenigst zu-
men mit grosser danckbarkeit.

Die folgende tage weil meine leibes schwach-
heit vberhandt name, vnd ich mich besorgen muste,
es mochte mich etwan eine anmacht vberfallen,
hab ich abermals mit kurzen worten seiner
Ch. G. meine nott angezeigt, vnd widerumb
vmb verhöre angesucht, auch gebeten E. Ch.
G. wolle Doctor Johann Neffen mich zu-
besuchen vergönnen, die verhöre ist aufgezogen
worden, aber Doctor Neffe ist zu mir komen
zwier, ein mall des abents, das andermal des
morgens. Alda ist in beysein des haupt-
mans der Guardi gedacht worden des buchs
Exegesis genant, als ob ichs solte gemacht haben,
habe ich zu meiner entschuldigung gesagt, das
ich gemelt buch nicht gemacht, auch nicht ge-
sehen, nichts davon gehört, nichts vom druck
gewust hette, ehe dann mir ein Exemplar in
meine stuben were bracht worden, da ich ganz
geferlich kranck gelegen were an der an-
dern Recidiua, die ich aus Sachsen mit bracht
hette.

herre. Was nun darauff der herr Doctor Nef-
fe darnach ferner bericht hatte, weiss ich nicht.
Mir aber hat der haubtman der Guardi bey
wegen Churf. Durchleuchtigkeit nachmals an-
gezeigt, seine Churf. G. könnes woll leiden,
dz ich mit Doctor Neffen meiner schwachheit
halben mich unterrede, meiner sachen aber mich
betreffent soll ich ferner gegen ihme nicht
gedencken. Auss disen Ursachen ob sich
woll meine schwachheit von tage zu tage ver-
mehrete, und ich mich nichts gewissers dann
Hecticæ febris zubesorgen hette, dann ich gantz
und gar verdorret, so habe ich doch des herren
Doctor Neffen ferner zu mir zukommen nicht
sollicitieren noch mühen wollen. Hab also
gedult gehabt, und mich und die sach Gott
dem Vater, und unserm herren und
Heylande Jesu Christo befohlen, wiewoll
mich nichts so sehr geengstiget hat, als die
Aufhaltung der beschuldigung verzogen wardt.

Endlich den 12 Aprilis welches war

der

der Ostermontag, ungefehr umb 3 Uhr, bin ich
aus Churfürstlichem befelch, durch einen Tra-
banten für die Churfürstliche regierung in die
Canzeleÿ erfordert, und von 4 Trabanten dahin
geleitet worden, alda sindt beÿsammen gewe-
sen, als Ernennte Rethe: Hans von Bern-
stein, Heinrich von Schönberg, Christoff von
Ragewitz, Hans von Taubenheim, der Canz-
ler Hieronymus Kiesewetter, Doctor
Laurentius Lindeman Doctor David Pfeiff-
er, Doctor Andreas Paul, David von Geist-
feldt, und N. von Lindenaw.

Nachdem wie ich erschienen bin, hat
Doctor Lindeman mir die fürhaltung der be-
schuldigung gethan, derer ist ungefehr und
meines behaltens und mitsinnens dise Sum-
ma gewesen.

Der Churfürst zu Sachsen etc. liess
mir anzeigen, dz ich mich zurinnern wüste,
wie mir für der Zeit were befohlen wor-
den, mich aller Theologischen handel zuent-
halten, das ich auch zugesagt hette. Solches
hette

hette ich nicht gethan, sondern mich noch keines
understanden, newe Sacramentirische lehren in
diese lande zue practicieren, mit andern zu con-
spirieren, andere innerhalb und ausserhalb landes
zuuerhetzen, solche lehr mitzuschreiben, hette auch
selbst dauon schrifften und tractatus ausgespreng-
et, und ist mir niemandes gedacht worden Doctoris
Cracouij und Magistri Christiani, als mit denen
ich solte solche conspirationes gemacht haben.
Darumb hette ich J. Ch. G. Ursach geben mich
hart (und so ich mich weiss recht zuerinnern)
auch woll am leben zustraffen.

Darauff bin ich geheissen worden mei-
ne verantwortung zuthun, die ich ungefehr auff
diese weise furbracht. Es were meine grosse
leibs schwacheit fur augen, dadurch ich nicht al-
lein an meinem leibe, sondern auch an meinem
gedechtnis zum hochsten were geschwechet
worden. Darumb ich mich nicht zuerinnern
wuste auff die generalitates wes man fur schuld
gebe. Ich bete aber darumb, man wolle mir
meine schrifften furlegen. Ich wuste von
kei-

keinen conspirationib., weder mit Doctore Cracouiae
noch M. Christiano, noch andn, viel weniger würde
einige person vnter den Theologis können pro-
ducieret od genennet werden, die ich zu di-
sen od andern angehetzet hette, das wüste
ich gewiss. So wüste ich mich auch gar nicht
zuerinnern, das sint der zeit mir vntersagt
worden were, mich der Theologischen hendel
zuentschlagen, das ich mich darein gemenget
hette, wie ich mich den fürwar nie dazu
genötiget hette, were auch bej keinen der
Theologen deliberationibus gewesen, viel we-
niger hette ich mit frembden Theologis
wider vnsern kirchen lehr vnd ceremonien
practiciret, od die verleget, Sondern das
gegenspiel hette ich gethan. Nemlich die,
weil viel personen, hohes vnd niedern standes,
oft bej mir rath gesucht hetten, wie es noch
diss jhar geschehen, so hette ich allewegen auff
vnsere kirchen, auff das corpus doctrinae vnd
den

den zu Dresden aufgerichten consens sie ge-
wiesen und treulich gewarnet bey demselben sol-
ten sie bleiben, und fest halten. Und da man mir
von meinem schreiben Beza gefragt hat, hab ich
geantwortet, wie die warheit an ihme selber ist.
Ich were mit Beza 17 Jhar bekant gewesen
in den 17 Jharen hette er mir uber 3 briefe
nicht geschrieben, Und in keinem von der lehre.
Aber in funff od(er) 6 Jharen hette ich kein schrei-
ben von ihme gehabt. Ich hielte aber mit
vilen andern gelerthen freundtschafft die an
mich schreiben.

Da hat man mir ferner von meinem schrei-
en gefragt. Dz ich etwan an M. Mauritium zu
Nürnberg solte gethan haben, und etliche mehr. Dar-
auf ich geantwortet, Ich wüste wol dz mir al-
lerley schuldt gegeben were worden lange zeit,
und were fast nichts geschehen, es were uber mich
ausgangen, Dieweil ich mich der Universitet
mit fleis und trewen hette angenomen, und mein
vermügen leib und leben bey ihr zugesetzt, alles
anders hindan gesetzt. Man hette mir schuldt
geben

geben ich hette etwan an Doctor Mordeysen ein
schreiben lassen ausgehen, welchs auch umbher getrag-
en würde, mir aber zu gesicht noch nicht komen were.
Ich hatte aber ihme Doctor Mordeysen seligen der-
umb geschrieben und eine copia von ihme begeret,
der mir geantwortet, er wüste von keinem schrifft.
Nachmals hette man mir schuldt geben, ich hette
die Exegesin gemacht, davon ich niemals nichts ge-
wust, die auch mit augen niemals gesehen hette
für dem druck und feylen kauffte, man möchte mir
wol nicht zulegen. Ich sagte aber rundt man solte
mir fürlegen, was man mir schuldt gebe, und was
man für das meinige hilt, were es mein, wolte ich
mich dazu bekennen, were es nicht, wolte ich mich
auch damit nicht beschweren, und die aufflage
auff mir bleyben lassen, als solte ich durch con-
spirieren und practicieren solche ding gefördert habe.

Darauff hat man mich heissen entweich-
en in eine kammer, uber eine gute weyle hat man
mich wider gefordert. Da hab ich zum ein-
gang und anfang gebeten, man wolle mir noch
ein wort gestatten zu reden, welches geschah-
en; da hab ich kurz widerholet. Ich bete noch
weil ich mich der schreiben und der inhalt
nicht

nicht wüste zuerinnern, man wolte mir dieselben
fürhalten. Es müsten die meinsten alte schreiben
sein, und die [illegible] Herzogen Herrn, da mir von
den Theologischen handeln befelch geschehen, nicht
wenn ergangen. Aber wie dem allem war
mein were, ob schon meine handtschrift nicht
da were, die ich nicht begere, so wolte ich mich da-
zu bekennen, wo es nicht mein were, das wolte ich
auch sagen, dann ich wolte mein gewissen gegen
Gott, als mein trew und glauben, gegen meinem
Gnedigsten Herren bedencken, und verwaren müste.

Darauff hat man mir ein schreiben für-
gehalten an M. Christianum, darinnen ich ihme
geantwortet auff sein schreiben, und ihn ad mode-
rationem hortieret und vermanet hab, das er sich
mit seinem collega nicht einlassen wolte. Da
hab ich gesagt, ob man mich dann darumb wol-
te einer conspiration oder practicken beschuldigen,
hat mich Doctor Lindeman heissen fürter lesen,
da findt diese worte gestanden und gefolget:
Veritatem quam tot diluuia sanguinis in Gallia
et Belgio extinguere non potuerint, in his regioni-
bus

bus esse triumphaturam. Dise wort hat Doctor Lindeman gesagt offendieren meinen gnedigen herren. Darauff hab ich geantwortet, diese wort werden de tota veritate doctrinae, und sey auch in dem controverso articulo der hauptartikel de incarnatione filij DEj multo maioris momenti. Und wie dem allem, so würde dennoch die warheit bleiben, wie meine trewe reden weren, Filium DEj tandem vindicaturum esse illustri testimonio suam et doctrinae veritatem. Hat Doctor Lindeman gesagt, wenn ich disputieren wolt, würde es weitleufftig werden, und baldt darauff mir die formulam des abschiedes fürgehalten, welche da ich sie annemen würde, solte ich meiner custodien lose sein, bin also auff ihrer der Rethe zulassen abgetretten, und die uberlesen, und nicht uberlangs hinein komen.

Folgen die formulae des abschieds.

Ich Caspar Peutzer der Artzney Doctor, mit dieser meiner handtschrifft bekenne, nach dem d. Churfürst zu Sachsen mein gnedigster herr, mich volgenden Ursachen halben, in verhafft und verwarung nemen lassen, Nemlich ob ich wol für

dieser

dieser Zeit mitt hoher bedrauung verschrifften vnd
angelobet, daß ich mich aller Religions sachen ent,,
halten, müssen, vnd wie ich hieuorn gethan, nichts
derhalben practicieren schreiben od außbreiten
soll, daß ich doch demselben nicht nachkommen.
Item daß auß meinen eigen handtschrifften be,,
funden, daß ich an etliche personen derenthalbe
geschrieben, mit ihnen conspirieret vnd vnterstoch,,
en, Vnd zum kräfftigsten getrieben, daß eine
frembde Sacramentirische lehr in E. Ch. G.
lande eingefhüret würde. Item daß ich nicht
vnterlassen andere dazu anzuhetzen, zur man,,
ligkeit, vnd dergleichen zuermanen. Auch darumb
de dieser lehr halben verdechtige personen zu,,
informiren, wie sie solche lehr, in E. Ch. G.
Landen fortsetzen sollen, auch selbst zu diss,,
en ende schriefften hin vnd wider außgespreng
et vnd spargieret, vnd demn E. Ch. G. mich
deromwegen wol hette vnd in ernster straffe
nemmen genugsam vrsach gehabt vnd befüget
gewesen. Dieweil aber E. Ch. G. mich mei,,
ner vnterthenigsten abbitt, vnd anderer furbitt
gnedigst geniessen lassen, vnd der verwarung
vnd

und hafftung gnedigst der gestalt erledigt, das
mir mein ampt, uber die Visitation der schulen, und
dz Examen der Stipendiaten gentzlich erlegt,
und ich in der Stadt Wittembergk bestrickt sein,
daraus ohne E. Ch. G. vorwissen nicht komen,
od begeben, sondern daselbst meiner profession medicinæ und historiarum mit vleis allein abwarten, und mich solches practicierend und conspirierens enthalten. Als hab ich solches alles zum unterthenigsten hohen danck angenomen, und es für eine
sonderliche gnade, wie dan billich, erkant, und in
und ausserhalb des landes daruon zuschreiben und
zu practicieren, auch schreibens, klagens, misdeutung wider meine herrschafft regirung und
landtschafft zu enthalten, und dawider nun mehr
weder schrifftlich noch mundtlich zuthun, mit
leiblichem eyde geschworen. Daneben auch bey
meinen worten, trewen und glauben zugesagt,
dz ich mich aus der Stadt Wittembergk, ohne
E. Churf. G. vorwissen nicht begeben; und
darinnen wie obstehet, nichts fürnemen, oder
es sey derowegen, wie dz namen haben mögen
od durch menschen vernunfft erdacht werden
kan,

ken vnterfangen wolle, alles getrewlich, vnd bey dem
wort der warheit zuhalten, darauff ich auch volgends
einen leiblichen eyde, mit hertzen auffgereckten fing
ern geschworen, nemlich das ich alle das ienige was
in solchem abschiede stehet, halten wolle, als war mir
Gott helffen solle.

Wiewol mich nun in dieser formel hefftig
vnd vnschuldig beschweret: So hab ich mich doch vber
Zweymal zum hefftigsten beklaget, als nemlich das
man mir practiciren vnd conspirieren, anhetzen bey
frembden vnd einheimischen leuten auffgelegt, vnd
das man mich also fenget vnd fasset, das ich mich
ohne vorwissen meines gnedigsten herrn des
Chur. zu Sachsen nicht aus der Stadt Witten
bergk begeben soll, vnd habe rundt vnd klar aus
drücklichen angezeigt, das mir zu viel vnd vn
recht geschehe, dann ich mich vnschuldig wüste, vnd
hette dieser wege nicht gebraucht, So köndte mir
der brieff an M. Christianum, zu keine con
spirationen angezogen werden. Zumal er
mich entschuldiget, dieweil ich ihnen vermanet
ad moderationem. Vnd weil ich leibs schwach
vnd selber gantz vnuermögen, vnd niemandts

hette

hette mit denen ich mich beratschen, und underreden
könte, wolt ich sie alle mitteinander und einen
treuen rath gebetten haben, was ich thun solt,
dann auff mich zumuten, dass ich unschuldig we-
re, wolte mir gantz beschwerlich sein, so wolte
ich ihnen auch auff ihr gewissen gestellet haben,
ob ich einen solchen abschied verwurcket oder
verdienet hette, mit dem das mir fürgehalten
und fürgelegt were worden. Es hetten andere
viel mehrers und gröberß in gleichem fall
verwurcket, den man einen solchen sententz nicht
gesprochen hette, wie ich dann solte dazu ko-
men, dz ich uber mich nemen solte, was ich nicht
gethan, und solte darüber ein ewiger gefange-
ner sein. Darauff die andern stillgeschwiegen.
Doctor Lindeman aber hatt gesagt, es weren
nur generalia, darzu ich widerumb gesagt,
dz eben die generalia mich zum höchsten be-
schwereten, sie solten mir in specie sagen,
warumben ich practicken od conspirationes
gemacht hette, und hab abermal sie umb ei-
nen treuen rath, alle mitteinander angerüff-
en.

en. Darauf sagte ihr dise antwort gefallen:
Sie wüsten mir diß mals nichts anders zuraten
dann wolte ich ledig werden der haftung und
custodien, so müste ich den abschid annemen, hab
en auch Doctor Lindeman angesehen, der ihnen
gesagt, er wolte sie weren selbst dabej gewesen.
Da ich nun gesehen, es wolte nicht an
derst sein, sonder ich müste mit dem abschide zu
frieden sein, hab ich angefangen, soll es dann
nicht anderst werden, so klage ichs Gott dem
rechten richter im himel, dz man mir für mei
ne saure, treue, vielfeltige mühe und arbeit
dermassen lohnet, und die formul aufgeschrie
ben und gesigelt, auch mit meinen leiblichen
ejde zuhalten zugesagt, wz darinnen gefo
dert, dz ich mir gewert hültte auch thun wil
Unter dem schreiben hab ich gefragt, wie ich
den punckt der Stad Wittenberg versteh
en soll, ob ich auch dürffe ausserhalb der
Stad fürs thor und in die gärten hin und wi
der spacieren, hatt man mir die Resolution
geben, es sej gemeint dz territorium und
flur, darumb were mir dasselbige nicht verbotten.
Diß,

Dieses ist die gantze summa meines handels, danen wie oben gesagt ich dz Urteil befehle dem lebendigen, allmechtigen, warhafftigen gerechten richter dem ewigen Vater im himel, deme ich mich, auch alle mein thun und wesen und sonderlich meinen beruff und vocation befhele, mit ernstlichem bitten und flehen, er wolle mich umb seines lieben Sohns Jesu Christi willen, durch seinen heiligen geist, regieren, stercken und furen, in seiner und seines lieben Sohns erkentnis, anruffung und bekentnis. Und wolle mir gnade geben und verleihen, dz ich die ubrige zeit meines lebens, möge Christlich, nutzlich und wol anlegen, zu vieler fromer leute nutz, und sonderlich zu meiner eigenen selen seligkeit, und ewiglicher wolfart, dz helffe mir du barmhertziger Vater, umb deines lieben Sohns Jesu Christi willen, und lasse mich nicht zu schanden werden, in meinem vertrauen auff dich, und deiner waren bekentnis &c. Amen.

Das im fürhalt und abschiede gedacht wird meiner zusage, ich wolle mich der Theologischen handel enschlagen und enthalten, dz helt

sich

sich also. Wie der Wittenbergische Catechismus bey
den kindern dieser Vniversitet angerichtet wirt,
hatt mir mein gnedigster herr ein mal für gehal-
ten, Ich hette ihnen in die hohen schulen ein-
geschoben. Darauff hab ich geantwortet ich hette
es nicht gethan. Aber wie und warumb der Vr-
sach der Catechismus were gemacht worden,
es hette sich bey der schulen Pforten angefang-
en, alda die Praeceptores sich beklagt hetten,
wie der Catechismus Chytraei durchaus veren-
dert und verfelschet were, darumb sie ihn
müsten aus der schulen thun, wz sie aber an
desselben statt brauchen solten, wüsten sie nicht.
Darauff hetten sich die Visitatores beredet und
verglichen man solte ein solches schulbüchlein
zurichten, das der iugent nützlich würde, hette
solches bey unsern Theologis zuzurichten auff
mich genomen. Nachmals hatt man in allen
schulen hefftig und vleissig uber mich inquiriret
und nichts gefunden, dann bey dem Rector in
der Pforten einen brieff, darinnen diß consi-
lium der Visitatorn widerholet wird, dieser
brieff

brieff, hatt mir mein gnedigster herre der Chur-
fürst den 1 Julij des 1572 jhars zu Wittem-
berg, wie er in Dennemarck verreysen wollen,
vorhalten lassen, als ob ich seine Churf. G. mit
unwarheit berichtet hette, und haben das fur hal-
ten gethan, Hans von Ponickau, Wolff von
Schönberg, Heinrich von Weyssenbach, Abra-
ham Bock, Hans von Ertelsdorff, und Doctor
Georg Craco, und nach fürgehaltenem brieffe,
ist mir ferner die anzeygung geschehen, ich solte
mich künfftig der Theologischen hendel entschlag-
en; Und in den schulen ohne befelch nichts ord-
nen noch setzen. Darauff meine antwort ge-
wesen. Erstlich was den brieff anlanget, hette
ich mich des nicht können noch wissen zuerin-
nern, den ich im jhar so viel brieffe schreibe, das
mir derselben inhalt zu behalten unmüglich,
So wüste ich und finde keine Ursach, warumb
ich solchs gegen S. Ch. G. hette sollen ver-
schweigen, oder drucken, sintemal ich je die Ur-
sache des Catechismi angezeigt hette, und da ich
die anordnung fur mich allein gethan hette,
oder

der herr nicht dz wenigst zubeschaiden, so were al-
les mit meinen woren verrichtet gewesen bald im
anfang des streits vom Catechismo dz ihren frü
Churf. G. abgeschaffter herr, od herr ihr für mein
persen wirdunk thun komen. Darumb sein
Churf. G. wol achten könten, dz von mir nichts
wissentlich verhalten od verschwiegen were wor-
den, wolte auch ihre Churf. G. gebeten haben
zum unterthenigsten, sie wolle dieses nicht anders
als gnedigst verstehen, und mir diß vergessen
od verwissen zu gute haben. Was aber
die schulen anlangt, were mir nichts liebers
V. Ch. G. entledigten mich der sorgen gantz
und gar, und befehlen dasselbige andern, dar-
umb ich wolte unterthenigst gebeten haben.
Der Theologischen handel, wolte ich mich ob
Gottes wille wol enthalten und entschlagen.
Und wüste man wol wie ich mich nicht da-
zu genötiget, sonder dazu gezogen were wor-
den. Dz und nicht mehr noch anders ist meine
antwort auff dz fürhalten gewesen, und
weiß von keinen vorschriften und angelobten
mit

mit hoher beteurung. Ich lesse es aber auch
an seinem orte und wert beruhen, und befehle
abermal diese und andere meine beschwerung
dem gerechten, warhafftigen treuen richter
dem himlischen Vater, denn bitt ich umb
seines Sohns Jesu Christi willen, er wolle
mir gnedigklich aus diesen beschwerungen hel-
fen, und mich mit seinem heiligen geist re-
gieren, seiner Christlichen kirchen und lieben
frommen leuten nutzlich und Christlich das
ubrige meines betrubten, elenden lebens
zuedienen. Amen.

Judica Domine causam tuam.

Caspar Peucerus D.

p. 391 – 112

Actus Secundus der Torgische Land
tag den 24 May 1574

Jarrys.

Dem abschiede zum ersten hab ich wider,
sprochen, so viel mir dazu mal der allmechtige Gott
gnade in meiner grossen schwachheit verliehen hat,
und habe zum mehrern mal offentlich bezeuget
d[as] ich derer anklage nicht schuldig sey, und was
solte es für ein anforderung sey, d[as] ich annemen
und bekennen solte solche ding, die von mir nicht
geschehen noch gedacht weren, habe es auch den Kirch
en in ihr gewissen geschoben und zum andern mal
rath von inen gebeten wie ich mich darinne hal
ten solte, weil ich meiner schwachheit halben mich
weder bedencken noch bereden kunte. Da ich
aber endlich soviel vernummen, dass weil die
klage und urtheil schon albereit zugleich verfer
tiget, und die sachen darauff gestanden, d[as] do
ich den abschiede nicht annemen wurde, so
muste ich widerumb in die gefengknis, bis ich
mit blödigkeit und schwachheit bewogen worden
den

den abschied anzunemen, welches geschehen mit solch-
er protestation, dz ich Gott im himel geklagett
habe, das man also mit mir handelt vnd mir der-
massen für meine trew muhe vnd arbeit lohnete.
Ich hette mich aber nichts anderst versehen, dann
dz solcher mir abgetrungener abschiede, nachmals sol-
te wid mich zum geschwindesten vnd heftigst-
en angezogen vnd gebraucht werden, wie den-
darauf erfolget auf dem Landtag zur Torgau,
der hernach auf den 24 Maij Anno 74
angestalt worden.

Dahin durch Churfürstliche durchleuchtig-
keit der ausschus der Landschaffte erfordert
worden, vnd wid mich vnd ander mehr, denen
dergleichen widerfaren, eine Capitalis accusatio ist
instituirt worden, vnd sein zum beweise dieser
mein abschiede wie auch 2 andere vnd etliche mei-
ne priuat brieffe die bey M. Christiano Schütz-
en hoffpredigern gefunden, fürgeleget worden,
so mir doch zuuor niemals sindt gezeiget, od-
er fürgehalten. Vnd hat die Landschafft darauf
wid vns absentes sollen pronunciren, tanquam reos
et conuictos vnd gefordert ohne fernner verhöre.

Diese

dieses ist auß dem mir abgetrungenen abschiede ge-
folget. Dz were ein hohen Punct [?] in streijtig [?]
geklagt sey, und solte ich zuverhör kommen sein,
wolte ich auf alle Artickel dermassen mich ent-
schuldiget haben, dz iederman hette müssen zu-
frieden sein. Aber wie dem allen die Land-
schafft hatt endlich geschlossen, wie die bericht
außsagen, dz unser gnedigster herre, mit dem be-
stricken solle bleiben lassen, bey dem das
albereit geschehen und sey genug, soll mich nim-
mermehr [?] stande und brauch zu Wittemberg blei-
en, und meiner lectur und profession abwarten
lassen, wie der zu Dreßden gegebener ab-
schiedt lautet, aber dabey ist es nicht bleiben
sondern man hat ferner wid procedirt wie folget.

Actus Tertius Der Torgische ab-schiede den 2 Augusti 1574.

Den andern tag Augusti deß 1574 Jah-
res haben mir die Churfürstliche Rethe zu
Torgaw abermal einen abschiede gegeben,
dabey sein gewesen Hans von Bernstein.
Hans von Sebotendorff Doctor Lorentz
Lin-

Lindeman, Doctor David Pfeiffer und Johan
Jenitzsch für dem abschiede haben sie mir eine
fürhaltung gethan aus Churfürstlichem bevelh
ungeverlich auf diese weise und mit disen worten.

Der Churfürst zu Sachsen unser gn-
edigster Herr, ermane mich bey meinen pflich-
ten, bey meinem gewissen, und so etwz mehers
und hohers, ich wolle sein Chf. G. nichts verhal-
ten noch verschweigen, wz mir bewust were
von der practick so mit Pfaltz gepflogen sein
sollen und sonderlich durch Doctor Ehemen,
haben sich auch erbotten, da ichs thun wurde,
es wurde mir zu sonder gnaden gereichen,
und wie die wort ungeverlich mehr gelautet haben.

Darauf ich alsbald mein antwort ge-
than, weil man mich so hoch ermahnet, so wol-
te ich davon anzeigen, und antworten, so viel
mir bewust, und so warhafftig und bestendig,
als ich für dem gerichtstuel Gottes stunde,
alda ichs auch ob Gott will an jenem tage wi-
derholen und reden wolle. Erstlich so were ich
mir für mein person keiner practicken in
dieser sachen belangend den streitigen punct

der

der Religion de Cæna Domini mit keinem Mensch-
en bewüst,) vnd würde mir solches vor Zeugnüs
geben in alle ewigkeit, dz ich mich practicken od
conspiration in deme od andern niemals beflissen
hette, wo ich gewesen od geblieben hette, were
auch wid meine natur vnd art, vilweniger hette
ich mir frembdes als in der Pfaltz einige prac
ticken iemals gedacht zu machen, So hette ich an
ihn den Churf. Pfaltzgraffen meines wissens
mehr dann einen brief nie geschrieben, da ich
im vbersendet hette den Tomum operum Philip
pi, den ich seiner Churf. G. dediciret hette,
sunsten nach meines Schwehers seligen tode
hette ich etlichen mal an den Cantzler probum
vngeverlich fur 12 od 13 Jaren geschrieben,
da ich ime etliche gesellen hette commendiret
aber hernach auch nicht mehr. So hette ich
auch priuatas amicitias mit etlichen personen
zu heidelberg sonderlich mit Doctor Vrsino,
deme ich zuweilen ein gesellen brieflein
geschrieben, die aber auf keine practicken
gezogen werden konnen. Mit doctor

Ehem

Ehem aber hette ich meine tage keine sonderliche
freundtschafft gehabt, wissen auch meines erindens
nicht, so offt er in diesen landen gewesen dass
ich ine über ein od zweymal gesehen und ange-
sprochen hette. Zur Wiesenburg solte er
gewesen sein, ich aber were nie zur stette ge-
wesen, wüsste auch nicht wer bey ime gewesen,
und was er mit iemandts geredt od gehandelt
hette. Zu hofe so offt ich alda gewesen, hette
ich mich stetigs also gehalten, dz ich mich aller ding
entschlagen hette, diss meines brauchs nicht ge-
wesen, darumb ich zu keiner frembden botschafft
nie kommen were, dann ich mir fürgesetzt, mich
mit allem vleisse zu hüten, damit man mir
nicht künte schult geben, ich mengte mich in
frembde sachen und hendel. In summa ich
hette mit Doctor Ehem weder in gegenwart,
noch durch schreiben etwass practicirt, und dz we-
re gewiss man würde es auch nimmermehr an-
ders erfaren.

Da haben die Rethe weiter gefragt.
Die fragen nicht so viel was ich gethan hette
als was mir wissentlich were von andern, nemlich
was

uß dieselben mit gemelten Doctor Öhem fürgenomen
men heten. Darauf ich geantwortet dz ich bej
meinen waren worten und hechsten bedeuren sag-
en kunt, mir were dieser practicken halben, von
keiner anders person, so in verdacht kunte gezo-
gen werden, in den nichten dergleichen bewust, das
ich wuste. Ich hette mich auch nie darumb an-
genommen, viel weniger darnach getrachtet, was
man zu hofe machte od handelt, were mir auch nichts
geschrieben worden dann gemeine zeitung zur
historien und Annalibus gehorent. Derenthalben
ich niemand anders beschweren kunte noch solte,
dann mir für gott nicht bewust ich wolte dann
etwas dichten, so were inen selbst kundt und ge-
wiss, so oft ich gen hofe kommen, ich mich
zu Doctor Öhemen wann er aldo gewesen
niemals gehalten hette.

Ich wolt inen aber mein person belangend
auf diese hohe ermanung nicht verhalten wie ich
in diese dinge kommen were, als nemlich da
mein herr Schenckherr Seliger, dem Churf. Pfalz
grafen seine meinung bej den treitigen artick-
el zugeschrieben hette, auf sein begere, wie aus-
weiset dasselb schreiben mit eigener hand vom Pfalz
grafen

gerathen an mir, dz bey denen briefen so von mir
genommen aus zerissel gefunden, und dieselbige
Epistola nach absterben meines Schwehern durch den
druck in vieler leute hende kommen were, alda het-
ten viel gute freunde an mich von dieser Epistel
und de sententia Philippi geschrieben, denen ich
priuatim und für mein person nichts verhalten
hette, et me interrogatum priuatim liberè respon-
disse, und hette mich ehr versehen ob hette der
himel uber mir einfallen sollen. Dann diß
mir mein priuat schreiben an gute freunde sol-
ten für conspirationes und practicken angeze-
gen werden, sonderlich in Religions sachen, und
in einem streitigen artickel der noch nicht deter-
miniret und geurtheilet ist, publicè aber hette
ich von diesen Controuersijs nichts gelert, nichts
geschrieben, nichts disputiret, und hatte mir mein
Schweher noch an seinem todtbette bestettiget und
confirmiret, diß in dieser Controuersia seine mei-
nung die warheit sey, die er in diesem ar-
tickel mit mehrern vleiß dann in allen andern
nach geforschet und erkundet hette. So viel hat-
te ich bey diesen sachen gethan.

Dar-

Darauf haben mich die Herren heissen entweichen
und über ein kleine weil widerumb erfordert, und mir vor-
gehalten Theodore Bezam anlangend, daz mir
bewüst were derselben, wer in verhetzet und dar-
auf gefüret hette, dz er meinem gnedigsten Her-
ren herr dz büchlein dedicieren sollen. Auf dises
fürhalten hab ich widerumb geantwortet, dz ich Be-
zam erstlich zu (warumb ungefehr vor 17 Ja-
ren im Collegio gesehen hette, sind der zeit het-
te er mir ein mal od 3 darüber auch nicht ge-
schriben, aber von diser Controversia nichts, dz
ich mich erinnern künte, und waren seine schri-
ben dem mehren theil zeitung gewesen de
statu Galliæ, aber innwendig 6 Jaren, da die
neuen streite angangen, hette ich kein schreiben
von ime gesehen, weil weniger an in gethan
hette in auch weder durch mich oder durch an-
dere zu disem oder andern Zanckhegen od
anleitung gethan. Ich bete sie wolten mich
doch nicht für so unbedachtsam und kindisch
ansehen, dz ich künte od solte bedencken, was
ich in solchem fall sich leiden wolle oder nicht.

was

Was andere gethan hetten wüste ich nicht, so kön-
te ich auch keinen nennen der mit Beza viel brie-
fe wechselte, dz wolte ich auch bestendig und
warhafftig hiemit beantwortet haben.

Auf dieses haben sie mich abermals heis-
en beiseits tretten, und ist zu mir hinaus kom-
men Doctor Lindeman allein, hat mich privatim
noch einmal ufs höchsten ermanet, ich wolte
nichts verhalten bey mir und die Pfelzische
und sonderlich durch Doctor Ehem gepflogene
practicken bekant were, und ferner angezei-
get, wie mir unser gnedigster herr mit mir
zureden sonderlich eingebunden, und bevohlen
hette. Darauf ich abermal wie vorhin
geantwortet. Ich were meinem gnedigsten
herrn treu gewesen, und wolte ob Gott will
ein treues herz gegen seiner Ch. G. behalten
biss in meine gruben. Aber von den practick-
en, davon ich gefraget würde wiste ich so war
Gott lebte nichts zuberichten, dann sie mir
unbewust, so hette ich mit Doctor Ehem, so offt
er in diesen landen gewesen, niemals umbgang-

en

en, auch were ich da nicht gewesen da er sich ver-
halten hette, wz künte ich dann davon erfaren
haben. Darbeÿ ist es bliben, und hat man
mich widerumb hierin beruffen, und hat mir mei-
nen elenden und mehr betrüblichen abschiedt ge-
geben, dz sich Gott erbarme, ohne irgend fer-
nere beschuldigung od erklerung der angezeige-
nen ursachen in abschiedt. Wie dem hab
ich also müssen zufrieden sein. Gott rette
meine unschuldt.

Folget die formula des abschiedts.

Ich Casparus Peucerus Doctor mit dieser mei-
ner handschrifft bekenne. Nach dem der Chur-
fürst zu Sachsen mein gnedigster herr sonder-
licher ursachen halben, mich in bestrickung genom-
men, derwegen ich mich auch gegen sein Ch. G.
obligiret und verpflichtet alles nach laut mei-
nes geschwornen eides und gegebenen handschrifft
am dato Dresden den 12 tag Aprilis 74.
Und aber sein Churf: G. mich aus etlichen erheb-
lichen unverwendlichen ursachen von Wittenberg
abgeschaffet, mir von der Lectur und profession
erlaubet, und mich gegen Rochlitz in solche
er-

bestrickung gelegt und eingefordert, so gerede ich
und gelobe, bey meinen waren worten treuen und
glauben, auch krafft meines geschwornen eides, das
ich mich innerhalb 14 tagen in eine wonung oder
behausung so mir benennet wird, gegen Rochlitz
einstellen, daselbst zu Rochlitz in bestrickung aller
mass ich zu Wittemberg thun sollen, enthalten,
auch alles dem nachsetzen wolle, so meine hievor
geschriebene obligation mit sich bringet und ein-
helt, alles getreulich und ungeferde, zu Ur-
kundt hab ichs mit meiner eigenen hand ge-
schrieben und versiegelt. Datum Torgaw
den 2 Augusti Ao 1574.

Mit solchem schrifftlichen abschiede, dazu
sie mir verlobet im abschiede nicht gemelt 200 fl
jerlich unterhaldung aus sonderlichen gnaden
von S. Ch. G. wegen zugesagt, in diesen schweren
zeiten, für mich mein weib und kinder, hab
ich also müssen hinziehen und vorgut nemen, un-
angesehen das ich in dem ersten abschiede, mir alles
verziehen gewesen, was man mich beschuldiget und
mir aufgedrungen hat, und ich darüber zu meiner
Lectur und profession restituiret worden. Auch die-
ses alles unangesehen, das mir die obenbenante
Krafft

Tage den ersten zu meiner ankunfft nach Torgaw
welcher war der 17 tage Julij auff Churf. befelch
allererst vermeldet und ankündigen lassen. Sein
Churf. G. liessen es bey dem vorigen abschiede bleib-
en aller ding, allein dz sie mich auß bewegliche
Ursachen zu Wittenberg nicht haben wolten,
solte mir sonsten einen ort außsehen in seiner
Churf. G. landen wo ich wolte, dahin ich mich be-
gebe. Sie aber hetten für ire Person auff Frey-
berg gedacht dz sie mir vorschlagen wolten.
Darauff ich geantwortet weil es anderst nicht
sein konte, wolte ich seiner Churf. G. aber ge-
horsamen, wie ich vorhin gethan hette als ein
bewust, allein sie wolten auch S. Ch. G. der
unterhaltung halben in diesen schweren zeiten
erinnern, und die sachen dahin helffen richten, dz
ich meiner haft und verstrickung mehr ledig
werden, und mir vergunnet würde mit leuten
innerhalb und außerhalb des landes umbzugehen
und zu wandeln. Davon ob sie mir wol ver-
tröstung gethan, ist dennoch nicht allein nichts
darauff erfolget, sondern ein viel beschwerlicher
sententz dann vorhin gesprochen worden dz ich
abermals wie diese gantze sache von dem al
mech-

allmechtigen vnd gerechten Richter vnd Hertzkün-
diger Deo iusto iudici et vindici befelhe, der mei-
ne vnschuld gewisslich an tag bringen wird, es
geschehe kurtz od lang, wider die so mich in diese
beschwerung gebracht haben vnd verfolgen.

Iudica Domine causam tuam et patefac et vin-
dica innocentiam meam —.

Caspar Peucerus D.

Darauf ist Torgau aufgebrochen solcher ab-
schiede were ergangen auf das verlegenen Thes-
sen Manuel Doctoris Maioris der Herren
meinet angeben, was aber das gewesen hab ich
nicht konnen erfahren.

Folgen 2 Supplicationes 1 an den
Chur. Zu Sachsen für Doctor
Caspar Peucer der 2 an die Doiam

Durchlauchtigste Hochgeborne genedigste Chur-
fürstin, ich armes elendes, verlassenes betrübtes
weib, weiss in meiner grossen angst kummer weiss
nit auf erden, bey dem ich nächst meinem ar-
men bestrickten manne rath vnd hülffe suchen,
dann bey E. Chf. G. Darumb bitt ich dieselb-
bigen zum demütigsten, vnterthenigsten vnd
vmb Gottes willen, Sie woll diese meine
un-

Vnterthenigste supplication mit gnaden annemen vnd
an meinem armen man vnd mir barmhertzigkeit vben.

Alß ich mit höchsten schmertzen in meiner lang
weyhen betrübniß vernummen, dz mein armer
man nicht widerumb von Torgaw nach Wittenberg
kommen, sonder strack von dannen nach Rochlitz
verrücken sollen, hab ich mich also bald auffgemacht
mit mir zu schliessen wie vnsere haußhaltung
wall anzustellen sein alß ich aber dahin kommen,
hab ich, dz Gott im himel erbarme, mit höchsten
hertzleyde meinen man gefunden gantz dar-
nider liegen vnd also abgezerrt vnd abgemattet,
dz nichts dann haut vnd bein an im, vnd kaum
der athem ist, darüber ich mich vber mein voriges
hertzen leide vnd betrübniß zum höchsten ent-
setzet habe, Vnd haben E. Chf. G. gnedigsten
zu hören wie elendt ich nun fast 2 Jahr nacheinan-
der außgestanden. Dann nur erstlich mein
armer man nicwendig 5 Viertel Jaren zum
sechsten mal krancker vnd zwier biß auf den tod
gelegen ist, dz all menschliche hülffe an ime ver-
zweifelt. alß bald darauf ist erfolget, der viel
grösser jammer in deme er inn kercker, da-
durch er viel erbermlicher geschwecht wird

Das

dan durch alle erlittene Kranckheiten.

Weil es dan gnedigste Churfürstin nicht an-
ders sein kan, dan dz mein armer elender kranck-
er und betrubter man, der augenscheinlich auf der gru-
ben gehet von Witenberg heimweg müste, und dar-
innen kein hindernus noch mittel hiewieder sein
will, so bitte ich doch E. Ch. G. zum demütigst-
en, unterthenigsten, und umb der Barmhertzigkei-
t Gottes willen, die er an uns armen Menschen
durch seinen lieben Sohn Jhesum Christum be-
wiesen hat und teglich beweiset, E. Ch. G. wollen
sich doch meines armen mannes und meiner in-
den erbarmen, und bey unserm gnedigsten
Herrn durch gnedige furbitt erhalten, dz d(er)
orte mocht geendert und er gegen Hertzberg
gelassen, und mit notdürfftiger unterhaltung
in diesen schweren teuren zeiten mit seinen
armen kindern versehen werde, damit er
notdurfft und wartung, auch d(er) der apotecken
halben haben müge. So lange nur der Barm-
hertzige Gott dz leben verleihet und ich bey im
sein und sein pflegen könne. Es wolle E.
Ch. G. in deme auch bedencken meines lie-
ben Vatern Seligen unterthenigste treue
dienste.

diste, die er nicht allein diesen landen, sonder auch
E. Chf. G. herren Vatern hochlöblicher seliger
gedechtnis viel ier geleistet hat. Gott der barm-
hertzige Vater unsers herren Jesu Christi, der
treue Vater wird E. Chf. G. solche gnade und
barmhertzigkeit reichlich belohnen. So will ich in
meinem armen gebete solches umb meine gnedigste
herschafft mit allem vleiss verdienen. Datum
Torgau den 5 Augusti 1574.

E. Chf. G.

Unterthenigste
dienerin

Magdalena Doctor
Peucers hausfraw.

Der durchleuchtigsten und hochgebornen
Fürstin und frawen, frawen Anna, geborne aus
dem Königlichen Standt zu Dennemarck Chur-
fürstin zu Sachsen meiner gnedigsten Churfürst-
in und frawen.

Die andere Supplication

Durchleuchtigster, hochgeborner, gnedigster
Churfürst und herr E. Chf. G. bitten wir zum
Unterthenigsten, demütigsten und uns gewerbwil-
len,

lan, sie wollen diese unsere unterthenigste supplication
von uns in gnaden aufnemen, und uns auf unser
bitt und flehen mit gnedigste tröstlichste, und unserm
armen krancken ganz abgemattetem Schweher
Doctori Peucero hochnötigste antwort, mit gnaden
und barmherzigkeit widerfaren lassen. Dann,
gnedigster Churfürst und Herr, als wir vernommen
das unser Schweher straks von Torgau herauf
Rochlitz verrücken, und alda in bestrickung sich
enthalten solle, haben wir auß grossem herzlich-
en mitleiden und betrübniß uns erhaben, mit
ime fur seinem abzuge, und seiner haußhal-
tung der Mutter und unaußgestatten kinder
halben zu unterreden. Als wir aber gegen
Torgau kommen haben wir ine so ganz schwach,
krank unvermögen, und am leibe verzeret be-
funden, das wir inen fur einen todten Mensch-
en angesehen hetten, wann der atem nicht da
gewesen, und inner solche schwacheit augenschein-
lich zu von tage zu tage, dann er vorhin durch
langwirige, heftige tödliche krankheiten gar
ist abgematten und geschwechet worden. Da
wir nun solche grosse gefehrliche schwacheit un-
sers schwehers, neben dem jammer und elend in
dem er stecket, mitleidlich zu herzen gefurt, und

vnd dz wir vns gern als vnsern lieben herrn vnd
vnd vnd wolverdienten Schwehern gern vertragen
vnd gehalten sehen wolten, in einer angst vnd noth
dz hetten wir werden E. Ch. G. als ein hochlöb-
licher hochverstendiger sanfftmüetiger barmhertziger
herr von vns gnedigst versehen, weil es aber anderst
nicht sein kan, auch kein ander mittel dißmal
kommen getroffen werden, dann dz sich vnser Schwe-
her der Vniuersitet Wittenberg enthalten müste,
so bitten wir doch in aller vnterthenigkeit, vnd de-
mut mit höchstem vleiße als E. Ch. G. vnter-
thenigste treweste diener, E. Ch. G. woll doch
die gefaste grosse vngnade gegen vnsern Schwe-
her, auß angeborner fürstlicher hochrhümlicher
sanfftmut vnd Clementia gnedigst lindern vnd
fallen lassen, vnd nicht so gantz vnd gar iren gne-
digsten willen von ihme abwenden. Zum
andern bitten wir gleichfalß zum vnterthenigst-
en E. Ch. G. wollen in betrachtung der
grossen vnd teglichen zunemenden Schwachheit
vnsers Schwehern, vnd zunemenden alters, neben

auch

andern Ursachen, auß gnaden den ort seiner be-
strickung und aufenthaltung endern, und inen ge-
gen Freiberg kommen lassen, da er notturftige
pflege und wartung auch der Apotecken halben,
welcher schir keine stunde in augenblick geraten
en kan wie wir die zeit here gesehen, haben
konne. Auch inen in disen schweren teu-
ren zeiten mit notturftiger unterhaltung gene-
digst bedencken und versehen und in disen allen
sachen gegen inen als ein Clementissimus et mitis-
simus Princeps erzeigen, welches E. Ch. G. zum
höchsten ruhm und preise bey idermenniglich deutsch-
er und frembder Nation gereichen wird, die
wegen desselben Churfursten name weit und ferne
bekant ist. Et cum nullius virtutis sit maior laus
et admiratio in summo Principe quam Clementiae
et misericordiae, welche tugent in hohen Stan-
den alle die ander uberhöhen und ubertreffen,
wie auch Salomon saget Justicia coronat Re-
gem et Clementia fulcitur thronus eius. Zwei-
vels auch nicht, Gott werde E. Ch. G. und
der

derselbigen nachkommen reichlich belonen. So wirt er es geben, wie Gott dz leben, und wir alle leib etc. [?] E. Ch. G. mit allem höchsten treuen unterthenigst ver„dienen. Datum Torgaw den 5 Augusti Anno 1574.

E. Ch. G.

Unterthenigste diener

Joachimus Egerus D.
Hieronymus Schaller D.

Doctor Peucer hat auch noch eine supplication für sich an die Churfürstin geschrieben.

Doctor Peucers abschiede auf die 3. supplicationes.

Der Churfürst zu Sachsen hat auf Doctor Peucern unterthenigst suppliciren gnedigst be„williget, dz er nach verfliessung der zuvor ge„gebenen 14 tage, noch 14 tage zu Torgaw blei„ben, und sich folgendt gegen Rochlitz einstellen solle. Er will aber auch seine Ch. G. seine auflösung zu Torgaw, biss auf die Zeit, als er weg zu ziehen sich verpflichtet gnedigst ver„ordnen und reichen lassen. Da er aber dar„

über

über die folgenden erlaubten 14 tage zu Torgau
bleiben wird, möge er sich selbst außbleiben und haben
sein Ihr G. auch seiner vier parr zugeben bedenck
en. Signatum Dreßden den 7 Augusti Aº 74.

Capitulation der fürgelauffenen handlung
Mit Doctor Caspar Peucern.

Erstlich ist Doctor Caspar Peucer zu Dreßden ge-
fencklich gesetzt worden, nach dem man mir zu-
vorn zu Wittenberg in hafft und bestrickung ge-
zogen, und ime alle seine brieffe Lateinisch und
Griechisch genommen hatt.

Nachmals ist er den neunten tage auff der ge-
fengnüß den Herren fürgestellet worden, welchs
geschehen der Montag in Ostern dieß 1574
darauff, die ime 4 puncte fürgehalten.

1 Das er Conspiration und practicken gemacht
neue Sacramentirische lehre in diese lande einzu-
schieben.

II Das er selbsten schrifften davon außge-
sprengt das er die Theologos zu manlichem ver-
mant.

III Das er frembde außlendische Theologos ver-
hetzt. Denen er alles widersprochen, und zum meh-
rern mal bey denen personen vorzustellen, mit de-
nen

wie er vnd welcher weise conspirieret oder die erran
geringet vnd beherzget. oder in solches mit schrifften
zu beweisen oder andere wege. Item seine schrifft
en, durchzulesen darinnen solche newe Sacramenti-
rische lehre begriffen ob were seine hand oder nicht
die da solten bey ime aufgefangen sein. Denn
aber keines geschehen, one einen einige schrifft
am M. Christianus Hofpredigers darinne diese
wort lange zeit gestanden. Veritas quam tanta
profluuia sanguinis in Gallia et Belgio exting
uere non potuerunt, tandem in his terris e trium
phatura, darinnen doch die lehr an ir selbst
mit keinem wort gemeldet, vnd ob er wol sich
zum hochsten beklagt vnd beschweret, durch die
annemung des fur gelegten abschiedes, sich vn-
schuldig selbst vnwarhafftig zu beschuldigen, de-
ren dinge der er in warheit vnschuldig, auch den
Artikel in ir gewissen geschoben das ime zu viel
geschehe, auch ihren Tag gebeten was mit zu
thun sey. dieweil er hochster leibschwacheit halbe
ganz vnuermöglich vnd perturbirt gewesen vnd
sich nicht bedencken konnen, hat doch endlich nichts

ge-

geholffen, hat er der gefengknuß loß und ledig
sein wollen, so hatt er den abschiede annemen müß
en, welches geschehen mit dieser protestation, das
es Gott im himel klage, dz man also mit ihme
handel, und in fur seine getrewe dienst mühe
und arbeit also lohne. Ist gleichwol mit zu ge-
naden alle beschuldigung verziehen und er zur
Lectur und profession restituirt worden, ist also
zugleich verklagt, verurtheilt, verdammet und
gestrafft und wid absolviret worden.
11 Zum andern ist er auf dem Landtag zu Torgau
wider diesen abschiede, ohne einige newe fernere be-
schuldigung und verhöre wid auf newe fur den
Landstenden atrociter und capitaliter verklagt
worden, und ist damals der im zu Dresden
abgedrungener erzwungener abschiede dz gröste
fundament seiner beschuldigung gewesen. Ist
alda ein newer sententz und spruch begert
worden. Da auch die Erbare Landtschafft
gesprochen, es solle bey dem vorigen bleiben
ist man damit gar nicht zufriden gewesen,
es sollen auch seiner schriffte mehr der Landschafft
fürgeleget worden sein, derer aber nie kei-
ner

er zuvor ist fürgehalten worden, hat auch nicht
erfahren konnen, was summarlich desselbigen inhalt
gewesen.
III Zum dritten ist er gegen Torgau vor beschieden
worden alda man ine erst bey seinem hochsten gewiss-
en und ehr und pflichten in specie von der vermein-
ten Conspiration und practicken mit dem Churfürst-
en Pfaltz und Doctor Ehemen. Item von frem-
den Theologen als Beze anhengern gefraget und
examiniret hat da er zuvor albereit ein mal
nach der ersten verdammung per condonationem
absolviret, zum ander mal widerumb Capitaliter
beklagt und doch per ratificationem prioris sen-
tentiae abermal absolviret worden, da kommet
man erst zum dritten mal und fraget ob er schul-
dig sey oder nicht, was er an den summarischen ar-
tickeln der beschuldigung gestehe oder nicht.
Weil nun dz fundamentum der gantzen beschul-
digung ungewiss und ungegrundet, was ist dann
nur ein process mit ime furgenommen und ge-
halten worden, Dann ist man seiner beschul-
digung gewiss gewesen, warumb fraget man

ine

wie aufs neue und ihen von den Hauptpunckten
Wann die letzte Landschafft nun bestettigt wird
in gesprochen were, und er albereit todt und kalt
were, so muste er aller dieser aufflagen schuldig blei-
ben sein. Der allmechtige barmhertzige ge-
rechte Gott sey Richter, der es auch gewißlich
sein wird.

IIII Zum vierten seine privat brieffe belan-
gent uber den streitigen Artickel de caena Domi-
ni, ob wir wol keiner ausgelegt worden, so han
er sich selbst rund und klar erkleret, wie er in
diese handel kommen sey. Nemlich und also
daß er diese meinung die er fur recht halte und
er an gute freunde auff ihr begeren als eine
privat person geschrieben, sey seines schwehers
seliger D. Philippi Melanchthonis letzte, be-
stendige warhafftige meinung gewesen, er aber
sey also in diese handel kommen, daß wie nach
seines schwehers seligen absterben die Epistola
an Pfaltzgraffen Churfursten, durch den druck
an tag kommen, sey er von vielen gelerten
leuten deswegen und waß ihme mehr da-
von bewust gefragt worden, daran er gegen

nie,

niemandts der mich gefragt, etwas verschweigen, und
hette mir sein herr Schwager vor seinem todte den
nechsten tag bezeüget und affirmiret dz dieses die
warheit sey. hette mir auch zuuor oftmals gesagt
mit grossem ernst und anligen, das er der war-
heit in diesem artickel mehr dann in allen andern
nachgeforschet hette in tota antiquitate. Es sey
ime auch mehr daran gelegen gewesen auß gross
wichtigen ursachen. Aber für sein Person hat
sich er dess Zwiefalts ehr versehen od besorgt,
dann dz ime seine privat brieffe an seine freün-
de solten für Conspirationes und practicken
angezogen werden, Das er abermal Gott
dem Allmechtigen warhafftigen gerechten
Richter befehlen lasse.

227
/

Doctoris Peuceri Verantwortung auff die Beschuldigung so im zu Dresden den 12 Aprilis des 1574 und nachmals zu Torga auff dem Landtage fur d Landtschafft den 24 Maij ist widerholet worden. p. 449 – 461.

Mir Doctori Caspare Peucero Doctori ist den 12 tag Aprilis des 1574 Jars von der Churfurstlichen Sechsischen regierung zu Dresen von wegen meines gnedigsten herrn des Churfursten zu Sachsen, etc durch D. Laurentium Lindeman furgehalten worden diese beschuldigung, als solte ich durch conspiration und practiken haben helffen newe Sacramentirische lehren in diese lande einfuhren, solte selbst schriefften daruber ausgesprengt haben, und die theologen zur manlichkeit vermanet, dem ich in gegenwart so viel mir von wegen grosser leibs schwacheit muglich gewesen widersprochen, wie ihnen den rathen so gegenwertig gewesen bewust. Das mir von keiner newen Sacramentirischen leh-

ren

zu bewust viel weniger hab ich dieselbigen durch con-
spiration und practiken befordert, und habe gebeten
man wolle mir dieselbigen ehren, namhafftig mach-
en und mir furlegen was meine schrifften davon
weren, Ich begeret meine hand nicht, sonder was
ich fur dz meine erkennet, dasselb wolte ich mich
bekennen. Denn ich gegen gott mein gewiss-
en so wol verwaren must, als meine trew und
glauben gegen meinen gnedigsten herren.
Es ist aber keines nicht darauff erfolget, dann
dz mir ein brieff furgehalten worden an M.
Christianum, darinnen diese wort ungeferlich
gestanden: Veritas quam tot cōfluvia sangui-
nis in Gallia et Belgico extinguere non potuerunt,
triumphatura est tandem in his terris. Darauff
als baldt der abschied ergangen, uber denen ein
wol ich mich zum hefftigsten beschweret, die
weil ich erkennen muste dz ich nicht gerecht,
habe ich dennoch angenommen, welchs ob ich
wol in gegenwart aller räthe gott dem
gerechten richter geklaget habe, dz man also
mit mir procedire, und mir vor meine trew
mühe

muhe vnd arbeit also lohne, so bekenne ich doch,
dz in dem ich den abschid angenommen, vnricht
gethan habe, vnd bein gott, vn hertzen vmb gna,
de vnd vergebung.

Das ich aber solichs wider mein gewissen
an mich genommen, vnd mich selbst lauter meiner
handtschrifft vnbillich beschwert vnd beschuldigen,
hab ich erstlich meinem gnedigsten Churfursten
vnd herren zur vnterthenigsten gehorsam gethan.
Zum andern ist furnemblich an deme, dz ich in
grosser augenscheinlicher leibs schwacheit vnd
manchfaltigen anfechtung vnd betrubnis vber,
eilet, mich nicht notturfftig wz mir zu thun
sein wolt in so schwerem handel habe be,
dencken konnen. Wie ich dann bey den rich,
en in gegen wart vnd rath angezeigt, vnd im
zubracht den gantzen handel also heimgestelt
habe, dz ich inen mit gewissen geschuldet habe
ob mir nicht zuuil geschehe. Zum dritten
dz in furgelegten abschiedt stehe, auch ausdruck
lich gemeldet, dz mein gnedigster Churfurst
vnd

vnd herr mir solche auflage, welche mir von vni-
ren misgönnern bey ihrer Churfürstlichen gnaden
verziehen vnd mich an meinem orte zur lectione
Medica vnd historica wider restituiret, ob wol der-
neben ich meiner haftung nicht gäntzlich erlas-
sen worden, sondern in der flur Wittemberg,
wie mir der Churfurst räthe solches erklert
verstrickt geblieben bin.

Dieweil aber nun mehr Landkundig, dz auf
diesem Landtage zu Torgau den 24 May
den Ständen vorgetragen worden, dz sie ihr
bedencken eröffnen wollen, wz mit den ge-
fangenen fürzunehmen so albereit in haften
sein von wegen dz, dz sie newe Sacramen-
tirische lehren in dise landen heimlich einfüren
od einschleifen helffen, auch mich aus allerley
vrsachen zubezihen habe, ob nicht mein vor-
geben handschriefft vnd sigill mit den vor-
dechtigen beschwerlichen generalibus zu
meinem aller höchsten vnehren vnd vernichti-
gung den Landständen fürgelegt werden,
bin ich aus bewegender noth verursacht

vnd

vnd gedrungen worden, auf meine warhafftige
bestendige, gegrundte antwort zu drucken, vnd die-
selbe aufs Pappir zu bringen auf beide stelle,
da ich zur verantwortung solle erfordert vnd
gelassen werden. Dieselbige auch meinen concept
hierin, ob da ich nicht dazu kommen konte doch
dieselbe hinter mir zulassen, vnd das vrtheil dar-
uber dem ewigen barmhertzigen Gerechten Gott,
als dem rechten richter heimzustellen vnd zu-
befehlen. Will auch hierbey protestiret haben
mit anruffung Gott zum zeugen, das ich von
zu rettung meines gewissens, meiner ehren
vnd guten namens dieses alls geschicht, in deme
mehr anders nicht verpflicht dann nicht stecken
[illegible] drinnen od der gleichen, dadurch mir
die sache an ir selbst zu reden vnd meine ent-
schuldigung dazu ist mir nicht genommen,
od gewehret ist, wie ich dan auch niemands
wil damit angegriffen haben, sondern lasse
es ergangen ist verantworten die ienigen
von denen mir es zugeschantzt worden ist.
Vnd weil den ersten zum hochsten darum,

tigten

tichten, berüchtigten und unbewert will gebeten
haben man wolle mir außdrücklich namhafftig mach-
en, was ich für newe Sacramentirische lehr und
durch was conspiration und practica ich sie habe
helffen einschieben, und wolle mich mit den Ge-
neraliteten nicht ferner, wie erstlich geschehen, be-
schweren und außruffen. Zum andern wolle
man meine antwort darauff gnediglich anhö-
ren und annemen. Zum dritten wil ich
für allen dingen hiemit offentlich aller mei-
ner handelung bekantnus gethan haben.

Die lehre von der menschwerdung unsers
herren und heilandts Jesu Christi, und von beiden
naturen unzertrenlicher vereinigung in einer ei-
nigen Person wider die alten und newen haereticos
desgleichen von dem heiligen nachtmal des her-
ren, wie dieselbige in der grundfest, von den her-
ren theologen alhie zu Wittemberg, deut-
lich und richtig ist außgefürt und beweisen und
nachmals in dem dreßdischen Consens kurtz
widerholet worden, das ist die lehr die ich be-
fordert und commendirt habe, und keine andere,
wie

weiß auch keine andere. Ich bin auch der gewe-
sen, der mit vier besten theologen solch ihr buch
die Grundtfest unsern gnedigsten herrn dem
Churfursten zu Sachsen unterthenigst offeriret
und presentiret habe, welche sein Churfurst. Gnad-
en auch gnedigst angenommen und aufgelesen han.
Ich hab mich auch ferner gegen ihrer Churfurst.
Gnaden erkleret, wie sich die Artickel ihrer
Churfurst. Gnaden werden wissen zu erinn-
ern, damit ihre Churfurst. Gnade mochten wiss-
enschafft haben wo sie an mir weren, weil ich
in allerley bedacht gezogen, daß wo dieser lehr-
re die in diesem buch ausgefuhret ist zukegen
und widerwertig gelehret wird, daß alda keine
Christliche kirche sein könne. Ich wolte auch
in derselbigen kirchen fur mein Person nicht
sein, dann der grundt als nemlich unser Herr und
heiland Jesus Christus were gott und mensch ganz
durch die gegenlehre aufgehoben und weg gethan
wurde. Aber daß hab ich mich dieses auch schrieftlich
inhalt zu mehrer vergewisserung erkleret gegen
meinen gnedigsten herrn den Churfursten zu
Sachsen,

beharen, zweifel auch nicht ihr Churfürstliche Gnaden
werde solch mein schreiben noch haben.
Diese Grundfest hab ich vielen andern hohes und
niders stands Personen gelobt, und sie dieselben
vleissig zulesen und zubetrachten gebeten, von
denen ich umb rath und erclerung meiner meinung
bin gefragt worden.
Bey dieser erclerung hette man mich widerbei
bleiben lassen, darumb ich eben auff diese lehr,
so in der Grundvest verfast alle meine schrif-
ten an gute freunde gethan sein gericht gewesen.
Denn publice ich nichts von diesen controversijs ie-
mals außgehen lassen, viel weniger außge-
sprenget habe. Und habe solche lehr nicht durch
Conspiration od[er] practicken sondern öffentlich be-
kandt und befordert, und bekenne mich noch darzu,
habe leider zur förderung dieser unwidersprech-
lichen warheit zwar weniger gethan, denn
ich hette thun sollen.
Da man nun diese lehre für eine newe
Sacramentirische lehr außruffen und condemni-
ren würde, und in meiner beschuldigung die-
ses

sit gemeinet wird, und ist gott befehlen, Ich
will aber solchem condemniren zum zeugnis meines
bekentnis und zur erklerung meines gewissens wi-
dersprochen haben, und sage das die lehre im Grund-
fest und in dem Dresnischen Consens ist die war-
hafftige, ewige und einige warheit, die der herr
Christus selbst geoffenbaret von sich, die von der
waren Christlichen kirchen zu ieder zeit ist erhal-
ten und bekrefftiget worden, wie solchs genugsam
erwiesen, und werden solche lehre die pforten der
hellen nicht umbstossen. Bey dieser lehre ge-
dencke ich zubleiben und zu verharren, und bitte
den trewen barmhertzigen gott von hertzen er
wolle mich mit seinem heiligen geist in dieser
meiner grossen schwacheit beide meinen leib und
meines betrübten gemüts stercken, damit ich
nicht wancke, noch mich irre machen lasse, umb
seines lieben sohnes Jesu Christi willen, Victorie
ist und seine ehr und warheit triumphlich zu-
thun ist.

Will auch hiemit gott den ewigen vater
als eine hertzkundiger zum zeugen angerufft
haben.

haben, d[as] ich kein ander lehre dann dieselbige habe
helffen fördern, und habe diese lehre in dieser Vni-
uersitet gelernet und gestudiret, bey meinem Hern
Preceptor dem Hern Philippo seligen, und bey
niemandt anders, dann ich keine frembde schriff-
ten niemals gelesen, der hat mich auch darinnen in
seinem todtbette confirmiret, dafür ich ime in
ewigkeit dancke, will auch hiermitt für den
richtstul des sohns gottes prouocirt haben, da
wir alle erscheinen und stehen werden, da ich mich
zu dieser lehre mit allen freuden bekennen
will, dann ich weiß d[as] es die warheit gottes ist.
Man lege mir auch für von priuat schreiben etc
man wolle so sage ich es und ist nicht anders, d[as]
dieselbigen schreiben alle auf diese lehre gehen und
keine andere, will auch ein mal alle meine
schreiben dahin erklert haben. Darumb
sage ich und bezeuge darauff d[as] ich keine newe
Sacramentirische lehre habe helffen einschieben,
sondern die lehre die für und für in d[er] warheit
kirchen gottes und in dieser Vniuersitet erhalten
worden ist, und so lange diese lehre darinnen sein
und bleiben wird, so wird die heilige dreij
faltigt

lätige bey vnd sein vnd wohnen, wo sie auffhören
wird, so wird sie von vns weichen, da man von die-
ser lehr rechenschafft von mir fodern wird, bin ich
bereit dieselbige zuthun.

So nun diese lehr soll verdampt werden,
vnd soll derselbigen confession bekandtnus vnd zu-
dem conspiration vnd practiken genandt werden
mügen die so sie verdammen wol zusehen was sie
thun. Denn es ist mir vmb meine Person nicht zu
thun, weil ich auch keine persona Ecclesiastica
bin, vnd in der Universitet mit den Theologischen
lectionen nicht vmbgehe auch niemals mich dersel-
ben angenommen habe, als wo ich in lectione Chroni
corum nicht habe vmbgehen können historien halben
bitt ich meinen gnedigsten herrn den Churfürsten
zu Sachsen (zum demütigsten, vntertenigsten
vnd vmb gottes willen, er wolle mich vnd mein
gewissen bey dieser erkanten warheit bleiben
lassen, so wil ich so mir gott widerumb zu
kreften hilfft, vnd ein lenger leben verleihet
es wird mir der hülffe gottes nach allem mei-
nem vermügen, seiner Churfürstl. Gnaden

vnd

vnd disen landen zum treulichsten wie bis anher
von mir geschehen, vnd es augenscheinlich ist, das vbrige
meines lebens dienen zu erhaltung guter lehr
vnd disciplin in der Vniuersitet Wittemberg. Da
man mich aber fur mein gewissen darbey nicht
wolte bleiben lassen, bitt ich widerumb zum de-
mütigsten vnterthenigsten vnd vmb gottes willen,
man wolle bedencken das ein ied mus in seinem ge-
wissen fur gott stehen, vnd demselben rechenschafft
seines glaubens geben, vnd wolle mich dauon
nicht dringen, od wolle doch mit gnaden mit
mir faren vnd handeln, wie in gewissen sachen
zu ieder zeit ist gehandelt worden.

Diese ding hab ich zu rettung meines ge-
wissens, meiner ehren vnd meines glimpffs vnd
keinem menschen zum nachteil lassen müssen,
do ich in fall zu keiner ferner verhöre kom-
men vnd doch vber den Generaliteten solt conde-
mnirt werden. Do ich aber gehöret würde wol-
te ich solches in aller vnterthenigkeit zum
demütigsten vorbringen.

Vnd wil abermals meinen gnedigsten herrn
den

der Churfürsten zu Sachsen zum unterthenigst
en, demütigsten und umb gottes willen gebeten
haben, sein Churfürst. Gnaden wollen mir gnedigst
zu gut halten, das ich gewissens halben nicht habe
umbgehen können.

Dargegen bitt ich alle christliebende frome Christ
en, denen diese meine verantwortung fürkommen wird,
sie wollen derselbigen glauben geben, und nicht
anders von mir annemen, oder glauben es werde
geendert wie es wolle. Der lebendige war-
haftige himlische vater der allen menschen hertz
en weis, der weis das es nicht anders ist, und
das ich diese lehr mit einfeltigem trewem hertz
en und glauben angenomen, bekandt und
so viel an mir gewesen befordert habe.
Demselbigen ewigen barmhertzigen trewen
vater, dem gerechten richter befehle ich diese
sachen, und bitte in von hertzen er wolle der
ehr und warheit seines lieben sohns Jesu Christi,
darumb es zu thun ist, und meiner darvon war-
hafftigen bekantnuss und unschuld zeugnus geben.
Daran ich gar nicht zweivel es werde geschehen,
es stehe nun an so lange als es wolle. Gott verleihe
mir gnade und gedult. Amen.

QVOD IN CONTROVERSIA DE COENA DOMINI LVTHERVS et Melanthon diuersas habue- rint opiniones,

NARRATIO D CASPARI PEVCERI:
opposita Paulo CRELLIO.

EIVSDEM PEVCERI CONFESSIO de Filio Dei: et eius sacra- tissima Cœna.

Quod in controuersia, de Cœna Domini, Lutherus et Melanthon diuersas habuerint opiniones.

Hanc narrationem posteris Viri Reuerendi et sancti Dnj Philippi Melanchthonis et meis relinquere me cogit impietas et impudentia Impostoris qui prestigias et mendacia sua in controuerso articulo de Vera presentia filij Dej, Domini nostri Iesu Christj in cœna sacra non est ueritus tueri et venditare nomine et autoritate Melanchthonis, contra propriæ conscientiæ testimonium, ut seruiat affectibus aliorum: et me, cuius vitæ exitum, posteris exilium iurasse dicitur, ad imperitos quasi suffragio soceri mej configat et iugulet. Referam autem bona fide, quantum mihi de meo Socero, partim ex ipsius narrationibus, partim ex rebus gestis quibus interfui, compertum est, ne quis ex nixus mendaci et falso testimonio Impostoris illius temere suspicetur voluisse Philippum pingere et excusare horrendas blasphemias veteres Nestorij, Eutychis et aliorum, quæ renouantur contra filium Dej: horribilia idola missæ pontificiæ et teteras prophanationes cœnæ Dominicæ cum alias plurimas, tum præcipue insignem illam ex blasphemo et pernicioso errore de opere operato natum, quorum omnium nerui stabiliuntur figmento corporalis præsentiæ et manducationis in sacra cœna. Etsi autem ab hac suspitione facile liberant et vindicant eum scripta quæ extant, quæ perspicue satis quid senserit de his ostendunt: tamen cum propter priuata Impostor ille non vereatur, suis pretendat, præclaris publicis: his priuatis opponam hanc narrationem integre

repetitam

repetitam ab initijs quibus primum à Luthero discedere in hac controversia & horridiores eius sententias moderari cepit.   Apud utros, Saxones ne vel Helvetios prius emendatio doctrinae et abusuum pontificiorum cepit? & apud utros iter, Lutherus ne apud Saxonas, an apud Helvetios Zwinglius initium fecerit, quod aliqui disputant, omitto: cum hoc ad nostrum institutum nihil faciat. Hoc constat, Lutheri nomen à reprehensis abusibus & erroribus Ecclesiae Romanae multo ante Zwinglium innotuisse, & eundem πρωταγωνιστὴν, atque à Pontificijs praecipue petitum & oppugnatum fuisse: Quare merito primas ei ac praecipuas partes in hoc toto emendationis suscepto opere tribuimus, tanquam organo Dei singulari, excitato divinitus, & convenientibus ac necessarijs donis animi excelsi, heroici, constantis & infracti divinitus instructo, ut contemptis potentia, numero, minis, insidijs adversantium sibi propemodum totius orbis Christiani, & periculis quibus undique circumfusus erat perruptis ac fugatis, destrueret regnum tenebrarum & tyrannidis pontificiae jugum detraheret cervicibus hominum.

Proximum ab eo locum merito tribuimus Philippo Melanthoni quem divinitus Luthero exornatum atque instructum dotibus Deus συναγωνιστὴν illi adiunxit et διαλλακτὴν fecit, non ut vehementia vinceret & conterret sicut Lutherus πρόμαχος: sed ut moderatione leniret concitatas principum iras, & disputationes conflictu certaminum ut fit horridius exasperatas, extra metas & limitem medium abductas revocaret quasi intra septa & in viam, obscura illustraret, accommodaretque captui discentium, dispersa

alligaret

colligeret, & in methodum ac ordinem redigeret; instrueret ac exerceret ingenia tenera in doctrina emendata, & scribendo, disputando, docendoq[ue] late eam ad gentes exteras et & peregrinas, & nostrae linguae imperitas propagaret. Christi utrisq[ue] benedixit Dominus, ut gubernante spiritu sancto salutaris esset, & cederet ad gloriam nominis divini, ad veram Dei invocationem, & cultum in agnitione vera et fiducia Filii Iesu Christi, cuius pene memoria extincta erat cultu sanctorum, ad repurgationem doctrinae Evangelicae a fermento pharisaico monasticae doctrinae, & Ecclesiae ~~novae~~ ab idolis & abusibus Romanis, ad explicationem multorum doctrinae partium, quae conflictu disputationum cum explicatae & illustratae clarius emicuerunt, & maius lumen acceperunt quam habuerunt multis retro seculis, etiam in puriore & rectius sentiente Ecclesia, proxime ante tenebras Ecclesiae Romanae. Fuit autem tanta inter hos viros coniunctio, ut Lutherus Melanthonem non secus ac filium, qui multo aetate minor esset, dilexerit: Melanthon Lutherum non secus ac patrem & superiorem reverenter coluerit, in quo et vocationem divinam & excellentia Spiritus sancti dona venerabatur toto pectore, quod meminerunt omnes quotquot vel spectatores fuerunt consuetudinis domesticae inter hos summos viros, vel quanta eis intercesserit necessitudo cognoverunt ex iis qui utriq[ue] adfuerunt. Melanthonem scimus ante Lutheri nuptias, totas cum eo noctes traducere interdum esse solitum, ut esset occasio vel de nocte cum eo conferendi iudicium & sententiam suam de praecipuis controversiis, quam diurnae occupationes et interpellationes negabant. Nec ulla unq[uam] simultas aut vinculum amicitiae

summae

simmae abrūpit, aūt beneuolentiam uel inflexit aūt restrinxit, aūt con-
suetudinem collationis crebrae sustulit, ne quidem si in eadem re sentirent
diuersum. Imò nūllum suarum sententiarūm moderatorem facilius &
patientiùs ferre potuit Lūtherus q̄ Melanthonem, cuius rei argumentum &
testimonium euidentissimum habemus disputationem horridiorem Lūtheri
contra Erasmum de seruo arbitrio. Cum .n. Erasmus ad alterum ex-
tremum pertus extra metas & ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα, quod aiunt,
euectus, & philosophorum sententias ac rationes potius q̄ veritati euange-
licae vestigia secutus ad pelagiana declinasset, & plus nimio viribus hūma-
nis tribuisset: Lūtherus aūtem propter amitate disputationis irritatus se vehemen-
ter opposuisset, & ut fit in certaminum feruore, horridius quaedam in
sententiam statuisset contrariam: Melanthonem horridiuscula quaedam
moderantem tam placide & comiter tulit, ut sponte deinceps depositis
suis, in Melanthonis sententiam concesserit & de libero arbitrio non aliter
docuerit, lecuerit, dixerit, scripserit, q̄ quasi ex praescripto Melan-
thonis, secundum eam doctrinae formam, quae in locis theologicis extat.
Habet eius rei testimonia innumera Commentarius Lūtheri in Genesin, ut
erūditis constat. Erat in Lūtero, ut in generosis &
heroicis naturis omnibus is animus, ut praefractum ac pertinatem, fas-
tuq. tumentem aduersarium sine Antagonistam oppugnare ac persequi
non desineret: Leniter aduersantem, & dūriora quaedam ipsius absq.

aces.

acerbitate & odio mollientem, asperiora lenientem, obscuriora declarantem, dif-
fusiora & vaga contrahentem, amantissime complectebatur, & libenter sequebatur:
quo animo Melanthoniana pleraque eum accepisse & Locorum theologicorum
opus exosculatum esse, ad manus semper habuisse, saepe legisse & relegisse,
praeconijs ornasse eximijs, commendasse versatis in doctrina sacra singu-
lari studio, usurpasse in doctrinis & scriptionibus suis certius scimus: & norunt
idem qui Lutheri viventis studia, consuetudinem & sermones domesticos me-
minerunt, aut exceptos & annotatos ab alijs conternatosque legerunt.
Non dubito autem fuisse eundem & in hac controversia de Coena Domini ex
subiectionibus & commonefactionibus Melanthonianis aliquam correcturum,
& de vehementia & fervore in hoc conflictu suo remissurum plurimum, nec
pontificijs ad sui idolis defensionem telum concessurum, nisi extitissent qui
inflammatum antea & sponte currentem καὶ σπεύδοντα velut calcaribus
subditis vehementius incitarent, & saepe mitiscentem, moderatasque concordiae
vias ac rationes quae proponebantur amplectentem irritarent stimulis acribus
& quasi nova flamma fomite & pabulo rursus de novo incenderent. Sed
in fatis erat ut moriens relinqueret ἐπιτάφιον ἀξίωμα sectis, de quo me-
mini tristissimas voces Soceri mei, quas non semel atque iterum sed ad omnem
huius certaminis mentionem apud amicos cum profusissimis lacrymis repetere
solebat. Causam hanc futuram esse causam sanguinis, propter persecutiones, se-
des, supplicia, quae ventura esset: quia oporteat mundum poenas dare
tam

tam horrenda & tetra idololatria quæ est in missa pontificia, & propha-
natione idolatrica Cœnæ Dominicæ. Solebat & dicere cum gemitu, initia
atque incrementa tyrannidis Turcicæ tam subita atque præpropera pœnas esse
idolatriæ ejusdem; quia eo ipso tempore quo decretum de Transsubstantia-
tione factum, & cultus idoli publica autoritate sancitus est: Ottomannica
potentia primum commovit & incredibilibus successibus sese extulit in
Oriente contra occidentem, ubi hujus idoli cultus præcipue viguit. — Et
sicut Sarracenicus furor oppressit uno impetu blasphemias et contentio-
nes de persona filij Dej: sic Ottomannicam potentiam & Turcica bella
tandem punitura esse hanc idolatriam in abusu Cœnæ Dominj. O quoties
ingens animi dolor cum ejulatu expressit ei has voces: Non si tantum La-
crymarum funderem, quantum undarum hic præterfluens Albis vehit,
exhaurire meum dolorem possem quem circumfero propter hærentem in Ec-
clesijs nostris hanc controversiam, quam prospicio futuram esse causam exitij
& ruinæ Ecclesijs nostris, cum ingentibus cladibus & calamitatibus quæ
sunt secuturæ, futuræ pœnæ defensæ & stabilitæ idolatriæ pontificiæ? Quo-
ties cum has querelas per literas effunderet in sinum amicorum, lacrymis
chartas conspersit ac madefecit? Quoties in hæc verba prorupit: Diese
Sache wird dem fasse den boden ausstossen? Etsi autem optime
norat Lutherus dissentire a se Melanthonem in hoc certamine: non

dixerit

diremit tamen, imo ne labefactavit quidem diutinae benevolentiam inter eos, nec coalitum animorum firmissimum disiunxit: sed perduravit coniunctio illa usque ad vitae finem, Luthero in sua sententia pertinaciter perseverante, non tam sua culpa quam incitationibus aliorum, Melanthone idem quod antea fecerat, moderante commodis locutionibus quae horridiores videbantur, & extruente intra ac muniente fundamenta verae sententiae de hac controversia ex qua oppugnaret idola pontificia & innumeras profanationes Coenae Domini, & demonstraret fontes doctrinae de vera praesentia filij Dei in legitimo & mandato divinitus usu huius sacramenti. Nec Lutherum unquam haec moderatio Melanthonis offendit, imo patienter tulit eum a se plane dissentientem: Sed Melanthon ita se reprimebat vicissim & sua ita temperabat, ne vel suggillare Lutherum vel convellere eius authoritatem videretur: etsi fuerunt ex Lutheri assentatoribus qui hoc ipsum ei persuadere sunt conati, ut concitato in Melanthonem Luthero, bellum inter eos apertum accenderent. Haec scilicet moliebatur diabolus per nonnullos, ut duobus his quasi capitibus repurgatae religionis bello commissis inter se divellerentur Ecclesiae coniunctae, & sequerentur distractiones atque confusiones infandae. Oderant Melanchthonem aliqui, propter moderationem, natura iracundi, feroci, praecipites & callidorum consiliorum amantes: propterea quaerebant occasionem qua odio Melanthonis Lutherum inflammarent. Erant et suspicio quosdam conductos esse praemio a Pontificijs, ut discordias inter eos sererent in hac ipsa causa, in qua non obscurum erat

Melan

Melanthonem non idem sentire quod Lutherum, sed ad partem propendere ad-
versam. Non passus est tamen se permoveri aut impelli unquam, ut hostilem
adversus eum animum indueret, vel ut opprimi eum pateretur. Non defue-
runt qui in aula Melanthonem calumniarentur, et hortarentur Principem ut
in eum inquireret severius, Sed restitit Lutherus, & nihil horum tentari aut
suscipi voluit. Texit authoritate & patrocinio suo Melanthonem, quia neque
avelli a se hunc fidum παραστάτην [illegible] sua non probantem neque id
dissimulantem, neque convelli eius authoritatem volebat, quod quantas Spiritus
Sanctus in eum dotes contulisset, quantumque navaret ille atque efficeret ag-
noscebat, de qua re inter narrandum ex occasionibus plura commemorabo.
Denique ut semel dicam, non assensit Luthero in hac controversia Melanthon,
quod omnia Melanthonis scripta evidenter docent & convincunt: Sed non
dissolvit sententiarum discrepantia amicitiam inter eos & coniunctionem.
Et ante editionem postremi scripti Lutherus Melanthonem sale aperte de-
clarantem & hortantem eum ad moderationem his dimisit verbis, Causa
haec una est, quam tribuo sive te: Tu maneas in sententia contraria, si
veriorem esse iudicas, Nec mihi tuo vel patrocinio vel auxilio est opus.
Haec postrema fuerunt verba, quibus inter eos mentio huius certaminis
facta est: propter hoc quasi foedus nec Lutherus, ad usque extremum
vitae halitum itaque quicquam hostile in Lutherum Melanthonem pro se tulit:
nec Melanthon dixit aut scripsit quicquam quod derogare nomini & detra-
here

bere autoritatis Lutheri uideretur in hac controuersia: Sed et mortuo illo, cum libe-
rius ueritatem profiteretur, ita tamen stylum est moderatus, ut appareat manifeste, non
uoluisse eum uideri notare aut petere Lutherum, quia eius sententiam nec propugnat
nec oppugnat usquam, sed pontificiam tamen, quae cum Lutheri proxime contendit, ita
conuellit et euertit, ut fundamenta destituat, quae et Lutherus cum summa gra-
tulatione amplexus est, et immota atque irrefutabilia esse confessus est. Ea talia
sunt ut iis positis atque concessis, Lutheri sententiam sponte sua concidere necesse
sit, destitutam fulcris quibus nititur. Moderationis huius Melanthon causas
habuit grauissimas: Fuissent enim hoc eius factum plurimi sinisterrime in-
terpretaturi, praesertim si quid post mortem in eum mouisset. Alii quod odio
Lutheri faciat hoc, ut obtrectet famae atque gloriae mortui, et fidem ac autho-
ritatem omnibus eius scriptis adimat: Alii quod Luthero uiuo conari non
fuerit ausus, id sublato illo tamquam acerrimo antagonista, nunc eum audacius
moliri, quia aduersantem habeat neminem. Si iudicauerint hanc esse ueri-
tatem, cur se Luthero non opposuerit uiuo, falsa defendenti? Cur meliora
eum non docuerit, uel ostenderit aliis sententiam rectiorem, et iudicium prae-
stitit Ecclesiae? Nec dubium est talia uel alia etiam atrociora in Me-
lanthonem multos fuisse sparsuros, si a Lutheri morte contrariae sententiae defen-
sionem aperte suscepisset. Non ignorabat etiam Melanthon, quantum in au-
thoritas Lutheri! quantum inueterata et reliquiae ex pontificio errore in plu-
rimorum animis superstitio? quantum opinio operis operati confirmata annorum
multitudine? quantum praeconcepta opinio de parte aduersa ualeret? in
quanto

quanto illa odio esset propter Lutheri praeiudicium! quam difficile sit futurum dis-
solutum persuadere ijs Ecclesijs, quae autoritatem Lutheri sequebantur, quantumvis
his veris, perspicuis, & firmis testimonijs & rationibus convincerentur. Denique
quantis se viribus principes oppositurij essent, praetextu pacis religiosae, a qua
pontificij conati sunt excludere eos, qui de sacra Coena Lutheri legem non am-
plecterent. Haec cum Melanthon consideraret, ita explicationem veritatis
in hoc articulo temperavit, ut nusquam defuerit veritati, testimonio suo (mon-
strans veros fontes idolatriae pontificiae & profanationis Coenae Dominicae,
atque illius incruentaj erroris, inprimis de opere operato qui est fons & fun-
damentum perniciosissimae securitatis humanarum mentium, & nervus prae-
cipuus intollerandi abusus, quod Coena Domini ipsa sumptione symbolorum cre-
ditur abolere omnia peccata, & conferre gratiam & vitam aeternam sine fi-
de & sine conversione vera ad Deum, sine ullo bono motu, ijs etiam qui vitam
omnem cum scelestis exactam sine claudunt impio aut prophano:) Lu-
thero tamen ubique ut parceret. Memini Melanthonem exemplo Iehu
prophetae excusare Lutherum, cuius vocationi nihil decesse fidej vel autho-
ritati eo quod cultum aureorum vitulorum non sustulerit ex regno Israel
qui erat nervus istius regni praecipuus, cum ab idolis alijs omnibus gente
eam aliqui repurgasset. Ita aiebat, non postrema praecelitatem fuisse
autoritatem Lutheri, etsi auxisset meliora proponentibus. Haec inter pri-
vata colloquia ad amicos narrare solebat. Publice aliud scribebat nihil

quam ut

q̃ ũt fontes & fũndamenta doctrinae in hoc articũlo traderet & incũlcaret dis-
centibũs, quã cum opposita esse euidenter constet fũndamentis pontificiae profa-
nationis & idolatriae, quibũs cum Lũtheri fũndamenta, ipsiũs confessione, con-
gruũnt: Quomodo ergo, & quã impietate in Melanthonis manes, & quã impu-
dentia audet Impostor ille, suã etiam (quod certo scio, & ostendam aliquando)
conscientia reclamante, Melanthonem suae corporalis praesentiae & oralis mandu-
cationis non assipũlatorem, sed & magistrum & patronum & testem facere? Quan-
to rectiũs fecisset, si dum quod falsum est persuadere conatũs est alijs, id
dedisset operam, quod uerum est ut ipsum cognosceret? Sed Nemesis diuina
ultrix peccati in spiritum sanctum quod est blasphemia contradicens agnitae ue-
ritatis pone sequitur eum, brevi poenas poscetur, abnegatae condemnatae ue-
ritatis Xpĩanae atrocissimas. Non iurgabor autem cum quoq̃: nec
de doctrina ipsa Melanthonis dissceram quicq̃, quae ante oculos & in con-
spectũ est, quam non eandem esse cum Lũtheri sententia uel caecus agno-
scit & iudicauerit. Sed quando, quibus occasionibũs, quibũs cum dictis
argumentis et testimonijs Melanthon discesserit a Lũthero? quoties & quot me-
dis cum eo de hac controuersia contulerit! Et quid fecerint alij in Academia
Witebergensi Xpianam ordine; citra contumeliam cuiusq̃ in testimonium ue-
ritatis; posteritati Melanthonis ut Alij innocentiam & famam & tirocinium
aduersus mendacia, & vindicem a calumnijs.

Lũthero primus litem mouit de Coena Domini Carolostadius ambitione
impũlsũs

impulsus. Urebatur enim crescente Lutheri gloria, quam cum neque in con„
flictu disputationis Lipsicae derisus et contemptus ab Eccio prae Luthero, neque
Iconomachia Luthero absente suscepta debilitare aut obscurare potuisset, alia
via oppugnare aggressus est. Reprehendit Lutherum quod de Sacramento
non doceret consentanea vero, et turbavit Ecclesias Thuringicas docens in oppido
ad ostium Orlae, cum aliquanto ante Luthero absente Witebergae statuas templis
eiecisset. Missus in Thuringiam Lutherus ab Electore iussus est tumultuan„
tes compescere. Respondit Carolstadius se sua scripta defensurum esse. Luthe„
rus qui tam manifestas Carolostadij absurditates et tam violentas interpre„
tationes nec latere nec asseclas facile reperturas esse, et nasci haec omnia ex
aemulatione suae gloriae facile intelligebat: dato in arrationem aureo num„
mo iussit id ut faceret. Ita Carolostadius ut officeret crescenti gloriae Lu„
theri, infelices, impios foetus suos in eum primus emisit, et certamen accendit,
ex sese ne? an sumptis occasionibus primis ex Helvetiorum opinione? nescio.
Hoc certum est quod Carolostadius cum se videret et rationibus propter su„
arum interpretationum absurditatem, et authoritate Luthero longe inferiorem
esse, hanc causam Helvetijs commiserit. Lutherus enim quod suspicantur
contra se dirigi quae a Zwinglio et Oecolampadio diversis adhuc in locis
neque absque commentis vel sententijs vel operis de eodem argumento in publicum
edebantur: omisso Carolostadio ut rudi, hebeti et sagina corporis fastigij

qs dira

q; doctrina turgidiore hoste, in Zwinglium et Oecolampadium arma scriptio-
num convertit, tanquam acriores hostes & insectatores. Certamen inter utrosque
cum ad hunc modum exarsisset, discessum est in partes. Ex Ecclesijs Suevicis
pleraeque ad Oecolampadium & Helveticos conferebant: Saxonicae et quae sunt
citra Herciniam omnes adhaerebant Luthero, qui, ut scripta eius ostendunt, se-
cutus vestigia & auctoritatem sui Magistri Augustini, et eius verbis usus ante
contentionem enatam longe commodius & sensit & scripsit. postea certaminis
fervore ad extremorum alterum adductus non amplius Augustini, sed adul-
terinis pontificiorum se texit ac defendit pennis, ut pene in praecipuis eius
scriptis nihil reperiatur, nisi descriptum ad verbum ex scholasticis, ac praecipue
ex Gabriele Biele. Efferbuit autem certamen indies magis magisque
accedentibus ad partes Theologorum distractorum non ijs solum qui in Eccle-
sijs docebant, sed et alijs viris doctis. Urgebatur et Erasmus ut Oeco-
lampadium oppugnaret, sed occupationibus ille sese excusavit ne attingeret
ulcus, quod videbat si attrectaretur vehementius futurum ac saeviturum
esse atrocius. Bilibaldus Pyrckaimerus reip. Noricae vir praecipuus
qui doctrinae opinione prae multis alijs ea aetate antecelluit pertrahi se in
certamen passus est, & Oecolampadio acerbo & vehementi se opposuit
scripto. Fuit circa illud tempus Noribergae Philippus Melanthon, accer-
situs a Senatu ad deliberationem cum de Ecclesiarum suarum tum de novae
scholae constitutione. Agebatur tunc annus a nato Christo sesquimillesimus vigesimus
sextus

supra millesimum quingentesimum, quo in eadem adhuc erat sententia Me-
lanthon cum Luthero, cuius rei credo documenta proferri posse per literas non pau-
cas vehementer scriptas pro Luthero ad Lazarum Spenglerum Reip. Norice a
secretioribus consiliis, et literis valde commendatum virum: Nec pro ea minus
fortiter dimicabat quam ipse Birckamerus, cui propter ingenii acumen et excel-
lentem vim, eruditionem excultam multiplici aliquin carum admodum peneque
admirabilem, reddebat commendatiorem et gratiorem eadem de una re contro-
versa opinio. Cum hoc Birckamero cum saepe et multum esset Melan-
thon, eo tempore quo Norimbergensibus de Ecclesiis et scholis consuluit, et ad
eadem consilia adhiberetur Albertus Durerus pictor, vir sapiens, in quo
Melanthon narrabat pictoriam artem quae fuit excellentissima, minimam fu-
isse: saepe inciderunt inter Birckamerum et Durerum de illo recenti
certamine disputationes, in quibus cum Durerus, et valuit ingenio pluri-
mum, acriter adversaretur Birkamero, et quae proferebat ille, refutaret
tanquam ad certamen paratus accessisset; incanduit Birkamerus: fuit n.
iracundus admodum, ac propterea saevissimus arthriditi obnoxius, saepeque
erupit in has voces, Non, inquiens, pingi ista possunt mi Durere: At
ista inquit Durerus, quae tu adfers nec dici quidem, nec animo concipi
possunt. Haec saepe ex illo Birckameri et Durerii certamine Melan
thonem narrare meminimus, Cum ita referebat ut se quoque ad picto-
ris tam acriter tanto viro resistentis tam arguta (quam) animum constantem
obstupuisse

obstupuisse & recordatum esse fateretur fatuitatis cuiusdam Tubingensis Theo,
logi Doctoris Lempi, qui solitus sit suis auditoribus, inter quos et ipse fuerit,
Transsubstantiationem pingere certa in tabella. Cum ergo efferuesceret indi,
es magis magisq. certamen inter Lutherum & duos partis aduersae duces
praecipuos qui interea se coniunxerant, Zuinglium & Oecolampadium; mul,
tisq. scriptionum velitationibus agitaretur magno conatu, & ex alijs alij
hunc alij illos sectarentur: erant & qui medium tenerent inter utrosq.,
et Concordiae studerent, cum propter Dei gloriam & Ecclesiarum Coniunctionem
contra communes hostes, tum propter Germaniae tranquillitatem quae studio
partium scindebatur, & in factiones distrahebatur perniciosas, ex quibus certa
ruina patefactae & restitutae tantis cum periculis & certaminibus veritati
imminebat, praesertim cum ad Helueticas Sueuicae Ecclesiae pene omnes inclina,
rent. Horum caput et dux erat laudatissimus princeps Philippus
Cattorum Dux, Comes Catzenelnbogij &c. Hic ut loco & vita sic studio paci
ficandi medius inter utrosq. vehementer in hoc incumbebat ut congregaret
ad collationem placidam sententiarum Duces partis utriusq. Impellebatur
ad hoc consilium Concordiae quaerendae ac pacificationis tentandae cum alijs
causis grauissimis, tum recenti Comitiorum Spirensium decreto, quod suasu
hortatuq. Iohannis fabri Theologi factum erat, qui postea creatus est Episcopus
Viennensis: authoritate item Ferdinandi Hung. & Boem. Regis obeuntis vices
absentis Imperatoris Caroli Quinti. In eo decreto enim sancitum hoc fuit,
ut

ut Sacramentarij, sicut nominantur, proscriberentur: ne doctrina eorum qui de Cena Domini secus docent quam Ecclesia, qua Romanam intelligunt, reciperetur: neve scripta edicantur etc. Etsi autem huic decreto Elector Saxoniae, Landgravius, et principes alij ex protestantibus, sicut nominari coeperunt, acriter restiterunt, quod intelligerent quasi distractionem factam accommodatam ad opprimendos singulos seorsim; et ostenderunt nec inter suos esse qui aliter doceant: nec qui secus docerent vocatos et auditos esse: non obtinere tamen potuerunt ut decretum abrogaretur. Ex eo conventu Melanthon epistolam scripsit ad Oecolampadium amicum veterem: Eum enim in Academia Heidelbergensi adolescens non tam socium quam ducem studiorum habuerat ac magistrum. Illa epistola mox typis expressa, utraque lingua latina et vernacula in multorum manus venit, et saepe recusa est. Landgravius ergo quod sapienter prospiceret quorsum haec certamina si invaluissent evasura, et quas alterae parti atque occasiones praebitura essent hostibus ad opprimendas Ecclesias dissentientes quae tenerae adhuc erant, et nulla inter se certa et consentiente forma doctrinae conscripta, valde dabat operam ut coacta Marburgensi Synodo, concordiam inter dissentientes efficeret, ut in alijs doctrinae capitibus, sic in hoc de Cena: Sed non obtinuit hoc quod cupide et obnixe egit: seu obstante utrobique in irritatis et exacerbatis mutua velitatione scriptionum animis recenti vulnere, seu quia loquendi modis longius differebant quam ut conciliari possent, etsi revera initio minus dissidebant, seu quod neutri

da

de sua iure cederent quicquam vellebant, ne de fide & authoritate apud suos periclitaren-
tur, et in dubium adducerent doctrinam quam eo usque professi cum auditorum sua-
rum discrimine summo fuerant, et defenderant. Certe apud Lutherum hanc cau-
sam pondus habuisse non dubito, cum eo tempore quo adversarij immanibus odijs
flagrantes nihil nisi minas caedium, laniena, suppliciorum, incendiorum, bellorum
civilium spirabant, providendum maxime atque praestandum erat ne temere discessis-
se ab ordinaria sede, neve movendi aliquid seditionisve excitanda studio, sed
magnis, gravibus ac necessarijs de causis contra Romanam Ecclesiam & nihil nisi
necessarium movisse iudicaretur. Nam si quid concessisset, in eam fuisset ven-
turus suspicionem, ne de suis opinionibus magis, aut de sua contendere & dimi-
care gloria, cum jactura salutis, pacis et tranquillitatis publicae, quam de veritate
caelesti & salute cuiusque, quod prae se tulerat initio. Nec dubito hanc fuis-
Luthero praecipuam causam, deinceps etiam retinendi mordicus & pertinaciter
propugnandi semel a se defensam sententiam quoad vixerit, ne fidem & au-
toritatem amitteret, aut faceret saltem inclinationem aliquam ad ruinam
doctrina a se repurgata & vocatio sua. Non reperiebat enim quomodo se
explicaret, quo se citra gravissimum suae causae detrimentum praeter ad-
versariorum iniustas & iniquas calumnias, & suorum domi perversa in-
dicia & odia reciperet, si vel minimum largiendo in hac parte nutaret
vacillaretve, quia diffidere suae causae videretur. Idcirco nec hoc quidem
obtineri ab eo potuit, ut citra utriusque partis notam aut infamiam di-
ca.

celebrato Marpurgo, inita Concordiae ratione in has leges, ut si errore hactenus decertatum esset, et alteri alteros non intellexissent. Imo ne hoc quidem, ut alteri alteros fratres appellarent, etsi de reliquis partibus esse consensu initus; Sed formula Concordiae in hanc sententiam perscripta est: Etiamsi inter nos hactenus non plane potuit convenire, Num verum Corpus et verus sanguis Christi pani et vino corporaliter insint: nihilominus tamen debet utraque pars alteri christianam declarare charitatem, et utraque a Deo omnipotente petere seriis et ardentibus precibus, ut spiritu suo sancto, vero intellectu controversiae conciliare inter se dissidentes velit. In hoc Marpurgensi conventu Oecolampadius Melanthoni apologeticam epistolam, quae ipsius ex Spirensi Conventu scriptae respondet, coram reddidit, addens, Malle se ista privatis literis agi, idque videri fore magis ex usu Ecclesiae. Melanthon permittit judicio ipsius, utrum malit, et edere ne suam quoque indicit, an premere liberum facit. Sed postea cum Melanthon emisisset collectas a se sententias patrum, Oecolampadius suam quoque publicam facit, oppositis sententijs alijs longe vetustioribus: quas Melanthon affirmabat primam sibi causam attulisse antiquitatis purioris de hac controversia sententiam accuratius investigandi. Sententijs a se collectis quantum tribuerit ipse Melanthon testatur Epistola quam praefixit primae suorum scriptorum editioni Hervagianae, in qua sunt haec verba: Sunt et sententiae veterum collectae περὶ δείπνου κυριακοῦ, quarum aliquae in illis autoribus

qui

qũi citantur sunt supposititia. Memini olim Tubingae Longium nobis pingere
in tabula Transsubstantiationem, ut vocant. Mirabar insulsitatem hominis.
Neque tamen velim citatis sententijs Cypriani aut Ambrosij aut Theophylacti nullius
confirmari abusus sacramenti. Comperi miram fuisse audaciam et impuden-
tiam describentium veteres libros, qui ut ingererent indoctis, multa de suo ad-
sperserunt, pugnantia cum authoribus etc. Ab hoc tempore
Marpurgici Congressus inter doctores, coepit Melanthon maiore studio et mo-
menta et fundamenta controversiae ad doctrinam Pauli Apostoli examinare,
et Veterum in prima ac puriore Ecclesia testimonia de ea scrutari ac ponde-
rare. Cumque reperisset quam procul ab ea, Romana Ecclesia, sed praecipue etiam
defensorum, nimirum Scholasticorum, confessione discessisset, recipere sese pau-
latim, et relinquere coepit ea pro quibus antea acriter ac vehementer propug-
naverat. Ac saepe de hac mutatione prioris sententiae usurpabat haec verba: Se
spiritui sancto monstranti viam veritatis adversari, et agnitae veritati contra-
dicere non voluisse, nec debuisse. Id vero, cum Lutherus perstaret in sua
sententia, fecit moderatione, ut viam veritatis ingressus, pleraque à se ha-
ctenus ante disputata et dicta leniret, et totam controversiam amplexus non
tantum hic ostenderet, quomodo usu vero et legittimo sacrae coenae obsigna-
ctam promissio in singulis, et exhibeantur atque applicentur singulis fide bene-
ficia promissionis: id est passionis et mortis Christi commoda: Sed et quomodo
filius Dei ipse vere praesens pasceret nos sua carne, et suo sanguine;

atq; ita seipsum communicaret credentibus, & hos fide insertos tanquam surculos sti-
piti suo iungeret & consociaret societate, perfusos a Spiritu Sancto iis donis lucis
iustitiae et vitae aeternae quae sunt in ipsius corpore, sed in gradu excellenti, οὐ
κατὰ μέτρον: denique ut augeret & inculcaret semper, non physicam & corpora-
lem in symbolis quae nulla est, sed veram, vivam & efficacem praesentiam Christi
in homine, in legitimo sacrae Coenae usu. Marpurgicum congressum
secuta mox sunt Augustana Comitia, Anno tricesimo supra MD: in qui-
bus Spirense decretum renovatum, & petitum est consilium a Protestantibus,
quomodo coercendi sint ii, qui secus de Coena Domini doceant. Praevaluerat
autem haec sententia eo tempore in Ecclesiis Suevicis: Spectabatur hoc igitur
ut ab illis Saxonicae divellerentur, & ut distractae singulae, solae seorsim oppri-
merentur: Quod cum non obscure principes quo tenderet animadverterent, con-
tradixerunt, & suas Ecclesias excusarunt. Ob haec comitiorum decreta quod
in periculo non exiguo Suevicae Ecclesiae versarentur & principes foedere Smal-
caldico se contra adversariorum potentiam munivissent, nec ad foedus hoc se
admissuros quemquam ostenderent qui in hac controversia a Luthero dissensis-
set: evenit ut multae civitatum Suevicarum, & inter has ipsa Argentina
Helvetiorum sententia abiecta in contrariam Lutheri inclinarent. Id cum
difficile multis videretur, qui veritatem intelligebant, ut aliqua efficeretur con-
ciliatio, sui Senatus permissu Bucerus & Capito Argentinenses Theologi
multum laborabant. Hi ad conventum Isennaci indictum profecti, cum

nomina

neminem ibi reperissent, ulterius profecti, Vitebergæ Lutherum convenerunt: Ubi
post aliquot dierum tractationes cum Luthero, Melanthon adiuvans negocium la-
ardis pro viribus formulam concepit, quam et Lutheri et Suevicarum Ecclesiarum
maxime Bucerus et Capito amplexi sunt. Hæc formula Suevicas Ecclesias, quæ
turbulentæ erant, utcunque pacatas reduxit ad coniunctionem cum Saxonicis: in
quo plus metus hostilis potentiæ pontificiorum, quam Veritatis studium valuisse dissi-
matum est. Nam quæsitum et spectatum hoc esse certe constat, ut civitates
ex contenti in Smalcaldicum fœdus receptæ defensionem haberent adversus
Pontifices, qui urgere non desinebant, ut fierent decreta cruenta adversus eos
qui de Cœna Domini secus sentirent: metuentes scilicet, ne inviso hoc regni et
status sui novis Pontificatus ruinam facerent immedicabilem, et ex dissidii
ne hostatis securitatem sibi pollicentes. Sed Helveticæ aliquanto post ad
Lutherum scripserunt; Smalcaldicæ novorum articulorum scriptione occupatum
Anni trigesimiseptimi initio, qui Mantuanæ Synodi offerrentur: et simul Con-
fessionem de hoc articulo suam miserunt, ad quam Lutherus, tunc morbo impe-
ditus, sub anni finem, demum mense Decembri ita respondit, ut de durabili
concordia spes non mediocris bonis Viris et piis Veritatisque amantibus affulserit.
Extat responsio illa inter Lutheri scripta, quæ evidenter et physicam seu loca-
lem seu corporalem præsentiam Christi in Cœna repudiat, et Christi intelligen-
cælo retrahit. Vidi manuscripta quædam quæ ab Ecclesiis Helveticis ad
Lutherum Bucerus attulit, in quibus annotata ad marginem Lutheri manu hæc
verba:

verba: Cur antea non sic docuerunt?: ostendunt evidenter praecipuum cer-
tamen Luthero cum Zwinglio & Oecolampadio fuisse de hac quaestione, Utrum
sit praesentia corporis & sanguinis Christi physica seu localis ad symbola? Lutherus
enim illis hoc tribuit quod extenuarent symbola, propterea, si non corporalem prae-
sentiam seu localem inclusionem vel annexionem ad symbola statuant: quam
tamen & ipse tandem reiecit, & cum corpus caelo descendere neget, reipsa ean-
dem quam illi; verbis vero tantum diversam sententiam fovit. Sed a sua
loquendi consuetudine discedere noluit, ne quid concessisse ipsis, aut de sua sen-
tentia ne in gratiam illorum discessisse videretur: & ubi deinceps bellum instau-
ravit, a principio certamen retexuit eo modo, ac si nullum prorsus actum in eos es-
set, nulla collatio intercessisset, nulla facta esset emendatio, & quasi illa omnia
agnoscerent Helvetij, de quibus accusabantur. Cum autem Lutherus
spem aliquam concordiae responso moderato de se Helvetijs praebuisset, & de
vehementia aliquid remisisset: Melanthon tranquilliore animo, cum de contro-
versia tota antiquitatem consuluit diligentissime, tum occasiones captavit quas
potuit conferendi cum Luthero de antiquitatis testimonijs. Observavi autem
hunc morem solitum esse, ut de praecipuis capitibus quae videbantur in partem
utramque obijci maxime et disputari posse, ea coniugata Luthero proponeret,
interpositis spatijs, quibus suam Lutherus ascriberet sententiam: In qua si quid
desiderabat, sciscitari coram amplius est solitus, donec integre in qua ille
acquiesceret sententia perdidicisset. Extant adhuc pagellae, quibus senten-
tiam

tiam eius de Justificatione hoc modo exploravit: Idem fecit in hac controversia.
Multa enim illustria tam Graecorum quam Latinorum scriptorum testimonia con-
scripserat in hunc usum, ut ea Luthero offerret. Affirmabat autem saepissime,
se in nullo articulo, in controversiis omnibus, plus curae, operae et studii posuisse
quam in hoc: Nec de ullo quid vere senserit sincerior Antiquitas certius pervesti-
gasse, nec fundamenta ullius firmiora ac validiora iecisse, quae certo sciat
nullas contrarias rationes quantumque speciose vestiantur, nullam quantumvis subti-
lem Sophisticam labefactaturam aut eversuram esse. Intererat, aiebat, mea plu-
rimum, ut certi aliquid de veritate huius articuli mecum constituerem; quod
authoritate Lutheri destituebar, imo adversantem eum habebam: Cum pontificiis
autem de eodem tanquam de capite totius causae certamina mihi acerrima et
summa parata esse sciebam. Itaque de talibus me fundamentis cogitare oportebat
quae Eccius Antagonista callidissimus more suo non astute vel eludere vel de-
navet. Antiquitatis ergo testimonia magno studio sibi congessisset, sae-
pe Lutherum cum animo esset hilariore, captatis occasionibus induxit in collo-
quium de hoc articulo. Norat enim viri ingenium, et quia ante tractandi eius
multo usu didicerat. In talibus colloquiis alias alia tulit responsa. Cum hilariu-
scule aliquando recitaret longo ordine et quid senserit prima et purior Ecclesia
de hac controversia, et quo tempore in eam ex abusibus oblationis et vulgi
erroribus horum tenebrarum initia irrepsissent, aliud nihil respondit quam se mi-
rari Ecclesiam tam diu potuisse in tanto errore haerere. Ibi subiicit Melanthon:
Si te

Si te movet vetustas in hac parte, cur te non pariter in aliis afficit multo antiquioribus erroribus! Cûm ante Wormaciense & Ratisponense Comitia, in quibus de religione inter doctos est disputatum, attulisset ad eum Philippus consignatas in pagella plurimas patrum sententias, tam graecas quam latinas, praesertim Tertulliani et Augustini: glossemata Lutherus adscripserat ad alias alia. Ut, ad dicta quae panem nominant figuram corporis Christi, adiecerat: Geometricam corporis figuram intelligi: & similia alia. De quibus cûm respondisset Melanthon, Talia & sic comminisci glossemata & fortassis his ingeniosiora posse, sed cogitare ipsum debere, quantum haec valitura aut quamdiu obstitura sint, si opponantur adversariis in acerrimis certaminibus, iis praesertim quae discutiendae & perferendae veritatis causa instituuntur, quae candorem requirunt, ac veritatis amorem & studium. Tam ieiunam & frivolam sophisticen, ut de conscientia taceat sua, se ne quidem sine pudore & rubore usurpaturum esse. Aliis fore opus fundamentis, si adversae partis sententia sit infringenda, & pontificiis si idolum missae sit adimendum. Cumque perrexisset instare & urgere, Quid quaeso illustribus testimoniis Graecorum opponam, qui panem & vinum minus ambigue σύμβολα καὶ ἀντίτυπα τοῦ ἰδίου σώματος nominant? animi commotione respondit, Malo Graecos reiicere universos, quotquot mihi adversantur, quam sententiam deponere quam Latina Ecclesia testata est & tutata (Romanam intelligens:) praesertim cûm Graecos constet acuminis & sophistica ingeniorum in dogmatibus variis lusisse.

sive. At nunquam, inquit Melanthon, obtinebis ut repudietur autoritas Gentium quibus cum evidenter contendit Augustinus: Nec veritati hoc modo consuletur. Tacuit ad haec: eoque silentio diremptum colloquium accepimus. Affirmabat Melanthon, valde anxio & sollicito animo se ad disputationes illas, publica authoritate Wormaciae & Ratisponae institutas profectum esse, quod difficultatem animadverteret, ubi ad missam ventum esset, & pericula prospiceret suis & pro ... : Sed quod praemeditata jam haberet fundamenta talia, quae infirmari aut labefactari nulla facile sophistica possent, Exitum se providentiae & gubernationi divinae commendasse. Accidit tamen Ratisponae quod animo praesagierat, ut magnae commoverentur turbae, cum de missa disputari coeptum esset, & irritatus Carolus Imperator vehementer ut incandesceret ac spiraret minas. Missam enim cum oppugnare coepisset hoc solido & immoto fundamento; Quod tota sacramenta in Ecclesia sint actiones a Deo institutae, & nulla creatura possit talem actionem instituere cui sit addita promissio gratiae, Seu rem ad quam fiat adoratio, manifesto liquere: Nihil habere rationem sacramenti extra usum divinitus institutum. Eccius vero, cum quo vel averteret vel exciperet tantum ictum, tam improviso & tanto impetu illatum, subito non reperiret, furere, fremere, extrema minitari omnia, & se vel ad ignem usque pro missa propugnaturum exclamare coepit. Granvillanus vero ingenti ira incensus nihilominus mitius in Melanthonem invectus, & atrocissima comminatus, Imperatorem subiturum, citius omnia regna sua in discrimen positurum vel etiam amissurum esse quam passurus sit, ut vel labefactaretur autoritas Missae quam

quae sit cor Imperatoris, quam qui attingat illum tangere pupillam oculi eius:
vel pro Idolatris ipsi ut accusentur aut traducantur. Errasse nos inquit &
abusus habuisse multiplices libenter confitemur, Idolatrae esse nolumus. His
mollibus dirempto certamine eo die discessum est: nec rediit ad disputatio-
nem deinceps Eccius, qui ira & indignatione aestuans cum apud Episcopum
Mulinensem multo se vino Italico ingurgitasset, ardente febre correptus gra-
viter usque ad exitum Comitiorum decubuit. Inopinato prorsus Eccium
haec obiectio oppressit, quam non legerat antea in scriptis Philippicis, nec
providere vel praecavere potuerat. Quod igitur peritus dogmatum nihil
arripere subito posset quo se utcunque tueretur, vel quo saltem ictum decli-
naret, adeo in furorem deformi tumultu colloquium diremit. Lutherus
cum ad eum haec fundamenta Melanthon e comitiis perscripsisset, tanto
exiliit gaudio, ut qui spectarunt praesentem asseveraverint nullo unquam tem-
pore se laetiorem eum vidisse, saepe exultantem & iterantem atque ingemi-
nantem has voces, Macte virtute & pietate Philippe mi: Tibi debetur
gratia, qui potuisti pontificiis sacramentum adimere, quod ego nunquam
tentare vel aggredi fui ausus. Imperator Carolus & perculsus & offen-
sus graviter quod in capite religionis pontificiae Melanthon tantum vul-
nus tanto impetu inflixisset, graviter succensere ei coepit. Accesserunt &
malevolorum delationes quibus calumniati sunt Melanthonem quod a
legato Gallico invitaretur, & fiducia Gallici patrocinii aut perfugii quod

tantopere

tantisper fereret: Conspectum enim esse legatum Gallicum cum solo colloquia sermones habentem arcanos. de his & suspicionibus & calumnijs Melanthonem se accurate purgare Imperatori oportuit. Quod autem eo tempore gratia & autoritate valeret apud Carolum Philippus Hassiæ Landgrauius: hunc per Londinensem Episcopum è Damâ Dxulem, in suam Imperator pertrahere sententiam conatus est, quod ille ubi animaduerlisset, Melanthonem se ut instrueret ad Colloquium cum Londinense petiuit. Praescripsit itaque Melanthon Landgrauio argumenta aliquot & rationes quibus edoceret & conuinceret Sacrificium Missæ, repositionem & circumgestationem, adorationem Consecrati panis tetram esse prophanationem Cœnæ Dominicæ. Argumenta hæc fuerunt. I. Tum fit sacramentum, cum omnes causæ conueniunt & sanatur intentio eius finis qui institutus est, consequendi. Ut si quis uteretur baptismo magicè, pro morbi alicuius depulsione, jam non esset baptismus. Cœna fit tantum ad sumendum. Ergo tunc tantum est Sacramentum cum accedit sumptio. II In Sacramentis debet esse certitudo: In actione tantum est certitudo. Ergo tutissimum est actione contentum esse. III Præsentia est voluntaria, non est conuersio Physica, aut localis inclusio. Ergo est actionis præsentia. IIII Deus non est alligandus ubi ipse non alligauit. Christus non alligauit se ad Sacramentum extra usum: quia adest propter hominem non propter panem. V Textus dicit: Accipite, Manducate, Hoc facite. VI Christus adest hominis causa non propter panem. Verba non recitantur propter panem

panem, sed ipso auditorum. VII. Sacramentum constat verbo & signo, quae in
usu non debent dividi. Fit divisio, cum panis datur sine recitatione verborum,
sine concione. Ergo est abusus. — His popularibus argutiis Landgravius
permotus Londinensem ita accepit & repressit, ut fateri sit coactus se,
quamquam sit Episcopus, non tamen intelligere has tantas res, nec habere quae redar-
guat sibi objecta, Sed oportere se mandatis acceptis satisfacere, Velle se
de his cunctis Imperatorem edocere. Cum igitur nondum instituta de contro-
versis capitibus collatio, & de hoc ingenio successum optatum adipisceretur,
& majorem inclinationem suae causae Pontificij metuerent si disputatio, ut
capta erat, pertexeretur: quaesiti sunt praetextus eam abrumpendi. Me-
lanthon vero reversus Witebergam haec fundamenta paulatim magis illus-
trabat docens ac disputans in Academia: Luthero non modo non adversante
aut prohibente, sed maxime probante, quod eo esset ut dixi ingenio, ut
placide tradentem meliora Veritatis studio, etiamsi dissentanea suis essent,
facile tamen tolerare posset. Post haec comitia idem Landgravius, qui
& Controversiae fundamenta mediocriter perdidicerat, & Helveticam gentem
Smalcaldico foederi conjungere cupiebat, operosius quam antea laboravit ut jac-
ta concordiae fundamenta firmiori nexû solidarentur. Cum ergo sciret
Helveticos ritum elevationis, quam Lutherus eo usque conservarat, & pronun-
ciationem verborum testamenti inter distribuendum offendi: non destitit instare
apud Lutherum donec perficeret utrumque & ut verborum pronunciatio in-
termitte

termitteretur, quae ab eo tempore Witebergae in usu esse desijt, id est ab anno MD XLIII, et Eleuatio seu ἀνάδειξις abrogaretur, quia alere et confirmare in vulgo opinionem cultus et adorationis videbatur, procidentibus ad sonitum tintinnabuli et pectora mox pulsantibus imperitioribus cum gemitu et suspirijs, ac si eo fine fieret eleuatio, ut ad panem exaltatum in sublime inuocatio dirigatur. Hoc Lutheri factum quod delicatulos in gente Misnica quae recens a religione pontificia ad repurgatam Euangelij doctrinam conuersa erat, vehementer suspicionibus sinistris vellicaret ac pungeret, quasi cum Sacramentarijs ille repudiata veteri sua grauitate et constantia colluderet, sermones mirabiles et judiciorum discrepantia varios admodum peperit. Praeferebantur autem tum rumores aulici ex vulgi sermone varij ad Lutherum, quibus, ut erat animo magno, non valde afficiebatur, etsi nihil impatientius ferret quam quae authoritati suae officerent aut insidiarentur. premebat tamen et dissimulabat omnia contemptim, donec irritaretur a quodam Medicinae Doctore in urbe Cygnea, cuius nomen erat Stephanus Wildius. Huic propter artem et in medicando felicitatem, magna cum praecipuis ex nobilitate Misnica intercedebat necessitudo: qua occasione cum multum ad hos ventitaret, fiebat ut multorum audiret judicia ac sermones. Is igitur aliquando Witebergae a Luthero hospitio exceptus, cum vino incaluisset, et incautius expostulare cum eo de abrogata eleuatione coepisset, continere se non potuit quin et hoc adderet, communem judicium esse praecipuorum ordinum et hominum quod in Heluetiorum sententiam concessisset, et in illorum gratiam mutationem hanc fecisset

Iste

Ista vox adeo pupugerat Lutherum, ut non potuerit quiescere, prius quam
hanc de se suspicionem scripto publico hominibus eximeret, & autoritatem
vindicaret suam: occasione & argumento sumpto a Swenckfeldio. Nec incitato-
res deerant qui oleum igni adderent. Interfuit contentioni Melanthon & vi-
dit ingenti cum dolore animi, quam & Luthero a commotione metuit & prospe-
xit eventum. Quod ergo Lutherus esset vehementer inflammatus, vehemen-
tius etiam stylum in antagonistas strinxit, non tam de reipsa disputans quam
quod acerbe exagitaretur quaerens. His occasionibus malum bene con-
ditum tot annos penitusque sopitum recruduit, Luthero bellum hostilius quam ante
renovante. Ingentem hac belli tam diu intermissi instauratio dolorem Me-
lanthoni attulit, quod literae eius ostendunt ad diversos scriptae: Sed ipsum
sua quoque domi certamina occulta exercuerunt, non absque periculo. Alla-
tae fuerunt eo ipso tempore pagellae ex Pannonia, quibus Melanthon suam
non nullis sententiam aperuerat, quas cum interrogatus a Luthero, agnoscere se
respondisset, Lutherus incanduit, sed se reprimens tacuit. Quod metue-
rat autem Melanthon ne aula vel a Luthero concitata, vel alioquin sua
sponte efferata vehementius in se quid statueret (nam eius quoque fama dis-
sidii inter ipsum & Lutherum jam percrebuerat, ut pro concione occulti nota-
retur) discedere Witeberga, comite D. Casparo Crucigero constituit, qui eiusdem
in sententia erat, sic & periculorum atque exilii esse cupiebat. Sed Lutherus
re intellecta mox famam compescuit, & cum Melanthone ad se accersito
in eas

in eas transegit leges quas supra recensui: Causa, inquiens, haec mea est quam tu,
hoc sine te, Tu maneas seu in sententia contraria, si veriorem esse iudicas: Nec
mihi tuo vel auxilio vel patrocinio est opus. Etsi autem quievit post haec cum
Melanthone pactum, & post ultimum illud vehemens scriptum: non obscure tamen
& metuere & diffidere cum eo sese visus est. Amsdorfio .n. quem incitatorem
habuit praecipuum, anno ante mortem hortanti ut ad certam & praescriptam formu-
lam adigeret & collegas & ceteros pastores, respondit: Litem hanc suam esse, cuj
initium nominem velle implicari, Si quid tale tentaret, plures fortasse adver-
sarios quam suffragatores, & posteriora prioribus futura deteriora. Constitutum
erat eo ipso anno, ut Melanthon mitteretur ad postremum ante bellum germani-
cum colloquium, quod Ratisbonae Catholici, & Superioribus Conciliationis causa, denuo
magno gravique consilio ante futura comitia instituerant, misso eo Malvenda Hispan.
Hoc consilium Lutheri & Amsdorfii suasu mutatum fuisse rumor erat non
obscurus: quod Melanthoni in controversia Coenae Dominicae diffiderent. Aslim.
batur igitur praesidio Academiae, quod plus nocere illi ac prodesse contentio
quam colloquio: Sed sapientum iudicia diversa erant, qui belli non minimam causam
conferebant in hoc ipsum, convictionis non dubiis, quod Melanthonem Colloquio
viam non adhibuisset. Nam & in contemplationem id sui Suerung & institutor
collationis traxit Imperator: & ipsi cum eo non parum de sese existimatum
est autoritatis & ponderis, quod cum caput protestantium erat ...
viros idoneos non mitteret, & iudicatum est praematuram esse collationem
legatorum, in quam Melanthon ante Caroli adventum, opinione omnium,

Conspectum

contentiosis non fuisset, consilia ab omni pace & concordia aliena pro se ferre:
Quid haec acta animum Imperatoris grauiter admodum commouerint, certo-
rum hominum judicio relinquo. Sed de his alias. Interea Lutherus moritur. Post
mortem eius certamen bello Germanico obrutum ac sopitum, quieuit aliquandiu silenti-
bus aduersarijs: Et exercuerunt Saxonicas Ecclesias a bello noua certamina de
rebus uarijs commota a Flacio Illyrico: quibus sux sedatis bellum Sacramentari-
um renouauit Ioachimus Westphalus Hamburgensis, anno secundo & quinquage-
simo supra M.D.: opposita mixta qua farragine Confusanearum & inter se dis-
sidentium opinionum de Coena Domini ex libris Sacramentariorum. Consensus enim
per facto inter Heluetias & Gallicas Ecclesias, Tigurinos: Caluini & Bullingeri consilio
& opera: quem Consensum cum edito scripto publicum fecissent, Westphalus se u-
num idoneum ratus: sua opinione de scripto: qui enim uel exagitaret uel con-
uellent, & qui classicum caneret, exciti ad subsidiariam operam serijs nouo
bello gerendo, ita stylum in aduersarios strinxit & exacuit, ut decerto sang-
uine scriptis existimaretur. Sed & multa Luthero prorsus ignota, aliena,
impia, absurda, blasphema miscuit, ut cum corpori Christi tribuit vim &
efficaciam physicam, quod assumptum ita afficiat corpora nostra, sicut vinum cale-
facit: ore blasphema in ordinem reparationis & salutis generis humani,
quem arcano consilio diuinitatis institutum in paradiso uere suum filius Dei
protulit: quo renouauit, restituit, uiuificauit primos parentes ... a
tota rerum natura, nouo & toti rerum naturae contrario modo & ordine.

Ex

Excitatum scriptis Westphali incendium tale sese diffudit et multa regna, multasque
vineas corripuit ac turbavit. Tot autem scriptionum velitationibus agitatum est
ac ventilatum, ut maius et frequentius studium partium in hoc certamine conspectum
fuerit antea unquam, praesertim cum intermisissent ex Anglia eiecti exules, postquam Edu-
ardo rege mortuo soror Maria occupato regno pontificiam idolomaniam restituisset.
Spectabat haec certamina ingenti cum dolore Melanthon et cum aliud facere nihil
posset, saepeque provocatus multoties deplorabat ea querelis, de quibus supra diximus,
gemitibus, ac suspiriis assiduis ac profusis lacrymis: ac detestabatur malitiam
petulantiam et audaciam tanto conatu contradicentium manifestae veritati. Augeba-
tur dolor conspectu saevitiae et tyrannidis quae in Gallia, Anglia et Belgico exerce-
bat quotidie et horribilium suppliciorum exquisitis cruciatibus exspectationem ali-
entibus saevitiam clamoribus nostrorum qui diaboli martyres appellabant eos qui
supplicia subibant ac perferebant constanter, quod idolum missae abominarentur.
Non intermittebat tamen quicquam eorum domi (cum scriptis suam sententiam tes-
tari non auderet) quae facerent ad fundamenta causae et demonstranda et expli-
canda adolescentibus in schola, quibus effectum hoc est, ut magnus numerus au-
ditorum recte institutus perveniret ad veritatis cognitionem. His annis aliique
saepenumero audivi Dominum Morlinum hortari Philippum, ut suam et ipse faceret de
hac controversia sententiam publicam ac posteritati testatam: faciam hoc, inquit,
sed me ex his terris dimittite. Morlino rursus urgente: Quibus de causis non
tum id facere in hoc loco et statione sua, et cum laudem fructumque patefacte

et illustratae veritatis his terris inuideret? respondit, Causa certe sua Veritatis defensionem in hoc articulo Vos toleraturos non esse: Malo itaque rem non inchoare quam inchoatam de manibus deponere, iussu vestro. Dimittite me igitur: dimittite me propter Deum. Sed obtinere non potuit ut discedendi ei potestas fieret. Multum profuerunt tamen, ut dixi, illustrationi et propagationi Veritatis saepe et ad quascunque occasiones cum repetitae in schola declamationes, tum passim scripta publice inspersa: Nam adolescentes inde haustis primis initijs, paulatim progressi sunt ulterius, adiuuante lectione disputationum copiosarum. Isti enim cum ueteris scriptoribus et diuersis locis et regnis cum omnibus angulis compleuissent forma dogmatis, contulerunt ad hoc ut curiosius in omnia scripta inquireretur, ut legeretur diligentius, ut contraria iuxta se posita magis enitescerent, ut veritatis splendor praefulgeret, et in plura ut propagaretur regna, accensis mirifice studio animis hominum et mirifica cupiditate cognoscendi de quibus res certamen esset: Contraria vero sententia ut seipsam sua infirmitate infringeret et eliderent, ut sponte marcesceret, cuius quod peruaderet Veritas, defensores testimonijs Euangelicis et Ecclesiae veteris destituti subsidio, ad usitata malis causis tandem decurrerunt praesidia crudelitatis, ut non tantum damnarent externos, sed et domi ut gladio magistratus crescenti malo occurrendum, carceribus id coercendum, exilijs id auertendum, supplicijs denique extirpandum esse, si aliter reprimi et extingui nequiret, clamarent. Tanto cum certaminum studio partium, et quis Lutheranis tribuentium, interemptum fundamento et argumentis

mentis inferiores eius Antagonistas, ea ipsa quæ retinerent articulos Symboli de incarnatione filij Dej, de ascensione in cœlos de sessione ad dextram patris, si, ne allegoria, sicut sonant: Suevici Theologi labascenti & inclinanti causæ nouo subsidio opitulatiri, Vbiquitatis commentum produxerunt, occulte initio, clam Melanthone viuo, sed ita tamen ut à Collegio Wormatiensi manifestius erumperet. Ac primum se aperuit Brentius in eo Collegio quod cum Ioanne Lasco Polono habuit coram Duce Wirtebergico, in quo conclusus vndique à Lasco, & in angustias redactus, extremas prorupit in hæc verba: Christum non vere & naturaliter hominem fuisse, sed φαντασίᾳ tantum: Nec vere passum & mortuum esse sed ita verum hominem esse, ut humana natura in assumptione sit exæquata in omnibus naturæ diuinæ: Et ubique præsens esse cœperit cum eadem, non in hõie tantum, sed quouis ligno, lapide, animante. Nunquam tamen hoc portentum Melanthone viuo publicum fecit, & in conuentu Wormatiensi ad me id etiam dissimulabat, cum me multi rogarent & obtestarentur verbis; Melanthoni ut persuaderem, de hoc articulo sessionis filij Dej ad dextram patris ut sinceram ederet & proponeret Confessionem ijs qui Collegij contra extremos nostris Ecclesijs congregati erant: Se daturum operam, ut de ea efficeretur Consentius. De hac Brentij petitione cum retulissem ad Melanthonem, recusabat quo minus Conferret alijs de eo quod in communem deliberationem non adhuc latum prius esset, & de quo reliquorum nondum Cognouisset sententias. Addebat, non se ignorare diversam à sua esse Brentij sententiam, de qua Certiorum illum non esse, aut pertinaciter

etiam

etiam pugnaturum esse sivit. Vidisse enim se gustum iam illius quo fuerat idioma-
tum communicationem geminam, Dialecticam unam, Physicam alteram quae
sit reipsa naturarum confusio Eutychiana. Huic se adversaturum & repugna-
turum quoad vixerit. Si sponte sua quid faceret, aut sine mandato, aut
sine communi decreto: reliquos in eum id acceptiores esse posituros, ac si tanquam
Dictator quaedam ferre leges & condere dogmata, quae illi cogerentur amplecti:
Inde exorituras esse maiores dissidia, quibus certum patrone non velit. Satis
esse discordiarum in Ecclesia & ante omnes, & in conspectu esse recens vulnus, quod
discessu suo inflixerint Ecclesiis nostris Thuringici. Talia vulnera cum sanare,
non lacerare aut exacerbare cupiat, quantum in se sit, multo minus se-
nova illaturum, aut his inferendis consensum praebiturum esse. Quid, inquit,
professores, si quid corrupserint? an plus loci ea formula quam testimonium confes-
sionis nostrae esse debuit? quam propter solam Osiandri mentionem Wirtenber-
gici repudiaverunt. An existimas aequiore iudicio & animo acceptiores esse,
si quid ab ipsorum opinionibus diversum ac discrepans scriptero? Ita
illud tum effectum est, & paulo post, congressu theologorum dissoluto, incen-
dium illud novum Ubiquitatis penitus excitatum magis magisque exarsit, ut co-
gerentur Melanthon testimonium de eo suum posteritati relinquere quod in cal-
ce libelli oppositi impiae inquisitioni Bavaricae extat. Illud quomodo sit
acceptum post referam. Advenerunt eodem tempore Wormatiam legati
missi ab Ecclesiis reformatis in Gallia, Beza, Budaeus & Viretus qui a

theologis

qui à Theologis petebat intercessionem supplicem ad Regem Henricum pro non
nullis qui religionis causa in vinculis erant, jam rogo destinati. Ad eos so-
lus Paulus Eberus Melanthonis collega et frequentius & familiarius com
meare, cumque his absque metu ullo versarij, de dogmatibus conferre, quod idem
cum illis se sentire prae se ferret ac profiteretur, tanta libertate fuit usus, ut
Beza Melanthonis nimiam timiditatem prae gravitate & constantia intrepidi
animi in tam pusillo homine vehementer reprehenderet atque culparet. A me
etiam tunc admonitus de hac libertate: Cogit me, inquit, testimonium consci-
entiae meae quod in corde habeo, ore profiteri, & Christum gestu ostendere. Non
ignorabam autem quod & scripta illorum legisset diligenter, & sententiam eius
complexus, sed unde eum tanta religio invasisset quem timidissimum aliquin
esse sciebam mirabar, & insidiose aliquid occultari verebar. Sed ille se indies
audacius gerebat & declarabat constantius adeo, ut cum reversis nobis domum
à Collegio sufficeretur in locum pastoris Ecclesiae Witebergensis Dni D Iohannis
Bugenhagij pastoris Diaconis auctor esset suis inquirendi & cognoscendi verita-
tem, & verum Christi M leonem Sluriorum Veritatis admodum cupidum
incitaret atque confirmaret vehementer. De quo autem eiusque Melanthon nihil
tam erat questus, quam quod socium & συναθλητήν pium, doctum & fidum nullum
haberet, quo cum sententias, de hac pestilenti controversia, & conatus communi-
caret suos, uti facere erat solitus cum Doctore Caspare Crucigero, quem saepe
cum multis requirebat lacrymis: id sibi esse ereptum darique ab Ebero, quem

Xti lucrat

Extulerat ad hec omne quod erat latabatur: sed ita tamen, ut cum callidis-
simo etiam esse & doctissimo ingenio nosset, quantum ei fideret semper dubi-
tavit, & nonnunquam etiam cum gemitu quereretur insidias se metuere. Interce-
debat biennium & paulo amplius inter Melanthonis ex Wormacia reditum
& mortem eius. Hoc biennio adversa plurima pertulit, Breniano commen-
to indies vires acquirente. Cui, etsi occulte adhuc serpebat: tamen quum sese
omnino opponeret, facere aliter non posse aiebat, eo quod, Evangelicae veritati
et toti priori antiquitati adversarium penitus, destrueret fundamentum salutis
humanae universum, doctrinam nimirum de unione hypostatica duarum natura-
rum in Christo, & totam alteram partem Symboli Apostolorum de proprietate in
Christo naturae humanae, & de officio Mediatoris, denique de beneficiis omnibus
filii Dei, quae ut verus Deus & homo in una persona secundum naturam u-
tramque confert & exhibet generi humano & praestat adhuc quotidie, regnans
ad dexteram patris, intercedens pro nobis, colligens, protegens salvans & servans
Ecclesiam omnipotente dextera, depellens Diabolos &c. Sed & quantis arde-
ret dissidiis Ecclesia nostra considerabat, & cum dolore animo bene senior
ipse digladiarj, cum Ecclesiae discrimine gravi dolebat. Cum ederet tamen
iudicium suum de duplici quae spargebatur communicatione idiomatum, Dia-
lectica & physica, non multo ante mortem in Bavaricorum articulorum refu-
tatione praeterire non potuit. Eo offensus Brentius incitavit Generosum Dom.
Iohannem Ungnad Baronem, ut scriptis ad Melanthonem literis, cum
eo

cum eo expostularet acriter de Brentio iniuste perstricto: cui ita respondit Me-
lanthon, ut non obscure ostenderet se, si perrexerit sua Brentius tueri, totis vi-
ribus adversaturum. Sed et aula Saxonica Wittebergicis consilijs incitata duri-
or esse & iniquior Melanthonj videbatur, quod nonnullis ante mortem septima-
nis deflebat vehementer, praesagiens fortasse id quod nobis postea evenit.
Circa idem tempus, propemodum, proximo ante mortem anno Inclytus princeps
Fridericus palatinus ad Rhenum, Sacri Romani Imperij Elector et misso Si-
lentiario Stephano Cirlero cum literis & mandatis petebat a Melanthone &
judicium de hac controversia & consilium quomodo excitatas statim initio
suae gubernationis turbas propter hoc dogma sedaret, ne convulsae & afflictae Ec-
clesiae tenerae ferali certamine, & implicitae dissidijs prius conturbarentur quam quae
sit veritas audivissent. Et ita respondebat, ut & sententiam de controversia
ipsa explicaret suam citra ambiguitatem ullam aut obscuritatem, & consuleret
utrique parti silentium ut imponeretur, cui qui non pareret eum dimittendum
esse, ne vulnera recentia maioribus tumultibus exacerbarentur. Propter
hanc epistolam Heshusius Melanthonem mortuum crudelissimis laceravit, pro-
que discerpsit modis convitiorum: quibus opposuit Clerus Melanthonis defen-
sionem, non suscepto tamen causae patrocinio, quod de ea vel pugnare vel con-
tendere sciret non fore tutum. Etsi autem nemini dubium fuit, me-
dium inter adversarios pontificios & flacianos quam tenuerit pro vera
sententiam Melanthon, & flacius beneficij loco saepe exprobrat ei quod
pe

pepercerit nomini Melanthonis in causa Sacramentaria, quem si urgere perre-
xisset, facile eum ad integram confessionem edendam permovisset; denique sa-
tis id docent omnia eius scripta: tamen utile fuit extare duas eius epistolas
unam, hanc ad Palatinum Electorem, alteram quam scripsit ad Clarissimum
Virum D. Johannem Cratonem, sacrae Caesareae Maiestatis Medicum. Earum
pridie quam moreretur ad me faciebat mentionem, cum veritatem in causa hac,
ex plurimis colloquiis nostris, scriptis suis, et his epistolis accurate mihi com-
mendaret, et in hac vera sententia me confirmaret. Eo die etiam testa-
menti sui scriptionem inchoans. Si me vires ingenii non defecerint, relin-
quam etiam testamento repetitam atque explicatam sententiam meam. Quod
si prius defecero quam testamentum absolvero: sufficiant vobis scripta mea et
hae duae epistolae, praeter ea quae saepe viva voce privatim et publice tradidi.
Ea certo scio vera esse, quamquam sciam dissentiri ab aliis, nec mihi unquam
placuerunt. Non ulla autem alia de causa sese repressit talis suggil-
latis et provocatus quam quod videbat propter Lutheri nomen et autoritatem,
immissis belluis omnibus in se unum omnes alias mordicus irruituros, et qui
fierent optime sollicitique studio veritatis explicandae asserendaeque, ea calumniosis-
sime depravaturos et virulentissime exagitaturos esse, ac si insidiaretur
famae et existimationi Lutheri, et fidem eius conculcaret. Id certo sciebat
hostes suos facturos esse, quos norat alioquin immani et implacabili odio
sui flagrare. Ac saepe palam profitebatur nulli se abstrusi peri-
culis

culis, nullis odijs priuatis, quæ vellet Deo commendare. Scandalo calumniarum
tantum se moueri propter hostes vtrosq; domesticos flacianos, & externos pontificios.
propter hæc se hactenus ex professo tractare controuersiam hanc noluisse: Sa-
tis se tamen & scriptis publicis, & priuatim, & prælectionibus testatum fecisse
de religione, Vna sit veritas. Hæc de se ignorari Melanthon noluit: Nec
vspiam in omnibus eius scriptis reperitur ulla mentio corporalis præsentiæ in
symbolis, aut manducationis oralis, aut copulationis physicæ corporis & sang-
uinis Christi cum symbolis. Magno studio enim hos loquendi modos, vt
& a rei veritate, & a consuetudine priscæ Ecclesiæ alienos vitauit & fugit.
In sola Apologia Confessionis Augustanæ semel fit mentio corporalis præsen-
tiæ: quem locum cum ei Brentius Wormaciæ obijceret, Scio inquit quod
ibi extet, sed non extare malim, & exemplum nullum: nunc mutare mihi
non licet. Cumq; Brentius instaret similes formas legi in nonnullis Vete-
rum etiam! Quales illæ sint, respondit, & quomodo a veteribus usurpatæ
ac quo sensu optime noui & memini, Nec aliter cum participatio naturalis
a Cyrillo: physicæ autem & corporeæ & orali manducationi corporis Christi,
Veterum nomine patrocinatur. Magno iudicio ergo, ut dixi, cauit Melan-
thon ne impingeret in scopulos corporalis præsentiæ & manducationis. At
eam excludendam ita loqui solitus est: Substantialiter & vere adesse
Christum Sacramento suo, & vere efficacem esse per Spiritum Sanctum.
Aduerbijs: substantialiter & vere: usus est ne cogitet lector panem &
vinum

vinum in sacramento esse nuda, inania et otiosa symbola Christi absentis, desi-
nere et excipitur aut dentibus conteritur corpus Christi, sed a Christo ad
hoc destinata et consecrata esse signa, ut sicut per verbum, sic per haec symbo-
la ipse vere praesens et efficax in vero et legitimo eorum usu se credentibus
communicet, et sibi insertos atque consociatos fide faciat vera et viva sui corporis
membra. De hac vera praesentia et efficacia contra falsam persuasionem ca-
lumniantium symbola esse vacua, nisi fiat alligatio corporis et sanguinis ad pa-
nem et vinum: contra hoc igitur testari his verbis; vere et substantialiter,
voluit, ne quis commentitiam aut imaginariam praesentiam fingi suspicaretur.
Ac diserte illi voluit nomine concilii: Christum esse praesentem, quia secun-
dum naturam divinam ubique est, ne quod divinae naturae proprium est,
humanae, et corpori Christi tribuatur distinctius: Corpoream enim et physicam
praesentiam statuere nullam voluit, quod nullam talem tradant vel ad-
mittant testimonia evidentia scripturae, proprietates naturales veri corpo-
ris Christi ac vere existentis, et consentiens authoritas purioris Ecclesiae.
Idcirco semper has regulas adolescentibus solebat inculcare: Sacramenta
actiones esse institutas divinitus quibus addita est promissio. Nec esse
tantum actiones externas, ut cum ore sumitur panis aut vinum, sed inter-
nas, ut cum in usu panis et vini vera et legitima fide intus fit commu-
nicatio corporis et sanguinis Christi, et omnium beneficiorum Christi appli-
catio. Christum enim non adesse propter panem, nec pani sese communicare

sed

sed propter hominem, & homini esse communicatum: Nec faciendam esse alliga-
tionem ad panem, nec in pane quaerendum esse Christum, sed in pectoribus nostris,
ubi sit efficax per spiritum sanctum, & nos nutriat atque consociet fide, suo
corpori, in usu symbolorum a se ordinato & instituto. Haec omnia cum
in Melanthonis scriptis sint luce meridiana omnium clariora: quo ore &
qua audacia Impostor Crellius contrarium ei tribuere? qua scelerata impu-
dentia & malitia fingere audet quod ante mortem contrarium dixerit eo audi-
vit? quae fuit unquam necessitudo Crellij cum Melanthone tanta, ut se pectus
intimum Melanthonis perspexisse gloriari non erubescat? Namque Me-
lanthon cum Crellio communicare solitus est quicquam: quod tam certo scio
quam certo scio Deum esse & vivere. Et tamen autorem allegare vel appro-
batorem suae sententiae non veretur. Increpet in te Dominus Sathan. Tua
te mendacia redarguent: Tua scelerata, impia & blasphema consilia in tuum
reciderunt & redundabunt caput. Ulciscatur te praecursor & hospes olim
tuarum Daemon, qui te cum antea terruisset, turbatis aedibus tuis, postea
in te invasit, & te obsessum incitavit ut optime constitutam & omnibus
rebus florentem Academiam everteres & dissipares. Cum venali animo, lingua,
calamo, omni tempore inflexisti opiniones ad affectus eorum a quibus pre-
cium sperasti & mercedem impietatis: cui religio omnis prostat, & in
quaestu pro meretrice sedet. Sed desino: Tua te persequentur & [illegible]
fidei sauciatae conscientiae vindices, & blasphemorum consiliorum atque con-
tuum

tuum ultrices, qui quicquid facit contra conscientiam facis. Omisso te itaq.
ad institutam narrationem revertor. Mortuo Melanthone, Brentius
Ebero & alijs bellum denunciabat, mittit ad aulam Saxonicam Electoris magnis
voluminibus, quibus tuebatur suum de Ubiquitate Commentum: Sed restitit tunc
Eberus acriter cum suo Collegio, in quo tunc fuit & Gellius: Quod autem à
Brentio & alijs adducerentur in suspicionem, ac si de sacra Coena non idem sen-
tirent quod Lutherus: Aula theologos academiae utriusque accersitos voluit
re deliberata scriptum componere, quo suspicio haec dilueretur & ab his ter-
ris arcerentur: ea res Eberum ut multi norunt, valde perturbabat et ange-
bat, Idcirco nunc hos nunc illos accersebat, consilium expetens quid faciendum
foret, si intruderetur contrarium scribere aut profiteri ei sententiae quam certo &
indubitato veram esse cognovisset, & cuius confessionem sine vulnere con-
scientiae abrogaturus non esset. Sunt in vivis ex illis adhuc aliquot, non
nulli in Domino obdormierunt. Vocabat & me pridie eius diei quam iter
ingrederetur, & quod consilium rogabat. Teipsum inquirebam, & conscientiam
tuam cum vera & ardenti Dei invocatione ut consulas necesse est. Con-
stituas tecum certo ante omnia utrius causae sententiae fundamenta ve-
ra esse ac solidiora! & in ea te regi atq. confirmari petas à Spiritu Sancto.
Aliud quod consulam non habeo. At vero, inquit ille, iam necessu in
dubitato constitui, alteram illam Helveticorum sententiam quam Lutheri firmiorem
esse, & firmioribus niti fundamentis: propterea in hac professione decrevi,

quinq

quaecunque evenerint: Delegi iam locum exilii, neque ad exilium tantum paratus sum, sed et ad rogum si sit opus. Haec mihi verba Eberum dixisse pridie antequam iter ingrederentur hi Dresdam profecturi ad eam deliberationem, in qua subito sententiam mutarunt, Deus novit: Nihil mentior, nihil fingo. Eodem tempore Doctor Maior de sua quam Dresdae editurus esset Confessione requirebat judicium meum, quam cum legissem, subijciebam: Si animo ad exilium perferendum paratus es, nihil obstat quin mox exhibeas eam; Si exilium refugis, cogites prius quid facias. Ubi ergo exilii a me mentio facta esset, ille mox resiliens: Neutiquam, inquit, eam in manus Caesaris tuisque permittere sinam. Cum Cellio mihi familiaritas nunquam intercessit: Idcirco quae ille tunc dixerit et fecerit, cum ipse ea non audiverim, referre supersedeo, sed Ebori et Maioris consiliis et sermonibus non fuisse dissimilem coniicio: Ea vero narrent alii qui sunt conscii: Itemque quid narrare possunt de Vechnero et Prothea, et Crebelo, qui in horas et momenta se mutarunt, et cum articuli condendi essent, fortius interrogare solitus: Haec ne, vel illud, vel aliud velletis? paratum sibi se esse ad omne opinionum genus defendendum. Sed redeo ad narrationem. Profecti igitur hi tres Dresdam cum ante iter illud certo et constanter sentire de Coena Domini, et nulla pericula eximescere, fortes ante praelium nulla reformidare odia vel exilia subire vellent, mox uno momento mutati repudiato eo quod pro vero ac certo habuerant amplexi sunt contrarium: sic alii ut ferebant impulsi causis, et metu exaggeratorum periculorum, ne odia conflarent nova aut bella his terris attraherent. Liberavit ergo

nūpiitem Academiam, cūm iactūrā abnegatæ Veritatis contra conscientiam. De-
fectio hæc sui pastoris ingrata prorsūs & inopinata Diaconūm illiūs M. Stōrio-
nem adeo exercitavit, ūt mœrore confectūs non mūlto post moreretūr, nec ad pas-
torem morbi & mortis suæ causam ūte dissimūlaret hanc ipsam defectionem ab
ea sententia, in qūam primūs ille ipsūm indūxerat suā voce & authoritate. Ex
hac mūtatione liber Eberi natūs est, qūem ille contra conscientiam temere
contextūs ūndiq. male cohærentibūs lacinijs consarsit in eam sententiam, ūt
me Flaciani satisfecerit, & in Wittebergicos impegerit, sed ab Helvetijs dis-
sentire præcipūe voluit videri. Cœpit ab ea mūtatione Eberūs me et alios
qūosdam odisse, nūlla tamen lacessitūs cūlpa nostra, & a me mūltos bonos
viros alienavit: imo me apud principes qūidem mihi præponit. Sed qūos potius in
me concitavit, de qūa ex cum eūm, adhibito teste D. Moisre compellarem &
ostenderem me non posse ea facilitate agnitam veritatem abijcere qūa ipse ab-
iecisset, tacūit prorsūs, ita consternatūs ūt exanimi similis videretūr.
Pridie tamen antequam moreretūr & nocte qūæ intercessit & tota illa die me
aliqūoties vocavit. Cum accessissem cūpere se qūædam mecūm loqūi ostendebat.
Jūbebam ūt se colligeret, qūod vires admodūm jam deficerent: aliqūoties conan-
tem ordiri sermonem vires destitūerūnt. Ita qūid fūerit illūd de qūo me
compellare cūpiūit, cognoscere non potuj. — Hanc de Melanthone
narrationem posteris meis contexūi, ūt habeant qūod impostoris Crellij men-
darijs & aliorūm figmentis opponant. Optima fide scripsi omnia. Dis-

Cessit

cessit ille à Luthero conclusus evidentia veritatis, cui refragari pertinaciter studio an-
ci fuisset blasphemia in spiritum sanctum, sicut saepe dicere solebat. Saepe etiam
lapsum suae imbecillitatis deplorabat cum gemitu, quod in hac tanta re non praesti-
tisset quantum debuisset, & se in veritatis propagatione impeditum fuisse aula-
rum iniurijs vehementer querebatur. Desinat igitur inter se Lutherum &
Melanthonem hac in parte conciliare impostor Gallus, qui neutrum sequitur,
& suum quoddam sibi fabricat vel somniat potius dogma, de quo iudicium ne
non facio, qui hic tantum ago ut extet testimonium de Melanthone meum;
quando, & quibus de causis sententiam Lutheri de sacra Coena repudiarit & alte-
ram veriorem sit amplexus, ab eoq. tempore quo praetulit alteram, quanto
studio hanc ornare & illustrare, ac Lutheri sententias horridiores moderari
quomodo sit conatus: sparsim tamen eo quod propter Lutherum ex professo ar-
gumentum illud tractare non auderet. Nec moror iudicia profanorum,
qui me execrabuntur quod Calvinistam ex Melanthone faciam: At recte
iudicantes respicio. Veritas dicenda est, etsi fractus illabatur orbis. Si retice-
atur ab hominibus, lapides loquentur in horum condemnationem. Scriptum est:
Non dices falsum testimonium: non debui itaq. probare tacendo mendacia de-
torias: Nam & hoc est falsum testimonium dicere, non refutare mendacia.
Etsi autem occupatis fascino erroris, scio hanc narrationem hanc displicitu-
ram: Deo tamen quod grata sit, & veritati necessaria certus sum, & depo-
tionem pijs manibus Soceri debeo. Sed et longe gloriosius erit Melanthonij
ad

ad posteritatem quae candidorum iudicatura est, quod pro veritate doluit & hanc propugnavit. Et si dicatur astutiis chimicae praestigiis, aut sycophantiae prostituere veritatem metu, ambitione, avaritia, & stabilisse horribilia idola pontificia, tetras profanationes Coenae Dominicae, abominandum morem & execrandum de opere operato, tetras blasphemias Nestorij & Eutychis quae renovantur & pro fundamentis impiae doctrinae habentur. Nec, si nunc maxima multitudo in his terris fascino superstitionis dementata aut adversatur, odit, & persequitur veritatem caecitate affectata, quia audire & cognoscere eam recusat; aut Melanchthonem & [redacted] diris execratura est, propterea deseri veritas & prodi debet. Vincet haec tandem & triumphabit, filio Dei in suis infirmis organis ostendente robur & potentiam suam, nebulasque & caliginem errorum discutiet, Nec praevalebunt contra eam portae inferorum. Tua vero beata & sancta anima, mi Philippe, gratias acturae est in hac vita & tota aeternitate, quod ore & pectore frequentissima schola Auditorum tuorum, qui te magistro, duce atque interprete, viam veritatis ingressi didicerunt verum a falso, commenticium a fundamento discernere, & ex te cognitam veritatem communicatione liberali cum aliis late sparserunt & propagarunt. Hi non ex multitudinis errore, sed sinceriore suo iudicio tuas laudes censent & te celebrabunt: Obtrectationes, calumniae, convicia hostium regni, gloriae & veritatis filij Dei in fumum dissipabuntur & evanescent. Nemo te melius: Nemo te plenius, nemo

te

te sanctius docuit & de vero legitimoque usu huius sacramenti, & de vera praesentia filij Dei cum in toto ministerio, tum in hac ipsa sacratissima coena: in qua tu semper complexus es utrumque; Christum ipsum per Spiritum sanctum nos suo inserentem corpori, & applicationem beneficiorum atque obsignationem quae in sacramento fit fide. Etsi itaque in odio nunc est nomen tuum apud hostes veritatis: Et plerique nunc etiam qui tua sancte vestigia secuti [illegible] repetitas voces tuas: Non opprimetur tamen, Non delebitur veritas patrocinio filij Dei immota & invicta. Propterea nec tuum nomen obruetur in aeternum; nec nos periclitantes deseret aut destituet filius Dei, nec eripi nos sinet ex manibus suis, sicut certo se facturum promisit: Sed & veritatem servabit, & nobis oppressis opitulabitur, & liberatos secum coronabit honore & gloria sempiterna. O Jesu Christe fili Dei, [illegible] ἱκέτας, toto pectore ac [illegible] di gemitus nostros, & da testimonium veritati tuae, declara iudicium tuum illustri argumento, refuta mendacia: destrue regnum, potentiam, opera & artificia ac conatus Diaboli: & nos miseros & misere oppressos & afflictos respice, erue, libera, salva & serva propter gloriam tuam, in testimonium veritati tuae. AMEN

Diewil Ich auß ernstem beffhell Christi, bey verlust meyner Sel-
len seligkeyt schuldig bin die bekantnus meynes glaubens zu-
thun, dieweyll Ich darumb angefochten wurde. Hab Ich mich
gegen und zu sollicher confession gefast gemacht, und dieselbe in we-
nig propositiones gefasset. Hette auch verhoffet man sollte die von
mir zu meyner entschuldigung gefordert haben. Weylle aber nicht
geschehen, und Ich schwachait halber alle augenblick gewarte, wan
mich mein lieber Gott fodern würdt von diser welt: bin Ich wie-
derumb aus ordnung und beffhell Gottes schuldig dieselbe mey-
nen kindern hinter mir zu lassen, damit die noch meynem todt
wissen was Ich geglaubett habe, und welcher meynung Ich gewesen
bin. Habe derhalben meyne confession bey meynem testament
gebunden, verwahret und versiglet. Das letzte theill hatt von
wegen kürtze der zeytt nicht konnen ad mundum verschriben
werden.

edit.

DE DVOBVS CONTROVERSIS ARTICVLIS fidei Christianæ: nimirum, de Christo filio Dei vero Deo & homine; Et de vera præsentia Christi in sacra cœna, cum scriptura sacra, Symbolis, Apostolico, Niceno & Athanasiano, cumq. orthodoxa Ecclesia omnium temporum, hoc sentio, credo, & profiteor. quod paucis his propositionibus ex Ecclesiæ orthodoxæ consensu repetivi.

ORTHODOXÆ ECCLESIÆ DOCTRINA DE unione hypostatica duarum naturarum in filio Dei Domino nostro Iesu Christo: & de filio Dei vero Deo & Homine

1

Firmissima fide, totoq. pectore amplector ac retineo doctrinam Ecclesiæ de filio Dei, vero Deo ac homine sicut tradita est in scriptis propheticis et Apostolicis, comprehensa in symbolis, explicata, illustrata & conservata tanto consensu inter tanta certamina ac pericula persecutionum, perpetuis Ecclesiæ testimonijs, obsignata tot martyrum sanguine, legibus Imperatorum sancita & stabilita. Et hanc oppono veteribus furoribus Ubiquistarum; Ac vere indubitatoq. ita sentio ac statuo, quod ubicunq. evertitur ac prijcitur hæc doctrina, inde excutitur ac pellitur

Filij

Filius Dei, qui caput est Ecclesiæ suæ, quia super hunc lapidem angula,, rem, super hoc fundamentum Christum verum Deum & hominem in una persona, extructa est Ecclesia. Quare hoc fundamento diruto ac destruc, to, corruit ac desinit is cœtus esse membrum capitis sui Christi, desinit esse templum ac domicilium Spiritus sancti.

II.

Sic docuit autem Ecclesia de filio Dei, quod sit secunda persona divini tatis ab æterno à patre genitus, ὁμοούσιος seu consubstantialis patri, in,, tegra & coæterna imago patris, qui nominatur λόγος, & quod desti,, nato tempore propter nos homines ac propter nostram salutem assumpse,, rit in Maria Virgine matre naturam humanam integram, constantem anima & corpore, & incorruptam: factus ὁμοούσιος nobis in assum,, ta natura, sed absque peccato.

III.

Hoc mysterium incarnationis τοῦ λόγου expresserunt Apostoli his verbis: Verbum caro factum est. Assumpsit semen Abrahæ. Deus manifestatus est in carne. Omnis plenitudo divinitatis habitat in Christo σωματικῶς

IIII.

Ex his verbis et testimonijs alijs innumeris declarat Ecclesia incar nationem hoc modo, quod sit assumptio naturæ humanæ in Unita tem"

tam personae: Nimirum, quod huic personae soli quae est λόγος haec massa naturae humanae assumpta unita sit unione hypostatica, ut λόγος gestans ac sustentans hanc massam, & ipsa massa naturae assumptae sit unum ὑφιστάμενον καθ' ὑπόστασιν σύνθετον, ut Damascenus ait

V

Nec sit humana natura in Christo persona aut ἐνυφιστάμενον per se, sed quod haec persona λόγος assumptam eam sibi univerit, non solum inseparabiliter, sed etiam tali unione ut sit unum cum eo ἐνυφιστάμενον. Redigeretur enim in nihilum nisi ab eo hoc modo sustentaretur. Ideo ἕνωσιν non tantum esse ἀχώριστον καὶ ἀδιαίρετον sed ὑποστατικήν. Ac veram esse non imaginariam, quod ostensurus Cyrillus ἕνωσιν φυσικὴν καὶ κατὰ οὐσίαν: Damascenus οὐσιώδη, τουτέστιν ἀληθῆ, καὶ οὐ κατὰ φαντασίαν factam esse dicit: & quidem εἰς μίαν ὑπόστασιν σύνθετον, id est, in quiddam compositum οὐσιῶδες seu essentiale, in quo sunt duae naturae perfectae.

VI

Cum ergo dicit Ecclesia, λόγον humanae naturae massam hoc modo assumsisse, evidenter cum separat unionem hypostaticam ab omnibus aliis modis praesentiae divinae in creaturis, tum excludit omnes rationis humanae imaginationes, de quacunque vel confusione naturarum inter se, vel alterius in alteram conversione, vel finiti cum infinito exaequatione: Ac firmiter constanterque retinet in Christo Deo & Homine immotum & a-

ternam

ternum discrimen inter creatorem & creaturam, inter infinitum & finitum, inter aeternum & quod esse coepit, denique inter essentiam divinam & intra dona divina communicata creaturis praesertim rationalibus, nimirum, assumptae naturae in ipsa persona Christi, Angelis & hominibus.

VII.

Etsi enim Deus totus ubique est, nihil tamen ad Unionem hypostaticam humanae naturae cum divina in Chro haec praesentia universalis quae est separabilis, praesentia conservationis communis trium personarum, neque est ipsius τοῦ λόγου καθ' ὑπόστασιν. Ea enim adest Deus omnibus creaturis, etiam malis, sed ita ut conservet eas tantisper donec vult, & cum vult destruit, quemadmodum destruxit maximam partem generis humani in diluvio, Pharaonem in mari rubro.

VIII.

Nihil etiam ad hanc specialis praesentia quae est praesentia inhabitationis, communis itidem trium personarum, qua adest Deus vel beatis Angelis & beatis hominibus post hanc vitam, vel renatis in hac vita qui duo distincti gradus sunt praesentiae Dei ab universali praesentia. Beatis n. Angelis & hominibus ita adest ut ostendat & communicet sese eis immediate: nec tantum vitam eorum conservet, sed vivificet eos etiam vita aeterna, & impleat eos sua luce & iustitia: atque immediate conspiciatur ab eis. Sed separabilis & haec est. quosque enim non

discedit

discedit ab eis; tantum adest eis tantum societate. Talis erit praesentia in illa aeternitate, quando erit Deus omnia perficiens in omnibus Electis, ubi videbimus Deum à facie ad faciem.

IX.

Renatis in hac Vita ita adest, ut non tantum vitam eorum conservet, sed etiam efficiat in eis motus sibi placentes, & tamen non conspicitur visibiliter, ut in vita aeterna conspicietur: & adest separabiliter. Ad hunc gradum pertinet praesentia in ministerio Verbi & sacramentorum, quae etiam non est solius τοῦ λόγου, sed communis trium personarum. Tota enim divinitas vere adest & efficax est in omnibus gradibus ministerij, videlicet, sonante voce Evangelij, & in usu Sacramentorum. Ordo tamen consideretur. Ut opus salvationis, quamquam commune est tribus personis, immediate tamen efficitur à Filio, qui ad hoc missus est: sic immediate Filius profert Evangelium ex sinu patris, & ostendit patrem, primum accendens lucem agnitionis Dei vere & fidei ministerio Evangelij, deinde per Spiritum Sanctum flectens ad salutarem assensum, & accendens inde de conformitatem cum Deo, quia utrumque pertinet ad regnum Christi in hac Vita: Ita simul adest Pater, & per Filium dat Spiritum Sanctum. Nec tamen alligatus est Christus unione aliqua personali aut substantiali, aut physica ad vocale ministerium, aut ad symbola sacramentorum, sicut duae naturae in Filio copulatae sunt: Sed voluntarie & libere adest ex pacto, sicut se affuturum esse spopondit. & quidem per Spiritum

Ergo

Atq. ἐνεργητικὴν praesentiam, quâ vere efficax est per vocem Euangelij et sacramenta, dato Spiritu sancto, sicut promisit, in accipientibus quod denunciatur atque offertur, et non repugnantibus.

X

Ab his ergo omnib. toto genere diversa est Hypostatica Unio, propria τοῦ λόγου, quâ sola haec secunda persona Divinitatis, filius Dei λόγος ita sibi univit naturam assumptam, ut sibi propriam fecerit, et inter, tam sibi gestet ac sustentet. Ac semel assumptam nunquam deponit, sicut Athanasius inquit. Unde sicut haec persona „λόγος" aeterna est: ita postea impossibile est hanc massam ipsi insertam non simul manere.

XI

Hoc admirandum mysterium Unionis duarum in infinitum differentium naturarum in una persona, citra alterutrius vel utriusque mutationem, aut alterius in alteram conversionem, aut utriusque inter se confusionem, Athanasius in symbolo quod Ecclesia decantat, explicauit his verbis: Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali et humana carne subsistens: aequalis patri secundum divinitatem: minor patre secundum humanitatem. Qui licet Deus sit et homo, non duo tamen sed unus est Christus. Unus autem non conversione divinitatis in carnem sed assumptione humanitatis in Deum. Unus omnino non confusione substantiae, sed unitate personae etc. Et Cyrillus ait: Verbum secundum hypostasin factum est caro, id est personae suae propriam

proprium fecit carmen. Idem magis illustravit Synodus Chalcedonensis contra Nestorium in Ephesina Synodo damnatum, & suae aetatis haereticum Eutychen, aliosq. his multo antiquiores. Eius verba sunt: Dominum nostrum Iesum Christum concorditer docemus ante secula genitum ex patre secundum divinitatem: postremis vero diebus eundem propter nos & propter nostram salutem ex Maria Virgine & Deipara secundum humanitatem: Unum & eundem Iesum Christum, filium Dei Dominum & unigenitum, in duab. naturis inconfuse, incommutabiliter, indivisibiliter & inseparabiliter manifestatum: haudquaquam differentia naturarum propter unitatem sublata, sed magis utriusq. naturae, in unam personam & unam hypostasin concurrentis, proprietate servata, non ut in duas personas dispertitum aut divisum, sed ut sit unus & idem, filius unigenitus, Deus, Verbum, & Dominus noster Iesus Christus &c. Religiosa antiquitas usa est in declaranda hac unione exemplo coniunctionis animae & corporis in homine, etsi non per omnia exemplum congruit. XII.

Hoc decretum synodi Chalcedonensis sequentes synodi, Constantinopolitana secunda & tertia, totaq. sequenti aetate orthodoxi omnes in Ecclesia opponentes Monophysitis, Monothelitis, & aliis similibus professi sunt unam esse personam Christi, sed in ea duas differentes naturas professas. Ac retinere utramque in unione, et proprietates sive actiones suas & voluntatem, ac manere perpetuam distinctionem inter actiones utriusq. naturae simul, una persona totaq ad unicum ἀποτέλεσμα contendentes, & actiones singulares distinctas,

cumque iis quae sunt officii, atque totius personae, agit utraque cum alterius communione, ὅπερ ἐστὶν ἑκάστης ἴδιον, Damasceni verbis, et Leone Romano Epo interprete, quod cuiusque proprium est, fieri unam communem actionem quae θεανδρικὴ a Dyonisio vocatur, cuius unum est opus seu ἀποτέλεσμα, toti etiam personae commune

XIII.

Cum autem secta orthodoxa ἰδιώματα seu proprietates naturae utriusque considerat et explicat, accurate distinguit illa quasi χαρακτηριστικὰ ἰδιώματα essentiae in utraque natura, tam divina quam humana a reliquis proprietatibus. Ac primum, etsi in Deo nullum est accidens, nihil finitum, sed immensa et infinita omnia: sunt tamen quaedam Deo ita propria ut ipsius essentiae divinae sint veluti χαρακτῆρες, tam ei proprii ut sint incommunicabiles creaturis, et si in ullam rem creatam effundi possent; statim aut necessario totidem Dii evaderent, aut cum essentia divina una sit et κοινωνικὴ quidem, sed ἀδιαίρετος, ἀδιάστατος, ἀμέριστος, totidem personae Divinitatis evaderent. Veluti sunt, A se ipso esse, aeternum esse, infinitum esse, et quae infinitatem consequuntur, omnipotentem esse, ubique praesentem esse, omniscium esse. Haec ergo accurate discernit ab iis quae communicabilia creaturis esse cognoscuntur, quae ex his exornatae esse conspiciuntur. Infinitatem nec Deus ulli creaturae communicat, neque ulla creatura capit intra metas suas, ac ne

quidem

quidem ipsa natura humana Christi, nisi cum Eutyche & Swenckfeldio ãno Deadbroe seu conversa in divinitatem esse dicatur. Nec cadit in ullam creaturam, ut sit à seipsa, aut ab aeterno. Sed de summis & infinitis bonis suis quatenus communicabilia sunt, impertit ac distribuit Deus creaturis pro singularum captu & bonitate sua ut rationabilibus creaturis lucem, vitam, sapientiam, iustitiam, potentiam, & alia dona pro modo & captu naturae cuiusque.

XIIII.

Haec ita accomodat ad personam Christi. Quod cum unio facta sit salvis & inconfusis utriusque naturae proprietatibus, & ubique praesentem esse essentia, omnipotentem esse, omniscium esse, quae infinitatis sunt, non magis competant, aut inesse possint naturae humanae Christi, sive per se sive in unione hypostatica considerata, quam humanitas ipsa fieri Deitas possit. Quod ergo idcirco divina natura has incommunicabiles proprietates ut alias eiusdem generis in unione retinuerit: Et sicut natura divina infinita differt ab assumpta natura finita in infinitum: sic Idiomata essentialia, quod differant eodem modo à donis divinis, quae in humanam naturam effusa sunt, quamquam οὐ κατὰ μέτρον, & in eo gradu excellentiae quo antecellit omnibus creaturis: Denique quod longe aliud sit unio hypostatica divinae & hum. naturae in persona Christi, aliud humanam naturam assumptam in hac unione exornatam esse gratuitis donorum divinorum supra omnes creaturas.

XV.

In

In humana natura rursus distinguit Orthodoxa Ecclesia accurate naturales eius proprietates, quarum aliae essentiales sunt aliae accidentales, & harum rursus aliae a Deo conditae sunt aliae invectae per peccatum. Essentiales sunt χαρακτηριστικαὶ καὶ ἀχώριστοι, nec tolli nisi destructis substantiis queunt, iuxta regulam: Tollens proprietates tollit naturas: Cuiusmodi sunt quae trinis dimensionibus corporum, in longum latum & profundum, a quibus corpus definitur, immediate cohaerent, ut finitum esse, circumscriptum esse, & propterea non amplius nisi uno loco esse posse. Accidentales arbitrio naturaeque suo Deus vel penitus destruere, vel mutare ad tempus, vel quasi suspendere potest, e quarum genere sunt etiam gravitas, densitas, opacitas corporis ex substantia terrestri, nutritio, generatio ex materiae mutabilitate quae est Aristoteli privatio. Per peccatum vero invectas, cuius generis sunt imbecillitates omnes & mortalitas, penitus abolet gloria.

XVI

Haec ita accommodat ad personam Christi, quod assumserit Christus proprietates tum essentiales tum accidentales naturae humanae, atque ex his tum a Deo conditas quam per peccatum invectas imbecillitates sed absque peccato ut tentari posset per omnia & mori. Deinde quod unio hypostatica non mutarit magis essentialia naturae humanae quam divinae, & quantumvis sint collata in humanam naturam dona divina, non absorpserint illa tamen eius essentiam, nec confuderint inter se naturas ipsas, earumque proprietates,

nec

neq. exaequaverint eas inter se sublato discrimine inter Creatorem & creaturam, inter infinitum & finitum etc. Denique quantacunque Christus ediderit miracula in suo corpore, non exuerit tamen humanam naturam, & idiomata eius essentialia, ut desinerent id esse quod erant, aut ut simul tale & non tale, homo & non homo, finitus & non finitus esset, aut simul eodem tempore in pluribus ac diversis locis esset. Nec detrahatur propterea quicquam omnipotentiae divinae, cuius non sit velle aut posse contradictoria, eo quod Deus sit verax. Mentiri autem sit naturae non potentis sed impotentis.

XVII.

Praeterea accurate discernens Orthodoxa Ecclesia inter tempus & statum humiliati ac patientis, & glorificati atque exaltati Christi credit ac profitetur quod sicut missio filii & obedientia, imo tota humiliatio qua factus est Christus obediens patri usque ad mortem, mortem autem crucis: Credit ergo sicut illa non sustulit aequalitatem essentiae & potentiae cum patre in divina natura, Christo in terris versante & patiente: Sic glorificatio & exaltatio humanae naturae non destruxerit essentiam & proprietates eiusdem, Christo evecto in caelum, & ad dextram Dei collocato. Sed quod vere humanam naturam assumptam evexerit & intulerit in caelum, cum ascenderet sursum in caelum visibiliter, locatione physica. Nec evanuit ut spectrum, nec in caelo eam mutaverit aut deposuerit, sed in assumpta natura sedeat ad dextram patris verus Deus & verus homo: Inde

venturus

venturus iudicare vivos & mortuos: & effecturus credentium corpora post re-
suscitationem conformia fore glorioso suo corpori, transfusurus in electos tanquam
in sua membra sui corporis gloria ac beatitudine. Et quod corpus Christi
non tantum sit glorificatum, verum etiam exaltatum ut sedeat ad dextram
patris hic homo Jesus Christus, & in illa arcana loco caelesti suae immediate
conspectu Dei, regnet aequali potentia cum patre, & usque ad consummationem se-
culi exerceat opera regni & sacerdotii sui. XVIII.

Hac ita declarat amplius, quod glorificatio assumptae naturae, & ad dextram
Dei collocatio, quantacunque contulerit & accumulaverit in eam ὑπεροχὴν,
ut quibusdam loqui placuit, non magis tamen quam ipsa unio vel absorpserit,
abolaverit aut mutaverit essentiales proprietates assumptae naturae conversione
in divinitatem, vel exaequaverit aut confuderit inter se naturas & earum
distinctas actiones. Sed quod manente unione integra & salva: salvis
manentibus essentialibus proprietatibus, qualibet natura proprias suas et
vestitas retinente & exercente: manente immoto & aeterno discrimine in-
ter divinam naturam assumentem & humanam assumptam, inter creato-
rem & creaturam, adiecerit humanae naturae excellentem & ineffabilem glori-
am, qua non tantum corpus ex infirmo, passibili, mortali, factum est
impassibile, immortale, lucidum, leve, agile: Sed natura assumpta tanquam
caro

caro propria filij Dej exaltata sit etiam ad societatem regni & sacerdotij,
gloriae aeternae, imo omnium cultuum diuinorum atque adorationis, Denique ad
omnia quae sunt maiestatis, officij: et collocata sit ad in aeternam lucem &
laetitiam inaccessam creaturis, vbi antea non fuit, vt fruatur conspectu
essentiae diuinae, cum praerogatiua donorum in toto gradu quam intellecti omnes
creaturis. Denique vt quae sunt maiestatis officij, id est Sacerdotij & regni
sint & maneant totius personae, nimirum vt hic Dominus, Deus & homo ex
altatus supra omnes creaturas ob hoc ipsum, quod non homo tantum sed Deus est
& homo, deinceps regnet aequali potentia cum patre, & sit gloriosum ca
put Ecclesiae, perficiens omnia in omnibus Electis, intercedens assidue pro
Ecclesia, & eam colligens, sanctificans Spiritu sancto, protegens, seruans, libe
rans, saluans, depellens Diabolos, & vna sit latria inuocationum & celebrationum ab
Angelis & hominibus. Nec tamen exaequetur postea humana natura
diuinae omnipotentiae, quod sit socia cum victoriae qua contriuit caput
serpentis, ac deleuit peccatum, tum gloriae aeternae Sacerdotij & maiestatis
regni, sed quod agat nunc etiam vtraque natura quod suum & proprium est
in vna persona, etiamsi non semper contendit vtraque ad vnum αποτελεσμα
Nec diuina agat per humanam omnia tanquam per organum, etsi nihil sola
nihil separatim, nihil nisi cum illa agat, ea quod inseparabilis quaedam vni
o naturarum, non confusae sunt illae tamen, sed distinctae manent, & reti
nent actiones distinctas

Credit

Credit ergo & Apostolica Ecclesia, quod sicut humiliatus Christus in carne, cum esset
in terris, divinitate erat ubiq, natura assumpta vero in certo definitoq loco:
sic glorificatus & exaltatus Christus sit nunc in eadem divina natura ubiq prae-
sens, natura vero assumpta sit in certo coeli loco, ubicunq illud esse: ubi &
πολίτευμα nostrum est, ubi Moses, Elias & magnum agmen eorum qui
cum Christo resuscitati & sublati sunt vivunt, ac dulcissimo aspectu collo-
quioq filij Dei fruuntur: Unde venturus est Christus iudicare vivos & mor-
tuos, quo & corpora resuscitata Electorum transferentur. Deniq q̃z qq sonare
in ministerio Evangelij, efficacem esse in cordibus credentium, docere, susten-
tare, vivificare sua membra, adesse Ecclesiae, servare ministerium, imme-
diate protegere Electos contra Diaboli furores: Haec, inquam, efficacia pp
sit personae tamen capitis secundum divinam naturam, quod unice tamen
ita efficax sit, ut in natura assumpta, quae sit efficacia huius & actionum
sua ex unione hypostatica. Deniq quod & fiunt plurima concur-
rente utriusq naturae actione ad unum ἀποτέλεσμα: & multa tamen
fiant etiam ministerio assumptae naturae, non omnia. Ut enim in ho-
mine Cor vitae fons ex suo domicilio transfundit vitam in omnia mem-
bra corporis, eaq per substantialem flatum, per spiritum sibi copulat, ut omnia
vivant vita communi: ita λόγος ἔχων τὸ ἀπαύγασμα patris aeterni,
hauriens vitam ab aeterno patre vivificat & suam massam in Virgine
assumptam

assumptam, & ex eadem sua massa, de eodem suo spiritu, effundit in credentes
fide sibi insertos, ut in illis accendatur similis lux, iustitia & vita, & ut
insiti hoc modo assumptae naturae, rursus consocientur ac copulentur Deo, a quo
exciderant per peccatum Adami, sicut Irenaei verba docent.

XX.

Ad hunc modum cum declarat Orthodoxa Ecclesia glorificationem & exalta-
tionem humanae naturae, refert tamen omnia haec ad personam, quae una est,
id est, Unus Christus, Deus & Homo, secundum verba scripturae & symbolo-
rum, eo sensu quo Gregorius Nyssenus: ἀλλὰ μὲν ὁ θεὸς ὑψωθῆναι
οὐ δεῖται, ὕψιστος ὤν. τὸ ἀνθρώπινον ἄρα ὁ Ἀπόστολος ὑψωθῆναι
λέγει. ὑψωθῆναι δὲ διὰ τὸ κύριον καὶ Χριστὸν γενέσθαι. Propter
unionem enim hypostaticam, evecta est natura assumpta ad consortium &
communionem regni, sacerdotii & gloriae aeternae, talisque maiestatis effecta,
eo quod est assumpta in unitatem personae, & effecta caro propria filii
Dei. Nec est persona per se, sed subsistit in persona filii Dei. Nec coado-
ratur aut conglorificatur naturae assumenti, sed ut Ephesinae Synodi
decreta apud Cyrillum habent, Unus Christus una latria colitur quae di-
rigitur ad personam. Etsi enim adoratio cultus naturae divinae proprius
est, iuxta dictum; Dominum tuum adorabis: ex unitatis vinculo fit tamen
natura assumpta adorationis particeps. Ideo recte dicitur: fili Dei, fili
David

David mitram mei. Confitentes christum secundum humanam naturam sacerdotem tantum hominem & tamen personam a persona filij Dei distinctam, Idolatra est: ut erat Nestorius.

XXI.

De sessione etiam ad dexteram Dei uno consensu tradit, quod sedere ad dexteram Dei sit exaequari robore, viribus, & potentia, seu regnare aequali potentia: quia dextera significat robur, vires & potentiam. Id quamquam referri potest ad naturas, & ad officium: proprie tamen ac principaliter accomodari ad officium. Si referatur ad naturas, ut si ad divinam refertur significat aequalitatem non potentiae tantum, sed etiam essentiae: si vero ad humanam, significat hanc in societatem huius regni & potentiae assumptione ascitam & erectam esse, ea tamen lege, ut infiniti & finiti, creatoris & creaturae discrimen immotum maneat, & excipiatur is qui excipit omnia. Si ad officium referatur totius personae missae, consistit in activa collectione, gubernatione, defensione & salvatione Ecclesiae. Gubernatio enim seu regnum pertinet ad officium Christi. Hoc officio exaltatus Christus ad dexteram Dei in regno, super omnes creaturas, quia dextera Dei nihil sublimius, administrat regnum illud potenter & feliciter.

XXII.

Ut conferamus itaque universa in caput unum: Ecclesia orthodoxa

credit

credit et profitetur constanter & consentienter, quod filius Dei λόγος natus sit verus homo ex Maria Virgine, non conversione unius naturae in alteram nec confusione utriusq. inter se velut in unam massam, sed assumptione humanae naturae inseparabili in unitatem personae, Ut quemadmodum unio non abolevit naturas, sic differentia naturarum non dissolvat unitatem: sed & maneant naturae inseparabiliter ac hypostatice unitae, & retineat utraq. suas proprietates essentiales, actiones & voluntates. Deinde, quod glorificatio humanae naturae, & sessio ad dexteram, seu exaltatio in regno & sacerdotio, quibus exornavit & cumulavit assumtam naturam gloria & beatitudine ineffabili, cum praerogativa donorum supra omnes creaturas, non propterea tamen aut sustulerit essentialia attributa, aut utriusq. naturae: aut exaequarit omnipotentia, omnipraesentia, omniscientia & similibus quae sunt infinitatis, naturam assumptam aeternitati, sed quod in aeterno & immoto discrimine utriusq manent distinctae proprietates, actiones & voluntates utriusq, naturae etiam post glorificationem & exaltationem.

XXIII.

Postquam Ecclesia Orthodoxa definivit hoc modo ex verbo Christi & Apostolorum mysterium tum glorificationis & exaltationis quam incarnationis Christi: deinceps explicat phrases & formulas loquendi, quibus Scriptura usa est de persona filij Dei, veri Dei & Hominis: & tradit ex eadem doctrina regulas

filij

filij analogas. quomodo de hoc tanto mysterio, pie recteq, & scripturae ἀκολούθως loquendum sit. Ac primum discernit appellationes, quae significant proprietates naturarum, & appellationes officij. Propria diuinae naturae sunt: aeternum, infinitum, omnipotentem, ubiq. praesentem esse &c. propria humanae naturae sunt pati, esurire, sitire, defatigari, vulnerari, mori etc. Sed nomina officij sunt Mediator, Redemptor, Saluator, Sacerdos, Rex, Pastor etc. Haec nomina officij ostendit Eccle-
sia orthodoxa competere personae, non tantum humanae naturae, quia officium ad quod missus est filius Dei, est personae secundum utramq. naturam, qualibet natura agente quod suum est ac proprium. [illegible] enim distinctae sint & maneant actiones ipsae naturarum: opus tamen seu ἀποτέλεσμα quod emergit, tamen commune opus utriusq. non diuidi, sicut nec persona diuiditur, sed & personae esse & eidem utriq. tribui. Nec obstare quod actiones quae ad officium pertinent, quaedam sint in natura diuina propriae, ut efficacem esse in cordibus credentium, viuificare, seruare Ecclesiam, depellere Diabolos: quaedam sint in natura humana propriae, ut dolores omnes & agones in passione. Nam & missionem filij factam esse ab initio Ecclesiae, filium propterea adesse Ecclesiae: patefacere promissionem, colligere & seruare Ecclesiam: ei voluisse illam suam obedientiam, fuisse intercessorem

sorem

sorem perpetuum ac salvatorem propter filialem illam obedientiam, quae est persona: postquam assumsit humanitatem: Et eius efficacem esse, ut in assumta natura: Denique hominem ipsum sustinuisse agones ac dolores ac cruciatus corporis & mortem, ut in persona τοῦ λόγου, cuius est propria caro: Verbo tamen, sicut Irenaeus inquit, quiescente.

XXIIII.

At nominum quae proprietates utriusque significant rationem essentialis longe est alia. Cum enim utraque natura in unitate personae suas retineat proprietates, nec sit una conversa in alteram, nec sint inter se confusa, idcirco quod unius proprium est, nullo modo competere alteri, nec eidem seorsum ac singulari se considerata tribui posse. Ut non possum dicere, Divinitas est humanitas. Sic non possum dicere, Natura divina vulneratur, moritur, includitur sepulchro. Natura humana nihil patitur, est immortalis, est ubique. Sumuntur enim praedicationes a rebus, & rebus congruunt. Sicut res sunt verae, ita verae sunt praedicationes. Nihil essentiale communicarunt inter se in unione hypostatica naturae duae in Christo, nulla vel commutatione proprietatum, vel conversione alterius in alteram, vel confusione utriusque, vel effusione unius in alteram: Ergo nec praedicari hoc de iis potest. Nihil essentiale a divina natura effusum est in humanam assumptam: Ergo nihil tale tribui ei potest

XXV.

At veri

At vero cum ambae naturae cum proprietatibus suis, distinctim quidem
sed inseparabiliter tamen unitae sint in una persona, citra ullam confu-
sionem: Ex hoc ergo ostendit orthodoxa Ecclesia, utriusque proprietates, sicut
toti composito tanquam uni subiecto cum naturis ipsis vere ac realiter in-
sunt: sic eidem recte tribui. Sed in persona, non in natura, id est,
ut in scholis loquimur, in concreto seu παρωνύμως, non in abstracto.
Ratio huius diversitatis sumitur rursus ex ipsa rerum subiectarum na-
tura. Propositio enim in abstracto significat naturam separatim se con-
sideratam, ut Humanitas, Divinitas. Propositio in concreto signi-
ficat personam, subsistens seu [illegible] denotat naturam utriusque. Ta-
lem ergo praedicationem, in qua proprietas uni naturae conveniens,
tribuitur personae in concreto, vocat Ecclesia κοινωνίαν ἰδιωμάτων,
& ἀντίδοσιν, ἀλλοίωσιν, ἀντάλλαξιν καὶ ἐπαλλαγὴν ὀνομάτων:
graecis nominibus: Latine vero Communicationem Idiomatum. Estque
fons, origo & fundamentum huius praedicationis seu communicationis
Idiomatum, ipsa unio hypostatica. Nam quia naturae Christi non ex-
sistunt, sed proprietatibus differentes, unitae tamen unione hypostatica ci-
tra confusionem, mutuam λόγου & assumptae naturae sunt unum [illegible]
σύνθετον, sicut anima & corpus in homine: quod Christo tribuitur una est
hyp. sicut in illo subiecto uno verae sunt illae naturae sed unitae hypo-
staticae.

statice citra confusionem, ita cuiuslibet proprietas toti concreto, seu subiecto, id est, personae recte tribuitur, sed in concreto, id est toti seu propositione seu praedicatione, quia concretum sine personam denotat & significat. At quia in Unitate personae manet immotum & aeternum discrimen inter naturas, unius ergo secundum sua se considerata proprietates extra unitatem personae alteri tribui nullo modo possunt in Abstracto, seu propositione aut praedicatione significante naturam per se consideratam. Quod .n. una natura alteri nunquam non communicat, hoc etiam tribui ei non potest, & si tribuatur, falsum impium, blasphemum & idolatricum est. Ita namque sunt propositiones in Concreto. Deus homo factus est; Deus est homo; Christus est passus, mortuus & sepultus, resurrexit tertia die a mortuis etc. Christus est filius Dei & Mariae Virginis: Dominus gloriae crucifixus est: Nemo ascendit in coelum, nisi qui descendit filius hominis qui est in coelo. Sum vobiscum usque ad consummationem seculi: Pauperes semper habetis vobiscum, Me autem non semper habebitis. Ubicunque duo convenerint in nomine meo, in medio eorum sum. Relinquo mundum. Pater meus usque modo operatur, & ego operor. Priusquam Abraham esset, ego sum. & innumera alia. Non sunt verae propositiones in abstracto, Deus est humanitas, Divinitas est vulnerata, passa, mortua, resurrexit, ascendit ad coelos. Humana natura Christi est aeterna, est ubique praesens. Creavit mundum esse

pronunciat Eccl̃ia communicationem idiomatum, servata cuiusq. naturæ proprietate, quia nomine tribuuntur personæ propriu cuiq. naturæ eo modo quo secundum unionem naturarum utramq̃ᵢ personæ inest & competit vere & realiter. Posteriores reijcit & condemnat, quia contra unionis hypostaticæ rationem & modum tribuunt naturis & X veritatem personæ seiunctim se consideratis, quod non est, quod nec communicat venia una alterj, nec altera recipit. Non communicat enim divina natura assumptæ infinitatem, omnipotentiam, omnipræsentiam, neq. hæc recipit. Ac vicissim non communicat assumpta divinæ assumenti mortalitatem, finitatem seu circumscriptionem, neq. hæc recipit.

XXVI.

Ita sensisse, docuisse, & credidisse orthodoxam Ecclesiam de incarnatione filij Dej, & sessione eius ad dexteram una perpetuoq. & immutabili consensu, inde usq. à temporibus Christi & Apostolorum demonstrant eiusdem decreta & anathemata Synodorum Oecumenicarum Veterum, consentientia Græcorum & latinorum scriptorum testimonia, ac repetitæ conservatæq. ex his Scholasticorum in Eccl̃ia Romana disputationes, Historiæ cum certaminum in prima illa ac puriore Ecclesia, tum infinitorum Martyrum qui veritatem huius doctrinæ sanguine suo obsignarunt, leges & edicta Imperatorum piorum insertæ legibus Romanis, quibus & hæc doctrina

repetita

repetita ad verbum ex Synodorum decretis sanciuntur & stabiliuntur: ac contraria huic hæreses, constitutis atrocibus pœnis, abolentur ac prohibentur.

XXVII

Ab hac certa & immota norma fidei Christianæ qui aberrant, cognitu iudicatuq. difficile non est. Non adest Filius Dei λόγος assumptæ naturæ humanæ societate seu per assistentiam, ut decrevit Nestorius, qui non unione hypostatica quæ οὐσιώδης est seu κατ' οὐσίαν sed accidentali atq. hoc modo duabus hypostasibus pariter cum naturis ipsis constitutis contendit divinam naturam unitam esse humanæ: primo, secundum inhabitationem Verbi velut in suo templo. Secundo, per unitatem affectus quia voluntas hominis Christi semper fuit conformis voluntati divinæ. Tertio, actione atq. effectione, quia homo Christus sit τοῦ λόγου & actionum divinarum organon. Quarto, æqualitate dignitatis & auctoritatis, κατ' ἀξίαν καὶ ὁμοτιμίαν, eo quod omnis honor qui exhibetur Filio, etiam relative exhibetur filio hominis propter eam quam habet cum filio Dei inseparabilem coniunctionem. Quinto, æquivocatione, seu societate nominis, quo homo Christus dicitur Deus seu filius Dei. Hæc omnia gravissimis testimoniis scripturæ refutavit & condemnavit Synodus Ephesina Oecumenica tertia, asserta unione hypostatica.

XXVIII

Neq. est humana natura Christi absorpta aut conversa in divinam,

aut

aut cum ea confusa in vnam substantiam, ut Eutyches docuit. Neque ut ex Eutychianis aliqui docuerunt, & Monothelitae, citra conversionem aut confusionem substantiae naturarum, proprietates, actiones & voluntates utriusque communes effectae sunt, quasi coierint in unum, & ab una communi natura proficiscantur. E quibus autorem ipsum gravissime redarguit vi veritatis è scriptura sacra Synodus Chalcedonensis Oecumenica quarta: Sectatorum errores vero confutarunt Synodus Constantinopolitana secunda, Oecumenica quinta, in qua fuit Vigilius Romanus Episcopus, & scriptores orthodoxi multi qui Monotheletas in Synodo Constantinopolitana tertia, Oecumenica sexta condemnatos oppugnarunt.

XXIX.

Nec consistit Unio Hypostatica in effusione omnium donorum & proprietatum divinae naturae in humanam, ut hodie rabiosissime & confusissime contendunt Ubiquistae, quorum alterum de donis Nestorianum prorsus est, quia Unio eis est aliud nihil quam inhabitatio divinitatis per essentiam, qualis est in Elia, Petro, Paulo, & alijs sanctis, quod cum Nestoriana separatione prorsus congruens, manifeste duas hypostases seu personas, divinam & humanam constituit, aliam ab aeterno, aliam quae coepit in utero Virginis Mariae: Alterum vero de proprietatibus Eutychianum prorsus est, qui naturam humanam convertebat in divinam, & Christum negabat vere hominem fuisse, sed δοκήσει tantum, seu φαντασίᾳ, seu Docetae. Eodem enim modo Ubiquistae Unionem hypostaticam metiuntur suis cogitatio..

tationibus exaequatione naturarum per omnia, tam essentia quam potentia & actionibus comminiscantur assumptionem naturae humanae factam esse in Maria Virgine, extensione nascendi corporis, quasi per partes iuxta divinam naturam in infinitum, commixtioneque & coalitu cum divina natura in unam substantiam, & eo modo quidem, ut mox in utero Mariae Virginis coepit Christus in assumpto etiam corpore ubique esse, in quovis ligno, lapide, trunco. Atque hoc modo revera humanam naturam absorptam in divinam penitus abolent, unamque tantum cum Eutyche & Monophysitis naturam & actionum unum genus: cum Monothelitis vero unam tantum voluntatem Christi tribuunt.

XXX.

Hoc monstrosum chaos plurimum & portentosarum, imo & blasphemarum opinionum in filium Dei, resuscitatis haeresibus Nestorianis, Eutychianis, Monophysiticis, Monotheleticis & alijs multo antiquioribus, alunt Ubiquistae, ut commentum praesentiae corporeae Christi in symbolis sacrae Coenae tueantur & obtineant, exaecati arrogantia detestabili, ut exarando furore contendant verum Christi corpus in Coena corporaliter praesens esse, & ore accipi ac manducari, cum negent Christum verum corpus habere, imo omni eum humana natura, & eius proprietatibus exuant ac spolient. Insolubilis & aeterna est in his duabus oppositis contradictio, quae utraque utuntur: Verum, vivale, substantiale reale corpus Christi, atque adeo illud ipsum quod in cruce pependit, vere, realiter ac substantialiter est in pane. Et altera, Christus corpore suo immensus

est

est, infinitus est, ubiq. praesens est. Quae enim immensi ad commensurabile? quae infiniti ad finitum ratio est? Quomodo unum itemque corpus simul & finitum erit atq commensurabile, & infinitum atq immensum? Quomodo in loco certo erit, & visibile erit ac tangibile, & nullo concludetur aut comprehendetur loco, nec subiectum erit visui & tactui? Spacia locorum tolle corporibus, inquit Augustinus, & nusquam erunt: & quia nusquam erunt, nec erunt. Item: Hoc est Deum esse, quod ubiq. totum esse. Quanta arrogantia, quanta malitia est, quod audent contra illustrissima & evidentissima dicta scripturae, contra totam antiquitatem Graecam & Latinam: contra tantum tot seculorum consensum: contra tot Synodorum decreta, & Imperatorum leges: contra tot Martyrum testimonia scripta & obsignata sanguine ipsorum: Ecclesiae doctrinam de unione hypostatica rejicere, & naturarum confusionem physicam comminisci, & ut hanc extruant realem fingere communicationem idiomatum? repudiata Ecclesiae de hac sententia, quae ex scriptura sancta unioni hypostaticae distinctarum naturarum accommodata, utriusq. naturae proprietates conservat: Denique corruptis, imo abolitis penitus articulis fidei de incarnatione filij Dei & glorificatione eius atq exaltatione in regno & sacerdotio, novos articulos condere? Saepe mihi in mentem venit ortum hoc omne esse à Diabolo, qui ut odio filij Dei conuulsam in Missa Pontificia Artola-

triam"

triam stabilientium, quia honor & cultus adorationis debitus filio Dei tribuitur pani, & laedunt atque obscurant alio modo gloriam eius, impulsi ea superba ingenia ut renovarent blasphemias veteres, & his penitus obruerent doctrinam de filio Dei, cum aliter nocere ei nequirent. Cum itaque Ubiquistae totam Ecclesiae orthodoxae doctrinam, imo totam alteram partem secundi articuli symboli de incarnatione filii Dei, atque eius glorificatione & exaltatione penitus aboleant, quae fundamentum est Ecclesiae, atque hoc modo ex vera & orthodoxa Ecclesia, cuius caput est Christus, semet ipsos eiiciant: profiteor me & dogma toto pectore execrari, & nunquam futurum civem aut socium eius coetus, qui contumelia afficit filium Dei. Ac toto pectore precor filium Dei, verum Deum & verum hominem, regnantem aequali potentia cum patre, iustum iudicem ac vindicem, cui pater tradidit omne iudicium, ut tandem declaret iudicium de veritate sua suum illustri testimonio publico adversus tam manifesta mendacia, tam teterras & idolatricas blasphemias, tam atroces & pertinaces furores, tam immanes ausus hos Stabilientium: Ac reprimat Spiritum mendacem & homicidam, ne progrediatur ulterius furoribus & saevitia sua, neve perficiat & compleat quae molitur contra veritatem & gloriam ipsius. O Jesu Christe fili Dei expergiscere tandem, exsurge, accedere ad iudicium, iudica causam, assere veritatem, vindica gloriam tuam: & confunde, prosterne, extirpa.

destruë consilia & conatus hostium gloriæ & veritatis tuæ, propter te, propter nomen & gloriam tuam, in testimonium æternum & illustre iudicij tui de veritate tua, ne tu blasphemeris. Amen

Caspar Pucerus. D.

DE VERA PRÆSENTIA CHRISTI. IN SACRA COENA.

I.

Panis et Vinum in Eucharistia sunt corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi: sicut inquit Christus ipse. — edit.

II.

Sed panis & vinum non mutant naturam & substantiam suam, Verum manent panis & vinum, quemadmodum indubitate ostendit & convincit doctrina Pauli Apostolj ad Corinthios, contra figmentum Transsubstantiationis Pontificiæ.

III.

Ergo irrefragabiliter & insolubiliter Panis & vinum sunt corpus & sanguis Christi: non substantiâ, sed relative, nimirum in typo & symbolo. Non est enim inter hæc duo medium: Nullum est tertium: Et fatentur Scholastici ipsi, ut Ioannes Scotus & Iohannes Maioris, panem si retineat substantiam panis in Eucharistia, per nullam potentiam posse esse ipsum corpus Christi; propter impossibilem quia veritati adversatur contradictionem, quam Lanfrancus Berengarij

ad franig

adversariis explicat diserte his verbis, reijciens figmentum Consubstantiati-
onis seu connexionis physicae corporis & panis, sanguinis & vini, tanquam he-
resin ipsis verbis institutionis condemnatam. Christum, inquit, incarnari hu-
manae redemptionis ratio exposcebat: At impanari christum nulla explicat ra-
tio. Nec Prophetae hoc praedixerunt, nec mundus excepit his pauculis ha-
reticis exceptis. Totus mundus consensit: sicut anima rationalis & caro unus homo:
ita Deus & homo unus est Christus. Nemo audet dicere: Ita Deus homo & pa-
nis unus est Christus. Unde igitur haec nova personalis unio &c. Et paulo post:
istos impanatores suos, ipse Dominus Iesus, verbo oris sui interficit, cum ac-
cipiens panem gratiasque agens & benedicens eis ait: Hoc est corpus meum. Non
ait: in hoc latet corpus meum. Hinc & Ecclesia in Canone Missae non orat
ut in oblatione quam petit fieri ascriptam & acceptabilem lateat seu ad-
veniat corpus, sed ut nobis fiat corpus.

IIII.

Si ergo panis est corpus, vinum est sanguis Christi; non substantialiter sed re-
lative in typo & symbolo. Irrefragabiliter ergo & insolubiliter ex ratione
& natura sacramentorum quae sunt visibilia signa invisibilis gratiae, ut
relativa, aliud sunt essentia sua aliud significant. Relatio itaque panis
ad corpus Christi, vini ad sanguinem, alia non est quam signi ad rem signatam
sacramenti significantis ad rem significatam. Sed relatio signi ad rem
signatam est ordo institutionis, quo destinatum signum tali usui ut signi-
ficet rem certam certo modo. Ergo Relatio panis & vini ad corpus Christi &
sang

sanguinem est ipse ordo institutionis divinae, conferens panem & vinum consecratum ad hunc usum ut in distributione & sumptione sint corpus & sanguis Christi, sicut ipse Christus nominat: symbola seu antitypis veteres appellationes rerum significatarum ex analogia & similitudine: seu ut verborum Christi interpres Paulus inquit, ut sint communicatio corporis & sanguinis Christi. Formale ergo, seu ut nunc multi inepte loquuntur, substantia Coena Dominicae est quod in usu instituto ex ordinatione divina, panis et vinum sunt communicatio corp. & s. Christi: nec quaerenda est alia substantia.

V

Si itaq. relatio panis & vini ad corpus & sanguinem Christi est quae signi ad rem signatam in usu & sumptione, ex instituto & ordinatione Christi: necessario igitur nulla est connexio physica substantiarum panis & corporis, vini & sanguinis, quam plerique adversarii non tantum naturae relationum & signorum, sed multo magis analogiae fidei in summis articulis de filio Dei, de praesentia & efficacia filii Dei per spiritum sanctum in ministerio verbi & sacramentorum perpetua, rationi & institutioni sacramentorum, & expressae doctrinae Pauli de sacra coena, qui perpetuo panem & poculum in usu nominans, discernit haec a corpore & sanguine Christi, nimirum rem terrenam a coelesti, visibilem formam ab invisibili gratia, signum & symbolum a re signata. Multo minus est panis ad corpus, vini ad sanguinem ea ratio quae continentis ad contentum. Non enim includitur pani corpus Christi localiter, nec occultatur substantia corporis Christi sub specie..

bg

speciebus aut accidentibus panis, ut finxerunt Pontificij.

VI.

Sed evacuas symbola, inquies, si connexionem physicam tollas. Absentibus enim corpore & sanguine Christi, relinquuntur nuda & inania signa?

Respondeo: Haec quaestio in qua nostris versatur cardo totius controversiae, oritur ex hoc caeco, crasso, & penitus mentibus infixo errore omnis humanae, quem auxit & confirmavit Transsubstantiationis pontificia commentum: quod non ex scripturae testimoniis, sed exemplis rerum in natura obviis physice imaginantur coniunctionem cum Christo & consociationem fieri non posse nisi coniunctione corporum, nec corpus Christi, sicut aliqui non minus inepte quam audacter scripserunt, aliter efficax esse in nobis, nisi praesentia & efficacia physica, sicut vinum haustum calefacit corpora. Deinde, quod imaginantur coniunctionem hanc fieri nobiscum necessario ex contactu corporeo & substantiali cum pane consecrato, si cum pane vescamur alligato eidem corpore Christi. Inde & hoc inferunt, quod hanc ob causam Sacramentum coenae plus offerat & exhibeat quam ministerium verbi, & sacramenta reliqua veteris & novi testamenti, & totam coenam sacramentalem redigunt in cibum physicum & corporeum ex duorum corporum copulatione. Hanc ex humanis speculationibus naturae persuasionem falsam claris expressisque verbis quasi praeoccupando redarguit Christus, cum inquit: Spiritus est qui vivificat: caro non prodest quicquam. Verba quae loquor vobis spiritus sunt & vita. Et tamen paulo ante dixerat de carne: Caro

mea

mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Qui edit carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Ergo caro Christi non carnali cibo vita est, sed spirituali. Quod luculenter explicans Augustinus adjicit his verbis: Spiritualiter intelligite quod locutus sum. Non hoc corpus quod videtis manducaturi estis, nec bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt qui me crucifigent. Sacramentum aliquod commendavi vobis: spiritualiter intellectum vivificabit vos: etsi necesse est visibiliter illud celebrari: oportet tamen invisibiliter intelligi. Et rursus alio loco inquit: Nolite parare fauces, sed cor. Inde n. commendata est ista Cena. Ecce credimus in Christum, quem fide accipimus. Non ergo quod videtur, sed quod creditur pascit. Item: Quia Christum dentibus vorari fas non est, voluit Dominus hunc panem & vinum in mysterio vere carnem & sanguinem consecratione Spiritus Sancti & potentialiter creari. etc.

VII

Adversus hanc crassam & falsam imaginationem de presentia & efficacia physica & corporea, tenere necesse est firmissima fide & regnum Christi spirituale atque aeternum, & dona eius spiritualia & aeterna esse, & ipsum spiritu presentem esse & spirituali efficacia sese nobis & sua bona communicare, non imaginarie tamen sed vere. Talis est igitur presentia Christi in sacramentis, qualis in toto ministerio: nimirum, presentia efficacia. Opus salvationis commune est tribus personis, sed eo ordine

dine, ut immediate efficiatur a filio Dei, qui et victima sit assumta natu-
ra humana, & per ministerium verbi ac sacramentorum efficax dat spiritum S.
ac pertinet hoc ad regnum Christi in hac vita. At natura divina in Christo
substantia sua replet omnia, neque alio modo hic, alio alibi essentia sua prae-
sens est, ut constat ex Stephani concione, & testimoniis aliis innumeris.
Humana natura vero physica locatione est in caelo, hoc est in loco caelesti,
qui est sursum, abducta a nobis, neque reddetur nobis ante ultimum ad-
ventum Christi ad iudicium. Quare praesentia in ministerio quae est prae-
sentia inhabitationis in renatis. Illa ergo praesentia est praesentia efficaciae.
Habitat Christus in Paulo, id est servat non tantum vitam & substantiam
Pauli sicut omnium aliarum creaturarum, neque etiam tantum in eo accen-
dit heroicos motus, quales fuerunt in Alexandro, sine vera luce Dei: sed
etiam singulari modo eum mutat, ut fiat conformis Deo. Nec fit ulla
confusio substantiarum, sed manet discrimen inter Creatorem & creaturam:
inter causam & effectum. Novitas accensa in renatis est a Deo patre
a filio, a spiritu sancto: sed non est pars substantiae Dei, vel Christi.
Utitur autem Christus ordinatis in ministerio verbi & sacramentorum me-
diis, sed non alligat se ad illa media physice, aut ulla personali & substan-
tiali unione: multo minus magice. Voluntarie enim adest & ex
pacto, sicut se pepigit adfuturum esse pp hominem, in quo efficax est, non
propter media. Media itaque & symbola vim & significationem habent, non
ex

ex natura sua, seu insita seu acquisita vi consecrationis q̄ fingitur, sed ex ordine institutionis, quam ipsam oportet considerari ante omnia. Cum enim Christus voluit efficax esse in homine in hac vita mediate, idcirco ministerium Verbi & sacramentorum institutum est ipsi docens, & addita sunt externa media in subsidium humanae imbecillitatis, ut Filius Dei verbo doceat mentes per aures: symbolis sacramentorum commonefaciat easdem per oculos de sua praesentia & efficacia, deq. suis beneficiis. Et ut per illa media simul offerat & exhibeat nobis sua beneficia, ut salvet nos, communicet se nobis, nosq. sibi insertos vivos coniungat cum Deo a quo per peccatum fueramus avulsi. Nec se aliter nobis communicat in hac vita quam per Verbum & sacramenta: nec aliter per sacramenta quam per Verbum. Ad hunc autem ultimum finem redemptionis nostrae, qui est consociatio cum Deo, respiciunt omnes Christi, prophetarum & Apostolorum conciones. Hunc finem ut consequamur Christus vere praesens & efficax in cordibus audientium & fide amplectentium Verbum atq. utentium Sacramentis, restituit in eis imaginem Dei & insertos eos sibi facit vera & viva sui corporis membra, id est accendit novam lucem in mentibus, agnitionem Dei, novam fidem & consolationem, & dat Spiritum Sanctum qui in eodem ministerio Verbi & sacramentorum efficax inchoat in nobis in hac vita novitatem Deo conformem, excitans lucem, iustitiam, & vitam aeternam quae sunt initia conformitatis cum massa humana Christi, ac fiunt credentes templa

&

templa & domicilia Dei, in quibus habitat Divinitas, sicut dicit Christus, Veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus. Sola fides enim accipit Christum, & eius beneficia sibi applicat. Sola fide per Verbum & Sacramenta tanquam media externa, & Spiritum sanctum efficacem in cordibus inserimur Christo, & Deo vere consociamur.

VIII.

Summa ergo blasphemia est & horribile mendacium in Deum, fingere aut Verba Evangelij inanes sonitus, aut Sacramenta nuda symbola esse. Sed sicut Verba promissionis quod promittunt, sic symbola sacramentorum offerunt & exhibent vere quod significant. Vere igitur panis & vinum offerunt & exhibent corpus & sanguinem Christi, & in usu instituto vere est communicatio corporis & sanguinis Christi. Fides autem vere percipit corpus & sanguinem Christi.

IX.

Sed neutiquam fit hoc physico & corporeo modo, sicut panis visibilis comeditur, & vinum è calice bibitur, sed mystico & spirituali. Procul itaque removeantur speculationes ex natura sumptae, ut de praesentia, efficacia, communicatione, & copulatione physica & corporea, sic de manducatione corporali & orali: quibus plerique fascinati accusant falso aliorum humanam in aliqua seducuntur ipsi. Has ergo speculationes procul removeamus, cum de praesentia & efficacia filij Dei communicantis & coniungentis sese nobis spiritu in ministerio verbi & sacramentorum: tum de sumptione & manducatione insertioneque in corpus Christi, tanquam vitem unam, quae fit fide

filii & spiritus, non contactu corporum physico.

Non est enim praesentia & efficacia filij Dei per ordinata in ministerio me-
dia physica, qualis est in creaturis, quibus certae vires agendi sunt attribu-
tae quas & Deus conservat, & exerunt alij. Exercent creaturae, Deo regente,
in subiecta idonea: quasi eodem modo, sed nova ac singulari mediorum,
id est Verbi & sacramentorum virtute efficiuntur quae fiunt, & tamen sit haec
vis & efficacia ex mutatione naturae mediorum, aut ex aliquo cum medijs
Christi connexu substantiali & physico, aut personali: Multo minus est prae-
sentia aut efficacia magica. Nec symbola in sacramentis mutant Consecra-
tione naturam & substantiam, nec acquirunt novam & magicam agendi
vim, qualem ex consecratione aquae lustrali, oleo, sali & similibus alijs
affingunt Pontificij. Nec alligat se filius Dei ullo nexu personali aut
substantiali: Nec per se symbola aut sua vi aliud agunt quam quod suae
naturae est. Nec minor est blasphemia, aut affingere verbo & Sacramen-
tis vim magicam aut physicam, quod pontificij faciunt profani Characte-
ribus scripti Evangelij, aqua lustrali, consecrato pane, se depellere Dia-
bolos, morbos, pericula animae & corporis: aut Sacramenta vertere in
numina, vel Deum alligare ad verbum & sacramenta aliter quam ipse se
alligavit & extra ordinationem aliquam suam institutam, impie & profano
ritu, quod fit multipliciter in figmento Transsubstantiationis, ubi corpus
& sanguinem Christi alligant ad panem & vinum nexu physico, sicut
ignem

ignem & ferrum, aut fingere sacramenta efficacia esse ex opere operato, in vacuum, id est, sine cogitatione ulla aut bono motu utentium, tantum propter actionem ipsam, errore plane & palam contumelioso in filium Dei & Spiritum sanctum. Haec ergo comminisci non minor blasphemia est quam exinanire symbola quoquo modo. Nec dubium est Idolatram esse, qui non cum Paulo Apostolo discernens inter Sacramenta panis & vini, & inter corpus & sanguinem Christi, nimirum res toto genere diversas, Christum ipsum corpore & sanguine suo alligat ad symbola tali nexu aliquo. Idolum enim fabricat contra institutionem Christi & Pauli autoritatem, qui evidentissime ostendit res duas quamquam diversissimas corpus & sanguinem Christi, panem & vinum simul quidem exhiberi & capi, sed neutiquam eodem modo utrumque, verum visibilem visibiliter ore, invisibilem spiritu & fide invisibiliter, etsi his verbis non utitur: quod tota etiam docuit purior antiquitas, ut Irenaei & innumera aliorum testimonia convincunt.

XI.

Sed ita praesens & efficax est, & ita se communicat filius Dei in ministerio verbi & Sacramentorum per Spiritum sanctum, efficacia spirituali, ut verbo sonante promissionem, Sacramentis vero sicut usu tanquam sigillis obsignantibus promissionem, & effigurantibus ex promissione hoc quod offerunt & exhibent, accendat mentes & moveat corda cogitantium id quod promissio habet & profitetur, quod symbola repraesentant. In aliis, scilicet, non admittentibus ullam in animum cogitationem de Deo, de

Filio Dei

Filio Dei, de promissis beneficijs filij Dei, praesens & efficax non est, ac multo minus in praefractis, pertinacibus, blasphemis hostibus. Actio ergo & efficacia in cordibus assentientium promissioni Verbi & Sacramentorum est filij Dei per spiritum sanctum, & spiritualis est, etsi medijs utitur naturae suae rectis, ut considerationi nostrae intellectui. Non enim, ut dixi, symbola in sacramentis consecratione mutant naturam, sed transferuntur ab usu physico & profano ad usum sacrum, certum, & destinatum: vim autem ut ex institutione, Christo praesente & efficaci per Spiritum sanctum, in usu mandato offerunt & exhibent sumentibus quod significant. Christo ipso offerente & exhibente quod Verbum sonat, quod symbola repraesentant & promittunt. Atque haec summa & praecipua symbolorum dignitas est, propter quam & ipsorum rerum significatarum ornantur appellationibus. Sic Verbum sonans in ministerio est Verbum vitae & spiritus. Sic in Coena sacra panis & vinum sunt corpus & sanguis Christi: & Baptismus est lavacrum regenerationis. Et de pane in sacra Coena illustre est dictum Theodoreti: ὁ ἄρτος τὴν φύσιν οὐ μετέβαλεν, ἀλλὰ τὴν χάριν τῇ φύσει προστέθεικε. Hanc praesentiam asserit D. Philippus in scriptis suis ubique, pariter contra figmentum corporalis praesentiae & contra blasphemiam fingentium nuda symbola, his verbis: Christum vere & substantialiter adesse in sacra Coena &c.

X II

Non offerunt autem & exhibent symbola quod significant, nisi in instituto

tuto et mandato diuinitus usu. Non tamen, ut dictum est, physico ordine & modo, seu, ut usitate loquuntur, praesentia rerum significatarum corporali aut carnali: Alienissima enim haec sunt a mysterijs sacramentorum, & a praesentia & efficacia Christi in ministerio; sed spiritualiter & mystice, eo ordine & modo, qui ministerio verbi & sacramentorum proprius, & a naturali ac physico ordine in natura diuersissimus est: admirando consilio Dei ad hoc institutus, ut genus humanum deiectum ac destitutum a tota rerum natura ostenderet Deus se alio modo instauraturum esse quam per ordinata in natura media. Panis & vinum in sacramento non offerunt corpus & sanguinem Christi tanquam physicum & naturalem corporis cibum, ore sumendum, Capernaitarum imaginatione, sed tanquam mysticum & spirituale alimentum animae praestans eodem modo, quo Christus per ministerium verbi ac sua beneficia ac Spiritum Sanctum offert & exhibet. Nec habet illa imaginatio ullum in sacra scriptura testimonium: Imo verius contra ab ea Auditores concione Christi, Johannis sexto, tanquam a commento rationis humanae, caeco falsoque errore aestimantis diuina suo iudicio, ex naturae ordine, non ex patefacta singularibus testimonijs in verbo Dei veritate.

XIII

Quemadmodum igitur offeruntur, sic & percipiuntur & applicantur etiam res symbolis significatae in earum usu verissime, non modo physico & naturali, sicut res corporeae & physicae, subiectae sensibus: sed fide modo

tanquam

tamque res spirituales, abditur sensibus, ordine & modo mystico ac spirituali, qui ministerij Xpi & Sacramentorum proprius est, per Spiritum Sanctum efficacem in usu Sacramentorum, eodem modo ut in verbo, in cordibus piorum regi.. tantium, quod dicatur, & quid sumatur, & in nova poenitentia Sacramentis u.. tentium. Cum. n. Sacramenta sint signa gratiae, seu verbum visibile, offerant, & exhibeant quod significant non re eodem modo quo verbum. idcirco sunt Sacramenta & praestant quod significant, tantum assentientibus promissioni gratiae, & fide amplectentibus res significatas & oblatas, non autem alijs sine fide utentibus. In sacra coena sumunt corpus & sanguinem Christi qui fide sumunt: Caeteri panem & vinum sumunt, id est sacramentum, non rem Sacramenti, & quidem sibi in iudicium. Fiunt enim rei corporis & sanguinis Christi, quia non discernunt corpus Domini, id est, non discernunt hunc sacrum ritum a physico & profano: nec statuunt hunc ritum eo institutum esse, ut sit distributio corporis & sanguinis Christi, & omnium beneficiorum Christi & coniungat nos cum Christo, nova & vivifica interione & consociatione

XIIII

Ut enim verbum vocale, si aures tantum personet, nec cor mentemque feriat atque excitet ad assentiendum, & ad hoc amplectendum quod annunciatur, manet ei qui sic audit inanis sonitus: Sic Sacramenta panis & vinum in Coena sacra, si ore tantum sumantur, nec fides accedat quae credat simul etiam hoc accipi quod significatur offerri atque exhiberi: itaque sibi applicet

applicet & propriam faciat, sunt nuda & inania symbola. Promissio .n. tam in verbo quam in Sacramentis requirit fidem, Et fide tantum fit applicatio, nec aliter earum quae verbo annunciantur, aliter quae Sacramentis obsignantur: sicut dictum: Justus sua fide vivet. Et illustria sunt verba Augustini: Tunc autem erit vita unicuique corpus & sanguis Christi, si quod & Sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate spiritualiter manducetur & bibatur. Item Quid est: Verba quae locutus sum, spiritus sunt & vita? Spiritualiter intelligenda sunt. Intellexisti spiritualiter? spiritus & vita sunt. Intellexisti carnaliter? etiam sic illa spiritus & vita sunt, sed tibi non sunt.

XV

Fide ergo accepta panis & vinum sunt corpus & sanguis Christi, ut Christus loquitur: quae verba Paulus interpretatus inquit, Panis quem frangimus κοινωνία est, seu communicatio corporis Domini, id est, illa res externa & visibilis, qua in instituto usu eius, ordinatione divina efficimur socij & membra corporis Christi pro nobis in mortem traditi & resuscitati. Poculum cui benedicimus est communicatio sanguinis Domini, eo quod illa externa & visibili re, vere nobis exhibetur in usu divinitus instituto res coelestis & invisibilis, scilicet Domini sanguis, & ita quidem ut vere abluamur sanguine Filij Dei pro peccatis nostris effuso, & vivificemur per Spiritum Sanctum, effectu tamen non physico & corporeo, qualis est rerum naturalium, sed spirituali & mystico, per Spiritum Sanctum & fidem, Spiritu sancto vere derivante ex corpore Christi tanquam vite in credentes tanquam palmites, initia coelestis

commun

omnium in hac vita, quae Christus effudit in suam massam assumptam, ut hoc modo vere nos sibi copulet, & vere sit in nobis etiam corpore suo. Alioquin perveniret effectus ad indignos etiam, a quibus omnibus fides separat dignos. Sunt enim multi indignorum gradus, ut multi sunt gradus contumeliae, quibus in abusu Coenae Christus afficitur. Hac indignorum numero comprehenduntur infirmi: Nam & languida fides est fides: nec est inter credentes & incredulos gradus tertius. Indignos autem reos fieri corporis & sanguinis Christi, in abusu eius rei, qua fit communicatio corporis & sanguinis, non discernentes inter hunc sacrum mysticumque ac profanum & physicum cibum alium, quid eget disputatione? Relatio enim pertinet ad corpus Christi.

XVI.

Si urgeas curiose, Corpus Christi ergo non vere unitur corporibus nostris, cum statuatur absens non praesens, et dicatur unio fieri spiritualis non corporea? Respondeo: procul removeantur a doctrina de unione Christi cum credentibus, confusiones omnes & commixtiones Marcionitica, Manichaeae, Eutychianae, Servetica & Swenkfeldica. Non fit enim in unione credentium cum Christo copulatio aut confusio physica substantiarum corporis Christi & nostrorum corporum: sed fit nostrorum corporum insertio in corpus Christi, sicut surculi in truncum, non qualem facit colonus surculum includens in suum truncum manu, sed huic similis fide, quam facit Spiritus Sanctus, cum toto coelo dissita iungere & unire, ut nostra corpora

pora velut in vulnera christi insita vitam ex caelesti corpore christi hauri-
ant, tam facile est quam facile est colono in rimam fissi trunci surculum con-
dere & aptare. Vetustas dixit, credentes inire cum christo & tota divini-
tate societatem duplicem, spiritualem & naturalem, quam internam & corporalem vo-
cant, secundum utramque naturam. Decretum enim de redemptione ideo
factum est, ut rursus uniamur toti divinitati, unione spirituali: et quia inter
Deum & hominem ordo iustitiae divinae non patiebatur iniri societatem, consti-
tutum est medium, videlicet ipse Dei filius Mediator, qui ideo assumpsit
massam naturae humanae, ut corpori ipsius inserti per fidem Deo rursus
coniungamur, & fiamus participes divinae naturae, ut ex ipso hauriamus
tanquam surculi ex trunco lucem, vitam, iustitiam, & laetitiam aeternam.
In societate ergo seu communicatione spirituali fit reconciliatio personae
cum Deo, donata remissione peccatorum ex misericordia, gratis propter
Christum. Fit & sanctificatio, seu renovatio per Spiritum sanctum, qua
restituitur in homine renato, imago Dei & accenditur similis lux &
iustitia, qualis ab aeterno patre in filium qui est imago & λόγος
aeterni patris propagatur, & quales motus divinae integritatis in patre &
filio per Spiritum Sanctum procedentem ab utroque fulgent. Ita societas spi-
ritualis contrahitur cum Christo & tota divinitate. Nam filius dup-
liciter consideratur: ut persona mittens, & ut persona missa. Sed horum
omnium fit tantum inchoatio in hac vita. Societas autem vel com-
municatio corporalis fit cum Christo tanquam Mediatore, cuius corpori (
inserimur

inserimus ut suis cultus trunco, ac spectat praecipue modum sanctificationis seu renovationis. Nam renovatio fit hoc ordine, ut fiat ad similitudinem humanae naturae Christi, sicut dicitur. Transformamur in eandem imaginem &c. Ideo induit naturam humanam Christus, & Sanctam assumptam unxit & deposuit, ut huic massae ipsius credentes inserti, inmaneant in ipso, & ut similia in ipsis efficientur, gratia Λόγου in sua natura efficit. Nam ὁ Λόγος eadem agit in suo & nostro corpore, Vtrumque & eodem Spiritu sancto & nostram massam vivificat, resuscitat ex morte, & in vtroque habitat. Id vero nequaquam fit confusione physica corporum, quae nulla prorsus testimonia scripturae habet, sed Spiritu manifeste cum alias saepe, tum evidenter his dictis. 1 Cor. 6. Qui adhaeret Domino, unus est cum eo spiritus. Item Rom. 8 Vos autem non estis in carne, sed in Spiritu: Siquidem Spiritus Dei habitat in vobis. Quod si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et paulo post. Si Spiritus eius qui excitavit Iesum a mortuis, habitat in vobis: is qui excitavit Christum a mortuis, vivificabit & mortalia corpora vestra, per inhabitantem eius spiritum in vobis. Et paulo post: Quotquot Spiritu Dei ducuntur, hi sunt filij Dei. Item 1 Cor. 6. Nescitis quod corpus vestrum templum est Spiritus Sancti, qui habitat in vobis, quem habetis a Deo. Sicut ergo in humano corpore membra positu, figura & usu differentia, hauriunt vitam e communi fonte, videlicet e corde, per eundem spiritum: ita effusione eiusdem Spiritus credentes copulantur Christo

ũt membra suo capiti, et accipiunt à Christo fide per eundem Spiritum simili-
tudinem & iustitiam, quantis fulget in ipsius natura, quam & gestat, & inenar-
rabili gloria perfundit ὁ λόγος. Cum enim λόγος & humana natura as-
sumpta sint unum ἀδιασπάστως, & λόγος habitet in nobis per Spiritum S. sicut
in sua massa, necesse est nos etiam copulari naturae assumptae, vinculo eiusdem
Spiritus, & participatione derivatae in nos lucis, iustitiae & vitae eiusdem quae
est in humana natura Christi. Ideo secundum Paulum credentes sunt cum
Christo & una caro & unus spiritus. Ac fiunt haec eodem modo in toto
ministerio, in verbo & Sacramentis. Sacramenta enim sunt & sigilla pro-
missionis gratiae, & simul ut instrumenta ipsius, media quibus se Christus
communicat credentibus, qui ultimus est finis redemptionis nostrae, ut dixi.
Idcirco non tantum confirmant & obsignant doctrinam promissionis de
remissione peccatorum gratuita, de restitutione vitae aeternae, de applicatio-
ne omnium beneficiorum Christi, tanquam [illegible] aliquot. Sed
Christus quamquam corpore suo absens in caelo, tamen divinitate nunc praesens
& efficax, inserit sibi per Spiritum sanctum credentes ablutos sanguine suo,
tanquam surculos arbori, aut viti palmites, aut tanquam vera & viva mem-
bra sacrosancto corpori suo, nihil obstante intervalli immensitate quod
est inter caelum & terram. Sicut dicit. Manete in me, & Ego in vobis.
Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite:
sic nec vos, nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites. Qui

manet

maneat in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil
potestis facere. Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes
& arescet, & colligent eum, & in ignem mittent ac comburent. Hoc modo
nim credentes sibi vere coniungit Christus, ac in huius coniunctionis tri-
buat ex suo corpore in animas & corpora nostra, initia lucis, iustitiae, & vitae ae-
ternae, ut incipiamus fieri conformes Deo, & Christus incipiat in nobis esse, &
nos in Christo maneamus, etiam in hac vita, non habitudine solum quae per
charitatem intelligitur, seu qua diligit personam reconciliatam, sed partici-
patione naturali, sicut Cyrillus loquitur, id est, communicatione & socie-
tate earum bonorum quae in sua natura humana habet summa. Sicut in-
quit Christus: Qui edit carnem meam & bibit sanguinem meum, in
me manet, & ego in illo. Denique, ut corpora nostra esse incipiant caro
de carne, os ex ossibus ipsius, sicut ante glorificationem ipse erat caro
de carne nostra, & os de ossibus nostris. Consummabitur autem hic in
illa aeternitate, quando resuscitata & repurgata corpora nostra glorificabit,
& efficiet σύμμορφα suo glorioso corpori, & erit Deus perficiens omnia in
omnibus electis. Neque ideo confunditur distinctio inter Creatorem & Crea-
turam: inter dona humanae naturae Christi quae sunt οὐ κατὰ μέτρον,
& aliorum sanctorum quae sunt κατὰ μέτρον πίστεως: aut inter
statum inchoationis & consummationis. Hoc modo ergo nostre uniuntur
uno corpori Christi in Coena sacra, etiam corporali unione. Contrahitur
societas

PP.

Societas non imaginaria, non momentanea, nec certi temporis, sed duratura in omnem aeternitatem, post hanc vitam, quando consummabitur. Nec praeter hanc imaginemur aut fingamus aliam cum Christo copulationem corpoream. Huius insertionis in massam humanam Christi traditam pro nobis & crucifixam, quae nunc incoatur in hac vita per ministerium Verbi ac Sacramentorum, & per Spiritum sanctum Deo consociamur atque coniungimur, omniumque efficimur participes beneficiorum per & propter Christum promeritorum, ut sit obsignatio ac sigillum, instituta est a Christo haec sacra Coena, tanquam ceremonia ultima, & ultimum sacramentum novi testamenti, ut in eius usu nunc credamus haec omnia nos consequi, & nunc nos etiam in hac vita insertos & unitos corpori Christi, Deo consociari, ac quasi agglutinari, ut resuscitemur ad societatem aeternam.

XVII.

Vere itaque praesens est in sacra Coena filius Dei, & quidem propter hominem non propter panem: Non enim ad panem se alligat nexu physico, sed ad hominem ore quidem vescentem pane in usu instituto, corpore vero suo fide: Nec adest tamen homini, aut corporaliter, aut physice, aut magice, sed spiritualiter, voluntarie & ordinate, iuxta institutionem & pacto, sicut se promisit ac spopondit affuturum esse Coetui, & ministerio verbi ac Sacramentorum. Cumque sit corpore suo in Coelo, secundum veri corporis modum, divinitate tamen praesens & efficax, sicut dixit: Ego vobiscum usque ad consummationem seculi; Item: Ubicunque duo aut tres

congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum: Ita ergo prae-
sens non pascit credentes corpore & sanguine suo, nec tantum obsignat in
iis beneficia sua, sed vere transfundit in eos corpus & sanguinem suum
per spiritum sanctum, id est eorum omnium initia quae in suam naturam
humanam effudit. Sed neutiquam, ut Capernaitae imaginabantur, & plurimi
hodie, physice, corporaliter aut carnaliter, aut ordine & modo physico &
corporeo, qui est ciborum corporis, sed mystice & sacramentaliter, mystico
ac spirituali ordine & modo, miraculo maiore (si quaerimus miracu-
la, & spectamus opus omnipotentiae divinae) quod in caelo locatum cor-
pus suum praebet nobis sumendum in sacra caena, quam si praeterea illud in
os tradere sumentibus statuatur, sine ullo prorsus testimonio scripturae;
imo fundamento falso & commentitio, quo verba institutionis retineri
finguntur, cum & interpretatio prorsus a verbis aliena, sententiam his affin-
gat, nec verbis aut rebus congruam, nec analogam fidei. Sed ex diame-
tro contrariam perpetuae & evidenti doctrinae de veritate corporis Christi, na-
turaque ac ratione Sacramentorum: et abiectio particularum In, sub &
cum, quae nusquam reperiuntur, verba violenter corrumpat.

XVIII

Neque est alia in Caena sacra praesentia quam in ministerio verbi & sacra-
mentorum reliquis. Neque plus hic offertur et exhibetur quam in illis.
Praesentia & efficacia eadem est in toto ministerio, & singulis partibus.

Tota

Tota divinitas vere adest & efficax est, videlicet sonante voce Evangelij & in usu Sacramentorum: Sed ordo consideretur. Filius profert Evangelium ex sinu aeterni patris, & ostendit patrem: Ita simul adest Pater, & per filium dat Spiritum sanctum. Est & effectus idem, sed modus utriusque discerni potest, iuxta symbolorum significata. In ministerio verbi arguuntur peccata & per vocem Evangelij fit annunciatio Christi & beneficiorum eius, cum qua voce Christus in accipientibus & non repugnantibus vere efficax est in corde, dato Spiritu sancto, atque ea efficit quae promittit Evangelium. Hoc modo fit conversio ad Deum, in sensu irae Dei ex agnitione peccatorum, & vera agnitione Dei, ac fiducia misericordiae divinae in vera agnitione & fiducia filij Dei Mediatoris. Per Spiritum sanctum arguitur peccatum in[illegible] legis, & virtute Evangelij vere eriguntur perterrefacta corda, accenditur lux agnitionis verae, fides, & consolatio, & simul effunditur in corda Spiritus Sanctus, ut habitet in credentibus & inchoet novitatem vitae conformem, quo clamamus Abba pater. Sacramenta sunt ritus externi, incurrentes in oculos, instituti ut sint sigilla promissionis & testimonia applicatae promissionis universalis ad singulos. Symbola differunt, quia diversus modus significandi est, & testificatio fit [illegible] bonis. In Baptismo adest filius Dei ut ad regenerationem: In Coena vero ut ad renati confirmationem & nutricationem. Necesse est enim ex doctrina Evangelij hominem primo Christo inseri & ex regno dia-

boli

bili in regnum filij Dei transferri. Illius insertionis obsignatio & ablutio vel mersio in aquam baptismi, quae significat secundum Apostoli vocem, veterem hominem mergi & aboleri: Confirmatio baptizatum Deo reconciliatum esse, fieri civem Ecclesiae & regni Christi, et renovari ad vitam aeternam. Nominat enim Paulus Baptismum lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus Sancti. Homini renato vero deinde opus est perpetua nutritione, perpetua fidei confirmatione. Illius pignus & obsignatio est sacra Coena. Hoc enim convivio tanquam certo pignore testatur Christus se credentibus cibum ac perpetuo esse futurum, se eos servaturum, ac vivificaturum esse, vita beata: & corpora etiam ad vitam immortalem excitaturum esse.

XIX

Ut ergo totum beneficium Christi complectamur, cuius finis ultimus est communicatio sui, quae fit illa ad Deum ἀνακεφαλαίωσις, de qua Paulus ad Ephesios: Vera & salvifica communicatio Christi in qua salus universa nostra consistit, est, qua se nobis communicat, Merito, Essentia & Efficacia. Merito, propter quod reconciliati Deo recipimur in gratiam, reputamur iusti gratis ex misericordia, donamur remissione peccatorum, Spiritu sancto, & vita aeterna. Essentia: qua Filius Dei Deus habitat in nobis essentialiter, & nos sibi & naturae assumptae copulat, & membra sua facit, ac eodem Spiritu vivificat. Efficacia: qua per Spiritum sanctum efficax est, nos liberat a peccato, regene

ratis

rationis restituit lucem, iustitiam & vitam aeternam, qualis est in natura ab
ipso assumpta.

XXIIII.

Hanc doctrinam de persona filij Dei, & de praesentia eius in sacra cena, imo in toto ministerio: & certo scio & constanter affirmo vocem esse Christi & Apostolorum, contra quam non praeualebunt portae inferorum, vel si tum- zantis, quantacunque eam oppugnent vel sophistica vel violentia. Et quis certius est? quam amentia? contendere sine ullo fundamento scripturae, quomodo corpus Christi sit in pane! quasi adsit propter panem non propter hominem. Sine ullo fundamento dico. Quale est enim fundamentum, quo opinio nititur? Verbis inquiunt nudis Christi qui dixit: Hoc est corpus meum. At hoc fundamentum quomodo retinent autores & defensores? Cum dicunt, non hunc panem esse corpus Christi, sed cum, vel in, vel sub eo esse corpus Christi. Haec obsecro quomodo congruunt verbis Christi, & inter se? Ubi in scriptura sacra, & probatis scriptoribus veteribus reperiuntur hae particulae? An hoc est retinere τὸ ῥητόν? An non vis infertur manifesta verbis Christi? An hoc non est ludere praestigijs verborum & imponere miseris auditoribus, affirmare quod evidenter non est? Discrepant enim in infinitum hae duae propositiones: Panis est corpus Christi: et: Cum, vel in vel sub pane est corpus Christi: & pariunt contradictiones impossibiles & inexplicabiles. Cum, si

nullis

vultis retinere τὸ ῥητόν, non transitis recta in castra Pontificiorum, qui sibi tuentur τὸ ῥητόν commento Transsubstantiationis? Quale est igitur fundamentum opinionis? falsum & commentitium: quod nusquam in scriptura reperitur, & ab hominibus est excogitatum. Et si interpretatio verborum Christi quaerenda est, quare non Paulinam potius sequimur, quam illam Paulinae contrariam? Nusquam autem Paulus dicit ore sumi corpus & sanguinem Christi: sed panem accipi, & bibi poculum constanter & convenienter eodem modo asserit ubique, & servans inter visibilia sacramenta seu symbola, & inter res ipsas caelestes & aeternas quae non ore sed spiritu & fide percipiuntur: quarum efficimur participes communicatione corporis & sanguinis Christi. Neque aliunde persuasio de manducatione Capernaitica orta est quam ex commento Transsubstantiationis Pontificio. Sed largiamur eis aequipollere has propositiones dictas: quibus vero scripturae testimoniis ostendent, quod necessario inde sequitur, qualis sit in pane & vino praesentia corporis, & quomodo fiat corporum duorum Christi & hominis copulatio? Quanti temporis sit & quam diuturna? Quem habeat usum & efficaciam? Quam afferat piis mentibus consolationem? Non sunt haec inquirenda dicent! At vero si voluit corpus suum nobis physico & corporeo modo copulare Christus, non fecit hoc sine certo, claro, expressoque testimonio, nec frustra fecit & temere, nec sine usu aliquo ad salutem nostram, nec momenta-

neam

neam esse annunciationem ut liber, aut inefficacem & infructuosam? De
his omnibus in tota scriptura verbum extat nullum. Qualis est ergo
haec doctrina? Tota commentum est humanae rationis, sine verbo Dei
excogitatum, & mendacio transsubstantiationis pontificio velatum atque
Sathanae venditatum, quod peperit & invexit in Ecclesias βδέλυγμα τῆς
ἐρημώσεως, illud idolum vastans Ecclesiam in Missa Pontificia, quod
rapiens honorem filij Dei, depopulatus Ecclesiam infinitorum anima
rum interitu, & pro Christo regnavit Sathanas ac cultum est multis
saeculis horribili ac tetra idolatria, cuius poenas dat & daturus est
mundus in hac vita & in omni aeternitate, quod nervus est & vin
culum tyrannidis pontificiae, & regni tenebrarum. Tetrior est & exe
crabilior blasphemia in commento Ubiquitatis, quod renovatis furoribus
Eutychianis, penitus evertit & abolet alterum articulum symboli Christi
anj de Christo vero Deo & Homine; quod fundamentum ubi non retine
tur, ibi desinit esse Ecclesia, quae super hoc fundamentum extructa est.
Propterea toto pectore commentum utrumque exsecror, nec me, Deo adju
vante, unquam aut defensoribus Ubiquitatis adiungam, aut faciam
participem impiae artolatriae pontificiorum, & innocentis sanguinis
qui effusus est in multis orbis Christiani partibus horribili laniena
stabiliendi confirmandique huius idoli gratia. Et Deum ardentibus
votis precor, per & propter filium Jesum Christum, ut me regat,
doceat

doceat, servet, confirmet, ac sustentet spiritu suo sancto, in hac agnita veritate, ut perseverem, & finiam beate placideque & hilari exitu vitam meam. Cumque Eutychianum certamen, quod renovatum commento ubiquitatis, pestiferum fuerit in Oriente quod attraxit furores Mahometicos, qui Ecclesias in Asia & Africa penitus deleverunt: oro Filium Dei toto pectore, ut non imminentes et propinquos furores Mahometicos a Turcis, ipsam calamitatem sinat attrahi in has terras. Precor & hoc ardentissime, ut Deus expergefactus tandem, & clamoribus ac fletui piorum & effusi sanguinis servorum, qui è terra clamat ad caelum incessanter, declaret iustitiam de hac veritate suorum illustri testimonio publico, adversus mendacia, praestigias, blasphemias, furores, superbiam & saevitiam hostium, propter eos qui fascinati erroribus veritatem in inscitia deserunt, non malitia, nec pertinacia, sed imbecillitate, & faciat id propter gloriam Filii sui Domini nostri Iesu Christi Amen.

Caspar Peucerus D.

[illegible]

AD ILLUSTRISS. ELECTOREM SAXONIAE &c.

Confessio fidei: ex carceribus, missa à CASP. PEUCERO.

A° 1578: X° Julij facta est mihi potestas exponendi Illustrissimo principi Electorj caussas propter quas à confessione mea in articulis duobus controversis non possim discedere. XXX° eiusdem mensis die absolvj confessionem meam de duobus controversis articulis fidej: de unione hypostatica duarum naturarum in Christo, & de vera praesentia christj in sacra coena. additis caussis quare discedere ab ea non possim: & tradidj Praefecto & Quaestorj transmittendam in aulam.

C P.

Vrsachen, warumb Ich von der erkandten warheyt, in den zweyen streittigen Articuln vnserer Christlichen Religion nicht abweichen noch abstehen soll, noch kan.

Es sindt zwene Artikul streittig: Der eyne von dem H. Abendmall vnsers Herrn Jesu Christi, vnd von seyner warhafftigen gegenwart im Abendmall; der nun lange Zeyt ist gestritten worden. Der ander ist von der Menschwerdung vnsers Herrn Jesu Christi, vnd von der warhafftigen, vnvermengten, vnvermischten, vnzertrennlichen vnd vnzerstörlichen vereinigung der menschlichen natur sampt allen Jhren eigenschafften, auch schwachheyten, doch ohne alle sündt mit der gottlichen natur in der person Christi. Dieser ist sinnd deren generall Concilien zu Ephese, Chalcedon, vnnd dem andern zu Constantinopell in der wahren Christlichen kirchen biss in die zwelffhundert Jhare daher nicht im wenigsten gefochten oder gestritten worden für der Zeyt, ohne was Schwenckfeld für sich gerhümet hat, sondern ist newlich dz letzte Jhar für meynes Schwehers seligen abschied erst recht streittig gemacht worden. In diesen beyden Artikuln vnsers Christlichen glaubens bekenne Ich für Gott dem vater vnd dem Sohne Jesu Christo vnserm Herrn vnd Heylandt, dz Ich nichts anders gelernet, studirt, erkandt, bekhandt vnd

vnd geglaubet habe, vnd noch thue, auch kunfftig durch die hulff des
H. Geists zuthun gedenckhe, Den was vns Christus durch seynen
mund vnnd die heylige schrifft offenbaret vnnd gelehrett, vnnd
die ware Christliche kirche auß dem Zeugnus der H: Schrifft be-
bestetigt vnnd erhalten hatt. Das will Ich, ob Gott will, durch
die hulff des heiligen Geists, wie schwach vnd elend Ich bin, al-
so fur dem angesicht Gottes, vnd fur dem Richtstull vnsers Herrn
Jesu Christi, am iungsten tag widerholen, aussagen vnd bekhennen.
Das Ich nun dieselbige lehr, Erstlich von der Menschwerdung Christi, 1
damit Ich vom grund anfahe, nicht verlaugnen, viel weniger ver-
dammen kan, dessen hab Ich diese grosse wichtige acht vrsachen.
Die Erste Vrsach: Dz Ich gantz vnd gar gewiß bin, vnd nicht den
wenigsten Zweyfel habe, das diese lehr vnd meynung ist die einige
bestendige, vnwandelbare, vnwidersprechliche ewige warheytt des Soh-
nes Gottes, wie er sich durch seynen mund, vnd durch die Prophe-
ten vnd Apostell geoffenbaret hatt: Vnd dz diß der grundt ist
vnsers Christlichen glaubens, darauff aller vnser Seelen seligkeytt
stehet: Vnnd das die gegenlehr diesen grund gar vnd gantzlich
vmbstösset vnd verkhertt, vnnd nimbt vns hinweg diesen vn-

sern

sern einigen, waren Erlöser vnnd Mitler Jesum Christum, waren
vnd ewigen Gott, vnd waren menschen in zweyen vnterschiednen
vnvermengten Naturen, vnd in eyner vnzertrennlichen person; Wie Ich
sollichs durch eyne sonderliche schrifft kurtzlich, aber doch augenschein
lich dargethan vnd erklert habe, grund vnd vrsach auch der vor-
gewendten vrsachen vnd dieses meynes beharrlichen fürsatzes zu
erweysen, so viel mir Gott in dieser meyner grossen schwachheyt,
nach meynem so langwirigen elend vnd gefengnüß, genad sterck,
vnd krafft verlihen hat. Da Er mir aber mein leben fristen
wurde, vnd Ich nach erledigung aus meyner gefengnüß mich wi-
der erholen würde, durch hülffe Gottes, beyder an meynem leibe
mit wartung, vnnd an meynem schwachen gedechtnüs mit studiren
vnnd lehren: So wolte Ichs E. Churf. G. vollkommlicher von
zeyten zu zeyten außfüren. Dan dieses Artikels vnd puncts lehre
an Ir selber so richtig, klar, vnd bestendig: vnd dermassen gefasset
ist, das Ich mich nicht genugsam wundern kan, wie sich etliche
vnterstehen dörffen dieselbe in hauffen zu werffen durch ver-
newerung alter verdampter Irthumben.

Die Andere Vrsach, das Ich in allen der Kirchen historien sehe,
vnd

vnnd lehr mit was grossem ernst, anliegen, mühe vnnd arbeytt, ge-
fhar leybs vnnd lebens, mit was heftigem kampf frome Gots-
fürchtige vnnd gelarthe leütt uber diesen lehr gehalten, dieselbige
erhalten, erklertt, bestettigt und verfochten haben wider den Teuffel
und die Ketzer: Vnnd nachmalls da die streitte vnnd Kämpffe
auffgehörett, wie die durch eynen eynhelligen Consenss beyder in
der Römischen und Griechischen kirchen ist erhalten worden, vnd
hat sich nimand dawieder regen derffen od mucken lassen.
Die Dritte Vrsach, dz diese lehr ist bestettigt vnnd bekref-
tigt worden durch die generall Concilia: Erstlich Zu Nicea
wider Arium, welcher dieselbe lehr die Gottheytt Christi ange-
fochten hat: Darnach vnnd fürnemblich Zu Epheso wider den
Nestorium. Zu Chalcedon wider Eütychen: Zu Constantinopel
wider die Monothelitas. Vber dieser Concilien sententz
vnnd sprüch haben alle frome Gottfürchtige hertzen fest und bestendig
gehalten, vnnd davon keynes weges gewichen.
Die Vierdte Vrsach, Das alle bewerte vnnd glaubwürdige
Scribenten in der Christlichen kirchen, beydes Alte und Newe, in
der Römischen vnnd Griechischen kirchen, Ja auch die Scholastici
Doctores

Doctores und Sententiarij, wie man die in der Römischen kirchen nennt, haben diese lehr und meynung mit einhelligem Consenß widerholet und fortgepflantzet. Und ob schon nicht gantze schrifften eines iglichen zufinden, so ist doch genug an den Zeugnüssen, die auß Ihren schrifften von anderen eingefhürett werden. Uber das, so haben sich unsere kirchen die man genennet hat die Protestirenden, bis her, starck auff allen Reichstagen und Colloquien, so der Religion halben angestellet worden, wie solches offenbar ist und am tag auß Schrifften, dahin erkleret, das sie in dem ersten Artikel von Gott von der H. Dreyfaltigkeyt, von der Person Christi wahren Gott und Menschen mit der Römischen kirchen eynig seyn. Nun ist gewiß, das die Papisten die widerwertige meynung zum heftigsten alß ketzerisch widerfechten und verdammen. Den die Jesuiten zu Ingolstadt wider D. Jacobum Andreä offentlich disputiert und geschriben, auch außführlich Ihme beweisen haben, das Er ein Arrianer, Nestorianer, Eutychianer und Monotheleta sey.

Die fünffte ursach, das diese lehr mit unzehlich vilen Märtyrern unschuldigem blut ist bekrefftiget und besigelt worden, Dohinn Gott durch die freudigkeyt der hertzen, und bestendigkeyt

in der marter und pein, in krafft und würkung des h. Geists zeugnuß dieser seyner warheyt gegeben hat, andern zu trost und sterckhe.

Die Sechste Ursach, Das die Rechtschaffne wahre Christliche Kirche, alle so dieser lehr widersprochen, und falsche gegenlehre yngeführt, oder derselben sich teylhafftig und anhengig gemacht haben, zu ieder zeyt für feynde Christi, Idolatras die Abgötterey treyben, und verdambte Ketzer gehalten, erklert, gemitden und geflohen hat. Auch die newlichste Römische und Griechische kirchen, ob die woll voller Irtumb steckt, so haben sie doch diesen Artikel rein erhalten: und haben allwege die Georgianos, Mingrellos, Armenios in Asia und andere mehr verdammet so Nestorianer fundet, und im grund deß lehren und glauben so ietzund von etlichen getriben wirdt, und der Mahometische Alcoran von Christo lehret, wie Ich nachmalls erweyse.

Die Siebend Ursach, Das eben diese lehr von dem Sohn Gottes wahrem Gott und Menschen die Römischen Keyser unter dem titel der H. Dreyfaltigkeyt in Ihre gesetzbücher zuerst inserirt und eingeleibet haben, und sich verbunden ober derselben fest und bestendig zuhalten. Den der Schluß und Sententz des Conciliums zu

Chalcedon

Chalcedon mitt außdrücklichen wortten incorporirt ist. welcher gantz klar vnnd vnlaugbar stracks entgegen vnd zuwider ist allem dem was ietzund wider diese warheyt auff die bahn bracht wirdt.

Die Achtte Vrsach, Das Gott selber allbereit diesen streit geürteillet vnd entschieden hat, nicht alleyn durch die Concilia, wie gesagt, sondern auch für sich selbst mit vielfalltigen scheinen Zeugnissen seynes vrtheils vnnd gerichts. Dan Er die Anfänger der wiederwertigen falschen gegenlehr, Ihre helffer vnnd helffershelffer, schützer vnnd schirmer gestrützt vnnd außgerottett hat, die kirchen in Asia sonderlich vnd in Africa, da sie nicht wollten auffhören zutoben vnnd zuwütten wider den Sohn Gottes vnsern Herrn Iesum Christum, durch den schrecklichen schwarm vnd die grausame Tyranney der Mahometischen Reichs gentzlich außgetilgett, vnd da sie ja wolten Mahometisch seyn, Mahometisch gemacht, vnd sie in ewigkeyt verstossen, mit leyb, hab vnnd gutt dem Tyrannischen Regiment des Mahomets, vnd ietzund den Turcken vnterworffen nun biß in die tausend Jhare, doppell den Persen zugeeignett. Vnd vber dz alles hat Gott diese seyne warheytt in diesem artickel in solchem schwann vnnd geschenckt alß gewesen ist, in solcher grossen veranderung der Regimenten auff erden, verwüstung

der

der länder, vermischung frembder Nationen durchgehend, so woll in Europa alss in Asia und Africa: Durch diese wunderbarlichkeitt alle miteynander (sag Jch) hatt Gott diese seyne warheyt hin durch gefüret, und durch eyn augenscheinlich miracul unverendert erhalten, erretet und fortgepflantzett: beides in der Römischen und Griechischen Kirchen.

Und da jemand möchte sagen, Ja eben das rhümet sich der gegenpart auch: Darauff antworte Jch, dz Jch allhie zue Leipzig in meynem gefengnüss mitt meynen ohren gehortt hab D Jacobum Andreae von der vereinigung beyder Naturn in Christo reden, gantz und gar allermassen, zum theil wie Nestorius gelehret hat, zum theill wie Eutyches und Schwenckfeldt; und dieser beyden widerspenstigen und widerwertigen Jrthumb und Ketzereyen in einander mengen, die sich doch gar nicht mengen lassen: Denn die nicht allein der warheyt gar und gantz zuentgegen, sondern auch widereynander selbst sind, nach art und eigenschafft der Ketzereyen: Er mag es leugnen wie er will, Alss Er den allhier thet. Und so bald Er den mund offnete und von der sachen anfing zuereden, war es nichts den Nestorinisch und Eutychianisch geschmeiss, wie Jch hernach in meynen schrifften auss seynen reden und worten

augenscheinlich vnd vnwiedersprechlich außgeführet vnd beweisen habe:
welchs Ich habe müssen thun grund vnd vrsach anzuzeigen, Warum
Ich mit Ihme nicht könne einstimmen, welche Ich sonst lieber v-
bunden gewesen seyn, Den Ich mit Ihme gentzlich zu frieden
seyn will, aus vilen vrsachen.   Darnach ob woll Doctor
Selneccer von diesen dingen viel beschydener redete, denn D. Jacob,
Ihnen auch eyn mall zwei erinnerte: So habe Ich doch Ihren gleich-
massen gehöret die eigenschafften beyder naturen ineynand mengen
wie Eutyches vnd Schwenckfeld: vnd darneben außdrücklich dieses au-
sagen daß die Menschliche natur in Christo für sich selbst vnd in son-
derheyt anzubeten sey, welches daß Concilium zu Epheso durch klare
vnnd helle zeugnüssen der schrifft alß Idolatrisch vnnd Abgöttisch:
vnnd alle so Christum nicht allein alß waren Gott doch in eyner vn-
zertrennlichen person die Gott vnd Mensch ist anbeten, sondern die
Naturn trennen, oder in der person die Menschliche natur für sich an-
beten, alß für Idolatras erkleret. Aber dieses hab Ich alles so viel
die kürtze, vnd meyne schwachheyt hat leyden wollen, durch eyne
sonderliche schrifft erkleret vnnd erweisen.

Diese ding hab Ich mit meynen ohren gehoret, vnnd wie Ichs
gehöret in der Lateinischen schrifft erzehlet vnnd gründlich
vnd

widerlegt. Es hatt mich aber nicht wenig gestercket und getröstet in dieser meyner grossen bekhümernüß: Den Ich sonst immer gedacht hette, die möchten sich etwas geändert und gebessert haben, und villeicht nicht so weytt von der warheytt seyn.

Dieweill mir nun Gott auß grosser güte, genade und barmherzigkeyt durch seynen h. Geist meyne ohren und augen geöffnet, mein hertz gerüret, meynen verstandt erleüchtet und regiert hatt, daß Ich die jrrige, falsche, abgöttische meynüng in der gegenwertigen sache, verstehe, und für unrecht und unwarheytt, wie die allbereit für lengst zuvorn für irrig, falsch und ketzerisch ist erklert worden, erkenne; und mehret und stercket in mir daß liecht der erkandten warheytt: Wie kan und soll Ich dan wissentlich, fürsetzlich, muttwillig mich von Gott entbrechen, der warheytt widersprechen, und mich durch ewigen zorn Gottes in alle gefhar deyes lebens und entlich in die ewige verdamnüß stürtzen? Ich kan und soll und will auch, ob Gott will, nicht fürsetzlich und wissentlich ein verdambter Nestorianer, Eutychianer, Schwenckfeldianer, Mahometist und Idolatra seyn: Sondern will Gott anrüffen mit zuthun des h. geists von allen meynen kreften, Er wolle mich dafür behüten.

Uber daß mag Ich E. Churf. G. nicht verhalten, daß Ich

nicht

nicht gerne streit rege machte, dz, da meyn Schwäher seliger kurtz
für seynem todt gewiß berichtigt worden das d. Herr Brentius
der gegenmeynung sein sollte, hat Er diese wort reden gesagt.
Er wolte Ihnen dafür bitten, dz Er nichts regen wolte, Da Er
aber drüber fortfahren würde, so wolt Er Ihme widersprechen
und widerstehen so alt und schwach Er sey. Und wolle die
Warheyt und Ehre unsers Herrn Jesu Christi helffen vertheydigen und
retten. Das haben viel frommer hertzen von Ihme gehöret. So hatt Er
auch noch notturfftig in den lectionibus diesen Artikel erkleret,
so viel die kurtze Zeyt für seynem todt hatt leyden wöllen: Und
sind unzehlich viel Junger gesellen recht unterrichtet worden. Es
wolle auch E. Churf. G. gewiß dafür halten es sey die warheyt
meynem Schwäher und etlichen mehren in disen beyden Universiteten
so in Gott ruhen ja so viel, oder villeicht etwas mehr angelegen
und bekand gewest, dan die etlichen seyn mochte so der gegen
lehr treyben. Und so viel vom Ersten Artical.

Folget der ander Artical von der Wahren und
Wesentlichen gegenwärt unsers Herren und
Seligmachers Jesu Christi, in seynem h. Abentmall.

Das Ich auch in disem Artical nicht abweichen noch absehen kan
von

von der erkanten warheyt: habe Ich diese grosse wichtige Sechs ursachen, wie folgt.

Die Erste Ursach: Das Ich gantz und gar gewiß bin, und nicht den wenigsten zweyffel habe, dz diese lehr und meynung, auff dere Ich beharre und beruhe, die klare, helle, und unwidersprechliche warheyt ist in disem Articul, die von dem Apostel Paulo zum Corinthiern, so deutlich, gründlich und außführlich gelehret ist, dz, wan wir die Augen wolten aufthun, und ohne affection sehen und betrachten was und wie Paulus redet und lehret: so were es unmüglich wir müsten die warheytt erkennen. Aber diß so ist eben diese meynung unverendert und unverrückt in der Christlichen Kirchen blieben biß in die sechßhundert Jhare, auff die zeyt Gregorij Magni des Babsts zu Rohm und der nachfolgenden, da man erstlich angefangen hatt schein und deuttung zusuchen, ettliche aberglauben und mißbräuche, die in diesem h. Sacrament aus mißverstand eingeschlichen waren zubeschirmen und zuentschuldigen, wie in den Lateinischen ursachen gemeldet wirdet. Aber doch ist solche mit bedacht und fürsichtigkeit geschehen, den die zeugnis, lehr und gebräuche der ersten alten, reynen Kirchen noch für augen und im frischen gedechtnüß waren. Aber uber zweyhundert Jhar hernach, umb die zeytt der

ersten

ersten deutschen keysers Caroli Magni, das ist Achthundert Jhare nach
Christi gebürt, da der Bäpste ansehen und gewalt gestigen ist, da ist
aus fürgelegten gründe der obgedachten missbräuche und aberglauben
dieser Jrthumb mit aller gewalt herfür gebrochen. Für Carolo
Magno dem Keyser ist keyne frage, keyne disputatio gewest, Was brot
und wein jm Abendmall sey? Ob dieselbe verändert und in eyne an-
dere natür, substantz und wesen gesetzt werden? Ob Christus mit
seynem natürlichen leybe leiblich und substantialiter gegenwertig sey, jn
brott und wein? oder nicht? Des wird mit keynem wort in
keynem der alten Scribenten gedacht; Sondern man hatt sich gantz und
gar alleyne der lehre Christi und des Apostels Pauli als seynes Interpre-
ti und Vollmetschers nach dem hergebrachten brauch der ersten kirchen
gehalten: In summa, man hatt nichts von diesen fragen, deütungen
und gezenckhen gewüst. Umb die zeyt aber Caroli Magni
sind sie erstlich entstanden und erwachsen wie die schriften Joannis
Damasceni zur selben zeytt ausweysen, welcher der newen lehr-
kondten gegenlehr und meynung von der verendrung der substantz und
natür des brotts und weyns erstlich gedenckt. Wie woll aber
alssbald im anfang dieser zwispalt mit grosser verbitterung

der hertzen

der hertzen angenomen ist, die allzeit von den mißbräuchen einge-
nommen gewesen: so sind doch die fürnembsten und gelertisten
Leuthe darunder gewesen, und auff d alten warheyt bestendig bliben,
wie Ihre Zeugnüsse außweysen. Und erzelen die historien d papisten
unter andern d exempel Joannis Scoti des alten und Ersten, nicht des
Scholastici oder Sententiarij der lang hernach gewesen. dissen Joannem Sco-
tum haben seyne eigne Auditores, Münche Benedictiner Ordens in der
lection mit federmesserlein erstochen, darumb dz Er in erklerung des buchs
Dionysij de Hierarchia, nach der meynung Pauli und Dionysij denselben
newen Irthumb widerlegt hat. Solchs ist geschehen unterm Ludovi-
co Pio Caroli Magni Sohn. Darauff ist erfolget dz die Bapstisch
Messe mit aller Ihrer abgotterej und pracht gewachsen und gesti-
gen ist, die auff disem eynigen grunde dieses Irthumbs gestanden
ist, und noch stehet: darumb Ihnen auch die papisten nicht künnen
fallen lassen. Bald drauff hat dz kirchengepränge mit
der Messe zugleich: und die Abgotterej des gesegneten Brotts mit
der Application für die lebendigen und Todten zur vergebung
der Sünden alß eynes sonderlichen opffers, Item mit anbeten und
umbtragen mit gewald uberhand genommen: und ist darauß

erwachsen

erwachsen die gantze Monchereij so in d[er] Christenheyt gewesen, ausserhalb der Be-
nedictiner, die zuvorn gewesen. Der andern Münche ist keyner für dem Jhar
Christi Zweytausend und hundert zufinden, Den diese fürnemblich diener seind
gewesen dieser Abgottereijen, auß derselben gewachsen, mit Ihr gestigen und
gestanden, und endlich auch mit Ihr gefallen. Und ist auß vielen alten stif-
tungen zusehen, deren Jch nicht wenig gesehen und gelesen habe, das viel
fromen hertzen den mißbrauch des Sacraments und den greuel der Ab-
gotterej gemerket und erkandt haben: Darumb die Ihre stifftungen re-
stringirt haben, die sollen so lange weren alß die Messe wurde bestehen:
Deß wolten die anzeygen, es wird keynen bestand haben. In Summa,
Erst Achthundert Jhar nach Christi gebürt hat sich dieser Jrthumb
in der Christlichen kirchen eingeschleyffen erweisen, und ist den pfaffen
endlich zur Transsubstantiation gediehen, alß eynem offentlichen Lu-
gengedicht. Auß diesem Jrthumb allein ist entsprungen und
entstanden dieser gantze und grosse gezenck uber dem Abendmall des
Herrn, dadurch die Christenheyt gestraffet wirt von wegen der
Abgotterej so mit dem gesegneten Brote Gott und dem Hern Christo
zuwieder getrieben ist worden: Davon klar und deutlich Daniel
prophezeyt hat in dem xi Capitel, und Paulus in andern Capitel der
andern Epistel zun Thessalonichern: Da er den Pabst zu Rom in seyner
Gott

Gottlichen Maiestett beschreybett, die Er Ihme angemassett hatt.
Die Andere Vrsach, dz die gegenliche vnd meynung de Consubstantia-
tione, oder von der leyblichen gegenwürt vnd einschliessung des Herrn Christi
in, vnter, oder bey Brott vnd wein, wellchs die Unsern sich vnterstehen zu-
verthaydigen vnd zu halten, den Papisten vnd ym neuen gleich ist, vnd
aus ettlicher wenigen derselben schrifften hergeflossen ist, vnd nicht allein
der alten, reynen, rechtschaffnen Kirchen Gottes gar vnd gantz vnbe-
kant gewesen, So woll alß d Papisten Transubstantiation. Sondern dz
Sie auch von Ihnen den Papisten selbs, vnd von Ihren furnembsten
Scribenten allen gentzlich verdammet vnd verworffen wird, auß die-
sen dreyen vrsachen. Erstlich das sie den Worten Christi gar zu wie-
der ist, vnd die worte nicht behelt wie die lauten, sondern eyne
deutung machett den worten zu wider. Zum andern, dz sie sonst
keynen grund, vnnd kein Zeugnuß hatt in der schrifft, den der
grund der worte Christi ist selbst Ihr gantz vnnd gar durch die
deutung, wie Ich sollchs im Lateinischen Artikel genungsam erwie-
sen habe. Zum dritten, Das sie den Artikel des Christlichen glau-
bens von der wahren Menschlichen natur in Christo gentzlich vmbstisst
vnd verkheret, vnd beraubet Christum seyner warhafftigen natur-
lichen leybes In dem Er gelitten hatt, gestorben vnnd wider auffer-
standen

standen ist, nicht dan Er ist warhafftig gen himmel gefharen, und jn deme wir Jhn widerumb sehen werden: Darauff all unser glauben und vertrauen stehet, deme wir auch mit unsern sterblichen leyben sollen gleichformig werden. Dieser trost entfellet uns aller, wan der natürliche leyb Christi hinweg genommen und auffgehoben wirt.
Jhre, der Papisten, eigene Scribenten alß Lanfrancus, der dem Berengario in diesem streit fürnemblich zu wider gewesen, ungefher für fünffhundert Jharen, der verdammet diese meynunge mit heffltigen geschwinden worten, alß jrrig, falsch, und ketzerisch. Darumb das die die wort der einsetzung des Abentmalls nicht behelt wie die lautten: und ist auch diese meynung seitt derselben zeyt Lanfranci und Berengarij nicht widerholett worden biß umb die zeyt des Concily zu Basel, noch nicht für zweyhundert Jharen, nach dem Costnitzer Concilio, da Johannes Huß verbrandt ist. Und dieselbe zeyt sein widerumb etliche, von wegen der offentlichen unwarheytt der Papistischen Transubstantiation, alß Petrus de Aliaco, Gerson etc. wollen der Babstischen Meß helffen durch flicken dieser noch ärgeren meinung Consubstantiationis. Die sind aber von den Papisten verworffen worden, und wird noch heütiges tags diese opinion von Jhnen alß für falsch verdammet, wie auß dem Gabriele Biel, de

Scholasticorum Rhapsodo, und auß d Iesuiten disputationibus zuersehen.
Die Drittle Ursach, Dz diese meynung von der leyblichen gegenwärtt des Herrn Christj durch seynen naturlichen leyb und blut erstlich im brott und wein, nachmalß in dem menschen d brott und wein nimbt und braucht, gar und gantz keyn zeug nüß in der heyligen Schrifft hat. Den solcher leyblichen und fleyschlichen vereinigung unsers leybs mit dem leybe Christj durchaus in der gantzen schrifft mit keynem wort gedacht wirt. Die gläubigen werden glidmaß genennet Christi und seynes leybes; wie dz ich dz ferner in dem Artikel erklert hab: Aber das Christus mit seynem leybe in den gläubigen seyn und wohnen wölle dafon findet man kein wort: viel weniger wirt mit eynig syllaben gedacht, wie, wann, wie lange, durch was maß und wege, zue wessen nütz und trost sterck und heyll der glaubigen solichs geschehe! Den da unser threuer Erlöser der Herr Christus, der uns unser seligkeyt willen alles gethan, geordnet, und erlitten hat, unnß hette wollen leyblich und fleischlich speysen: und leyblich und fleyschlich unnß beywohnen oder inwohnen, So würde Er unß das zue trost und nütz erklert haben. Aber Er saget dz gegenspill deutlich von seyner leyblichen auffarth gegen Himmel, Ich gehe zum Vatern etc. Von der gegenwärtigkeyt aber unnd

wohnung

Wohnung des Herrn Christi in den glaubigen sagt die Schrifft einhellig vnnd eintrechtig, das Er jn vnß Wohne, Vnß mit seynem leybe vereinige, Jn vnß in seynem heyligen leyb einpflantze, durch seynen heyligen geist, Wortt, vnnd Sacrament. Den Er warhafftig vnd wesentlich gegenwertig, wie im predig-ambt vnd der Tauff, also im rechten brauch vnd niessung des Abentmalls seynen heyligen Geist in der gläubigen hertz außschüttet vnsichtbarlich, wie Er Jhnen sichtbarlich vber die Apostel vnnd Glaubigen in der ersten kirch außgegossen hatt: Vnd durch diesen seynen heyligen geist wohnet in den gläubigen, Speiset die mit seynem leybe, wäschet vnd reiniget die mit seynem blutt, macht die lebendige glidmaß seynes leybes, vnnd wirket in Jhnen zum ewigen leben vnd seligkeyt, in diesen leben anfenglich, wie Er in seynem selbs eignen durch eben diesen seynen heyligen geist wider Dene Er auch unsere sterbliche Corper will gleichformig machen in ewigkeyt. Also werden die gläubigen fleisch von seynem fleisch, vnnd beyne von seynen beynen, durch seynes geistes krafft vnd wirkung Wie Ich sollichs nachmalß im Artikel ferner, doch in der kürtze, mit vielen Zeugnüssen erweisen vnd außgeführet habe. Da aber jemand sagen würde: Da stehen die Wortte Christi, wie der Christus geredet hatt: Das ist mein leyb: Dz Jst mein blutt: Darauß folge solliche. Darauff antworte Ich nicht, sondern d Apostel Paulus

Der

Der gantze streitt stehet darauff, wie die worte zuverstehen seyn. Nu sind der außlegungen mehr den eyne. Die Papisten haben Jhrer zwei: Die eyne ist, das sie die worte behalten wie sie lauten, und verstehen sie von dem sichtbaren brott und weyn. Weyll aber brott und weyn blyben brott und wein unverändert, tichten sie das die substantz brotts und weyns werde verwandelt in die substantz des leybes und blutts Christi; und blybe allein die eusserliche gestalt brots und weyns alda ohne substantz: Den sonst konnen die wort also wie sie lauten nicht bestehen. Die ander meynung macht eine einschliessung oder zusammenfugung und vereinigung brotts und weins mit dem leybe und blutt Christi: Diese haben die Papisten verworffen aus oben angezeygten drey ursachen, Aber die unsern haben sie angenommen, und wollen sie starck verfechten. Weyll aber in den andern ursachen genungsam darvon gesagt, will Jch alhier dere nicht mehr gedencken, sondern lasse es by dem forigen, und sonderlich by der Lateinischen schrifft bruchen, dem sie gewiss und in der warheyt keynen grundt hat. Die dritte außlegung ist Pauli des Apostells: Das brott ist die gemeynschafft des leybs: Der weyn oder kelch ist die gemeynschafft des bluts Christi. Die

andern

andern falschen deütungen lasse Ich alle faren, alß die verläugst verdam-
met vnd verloschen sindt. Nue blyben die zwo außlegungen, der
Papisten vnd Pauli. Die papisten sagen, brott vnnd wyn seindt die
substantz des lybs vnnd bluts Christi. Paulus sagt es sy nicht die sub-
stantz sonder die gemeinschafft des lybs vnd blutts Christi. Vnd sagt
durchaus eintrechtig vnd einfaltig dz mit dem munde brott vnd wein ent-
pfangen werde, beyde von wirdigen vnd vnwirdigen, vnd nicht der lyb
vnd blut Christi: daß gedenckt er in der mündlichen nissung mit keinem
wort. Nuo ist die frage wemm zuglauben sy? Ob den pa-
pisten die da sagen dz brot vnd wyn sey der lyb vnd blut Christi,
vnd leerten dz brott vnd wein durch krafft der wort verwandelt
werden in die substantz des lybs vnd bluts Christi: den sonst bestehet
die warheyt der worte nicht wie sie lauten. Oder ob Paulo
mehr zuglauben sey, der da sagt durchaus brot vnd weyn blyben
brott vnd wyn in Ihrer natürlichen substantz: Jm rechten brauch aber
oder nissung (Den dz vermögen die wort des gesegneten kelchs vnd
des gesegneten brotts) seynd sie die gemeynschaft des lybs vnd bluts
Christi. Die Gemeinschafft aber des lybs vnnd bluts Christi stehet
in diesen zweyen puncten oder stucken: Dz brot vnd wein im rechten
vnd von Christo verordneten vnnd eingesetzten brauch sind gewisse

sigell, zeugnüß und pfandt: Erstlich, dz Christus warhafftig mensch worden, seynen wahren menschlichen leyb am stamme des Creutzes geopffert, sein blut für unß vergossen, und die genade Gottes, vergebung der sünden, ewige gerechtigkeit, ewiges leben und den heyligen Geist erworben hatt, Vnnd das Er uns diese seyne gaben warhafftig schenckt, mittheylet und zueignett durch den glauben, und mit disem seynem Sacrament versiglett und bekrefftigett. Zum andern, dz Er warhafftig unnd wesentlich gegenwartig unns auch durch seynen h. Geist, den Er in unsere hertzen außgeüßet, mit seynem leybe vereiniget, wohnt in uns, speyset uns mit seynem leybe, wäscht und reyniget uns mit seynem blute, macht uns lebendige glidmaß seynes natürlichen leybes, und des leybs der Christlichen kirchen, heyliget unns, und in summa, wirket in unnß anfänglich ewiges leben, wie Ers in seynem eygenen leybe, durch eben diesen seynen heyligen geist wirkt: und will solchs vollkhomlich erfüllen in dem ewigen leben. Das aber Paulus sagt die unwirdigen werden schuldig des leybs unnd bluts Christi; Darümb das sie den leyb Christi nicht unterscheyden, dz sind klare helle worth. Den dieweyll Er deütlich unnd unterschiedlich sagt, Die das brot essen, unnd den kelch trinken unwürdig: sie müß

ja

ja brott in seyner substantz brott bleyben, und der wein muß weyn bleyben:
und gleichwoll wer dz brott isset, und den kellch trinckt unwirdig, der
isset und trincket Ihm selber das gericht, und wirdt des leybs und bluts
Christi schuldig. So kan ja sollche unwirdigkeit nicht verstanden werden
von der substantz des leybs und bluts Christi im brott und weyn: diß
ja hell und klar: sondern es kan nicht anderst verstanden werden, denn
das es geschicht von wegen des unglaubens. Den unterschaidt macht der
glaube und nichts anders: den die unterschaiden nicht den leyb Christi
die nicht glauben dz dieses Sacrament zu dem nutz, zeugnuß, pfand
sigell der vereinigung mit dem leyb Christi für die Bußfertigen
yngesetzt sey: sondern brauchen es ohne ehren, leyd und buße uber
ihre Sünde, und ohne glauben, wie eyn ander gemeyne speyß der
leybes. Diese lehr und meynung Pauli ist in seynen
wortten zun Corinthern, so klar, hell und unlaugbar, das die
auch alle gelärtte und verstendige Papisten bekennen und bekennt
haben: und haben die Papisten diese lehr auß dem Augustino, in
dem die gar außdrücklich und außführlich geschribet ist, ins Jus
Canonicum von wort zu wort gesetzt: und gleichwoll daran
Ihre falsche erdichte meinung mit angehengt, die die, wan die auf
eusserst gedrungen werden, anderst zuentschuldigen nicht wissen

den

Den, die kirche hab es anders geordnet: Gleich alß ob die kirch macht
hette etwas zu setzen oder zuordnen Gott zuentgegen, oder Gottes
beffel, ordnung vnnd einsetzung auffzuheben. Weill nun Paulus
diesen falschen erlichten wahn, das Brott vnd wein sey die substantz
des leybs vnnd bluets Christi auffhebt, vnnd saget es sey die gemein-
schafft vnd vereinigung mit dem leyb vnnd bluet Christi: so will Ich
mich, ob Gott will, von Pauli lehr vnnd zeugnus nimmermehr ab-
wenden oder abfuren lassen. Aber in der lateinischen Schrifft
hab Ich sollchs außfuerlicher erklert: darumb bitt Ich E. Ch. G.
vmb Gottes, vnnd Irer Seelen seligkeyt willen, Sie wollen disse wa-
heyt lesen, erkennen, bewegen, vnnd die nicht verfolgen.

Die Vierdte Vrsach, Das diese meinung von der leiblichen
gegenwärt Christi im brode gar vnnd gentzlich verkert, vnnd
vmbstosset, die klare, wahre, vnd einhellige lehr der heyligen schrifft,
die in der rechtschaffenen kirchen so lange zeyt gantz vnverrucket
vnd vnverändert bliben, von der natur vnd eigentschafft der wahren
menschlichen natur in Christo: Darauff vnser heyll vnnd seligkeyt
vnd vnser hochster trost stehet; Darumb wir den Capellen kurtz-
hen wenden: Vnd sollchs wider so klare, helle vnwidersprech-
liche zeugnisse der Schrifft, vmb welcher willen auch die
papisten

Papisten, wie oben angezeygt, diese meynung verworffen haben: den sie nicht wöllen darfür angesehen seyn, alß ob sie solten etwas geändert haben in denen dingen, die so statlich und ernstlich, so warhaftig und bestendig seynd außgefhüert, geschlossen, und gefasset worden auff den General Concilien.

Da wir auch den Articul verlieren auß unserm Christlichen glauben: wolte ich gern sehen, woran wir doch halten sollen, oder wie wir nun Christen seyn künnen. E. wolle E. Churf. G. umb Gottes, und Ihrer selen seligkeyt willen doch sollichs betrachten: und daneben diß auch wie ein ungereimbt fürgeben das sey, das daß Christus mit seynem wahren natürlichen leybe leyblich und fleyschlich speyst, und habe doch keynen wahren natürlichen leyb, den sie Ihme durchauß die menschliche natur und alle eygenschaften eynes wahren natürlichen leybs entziehen.

Die Fünffte Ursach. Das diese lehre von der leyblichen gegenwärtig Christi im brott und wein bestettiget. (man mag es beschmücken und verblümen mit worten gegen eynfeltigen leuthen, wie man will) Im grund aber, sag ich, bestetiget diese lehre das rechte grosse fundament, darauff der grewel und die Abgötterey der Päpstlichen Messe bestehet und beruhet: dergleichen abgötterey in der Christlichen kirchen von zeyten des Herrn Christi und d. Apostel nihe gewesen ist, wie sie auch die prophezeyen Danielis und Pauli beschreyben

Ich bin darbey gewest, da mit den Papisten daraus ist geredet
worden: habe auch selbst unterrede mit Ihnen gehalten. So bewey-
sen sie es genungsam mit Ihrer verfolgung, die furnemblich darumb
geschicht. Das ist gewiß, das umb der Abgotterej willen, so in der
Messe geubet, und durch unschuldiger Leutte verfolgung ist bestetigt
worden, furnemblich Niderland und Franckreich gestrafft worden mit die-
ser plage Ihrer Innerlichen Kriege. Und da man in Deutschland
nicht wird aufhören solchen greuel der Meß zu sterken, und die
Eutychianische, Schwenckfeldische, Nestorianische Ketzereyen zu vernewern,
so wird uns Gott viel hefftiger straffen. Gott erbarm sich unser
und erhalte die warheyt, und die Ehr seines lieben Sohns Jesu Christi.

Die Sechste Ursach, Das diese meinung mehret und sterket
in dem gemeynen Pöffel den Irrigen, falschen unnd Ihnen selbst
verderblichen wohn; Alß, ob dieses Sacrament helffen soll zu ewi-
gen seligkeyt, allein darumb das sie es nehmen unnd brauchen,
es sey erkantnuß der Sunden, Rewe, leyd und busse uber die
Sunden, unnd glaube dabey; oder nicht. Und wie es die Papisten
haben pflegen zu reden, von denen auch dieser wohn hergeflossen
ist, alß ob es nutze ex opere operato, sine ullo bono motu utentis.
Dieser argen, schädlichen, und des armen volcks verfurigen meynung

Kontte

kondte Jch E. Churf. G. vil exempla einfhüren, die bekhant seyn, Aber die kurtze wills nicht leyden. Jch will geschweygen der schröcklichen Ab-
göttereij und der mißbreüche, so eben aus diesem wohn vielfeltig getriben worden und geübet mit dem gesegneten hostien: deren Jch viel be-
sonderer exempel einfhüren kondte.

Die Siebende Vrsach. Das durch die bestettigung und bekreftigung der Bäpstischen Meße, aus diesem grund der Consubstantiation, so woll alß aus dem gründe d Transsubstantiation die verfolgung vieler fro-
men unschuldigen Leüth in frembden orten geschehen und geschafft wirdt allein und fürnemblich auß dieser ursach wellen, das sie den greuell der Abgöttereijen in der Babstischen meß nicht wollen für recht halten, und dz gesegnete brott alß Gott selbst anbetten. Diß ist offentlich am tage.

Die Achtte Vrsach. Das Jch gehöret habe von dieser sachen sich mitegnander unterreden, und auch in sonderheyt für sich selbs, edle-
ren die fürnembsten und gelehrtesten leüth die Jch gekennet habe, und mitt ihenen Jch umbgangen bin: die dieser meynung alle gewesen und nur in Gott ruhen. Aber sonderlich hab Jch meynen Christ-
seligen von dieser sachen reden hören, und habe nemblich unter andern diese Rede von Jhme gehöret: Erstlich das Er Jhme keynen Artikel unsers Christlichen glaubens hab lassen so hefftig angelegen seyn, alß

diesen

diesen; dan es auch seyne höchste nottürft gewesen sey, darumb, das er der herr Doctor Martinus seeliger mit dem papisten gehalten in diesem articel von der leiblichen gegenwarth Christi. Er habe aber sollen wider die Päbstische Mess, auß seynem des herrn Doctoris bevelh streitten und fechten, dieweill Er die allenthalben abgethan hette. Nue hette Er müssen wissen auß was gründe Er Jhnen begegnen, und die Messe sampt allem dem grewll der Abgöttereyen so daraus erfolget, mit bestendigen wollgegründeten ursachen und Zeugnüssen umbstossen konndte. Darumb hette Er sich mit hohem fleyß in allen Scribenten der neuen und alten kirchen erkhunden wollen; was die erste rechte warheytt sey. Sey auch derselben, durch Gottes gnade, gewiß worden, Unnd ob Er sich woll lange wider die Papisten auffgehalten hette mit dieser seyner Regell, die D Martinus zum hochsten geruhmet: Dz die Sacramenta keyne Sacramenta seyn, ausserhalb dem nochtern eingesetzten und wircklichen brauch in actione: So wurde Er dadurch doch die Messe nit umbgestossen haben, wen das bleibe wie die Papisten furgeben, dz Brott und Wein die substanz des leybs und bluts Christi sey: oder dz die substanz des leybs und bluts Christi im brott und wein leiblich eingeschlossen werden: dz auch ein gemeyner man der Jhm nachdenckhet,

leichtlich

leichtlich fassen und verstehen kan. Da Er auch Anno 1541 auff d[em]
Colloquium zu Regenspurg habe sitzen sollen, da habe Er diesen sentenz
der alten Kirchen, mit vielen außfürlichen alten Zeugnussen der Grie-
chischen und Lateinischen Scribenten dem Herrn Doctori offerirt, seinem brauch
nach, wie Er in andern artickeln auch zuvorn gethan hatte, das sich der
Herr Doctor solte darauff erkleren, damit die eynig bliben. Da habe
Ihme der Herr Doctor auff die Zeugnuß so worden Ihme gewiesen
etliche glossen verzeichnet, die alhie zuerzehlen zu lang seyn wolte,
Darauff habe Er Ihm gesagt: Herr Doctor solche glossen kan Ich
selber machen, die halten aber den stich nicht, Ich bestehe nit damitt
das verstehet Ihr selbst. Darauff hatt Er Ihm damalß nichts
anders geantwortt, denn: Du wüste woll machen das recht ist.
Von der Antiquitet aber der Zeugnussen hatt Er Ihm nichts anders ge-
antwortt, den diese worte: Solte den der Irthumb so lange in
der Kirchen gewest seyn? Den die Zeugnusse so Er Ihm übernant
worden sind gewesen dieser Lehrer, die da gelebett schon bald nach
der Zeyt der Apostelen, biß in die funff und sechs hundert Jhare.
Darauff hatt Ihme mein Schwäher gesagt: Bewegt Euch die
Langwierigkeyt der Zeytt in disem Irthumb, warumb bewegt die
Euch auch nicht in andern, die viel älter sindt und lenger in d[er] Kirchen

gewesen: Dann nicht uber sibenhundert Jhar sindt da dieser sich
erstlich ereugnet hatt, Und hatt Jhme daneben auch das vermeldet,
dz der Irthumb, umb die Zeytt Caroli Magni sich angesponnen habe;
Darumb alle die Zeugnuß die Zürbern in seynem nahmen wehren
außgangen, d newen Scribenten mehr weren dan der Alten: Und we-
ren der Alten entgegen: Und da etliche der Alten mit drunter, so
wehren die verterbet worden, Zum theil durch die Mönche, Zum theil
durch die abschreiber: der wüste Er etliche exempel. Der Herr
Doctor hatts aber dißmal dabey bleiben lassen. Da man nun
zu Regenspurgk auff diesen articul kommen ist, da hatt mein
Schwäher ihre schrifft wider die Babstische Meß eingebracht, und
die Idolatriam derselben mitt zugleich namhafftig angegriffen: Dar-
auff hatt Doctor Eckh nichts auffbringen noch antworten können,
und ist darüber also ergrimmet, das Er in furore herauß geschworen,
Er wölle mit Jhme darüber disputiren, biß zum fewer. Usq ad ig-
nem: dz sind seyne wort gewest. Granuella aber ist auch
hefftig darüber bewegt worden, und gesagt: Wir haben leyden
können, dz Ihr etlich Irthumb und mißbräuche zugemessen habett,
Aber Idolatrei wöllen wir nicht seyn, und solten wir alle un-
ser Reich darüber verliehren. Doctor Eckh ist von dem tag
kranck

kranck worden, und zur keyner disputation mehr kommen, Auch nicht lang hernach diesses lagers gestorben. Granuella aber uber wenig tage, wie man wider zusammen kommen ist, und Groppius Eckens stat vertretten, hat zu meynem Schwäher gesaget: Philippe, Ich hab mich dise tage viel mit euren schristen disputation bekummert, und befinde ihe lenger ihe mehr, das es eyne hohe wichtige sache ist, die alleyn würdig were dz darüber ein Concilium gehalten würde, damit der Christenheit aus eynem sollchen grossen Irthumb geholffen würde. Diese reden hab Ich und andere viel mehr offtmalls von meynem Schwäher selygen gehört; Da auch die Papisten gesehen, das die nicht haben können mit je-gendt eynem scheyn fort kommen, ist derselbige Artickel gar einge-stellet worden. Und weiter mehr zu berichten was zwischen dem Kayser und Landgraffen darinnen ergangen. Im wehrenden colle-gio aber, da Er dem herrn Doctori seyne eingebrachte schrifft wider die Messe zugeschicket hatte: hat die D Martinus nicht gnugsam rhümen und loben können. Aber es wolte ein lang ding werden, wen Ich erzehlen solte, was dich mehr zugetragen hat. Zum dritten hab Ich meynen Schwäher unzehlich viel mall sehen weynen und mit vielen zähren beklagen dz man in disem Artickel zu ech-haffter erklerung der warheytt nicht kommen könte, von wegen

Der spaltung und trennung, die so weytt eingerissen were, und die hertzen mit so grosser verbitterung eingenommen hette. Zum vierdten, hab Ich Jhnen gleicher weyß zum offtern mahl schon hefftig weynen und klagen, wan die bericht und schrifften unsers theilß Theologen ankamen, darinnen dise frommen leuthe die uber der Bapstischen Meße ermordet worden fur Teuffels Märterer außgeschriben wurden: Undt gehöret dieselbigen Marterer seelig preissen dz die sich der abgotterej in der meß nicht teylhafftig machen. Es sey unter allen artikuln keyner, darüber man lieber etwas leyden solte. Zum funfften so weyß Ich das gewiß, das Er auff dieser meynung, die Ers fur recht und gewiß erkant unnd gehalten hat, Christlich unnd seliglich verschieden ist.

Die Neündte Ursach, Das Ich weyß wie sich die spaltungen und trennungen erstlich erhoben haben, unnd wie sich nachmalls erwachssen und zugenommen, und was endlich for eyne grosse weitterung in mehreren Artikuln des glaubens unnd grosse verbitterung daraus erfolget. Wie ungleichformig auch daher geredet, disputirt unnd geschriben ist worden. Erstlich ist der Zanck gewesen zwischen dem Herrn Doctor Martino und Carlstadt: wider denen hat der Herr Doctor eyne grosse wichtige ursach gehabt:

Das

Dan Carlstadt nicht anders darfur geredt hatt dan die Widerteuffer,
zu denen Er sich auch gesellet und gehalten hat, eyne weylle. Zum
andern ist Er mit Zwinglio und Oecolampadio zusammen kommen,
daruber der tag zu Marburg vom Landgrafen, hochloblicher gedecht-
nus, ist angestellet worden. Die spaltung ist furnemblich daruber
gewest; was brott und weyn im abendtmall sey? Dieweyl aber beyde
theyll auff Ihrer meynung hart und fest gestanden, und eynander gar
nichts haben weychen wollen: ist derselbig tag ohne all frucht und
nutz abgangen. Es habens furnehme, verstendige, weyse leutte da-
fur gehalten, Es habe der herr Doctor nicht mehr dazumall zuruckh
gekont, ohne verletzung nicht allein seyner selbst, sondern viel mehr
seyner lehre die Er gefurtt, auss ursachen, dz in vergangenen Zeyten
Reichstegen zu Speyr, die papisten aus sonderer listigkeyt die protesti-
rende Stende zutrennen, sonderlich weyll Ihnen von wegen d(er) Messe
an disem articul am meisten gelegen, hart drauff gedrungen, die
wolten wissen, mit wehme die zuthun hetten? Und dieweyl
neben der Lutherischen lehre mehr secten (wie die es nennten)
eyngerissen wehren, alss Zwinglss, Schwenckfeldss, Widertauffss
wolten die sich erkleret haben, das die der andern keyne, den
die Lutherischen alleyne alss fur Ihr gegenpart annehmen wolten
Nun

Nun wahren die Schwabischen Stette dermassen dazumall alle Zwing-
lisch. Die wolten die von den Fürsten absondern, die Fürsten zu schwechen:
Darauff war solches angefangen: und ward ein Schluß gemacht,
Das man die Zwinglianer unter den Protestierenden nit erkennen wolte.
Da nun solchs geschlossen gewesen, Anno 26 und 29: haben viele
Leuthe dafür gehalten, daß auch von wegen dieses Schlusses D. Marti-
nus nicht habe können zurück treten: den leichtlich zu trachten, da
Er es gethan hette, was darauß bey feinden und freünden erfolget were.
Und ob woll nachmallß Bucerus und Capito sich hefftig bemühet ha-
ben einigkeit zu stifften, und zu Wittenberg Anno 36 eine formel ist
conzipiert worden der Concordien, die mein Schwäher gestellet hat: und
dieser D. Martinus unterschrieben, und darüber, wie in seynen Schrifften
solchs verleybet, sich erklert hat fried und freundtschafft mit dem
gegenpart zu halten: so ists doch darbey nicht bliben auß diser
Ursachen: Da Er solte gewichen haben in eynem artikell, und sonder-
lich in disem, in deme Er so hart gehalten hette, so were ein unge-
wissheyt und zweyfel in allen andern Artikeln bey vielen erfolget
und weren die Papisten zu etwas anders verursacht worden, welchs
sich darnach alsso erweisen, da Er verursacht worden den Zanck
zu vernewern, nicht von seynem gegenpart, sondern von Leuthen

allhie

albier in diesem Landt, dafon zu schreyben zu lang seyn wolte. Aber der anfang ist darvon entstanden, dz Er auff anhalten des Landt-grafen hochloblicher gedächtnuss Anno 43 die Elevation abgethan hatte. In diser Concordia aber sinnd die sehr nahe zusammen gerückt und sind noch die Originalia verhanden, dz Er mit seyner hand darzu geschriben: Warumb haben die vorhin nicht alsso geredet ~ Dannoch ist Er auff seyner meynung beharret, und hat den streit vermeret, gar indifferenter, wie von anfang; und gleichwoll auss diser ursachen auch, da nachmalls Calvinus den haupt punct des streits etwas richtiger erklertet hat, wie Christus die glaubigen mit seynem fleisch und blut speyse in niessung brots und weyns, durch der vereinigung wie Paulus der Apostel sagt, der glaubigen mit dem Hr Christo: ist D Martinus mit Jme in keynen streytt nie gerathen. Zum dritten da D Martinus entlich gesehen, das es mein schwäher mit Jme nicht halten wolte: haben die entlich Anno 44 eyne unterrede miteynander gehabt, In deren, da sich mein schwäher aussfürlich erkleret auss was ursachen Er solchs nicht thun kondte: ist diss der unterrede ende und beschlass gewesst, dz D Herr Doctor gesagt: Nun wollan, es mags meyne sache bleyben: Ich will die für mich füren. Wir nun dem Herrn Doctorj im wege gestanden, seyn

ganzer cursus vnnd lehr: vnd der beschluß des Reichstags, dz sie nicht
zu rück gebunt: Also haben meynem schwäher in wege gestanden: Erstlich
eben diese ursachen die jhm dem herrn Doctor; Darnach Ihr verwandt-
nus vnd Consenß in allen andern articuln, vnd die spaltunge die da waren,
den daraus erfolgett seyn,: dz Er bey seynem leben nicht hatt fortfah-
ren, vnd zu seyner erklerung kommen können. Nach seynem todt
aber, hette er viel weniger solchs thun können, dan er gar kein ansehen
gehabt hette, vnd were durchaus übel auffgenommen worden, dar-
umb das ers bey seynem leben nicht gethan hette. Zum andern sey
ungefehr zwei Ihar nach des herrn Doctoris todt dieser streit mitt
solcher bitterkeytt vnd grimmigkeyt, mitt solchen hefftigen schreyben,
vnd so seltzamen opinionen verneuert worden, das mein schwäher offt
sagte mit weynen: Gott behüte mich für diesem gezenck. Da
sie mich aber jhe darein ziehen werden, wie die den darauff vmb-
gingen, so will Ich dem faß den boden außstossen, vnnd endlich sagen
warauff es stehet. Aber es ist dabey blieben. Er hatt auch der
herr Doctor wohl gesehen vnd gewust, das diese meynung des
gegenparts, sonderlich Calvini sehr vnd weiter sehr zugenommen het-
te in Deutzland vnd frembden landen; vnd dz der Theologen viel
derselben verwandt vnnd zugethan gewesen. Darumb Er were

Er, dz letzte Jhar für seynem todt Amßdorffen zu Zeytz der Herr hat vermahnet eyne formul zustellen, und die sachen unterscheiden, diese antwort geben, in beysein viler: Laße mich zufrieden, für mich hab Ichs angefangen, für mich will Ichs außführen. Wen es zum unterscheiden keme, dürffte mir Jhrer mehr wider mich seyn, den für mich: do würde Ichs woll getroffen haben. Sollichs mochte Ich E. Churf. G. zum unterricht, es lest sich aber in der kirche nicht schreyben wie woll von nötten wehre. Ob Ich nu woll meynem Schwaber, wie billich, ehre und liebe: so sag Ich doch für Gott, das mir seyne autoritet allein nichts mehr in diesem articul praejudicirt, den mich die autoritet des herrn Doctors Dessen abführen kan auff die gegenmeinung, denen Ich doch, weiß Gott, so hoch halte alß Eynen er sey wer er wolle. Wen Ich an Jhnen gedenckhe in deme stritt so fellet mir eyn dz exempel der propheten Eliae, welcher der fürnembste und hochste unter den propheten gewesen ist, so woll alß d' herr Doctor dz haubt aller Theologen gewesen ist. Dieser prophet ward gesand dz Reich Israel zu bekehren: Nu reynigte er dasselbe von allen frembden Gottern und Abgottereyen Baals, Astaroths, und wie die geheissen haben: Aber die abgotterey der guldenen kälber Jeroboams, darauff dz Reich Israel stund, und die durch es von Juda und den Tempel zu Jerusalem gesondert war, die

kondte Er nicht hinwegraümen: Ja man liest nicht dz Er die mit seynem wercke angerühret hette, Da doch in allen kirchen die schrifft hef- tig darüber klaget. Ob Er nun schon solchs nicht volnbracht hatt oder, vnd ist sein berüff nicht verkleinert, noch geringert worden zum we- nigsten. Also ob der Herr Doctor schon in disem articul nicht alles getrof- fen: Darümb ist sein berüff oder Vocation nichts geringer noch weniger. Gott gibts nicht alles Eynem: Richts auch nicht alles durch Eynen auß: Sondern er hatt eyn yder seyne gaben, vnd seynen berüff: wie in den hey- den Aposteln Petro vnd Paulo. Ich aber sehe in dieser spaltung auff keyner person autoritet, sondern stracks vnd bloß auff Gott alleyne, auf seyne Ehr vnd warheytt, vnd meyner Selen seligkeyt. Darümb kan Ich nicht abweichen, den Ich gewiß das es die warheytt sey. Gott müß mit seyner warheytt allein fürdtzihen.

Die Zehendte Vrsach, Dieweil mich den der barmhertzige Gott auß genaden zur erkhantnüß seyner warheytt bracht hatt: So soll Ich wissentlich, fürsetzlich, oder mutwillig dem Zeügnüß des Hey- ligen Geistes in meynem hertzen vnd gewissen nicht widerstreben. Ich soll keyn ärgernüß in der kirchen mit meynem exempel anrich- ten vnd stifften: Ich soll so viel fromer, woll verdienter, Herren, heyligen Lehren, die nun mehr in Gott ruhen nicht beunrühigen

vnd

vnd verdammen: Ich soll mich des vnschüldigen bluts dz vber dieser sachen ist vergossen worden, von wegen der Bäpstischen Meß, zur sterkung derselben, nicht teylhafftig machen, Vnd Entlich soll Ich Gott wi-der meyn gewissen für eynen falschen zeugen nicht anruffen zu meyner Seelen ewigen verdamnüß.

Auß diesen vrsachen kan Ich auch in diesem articul gar vnnd gantz nicht fürüber: Dan da Ichs thun würde, ist vngezweyfelt dz Ich wider den heyligen Geist sündigte: Davon Christus saget, dz die sünde wider den heyligen Geist nicht vergeben werde, weder in diesem leben noch in dem zukünfftigen.

Darumb bitt Ich E. Churf. G. vmb Gottes, vnd d. Ehre des H. Christi, vmb der warheyt, vmb E. Churf. G. seelen seligkeyt willen, Sie wollen in dieser grossen wichtigen sachen gemach thun, vnd da sie ihe diese lehre nicht leyden, noch zur beyner erkantnüß der warheyt fordern wollen: dieselbe nicht verfolgen.

Caspar Peucerus D.

CAVSSÆ PROPTER QVAS NON POSSUM discedere ab agnita Veritate in duobus controuersis articulis doctrinæ Christianæ, & confessionem eius abijcere.

Edit. p. 613

Duo articuli fidei controuertuntur: Vnus de Vera incarnatione filij Dei, Domini nostri Iesu Christi, seu de unione hypostatica duarum naturarum, diuinæ & humanæ in persona Christi. ac, De uero sensu & intellectu Verborum Ioannis Euangelistæ: Verbum caro factum est. Symboli Apostolici: Conceptus de spiritu sancto, Natus ex Maria Virgine. Symboli Niceni: Et homo factus est. denique de proprietatibus humanæ naturæ assumptæ in Christo, tam incarnatæ et crucifixæ, quam resuscitatæ, glorificatæ & exaltatæ: quæ est præcipua pars secundi articuli Symboli Christiani. Altera est de vera præsentia Corporis & sanguinis Christi in Sacra cœna. In harum caussarum commemoratione non repetam Ecclesiæ doctrinam, quam luce quauis meridiana clariorem exponam deinceps: Sed profiteor & testor coram Deo patre, filio & Spiritu Sancto: teste ipso Spiritu Sancto in corde meo, me amplecti firmiter & retinere constanter omnes fidei & doctrinæ christianæ articulos, & inter eos hos duos, qui Controuersi sunt integros ac incorruptos: Ac de utroque, deque his duobus inprimis, hoc sentire ac credere indubitata fide, quod sensit, credidit, professa est & Confessa Sancta Catholica & orthodoxa Ecclesia

Ecclesia Christi, uno spiritu, una fide, una voce inde usque a temporibus Christi & Apostolorum secundum euidentissima testimonia doctrina patefactae per ipsum filium Dei, Dominum nostrum Jesum Christum.

Ab hac sententia cur non debeam nec possim discedere in priore articulo: has habeo summas et grauissimas causas, quarum est

Prima Causa: Quia certus sum, certus sum, certus sum hanc doctrinam de incarnatione filij Dei, quam amplector & profiteor, patefactam esse ac traditam nobis, cum ab ipso filio Dei, voce ipsius: tum per prophetas & Apostolos. Nec tamen demum cum in carne apparuit Christus, et Apostolorum tempore extitisse Iudeos & alios haereticos qui aduersarentur huic doctrinae, ut ostendunt conciones Christi, Epistolae Iohannis et Ignatij Episcopi Antiocheni & aliorum: Sed omni tempore Diabolum hostem filij Dei impulisse organa sua ut veritatem & gloriam Christi oppugnarent, naturae alterutrius [oppugnatione] abnegatione: quibus restitit Deus per sancta organa sua, quae excitata a sese suo sancto spiritu instinxit, quae hostes ad defensiones veritatis & gloriae suae, & filij Unigeniti Iesu Christi

Secunda Causa. Quia certo scio, eandem maximis certaminibus in Ecclesia per annos amplius quingentos a furoribus & molitionibus haereticorum vindicatam & assertam esse: & uno deinceps perpetuoque consensu Catholicae & orthodoxae Ecclesiae approbatam esse ac conseruatam, praecipue in Europa, Asiaticis Ecclesijs & Affricanis Mahometico furore oppressis ac deletis. Tertia

Tertia causa: Quod habet testimonia illustria probatorum & Oecumenicorum synodorum; Nicenae, Constantinopolitanarum primae & posteriorum, Ephesinae & Chalcedonensis: adversus Arium, Nestorium, Eutychen, Monophysitas, Monotheletas: & symbolorum quae Ecclesiae autoritate recepta sunt.

Quarta causa: Quod habet consentientia testimonia omnium probatorum in Ecclesia scriptorum, Graecorum & Latinorum, non veterum tantum, sed & recentiorum: imo ipsorum etiam scholasticorum & Sententiariorum in Ecclesia Romana, quae cum reliquos articulos omnes pertinentes ad merita & beneficia Christi depravavit, hunc de persona Christi veri Dei & hominis, ut totum de Trinitate integrum conservavit & incorruptum. Nec fuit hactenus ullum nostris Ecclesiis certamen cum Pontificiis de parte huius articuli aliqua: sed in omnibus conventibus & colloquiis de consensu cum ipsis in eo testati sunt expresse. Extant Iesuitarum disputationes contra D. Iacobum Andreae, quibus ex perpetua doctrina Ecclesiae evidenter convincitur, quod sit Arianus, Nestorianus, Eutychianus, Monotheleta: Idque mediocriter doctrinae fundamenta tenenti intelligere & iudicare facilimum est & planissimum. Explicata enim huius articuli veritas est, ut in re multo ante iudicata ab Ecclesia, & Dei testimonio comprobata.

Quinta causa: Quia infinitorum Martyrum sanguine confirmata & obsignata est

Sexta causa: Quod orthodoxa Ecclesia omnes ab hac doctrina dissentientes ut Nestorianos & Eutychianos, quorum sunt dogmata quae nunc repetuntur

Quod

Quod ergo tales omnes hostes filij Dei, haereticos & idolatras declaravit testimo-
nio Ecclesiarum praecipue in Graecia, quae & ante haec tempora & adhuc ho-
die, Georgianos, Mengrellios, Armenios & similes alios in Asia, quamquam
Christianum nomen profitentes, Nestorianum tamen errorem retinentes pro
idolatris habent & condemnant: multoq. magis Mahometanos ipsos, apertos
blasphemos, ac iuratos hostes filij Dei, alioquin de persona christi id prorsus
sentientes quod Nestorius sensit: ut ostendetur in articulo ipso inferius.
Idem fecit et facit Romana Ecclesia; cumque alijs erroribus referta nunc sit Unaque

Septima causa. Quod expressis summorum Impp decretis ac legibus
authoritate publica sancita ac stabilita est, cum decretum Synodi Chalce-
donensis legibus suis inseruerunt.

Octaua causa. Quod judicium de hac doctrina suum ostendit &
declaravit Deus ipse illustribus testimonijs irae suae adversus ipsos Au-
tores primos & pertinaces defensores opinionis impiae inter Doctores Ecclesi-
asticos & Imperatores. Quod cum Ecclesiae Asiaticae & Africanae undi-
sinerent hos condemnatos furores renovare & propugnare: tandem delevit
illas Deus armis Mahometicis, dogmate & tristissima servitute corporum an-
nis iam propemodum mille. Denique quod inter tantas Diaboli machinatio-
nes, inter tantas collisiones & confusiones Imperiorum ac diversissimarum
gentium inter se commixtiones, non minus in Europae provincijs, Germania
Italia, Gallia, Hispania, quam in Asia & Africa: Denique inter certamina
tanta

tanta, quod Veritatem & puritatem huius articuli in Occidente conseruauit manifesto miraculo. Quod si objicias: Haec eadem passitori & jactari nobis Aduersantes! Respondeo, Audiui meis auribus hic in carcerib[us] meis D Iacobum Andreae contra vnam & perpetuam Ecclesiae doctrinam & sententiam, manifesta confusione diuinae naturae Christi attributis, cum donis spiritus sancti effusis in humanam naturam assumptam, de quib[us] Symbolum ait: Conceptus de spiritu sancto: Hunc ergo audiui Unionem hypostaticam per omnia ac plane cum Nestorio describere inhabitatione naturae diuinae in humana, & declarare eam exemplo ignis accensi in fornace, Quod sicut ignis in fornace exerit et extendit vim suam tanto longius, quanto major & ardentior est: Ita diuinitas ex humana natura Christi aut per eandem exprimat & ostendat sese tanto efficacius & potentius, quanto in ea longe habitet quam in alijs sanctis, plenius ac perfectius. Audiui Eundem hunc locum Pauli: quod bis plenitudo diuinitatis habitet in Christo corporaliter contra omnem & veritatem & antiquitatem interpretari non de Unione personali, cum Scriptura & Ecclesia, sed (D Selneccero et non obscure adnuente) de inhabitatione naturae diuinae essentiali in humana natura, cum communicatione omnium quae sunt diuinae naturae, et tali quidem qualis est ignis in fornace, seu qualis est in omnibus alijs sanctis & Electis: Nec inter his facere discrimen aliud quam gradibus plenitudinis & perfectionis: Nec quod praecipuum & summum est, in quo tota vis & ratio incarnationis atque

Vnionis

Unionis hypostaticae Christi propriae, & differentia inter Christum & alios sanctos consistit, facere discrimen in persona Christi inter unionem hypostaticam diuinae naturae assumentis & humanae citra omnem confusionem assumptae: & inter inhabitationem diuinae in assumpta humana per Spiritum Sanctum de quo concepta est: seu inter eandem naturam diuinam in unitate personae efficacem in humana assumpta, ac sanctificantem eam per Spiritum sanctum: & inter ipsam naturam sanctificatam: seu inter ipsam naturam diuinam in persona, & dona per Spiritum sanctum effusa in humanam assumptam in unitatem personae. Idem enim est, & eodem res redit, quacunque forma verborum utamur. Haec, inquam, audiui eum non modo non discernere, sed confundere penitus errore summo & maximo, de quo hic non disputo. Sed hoc certum est, prorsus ac penitus aboleri haec duo: Primum quod Christus sit natura & substantia verus Deus & verus homo in duabus naturis unitis unione hypostatica, inseparabiliter, indiuisibiliter, inconfuse, immutabiliter: qua summa nostra consolatio est. Deinde, quod sicut naturam suam humanam assumptam sanctificat Spiritu sancto suo: ita per eundem Spiritum nos miseros homines sibi insertos fide, tanquam palmites Viti, sanctificat, gestat, viuificat, fouet. Exemplum in sua humana natura nobis proposuit sanctificationis & viuificationis nostrae: quia, sicut inquit Paulus, transformamur in eandem imaginem de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu. Hunc errorem D. Iacobi Nestorianum esse &

et Mahometicam blasphemiam Sole meridiano manifestius est & euiden-
tius: neque eludet hoc si dicat, ut solet, Non est Verum. Audiui eundem
dictum Ioann: 3; Dat ei spiritum οὐ κατὰ μέτρον, non secundum mensu-
ram, interpretari de immensitate & infinitate naturae humanae per omnia,
cum Eutyche. Quia humana natura immensitatis & infinitati capax
non est, nisi mutetur in diuinam: Quod intelligens Eutyches dixit fieri
conuersionem naturae humanae in diuinam, Et Schwenkfeldius, humanam
naturam deificari. Id vero si ita est, abolitur humana natura tota, &
absorbetur in diuinam, una cum suis proprietatibus. Sed quo testimonio scrip-
turae? qua nostra consolatione? qua rei Veritate? Docto-
rem Selneccerum vero de omnibus alijs moderatius loquentem, & non se-
mel mouentem D Iacobum, audiui tamen in interpretatione huius dicti,
Verbum Caro factum est: confundere naturas in Christo, & earum proprietates,
seorsum & in abstracto naturae diuinae proprietates tribuendo humanae, quod
competit tantum toti personae in Concreto: nec alio id asserentem fundamento,
quam allegatis duobus dictis Reuerendi dni. Doctoris Lutheri beatae & sanctae
memoriae, quae ne minime quidem ei suffragabantur. Nam, ut omnia
scripturae dicta loquebantur recte & proprie de tota persona & nequaquam
de naturis in abstracto. Eundem audiui affirmare aperte, Hu-
manam naturam in Christo per se & secundum seipsam seorsum adorabi-
lem esse, Ephesina synodo & testimonijs scripturae de Vnius & soli Dei
adoratione

adoratione testificante contrarium: nimirum, Humanam naturam Christi in personae unitate cum divina, ut carnem propriam Filij Dei propter unionem hypostaticam participem fieri adorationis quae soli Deo debetur, & Christo tanquam vero Deo defertur. Per se vero & seorsum nec adorabilem nec coadorabilem esse: Et Idolatram esse qui eam per se & seorsum adorat ac coadorat, quemadmodum ostendunt Anathematismi Cyrilli, ut dicetur inferius. Haec ergo cum audiverim auribus meis, & Deus aperuerit mihi oculos mentis meae, ut errores hos intelligam, qui sunt maximi momenti, quia evertunt totum fundamentum fidei Christianae & salutis nostrae: Nec debeo sciens nec volo quasi furenter repugnans testimonio Spiritus sancti esse inter reiectos a Deo & Ecclesiae judicio condemnatos haereticos & fanaticos Nestorianos, Mahometanos, Eutychianos, Schwenkfeldianos & Idolatras. Certissimum enim est hos errores tanquam haereticos & idolatricos & declaratos & condemnatos esse in duabus Synodis Oecumenicis, Ephesina & Chalcedonensi. Quid dubium est, Me impie facturum esse, & commissurum esse peccatum irremissibile in Spiritum sanctum, si sciens & volens agnitam veritatem abijcerem et abiurarem, et huic contrariam amplecterer & approbarem. Non addam his causis plura: Sed offero me ad has causas, & ad Confessionem seu repetitionem potius nec tantum Confessionis meae, sed doctrinae proptriae quae in Ecclesia orthodoxa sonat & deinceps sequetur, declarandam

si vixero, et liberatus ex his carceribus auxilio divino vires ingenij et corpo-
ris, diuturnitate carceris & aerumnarum fractas mediocriter refecero.

In altero articulo de vera praesentia corporis & sanguinis Christi in sacra coena, cur non possim nec debeam à prima et antiquissima Pauli Apostoli et orthodoxae Ecclesiae sententia discedere, et recentes errores posterioris aetatis amplecti, has habeo gravissimas causas: quarum est

Prima causa: Quod certus sum, certus sum, certus sum hanc doctrinam quam amplector & in qua acquiesco esse doctrinam Pauli Apostoli, qui est unus et solus inter alios omnes qui secuti sunt, interpres verborum Christi fide dignissimus. Deinde quod idem senserit tota prima & purior Ecclesia inde usque à temporibus Christi & Apostolorum per annos amplius sexcentos: usque ad tempora Gregorij Magni Pontificis Romani & sequentia, quibus paulatim cepta sunt quaeri fundamenta ac veri nisi praetextus potius invectae tunc recens opinionj impiae de oblatione pro vivis & mortuis, quam Gregorius spectris motus confirmaverit. Nec dubium est, ante tempora Caroli Magni ignotas fuisse Ecclesiae omnes has disputationes quibus quaesitum est de praesentia corporali Christi in homine aut in symbolis sacrae Coenae, pane & vino. Circa aetatem vero Caroli Magni annis post Christum octingentis primum hae quaestiones motae & agitatae sunt ut apparet ex

Damasceno

Damasceno: ac paulo post crevit magis magisq. autoritas et dignitas Missæ, cum opinione peculiaris cultus & sacrificij quod mereatur remissionem peccatorum sumenti, & alijs pro quibus applicatur, donec tota in teterrimam penitus idolatriam conversa cum horribilibus & multiplicibus abusibus ac teterris prophanationibus Cœnæ Domini, fœcundissimo partu ac proventu edidit innumera Monachorum agmina, qui fuerunt huius idolatriæ ministri & Romani Pontificis satellites. In jure Canonico recitatur initio doctrina tota de Sacra Cœna, recte, integre & perspicue ex Augustino, cuius sunt testimonia de hac nostra sententia valde illustria. Deinde subjungitur ex diametro pugnans cum ea, doctrina Ecclesiæ Romanæ ex fundamento Transsubstantiationis, quam patroni ipsi fatentur dissidere à scripturis. Sed valere contendunt propter autoritatem Ecclesiæ: Quòd potestatem habeat Ecclesia condendi articulos fidei, & mutandi aut alio vertendi testamenti & institutionem Christi. Et Glossator ad decretum, quo Berengarius condemnatur, addit: Nisi sobrie hæc intelligas, incides in majorem errorem quam fuit Berengarij. Intellexit .n. falsitatem & impietatem decreti cum absurditate manifesta conjunctam: sed contradicere aperte non fuit ausus

Secunda Causa, Quòd hæc opinio de Consubstantiatione, quam à Pontificijs acceptam defendunt Nostri, non modo veteri & puriori Ecclesiæ fuit ignotissima sed cum nota sit in Ecclesia Romana, nondum ante quingentos annos, tamen ne ab ipsa quidem autoritate publica unquam fuit recepta & approbata

Ima

Imo Lanfrancus & alij oppugnatores Berengarij tanquam haereticum condemnant, non minore verborum atrocitate quam Berengarium ipsum, propterea quod a verbis Christi discedit. Nec fuit ab eo tempore repetita nisi a Petro de Aliaco & Gersone circa tempus Concilij Basiliensis ante annos nondum ducentos post Concilium Constantiense, in quo exustus est Ioannes Hussus, sed sine ulla approbatione: Itaque error est vix ducentorum annorum.

Tertia Causa, Quia nullum habet testimonium scripturae sacrae, perinde ut Transsubstantiatio: quia nullo uspiam verbulo fit mentio vel inhabitationis Christi in sanctis per suum corpus, vel copulationis seu connexus corporis Christi cum pane & vino, aut cum nostris corporibus physica seu naturali aut corporei, qualis est diversorum corporum aut diversarum substantiarum materialium. Nec meminit scriptura ullo verbulo quicquam de usu, fructu & efficacia, aut de modo & duratione illius praesentiae & copulationis: Sed uno consensu ubique affirmat filius Dei se per Sanctum Spiritum habitaturum in credentibus, non corpore. Cum autem sit aeterna veritas, & omnia nostrae saluti causa fecerit, si corpore habitare in nobis voluisset, fuisset id etiam diserte & expresse testaturus in consolationem nostram. Quod si dicas, Ex verbis institutionis hoc sequi: Respondeo, Sequitur si verba accipias eo sensu quo Pontificij, & commentitiam ac falsa inde extruas Transsubstantiationem seu Conversionem substantiae panis in substantiam corporis Christi. Si alio & tropico sensu ad consubstantiationem

accomodes

accomodes, nihil minus sequitur. Et qui se cum hoc affirmant, retinere uerba Christi dicunt, euidenter & Christo & sibiipsis contradicunt. Quid est enim manifestius quam toto, quod ajunt caelo discrepare has duas propositiones: Hoc est corpus meum. et, In hoc, vel cum, vel sub hoc pane est meum corpus! Quod expresse & vehementer urget Lanfrancus contra assertores commenti de Consubstantiatione. Sed de hoc infra plura.

Quarta Causa. Quod haec opinio penitus euertit articulum filij de uera natura humana assumpta à filio Dej in vnitatem personae, & de eius naturae proprietatibus contra totum Scripturae consensum, cuj articulo insistit fundamentum salutis nostrae. Id ne facerent Pontificij, maluerunt absurdissimum commentum Transubstantiationis relinere.

Quinta Causa: Quod confirmat & stabilit uerorum horribilem idolatriae in missa pontificia, in qua panis consecratus adoratur ut Deus, & extra Missam, cultum & adorationem repositi ac circumgestati panis: ac praeter haec multiplices alios ac teteros & horrendos abusus consecrati panis: quos longum esset commemorare. Cuius sit .n. abusus hostiarum consecratarum ex hoc facto errore, innumeris exemplis notum. Hac jdolatria nulla fuit maior & teterior his annis proximis desinentis in Ecclesia Romana, cuius dat et dabit paenas Occidens, si minus exhibuit, sicut Oriens luit adhuc poenas suorum in altero articulo. Quod si Occidens hanc jdolatriam cumulauerint blasphem

Nestorianis et Eutychianis, cumulabitur etiam & exasperabitur poena.

Sexta Causa: Quod auget & confirmat falsissimam & perniciosissimam persuasionem de opere operato, vulgi animis alte infixam: quasi prosit haec Ceremonia, vel ipsa sola sumptione sine seria poenitentia, sine fide, sine ullo bono motu utentium.

Septima Causa: Quod acuit saevitiam hostium Evangelij, et rogos accendit ijs qui idolum Romanae Ecclesiae in Missa pontificia agnoscere & adorare nolunt.

Octava Causa: Quod audivi de Veritate in hac Controversia judicia doctissimorum hominum, & Soceri mei inprimis beatae memoriae: quem saepenumero & disserentem de ea copiose audivi, & saepe affirmantem, quod de nullo inter omnes articulos Controversos Antiquitatem tanta cura & diligentia consuluerit & pervestigaverit ac de isto: Et enim lacrymis uberrimis deplorantem quod impediretur eius explicatio, odiorum & dissidiorum magnitudine: Et repetentem gravissimam Granvellanj vocem, qui in Ratisponensi Colloquio Anno 1541 dixerat ipsi, Vel hanc solam Controversiam Concilio dignam esse: Denique beatos praedicantem qui pro hac doctrina pie & constanter mortem oppeterent, quod digna sit martyrij testimonio, eo quod oppugnat inauditam idolatriam transferentem in panem consecratum, honorem & gloriam filij Dei, & convellentem cultum adorationis debitum Christo

ad

ad creaturam, horribili et execrando abusu: & commemorantem alia plura similia: Jmo quum audi in hac dua pie, sancte, placide & constanter mori

Nona Causa, Quod scio quomodo haec controuersia mota & agitata, ex interuallis renouata, nouis & alienissimis disputationibus accumulata & à dissimillimis Actoribus dissimillime sit tractata.

Decima Causa, Quod non debeo nec possum sciens volensque refragari testimonio spiritus sancti in corde meo, & hunc Rectorem ac paracletum contumaciter excutere: nec meae defectionis exemplo autor esse scandali in Ecclesia, destruendo id quod aedificaui: nec contristari spiritum sanctum in infirmis: Paulo Apostolo denunciante illis qui hoc faciunt graue iudicium: nec condemnare tot sanctos & innocentes viros, quorum animae jam sunt in benedictione: nec me participem facere sanguinis effusi propter hanc doctrinam tot jam annis. Denique non debeo abiurando veritatem, Deum contra meipsum et conscientiam meam inuocare falsum testem in certissimum & aeternum exitium animae meae. Quod quoties cogito, cohorresco toto pectore. Haec ergo cum de utroque articulo assidue obuersentur animo meo: quomodo agnitae veritati aduersari, & spiritui sancto possim repugnare? Ne quidem abiurare aut abnegare eam deberem si incertus adhuc essem ac dubitarem. Nam & hoc si facerem in dubijs & controuersis articulis, non recte facerem: Jubeor enim mandato Dei attendere lectioni et doctrinae, scrutari scripturas: quaerere veritatem

tatem, implorare auxilium Spūs sancti, petere ut adjuuer, docear, regar di-
uinitus in mea infirmitate. Non jubeor si haesitem Veritatis inquisitionem
abjicere, aut deserere confessionem. Sed ipsam agnitam Veritatem si ne-
garem, absq omni dubio peccarem peccatum in Spūm sanctum, de quo inquit fi-
lius Dej: Omne pctm & blasphemia remittetur hominibus, Spiritus autem
blasphemia non remittetur; Et, Quicunq dixerit uerbum contra filium hois
remittetur ei, Qui autem dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ej
neq in hoc saeculo, neq in futuro. Item ad Hebraeos Cap. X. Voluntarie pec-
cantibus post agnitam Veritatem non relinquitur pro peccatis hostia: sed terri-
bilis expectatio judicij Dei, & ignis aemulatio quae consumptura est Adver-
sarios: Irritam faciens legem Mosi, sine ulla miseratione duobus uel tribus
testibus moritur, Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui filium
Dei conculcauerit & sanguinem eius polluerit, & Spiritui gratiae contume-
liam fecerit. TE ergo ô fili Dei Jesu Christe, crucifixe
pro nobis & resuscitate, qui ad dextram aeterni patris regnas & interpellas
pro nobis Verus et aeternus Deus, & verus homo, caput gloriosum Ecclesiae
tuae, Rex & sacerdos aeternus: Te oro per uiscera misericordiae tuae, &
per vulnera tua, rege, guberna, confirma, custodi conserua me ne de-
ficiam, ne auellar, ne aberrem à Veritate tua. Tu redemisti me pre-
tioso sanguine tuo: propter te sustineo omnia. Ante oculos tuos sunt

perpetuę

perpetui gemitus mei, & lacrymae meae: Da testimonium Veritati tuae, & vindica gloriam tuam, & adiuua, eripe, libera, salua me AMEN.

Caspar Peucerus D.

CAVSÆ A SINISTRA, PROPTER quas non possum abijcere agnitam et confessam Veritatem.

Edit. p. 631

Causas a dextra supra exposui in vtroq. articulo: Addam & causas a sinistra. Si ergo Deo, filio Dei, & Veritate manifesta abnegata & abiurata, proiecta admittens me ira Dei aeterna, me praecipitato in exilium aeternum, factus iuratus hostis filij Dei, liberem me forte ex his carceribus, & continuem vitam in breue aliquod tempus; Quid mihi praeter hunc miserrimum vitalem habitum reliquum erit? Conscientia in perpetuo sensu iustae irae Dei nec poterit nec audebit inuocare Deum, nec petere remissionem & condonationem peccati in Spiritum sanctum, voluntarie & deliberato post agnitam Veritatem commissi. Cohorresceret perpetuo ad cogitationem iudicii & irae Dei, & mox in ipsis precationis inchoatae principijs concidet & deficiet, Inuolvetur terroribus perpetuis & immedicabilibus, metuens in horas & in momenta ne opprimar tristibus & tragicis poenis & ... aut ne sim spectator tragicarum calamitatum in meis liberis. At Deo auertente a me misericordiam & faciem, & amouente dexteram suam, in manibus & potestate Diaboli, desertus a sanctis Angelis, ab omni

quibus

praesidio, auxilio & benedictione divina, obiectus & expositus omnibus quae co-
gitari possunt miserijs huius vitae. Ero in summo odio et contemptu extre-
mo non tantum apud eos qui norunt & intelligunt Veritatem, sed omnes bo-
nos Viros qui cum in civilibus & politicis negocijs abiurantem aliquid false
& contra quam sit execrentur ut sceleratum & humana societate indignum,
quid aliud sunt pronunciaturi de me Deo Cardiognostae sciente et contu-
meliose illudente & conspuente in faciem Filij Dei in abnegatione agnitae
& confessae Veritatis? Imo multo sunt me & detestaturi atrocius &
persecuturi infestius. Non reperientur qui mea consuetudine uti velint,
sed omnes me pariter fugient tanquam a Deo abiectum & tanquam pollutum
scelere, praesertim si hac ipsa abnegatione quasi approbans intentatum mihi
iniuste crimen, fatear me scelerate & perfide egisse contra hanc Dei Ve-
ritatem, quam amplexus sum & professus. Utroq. dico nemine hi me
execraturi sunt, quod sciens volensque abiuraverim doctrinam quam statuam
esse Veritatem, & cuius professione causam praebuerim commovendis his Ec-
clesijs. Et sit maxime Deo immensa bonitate differente poenas restitutus
honoribus & dignitatibus affluam omnibus rebus ad vitam necessarijs:
non potest tamen non mihi acerba esse vita inter parietes proprios fla-
granti odio publico, sempiterna infamia deformato, ab omnibus spreto et
conculcato. Tandem destituto mihi a Deo & a tota rerum natura,

quid superérit in horribilibus & assiduis anxietatibus & cruciatibus sauciatae conscientiae, nisi ut ruam in desperationem & in exitium aeternum, & relinquam liberis meis maledictionem à Deo & infamiam sempiternam.

O Iesu Christe fili Dei, miserere meae ingentis infirmitatis quae tibi notior est quam mihi: quam vides crescere spiritu & corpore in horas et in momenta, Et non deseras, non derelinquas me: Adiutor & liberator meus esto, linum fumigans non extinguas, Calamum quassatum non confringas, Cor humiliatum & contritum non despicias. Ubi habitabis nisi in corde contrito & humiliato, & tremente sermones tuos. Illumina, sanctifica, rege, doce, guberna, confirma me ne ruam in errores aut scelera, ne peccem in te, ne deficiat fides mea, ne deficiat virtus mea, ne languescat invocatio mea, ne debilitentur spes meae, ne succumbam, confundar, deficiam in confessione Veritatis tuae, ne quid faciam liberationis meae causa quód te offendat, quód sit scandalo Ecclesiae tuae, quod sauciet conscientiam meam, quód hostes veritatis tuae confirmet: Ne frangar, opprimar, consumar, mole, mora, diuturnitate crucis, curarum & afflictionum mearum: Ne impellar in impatientiam, indignationem, fremitum adversus te, aut in dubitationem, desperationem & exitium aeternum. Custodi et libera me à malo capitali, à tragicis & atrocibus poenis & casibus, ab infami, violenta & cruenta morte & gravis laceratione corporis,

à

à quouis tragico, tristi, misero & flebili vitae exitu: à diuturnis tetris squallidis carceribus: à Sycophanticis & Simonijs artibus, insidijs & molitionibus, à linguis mendacibus, labijs dolosis, parricidialibus calumnijs, praestigiatrice sophistica, ab omni rabie, saeuitia & violentia, ab infami egestate & fame, à periculis animae & corporis. Eripe, libera, salua me, extrahe me de carceribus istis, reduc me in lucem, redde me Ecclesiae tuae quocunque tu vis loco, secundum tuum beneplacitum: Et spiritu sancto tuo rege & sanctifica me in veritate tua, Tibi Domine tibi, in tuos sanctos usus & ad sancta ministeria tua. Retine, guberna, confirma & dirige me in Confessione agnitae Veritatis. Da mihi os & sapientiam, cui nequeant resistere aut contradicere ulli mei aduersarij: Et glorificabo te in Confessione filij tui vnigeniti toto corde meo, Et consumam reliquum vitae meae in tuis sanctis ministerijs, testis & praeco Veritatis & mirabilium tuorum omnibus diebus vitae meae. Exaudi obsecro, ô fili Dei, Iesu Christe: Exaudi, suscipe, perfer preces meas ad aeternum patrem nostrum: Ora & deprecare pro me: insta, urge, donec exores paternum pectus eius, & impetres ut exaudiar Amen.

CAVSÆ ex altera parte, quae me impellunt ad deserendam & abijciendam Veritatis agnitae Confessionem, haec sunt.

edir

Prima.

Prima causa: Summa & implacabilis indignatio & exacerbatio adversus me
Principum, &, ut res ostendit, condemnatio mei ad perpetuos carceres, propter
hanc doctrinam.

Secunda: Status & conditio mea: quia exutus sum ex loco & statione mea,
spoliatus omnibus ornamentis ac praesidijs civilibus huius vitae, exutus omni
spe auxilij humani, & liberationis per media humana: proiectus, contemptus, de-
sertus, & ut apparet desperatus penitus, factus, ut psalmi verbis utar, inimicis
meis opprobrium, vicinis meis valde & timor notis meis: oblivioni datus ex cor-
dibus tanquam mortuus: factus tanquam vas perditum: levissimis hominibus lu-
sus in canticum, & factus in proverbium. Non est qui contristetur mecum,
non est qui consoletur me. Vere, sicut Iob inquit, spoliavit me Dominus glo-
ria mea, & abstulit coronam de capite meo: destruxit me undique & quasi
evulsae arbori abstulit spem meam: Iratus est contra me furor eius, &
sic me habuit quasi hostem suum.

Tertia: Carcer multus, sterilis, anxius, solitarius, squallidus, tristis, ac
diuturnus, quo paulatim conficior: miserabiliter deficiens tanquam canis mu-
tus, ac vivum cadaver, & seminium sine ullo usu mei & donorum quae
Deus mihi concessit, sine ullo fructu operae meae communi & publico, contu-
mens civis & maestitia annos & dies meos perinde ut fabulam, omni
ope, ministerio, solatio, consilio hominum destitutus: & exempta mihi
calamorum, atramenti, & papyri copia.

Quanta

Quarta: Orphani mei miseri, & miserè dispersi: quorum mater moestitia ex-
tincta propter meas calamitates, et me intra hos arctos carceres concluso, sic-
ut oves perdito pastore vagantur et oberrant sine sedibus certis deserti, con-
tempti, conculcati, pauperes, inter quos filij & filiae nubiles sunt: quorum ego
haereditatem consumo in his carceribus, coactus vivere de meo: quibus nec adi-
tus quidem ad me conceditur, nec facultas de suis rebus mecum communicandj.

Quinta: Infirmitas ingens spiritus & corporis mej crescens in horas
& momenta, deficientibus viribus cadaverosj corporis mej, quod Deus
manifesto miraculo hucusq. solus fovit et conservavit praeter et supra omnes
causas naturales: spiritu vero elanguescente paulatim ex luctu & certa-
minibus assiduis cum carne mea & Diabolo.

Ista ex subiectione carnis mej & Diaboli in horas & momenta ob-
strepunt mihi, angunt & excruciant animum meum, interpellant
ac turbant invocationem meam, languefaciunt fidem meam, debili-
tant spes meas: frangunt & vires corporis, enervant ingenium: Ut
caetera praeteream quod omnibus alijs consilijs, auxilijs, solatijs fomentis
curationibus, operis, inter insidias, angustias & pericula alia innu-
mera, destituto mihi humanitus augent difficultates carceris, &
virium imbecillitatem aggravant.

Sed his auxilio Spiritus sancti oppono & consolationes propositas divi-
nitus, ac voce filij Dei traditas: & exempla Sanctorum, quos Deus mira-

biliter

biliter rexit, texit, custodiuit, seruauit, & tandem gloriose eripuit, ut sancto-
rum patriarcharum, Josephi, Dauidis, Danielis, Jeremiæ, Triũ Israelitarũ
in camino Babylonica, prophetarum & Apostolorum: quib. etsi nulla in rebus con
ferendus, hoc scio tamen certo firmissimeq. statuo, esse me vas electum
misericordiæ diuinæ, & organon spiritus sancti verum & viuum, salutare
mihi ipsi & alijs. Hanc tu consolationem accendisti in corde meo Jesu Chr.
fili Dej spiritu sancto tuo, promissionibus tuis. Hanc auge obsecro, & confirma
hoc quod operatus in me es per Spiritum sanctum tuum.

Consolationes ergo meæ sunt hæ:

Tu ô æterne Deus, pater æterne Domini mei Jesu Christi, ipse per filium
tuum Vnigenitum in spiritu sancto tuo, in maxima consternatione animi mej
me compellasti, erexisti & confirmasti hac promissione Esaiæ prophetæ, cap. 41.
Seruus meus es tu; Ego elegi te & non abieci te: Ne timeas, quia Ego te-
cum sum. Ne declines: quia Ego Deus tuus sum. Confortaui te et auxi-
liatus sum tibi: & suscepi te dextera justi mej. Ecce confundentur & erubescent
omnes qui pugnant aduersum te. Erunt quasi non sint. Peribunt qui con
tradicent tibi: Quæres eos & non inuenies, Quoniam Ego Dominus Deus tuus
apprehendens manum tuam, dicensq. tibi: Ne timeas, Ego adiuuj te. Noli
timere Vermis meus, quia Ego auxiliatus sum tibi: Ego Redemptor tuus S. in Isr.

Tu ex ore dilectæ coniugis meæ, cuius beata anima nunc quiescit in
sinu tuo, Valedicentis mihi postremum per Spiritum Sanctum tuum me accla
flentem

flentem, seria & magna commotione animi ipsius, consolatus es his verbis psal-
mi, vere, vivo & efficaci sensu consolationis tuae in corde meo ac persentiscere.
Non moriar sed vivam & narrabo opera Domini: Non mortui laudabunt
te Domine, nec omnes qui descendunt in infernum &c.
Psal. 145: Prope est Dominus omnibus invocantibus eum, invocantibus eum
in veritate. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet
& salvos faciet eos. Custodit Dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet.
Psal. 34: Iuxta est Dominus his qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu
salvabit. Multae tribulationes iustorum, & de omnibus his liberabit eos Dominus.
Custodit omnia ossa eorum: unum ex eis non conteretur. Mors peccatorum pessima; interficiet
malum, & qui oderunt iustum, erunt rei. Redimet Dominus animas
servorum suorum, & non erunt rei omnes qui sperant in eo.
Psal. 91 Quoniam desideravit me, liberabo eum. Protegam eum quoniam
cognovit nomen meum. Clamavit ad me, & ego exaudiam eum. Cum ipso
sum in tribulatione: eripiam eum & glorificabo eum. Longitudine dierum
complebo eum, & ostendam ei salutare meum.
Verba Davidis iubentis reportare arcam in urbem, cum fugeret filium Ab-
solon. Si invenero gratiam in oculis Domini, reducet me, & ostendet mihi
eam & tabernaculum suum. Si autem dixerit mihi, Non places: praesto
sum, faciat mihi quod bonum est coram ipso.
Psal. 25. Non confundentur universi, qui exspectant te Domine.
Item.

Item, Qui aspiciunt Dominum & confluunt ad eum: eorum facies non confundentur.
Item: Invoca me in die tribulationis, & eripiam te, & honorificabis me.
Esai: Ego, Ego sum, super quo confisus non est, qui me expectauit.
Item cap 51. Nolite timere opprobrium hominum & blasphemias eorum ne metuatis. Sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis, Et sicut lanam sic vorabit eos tinea. Salus autem mea in sempiternum erit: & justitia mea in generationes generationum.
Jerem: 17. Benedictus Vir qui confidit in Domino: & erit Dominus fiducia eius. Et erit quasi lignum transplantatum ad aquas, quod radices suas extendit ad humorem, nec timebit cum venerit aestus: & folium eius semper viride. Tempore aridi non erit sollicitum, nec desinet aliquando afferre fructum.
Idem cap 26. Ecce in manibus vestris sum: facite mihi quod bonum et rectum in oculis vestris. Verumtamen scitote & cognoscite, quod si occideritis me sanguinem innocentem tradetis contra vosmetipsos & contra habitatores terrae.
1 Reg 2. Quicumque glorificaverit me: illum glorificabo et Ego.
Danielis 3. Ecce Deus noster quem colimus potest eripere nos de camino ignis ardentis & de manibus tuis, o Rex, liberare. Quod si noluerit, notum tibi sit tibi Rex, quod Deos tuos propterea non colimus: & statuam auream quam erexisti non adoramus.
Joh. 14. Qui habet mandata mea & servat illa, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur a patre meo, Et ego diligam eum: & manifestabo ei meipsum.
Item

Item: Si quis diligit me, sermonem meum servabit: Et veniemus ad eum: & mansionem apud eum faciemus.

Ioann. 15. Si manseritis in me, Et verba mea manserint in vobis, quodcunq. volueritis petetis, & fiet vobis. Petite & accipietis

Ioann. 12. Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam. Si quis mihi ministrat me sequatur, Et ubi sum ego, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum pater meus.

Matth: 16. Quid prodest homini, si mundum universum lucretur: animae vero suae jacturam faciat? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?

Matth. 5. Beati estis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, et dixerint adversus vos omne malum, mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis. Sic enim persecuti sunt prophetas qui fuerunt ante vos.

Matth 19. Marci 10. Luce 18. Nemo est qui reliquerit patrem & matrem, uxorem & liberos, fratres & sorores, domum & agros propter me, propter Evangelium, propter aeternum regnum, qui non recipiet multo plura: centuplum in hac vita cum persecutione: in futuro saeculo autem vitam aeternam.

Matth 12. Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus. Spiritus

ritus autem blasphemiae non remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei. Qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro.

Matth. 10. Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram patre meo qui in caelis est. Qui autem negaverit me coram hominibus: negabo et ego eum coram patre meo qui in caelis est. Qui amat patrem aut matrem, filium aut filiam plus quam me non est me dignus. Et qui non accipit crucem suam et sequitur me, non est me dignus etc.

Paul. ad Rom. 8. Accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba pater. Ipse enim Spiritus testimonium perhibet spiritui nostro quod sumus filij Dei. Si autem filij et haeredes. Haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi: si tamen compatimur, ut et conglorificemur. Existimo enim quod non sit comparatio passionum huius temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis.

Idem 2 Corinth. 4. In omnibus tribulationem patimur, sed non coarctamur: Angimur, sed non destituimur: Persecutionem patimur sed non derelinquimur: Humiliamur, sed non confundimur: deijcimur, sed non perimus. Semper mortificationem Iesu Christi in corpore nostro circumferentes, ut et vita Iesu manifestetur in nobis.

Et paulo post: Id quod in praesenti est leve et momentaneum tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis

in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt: quæ non videntur æterna sunt.

Item 1 Corinth. 1. Sicut abundant passiones christi in nobis: Ita & per christum abundat consolatio, scientes quod sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis.

Idem 2 Timoth 2. Si commortui sumus, simul etiam vivemus. Si simul patimur & conregnabimus. Si negaverimus & ille negabit nos. Si non credimus: ille fidelis permanet: Negare seipsum non potest.

In eadem epistola: 3 cap. Omnes qui volunt pie vivere in Iesu christo: persecutionem patientur.

1 Petr. 4. Nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis sit: quasi novum aliquid vobis accidat, sed communicantes christi passionibus gaudete, ut & in revelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. Si convicia vobis fuerint in nomine christi, beati eritis, quoniam quod est honoris, gloriæ & virtutis Dei & qui est eius spiritus super vos requiescet. Nemo autem vestrum patiatur ut fur & maledicus, aut alienorum appetitor, aut homicida.

Micheæ 5. Iram Domini portabo, quoniam peccavi ei, donec causam meam iudicet, & faciat judicium meum. Educet me in lucem: Videbo iustitiam eius.

Habacuc 2. Si adhuc visus fuerit procul, apparebit tamen in finem, & non mentietur. Si moram fecerit, expecta illum, quia veniens veniet & non tardabit. Ecce qui incredulus est, non erit anima eius recta in semet ipso: Iustus autem fide sua vivet.

Ad Philipp.

Ad Philipp: 1. Quia vobis datum est pro christo: non solum ut in eum cre-
datis sed ut etiam pro illo patiamini.
Psal: 37. Revela Domino viam tuam, & spera in eo, Et IPSE FACIET: Et
deducet quasi lumen iustitiam tuam, & judicium tuum tanquam meridiem.
Expecta Dominum, & custodi viam eius, & exaltabit te ut hereditate ca-
pias terram. Cum perierint impij videbis.
psal. 27. Expecta ergo Dominum: viriliter age. Confortetur Cor tuum:
Et expecta Dominum.
O ÆTERNE Deus, vive, verissime Deus & pater misericordiarum,
ô Deus omnis consolationis & auxilij: ô pater dilectissime in filio tuo
unigenito & dilectissimo, Domino & fratre, Mediatore & salvatore meo Iesu
christo: has promissiones & consolationes tu tradidisti mihi veraci ore: con-
firmasti sponsionibus, cumulasti meritis & intercessionibus, obsignasti
cum morte & resurrectione filij tui unigeniti, Domini mei Iesu Christi, prae-
propter eum in corde meo, pignore tui sancti spiritus & vero, vivo atque
efficaci sensu tuae consolationis & auxilij tui. Etsi itaque non ita me
eripis & liberas, sicut ego opto, cupio, & volo: certus sum tamen, & non si-
militerque credo ac statuo, quantum in ista mea ingenti infirmitate possum,
quod non ideo differas liberationem meam, ut me consumas: sed ut in me
misero et fragili organo & vase misericordiae tuae ostendas divitias mise-
ricordiae, robur potentiae, opus gloriae tuae: ut tanto fiat illustrior &
conspectior apud me praesentia tua, & magnitudo misericordiae, iustitiae &

& potentia tua, quanto Ego sum infirmior, abiectior, desertior ac desspera-
tior. Deinde, ut exerceas & probes fidem, spem, & inuocationem meam, con-
stantiam meam in Confessione Veritatis tuæ, obedientiam & patientiam meã
in his afflictionibus. Tu ostendisti mihi tribulationes multas, magnas,
malas, diuturnas, inexplicabiles consilijs et auxilijs humanis: Sed in his
ipsis medijs recordatus & misertus es mej, & conuersus ad me, remittis
mihi omnia peccata mea, sanas omnes infirmitates meas, tolleras pati-
entissime lapsus pene momentaneos meæ infirmitatis, & multiplices sor-
des meas, eruis animam meam à morte, à terroribus Diaboli, mor-
tis & inferni, eripis & seruas me in præsentibus periculis manifesto
miraculo, foues & conseruas miraculose hoc cadauerosum corpus meum,
custodis me sicut pupillam oculi tui, auges in me lucem & agnitionem
Veritatis tuæ, & spiritu sancto tuo roboras me, demonstras mihi vias
tuas, dirigis & confirmas me in Confessione Veritatis tuæ, consilio tuo de-
ducis me, oculo tuo regis me, dextera tua sustentas me, umbraculo a-
larum tuarum protegis me, viuificas me, consolaris me, de abyssis terræ
reducis me, multiplicas iterum magnificentiam meam, hac ipsa af-
flictione tua magnificas me. Tu es petra, rupes, & refugium
meum: Susceptor, opitulator, protector, liberator, saluator meus. Tu
lux & illuminatio mea in tenebris mentis meæ. Tu Virtus et for-
titudo mea in hac tanta infirmitate spiritus & corporis mej: Tu

Vita mea

Vita mea et longitudo dierum meorum: Tu consolatio & laetitia mea in
his anxietatibus perpetuis cordis mei, & scutum ac munitio in periculis
meis: Tua misericordia sum quod sum. Pro hac tanta misericordia
gratias tibi ago quantas possum ardentissimas: & te oro, te obtestor supplex
per viscera misericordiae tuae, per & propter filium tuum unigenitum
Dominum meum & fratrem Iesum Christum, qui est arx fiduciae &
petra spei meae in sinu & amplexibus tuis, per Spiritum sanctum tuum
habitantem in corde meo: miserere tandem, miserere servi tui, opi-
mi & vermiculi debilissimi & desperatissimi in his terris. Agnosco & fa-
teor me iuste affligi propter peccata mea quibus offendi te innumeris modis,
sed parce obsecro, parce servo tuo, propter nomen & gloriam filii tui unigeniti:
Castiga me, sed in misericordia & iudicio, non in ira & furore tuo; castigatio-
ne non hostili et crudeli, sed paterna, non ut hostem, quia hostis numquam fui,
sed ut filium, ut infirmum & fragile opus manuum tuarum; gravatum one-
ratum magna mole peccatorum; agnoscentem tamen, deplorantem ac dete-
stantem sua peccata toto corde suo, & implorantem misericordiam tuam.
Castiga me itaque castigatione paterna, non desertione, non abiectione me
a facie tua, non oppressione, non confusione, non consumptione mei in
his afflictionibus quas sustineo tam diu iam propter veritatis tuae con-
fessionem. Non des me in opprobrium propter nomen tuum: Non facias
mihi contumeliam ob gloriam tuam. Recordare in ira misericordiae tuae

q;

et conversus ad me in benevolentia paterna ostende mihi faciem tuam. Respice me, Domine in auxilium meum, accelera ut eruas me: quia non est qui eruat & liberet me: non est qui adiuvet me: imo non est qui condoleat mihi, & consoletur me. Commoveantur erga me tandem viscera tua paternae misericordiae: Affulgeat mihi a facie tua lumen tuae misericordiae in refrigerium & consolationem afflictae animae meae, & spem liberationis meae. Exsurge iam, Domine, accelera ad iudicium: iudica causam, vindica gloriam, assere veritatem filij tui unigeniti cum illustri testimonio tuo, de tua veritate, & iustitia tua. Ne moreris: ne cuncteris: Ne differas hoc testimonium tuum. Non differas etiam iudicium tuum, auxilium meum, & liberationem meam: Veni, obsecro, Domine, & cognosce ac iudica etiam causam meam, quia tua est, & fac mihi iudicium & iustitiam, secundum iustitiam tuam. Glorifica filium tuum: Converte & sana sanabiles: Pertinaciter adversantes veritati tuae reprime & confunde. Ostende misericordiam tuam servo tuo in gloriosa mei liberatione, sicut ostendisti hactenus in admiranda mei conservatione. Vincat tandem ac triumphet veritas & gloria filij tui Unigeniti, de confictis & indefessis pertinacibus hostibus veritatis tuae ex ultione & vindicta tua. Fac obsecro Domine, finem carcerum meorum: Recordare quam brevis sit vita mea! quanta mihi eius pars consumta

sit

sit sicut fabula? Qz miserabiliter deficiant dies mei sicut fumus, me con-
tabescente inter anxietates & lamentationes perpetuas, sine illo usu meo
& sine fructu uno donorum tuorum quæ mihi concessisti: Erue me itaque
& redde me Ecclesiæ tuæ: & glorificabo te toto corde meo in confessione
Domini nostri Iesu Christi.

Amen.

ORTHODOXÆ ECCLESIÆ PERPETVA ET Consentiens doctrina & sententia περὶ ἐνσαρκώσεως ἢ ἐνανθρωπήσεως τοῦ λόγου: id est: de incarnatione Verbi, filij Dei coæterni, Domini nostri Iesu Christi

I

Verbum caro factum est. hoc est: Filius Dei patri coæternus & genitus ab æterno de essentia patris, λόγος καὶ εἰκὼν τοῦ πατρὸς οὐσιώδης id est Verbum & imago Dei essentialis: Hic ergo assumpsit humanam naturam integram, animam & corpus, & incorruptam sine omni labe & peccato, obnoxiam tamen infirmitatibus communis generis humani, ut pati posset. Et assumpsit eam conceptam de spiritu sancto in utero Virginis Mariæ εἰς μίαν σύνθετον ὑπόστασιν, ut Damascenus loquitur, seu εἰς ἓν ὑφιστάμενον, id est in unam compositam personam, quæ est subsistens vivum, intelligens, individuum, incommunicabile, non sustentatum in alio τρόπῳ τῆς ἑνώσεως ἀχωρίστῳ ἢ οὐσιώδει, ἢ κατ᾽ οὐσίαν, ἢ οὐσιωδῶς ἢ ἀχωρίστως: id est, modo unionis inseparabili et essentiali, seu secundum essentiam, seu essentialiter, seu inseparabiliter. Omnibus his vocabulis usa est antiquitas ad veram, arctissimam & indissolubilem unionem naturarum declarandam: Cui opponit Damascenus: καὶ οὐ κατὰ φαντασίαν: id est: & non secundum

edit. 1

48

phan-

phantasiam: non accidentarie, non separabiliter

II.

Vna ergo est tantum persona Christi, quia humana natura in Christo non est persona: sed ante τοῦ λόγου à Verbo assumpta in vnitatē personæ, & ab eadem sustentatur & gestatur: Alioquin enim fuisset redacta in nihilum. Naturæ autem sunt in vna persona Christi duę differentes & distinctæ: Diuina & humana, D assumens, H assumpta

III.

Vnio enim (ἕνωσις) assumptæ naturæ cum assumente facta est, ut ostendunt verba Symboli Chalcedonensis, ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως: id est inconfuse, inconuerse, indiuisibiliter, inseparabiliter

IIII.

Inconfuse & inconuerse facta est Vnio. Quia propter hanc Vnionem hypostaticam nec confusæ sunt inter se aut naturæ ipsæ aut earum ἰδιώματα: id est proprietates, aut actiones, aut voluntates. Nec facta est alterius in alteram conuersio cum aliqua mutatione eorum in naturis ipsis q̃ essentialiter sunt propria: sed retinuit vtraq; & essentiam suam & essentiæ proprietates, τὰ ἰδιώματα χαρακτηριστικὰ καὶ ἀχώριστα τῆς οὐσίας, ac voluntates, & actiones. Ex proprietatum autem numero sunt in essentia diuina, Aeternitas, Immensitas essentiæ spiritualis & lucida, Immortalitas, Immensitum ae&

infinitum esse, essentia, sapientia, scientia, potentia, iustitia, bonitate &c. im-
mutabilem esse, ἀπερίγραπτον εἶναι, non esse circumscriptum loco,
ubique esse, implere omnia, & alia. Haec omnia inseparabilia sunt
ab essentia divina, quia in Deo nullum est accidens. Idiomata
humanae naturae sunt duplicia. Alia sunt inseparabilia, & ex his
quaedam essentiae propria, χαρακτηριστικὰ τῆς οὐσίας. E quorum
numero quaedam sunt communia creaturis omnibus, ut finitum esse.
Quaedam sunt propria universis corporeis creaturis secundum tres gra-
dus & differentias dimensionum corporibus proprias. Corpus enim est
quod longum, latum & profundum est: cuiusmodi sunt circumscrip-
tum esse magnitudine certa: in loco esse seu occupare spacium mag-
nitudini symmetrum conveniens. Quaedam propria quidem sunt ani-
mantibus, sed homini communia cum brutis, ut vita sensus & motus:
Quaedam denique homini propria separant enim ab aliis creaturis irratio-
nalibus & brutis ut ipsa anima rationalis cum suis proprietatibus.
Alia vero idiomata humanae naturae sunt separabilia: non quidem
in hac vita penitus. Dum vivit enim animal nutritione non bene
carere potest, etsi non ex solo pane vivit homo sed ex omni verbo
quod egreditur ex ore Domini, ut ostendunt exempla Moysi, Eliae, Christi:
sed in vita futura & aeterna penitus separabuntur, veluti sunt po-
tentiae vegetativae seu nutritivae, & terrena molis, obscuritatis ac
sordium

sordium, glorificatæ naturæ proprietatibus contraria. Cessabit enim Vege-
tatrix potentia in Vita æterna, Et corpora iustorum efficientur immorta-
lia, mutationum expertia, levia, lucida. Præter hæc quædam per
accidens perveniunt in humanam naturam post peccatum, ut Mors & infirmitates

V

In Unione ergo hypostatica manet natura divina assumens expers mu-
tationum secundum sese per omnia, & in assumpta natura simul assumit
omnes proprietates humanæ naturæ tam essentiales quam accidentarias, tam
communes aliis creaturis, quam ipsi soli proprias: praeterea mortem & infirmitates
eiusdem, sed absque omni labe & peccato: nimirum ut in natura sanctifi-
cata ἀπὸ τοῦ λόγου a Verbo assumente per Spiritum sanctum. Man-
sit vero & ipsa humana natura expers mutationis secundum sese in
omnibus quæ humanæ naturæ propria sunt. Nam ex assumptione in uni-
tatem personæ, neque conversa est in divinam, neque ei exæquata est: sed
intra metas essentiæ & proprietatum humanæ naturæ, adeoque & infirmitatum
eiusdem, toto tempore humiliationis (cuius statum & conditionem a statu &
conditione glorificationis & exaltationis semper oportet discerni) intra has
ergo metas copulata est & unita τῷ λόγῳ seu filio Dei & eius divinæ
naturæ unione inseparabili & æterno, & facta est ut propria & insepara-
bilis caro filii Dei in unitate personæ: sic socia & particeps regni, guber-
nationis, omnipotentiæ, honoris, gloriæ, adorationis filii Dei &c. sed ut in
statu

statu humiliationis, dum fuit in terris, cum prærogativa donorum divinorum ex sanctificatione per spiritum sanctum in eo gradu excellentiæ, qui antecellit omnes creaturas, citra tamen omnem suarum proprietatum mutationem, aut cum divina confusionem. Unio ergo hypostatica constituit in christo unam personam compositam nexu inseparabili ex duab. diversis & differentibus naturis inter se non confusis. Et ad hanc unam personam refert et accomodat in christo omnia, servato in unitate personæ immoto semper discrimine naturarum. Nec facit naturam humanam ὑφιστάμενον, tanquam aliquid per se subsistens in quo divina natura velut in domicilio habitet: sed e contrario tanquam assumptione insertam in divinam, quæ est ὑφιστάμενον per se subsistens ac persona, sustentari ac gestari in illa statuit. Atq. hoc modo filius Dei λόγος factus id quod non erat, mansit quod fuit: sicut canit Ecclesia, simul existens verus & æternus Deus ὁμοούσιος id est consubstantialis patri secundum divinam naturam, et verus homo ὁμοούσιος consubstantialis nobis secundum naturam humanam; Idem Iesus christus est filius Dei, & filius Mariæ Virginis: quia in una persona utrumq. est inconfuse & perfecte: natura & essentia Deus, & natura & essentia Homo. Hanc unionis hypostaticæ descriptionem & explicationem desumsit Ecclesia tum ex innumeris alijs testimonijs scripturæ sacræ demonstrantibus in christo naturarum distinctas proprietates, actiones & voluntates: tum ex his Pauli dictis ex quibus & formam loquendi de unione, & modum ipsum

unionis

Unionis per assumptionem accepit. Inquit .n. Paulus ad Philipp: 2: Qui
cum in forma Dej esset, non rapinam arbitratus est esse aequalem Deo, sed
semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum
factus et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum, factus obedi-
ens usq[ue] ad mortem, mortem autem crucis. Epla ad Ebreos cum in
primo capite divinitatem filij descripsisset, Est splendor gloriae & character
substantiae patris: Postea in secundo capite addit de incarnatione filij: Nusq[uam]
Angelos assumpsit, sed semen Abrahae assumpsit, Unde debuit per omnia
fratribus assimilarj, ut misericors fieret & fidelis pontifex ad Deum, ad ex-
piandum peccata populi. Et Rom: 4 Non habemus pontificem, qui non
possit compati infirmitatibus nostris: Tentatum autem per omnia pro simili-
tudine absq[ue] peccato. In epla ad Colos. cap 1. Christus est imago patris
& primogenitus omnis creaturae: Et in illo placuit habitare omnem ple-
nitudinem divinitatis. Ergo christus natura & essentia est verus & perfectus
Deus, coaeternus patri & substantialis imago patris. Idem, ut sequitur
reconciliavit nos Deo per corpus carnis suae, per sanguinem crucis: Ergo
idem est natura & essentia verus homo cum proprietatibus naturae huma-
nae cum infirmitatibus. Sunt ergo in christo duae perfectae & distinctae
naturae, essentiae & proprietatibus. Sed quomodo sunt unitae? Ille-
dem ostendit Paulus in cap 2 sequente: In ipso inquit, habitat omnis
plenitudo divinitatis σωματικῶς: id est, christus est una persona in
hac.

duab. differentibus naturis et diversis. In ea habitat plena et perfecta di-
vinitas σωματικῶς, id est Sola divina natura est οὐσία seu persona,
quae humanam naturam assumpsit in unitatem personae. Atque hoc est naturam
divinam in Christo habitare σωματικῶς, secundum perpetuam et constanti-
tem declarationem Ecclesiae. Etsi enim adverbium σωματικῶς si ad
verbum reddatur, sonat latinis corporaliter: tamen tota antiquitas uno con-
sensu declaravit id per adverbium personaliter, et οὐσία non de essentia
sed de persona. Nam sive essentia sit spiritualis sive corporea: persona
est subsistens, individuum, intelligens, incommunicabile, non sustentatum in alio.
Et inhabitationem divinitatis in Christo (persona enim demonstratur, non
humana natura Christi) de unione hypostatica naturae utriusque est inter-
pretata. De natura humana autem assumpta et sanctificata a filio Dei
per Spiritum sanctum inquit scriptura expresse Matth. 1 Quod in ea natum
est, de spiritu sancto est. Luca 1. Spiritus sanctus superveniet te et virtus al-
tissimi obumbrabit tibi: Ideo quod nascetur ex te sanctum, vocabitur fi-
lius Dei. Et cap 9 ad Ebr. Quanto magis sanguis Christi qui semetipsum
per S Sanctum obtulit immaculatum Deo etc Lucae 2 Puer autem
crescebat et confortabatur spiritu, plenus sapientia, et gratia Dei erat cum illo. Luce
10. In illa hora exultabat in spiritu. Luce 4 Iesus plenus spiritu sancto. Ductus
a Spiritu in desertum. Denique symbolum: Conceptus de spiritu sancto.

V 1.

Nec dictum Joannis 3 Dat ei Spiritum non ad mensuram: quod ut omnia alia
similia dicta scripturae de persona tota, et de toto Christo loquitur in concreto;
Ei inquit, id est Christo, non eius humanae naturae. Hoc ergo dictum, quod
ne mensura spiritus, de ipsa natura divina intelligamus in persona Christi;
sive de donis per spiritum sanctum effusis in humanam naturam sanctifica-
tam: Nullam infert vel conversionem humanae naturae in divinam, vel
mutationem proprietatum humanae naturae. Nam mutationem nullam
naturarum aut confusionem esse factam, totius scripturae testimonijs eviden-
tissime constat. Dona divina vero quae per Spiritum S. in naturam humanam
effundit filius Dei actione liberrima multo minus vel mutarunt essentiam
finitam in infinitam, vel exaequarunt inter se utramque. Sed si de
sanctificatione humanae naturae per spiritum sanctum, seu de donis Spiri-
tus sancti interpretari dictum volumus: opponamus τὸ οὐ κατὰ μέτρον
non secundum mensuram: mensurae donorum in sanctis κατὰ μέτρον
τῆς δωρεᾶς Χριστοῦ secundum mensuram donationis Christi apud
Paulum. Etsi Christus non habet definitam mensuram donorum di-
vinorum in natura assumpta, ut Sancti habent: non sequitur tamen
Ergo humana natura est infinita, et per omnia aequalis divinae. Sed
praerogativa significatur donorum in gradu tali qui superat et excellit
omnes creaturas. Denique natura Christi humana tantum habet dono-
rum divinorum ex unctione per Spiritum Sanctum, quantorum est huma-
na natura finita, et simul est caro propria filij Dei, longe perfectius
omnium

omnium aliorum hominum nativis pro modo naturæ suæ est capax.
Si de natura divina in persona Christi, seu de persona Christi secundum
naturam divinam, & non de sanctificata natura humana, seu de donis in
naturam humanam per Spiritum sanctum effusis intelligatur τὸ ὂν
κατὰ μετρόν: sola unio significatur totius naturæ cum toto.

VII.

Ut autem naturæ manserunt distinctæ, nec confusionem ullam aut conversionē
induxit nexus unionis: sic retinuit etiam natura utraq. suas actiones, &
agit quælibet quod suum est ac proprium, cum alterius non confusione sed cō-
munione, tamq; in una inseparabili persona, in qua propter indissolubilem ne-
xum unitatis quæ unius naturæ propria sunt, recte totius compositi esse censent.
Idq. pia antiquitas declaravit exemplo non ignis in fornace sed societatis &
copulationis animæ rationalis cum corpore in homine, addita tamen commonefactione,
quod similitudo non per omnia congruat. Ut ergo actiones sunt distinctæ, sic
necesse est retinere discrimen inter actiones & effectus, cum hos quos efficit
ac perficit quælibet natura per se, tum illos ad quos concurrit actio utriusq;.
Inter κοινωνίαν & κοινοποιίαν id est inter communionem & communis ope-
ris effectionem. Actiones naturæ divinæ tantum immediate sunt cre-
are, omnipotenter gubernare & conservare omnia, introspicere corda, vivi-
ficare, sanctificare, ubiq; adesse, vincere Diabolum & mortem & alia si-
milia. Actiones humanæ naturæ tantum immediate sunt cogitare &
ratiocinari mente & animo, videre oculis, auribus audire, ore loqui,

ingredi

ingredi pedibus, & quae affectiones potius sunt quam actiones etsi sine actionibus non fiunt, ut dormire, esurire, sitire, tristari corde, pati, mori etc. In his ergo & similibus etsi semper agit una natura cum alterius communione: non tamen semper unum & idem agit; neque humana natura in omnibus est divinae organon. Ac longe aliud est κοινωνία, communio actionum, cum dicitur una natura nihil agere seorsim ac separatim, sed cum alterius communione, ut in societate unius personae, quod fit cum quaelibet natura per se aliquid agit, quod sibi proprium est immediate. Aliud est κοινοποιΐα, id est, communis operis effectio, cum dicitur, utraque natura unum & idem agere, vel utriusque naturae actio ad unum & eundem effectum coniunctim concurrere utraque tamen agente quod suum ac proprium est, & manente immoto discrimine ut naturarum & proprietatum, sic actionum. Cum ergo ad unum & eundem effectum concurrit actio utriusque naturae: fit opus commune uni- & commune ἀποτέλεσμα ut vocant Graeci: Actio autem ipsa vocatur θεανδρικὴ, id est actio composita ex actione gemina, una Christi ut Dei altera Christi ut hominis. Fit enim ex utraque actione una composita actio ut cum homo numerat; oculus videt, manus ordine locat, mens visa discernit & numerat, utraque actio in unam coit corporis & animae, quae vocatur Numeratio. Atque haec est proprie κοινοποιΐα, utraque actiones suas intendente natura differentes, coniunctim tamen in unum & communem effectum. Tales sunt actiones Christi, cum resuscitat mortuos, eiicit daemonia, sanat aegrotos, restituit caecos surdos claudos, ambulat super aquam. Humana

natura inserit digitos in aures surdi, & expuit in linguam eius, format ex sputo et luto pugillum, quo illinit oculos caeci: Diuina sanat. Humana ambulat super aquam, Diuina sustinet eam ne mergatur. Talis actio est redemptio humani generis per passionem, mortem & resurrectionem Christi: Humana natura patitur, crucifigitur, moritur, resurgit: Diuina sustentat eam ne absorbeatur a morte, & ne experiatur corruptionem, & resuscitat eam a morte, vincit mortem & Diabolum. Ex his distinctis actionibus vtriusq. naturae agentibus ad unum effectum oritur & existit commune apotelesma Redemptio nostra. At cum qualibet natura agit quod suum ac proprium est per se ad certum & peculiarem effectum, etsi hoc non facit seorsim ac separatim, quod proprie est nestorianum, & cum alterius communione agere: non facit id tamen omne aut per alteram tanquam organum, aut cum alterius tum praesidiaria & socia opera. Alias .n. sola diuina, alias sola humana, alias utraq. simul actione coniuncta effectum aliquem absoluit ac complet. Alias humana se habet ut organon, ut cum Christus ex sua humana natura effundit spiritum sanctum afflatu sui spiritus seu halitus in Apostolos, inquiens, Accipite spiritum sanctum: etsi non tunc e vestigio efficacia spiritus sancti manifestis miraculis sese exeruit, quod deinceps oportuit cum spectaculo publico ac specie visibili in eos effundi. Haec discrimina actionum nosse & ubi locum habeant considerare necesse est. Nisi enim hoc modo discernantur tum actiones

tum ἀποτελέσματα

seu ἐνεργεια θεανδρικὴ tanquam congesta ex concursu duarum actionum
naturae utriusque ad unum apotelesma commune, tum illae in quibus se ha
bet natura humana velut organon; ab actionibus quae sunt immediate tantum
alterius naturae propriae sunt, sic effectum aliquem per se edunt ac perfi.
ciunt: non minores confusiones inferuntur quam ipsarum naturarum et propri.
etatum confusiones. Neutiquam enim agit divina natura omnia per humanam
tanquam organum, sicut ignis per fornacem: quod Ephesina synodus contra
Nestorium ex scriptura evidenter demonstravit.

VIII.

Necesse est etiam accurate observari discrimen inter appellationes essentia
les, Deus & Homo, Divinitas, Natura humana: & inter appellationes off[i]
quae sunt communes totius personae, Quia officium Christi, cuius ea nomi[na]
sunt pertinet ad utramque naturam: Huiusmodi sunt, Rex Sacerdos, Ponti
fex, Mediator, Pastor, Redemptor, Salvator etc. Christus est Mediator
secundum utramque naturam, qualibet agente quod suum est. Praeterea
retineri oportet & discrimen inter tempus, statum & conditionem glori
ficationis & exaltationis, & inter statum humiliationis: Nam & in
statu humiliationis de sua omnipotente gubernatione cum patre inqui[t]
Pater meus usque modo operatur, Et ego operor: etsi omnipotentiam i[n]
am non ita exeruit. Denique oportet considerari & distingui ubi loqua[tur]
de sese tanquam deo, ubi tanquam de homine. Ubi ut de persona mittente,
cum inquit Ego & pater unum sumus, Ubi vero ut de persona missa

ut

Ut pater maior me est? Idem observandum in dictis, quae de distinctis voluntatibus in Christo loquuntur, ut cum secundum humanam naturam de humana voluntate loquitur, Descendi non ut faciam voluntatem meam sed voluntatem eius qui misit me. Item: Pater si vis transeat a me calix iste: Verum non quod ego volo, sed quod tu vis fiat &c.

IX.

Ex ipsis hoc modo recte & perspicue constitutis & explicatis extruxit & tradidit Ecclesia doctrinam de communicatione idiomatum, quae neutiquam confundit naturas inter se aut naturarum proprietates, sed ostendit rationem & formam de diversis quidem in infinitum sed unione hypostatica tamen copulatis naturis in una persona Christi diserte ac distincte loquendi, ne illae inter se commisceantur, & ne veritas rerum obscuretur aut obruatur confusione sermonis. Communicatio idiomatum itaque, κοινωνία ἰδιωμάτων, ἀντίδοσις, περιχώρησις consuetudine loquendi tribuit toti personae [illegible] & in concreto proprietates naturae utriusque, & propositiones illas veras pronunciat, quibus hoc fit. Fundamentum autem veritatis est res ipsa vera, nimirum unio hypostatica vera, essentialis, inseparabilis & inconfusa diversarum naturarum. Sic communicatione idiomatum propter unionem hypostaticam verae sunt hae propositiones: Antequam Abraham fieret ego sum. Pater meus usque modo operatur & ego operor. Nemo ascendit in caelum, nisi filius hominis qui descendit. In ipso habitat omnis plenitudo divinitatis σωματικῶς. Deus crucifigitur, moritur, resurgit.

Virgo

Virgo Deum genuit, Maria est Theotocos quod Nestorius pernegabat, quia
unionem hypostaticam negabat, & definiebat eam inhabitationem naturæ
divinæ in humana, seu ut ipse loquebatur assistentia. Rursus eadem co-
municatio idiomatum unius naturæ proprietates alteri naturæ & absolute
atq in abstracto ut dici solet non tribuit, & propositiones quibus hoc fit
pronunciat esse falsas. Ratio est: quia naturæ nec transmutatæ nec confu-
sæ sunt inter se: sed manet utraq quod est & retinet suas proprieta-
tes. Falsum est igitur cum dicitur: Divinitas est mortua: Humana na-
tura Christi est immortalis. Divina natura in Christo est creatura: Humana
est ab æterno: Divina natura patitur, esurit sitit. Humana natura est ubiq,
adest, audit, intelligit omnia, introspicit omnia &c. Hæ propositiones falsæ sunt.
Quod enim non est: etiam vere dici non potest. Non sunt autem confusione
aut permutatione unius naturæ proprietates in alteram translatæ: Ergo
hæc affirmare & falsum & impium, imo blasphemum est. Ac multo magis
impium & blasphemum est contra tam aperta testimonia scripturæ perti-
naciter contendere quod sint in humanam naturam essentia & proprietates
divinæ naturæ effusæ, & hoc esse id non est. Quæ vero sunt officij
Christi & propriæ personæ missæ, ea cum naturarum ipsarum idiomatis con-
fundi minime debent: Non sunt alterutrius naturæ veri propria, sed utriusq
communia, atque totius personæ secundum naturam utramq: in quibus
agit utraq quod suum ac proprium est ad effectum & opus unum com-
mune, ut ostensum supra est in actione Theandrica. Eo. n. pertinet
quod

quæ sunt officij: Et citra ullam controversiam, ut angustiant ex natura & unitate eg, ut recte tribuantur toti personæ in concreto, non singulis naturis seorsum in abs- + tracto. Christus totus secundum utramq. naturam est Rex & sacerdos æternus, Mediator, Salvator, Redemptor, Pastor bonus &c. Hæc tota G. vo Communicationis Idiomatum in Ecclesia, quemadmodum, orthodoxa & tradita & conservata est.

+ Utroq. modo in abstracto & concreto. Christus est pastor noster & redemptor utraq. natura. Itaq. utraq. natura recte dicitur Redemtrix: suo loco, suis actionibus, intra suos metos: & operatur utraq. ad commune opus quod suum est & proprium, fitq. una & communis actio in opere & effectu q vocatur Θεανδρική.

X.

In Synodi chalcedonensis decreto, cum dicitur Unio facta esse indivisibiliter & inseparabiliter, verus, æternus, indissolubilis & inseparabilis nexus naturæ humanæ cum divina indicatur: quæ nostra summa consolatio est. Etsi enim incomprehensibilis est & inexplicabilis modus unionis, quo natura infinita, spiritualis adiungit & copulat sibi finitam naturam, constantem anima & corpore: tamen nobis satis est quod ex verbo patefacto certi sumus ita esse, nihil obstante infinitatis diversitate, & quod naturam quam assumsit ὁ λόγος nunquam deponit in tota æternitate. ὃ ἔλαβε, βέβαιον ἔχει ingquit Athanasius. Quod assumpsit non deponit.

XI.

Sequitur D. Jacobi Andreæ contra. opinio.

Contra hanc doctrinam inquit D. Jacobus Andreæ: Unio hypostatica est

quod omnis plenitudo diuinitatis habitat in natura humana Christi σωματικῶς
id est essentialiter, sicut ignis in fornace. Et quamquam in alijs sanctis etiam habi-
tat essentialiter, tamen hoc interest, quod in Christo habitat omnis plenitudo di-
uinitatis essentialiter, & non secundum mensuram: in Sanctis non omnis. Quia
omnia diuinae naturae sunt communicata humanae naturae in Christo. Haec
sunt verba D. Jacobi Andreae, quae meis auribus audiui ab ipso coram.
Has fanaticas opiniones haeretici vtriusque Nestorij & Eutychis quamquam contra-
rias & ex diametro inter se pugnantes confundi inter se & quasi conflari
in vnam, si modo coire possent, adeo manifestum est, vt mirari satis
nequeam, quomodo toties conuictus de his erroribus tam pertinaciter in his
perseuerare, & tanto eas conatu defendere audeat. Primum manifeste in-
iuriam facit Paulo Apostolo, interpretans dictum ad Coloss: de naturis seor-
sum in abstracto, quod de tota persona loquitur, & de toto Christo in concreto.
Paulus inquit omnem plenitudinem diuinitatis habitare in Christo, perso-
nam demonstrans & concretum: Non inquit habitare eam in natura hu-
mana Christi, Nec meminit abstracti aut naturae humanae absolute &
separatim consideratae, imo ne exprimit eam quidem hoc dicto, sed quan-
do de ea loquitur, itidem id in concreto. Reconciliauit nos per corpus
carnis suae: personam & naturam simul demonstrans. Deinde vim
vim facit Paulo & toti contextui scripturae ac recte sentientis Ecclesiae
adhibens σωματικῶς interpretans essentialiter: in quo etsi res ipsa per
se vera est, Christum essentia diuina adesse, interpretatio tamen ab
hor

hic loco aliena est. Et ideo nolit cogitur fateri totam sinceram antiquitatem
hoc vno Canone intellexisse & declarasse id, personaliter: de quo & collega
ipsius D. Selneccerus coram reprimens eum monebat. Cum itaque Paulus
omnium orthodoxorum Canonem hoc velit ut supra ostensum est. Omnem
plenitudinem divinitatis habitare in Christo personaliter hoc est Christum &
natura atque essentia verum & perfectum Deum, & personam seu ὑπόστασιν
distinctam a patre, personali persona (ut sic loquar maioris perspi-
cuitatis causa) assumpsisse humanam naturam cum divina copulatam in
personae vnitatem suae: D. Jacobus contra vult divinam naturam Christi ha-
bitare in humana eiusdem essentialiter quidem, sicut in aliis sanctis,
sed hoc vnum re faciente discrimen inter utrosque, quod perfectius se exerat
in Christo quam in sanctis. Hoc per omnia & perfecte dogma Nestorii,
si naturam humanam non destruit, ut iam ostendam. Nec unquam hoc in-
ficiando eludet. Quid fuisset opus Paulo hac determinatione σωματικῶς
uti in secundo capite, quam in primo cap. ipsam non adiecerat, cum
natura divina per sese intelligatur sua essentia aliter quam essentialiter non
adesse. Sed modum vnionis duarum naturarum exprimere ac definire
voluit, quod sit hypostaticus & personalis, Inde, quia in hoc Christo Deo
& homine habitet divinitas σωματικῶς seu personaliter, Nimirum
quia persona filii Dei λόγου, ut persona suae essentiae seu naturae di-
vinae iunxit & copulavit in personae vnitatem naturam humanam
quae

quæ per se natiua non est. Sed D. Iacobo omnis causa huius erroris inde existit quod ab vnione hypostatica scripturæ et orthodoxæ Ecclesiæ discedit ad inhabitationem Nestorij. Si vnio hypostatica est, sicut D. Iacobus eam definit, qua Christus sua natura diuina habitat in humana, et quidem communicatione totius essentiæ cum natura humana, vel omnibus quæ sunt diuinæ naturæ in humanam effusis, necessario et irrefragabiliter sequitur humanam naturam esse deificatam, seu conuersam in diuinam, secundum Eutychis et Suenckfeldij delirium: de quo paulo post. Impossibile est enim hanc communicationem fieri posse, nisi fiat Deus illa res cui fit communicatio talis. Vna est enim essentia diuina indiuidua, quæ tota communicata ab æterno tantum filio vnigenito quidem à patre generatione: Spiritui sancto autem ab vtroque, à patre et filio processione: ἀμερίστως καὶ ἀδιαιρέτως in tribus inexistit, inseparabiliter et indiuulse. Et de solis his tribus personis Docet ac testatur sacra scriptura, credit orthodoxa Ecclesia, quod sint vnam essentia et vnus Deus in tribus personis. Iuxta hanc sententiam D. Iacobi necessario amittemus Christum naturâ et substantia verum hominem. Natura humana in absorpta in diuinam desinet esse, et sequentur alia non minus horribilia. Rursus si vnio hypostatica est inhabitatio in humana, non communicatione totius essentiæ, quam fieri salua et constante humana natura impossibile est: sed communicatione donorum diuinorum ex essentia diuina tantum, quantum capere humana

mana natura Christi finita potest: irrefragabiliter vicissim & necessario sequitur Christum nihil differre à sanctis alijs nisi gradibus & perfectione donorum divinorum, secundum delirium Nestorij & furores Mahometicas. Admittimus ergo D. X. hac sententia Christum, naturâ & essentiâ verum Deum. Id ergo quia sancta & orthodoxa Ecclesia sentit & intelligit, idcirco secuta testimonia scripturae & Pauli Apostoli imprimis, nequaquam unionem hypostaticam definit inhabitationem naturae divinae in humana, cum communicatione vel totius essentiae, vel divinorum donorum sicut D. Iacobus: Sed contra Nestorium assumptionem inseparabilem humanae naturae à Christo in unitatem personae citra ullam confusionem essentialis naturae cum assumente, & utraque in ea persona manente integra & absque mutatione in sua essentia & proprietatibus, sic discernit tali genere sanctificationem humanae naturae assumptae a divina, quae sit filio Dei, verbo in hac inseparabili nexu in ea per Spiritum sanctum habitante: Atque ita & habet & credit ac profitetur & colit Christum essentiâ & naturâ Deum & hominem in una personâ inconfuse & inseparabiliter. At D. Iacobus hanc unionem hypostaticam contendit esse inhabitationem cum communicatione aut effusione proprietatis: Talem autem fieri impossibile est, salvâ & constante humana naturâ, aliter quam secundum modum finitae naturae convenientem, ut mox ostendam: evidentissime & irrefragabiliter

biliter aut humanam naturam convertit in divinam, si in his praestat. Tolli
essentiam aut omnia naturae divinae secundum immensitatem & infinitatem
humanae vere communicavit: aut Christum non essentia & natura Deum, sed
tantum divinum hominem seu θεοφόρον constituit in gradu perfectiori do-
norum divinorum quam alios sanctos: nimirum, si humanam naturam in
Christo conservare vult integram in suis essentia & proprietatibus. Haec sunt
tam evidentia, perspicua, & certa, ut non verear dicere, illum furiosum
tum aut excaecatum esse qui videns, legens considerans, intelligere ea
non velit: Neque in tota aeternitate haec quisquam evertet. Necessario
igitur D. Iacobus si cum sua inhabitatione & communicatione divinitatis
integritatem naturae humanae nulla sui parte mutilatae retinet, Nestoria-
nus est & Mahometanus: Si communicatione totius divinitatis desinit
humanam naturam absorptam in divinam, fit Eutychianus & Swenk-
feldianus: quod paulo post ostendam. Utramque enim haeresin, quia
contradictoriae sunt in unam conflari non posse, supra dixi: ideo ab ipso
mirifice confunduntur. Nunquam hoc refutabit nisi si vincatur. Ter-
tio D. Iacobus manifeste constituit in Christo duas personas. Inhabi-
tantem divinam, & humanam tanquam ὑφιστάμενον per se subsistens
& divinae habitaculum ac domicilium prorsus eodem modo quo Nestorius:
& humanam naturam facit divinae organum tanquam illa per hanc
omnes suas actiones exerceat & perficiat, sicut ignis calorem dif-
fundit ex fornace. Denique unionem hypostaticam prorsus abole-

& uni

et uni soliq. Christo propriam quandam modum personae Dei, omniq nullum
simile existat in tota rerum natura penitus tollit: Cumq. omnia
divina contendat in humanam effusa esse: necessario finit inhabitationem
suam illam etiam separabilem, cum pati humana natura non potuerit,
nisi divinae naturae proprietatibus ab ea separatis, quia Divina pati
& mori non potest. Christus autem carne passus, carne mortificatus
est, Spiritu revixit, sicut Petrus inquit. Horum aliqua in Nestorio
condemnavit Synodus Ephesina, aliqua in Eutyche Chalcedonensis.
Ad haec communicationem idiomatum quae est tantum modus recte loquendi de
Christo convertit in confusionem physicam naturarum divinae & humanae,
unam in [illegible] Cultur, & cum rei veritate ex diametro pugnante specula-
tione. Quarto non discernit inter unionem hypostaticam naturae utriusq.
uni soliq. Christo propriam, quâ assumpta in assumente substantia &
existit: & inter sanctificationem seu dona divina quibus ô Λόγος suam
illam massam seu carnem assumptam sanctificat per effusionem in eam Spi-
ritum Sanctum, a prima origine & formatione, sicut docet Scriptura, quae
Christo communis cum electis & sanctis, sed in praerogativa donorum tali
quae exsuperat omnes creaturas, ostendit quomodo per eundem Spiritum Sanctum
credentes sibi insertos sanctificet, cum summa nostra consolatione. Quod
si intelligeret & vellet intelligere & considerare: non tam contumeliose
tam blasphemum in modum hanc certissimam veritatem coelestem compa-
raret

rant Alcorano Turcico aut Mahometico: de quâ tam manifesta falsa & atroci calumnia quid sit responsurus filio Dei, & toti Ecclesiae sanctae ante tribunal Christi, ipse viderit. An hoc est Christum Mahometicum fingere? talem describere Christum ex ipsius verbo & patefactionibus, qui in una persona verus & aeternus Deus est, quantum ad naturam divinam assumentem: quantum ad assumptam autem humanam verus homo & in humana natura ex Spiritu sancto totus sanctus cum praerogativa donorum divinorum tali, quae gradus omnes naturas antecellit? Sed viderit ipse, quid sit de hac calumnia responsurus filio Dei, & de suo ipsius dogmate, quod ipse facit hoc [illegible] eruditissime, quod in alios falso & calumniose detorquet. Nam ipse cum Nestorio Christum talem describit, qualem Alcoranus Mahometicus: & perfecte talem, id est divinum hominem, perfectionem in donis quam sunt alij, non natura & essentia Deum, ut ostensum est. De utroque igitur quid sit responsurus viderit.

Quinto, cum immensitatem & infinitatem tribuit humanae naturae eorum omnium quae sunt divinae: penitus cum Eutyche & Schwenckfeldio, ac penitus abolet naturam humanam in Christo, quomodocunque hoc inficiatur. Omnia confundens proprietates utriusque confundit naturas ipsas: Tollens proprietates, destruit naturas. Id immutabiliter & in omni aeternitate verum est & erit. Si natura divina essentiales suas & characteristicas proprietates communicat naturae assumptae, id est omnia

secundum

secundum immensitatem & infinitatem: irrefragabiliter & immutabiliter sequitur
ut dixi, quod humana natura sit conversa in divinam, & desierit esse. Minime
dubium est, quod pueri in scholis norunt, Essentiam esse communicabilem, Perso-
nas esse incommunicabiles. Sed respondeat ad haec: Utrum sit idem communicatio-
nis modus? primum cum pater generans filium ab aeterno, communicat ei
essentiam suam, & cum eadem essentia communicatur Spiritui Sancto procedenti
ab utroque. Deinde cum ipse dicit divinam naturam humanae in Christo com-
municatam esse per omnia: Si concesserit eundem esse modum communicatio-
nis, nunquam effugiet conversionem Eutychianam & Deificationem Schwenkfeldianam.
Necessario fatebitur naturam humanam esse conversam in divinam. Cum impos-
sibile est talem fieri posse, quin fiat unus illa res, cui fit talis communicatio
quemadmodum paulo ante ostendi; Exemplo communicationis unius essentiae
divinae & aeternae cum filio & Spiritu Sancto. Sed in quos labyrinthos impingit
sequutus? Cum non modo humanam naturam penitus destruit, sed in
divinitatem invehit quartam personam. Denique sequuntur & alia horri-
bilia & dvoblspema quae taceo. Si negaverit eundem esse modum com-
municationis, vel si unum pater fateri cogetur fieri communionem ut dic-
tum est paulo ante, secundum modum naturae suae convenientem,
quantum scilicet haec capit pro modo naturae suae, ut Caro filii Dei,
atque ita Nestorianus erit & Mahomedanus: Haec sunt irrefutabilia
Praeterea, si omnia divinae naturae effusa sunt in humanam: quis locus
erit

erit non modo proprietatibus, sed multo magis infirmitatibus humanae naturae,
secundum quas oportuit Christum fratribus per omnia assimilari, et pati ipsum
pro iniustis, et secundum quas tentatus est etiam per omnia secundum similitudinem
absque peccato, teste Epistola ad Hebraeos. An vero et eadem humana natura in
Christo simul erit infinita, omnipotens immortalis ex divinae naturae inhabitantis
proprietatibus immutabilibus: et finita, infirma, mortalis ex sua natura?
Atqui: cum hoc esse nullo modo possit: An fingemus Christum non fuisse vere
natura et substantia hominem? nec vere passum ac mortuum esse, sed
Phantasia seu δοκήσει, id est imaginatione et opinione, ut spectrum?
et ostendisse se tantum umbratili specie humana? Quo tetro delirio fuere
iam infecti aliquos Apostolorum aetate, docent Epistolae Ioannis et Ignatii.
Denique si, quod maximum est, natura humana transumpsit et induit ex
divina inhabitante omnia illius, et facta est omnipotens, omnisciens ubi-
que et reliqua quae Iacobus ei tribuit: quod erit discrimen in Christo
inter naturam finitam et infinitam? inter creatorem et creaturam? inter
Deum et hominem? inter formam Dei qua Christus aequalis Deo, et inter
formam servi qua exinanivit seipsum factus in similitudinem hominum
secundum Paulum? Oportet autem in omni aeternitate in ipsa persona
Christi discerni inter naturam assumentem et assumptam, inter infinitam
et finitam, inter Creatorem et creaturam, inter Deum et hominem: et
tamen retineri inseparabilem et aeternam naturarum utriusque assumentis
unionem

unionem, quod qui non facit, implicatur Eutychianis, Swenkfeldianis & alijs talibus ac blasphemis haeresibus, & fit idolatra. Haec adeo manifesta sunt, ut mirari satis pertinaciam tam obstinate adversantium nequeam. Si, quod et in praesentia dixi, unum testimonium ex scriptura sacra protulerit, unum dico, unicum, in quo quae sunt naturae corporeae propria, tribuuntur personaliter & vicissim naturis ipsis: id est in quo quae sunt divinitatis tribuuntur absolute & in abstracto humanae naturae, & non ~~tantum~~ ut supra dixi in concreto toti personae, vel econtrario: acquiescam & cedam. Sed nunquam hoc faciet in omni aeternitate. Haec me de D. Iacobo non fingere, sed ex ipsius ore audijsse & vera esse: scit et testabitur Deus, vindex veritatis & gloriae filij tui Ie. su Christi, quibus, cum jam multo ante, imo ante annos circiter mille ducentos judicata & condemnata sint Ecclesiae judicio & autoritate, & pro condemnatis habeantur sine dubio: quomodo assentiri ego possum?

XII.

Argumentum quod hic reperi manu inscriptum pro ubiquitate Christi tale est: Λόγος est ubique. Humana natura est in λόγῳ. Ergo est ubique. Respondeo, Non valet consequentia mutato genere praedicationis, & cum syllogismus habeat quatuor terminos: quod in hoc argumento manifestissimum est. Maior loquens de infinitate essentiae Verbi, filij Dei, opponit eam physicae locationi corporum essentia finita occupantium definita spacia. Minor loquitur de unione hypostatica naturae assumptae cum Verbo assumente, quae nequaquam est locatio

est locatio physica naturae finitae in infinita, sed inexplicabilis nobis, Verus tamen est
inseparabilis nexus & copulatio naturae utriusque in Christo, cuius beneficio natura hu-
mana gestatur & sustentatur in divina. Nisi enim hoc modo fuisset sustentata
à divina, redacta fuisset in nihilum, absumta magnitudine irae Dei adversus peccatum,
oppressa à Diabolo, absorpta à morte, ut ostendit dictum Irenaei. Et multae sunt
aliae causae gravissimae, quare Mediatorem inter Deum & homines, & generis
humani redemptorem oportuerit esse Deum & hominem, quas hic recitare nimis
foret longum. Magnitudinem irae Dei adversus peccatum nulla potuit sustinere
creatura sola &c. Atque ea copulatio facta est non exaequatione naturarum,
sed utraque manente salva & integra & suas proprietates conservante. Ideo neque hoc se-
quitur: Divina natura est ubique. Ergo propter unionem inseparabilem etiam humana
est ubique. Nam ubique esse proprietas est solius naturae divinae. At unione hy-
postatica non est exaequata humana natura divinae proprietatibus: Neque eius
facta est per partes extensio iuxta divinam seu extensio in infinitum. Unio
enim non mutavit naturam, sed ipsa modum & proprietates suae essentiae pro omni
immutabiliter retinuit. Ideo est in loco, quocunque vult esse, divina natura, sua
immensitate nihilominus omnia complectente. Nec divellit aut distrahit uni-
onem naturarum diversitas, quemadmodum e diverso Unio easdem non con-
fundit. Praeterea plus est in conclusione primi argumenti quam in praemissis. Non
sequitur enim: Ergo humana natura est ubique; Sed humana natura est in eo
quod est ubique. Id vero totum concedo. Cuicunque enim loco est humana

natura

natura assumpta, est in verbo quod ubique est: sed non e converso, ubi λόγος
ibi est & natura assumpta, Cum haec sit finita, illa infinita est essentia

XIII.

At vero nec glorificatio, nec exaltatio christi ad dextram patris mutavit essentiam & proprietates humanae naturae in christo, quod ostendunt plurima testimonia scripturae. Zachar 12 Videbunt quem confixerunt. Math 24 Statuet oves a dextris, haedos a sinistris. Christus ipse inquit: Amodo videbitis filium hominis sedentem ad dextram dei, & venientem in nubibus. Angeli post mulieres ad resurrectionem: Surrexit, non est hic. Act: 1. Hic Iesus qui a vobis assumptus est in coelum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum ascendentem. Ostendens autem Christus ipse sese paulo ante discipulis inquiens: Spiritus carnem & ossa non habet sicut me videtis me habentem. Act: 3 Quem oportet quidem coelo suscipi usque ad tempora restitutionis omnium. Philipp. 3. Nostrum politeuma est in caelis, unde expectamus etiam salvatorem D N I C, qui reformabit corpus humilitatis nostrae, conformatum corpori claritatis suae, secundum operationem virtutis suae, qua potest sibi subijcere omnia: Et plura alia. Proprietates glorificati corporis intelligi possunt ex Pauli doctrina 1 Cor. 15. Seminatur corruptum corpus, surgit incorruptibile. Seminatur ignobile, surget gloriosum. Seminatur infirmum: surgit perfectum viribus. Seminatur animale: surgit spirituale etc. Item, Oportet corruptibile hoc fieri incorruptum, Mortale hoc induere immortalitatem. Sed hae proprietates essentiam & proprietates essentiales corporis christi nec mutarunt nec abolevarunt: Nec enim glorificatione corporis huius, naturam etiam

illius

illius exuit & abiicit Christus: Verum corpus ex mortali, infirmitatibus & mutationibus obnoxio, terreno, gravi factum est immortale, expers mutationum, vegetabilis potentiae & omnium infirmitatum: perfectum reliquis viribus atq; lucidum, spirituale, quod non vita tantum animali vivit, sed spirituali. Huic glorificato corpori Christi efficientur conformia in resurrectione corpora Electorum non mutatione essentiae, sed glorificatione simili: quae summa nostra consolatio est, & summum futurum est gaudium nostrum, in quo exultant sancti visuri Christum indutum carne nostra, ut Job inquiens, Videbo Dominum meum in carne mea. Daniel: Aspicis me in forma hominis qui es coronatus in excelsis Deus. Denique summa futura est et gloria nostra, quae anteibimus Angelos ipsos. Verum gradum ordine, ut summa sit futura gloria glorificatae naturae Christi capitis: caeterorum inferior tamen membrorum, suo singulorum loco atq; ordine discrimine multiplici, quod exemplo stellarum Daniel & Paulus exprimunt. Alia claritas solis, alia lunae, alia stellarum. Stella a stella differt claritate: sic in resurrectione etc. Haec omnia conferuntur, quando Christi proprietatibus naturae humanae exuitur.

XIIII

Sessio vero ad dextram patris absq; omni controversia orthodoxis omnibus significat exaltationem Christi ad regnum & sacerdotium coelorum quo videm nullo modo natura humana aut mutata est in divinam, aut potentia vel essentia divina exaequata, sed evecta in caelum ubi antea non fuerat, & glorificata in unitate personae, aequali potentia regnantis cum patre

patre, effecta est socia & particeps in statu exaltationis & glorificationis, in vic-
toriarum de Diabolo & morte, tum regni, sacerdotij, honoris, gloriae & adorationis
cum praerogativa utriusque naturarum ex glorificatione tanta quod antecellit non solum
omnia corpora glorificata sed & omnes creaturas, & cum gloriosi patris aeterni
consessu in lucis inaccessa creaturis. Nimirum quod haec persona Christus Deus &
homo regnat aequali potentia cum patre, ingreditur in sanctum sanctorum inter-
pellans pro nobis, fruitur paterni consessu & collegium patris, colligit sibi aeter-
nam Ecclesiam in genere humano, ministerio verbi & sacramentorum: adest
ubique Ecclesiae suae, est efficax in ea, sanctificans eam spiritu sancto, est caput glo-
riosum Ecclesiae, gubernat, alit, protegit, fovet, defendit liberat & salvat eam,
despicit Diabolum & hostes eius, adoratur ab angelis & omnibus creaturis: sed ma-
nente immoto & inconfuso discrimine naturarum etiam post exaltationem &
glorificationem, & qualiter natura in hoc regno & sacerdotio agente quod suum
est, cum alterius communione, ut supra dictum est. Nec humana natura
per se seorsum adorabilis est, teste vero Ephesina synodus docuit & decrevit
ex scripturae testimonijs, ne quidem coadorabilis est aut cohonorificabilis.
Sed cum divina natura in unitate personae colitur una λατρεία, sicut ve-
teribus locuta est. & sit particeps omnis honoris, gloriae, adorationis & cultus
qui tribuitur ac competit Christo per se tanquam vero deo. Dominum Deum
adorabis & illi soli servies: inquit scriptura. Item Aemulator Dominus Ego
sum. Gloriam meam alteri non dabo. Solius Dei proprium est
cultus

cultus invocationis, quae est appellatio absentis, tribuimus ei ad quem dirigitur quod audiat omnia, quod introspiciat intimos cordis recessus, quod videat & intelligat anxietates, pericula, difficultates, aerumnas nostras, quod sit omnipotens & possit opitulari: quae omnia soli Deo competunt. Praeterea est primus & proximus fructus fidei & effectus Spiritus sancti in reconciliatis, sicut inquit Propheta, Effundam super domum David spiritum gratiae & precum. Et Paulus ad Rom. & Gal. Quoniam estis filii Dei, misit Deus Spiritum filii sui in corda vestra, clamantem Abba pater. Adhaec inter praecipua testimonia demonstrantia divinitatem Christi, quod sit verus Deus, est adoratio: Quapropter Ephesina Synodus omnem qui naturam humanam non in persona Christi, sed secundum se seorsum adorat aut eodem honore cum verbo ornat, idololatram declarat. Extat haec sententia Synodi apud Cyrillum expresse & claris verbis in Anathematismis Synodi Ephesinae

XV

Argumentum autem quod de dextra Dei obiicitur: Dextra Dei est ubique. Christus sedet ad dextram Dei. Ergo est ubique: concedi totum potest recte & dextre intellectum de persona Christi sicut Christiani sentiunt, communicatione idiomatum sed servato aeterno & immoto discrimine inter naturam infinitam & finitam: inter creatorem & creaturam: inter Deum & hominem. Si autem accommodetur ad naturam humanam seorsum ut in abstracto, perinde ut superius argumentum, constat quatuor terminis. In maiore Dextra Dei sig-

ni

ficat immensitatem seu infinitatem καὶ τὸ ἀπερίγραπτον essentiae diuinae
& potentiae: & oppositum finito & locato. In minore significatur regnum. Se-
dere ad dextram patris significat filium regnare aequali cum potentia cum
patre, quae potentia etsi propria est solius naturae diuinae, quae & subijcere sibi po-
test omnia, propter quam subiecit ei omnia: tamen regni & potentiae particeps est
etiam humana assumpta propter unionem hypostaticam, sed intra metas suae
essentiae & proprietatum, tum uero & naturam aliorum, donorum, ut
dictum est in ijs quae sunt regni & sacerdotij, agendo quae habet unam quod tamen
est sit una communis alijs, & communem ἀποτελέσματα. Praeterea ut in
superiori argumento plus est in conclusione quam in praemissis. Non recte enim
infertur: Ergo christus est ubique. Sed inferri debebat Ergo christus sedet ad id
quod est ubique. Hoc enim uult praedicatum maioris. Inde uero quid ex-
truitur? nihil. Confundat Deus illos qui in Catechesi Witte-
bergensi calumnia partim malitia partim inscitia plena non disting-
uentes inter locum physicum & proprium corporum locatorum & in-
ter locum communem multis, carceris aut aliorum quorumlibet, ueram
sententiam de uero & naturali corpore Christi certum locum occupante
non uerebantur spacioso probro tradere ad vulgus, tanquam Christum
carceri includat. Ulciscatur eos Deus.

Hanc de priore articulo Confessionem meam, imo non meam tantum
sed perpetuam & consentientem orthodoxae Ecclesiae omnium tempo-

rum

doctrinam et sententiam certus sum, certus sum, certus sum esse doctrinam Christi, Apostolorum & prophetarum. Hanc quasi per manus traditam à Christo ipso & Apostolis Deus conservavit mirandis modis vindicatam ab afflictionibus & ab insultibus & oppugnationibus haereticorum: contra hanc non praevalebunt portae inferorum: Et declarabit Deus iterum iudicium de ea suum adhuc in hac vita. Nihil ex me genui: Recitaui quae sunt scripturae sacrae & probatorum Conciliorum & scriptorum: Ex quibus evidentissimum est ea quae ex DD Iacobo & Selneccero audiui hereses esse reiectas & condemnatas testimonijs scripturae, sententia Ecclesiae, iudicio Dei: quas cum me Deus ductu Spiritus sancti agnoscere & intelligere docuerit: oro Deum [illegible] ardentissime per & propter gloriam filij sui Iesu Christi, de qua agitur, ut me deinceps etiam regat, confirmet & expediat: ne abductus à via veritatis his & similibus alijs heresibus implicer. Amen.

Casper Peucerus D.

ORTHODOXAE ECCLESIAE PRIMA

verissima & antiquissima sententia & doctrina de vera praesentia corporis & sanguinis Christi in sacra Coena

I.

Tota haec controversia de praesentia corporis & sanguinis Domini Christi in Coena sacra nata est ex crassis & intolerabilibus erroribus, superstitionibus, abusibus & idolatria Ecclesiae Romanae. Et fuit haec idolatria nervus regni & potentiae Romani pontificis praecipuus & validissimus: perinde ut cultus aureorum vitulorum in Bethel & Dan fuit nervus regni Israelitici adversus Judaicum regnum & templum Hierosolymitanum. Summa totius controversiae consistit in hac quaestione: Utrum Christus coniungat sese corpore suo & sanguine substantialiter sive unione Transsubstantiationis, sive corporaliter sive unione Consubstantiationis, primum symbolis externis sacrae Coenae pani & vino, deinde sumenti symbola promiscue & indifferenter, sive fide sumat, sive absque fide & poenitentia? Hic status est totius controversiae. Nititur autem totum fundamentum veritatis in hac controversia solo vero sensu & intellectu verborum institutionis. de hoc est dimicatio. Ex alio sensu enim alii alia construunt. In eo quaerendo & explicando si si depositis ab omni parte affectibus, sinceris oculis intueremur & consideraremus verborum Christi interpretem Paulum, & doctrinam ab ipso plane

perspicuam

edit p. 124

perspicue & distincte traditam si amplecteremur & sequeremur: contentiones iste jam olim finem habuissent. Sed haud dubie orbis terrarum dat penas horribilis idolatrie quia ex corrupto vero usu sacramenti sacre cene introducta vere est idolum vastans & Deus Maozim de quo vaticinatus est propheta Daniel cap xi. Deum Maozim in loco suo venerabitur, & Deum quem ignoraverunt patres eius colet auro & argento & lapide precioso, rebusque preciosis: Et faciet ut muniat Maozim cum Deo alieno quem non cognovit & multiplicabit gloriam, & dabit ei potestatem in multis, & terram dividet gratuito. Hec Danielis verba depingunt evidenter cum totum cultum consecrati, repositi & circumgestati panis in Ecclesia Romana, tum potestatem & autoritatem a Pontificibus usurpatam in eo stabiliendo ac defendendo: ad quem haud dubie respicit Paulus in secunda ad Thessalon. cap 2, ubi Romanum Pontificem describit. Istius idolatrie dat penas orbis christianus his dissidijs, dimicationibus, alijsque contentionibus, bellis intestinis. Quae ut avertat filius Dei, Deus ac Dominus Christus a nobis, & conservet in his terris veritatem & pacem, quantis maximis possum & ardentissimis votis intimi cordis mei precor. Nunc venio ad rem ipsam. Verba institutionis etsi non eodem modo referuntur ab Evangelistis & Paulo: tamen omissa illa discrepantia in verbis, de ordine quorum summa in orthodoxa Ecclesia nostraque recte & fidei analogiae consentanea haec verborum: Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus etc.

II

Tres sunt in universum de hac controversia sententie: Una earum quae

[illegible]

Christum corpore coniungant symbolis pani & vino, & sumentibus sive digne sive non sive indigne. Altera eorum qui non corpore sed spiritu in fide Christum coniungunt cum symbolis in usu & sumptione, tum vero maxime sumentibus symbola ore et fide. Tertia denique iam olim à prioribus utrisque reiecta & condemnata est opinio fanatica Carolstadij, Swenckfeldij, Anabaptistarum & similium Enthusiastarum, qui Christum corpore & spiritu Sacramento conceptum excludunt. Hos ergo relinquam.

III.

Prima sententia rursus est bipartita. Una enim Transsubstantiationis est: altera Consubstantiationis. Utraque tamen ex uno eodemque deducitur fundamento, nimirum ex verbis & omnipotentia Christi, sed neutri eodem usi verborum, nec eadem interpretatione, nec eodem sensu. Transsubstantiationem Pontificij sibi fecerunt propriam, & pro ea sola pugnant. Vocabulum cum reipsa primae & puriori Ecclesiae ignotissimum natum est in Ecclesia Romana, & autoribus Sententiarijs & Scholasticis introductum atque usurpatum. Recentiores Graeci cum huius opinionis ex Romana Ecclesia postea meminerunt, μεταβολὴν ut ostendunt Canones, Gregor. Nyssenus & Damascenus, & μεταστοιχείωσιν id est mutationem & transelementationem vocant. An μετουσίας seu transsubstantiationis vocabulo utantur dubito. Μεταβολῆς appellatio inde est, quia primi autores huius sententiae finxerunt conversionem physicam simplicem panis & vini in corpus & sanguinem Christi: Eandem posteriores Romani & Scholastici

manentibus

manentibus accidentibus panis & Vini cum defendere non possent, commenti sunt μετουσίαν seu transsubstantiationem. Hanc an graeca Ecclesia per omnia probaverit recentior, cum Scripta non legerim, dubito. Consubstantialis eosdem autores Pontificiis habet, eosque perpaucos & privatos; sed autoritate publica recepta & approbata adeo nunquam est, ut a plerisque repudiata & explosa sit tanquam haeretica, eo quod discedit a verbis institutionis, & testimonia scripturae non habet & evertit articulos symboli. Hanc amplectuntur qui videri nolunt a Pontificiis dissidere, reipsa tamen in eo quod Pontificiis in hac causa caput est consentientes: quia ut corpore ita substantia etiam Christum praesentem statuunt. Ceteris vero omnibus ut interpretatione & fundamento discrepantes. Non probationibus utuntur iisdem cum tamen in fundamento dissentiant.

IIII.

Pontificii itaque affirmant Christum sola substantia corporis & sanguinis sui inesse pani & Vino, eo quod dixerit: Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. Idcirco ad pronunciationem verborum, & quidem horum vi atque efficacia filij fieri Conversionem substantiae panis & Vini in substantiam corporis & sanguinis Christi. Fieri autem Conversionem non physicam & naturalem totius secundum accidentia & subjecta, sed miraculosam & momentaneam solius substantiae unius in alteram, eamque durabilem & permanentem, Unde & nomen est Transsubstantiationis sine ulla mutatione accidentium. Propterea manere in sacra Coena magnitudinem, figuram, colorem, saporem & reliqua accidentia panis & vini quae sensus percipiat, & his quamquam alimen

in naturam corporis Christi, vestiri tamen latentem intus in propriis suis acci-
dentibus carentem substantiam corporis et sanguinis Christi, et sumi hanc
sub specie panis et vini. Hoc ad stabiliendam Missae et totius consecrati
panis idololatriam commenti sunt Pontificij, affirmantes cogi se verbis Christi
quae accipi oporteat sicut sonant: Cum esse veracem, nec consentaneum esse
ambiguitate aliqua aut obscuritate verborum ludere cum voluisse in testa-
menti sui ultimi institutione. Idcirco oportere verba Christi [illegible] de-
monstrative et identice intelligi de hoc ipso visibili pane et vino. Id vero,
quia verum esse nullo modo possit, substantia panis et vini manente: fieri
ergo necessario conversionem substantiae panis et vini in substantiam corporis et
sanguinis Christi: et fieri illam vi et efficacia verborum Christi dum fit
consecratio, sed tamen a sacerdote verba consecrante: nimirum Christo id
etiam perficiente quod dixerit, cui nihil sit impossibile, cum sit omnipotens.
Haec summa est transsubstantiationis pontificiae, quam cum novam creatio-
nem tribuunt virtuti consecrationis per verba institutionis dum pronuncian-
tur, affingentes et verbis et sacerdoti recitanti verba vim magicam et alia
manifesta blasphemia quae nolo referre. Cumque totam miraculosam faci-
ant, non mouentur absurditate et falsitate manifesta qua adversatur
commento in eo, quod introductam corporis et sanguinis Christi substantiam
accidentibus eorundem panem et vinum contra sua substantia spoliant.
Aliter enim retinere verba Christi sicut sonant non possunt. Retinent
tamen

tamen in absurda physica impingere (quae in articulis fidei symboli mutare analo-
giam fidei : Idcirco non caelo detrahunt corpus Christi : nec inclusione defini-
tiua aut locali coniungunt duas essentias corporeas: panem & corpus, vinum
& sanguinem, quod a verbis institutionis dissentit, eoque consubstantiationem re-
jiciunt. Substantiam panis & sanguinis vini fingunt ipsi euanescere, & in eius
locum succedere substantiam corporis & sanguinis Christi. Nec corpus Christi
exutum proprietatibus humanae naturae extendunt in infinitum ad omnia ligna,
corpus, lapidem, metallum: sed constanter haec in parte de natura vera corporis
Christi retinent ac tuentur veritatem scripturae sacrae, articulos symboli, &
consensum orthodoxae Ecclesiae omnium temporum. Si urgeantur autori-
tate Apostoli Pauli & aliis testimoniis, confugiunt ad potestatem & au-
toritatem Ecclesiae, quae hoc ita definiverit, quasi liceat Ecclesiae, ut de
supra dictum est, mutare aut corrumpere quae Paulus a Domino accepta
se Corinthiis tradidisse affirmat. Atque ita tandem hoc commentum fun-
damento falsum, usu profanum partim, partim superstitiosum, siue vero
idolatricum, sua vanitate euanescat, etiamsi magnopere non refutetur.

V

Alteri Synusiastae, nullam faciunt mutationem substantiae panis & vini,
quam videre ex diametro pugnare cum textu Pauli Apostoli: sed coniun-
gunt corpus & sanguinem Christi pani & vino inclusione locali, vel
potius ut multiplicem absurditatem declinent, inclusione aut essentia
definitiua

definitiuè, quæ similiter naturis spiritualibus propria est, ut Angelis non corporib.
Huius sententiæ autor est Petrus de Aliaco & meminit eius Gabriel Biel,
Scholasticorum Rhapsodus. Ita capiunt nec Xti physice & realiter, non physice ta
men & localiter, sed definitiuè contra naturam physicorum corporum uel sub
stantiarum duas substantias corporeas, unam visibilem alteram invisibilem,
& utramque affirmant ore percipi, promiscuè & pariter a credentibus & incre
dulis. quod commune cum pontificijs habent: nullo tamen alio fundamento
quam priores pontificiorum, ex veritate verborum institutionis, & omnipotentia Christi:
sed longe alio usu, alia interpretatione, alio sensu uerborum. [illegible]
fundamentum destruunt: cumque negarent uerba retineri ut sonant,
& Italiano aliquando identice interpretari, duabus positis substantijs diuersis, nisi
fingant harum unionem hypostaticam qualis est in Christo, ut recte iudicat
Lanfrancus, necessario, quemadmodum hoc insecientur, per tropum & Synec
dochen ea suæ sententiæ accomodent. Hoc est corpus meum: id est, cum
hoc visibili pane, uel in hoc, uel sub hoc est corpus meum: Quid enim
manifestius est, hanc interpretationem esse tropicam & Synecdochicam!
Hoc ergo uerba institutionis nec retinere nec accipere sicut sonant meri
diana luce clarius est. Cum ergo Veritas primæ sententiæ ex tribus
propositis tota in hoc momento uersetur & uertatur, quod oporteat
uerba accipi sicut sonant (Nam omnipotentiæ præsidium postea
adstruitur) Synecdochica interpretatio fundamentum hoc penitus
euertit

evertit, eoque ipso simul totam Transubstantiationis rationem, cuius locus esse non potest cum toto caelo discrepent hae propositiones: Hoc est corpus meum; et accipiatur ut ferat &c. Cum, id est, nil sub hoc pane est corpus meum. Verba sonant δεικτικῶς, non συνεκδοχικῶς. Si ergo tantum δεικτικῶς vera sunt, quod vult hypotheseos fundamentum: συνεκδοχικῶς simul vera esse impossibile est, nisi contradictoria simul vera esse statuamus. Hoc habet praeterea haec interpretatio nullum testimonium scripturae: neque est analogia fidei, & rationi ac naturae Sacramentorum: imo evertit articulos fidei. Veriores enim patroni Transubstantiationi exuunt Christum penitus omnibus proprietatibus corporis humani, & affingunt ei corpus phantasticum & imaginarium, quod nusquam est, & nihil est. Aliqui vero id diffusum seu extensum in infinitum penitus absumunt cum Eutyche & Schwenckfeldio, & hoc modo doctrinam & articulum fidei de incarnatione Christi & unione hypostatica duarum naturarum in una persona Christi, seu de Christo natura & essentia tam vero homine quam Deo vero penitus tollunt. Quomodo ergo verum reale & substantiale corpus Christi in coena sacra distribuitur? Aut quid contendunt hi tale corpus Christi adesse in coena quod Christum habere negant? Si credendum est nos verum corpus Christi in coena sacra manducare, prius hoc certo constare oportet Christum in vero suo corpore adhuc esse & vivere. Propter has causas ipsi etiam Pontificii hanc de Transubstantiatione opinionem nunquam approbarunt autoritate publica. Si utrorumque Pontificiorum & Synusiastarum examinentur fundamenta, res ostendit & rei veritas evidenter convincit. Solos ex utrisque Pontificios

nimirum

retinere & verba institutionis sacrae cenae sicut sonant, & doctrinam de vera natura humana in Christo: Synusiastas vero & a verbis institutionis dis-cedere, ex. coniectura & suum dogma auertere: Aliud .n. fundamentum non ha-bent; & delere doctrinam de vera natura humana in Christi persona. V-trisq. autem euidenter resistit Paulus ad Corinthios.

VI.

At qui cum Spiritu & fide coniungunt symbolis in sumptione & vini, & sym-bola ore & fide sumentibus: hi affirmant Christum vere & essentialiter adesse in usu panis & vini instituto, non carne sui corporis sed diuina sua natura & corporis sui spiritu, & credentibus sese communicare hoc suo spiritu: talibus scripturae propheticis & consentientibus testimonijs: ac per eundem in eis habitare, pascere eos suo corpore, abluere sanguine, et participatione reali ut Cyrillus ait, hoc est inchoatione per Spiritum Sanctum effectum ex suo corpore, illorum ipsorum spiritus viuificat & sanctificat suam massam quam ex Virgine Ma-ria assumpsit, ut fiant credentes caro de carne, & os de ossibus ipsius. Hi verba Christi interpretantur μεταφορικῶς: nec mutant naturam panis & vini ut Pontificij: nec corpus & sanguinem Christi alligant ad symbola, inclusione aut copulatione physica locali aut definitiua ut Synusiastae: nec Christum natura humana spoliant: sed omnes ei, quas scriptura sacra pro-prietates tribuunt: & doctrinam de unione hypostatica duarum naturarum integram conseruant atq. incorruptam, sicuti tradita est ac propagata a Christo & Apostolis, cum ipsis articulis Symboli

VII.

Cum ergo

Cum ergo ex vero sensu verborum institutionis pendeat finis totius litis: quaerenda ergo veritas verborum Christi, quae non ex humanis speculationibus aut commentis sed ex scriptura sumi debet. Seponatur ergo omnis authoritas humana: omnia removeantur praeiudicia, et puris oculis aspiciatur doctrina Pauli ad Corinthios. Si ut sonant verba panis est corpus, vinum sanguis Christi: erit hoc utrumque alteratro modo ex his duobus: aut substantialiter aut relative. id est: panis erit corpus aut naturale et substantiale, aut sacramentale et mysticum: neque est inter haec duo tertium et medium, quemadmodum ipsi pontificij affirmant, Lanfranco teste et alijs. Synusiastae enim verba nec retinent, nec accipiunt sicut sonant. Sed panis et vinum non sunt corpus Christi et sanguinis substantia. Ergo necessario sequitur et irrefragabiliter quod sint corpus et sanguis Christi relative, seu ut typo, aut symbolo, aut antitypo ut Graeci loquuti sunt: aut figura et signo, ut loquuti sunt latini, Tertullianus, Augustinus etc. Quod panis et vinum non sint substantia corporis et sanguinis Christi, evidenter demonstrat tota Pauli doctrina ad Corinthios. Inquit Paulus: Calix benedictionis cui benedicimus nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Domini est? Si sunt ergo communicatio seu communio, seu ut vocabulum graecum sonat, κοινωνία corporis et sanguinis: non sunt corpus et sanguis substantia. Vocabulo autem κοινωνίας significari consociationem cum Christi corpore: et panem ac vinum esse res illas quibus fit consociatio cum Christi corpore vero et naturali, et mystico quod est Ecclesia

ostendit

ostendit praeter unum vocabulum in sermone graeco, totus contextus illorum loci. Sic igitur
enim perspicue & evidenter declarat Paulus iis quae subiungit de idolothytis.
Et quidem significatur consociatio non otiosa aut inefficax: sed ut vera sit vi-
va, efficax, & fructuosa; quae fit vera insertione credentium tanquam membrorum
in ipsius corpus. de qua clare & evidenter Christus ipse sua nos voce docet, inquiens
Ioann. 15 Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me, & Ego in eo, hic fert
fructum multum: Sine me nihil potestis facere. Sicut palmes non potest ferre
fructum a semetipso, nisi manserit in vite: Sic nec vos nisi in me manseritis.
Hac illustri similitudine ostendit Christus ex ipso nos haurire lucem & vitam
aeternam, sicut palmes ex vite, aut surculus ex arbore sugit vitam & alimo-
niam. Ergo consociatio cum corpore Christi est insertio in eius corpus. At haec
insertio quomodo fit? fide fit per spiritum sanctum, quem ex suo corpore
Christus effundens in credentes vivificat eos sicut spiritus vitalis e corde effu-
sus singula membra totius corporis vivificat. Etsi enim insertio declara-
tur similitudine sumpta ab exemplis in natura palmitum & vitis, & aut
surculorum in arborem insiti, aut corporis & membrorum: non imaginemur
tamen corpora nostra connexu physico aut naturali commisceri atque coalescere
corpori Christi, qualem conspicamur esse in rebus exempli causa positis. Non ima-
ginemur Christum de coelo descendere aut extendi corpore suo deorsum ut ipsi
agglutinemur. Nullo tali contactu aut coalitu physico opus est. nec ullum
de eo in tota scriptura reperitur verbum, nulla syllaba; aut de ulla inha-
bitatione Christi in credentibus per suum corpus: multo minus de uni-

fructu & efficacia, deq. modo praesentiae corporeae & duratione vel in symbolis
pane & vino, vel in homine: quia si fructus & potentia salutis nostrae voluisset
christus autor & causa salutis nostrae, praeteritiuus non fuisset, cum nostra causa
fecit omnia. Sed tota scriptura vno consensu vbiq. testatur insitionem
in christum & christi corpus, & coniunctionem cum eo fide fieri per Spiritum S.
Qui Domino adhaeret, vnus est cum eo spiritus inquit Paulus 1 Cor. 6. Et
Christus ipse: Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, ut ma-
neat in aeternum vobiscum, quem mundus non potest accipere, quia non
videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscitis eum, quia apud vos mane-
bit, & in vobis erit. Testimonium perhibebit de me, docebit vos, suggeret
vobis omnia. Et cap. 6 Ioannis in quo hoc de fide per S S inhabitatione
fructu & efficacia quanti Dx profecto tractans, vt adimat hominibus
imaginationem de manducatione carnali & praesentia atq. efficacia carnis
naturali & physica diserte carni opponit Spiritum. Caro non prodest quicquam
non quod non prosit caro christi quae tradita est propter peccata nostra
& resurrexit propter iustitiam nostram: sed non prodest effectu physico. Spiritus
vitus est qui vivificat, inquit. Verba quae loquor vobis spiritus & vita sunt.
Paul. ad Rom. 8 Vos non in carne estis sed in spiritu: si tamen spiritus Dei
habitat in vobis. Si quis autem spiritum Christi non habet, nec est eius.
Et paulo post: Resuscitabit mortalia vestra corpora propter inhabitantem
Christi in vobis spiritum. Ibidem: Qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei
1 Corinth. 6. An nescitis quod membra vestra sunt templa spiritus Sancti

qui in vobis est, quem habetis a Deo, et non estis vestri. Empti estis precio magno. Item 1 Corinth: 3 Nescitis quod templum Dei estis, et spiritus Dei habitat in vobis. Galath: 4. Quoniam estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantem Abba pater. Ephes. 5 Coedificamini in habitaculum Dei in spiritu sancto. 1 Petri 2. Aedificamini in domos spirituales. 2 Cor. 1 Dedit pignus spiritus in cordibus nostris. 1 Joan. 3 Ex hoc scimus quod manet in nobis quoniam de suo spiritu dedit nobis. Omitto testimonia prophetarum. Breviter, his consentanea quae Paulus Apostolus tradit ad Corinth. Per spiritum sanctum ergo habitantem in cordibus, sed effusum in corda per filium Dei, quia missio spiritus sancti est donum patris per et propter filium, fit insertio credentium seu conjunctio et consociatio cum corpore Christi. Atque ut idem repetam clarius. Hoc est corpus meum; Hic est sanguis meus, scilicet secundum mentem, consilium, voluntatem et institutionem Christi autoris et testatoris. De intellectu ergo verborum Testatoris est quaestio: Utrum illa sint interpretatione Paulina, an Pontificia? id est, Utrum panis sit corpus Christi substantia ut Pontificij commenti sunt, an communicatione seu memoria ut Paulus loquitur, et ut in scholis usitatum est loqui, relative? Seu ut purior antiquitas loquuta est, Graeca: ut symbolum et antitypum et typus; Latina, ut signum et figura. Sic igitur argumentor. Panis est corpus Christi, vinum est sanguis Christi, secundum mentem consilium et voluntatem et institutionem Christi testatoris. Sed ex doctrina Pauli et ipsius Christi ac totius Scripturae de ascensione eius in caelum in suo vero corpore, et inhabitatione in Sanctis || non secundum carnem sed spiritum suum

|| non per se, 13.

Mens & consilium testatoris est ut panis sit κοινωνία corporis, Calix sit
κοινωνία sanguinis Christi: non substantia quemadmodum multi stu-
lti post finxerunt Pontificij. Ergo panis non est corpus, Calix non est sanguis
Christi substantia, sed relatione & communicatione: Neque est inter haec
duo medium. Si ergo panis est communicatione corpus Christi non
substantia: Ergo non est ipsum verum, reale, substantiale corpus Christi,
sed Sacramentale & mysticum: ac veri naturalis & substantialis, huius
veri & existentis corporis Christi symbolum & antitypum, signum & figura:
cuius per institutum, verum & legitimum usum efficimur participes & socij veri
corporis Christi, omniumque eius beneficiorum, & inserimur in verum cor-
pus Christi, viva insertione, fide per spiritum sanctum, Christo vere & sub-
stantialiter praesente & efficace per spiritum sanctum, & pascente nos suo corpo-
re, & abluente nos sanguine suo, non corporaliter, carnaliter, Capernai-
tice, physice, sed spiritu sancto mystice & Sacramentaliter, vera tamen
& viva alimonia animae. Et haec Christi praesentia non est physica
conversio substantiae panis in substantiam corporis Christi; multo minus
magica, qualem temere finxerunt pontificij illa sua portentosa tran-
substantiatione & consubstantiatione: nec est inclusio vel alligatio aut
commixtio vel localitas physica aut magica corporis ad panem, ubi non
bonorum effectus, sed est praesentia voluntaria & pactionalis. Non detra-
hitur vi magica verborum Christus e caelo aut cogitur in panem
Sed

Sed adest liberrima voluntate per hominem non propter panem, ex pro-
misso, pacto & instituto suo, se porrigit se adfuturum esse ministerio Ver-
bi & Sacramentorum. Haec adeo manifesta sunt ut eum qui negat, sci-
re non dubitem affirmare.

VIII.

Quod si, ut aliqui nunc ludunt, per κοινωνίαν seu communicationem in-
telligatur ipsum corporis communicatum: tamen eadem vero ut ante quae-
ritur, Utrum panis ipse fingitur sit corporis Christi substantia vel relatione?
& eodem res redit quo antea. Sed non esse panem corpus Christi substan-
tia, nec Vinum sanguinem, reliqua quae sequuntur in Paulo multo mani-
festius demonstrant. Uno consensu enim repetitis iisdem verbis eo-
dem modo distribui & manducari inquit panem, & bibi de poculo.
Nusquam dicit comedi corpus & bibi sanguinem: Et cum de sumptione in-
dignorum loquitur expresse inquit. Quicunque manducaverit panem,
& biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini.
Quid potest his verbis evidentius & clarius esse? Indigni inquit
manducant panem & bibunt calicem: & indigne hoc sumentem fieri reum
corporis & sanguinis Domini. Ergo necessario panis ipse substantia cor-
poris non est: poculum non est sanguis. Indigne tamen sumentem ait
manducare & bibere sibi iudicium, & fieri reum corporis & sanguinis
Domini. An ergo praesentes in corporali manducatione corporis? Non
ergo quum panem non corpus Domini esse tam clare affirmat utroque
loco

loco de manducatione indignorum. Necessario ergo fit reus absentis corporis, nimirum absentis quidem substantia seu carne corporis sui, sed spiritu corpore suo praesentis & efficacis. Sed quomodo fit reus? Hoc modo quo declarat Paulus: quia non discernit corpus Domini. Quid vero his verbis evidentius est, quibus toto genere distinguit inter haec visibilia symbola & inter corpus & sanguinem Domini? Quia hunc panem & hoc poculum destinatum & consecratum sacratissimo usui, nimirum ut sint symbola, & antitypa veri & vere praesentis corporis Christi & sigilla fidei nostrae consociationis & coniunctionis cum Christo, et quorum usu ac sumtione inserimur in corpus Christi: quod ergo hunc cibum animae non discernit ab alio physico ac profano cibo corporum: non cogitat aut credit ad hoc institutam esse hanc coenam, & in hunc usum consecrari panem & vinum benedictione, ut sint in hoc usu corpus & sanguis Christi mystice, hoc est in Sacramento & mysterio, & testentur Christum pro nobis mortuum esse, ac resurrexisse: vere praesentem et efficacem esse in usu huius sacramenti per Spiritum Sanctum recreare & pascere nos suo corpore, abluere Sanguine, consociare nos viva fide insertione suo corpori tanquam membra, applicare nobis omnia sua beneficia, remissionem peccatorum, lucem, iustitiam & vitam aeternam. Hoc vult Paulus cum inquit, Indigne sumentes panem & vinum fieri reos corporis & sanguinis Christi. Fide .n. & nulla alia re fit haec diiudicatio, quae discernit inter symbola nuda & symbola exhibitiva rerum significatarum, quas Christus praesens dispensat & exhibet

per

sed eo ordine, et modo quem ipse instituit & docet. Sed antequam incedamus loquamur ad
cenam & corpus Christi pertinet, quam afficitur hoc Sacramentum ab indigne sumentibus
& non discernentibus hunc sacrum & mysticum cibum ab alio prophano & physico cibo,
et quod sit instituta haec cena, cum ut sit propriorum memoriale & renovamen-
tum passionis & mortis Christi, symbolum corporis pro nobis crucifixi, sanguinis
pro nobis effusi, sigillum fidei & promissionis omnium beneficiorum Christi, sicut in-
quit Paulus: Quotiescunque manducaveritis panem hunc & biberitis calicem: mortem
Domini annunciabitis donec veniet, Et verba institutionis. Quod pro vobis tra-
ditur, qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorum, & testamentum Conviviū,
inquit cum Ecclesia: tum ut sit memoria & communicatio corporis & sanguinis Christi,
qua consociamur & inserimur Christo, viviscere insertione, non physico contactu &
coitu corporis sed in eodem spiritu & fide, de qua inquit Christus Ioann. VI.
Qui manducant carnem meam & bibit meum sanguinem: in me manet & ego
in eo. Sicut misit me vivens pater & ego vivo propter patrem: Et qui man-
ducat me, vivet & ipse propter me. Nec sunt plures gradus sumentium quam
duo. Digne sumunt poenitentiam agentes & credentes, etsi sunt infirmi. Indigne
sumunt incredibili & non agentes poenitentiam. Sed horum utrumque magna est Varietas

IX.

Ex his omnibus manifestissimum est, quod nec panis corpus nec vinum sang-
uis Christi sit substantia; nec ore aliud percipiatur quam panis & vinum. Si
ergo non substantia, igitur necessario & irrefragabiliter relative, ut in typo, sym-
bolo & antitypo ut antiquitas locuta est, seu ut Paulus declarat, com-
municone

municatione et consociatione in usu & sumtione. Ex iisdem multo magis patet
quod nulla fiat copulatio corporis & sanguinis Christi cum pane & vino, sive desig-
natum statuatur sive localis praesentia: quia consubstantiatio discedens a verbis
institutionis suum ipsa fundamentum, suamque hypothesin evertit quia nihil ha-
bebat, manifestissima implicatione contradictionis cum in interpretatione ver-
borum institutionis, tum in doctrina de veritate corporis Christi; & Pontificiae cere-
moniae similiter absurda habet omnia, sicut Transsubstantiatio. Si ergo
non cum pane & vino: Ergo nec in usu panis & vini cum sumente. Prae-
terea, ut dixi, nullum extat testimonium in tota scriptura, quod doceat
physico connexu & unitate corpora nostra iungi & conglutinari corpori Christi
nec de modo, tempore, duratione, fine, usu & fructu ulla reperitur syllaba.
Et, quod summum & maximum est, necesse est cum tota Scriptura fateri
hic credi & statui, quod Christus carnem nostram intulerit in caelum, & i-
bi manserit ac sit mansurus in omni aeternitate verus Deus & verus homo
in omnibus proprietatibus essentialibus & inseparabilibus. Haec est enim
fundamentum salutis nostrae: In hoc consistit nostra summa consola-
tio. Joannes inquit: 1 Ep. 4. Qui confessus fuerit quod Jesus est filius Dei, Deus in
eo manet, & ipse in Deo. Omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum venisse
in carne, ex Deo est. Et omnis spiritus qui solvit Jesum, ex Deo non est, &
hic est Antichristus. At Synusiastae novissime & solvunt Christum, & in
carne venisse negant, quia veritatem corporis Christi penitus dispensant
figmento

figmento corporis phantastici, sicut fingunt ubiquitatem eius non fingant.
Nam etiam sine ubiquitate, dum exuunt Christum iis proprietatibus quas
ipse sibi tribuit cum se iubet tangi et palpari, quas et ascendens in
caelum secum invexit, ex humana natura Christi phantasma et spectrum
faciunt. Nulla sit ergo Transsubstantiatio: nulla ergo Consubstantiatio, in sacra Coena

X.

Si ulterius urgeas: Quid hoc ad me, quae de modo praesentiae finxerunt
hic vel ille, secundum Transsubstantiationem, vel Consubstantiationem?
Modum inquirere non debeo, sed hoc credere simpliciter quod verba sonant. Qui
non credit, mendacem facit Deum. Christus est verax: Ideo quod dicit hoc
praestat. Idem et omnipotens: propterea id operari etiam atque perficere potest.
Modum quo id perficiat ipsi relinquo, et investigare non debeo. Qui scrutatur
maiestatem: opprimitur a gloria. Respondeo: Lis et certamen
hic tota est de vero intellectu verborum Christi. Hunc dixi ex scripturis
sumendum esse, et analogia fidei in articulis eius regulis.
Non quaeritur, utrum Christus sit verax et omnipotens, qui est via, veritas,
et vita. Et est potentia et sapientia patris, tum creationis tum salvationis, ut docet Paulus ad Rom. et Corinth. Potest Christus quae vult
omnia, et, ut Ignatius inquit, est prima et antiquissima veritas: imo
aeterna et immota veritas, cuius et hoc propriissimum est quod nec
velle nec facere contradictoria: nec est sibimet ipsi contrarius. De his
vero non est controversia: Sed hoc quaeritur, Quid velit Christus, cum inquit:

Hoc est

Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus: quo sensu et intellectu verba ipsa sonare vera sint? Ostensum autem est habemus evidentissime: primum, panem et vinum non esse corpus et sanguinem Christi substantia, nec illa inter se copulari nexu physico, aut praesentia definitiva vel locali. Deinde esse tantum reliqui panem et vinum: tertio, Christum adhuc hodie esse et mansurum esse in omni aeternitate verum hominem in assumpta natura humana et verum ac naturale corpus suum intulisse in caelum: Quarto, Christum nullo habitare in credentibus non suo corpore sed spiritu. Haec ergo cum velit Christus ita esse sicut verbo suo et per semetipsum et per Apostolos nobis tradidit, Cumque ita sit dictum est, immota veritas: non vult ipsa horum contradictoria, quae simul vera esse non possunt. Patefacta divinitus et in verbo tradita quaerere et credere debemus, non aliena quae non patefacta sunt, aut patefactis sunt contraria, ut in hoc fidei articulo et priora ab iis quae a Paulo et scriptura discedunt. Non vult Christus panem et vinum esse et non esse corpus et sanguinem Domini sumi(?). Non vult ipse esse et non esse in suo corpore humano. Non vult et habitare et non habitare in nobis spiritu sed corpore. Haec sunt contra naturam aeternae et immutabilis veritatis. Cumque tam illustribus et suis concionibus et testimoniis Apostolorum demonstravit nobis quomodo per verbum et sacramenta velit in nobis habitare spiritu, et nusquam corpore: scire et credere nos hunc modum voluit, et non somniare, imaginari, quaerere alium sive corporeum realiter per corporis praesentiam sive substantiam quales finxerunt Schwenckfeldius(?) et

Anabaptistae. Et hunc modum inhabitationis per Spiritum sanctum vult a se peti
suis inquit Christus Math. 7. Quanto magis pater vester coelestis dabit Spiritum
sanctum petentibus se. Removeantur igitur procul istae speculationes de praesentia
corporea, quia sunt sine fundamento, sine testimoniis scripturae, sine usu
& fructu, sine consolatione: pugnant cum analogia fidei & sacramentorum,
confirmant & stabiliunt multiplicem idolatriam & multiplices prophana-
tiones atque abusus coenae sacrae. Evidentissimum est omnem ex uno hoc falso
principio ac fundamento Ecclesiae Romanae interpretantis verba Dapitilia,
mi identica & sanctivum de hoc visibili pane & vino, contra expressam con-
traviam Pauli ac totius primae & purioris Ecclesiae doctrinam & interpretationem
& sic idipsum ut retineatur & excusetur: ortam esse & deductam to-
tam istam longam telam multiplicium errorum ac haeresium de quibus
satis dictum est in utroque articulo. Denique, cum non velit Christus
habitare corporis sui & sanguinis substantia, neque in pane & vino, neque
in homine sive per panem & vinum sive alio modo: cur quaeso est
& non vult fieri Christus nos quaerimus, & contendimus quomodo sit
& fiat? cum Christi contumelia, veritatis amissione in multis articu-
lis fidei, iactura aeternae salutis, cum tanta acerbitate animorum?
nisi quod ut dixi initio, orbis Christianus his furoribus & insensibilibus
dissidiis in hoc articulo luit poenas idolatriae commissae in adoratione
consecrati, repositi & circumgestati panis. Quanta est caritas, &
quanta

quanta miseria pugnare pro sententia & autoritate hominum in rebus celestis, & hanc potius amplecti ac sequi quam doctrinam Pauli, qui immediate a Deo vocatus testimonium habet quod errare non possit.

XI.

Si quis autem omnino non potest deponere imaginationem carnalem de connexu & coalitu physico & corporeo nostrorum corporum cum Christi corpore, cur non potius salvis & integris articulis fidei de Christo conservatis credit corpora nostra per hoc sacramentum coniungi corpori Christi nunc quidem in celo existenti; quo nos deducunt omnia scripturae testimonia, ut ibi quaeramus Christum, & inde expectemus reditum. Quae sursum sunt quaerite: inquit Paulus ad Coloss. 3: ubi est Christus ad dexteram Dei sedens. Quae sursum sunt, sapite. Item ad Phil. 3. Nostrum politeuma in celis est, unde & salvatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum. An dubitamus Christum non eadem sua omnipotentia posse hoc perficere, qua existimatur corpus suum demittere & distribuere in terris! Si miracula quaeritur, & testimonium omnipotentiae: tantum erit miraculi in hac quam in illa consociatione cum Christo. Sed non evertentur articuli fidei, & non stabilientur idola hac imaginatione, ut illa altera, Et idem obtinebitur opinione hominum tamen, non rei veritate, quia testimonium non habet alia quam quod fiat per typum quasi derivantur ex Christi corpore in credentium corpora initia lucis, iustitiae, & vitae aeternae. At Christus sacramentum & mysterium instituit, cum tradidit Ecclesiae sacram Coenam, non addidit miraculum. Illi enim reparatio & instauratio humani generis

mira.

miraculorum plena est: tamen Sacramentorum, qualiacunque sacramenta: & miraculorum longe diversa ratio est. Sed huc ista non pertinent.

XII.

De vera autem praesentia corporis et sanguinis Christi in sacra coena ita sensit tota prima & purior Ecclesia, quod consecratus panis & vinum sint symbola & antitypa, signa & figurae, non nuda sed exhibitiva, secundum institutionis ordinem & modum, veri & vere existentis corporis & sanguinis Christi in vero, legitimo, & mandato usu: Retinet .n. haec vocabula, symbola & antitypa adhuc hodie graeca Ecclesia in Canone Basilij. Et quod Christus in usu & sumtione eorum vere praesens & efficax: ut in toto ministerio Evangelij & Baptismo per Spiritum sanctum communicet virtutem corporis & sanguinis credentibus, consociet & coniungat eos sibi insertos tanquam membra, pascat eos corpore suo ad vitam aeternam, abluat sanguine: non carnaliter & physice, sed Sacramentaliter & mystice, in Spiritu suo & fide, applicet eis sua beneficia, habitet in eis per Spiritum sanctum ex suo assumtum corpore, & sanctificet ac vivificet eos per eundem Spiritum, quo & naturam humanam assumtam, quam gestat in unitate personae suae sanctificat & vivificat, sicut inquit Paulus: In eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem tanquam a Domini Spiritu. In natura assumpta enim quasi exemplo proposito ostendit quomodo credentes sibi insertos sanctificet, quos effluvio ex eadem in eos Spiritu suo tanquam membra vivificat, sicut spiritu vitali ex corde effuso vivificantur membra corporis humani. Atque

ita

ita per spiritum sanctum habitat in credentibus etiam participatione naturae, ut
Cyrilli dictum habet: Sic fimus caro de carne eius, os ex ossibus eius. Si
autem Christus in vobis est, inquit Paulus ad Rom. 8. corpus quidem mortuum
est propter peccatum: spiritus autem vivit propter iustitiam. Quod si Spiritus eius qui
suscitavit Iesum a mortuis, habitat in vobis, vivificabit & mortalia vestra
corpora propter habitantem eius Spiritum in vobis. Hic est ordo & modus
sanctificationis ac vivificationis credentium, & consociationis atque copulationis
cum Deo patre, & filio Iesu Christo in Spiritu sancto per ministerium ver-
bi & sacramentorum, quod tradidit Christus ipse verbo suo: nec enim alios
Sanctificat credentes pater & filius: sed iustificatos id est receptos in gratiam
ex misericordia, & donatos remissione peccatorum propter obedientiam, iustitiam
& merita filii. Filius enim est λύτρον propitiator & mediator: sic & vitis
est, credentes sunt palmites. Hos sanctificat & vivificat pater & filius
per Spiritum sanctum, quem pater dat in nomine filii & per eundem, ut sit
cum eis & maneat in eis in aeternum. Credentes sunt membra Christi
& corporis Christi veri ac mystici quod est Ecclesia, templa Dei vivi, tem-
pla & membra Spiritus sancti. In hoc cognoscimus inquit Ioan. 1 Ep.
4 quod in eo manemus & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis.
Hanc credo scio esse veritatem Dei immutabilem & irrefutabilem in ha-
hac controversia de vera praesentia corporis & sanguinis Christi in sacra
ipsius Cena. Ab hac ergo quo modo dissuadere possim aut debeam, gra-
vissimas & maximas causas quas supra exposui cogitans, nisi cum periculo
salutis

salutis aeternae et praesentis non video. Te ergo iterum fili Dei Iesu Christe
crucifixe pro nobis et resuscitate toto precor pectore sanctifica me in
veritate tua: sermo tuus est veritas. Non deseras, non confundas, non
confirmas me: sed erige me propter nomen et gloriam tuam in testimonium
tuae veritatis et tuae erga me misericordiae, in consolationem Ecclesiae
tuae, in confusionem pertinaciter contradicentium veritati tuae, ut libere
tibi serviam tibi ac celebrem te cum sancta Ecclesia tua omnibus diebus
vitae meae. Converte ad agnitionem veritatis tuae errantes, et Spiri-
tu sancto tuo rege eos, ut uno consensu te celebrent Ecclesia tua per om-
nia saecula saeculorum. Amen

Caspar Peucerus D.

Haec scripta sunt testamentum meum: et
haereditas liberorum meorum, quam relinquo
eis ut sciant in qua confessione mortuus sim.
Ita quod ipsorum proprium est, id reddi eis
peto propter Deum in cuiuscunque manus
pervenerint

C P.

II TRIPLEX opinio de mutatione panis & vini

PRIMA eorum qui sub initia invectae huius novae doctrinae commenti sunt μεταβολὴν & μεταστοιχείωσιν seu conversionem physicam simplicem secundum essentiam & accidentia. Haec antiquissima.

ALTERA scholasticorum, quos manentibus ipsa & testimonio Pauli & Antiquitatis, accidentibus panis & vini necessitas coegit comminisci Transsubstantiationem, tanquam miraculosam conversionem substantiae unius in alteram, absque mutatione accidentium alterutrius, & quidem consistentium sine subiecto.

TERTIA eorum, qui volentes defugere ab suo dictamine commentum Transsubstantiationis, finxerunt quiddam tertium, Consubstantiationis: copulantes duas substantias corporeas in Christi definitione: & Christum natura humana spoliant omnibus proprietatibus humani corporis.

¶ Verba Christi vera

- aut identica praedicatione sunt: μεταβολήν / μετουσίαν / συνουσίαν: τρόπῳ τῆς ἑνώσεως ὑποστατικῆς, ἢ τε ἄλλως
- aut relatiua: ὡς ἐν τύπῳ ἢ συμβόλῳ ἢ ἀντιτύπῳ. Vel in aliis: ὡς ἐν σουμβόλῳ ἢ σχήματι

¶ Fundamentum harum opinionum omnium & Idolatria Ecclesiae Romanae: ut in illa dicitur. Praetextus: verba Christi: quae retinent sicut sonant

- μεταβάλλεται ἢ μεταβολίζεται: conversione simplici. Sed habent contra se Paulum, Antiquitatem, & Accidentia substantia sensui.
- μετουσιάζεται: sua prodigiosa & magica conversione substantiarum sine accidentibus. Sed habent contra se priora omnia, & plura.
- συνουσιάζεται: aut
  - Vere: si fingunt panis & corporis unionem hypostaticam.
  - Falso: si aliter corpus pani copulant.

Quia sine testimonio.

Ad Electorem Augustum

Danit E

Damit E. Churf. G. mögen deutlich im augenschein sehen und erkennen, worauff der grund der gantzen gewissheit stehet in beyden artikeln, So will ich denselben E. Churf. G. für die augen stellen, eynen ieden artikell, mit wenig worten.

In dem ersten Artikel von der vereinigung beyder naturn im Herrn Christo,

Ist diss gar unnd gantz gewiss, und jederman der etwas von dieser lehr verstehet, bekant und wissentlich, dz in der gantzen heyligen schrifft, kein zeugnüss, keyn, keyns durchauss zufinden ist, der jenen die wesentlichen eygenschafften der gottlichen natur im Herrn Christo; in denen diss ewige gottliche wesen stehet, unnd Gott allein warer Gott ist, und von allen Creaturn abgesondert und geschieden ist: allermassen wie die in Gott selber sindt, der Menschlichen natur im Herrn Christo, für sich selbst in sonderheyt und in abstracto, wie man pflegt zureden, zugemessen unnd zugeeignet werden: wie Doctor Jacob thut mit Eulycke und Schwenckfeld: Sondern durchauss einhellig redet die heylige Schrifft vom Herren Christo, als von eyner eyntzigen person, doch in zweyen unterschidenen, unvermengten und unzertrennlichen naturn, als waren wesentlichen ewigen Gott, und waren und wesentlichen menschen. Unnd alle die eigenschafften eyner jeden natur die gibt und zueignet sie nicht d' andern

natur

natür für sich, sondern der gantzen person und dem gantzen herrn Christo in concreto, von wegen der unzertrennlichen vereinigung der unvermengten und unvermischten natür in der eynigen person. Dieses ist auff den hohen generall Concilien zu Epheso und Chalcedon mit uberschwenglichem hohen fleyss unnd ernst durch die gantze heylige schrifft erforschet, erwogen unnd aussgefüret worden. Und ist d[er] gantze grund Unionis hypostaticae der beyden natür im herrn Christo wieder die inhabitationem oder assistentiam Nestorij: und confusionem oder conversionem Eutychetis. Da auch eyner were zu finden gewest: wurde sichs in die in 1100 Jharen seyd der Concilien nit verborgen haben biss auff diese Zeytt. Was aber abstractum und concretum sey, wissen junge knaben auch in schulen, die etwas studirt haben.

In dem andern artikell, von dem heyligen Abendmall des herrn Christi:

Ist gleicher weyss gar und gantz gewiss, und der glauben aussdrücklichen verlangst erweisen, das auch in der gantzen heyligen schrifft kein zeugnuss, keyn, keyns durchaus zu finden sey, das Christus die gläubigen leyblich und fleyschlich mit seynem natürlichen leybe speissen und leyblich und fleyschlich in Jhnen wohnen und wirken wölle: Allein was sich die papisten erstlich unterstanden haben zu erzwingen auss den worten der einsetzung des abendmalls: wird die offentliche

warheyt

warheyt der lehr Pauli des Apostels, und dem gantzen eynhelligen Con-
sens der heyligen Schrifft; Allayne ihre missbrauche und abgottereien
zuuorstellen. Den die gantze heylige schrifft durchaus zeuget, daz der
ewige Gott Vater und Sohn wollen wohnen und wircken in den glau-
bigen durch den heyligen geist; aber doch durch mittel seynes heylig
worts und Euangeliums und d Sacrament, noch laut und ver-
möge der gottlichen verheissungen und zusagen.

Diese beyde stuck sind unleugbar und unwiedersprechlich, und sind
doch der grund der gegenteyls. Warumb wollen den E. Churf. G.
Ihnen glauben, und Ihr Sehlen seligkeyt setzen auff menschen gedicht,
und zuvorn allbereyt sehr langst verdambte Schwarm und ketzereyen!
wider die offentliche, klare, gewisse, wollgegründete, einhellige war-
heyt der heyligen schrifft. Ach es wollen E. Churf. G. dass
zu hertzen und gemüet ziehen: Ich meyne es hertzlich und threulich:
ja, wie oben gesagt, Gott, der barmhertzige Gott und Vater, der mey-
net es ihr hertzlich und threulich mit E. Churf. G.: den so der-
selben durch meyn bekentnuss den weg zur warheyt zeygen will,
E. Churf. G. schlahen Ihnen nicht aus: Das ist mein threulichs
flehen und bitten.

C. P.

p. 665

Hac scripta germanica & latina, quae misi in manus Illustrissimi principis Do-
ci Saxoniae Electoris Augusti etc. exponunt confessionem meam de Iesu Christo
filio Dej Vero Deo & homine in Una persona: & de Vera eius praesentia in Coena
Sacra, quam certissimus sum esse aeternam & immotam Dej Veritatem, sicut
est voce filij Dej & per prophetas & Apostolos patefacta. Propter hanc amisi
omnia, quae in his terris habuj carissima. In hac, Deo adiuvante, perseverabo
usque ad finem huius miserae & aerumnosae vitae meae, & si ita Deo placuerit,
obsignabo eam morte mea, glorificans patrem aeternum Domini nostri Iesu Christi,
in Confessione filij Unigenitij, cui servio, socius passionum eius in Spiritu Sancto,
ut placeam per omnia patri aeterno, per & propter filium; cui & destinavi
atque consecravi Vitam meam, meque ipsum totum, & commendo ac trado
animam meam perpetuis gemitibus in horas & momenta expectans beatum,
laetum, & salutarem exitum seu Vitae seu Carceris, sicut ipsi placuerit. Cer-
tus sum enim nihil mihi casu aut temere accidisse: sed omnia Dei volun-
tate sic evenisse, ut ipse glorificetur. Certus sum etiam me Deo curae esse
me diligi, regi, servarj, custodirj, eripi, & liberari a solo Deo. sicut dixit
animae meae Voce Esaiae prophetae: Servus meus es tu, Ego elegi te, &
non abieci te. Noli timere: quoniam tecum Ego sum. Ne declines: quoni-
am Deus tuus Ego sum. Confortavj; auxiliatus sum tibi: suscepi te
dextera justi mej. Ecce confundentur & erubescent omnes qui contradicunt tibj.
Erunt quasi non sint. Peribunt omnes qui contradicunt tibi. Quaeres
eos

eos, et non interries: quoniam Ego Deus tuus sum, apprehendens manum tuam & dicens tibi, Ne timeas quoniam Ego adiuvi te, Noli timere vermis meus, quoniam ego auxiliatus tibi. Ego Redemptor tuus sum sanctus in Israel. Iu-dicium itaq. de causa, justitiam, & vindictam omnem commendo Deo justo judici & vindici, & filio Dei dominanti in medio inimicorum suorum, cuius est & causa & vindicta. Ego vero inimicis meis ex animo condono in-jurias omnes quibus me oppresserunt, & oppressum affecerunt, Et oro Deum toto pectore ut & ipse his condonet eis, & convertat ac sanet eos. Si quos ego offendi, peto & ut ipsi vicissim condonent mihi errata mea. Atq ita me Deo commendans vobis dilectissimis liberis meis relinquo hanc confessionem meam Testamenti loco, ut sciatis in qua fide clauserim finem vitae meae: Et Deo vos commendo per & propter filium unigenitum, ac praecipio vobis ut mandatorum meorum sitis memores. Benedicat vobis Dominus & custodiat vos: ostendat vobis vultum suum, & benedicat vobis: Conver-tat super vos vultum suum, & det vobis pacem. Amen.

AD THEOLOGOS.

Vobis pastoribus gregis Domini opto precorq. ut Deus aperiat tandem oculos vestros. Cur enim in tam clara & diuturna luce doctrinae coelestis evangeli-cis, & pergitis tanta rabie & atrocitate defendere doctrinas obscurantes ve-ritatem & gloriam filij Dei: & stabilire tam multiplicem idolatriam, tam multiplices abusus & profanationes sacrae coenae? Cur enim contaminatis nomen

nomen, gloriam, autoritatem & mandata hominum, Nomini, Gloriae & Autoritati Christi, & mandato seuerissimo patris de audiendo filio? Cumque pugnabitis non pro Luthero, quia Lutherus autor non est, sed pro commentis & idolis pontificijs contra Christum: & docebitis homines colere Deum in mandatis & doctrinis hominum, in manifestam contumeliam Christi. Resipiscite. Osculamini filium, & fugite idola. Requiret Dominus animas omnium suorum de manibus vestris. Aperite oculos.

DE MEA INNOCENTIA.

Inimicis meis de calumnijs, quibus oppresserunt & deformauerunt me innocentem, respondeo: Non sum melior Domino & Redemptore meo Iesu Christo, & sanctis eius prophetis, Apostolis & Martyribus: qui ijsdem artibus eodem modo in confessione veritatis oppressi sunt. Deus scrutator cordium scit, an cogitauerim, imo somniauerim unquam seditiosum aut perfidum aliquid, nedum tentauerim. Cur me nunc ita oderunt propter confessionem constantem veritatis, cuius consilij fauore me petiuerunt, cum me diligerent? Sed haec ita fieri oportuit ut demonstraretur ei veritas confessione mea, in testimonium aduersus pertinaces aduersarios. Innocentiae meae iudex & vindex est Dominus. De consilijs vero ad me perdendum susceptis respondeo verbis Hieremiae prophetae: Ecce ego in manibus vestris sum: facite mihi, quod bonum

bonum et rectum est in oculis vestris: Verumtamen scitote & cognoscite. Quod si occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vosmetipsos & provinciam hanc, & habitatores eius. In veritate enim misit me Dominus ad vos, ut loquerer in auribus vestris omnia verba haec. Idolatras, Nestorianos, Eutychianos, Ubiquistas, Transubstantiatores, Consubstantiatores, judicabit Dominus.

Das Schreyben an meynem genedigsten herrn, den Churfürsten zu Sachssen etc.

p. 654

Durchlauchtigster, hochgeborner, genedigster Churfürst und herr: Von aller tiefs-
Danck ich von grund meynes hertzens dem barmhertzigen Gott und Va-
ter, durch seynen lieben Sohn Jesum Christum, das Er mein gebet erhöret,
und E. Churf. G. hertz dahin bewegen hat, von mir genedigst anzu-
nehmen und zu erkennen die ursachen so mich zwingen und dringen bey
der erkanten warheyt zu bleyben: und bitte mehr mit höchsten seufftzen
aller meyner krefft, Er wölle ferner E. Churf. G. regiern und füren,
diese ursachen rechtschaffen und hertzlich, wie die warheyt im grunde an
sich selber ist, zu betrachten, zu erwegen, und zu beherzigen: so werden
E. Churf. G. befinden, was darauff stehet. Zum andern
danck ich auch E. Churf. G. zum untertheinigsten und demütigsten
alß ich immermehr vermag und kan, das Sie mir diese gnad er-
zeygen: und bitte abermals den barmhertzigen Gott von innigkeit
meynes hertzens, Er wölle dieses sein werck, darauff die rechte er-
kentnuß und ehre seynes lieben Sohnes ~~stehet~~ Jesu Christi fürnem-
lich stehet, außfüren glücklich und seliglich, wie ers angefangen hat,
zu offenbarung, erklerung und bestetigung seyner warheyt, zu
seynem ewigen rhum, ehr und preiß: und zu vieler frommen
Christlichen

Christlichen hertzen trost und stercke, ewige freude, und seligkeyt. Amen.

Das Ich nichts anders ansehe und suche, den allein und bloss die ehr und die warheyt Gottes, zu meyner selen seligkeyt, und vieler fromen hertzen trost, daruber Ich auch alles verlassen hab was Ich auff erden gehabt habe, und meyne arme kinder mutterloss worden, und inss armut und elend gesetzt sindt: das wird mir Gott der ein hertzkundiger ist am iungsten tage zeugnuss geben: und zweyfel auch nicht er werde es noch in disem leben thun seyner warheyt zu bestehen.

Damit aber E. Churf. G. recht gruntlich erkennen mugen den grundt der zwyspalt in beyden articklen, die beschwerlichkeyt der sachen, die dringenden und zwingenden ursachen meynes christlichen vorsatzes: So hab Ich erstlich die ursachen in eyner deutsche schrifft, schlecht und einfeltig mit erzehlung etlicher warhafftigen oder doch kurtzen historien gefasset. Darnach hab Ich eben diese ursachen in eyner lateinischen schrifft erzehlet ohne die historien, und kurtzlich: doch mit etwas mehr erklerung der hauptpunct: Den Ich die historien furnemlich hab E. Churf. G. nit schreiben wol-len; wiewoll weitleufftiger davon zuberichten were. Zum dritten damit E. Churf. G. sehen dz Ich nichts auss verstockter blindheyt, auss angemaster vermessenheyt, oder aus mutwilliger halsstarri-keyt thue, Sonder das die warheytt in beyden Artickeln an Ihr selbst so offenbar, klar und gewiss ist, dz Ich nicht daruber kan-

60

So hab ich die punct der streitts, vnd die lehr in beyden artikeln aus
dem grund herausgefüret deutlich, so viel mir Gott gnad verlihen
hat durch seynen heyligen geist, in diser meyner grossen vnd täglich zu
nehmenden leybs schwachheyt, einsamkeyt der gefängnuss, mangell vil
beyer bücher, darauss ich mich nöttiger hülff hette erholen sollen. Vnd
habe von wegen der gegenlehr der beyden herrn doctorn, D. Iacobs vnd
D. Volmaiers zugedenkhen nicht umbgehen können: welchs ich sonst
villeber hette wollen vnterlassen. Darumb bitt ich Ch.
Churf. G. zum vnterthenigsten Sie wollen es nicht anderst dan gnedigist
verstehen: dan es von mir nicht zu ihrer verkleynerung, sondern zur er-
klärung der warheyt geschehen: vnd habe ihre reden erhobet wie sie ge-
fallen sinndt. Ob nun diese meyne schrifften nicht
so vollkomlich, auch nicht so fürsichtig vnd bedächtig möchten gestellet
seyn, als es woll die wichtigkeytt der sachen erfordert, Meyner schwachheyt
aber zuschreiben vermöglich ist: so bin ich doch dess gantz gewiss, so so ge-
wiss ich bin dz der ewige Gott vnser wahrer Gott ist, wie er sich
durch seynen Sohn Jesum Christum offenbaret hat: das es, sag ich, die
ewige einfeltige, bestendige, vnwandelbare, warheyt Gottes ist, da-
wider mit grund vnd warheytt nichts wird noch mag auffgebracht
werden auss zeugnuss der heyligen schrifft, die auch wider den

Teufel und die pforten der hellen bestehen und blyben werdt. Dan was ca-
villiert, wol gedeütet, verkert würt: ficht mich nichts an. Es kan nichts
so woll geredt werden: man kan woll deuten, verkeren, sophistiziren, oder
wie Ichs nennen soll: Die warheyt aber bleybt dennoch und bestehet: man
versuche darwider was man wölle. Und da mir Gott meyn leben fristet
und durch E. Churf. G. meyner gefängnüss mich erledigt: darumb Ich
abermall E. Churf. G. zum unterthenigisten flehe und bitt, daß Ich mich
durch die hulffe Gottes erholen mag, beyder an schwachheyt meynes leybs,
mit wartung meyner kinder, und der gedächtnüss in büchern, wurdet
E. Churf. G. das befehlen: so will Ich diese warheyt in beyden arti-
keln von zeyten zu zeyten außführen; anzufangen von Christo und den
Aposteln: dan in beyden artikeln die warheyt hell und klar ist.
Der erste Artikel ist in der ersten kirchen hart gestritten und gefochten
worden, und darumb deste richtiger und fleyssiger erklert worden.
Der ander aber vom Sacrament hat in der ersten kirchen gar und gantz
kein zweyffel und streytt gehabt: sondern ist erst verdunckelt und
gefochten worden umb die achthundert Jar nach Christi geburt. Will
auch in andern sachen, belangend diesen streytt vom Abendmal des herrn
E. Churf. G. gar feyn eynen andern und waren bericht thun, dan von
Doctor Crellen geschehen, der wider gewissen handelt. Die
andern

andern thuns auß unwissenheyt, E. wayß es anders. Gott gebe dz er sey-
ne sünde erkenne. E. wöllen auch E. Churf. G. gewißlich und
gentzlich darfür halten, dz mich der barmhertzige Gott erstlich auß
meyner tödtlichen kranckheyt vor sechs Jaren, da Ich zum drittenmall
nyngefallen, unnd biß in todt allemall gelegen bin, Darnach diese fünff
Jar meynes grossen elendts so offt in eüsserster schwachheyt dem Todt an-
genscheinlich auß dem rachen gerissen, allayn durch seyne krafft und
allmacht, und mich in dieser meyner leybs schwachheyt von natur über
alle natürliche ursachen gesterckt und erhalten hatt, Auch nunmehr E.
Churf. G. Ir hertz gerürt und gewendet hatt, die ursachen meynes
fürsatzes zu erkennen: fürnemblich und allayn dieser ursachen halben, dz
durch meyn bekentnüß E. Churf. G. sollen angeweisen unnd gelaitet wer-
den auff den weg der warheyt. Darumb bitt Ich E. Churf. G.
umb Gottes willen, umb die Ehre des herrn Christi, umb E. Churf. G.
zeitliche wolfarth und ewige seligkeyt, die wollen diese meyne erklerunge
und bekentnüß nicht verachten, nicht verstossen, noch außschlagen: sonder
mit fleyß erwegen, lesen unnd beherzigen. E. wolle E. Churf. G.
nicht auff meyne person sehen, darumb dz Ich professoris kein Ehe-
leyb bin: sondern auff die blosse warheyt Gottes an Ir selbst.
Gott gebe seyne gnade wann E. wille, und bringe für und zu

mittel

mittel und werkzeuge, wann Er wolt. Und da der Artikel von der Verei-
nigung beyder naturen in Christo wolte E. Churf. G. zu hoch und zu
frembde seyn: denn die termini so darinnen gebraucht werden nichts
gelaufftig sind als in den andern artikeln, darumb dz E. zu un-
sern zeyten nicht ist gestritten worden. So wolle doch E. Churf. G.
den andern vom Sacrament lesen und fleyssig betrachten, der an ihm
selbst lichter und bekanter ist. Oder wolle die beyde durch eygnen
gelerten, verstendigen Theologen rechtschaffen deutschen lassen. Ich
habe sie deutsch zu schreyben mich unterstehen nicht dürffen: denn ich
darinnen nicht geübet bin. Darnach bitte ich
gleicher weyss, wie itzund geschehen ist, es wolle mich E. Churf. G.
über dieser bekantnuss der warheytt nicht unterdrücken: noch in die-
sem elendt, schwacheyt und gefengnuss verterben, unnd also abschwächen
lassen, das ich niemand auff erden mehr nütze sey. Gott weyss es
das es mit mir auffs eusserst und auff die letzte kommen ist;
Wie kan es auch anderst seyn? sintemall ich nun so lange zeyt key-
nes menschen hülff noch rath, keyn trost, keyne wartung, keyne warm
notturfftige medicin von kräncken, oder sonst keyne reinigung des
leybs oder haupts, ja nicht ein fussbadt: nicht nadel unnd faden zu
besserung der kleyder, durch keyn flehen und suchen hab erbitten konnen.
und

Vnd wehre mir in diser schwachayt sollichs biß daher außzustehen vnmüg-
lich gewesen: da mich Gott nicht erhalten hette vnnd gesterckett.
Ich bitt E. Churf. G. wollen mir es genedigst zu gut halten: War-
umb mugen mir doch E. Churf. G. so beschwerlichen vngenedig seyn
vnd mich armen, elenden todten menschen mit so langwiriger gefäng-
nuß so vielfaltig ängsten! vnd so jämmerlich vnd erbärmlich mey-
nen armen Cörper außzehren! Der Ich erstlich nichts suche noch gesucht
habe dan die Ehr vnd warhaytt Gottes: vnnd gebe Gott was Ich Ime
schuldig bin vnd leisten muß, nach seyner erkantten warhayt, vnd seynem
ernsten vnd strengen beuelch, bey verlust meyner edlen seligkayt: da
Ich nicht fur uber kan. Zum andern Das Ich E. Churf. G. liebe vnd
ehre nechst Gott fur allen menschen auff erden, vnnd dieselbe gelobet
gepreist vnd gerhümet habe, mehr den die von keynen menschen auff
erden sind gerhümett worden: Suche auch nichts den derselben dohlen
seligkayt. Ach, es wollen es E. Churf. G. beherzigen, vnd mich
vber der warhaytt Gottes, meynes ubrigen armen lebens nicht berauben,
Noch sichselben, Ihre nachkommen, vnnd diese landt mit meynem vnschul-
digen todt beladen: Den Ich ihr nicht fur uber kan: vnnd kann vnd
soll mich von Gott vnd seyner erkanten warheyt nicht entbrechen.
Da aber ihr E. Churf. G. durch diese, klare, helle, vnwendere
sprüch

streckliche warheyt Gottes, auch durch keyne mittel meynes und meyner
armen verlassenen, verstossenen, verarmbten Kinder, underthenigsten
flehens und bitens solten zu erweichen und zu genad und barmhertzi-
keyt zu bewegen seyn: muss Ich gedencken es sey der will Gottes; und
well mich auch wie bissanhero geschehen, an die genade und barm-
hertzigkeyt Gottes, und an seyne erkante, gewisse, unzweyfelhafftige
warheyt, durch hulff und trost des heyligen geists halten, bey
der beharren und bleyben, und mit gedult erwarten, wan es der barm-
hertzige Gott mir mir schicken wirdt: dan Ich gar und gantz
nicht zweyffel, so schwach Ich bin, er werde es aussfuren zu ey-
nem glückseligen, frölichen, seligen ende; zu seynen Ehren, die Ich
allein suche, zu vieler frommen hertzen trost und stercke, zum
zeugnuss seyner warheyt, und zu meyner selen seligkeyt.
Ich habe in disem meynem Creutz, durch hulff des heyligen gey-
stes: dan In meynem vermegen und krefften ist solchs nicht:
teglich dem barmhertzigen Gott und vater, der mich wol deheymen
gesucht, und doch nicht verlassen hat, Darnach E. Churf.
G. allen gehorsam mit aller gedult geleistet: well es durch
hulff Gottes noch thun: Und nicht auffhoren für E. Churf.
G. zu bitten, der barmhertzige Gott wolle E. Churf. G: er-
leuchten

liechten mit dem erkantnuß seyner warheytt, und auß der gfähr
der ewigen verterbnuß herauß reyssen, und für allem übell, für al-
ler gfahr leybs und der seelen gennedigklich behüten. Ich bin
kein prophet, understehe mich auch keynes prophezeyens: Aber das kan
Ich E. Churf. G. gewiß sagen und betheuren, daß dise warheytt
wie Ichs E. Churf. G. dargethan und außgeführet habe, bleyben
und bestehen wirt in ewigkeytt; und es werden die E. Churf. G.
nicht außtilgen. Darumb wollen E. Churf. G. woll bewegen
und betrachten, was derselben darauff stehet, da sie dise warheyt
ferner verfolgen würden. Ich meyne es threulich von grundt meynes
hertzen: und haben E. Churf. G. woll zuerachten daß Ich nichts anders
suche, denn die warheyt und Ehre Gottes, und E. Churf. G. see-
len seligkeyt. Was habe Ich mehr darvon denn das Ich ins
gefengnuß biß auffs eusserste geängstiget werde? Meyne armen
Waysen aber werden darüber zu Bettlern. Aber weill Ichs gewiß
bin, das es die warheytt Gottes ist: soll Ich Ihr zeugnuß geben,
die bekennen, und dabey bleyben, Und darüber leyden was mir
Gott zuschickt: der mich auch über mein vermögen nicht beschwe-
ren wirdt. Darumb sag Ich nochmalls Ich meyne es hertzlich und
threulich

threwlich: Vnd Gott meint es vielmehr veterlich vnd threwlich mit E. Churf. G., eben in diesem das Er E. Churf. G. den weg der warheyt durch mein bekentnüß weyset. E. Churf. G. wöllen es vmb Gottes vnd Ihrer selbst eigen seligkeyt willen nicht ausschlagen, nit verachten, viel weniger verfolgen. Gott erbarme sich vnser aller, vnd erhalte die warheyt, vnnd erleuchte E. Churf. G. Ihr hertz zur erkentnüß der warheytt, vnnd zur ewigen freud vnnd seligkeyt Amen. Datum Leipzig: in meyner grossen schwacheytt den 27 Julij

E. Churf. G.

Armer, Elender: der Pleissenburger gefangener
Caspar Peucerus D.

Ich bitt auch vnterthenigst E. Churf. G. wollen mirs zur gutt halten genedigst, das alles so vbell geschriben: Den Ich schwacheyt halben besser nicht habe schreyben können ——.

Quicunque momento admonentes mihi docuerint me autoritate & testimo-
nijs scripturæ sacræ hæc quæ sequuntur, discedam à mea sententia. nimirum,

In priore articulo de Unione hypostatica duarum
naturarum in Christo Redemptore nostro.

Si proferant testimonia ex scriptura sacra, quæ doceant τὰ ἰδιώματα
χαρακτηριστικὰ τῆς οὐσίας, seu proprietates essentiales unius naturæ in
Christo seu diuinæ seu humanæ tribui alteri naturæ absolute seu in abs-
tracto, & non in concreto, toti personæ: Et hoc posito, quod omnia quæ sunt
diuinæ naturæ in Christo sint communicata humanæ sive in eam effusa:
quod sit discrimen in persona Christi inter formam Dei quæ est æqualis
Deo, & inter formam serui quæ exinaniuit seipsum factus in similitudi-
nem nostram habitu inuentus ut homo?

In altero articulo de Vera præsentia corpo-
ris et sanguinis Christi: primum in pane
et Vino: deinde in sumente panem & Vinum.

Primum de pane et Vino. Si doceant autoritate et testimonijs scrip-
turæ sacræ: Paulinæ interpretationi verborum Christi, & cum hac con-
sentienti interpretationi totius primæ & purioris Ecclesiæ, anteferendam
esse nouam & alienam à Veritate Euangelica, ac pluribus quam octingen-
tis annis posteriorem interpretationem pontificiam, ac demonstrent ex
scriptura, panem substantia esse corpus, Vinum substantia esse sanguinem

Christi

Christi. Et non relative, ut Paulus interpretatur inquiens: Panem esse communicationem corporis, poculum esse communicationem sanguinis Christi. et ore manducari panem, bibi ex poculo vinum pariter a dignis & indignis sumentibus, seu ut proxima temporibus Apostolorum Ecclesia est interpretata, Panem esse corpus, Vinum esse sanguinem Christi, in typo, antitypo, & symbolo, ut Graeci loquuti sunt, Nicaena Synodus, Clemens, Irenaeus, Basilius, Nazianzenus, Macarius, Theodoretus &c. vel in figura & signo, ut loquuti sunt Latini, Tertullianus, Augustinus, Prosper &c. Idem enim et Pauli & posteriorum sensus, eadem est interpretatio. Et tota haec controversia consistit in his duabus quaestionibus: Primum, Utrum panis et vinum sint substantiale et reale corpus & sanguis Christi, an vero mysticum & sacramentale? Deinde, Utrum Christus pascat sumentes corpore suo & sanguine carnaliter & physice: An vero sacramentaliter & mystice, in spiritu & fide? An utroque modo?

Deinde, ubi omnino contra Paulum retinuerint verba Christi eo sensu quo sonant. Si rursus doceant testimoniis & authoritate scripturae sacrae cum pontificiis, Aut fieri conversionem miraculosam substantiae panis & vini in substantiam corporis & sanguinis Christi, manentibus accidentibus panis & vini, abolitis proprietatibus corporis Christi essentialibus? aut fieri Unionem hypostaticam panis et corporis, vini & sanguinis Christi, abolitis rursus omnibus proprietatibus veri corporis Christi. Aliter .n. constare & retineri veritas verborum non potest, nimirum ut dicatur Panis esse

corpus

corpus Christi, nisi horum duorum modorum alterutro. Tertio, ubi non
retinuerint verba sicut sonant, sed affingant interpretationem illam consubstan-
tiationis, quod in, cum & sub pane sit corpus Christi: Si doceant authoritate
& testimonijs scripturae sacrae haec tria. Primum: quod eadem sit vis & aequi-
pollentia, idem sensus harum propositionum, Panis est corpus, Vinum est sanguis.
Et; Cum, in, sub pane est corpus; Vino, sanguis? Manifestum enim esse in
his antithesis, differentiam in infinitum, scilicet ut differre necesse est Identi-
cum & Synecdochicum, clarius est luce meridiana. Secundo: quae &
qualis sit connexio, copulatioque corporis Christi cum pane, Vinique cum sanguine?
Utrum sit hypostatica, sive qua verba nuda negarunt esse vera sicut so-
nant, An non sit nova & hypostatica? quomodo fiat? quando? & quousque
duret? quo usu & fine? qua consolatione sumentium? quove testimonio?
Nam si ad salutem & usum hominum instituta est, necesse est ut habeat
testimonia scripturae. Si nulla habet: ad quem usum flagitatur & de-
fenditur tanta rabie, contra scripturam? Tertio: Quomodo ve-
rum, naturale & essentiale corpus Christi distribuatur in coena sacra, si
nullas veri & naturalis corporis proprietates habet, si nec circumscriptum
est loco, nec visibile, nec tactile? At scriptura Christo verum corpus
tribuit. figmentum praesentiae corporalis aut destruit Christum verum homi-
nem natura, si fingatur ubiquitas, aut affingit ei corpus Parthenium quod
nihil est

nihil est, et spectrum cum fiat si ubiquitas removeatur: aut Christus verum habebit corpus, non tamen verum distribuit. Hanc ἀντιδοξίαν ergo continent in precipuo articulo fidei de Christo.

Secundo: Si iidem de homine seu de sacramento panem & vinum, aut aliquin; Si ergo hi proferant testimonia ex sacra scriptura, non multa, sed unicum tantum in his erroribus, quod doceant Christum nolle habitare in credentibus corpore suo & non spiritu suo, & velle eos pascere carnaliter & capernaitice, & non spiritualiter corpore suo: aut velle id facere utroque modo, spiritualiter & carnaliter. Hoc ergo si me doceant uno atque altero testimonio scripturae sacrae: non enim requiro multa: cedam, revocabo, & tacebo. Sed cum certus sim in omni aeternitate nulla eos testimonia prolaturos esse patrocinantia his ipsorum erroribus & haeresibus: obtestor eos propter gloriam filii Dei ut desinant defensionem & confirmationem mendacii manifesti, idolatriae multiplicis in utroque articulo, multiplicium abusuum Caenae Dominicae, autoritatis & gloriae hominum, anteferre veritati manifestae verbi Dei, vero cultui & gloriae filii Dei Iesu Christi, vero & salutari usui sacrae coenae; & obtestor Illustrissimum principem Electorem, ut sit memor secundi psalmi. Fides nostra niti debet verbo Dei non humanis figmentis, aut decretis: non humana autoritate. Et Petri Apostoli dictum citatur a Clemente: οὐδὲν ἄλλο [illegible] λέγοντες. Nihil dicimus sine testimonio scripturae. Si hoc non fecerunt Apostoli, quid nobis sumimus? Testimonia scripturae requiro.

O magne, ô sancte, ô juste, ô fortis, ô Verax ô fidelis Deus, Iuste judex & vindex, ô pater dilectissime in filio dilectissimo Domino meo, fratre, Mediatore & salvatore Iesu Christo: Respice tandem propitijs et paternis oculis servum tuum, orphanum, & vermiculum tuum, & miserere mei atq. exaudi me, quoniam unicus inops & pauper sum ego: Miser, infirmus spiritu & corpore, viribus omnibus exhaustus, abiectus, contemptus, conculcatus, infestus omnibus opprobrium omnium, datus oblivioni ex cordibus omnium amicorum meorum, sterili & muto carcere conclusus, spoliatus omnibus ornamentis & praesidijs humanis, desertus penitus & desperatus, in summis angustijs, sine omni consilio, solatio, auxilio humano, sine omni spe auxilij humani & liberationis per media humana. Commoveantur ergo super me tandem viscera tuae paternae misericordiae, et conversus ad me exaudi & suscipe vocem fletus, clamoris & obsecrationis meae. Propter te mortificor tota die: propter te aestimor sicut ovis destinata mactationi: quia te deserere, & confessionem veritatis de filio tuo unigenito, Domino meo Iesu Christo abijcere non volo. Quousq. obsecro oblivisceris miseri, & continebis in ira misericordiam tuam? Quousq. silebis ad anxietates & lacrymas meas, & surdus eris ad vocem clamoris mei, qui continuis penitus exhaustus? Expergiscere tandem, & exaudi servum tuum clamantem ad te tam diu, & tam anxie & deprecantem toto corde suo pro veritate & gloria, & pro Ecclesia filij tui:

pro

pro mea liberatione & omnium qui affliguntur propter nomen tuum. Quousque
sines tua manifestae Veritati, in tam clara & diuturna luce doctrinae filij
tui anteferri doctrinas hominum, obruentes Veritatem & gloriam filij tui, Domi
ni nostri Iesu Christi! & stabilientes multiplicem idolatriam, & multiplices
abusus ac prophanationes sacrae Coenae? Quousque sines nomen, gloriam, au
toritatem, et mandata hominum pluris fieri quam nomen, gloriam & autoritatem
filij tui, & Apostolorum tuorum, & tua severissima mandata de audiendo
filio! Quousque colent te hac terrae mandatis & doctrinis hominum, in con
tumeliam filij tui! Quousque repelles & disperges in ira tua servos tuos
in contumeliam tuam, filij tui, & Veritatis tuae? Peccavimus, Peccavi
mus, Peccavimus: peccata nostra sicut Venti dissipaverunt nos, & fecerunt
Vastationes istas, quoniam iram tuam provocavimus, & cumulavimus pecca
ta nostra summo & atrocissimo scelere, in abnegatione Veritatis tuae. Sed
tu Domine Deus es miserator & misericors, patiens, longanimis, multae
misericordiae & verax. Recordare itaque Domine in ira misericordiae tuae.
Recordare quale figmentum nos simus: quod pulvis simus: lutum tuum
et opus manuum tuarum. Tu es Deus: Tu formator: Tu pater noster:
Recordare ergo in ira paternae misericordiae tuae erga nos filios tuos, non
hostes tuos. Sed imbecilla & fragilia vasa & organa misericordiae tuae.
& propitiare peccatis nostris: & convertere ad nos pro paterna benevolentia
tua, ostende nobis faciem tuam, erue & congrega nos iterum. Ut
Con.

confiteamur nomen tuum, & exultemus in laudibus tuis. Non auertas obsecro à nobis misericordiam tuam: Non discedas à nobis: Non auferas lucem doctrinæ et Veritatis tuæ penitus ab Ecclesijs & scholis harum terrarum, & ab illa inprimis, quam tu elegisti & protexisti ab initio, quæ fuit habitaculum domus tuæ & locus tabernaculi gloriæ tuæ, in qua est inuocatum & glorificatum nomen tuum: quam plantauit dextera tua. In tua manu, in tua potestate sunt corda principum, & omnium qui sunt in eorum consilio & ministerio: Tange corda eorum, ut conuertantur ad te, in agnitione Veritatis tuæ, & sana eos in multitudine misericordiæ tuæ, secundum consilium voluntatis tuæ. Destrue regnum, potentiam, opera, artificia & conatus Diaboli: Reprime spiritum mendacem & homicidam, & prohibe ne progrediatur ulterius, ne perficiat & compleat quæ molitur. Expergiscere obsecro Domine, accelera ad judicium. Judica causam: Vindica gloriam: Assere veritatem filij tui unigeniti, cum illustri testimonio tui judicij de veritate tua & justitia tua. Vincat tandem ac triumphet Veritas & gloria filij tui de confusis & subefactis omnibus qui pertinaciter aduersantur. Recordare tandem & servi tui in tam diuturnis carceribus & afflictionibus deficientibus spiritus & & corporis viribus in horas & in momenta. Eripe me obsecro, & libera me ad alterutram vitam ituram, præsentem vel æternam, secundum consilium voluntatis tuæ, ut vel in Ecclesia cœlesti te coram in æ-

terna

terna vita lætus aspiciam ac celebrem, vel in hac vita glorificem te Confessio-
ne filij tui Unigeniti, organum & templum castum, sanctum & salvum Spiri-
tus sancti tui, et testis ac præco Veritatis et mirabilium tuorum, omnibus die-
bus vitæ meæ, et deinceps in æternum. Si vis me tibi superstitem esse, educ
me de carcere, obsecro: redde me Ecclesiæ tuæ: Redde me meis miseris &
dispersis orphanis: & sanctifica nos Spiritu sancto tuo, ut Congregati servia-
mus tibi in iustitia & sanctitate vera, confitentes nomen tuum, te glorifi-
cantes, tibi gratias agentes, & celebrantes tuam immensam & inexhaustam
misericordiam omnibus diebus vitæ nostræ, per & propter æternum, Unigenitum
& dilectissimum filium tuum, Dominum nostrum Iesum Christum, qui tecum
vivit & regnat per omnia secula, seculorum A M E N.

CCC

p. 654 – 672

Durchlauchtigster, hochgeborner, genedigster Churfurst und herr. E.
Churf. G. sag Ich abermals unterthenigsten danck zum hochsten fur die er-
zeigte gnad und barmhertzigkeit, das die meynen armen kindern genedigst
zugelassen haben mich durch schrifften zu besuchen, und bey mir wegen mey-
ner gelegenheyt und notturfft sich zu erkundigen. Der Allmechtige Gott
vergelte es E. Churf. G. wiederumb, hie zeytlich und dort ewiglich.
An E. Churf. G. abermals zum unterthenigsten und flehelichsten zu
suppliciren hatt mich verursacht nicht allein meyn elend, da Ich gantz
und gar Gott befohlen habe, sondern viel mehr das wiergen und anhalten
des barmhertzigen Gottis in meynem hertzen, durch meyne unterthenigste
threuste, hertzliche sorgfeltigkeyt fur E. Churf. G., die E. Churf. G.
endlich entpfinden und erkennen werden. Gott gebe zur seligen stunde.
Welchen der threue Gott mich erholet, und welchen brauchen will, der
wird der aussgang geben. Da er mich aber uber und wider alle
menschliche und naturliche mittel, allegen, biss daher erhalten hatt, und
seyne macht und krafft in meyner grossen schwachheyt beweyset.
Das ist ja augenscheinlich. Das Er mir auch alss ein genediger barm-
hertziger Gott und vater nicht allein mein leben fristet, sondern
auch

Durch meyn emssiges, unnachlasslichs gebett in meynem hertzen, durch
erscheinung des liechts der erkanten warheyt, lebendigen trost wir-
ket, mich täglich lehret, erfrewet, und lebendig machet, das entpfin-
de Ich alle augenblick: und kan nicht umbgehen diese grosse unaus-
sprechliche gute und barmhertzigkeyt Gottes, wegen meyner schwachheyt
auszureden, gegen E. Churf. G. zu ruhmen, nicht allein darumb, dz
Ich solichs schuldig und pflichtig bin aus danckbarkeytt, sondern auch
E. Churf. G. zum exempel und trost, dieselbe zuerwecken, zuge-
winnen und zubringen zum erkantnuss der warheyt, und forderung
der Ehre des Ewigen Gottes, unsers herrn und seligmachers Jesu Christi,
darumb Ich leyde. Das Ich warheytt schreybe, das ist am tag
und offenbar, nur eynem yderman der mich sihet, und mit mir
umbgehet: wiewoll deren wenig. Da E. Churf. G. solten
des von mir aller dinge, wie es an ihm selber ist, bericht werden:
so wurden E. Churf. G. in der warheyt befinden, das es nicht men-
schen werckh, sache oder gedancken, sondern Gottes sonderlich werck
und schickung ist, und seyn genedige gabe und verleyhung: und wur-
den mit mir zum hochsten erfrewet werden, und mit hochstem
danck,

Danckbarkeyt gegen Gott dieselben erkennen, loben und preisen, und sich
sie viel deste ehe und mehr zu dem Sohn Gottes, und seyner warheit
bekheren und wenden. Ich will, ob Gott will, die zeyt meynes lebens
und dort in ewigkeyt darfür dancken. Aber ietziger zeyt will Ich
nicht nachlassen zu Gott zu flehen und bitten für E. Churf. G.,
das Er derselben Ihr hertz mit dem erkantniß der warheyt erleuchten,
zu seynem Sohn unserm Herrn Jesu Christo dem Herrn aller herren, dem
Könige aller Könige wenden und bekheren; zur foderunge, schütz und
schirm der offenbarten hellen warheyt erwecken, und E. Churf. G.
diese hochste und gröste ehr für allen potentaten auf erden gönnen wolle,
Das durch derselben ernstliche beforderung erstlich gewehret und ge-
steuwert werde der verdambten, schrecklichen blasphemien so Doctor
Jacobus Andreä führet, wider den Sohn Gottes, auß vernewerung
verlanter und verdambter abgöttischer blasphemien für so viel hundert
Jharen. Zum andern: Das die beschwerliche, betrübte und schedliche
spaltung in dem Artikel des heyligen Abentmalls unsers lieben Herrn
Jesu christi; möchte durch Christliche, rechtschaffene, ordentliche, war-
hafftige, gründliche erklerung erörtert und uffgehoben werden,

zur

zu rettung der ehren und warheyt unsers lieben herrn Jesu christi,
von dem papistischen ungründlichen gedicht, und der abgöttischen ver-
fluchten papistischen meß, und viel falschen andern mißbräuchen,
dadurch seyne ehre ihm geraubet, und der rechte brauch des Sacra-
ments verdunckelt, gestopft und prophaniert wirt: Zu trost und
sterck der irrigen betrübten gewissen, die zu Gott umb sein licht
und zeugnus der warheyt seufftzen, deren unzehlich viel sind: Und
zu abwendung der schrecklichen verfolgung der unschuldigen
Christen, in vielen frembden konigreichen, aber sonderlich bey den
benachbarten. Und bitte E. Churf. G. abermals zum
unterthenigsten, hochsten und embsigsten, und flehenlichsten, E.
Churf. G. wolle den von Gott angewiesenen weg der warheyt,
und mein so treulichs, hertzlichs, sorgfeltiges bitten und flehen
nicht ausschlagen, nicht verachten, viel weniger mich darüber
ferner verfolgen: und wolle dem Sohne Gottes nicht widerstreben,
der E. Churf. G. den weg der warheyt eröffnet und zey-
get, und will dieselbige errettet haben zur ewigen seligkeit,
Er wolle dieselbe nicht allein zum erkentnuß, sondern zur

seyner

seynen warheytt schutz und schirm erfordern, alß das haubet der mit:
verwanten. Es wölle doch Ewer Churf. G. dem heyligen geist nicht
widersetzig werden, in ausschlahung der von Ihme furgeschlagenen we:
ge zu erkentnus der warheit zukommen, sunder Gott von grunde
Ihres hertzens anzuruffen umb genade, barmhertzigkeyt, bestand, und
hulffe. Welchs zuthun bit Ich E. Churf. G. mit volkom
seufftzen, und threnen. umb die ehr des rechten Gottes, umb E. Churf.
G. ewige und zeytliche wolfart und seligkeyt, umb alle dieser lan
de glucklichen zustand willen. Der Barmhertzige Ewige Got
hat E. Churf. G. herrlich und reichlich gesegnet, dafur Ich mit
E. Churf. G. Gotte von hertzen dancke, an hochsten ansehen, ge:
walt, vermogen, gluck und wolfarth. Und haben E. Churf.
G. sie zurechnen in die hende gegeben alle die andern Religi:
onsverwanthen, das Sie derselben fursten mächtig sein, mit eynem
worte: ihr all macht und gewalt. Wir konnen nie E. Churf.
G. solch ansehen hoher und besser anwenden, dan zur rettung der
ehr unsers herrn Christi, und zur erklerung und bestettigung sey
ner warheytt. Was konnen doch E. Ch. G. fur ein grosser.

herlicher, loblicher, und der gantzen Christenheyt nottiger unndt nützlicher werck stifften, den wen die diese spaltung, wie abgeandet, durch ordentliche mittel zu eyner heilsamen eynigkeyt bringen, mit erklerung und bestettigung der warheyt, und erhaltung der ehren des Nahmens Gottis?   Es dorffen sich E. Churf. G. das nit jrren lassen, was die fursten dawieder furgenommen und gethan haben: Sondern E. Churf. G. wollen Jhr dasselbe von hertzen lassen leyd seyn, und Gott umb gnade, barmhertzigkeit, und vergebung desselben hertzlich anruffen, und daneben umb hulff und beistand bitten: so wird Gott nicht allein E. Churf. G. alles vergeben, sondern wirt auch zu diesem seynem werk segen wolfarth, und glucklichen fortgang bescheren: Auch können Churf. G. gottsfurchtige, gelarte, furnemme, tüchtige, nutze personen darzu bringen solch werck zu verrichten, die nicht Jhre sondern der ehre Christi suchen, und nach der warheyt mit ernster anruffung, und fleyssigen studiis trachten, nicht aus Jhrem gutdunken religionssachen streiden, und articel des glaubens umbstossen. Und wollens E. Churf. G. gewiss und gentz-

lich

lich vngezweifelt darfür halten, der E. Churf. G. höchster rhüm, den
die erlangen werden, sie nicht oder, syn werde sie die aus yrem ver-
folgen der warheyt, dieselben zu bekennen, befordern, schirmen, und
schützen werden in rechtschaffner götzlicher sach und hilffe. Den die
wort des herrn Christi betriegen nicht: Maius est gaudium in caelo su-
per uno peccatore resipiscente, quam super nonaginta novem iustis. Wer-
den E. Churf. G. sollichs werck mit ernst fürnhemen und verrichten:
so werden E. Churf. G. nicht allein in disem leben von allen fromen
Christen in allen Königreichen gerümbt werden, weyll die welt stehet:
sondern auch allen potentaten für dem gerichtstüll und thron des höchsten
Gottes in ewigkeyt fürziehen. Den die wort Gottes betriegen nit:
Glorificantes me glorificabo: Contemnentes me contempti erunt. Es haben
E. Churf. G. noch in iren handen, und können nicht ehe den
durch ernste anrüffung Gottes darzu leichtlich kommen. E.
Churf. G. wollen doch umb Gottes willen zu hertzen fassen, und
woll betrachten, und mit ernst beten. Es ist eyne grosse
sache, und stehet E. Churf. G. darauff aller ewige und zeitliche
So ist warhaftig die warheyt in beyden streittigen artikeln so
soll

hell, klar, und gewiß, so gewiß das ist, daß Gott Gott ist. Doctor Jacob widerspricht das helle zeugnus der heyligen schrifft, und der weyse Lutherus von Christi geburt an biß daher: und ist ihm gantz klar und hell zuwider das letzte buch D Martinj von den letzten worten Davidis, so wider D Schwenckfelden gericht, der eben disen schwarm mit eben disen worten gefüret hat: und sollte man ja den Herren manes daß weyshung Gottis nicht leren sondern noch sprechen, den kan man eynen Nestorianer und falschscheiner aus ihm machte, wie D Jacob schwermt. In dem artikel vom Nachtmall ist es offentlich, daß die gantze spaltung allein auß den sa-tisch gedicht entstanden ist, darauff sie die abgöttische meß gegründet haben, und ist dasselb im grund und warhafftig ein solch gedicht, daß da ist beydes contra sacram scripturam, et contra naturam. Es hatt weder testimonia sacrae scripturae, noch testimonia naturae. Nun ist es einmall gewiß und unläugbar, das alle unser warheyt und gewißheyt, die wir menschen haben auff erden ihren grundt hat, entweder in der heyligen schrifft, oder in der ordnung der natur. Dieses gedicht

aber

aber der papisten ist beyden starck und gar zu entgegen: und wills E.
Chur. G. zum augenschein klar und gründlich auß Iren selbst grun-
den und disputationibus außsprechlich und kurtzlich darthun (Unangesehen
das Ich keyne bücher habe) daz gewißlich nicht anders dann ein
unwarhafftig gedicht sey, dieweyls gar und gantz keynen grund, ja
keynen schein hat. E. Chur. G. bit Ich umb Gottis, und
seyner der ehren willen, und der warheyt: Sie wollen mir mit erleich-
tung oder linderung der hochbedrangten gefengnuss, fedarn, tinte
und pappir zukommen lassen; so will Ich, so schwach Ich bin, so
ferr die ungelegenheyt ist in disen buchen keyn, unangesehen daz
Ich mit büchern nicht versehen bin, dennoch E. Chur. G. kurtz-
lich und mit warem auch richtigen grund selbs darthun, das es
ein lügengedicht ist, zuwider der klaren, heyligen schrifft in bil-
len artikeln, und zugleich der natur: und wills also thun, daz
Ich doch will bitten, daz sich eyner unterstehe daz gegenspill zuwe-
weysen, mit underthenigster bitt E. Chur. G. wolle mir
~~underthenig~~ gnedig zu gut halten, daz Ich auß unvermeidlichem eyfer
für die ehre und warheyt der schöner Gottes, und auß gewiss-
heitt

heit der warheytt etwas considerlius sucht. Gott weyss dz
nitt angelegen ist, aus vilen ursachen. Wolt Gott die The-
ologen studirten und suchten die warheyt des herrn Christi; und nicht
meynten sy dafur dz die Religion auß Ihrem kopff zu ertichten.
Aber, wie oben gesagt, werden E. Churf. G. selbst wol
dem Sohn Gottes zu ehren, und zur rettung seyner anrüffung
zum zeugnus und erklerung der warheyt, zu stifftung rechtschaf-
fener einigkeyt, in der Christenheyt anfangen: welches E. Churf.
G. zuthun gantz nicht schwer ist unter der hochsten deutschen
Nation; dieweil sie derselben mächtig, und da dieselbe al-
so gemacht wirt, sind die andern Reich, da eyn solches
gehort, allzeyt mit E. Churf. G. zuthun eynig: so
wirt Gott Euer Churf. G. auch tüchtige, mutige und nutz-
personen dazu erweckhen und beschern: und ein werck
daraus erfolgen, der feyn alle victorien ubertreffen wirdt,
die Gott E. Churf. G. geben kendte oder möchte: und
dadurch E. Churf. G. hie auff erden und dort in ewigkeit
deßen wie fürnemblich sehen und trachten sollen, allen andern

fürtreffen

fürleuchten vnnd fürzihen werden. Diese sachen hab Ich auß warhafti
gem anregen Gottes in meynem hertzen, vnd meyner vnterthenigisten
thewersten sorgfeltigkeyt E. Churf. G. zu gemüt zu füren nit kunnen
vmbgehen. Ich suche die ehre vnnd warheyt meynes Herren Jesu
Christi, Ewer Churf. G. vnd aller fromen Christen seelen seligkeyt: Der,
zu E. Churf. G. selbst anreget die macht vnnd das ansehen, so
Gott derselben verlihen hat, so die der gantzen Christenheit helffen
kunnen, Ihr selbst zu ewiger wolfarth, thun vnnd leren. Aller meyst
zum hochsten vnnd flehenlichsten betrend, E. Churf. G. wollens nicht
in wind schlagen, wollen mich ferner nicht drüber verfolgen, son,
dern wollen es zu hertzen zihen, mit ernster anruffung Gottes be
trachten, vnd sich vmb ferneren bericht vnnd vnterricht bey Gottß-
fürchtigen, der warheyt liebenden vnd zugethanen fromen leuthen
erkündigen. Vnd ja mehr auff die ehre vnd warheyt des Sohns
Gottes sehen, wie dieselb mochte erhaltet vnd verthedigt werden
den auff menschen wahn vnd ehr. Ach Ich bitte
E. Churf. G., mit threnen vnd seufftzen von hertzen, E. Churf.
G. zihen es zu hertzen, vnd thun gemach, vnnd hören auff
dem

dem Sohne Gottes zu widersterben: So wirt die barmhertzigkeyt
Gottes folgen, vnnd E. Churf. G. Ir hertze rüren, vnd zu erkant-
nus der warheyt füren. Ich bin in E. Churf. G. handen;
Ich habe Gott wirts mit mir machen vngezweifelt noch
seyner grossen güte vnd barmhertzigkeyt, alß mit seynem schwa-
chen elenden, gebrechlichen gefeß vnd werckzeug, nicht vber
mein vermügen: vnd alß der mich sonder zweyfel zum zeugnuß
in disen spaltungen so wünderlich erhalten hat, hinnoch zu-
dienen hie auff erden, zu erklerung, forderung, vnd bestettung
der vngezweifelten, klaren warheyt, vnd zu lob vnd preyß
seynes heyligen nahmens, vnd seynes lieben Sohnes Jesu Christi.
Darumb bitt Ich E. Churf. G. zum hochsten vnnd flehen-
lichsten: vnnd E. Churf. G. wolle dyses zeugnus Gottes an
mir betrachten, vnd wolle mir das leben, das mir Gott aus
so vnaußsprechlicher güte, gnad vnd barmhertzigkeyt gefristet
vnd erhalten hat, nicht abschneyden noch verkürtzen, durch das
lange, harte, beschwerliche gefengnuß: sonder wollen mich ent-
ledigen Gott zum forderlichsten, vnd darnach Eurer Churf.

G.

G., und vilen frommen Leüthen auff erden noch nützlich zu dienen: Auch von mir noch vil mehrern und vollkommenern bericht von disen dingen entpfangen, zu richtigen anleytung zur warheyt, und bestendiger erforschung des grundts aller ding. Ach, Ich bitt E. Churf. G. wölle mein unterthenigstes, threulichstes hertz vernehmen und bedenken, und wellens ein ende machen. Es werden E. Churf. G. erfharen an mir mit der tadt und warheyt das ein Diener der an Gott fest und threu helet, seynem Herrn auch threu sey. Ich will E. Churf. G. zu ehren, zu leben, und Gott zubefehlen nicht auffhören. etc.

Una scheda: alicubi interenda.

Zu Wormbß im Colloquio Anno siebenundfünfftzig war unter den Colloquenten des gegentheils ein predigerMunch auß Bayern, der predigte offentlich, Ein geweyheter prister sey Jhm sey hoher und herrlicher den die müter Gottes, Die Christum ein mall geboren hette, Ein prister aber werdte Jhm consecriren, (als) pflegen sie es zu nennen /: so offt er wollte. Zu Augspurg Anno sechs und sechtzig war ein Suffragan, der für dem Kaiser

fechtschül hielt, denn waren drey Hostien entfallen, die er im bu-
sen getragen hatte: in deme wahn, alss ob er Christum bey sich
trüge, und konndte darumb nicht geschlagen werden. Der
exempel konndte Ich Euwer Churf. G. unzehlich vill erzehlen.
Sollichen Gottslesterischen lügen unnd schrecklichen missbreuchen
abzuhelffen in der Christenheyt, dem Sohn Gottes zu ehren, was
kan dan E. Churf. G. bessers und höhers thün! warumb wollen
sie diese ding sterken, und nicht vill lieber helffen abschaffen?
Es denken E. Churf. G. ~~wan~~ an die politicos, die etwas guts
in der Christlichen kirchen gestifftet haben, alss Constantinus Mag-
nus, beyden Theodosij, Martianus, Justinianus zu wie gross
lob die hinder sich gelassen haben. Gott erleuchte und sterke
E. Churf. G. Werden mich E. Churf. G. hören oder
von mir mehr bericht emphangen, so sollen E. Churf. G. erst
die warheytt, so klar sehen, dz man sie soll greiffen mögen.

In dem andern Artickel wolle

Er wolle sich auch E. Churf. G. gantz und gar in denne nichts irren
lassen den Religionsfrid, und den nahmen und die authoritet Doctoris
Luthers. Den es ist gewiß das auß dem Religionsfride die Sa-
cramentirer, wie man die genennet hett, außgeschlossen worden, allein
darumb das die Papisten die Schweytzerische macht geforcht haben,
wan die solten mit den Lutherischen conjungirt werden, so weren
sie die nicht zu dempffen seyn, wie die es furhatten, darnach
Ihrer Messe halben. Was aber den herrn Doctorem Lu-
therum anlangert, kan woll solch werck ohn all nachteyll und
verletzung seynes nahmens und seyner authoritet vergleicht werden:
den es ist und gewiß das Ihnen diese drey ursachen in disem kampf
gebracht, und darinnen zu verharren allein bewegert haben,
Erstlich das Er alß ein priester von Jugend auff diesen wahn
Ihme eingebildet hatt. Zum andern das Er mit dem unsi-
nigen mann Carlstad in den verdechtigen zanck geraten ist.
Zum dritten das der Religionsfrid sein gegenpart außgeschlossen.
Darumb Er zu druck ohn verletzung seyner lehr und seynes nah-
mens nicht woll hatt tretten konnen. Damit aber solten

wir

wir nicht die warheyt, und den Sohn Gottes verlassen: und muß ie bey verlust unßer seligkeyt die warheyt Christi allen menschen gelicht; die ehre Gottes aller menschen ehr fürziehen. So darff man in disem artickell gantz und gar mit Jhnen nicht streitten: Den sie von wort zuo wort seyn groß bekantnis vom Sacrament auß dem Gabriel Biel genommen. Man hatt aber wider die papisten und wider Jhr lugengeliche zuschriften, mit entschuldigung der Hern luthers, welches in optima forma geschehen ist. In summa: Christus muß allen menschen fürgetragen werden, wollen wir selig werden. So sind ehe der papisten sachen ehr dz sie geschaffen, das sie es woll werden dabey bleyben lassen, sonderlich wen sollich werck von E. Churf. G., alß von dem fürnembsten des gegentheils fürgenommen würde. Und was kan man E. Churf. G. oder andern fürsten zuemessen alß wider den Religionfried gehandelt, wen die mit außführung der warheit die Augspurgische Confession und Jhre Religion zuerkleren und zuebessern, ordentlicher weyß was beschlissen.

Articuli fidei propositi doctori Peucero

Ettliche Artickell, aus befelh des Churfürsten zu Sachssen: D. Doctori Peucero in seinem gefengniß, mitt befelh darauff zuantworten, für gehaltenn.

p. 729–752

1.

1um. An confiteatur omnipotentiam dei humanitati christi [illegible] communicatam in unione hyp[ostatica]

Ob er glaube, daß Christo nach seiner Menschheitt, oder der Menschheitt Christi in der persönlichen voreinigung die Allmechtigkeitt Gottes, die Gottes eigen ist, mitt der That undt warheitt mittgetheilett sey?

II.

2. An credat corpus et sanguinem christi simul [illegible]

Ob er glaube, dz Christi Leib undt Blutt zumall im Himmell undt auff erden, allein an einem ortt, warhafftig undt wesentlich gegenwertig sein könte undt sey, da dz H. Abendmall gehalten würdt?

III.

3. An corpus christi in coena [illegible]

Item, ob der Leib Christi mitt dem munde im H. Abendmall empfangen werde, von allen denen, so dartzu gehen, sie haben einen rechten glauben oder nicht?

Im nahmen der heiligen dreyfaltigkeitt, Gottes
des Vaters, des Sohns, undt des H. Geistes Amen.

Auff gnedigsten befehll meines gnedigsten Herrn
des Churfürsten zu Sachsen, etc. will ich in aller-
unterthenigkeitt auff die ubergebene Artickell undt
kürtzlich laut des befehls meine erklerung thun mit
hertzlicher anruffung Gottes: Der barmhertzige
Gott wolle solche erklerung selbs thun, durch seinen
H. Geist, zum zeugnis seiner warheitt, wie er
auch gelehrett hatt, undt mitt betzeugung vor dem gerichte
Gottes, dz ich dieselb nicht gedencke noch thue mei-
nem gnedigsten Herren zu wieder: Sondern das
Ich den ernsten undt starcken befehll unsers Hern
Jesu Christi, bey vermeidung ewiger verdamniß
gehorsamen muß: Gott sey mir gnedig undt
barmhertzigk.

Vom ersten Artickell.

Ob ich gleuben könne, dz Christo nach seiner Mensch-
heitt oder der Menschheitt Christi in der Persönliche
vereinigung die Allmechtigkeitt Gottes, die Gottes
eigen ist, mitt der thatt undt in der warheitt mitt-
getheilett sey?

Darauff antworte ich klar undt kurtz, dz ich solches
nicht gleuben kan, auch nicht gleuben soll, aus die-
sen zweyen ursachen, Erstlich, dz wir an das
offenbare wortt Gottes angewiesen undt ange-

bunden

bunden sindt, mitt ernsten unwandelbahren befehll, dz wir nichts von Gott tichten noch glauben sollen, denn wie er sich in demselben geoffenbahrett undt erklehrett hatt, denne auch nichts zuthun noch benehmen. Nun ist so gewiß, als Gott selbst ist, dz im der gantzen H. Schrifft kein Zeugnis zu finden ist, auch in der formula concordiæ keines angetzogene wirdtt, dorinnen die allmacht oder dergleichen wesentlichen eigenschafften der Gottheitt, der Menschheitt des H. Christi für sich undt insonderheitt zugeeignett undt mittgetheilett werden, oder, wie die frage lautett mitt der that undt in der warheitt, nemlich der Natur an Ihr selbst, sondern alle andere angetzogene Zeugniß lauten undt weisen einhellig, einstimmig, auff die einige, unvermengte, unzertrente Person Christi, nach iedes Natur eigenschafft undt reden hell undt klar von der Person undt vom Ambt Christi, von den Naturen aber in sonderheitt mitt keinem worte, Dieses alles obs wall an Ihm selbst augenscheinlich, so will Ichs doch mitt der hülff Gottes auff befehll unwiedersprechlichen darthun undt außführen.

Nota.

Der einigen unzertrenten Person Christi sindtt die wesentlichen eigenschafften beyder Naturen mitt der that undt in der warheitt mittgetheilett

undt

vndt sindt in Ihm volkomlich vndt wesentlich
gegenwertig, aber vnuermengett, nach artt vndt
eigenschafftt ieder Natur, vndt sindt nicht einer
Natur eigenschafftt der andern für sich vndt in
sonderheitt mittgetheilett. Vnd sterkett Ihr Irthumb.
Zum andern, die andere vrsache ist, daß das general
vndt bewerte concilium zu Chalcedon vnuberwind-
lich vndt vnwiedersprechlich, wieder der Eutychiani-
schen Irthumb erwiesen vndt außgefhüertt hatt,
daß wenn die wesentlichen eigenschafften der Gott-
heitt auch der Menschheitt Christi zugeeignett vndt
mittgetheilett werden, insonderheitt, vndt für sich
außerhalb der Person, es geschehe durch waßerley
weise, oder meinung es wolle, es werde auch be-
schönett, glossirett vndt gedeuttet wie es wolle,
so werde die Menschheitt Christi in die Gottheitt
gemengett vndt verwandellt, vndt Christus als wa-
rer Mensch gantz vndt gar auffgehaben vndt ver-
lhoren. Solches ist auff gedachtem concilio vn-
wiedersprechlich erwiesen, die Persönliche verei-
nigung aber beider Naturen im Herrn Christo
wirdt von gedachtem concilio vndt nach demselben
folgendes in der lehre der Christlichen Kirchen,
einhellig vndt eintrechtigk, gar fein viell anders
erklerett, denn in der formula concordiae, von
welcher erklerung dieweill die formula abweicht
muß sie nottwendig irren, denn einmall gewiß ist,

wenn

wer von disem erklerten undt bestettigten haupt-
grundt abschleicht, der muss unvermeidlich entwe-
der in den Eutychianischen Irthumb fallen, undt Chri-
stum als waren Menschen in unserem fleisch verlieren,
oder muss auff die ander seiten schlagen, in den
Nestorianischen Irthumb, undt Christum trennen,
zweene unterschiedliche Christos machen, undt
also Christum in einer Person, als waren Gott, ver-
lieren, undt ist da kein ander wegk wie ich solchs
mitt der hülffe Gottes, uff befehll, so klar darthun
undt ausfuhren will, dz mans mitt handen greif-
fen soll. Diese erklerung aber der persönlichen
vereinigung, gedenckett die formula mitt keinem
worte, sondern tichtet ein exempell zweyer zu-
sammen geleimten bretter. Sie gedenckett auch
mitt keinem wortt der grossen hohen ursachen, wa-
rumb der Mittler zwischen Gott undt den Mensch-
undt der Erlöser des Menschlichen geschlechts habe
müssen in einer unzertrenten Person, unterschied-
lich undt unvermengett wahrer Gott undt Mensch
sein, da doch auff diesen zweyen Puncten der gan-
tze hauptgrundt stehett unsers heils undt glaubens,
welches will ich auff befehll erklaren.

Weill denn Johannes von beyden Irthumen klar
undt ausdrucklich spricht, wer Christum trennett,
oder in unserem fleisch verlaugnett, der sey ein
Antichrist

Antichrist undt verführer. Bitte ich meinen ge-
nedigsten Herren umb Gottes willen, E. Ch. G.
wolle dz bedenken undt beherzigen, wie ich al-
hie vorüber könne. Aber dies undt zum dritten
spricht die formula Concordiae klar undt deutlich,
dz der beste, gewisseste undt sicherste weg, sy in
diesem streitt, dz niemandt besser weisse, oder
gründtlicher wissen könne, wz die Menschliche
Natur von der gottheitt entpfangen habe, denn
Christus selbst. Ist nun dieser Artikell ein
solcher Artikell der alß nicht genugsam offenbah-
rett undt erklarett, zweifelhafftig undt ein ge-
heimniß ist, dz ihn der Herr Christus vorbehal-
ten hatt, undt hatt nicht klare, lautere, genug-
same Zeugniß der H. Schrifft (wie denn gar
keine zufinden.) warumb macht man denn ei-
nen Artikell des glaubens daraus, undt will
mich armen, elenden, betrübten Man verfolgen.
Darüber bitte ich meinen gnedigsten Herrn, umb
seiner Seelen Seligkeitt willen, Ihr Churf. G.
wolle solchs zu gemüthe ziehen undt beherzigen.
Ists ein geheimnis, dz nicht genug offenbartt
ist, so lasse man es ein geheimniß bleiben,
undt forsche dem nicht nach, undt halte sich ans klare
wortt. So viell vom ersten Artikell.

Vom andern Artikell.

Auff den

Auff den andern Artikell, ob ich glaube, dz Christi
Leib vndt Blutt zumahll im Himmell vndt auff
erden allein an einem ortt warhafftig vndt wesent=
lich gegenwertig sein könne vndt sei, da das H.
Abendtmall gehalten werde? Darauff
antworte ich lautt der frage vnterschiedlich, vndt
erstlich ob er könne: Alhier ist nicht die frage, waz
der Herr Christus könne vndt vermöge, dem er
ohn allen zweiffell nach seiner Allmacht mitt
seinem h. Leibe vermag zu schaffen vndt zuthun
alles waz er will, dz gleube ich festiglich vndt be=
standiglich. Dz ist aber die frage, wie vns
der H. Christus in seinem Wortt, von seiner ange=
nommenen waren Menschlichen Natur lehrett,
vndt waz wir von derselbigen lautt des offenbar=
ten worttes glauben vndt halten sollen. Nun ist
klar vndt gantz gewiss vndt vnwidersprechlich,
wie die Schrifftt redett vndt lehrett von der Men=
schlichen Natur vndt dem Leibe Christi, von seiner
geburtt an durch sein gantz leben, leiden, ster=
ben, aufferstehen, vffahrtt gen Himmell, verkle=
rung, Maiestett vndt regierung zur Rechten hand
Gottes, wiederkunfftt zum gerichte, vndt im letz=
ten gerichte, den sie Ihm klar einhellig vndt ein=
mütig durchaus ohne einigen zweiffell einen sol=

chem

chen Leib gibtt, der warhafftigk, alle wesentliche eigem,
schafften, so nicht zu sondertt werden können, von der
Natur undt substantz einer wahren leibes unwandel,
barlich undt volkömlich angenommen undt behaltenn
hatt, auch in ewigkeitt behalten wirdtt, undt alsø nach
artt undt Natur eines wahren Leibes zu mahll an ei,
nem ortt ist, wo er will, undt hatt die formula concor,
dia in die sem Punct dargegen aus der gantzenn
Schrifftt nicht ein zeugniss antzutzihen, hatt auch kei,
nen andern behelff, dan die allmacht Gottes.
Da aber ohn ausdrückliche klare offenbarte schrift,
der glaube bloss undt allein auff der Allmacht
Gottes bestehenn, so würde undt künte in dieser bö,
sen Zeitt der weltt, unter dem deckell der allmacht
beschönett undt entschuldiget werden, alles wz in Re,
ligions sachen von Gott kan undt mag gedacht wer,
den. Wir sindt aber an dz offenbarte wortt ge,
bunden, dem allein wir glauben undt folgen, undt
ich will alhier von dem waren Menschlichen Natürli,
chen Leib Christi mitt der hülff gottes uff befehll
aus der h. Schrifftt von Punct zu Punct ausfuhrt.
Zum andern undt die andere ursache ist, das
diese meinung dem H. Christo gar undt gantz alle
eigenschafftt einer wahren Natürlichen Menschlichen
Leibes entzeuchtt, in dem wir Ihm werden gleich
sein, wenn er kommen wirdt, wie Johannes sagtt,
undt gleichförmig werden, wie Paulus sagtt, undt

macht

macht aus der Menschlichen Natur ein gespenste, wie
der die helle klare undt unwiedersprechliche Zeugnis
der Schrifft, wie ich schlecht mitt der hülffe Gottes augen-
scheinlich erweisen kan, dz befehl verlieren auch
durch diese meinung den H. Christum wiederumb,
wie oben, als wahren Menschen undt also gantz und
gar. Darumb bitte ich abermals umb Gottes wil-
len, mein G. H. der Churfurst zu Sachsen wolle
doch beherzigen, wie ich glauben könne dz ich durch
die gnade Gottes als der H. Schrifft der warheitt
zu wider, gelernett undt erkennett habe.
Uber dz, undt zum dritten, so ist in der gantzen
H. Schrifft durchaus kein wortt zu finden, dz der Herr
Christus wolle mitt seinem leibe gegenwertigk, leib-
lich undt fleischlich den gleubigen beywohnen undt
sie speisen, Sondern der H. Christus wiederspricht
dieser Capernaitischen meinung in Johanne selbs
klar. So ist diese lehre, wie uns dz blutt Jesu Christi
reinigett von unsern Sünden, undt wie dz fleisch Chri-
sti ein lebendigmachendes fleisch ist, in dieser land
kirchen undt Schulen, undt für der zeitt aus der lehe-
re des Apostells Pauli dermassen erklerett undt
gefuhrett worden, dz ich mich nicht genugsam ver-
wundern kan, wie die formell ein naturliche wir-
ckung daraus macht. Die lehre dieser kirchen hab
ich gelernett undt studirett, ausserhalb der einigen

streittigen

streittigen Artickels vom Sacrament, undt sehe und
weiß es, dz es die warheitt Gottes ist, wie kan ich
fürüber, undt nun etwas weiter lernen undt
glauben.

Vom dritten Artickell.

Vff den dritten Artickell, ob der Leib Christi mitt
dem Munde im H. Abendmall werde empfangen,
von allen denen, die dartzu gehen, sie haben einen
rechten glauben oder nicht? Uff diese frage,
weiß ich undt kan auch nichts anders antworten,
noch glauben, dan mitt dem wortt, undt nach der
lehre des Apostells Pauli, der durchaus einhelligk
undt einstimmig ohn unterscheidt, von gleubigen
undt ungleubigen spricht, dz dz brodt gessen, undt
der kelch getruncken werde, undt ist durch die gan=
tze H. Schrifft keine antwortt deme zuwieder
zufinden, Von den unwirdigen aber sagt er klar
undt deutlich, dz sie des Leibs undt blutts Christi
schuldig werden, darumb dz sie den Leib Christi nicht
unterscheiden. Ich bitte aber umb Gottes willen,
man wolte doch die klaren wortt Pauli bedencken;
Was machett doch dem Menschen solchen unterscheid?
es macht Ihn ia nicht, ie die vernunfftt, sondern
der glaub allein muß ihn machen, darumb ia
unwiedersprechlich Lehrett, dz die unwirdigen
des Leibs Christi darumb nicht teillhafftig werden,
undt gewissen, dz sie nicht glauben, undt den un=

terscheid

terscheid mitt dem glauben nicht machen, dieser Speise /
die vns mitt dem Leibe vndt Blutt Christi speisett /
vndt anderer speise, dz ist ia klar, dz ich nicht fürüber
kan. Vndt vber dis alles ist zuerbarmen, dz ich
vil verfolgett worden darüber, vnd die Gottlosen
vnbußfertigen, vndt von Gott verworffene Men=
schen nehmen, vnd gehett vnd ihr leben vndt verder=
ben an. Ich bitte doch durch Gottes willen, vnser
genedigster Herr der Churfürst wolle doch diese ding
zu hertzen vndt gemütte ziehen, vndt mein gross
elendt betrachten, vndt meines gewissens bande,
die mir im wege stehen, dz ich ie daruber nicht kan.

Diese meine erklerung erbitte ich mich gnugsam
mitt der hülffe Gottes aus der H. Schrifft zuerwei=
sen, vndt auszuführen, wie ich muss, vndt schüldig
bin zu thun, vndt ob gott will, thun will für dem
gericht tull des Sohns Gottes, dem ich für mich vndt
für meines glaubens, als ein Priuatperson, vndt
nicht für andere Rechnung zu geben habe, mitt vn=
terthenigster fleissigster vndt demüttigster bitte, vmb
Gottes willen, mein gnedigster Herr wolle auch be=
trachtung die, so hohen wichtigen sachen, darauff
fürnemlich die Ehre des Sohns Gottes, darnach
eines iedern Seell vndt Seligkeitt stehett, mitt
mir gnedigst gedültt haben, vndt mich doch nicht
höher vndt ferner verfolgen, da ich iemals aus Zit=

tern

teren vndt zagen für dem zorn Gottes vndt ewiges verdamniß nicht hinüber kan; Wirdt mir aber nun ein klein zeugniß in diesen Artickeln allein aus der H. Schrifftt fürgelegtt, da ich gesagtt habe, es sey keines zu finden, so will ich nicht allein von meiner meinung abstehen, sondern alles, was mir mein gnedigster Herr aufferlegen vndt befehlen wirdt thun. Was kan ich auff erden mehrers vndt höhers mich erbitten? Gott erbarm sich mein, vndt sey mir gnedig. Amen: Den 11. Januarij, Ao. 1580.

Caspar Peucerus D.

Ich könte aber Ihr Ch. f. G. noch viellmehr andere nottwendige stücke erinnern, auch darin Ihr Ch. f. G. sampt dieser Landt Kirchen vndt Schulen, mitt vngründe belegtt vndt beschweret werden, nicht mitt geringem nachtheill bey allen nachkommen, darüber man langst gestritten hatt zu entschuldigung derselben. Weill aber Ihr Ch. f. G. ferner mehr nichts erinnern vndt befohlen, lasse ichs beruhen, vndt bitte Gott von hertzen, er wolle Ihr Ch. f. G. hertzen regieren. Amen.

Meine erklerung, uff die mir zum letzten
furgehaltene Artickell vom Churfursten
zu Saxsen.

768
citz p. 768

Auff den ersten Punct glaube undt bekenne Ich,
von grundt meines Hertzen, Das ich im H. Abendmall
empfange den waren Leib undt Blutt Christi, wie
mein Herr undt Heilandt Jesus Christus selbs war,
haftig undt wesentlig gegenwertig in meinem hertze,
mich mitt denselben durch seinen H. Geist speisett, und
warhafftig mich mitt seinem waren lebendigen leibe,
als ein wares lebendiges gliedmass vereinigett, wan
mir der Priester die eusserlichen sichtbarlichen mit,
tell des brodtt undt weins darreicht, die darumb
geordnett, undt eingesetzt sindt, Das sie mich als ein euss,
serliche sichtbarliche Zeichen, von der innern unsicht,
baren waren Speise, die mir der Herr Christus
mitteilett, erinnern sollen, undt meinen glauben
erwecken, undt sterken, nach der klaren, hellen lehre
ordnung undt einsatzung des H. Christi selbst, nach
der erklerung des Apostels Pauli, undt nach dem
Rechten brauch des Sacraments in der ersten rei,
nen Kirchen. Die Papisten aber haben aus
dem gesegneten Brodt, ein Gott gemacht daraus
grosse abgöttereien, Irthumb undt missbreuche er,
wachsen sindt, zu denselben bekenne ich mich nicht.

Auff

Auff den andern Puncht bekenne ich, vndt habe mich
iederzeitt bekandt, will mich auch in aller ewigkeitt be-
kennen zu der lehre dieses landt vndt kirchen, wie die-
selb von anfang an ist erklerett, vndt durch viell vnd
grosse kempffe disputationes schrifften, vndt gefahr, bey
Reichstagen vndt sunsten, erhalten, erstritten vndt be-
festigett worden, durch die ausserwehlten wergzeugk,
die Gott dartzu erweckt hatt, vndt mitt seinem Häligen
geist erleucht vndt regierett, nach lautt vndt vermugen
des corporis doctrinae dieser kirchen, in welcher lehre
alle die ersten vndt alten lehrer vndt Vorsorger die-
ser landt vndt kirchen, sampt vntzehlich vielen fro-
men leutten seliglich im Herrn Christo entschlaffen
sindt vndt nun ruhen, mitt denselben, will ich, ob Gott
will, mein ende in festem bestendigen glauben vndt
einhelligen bekentniss der lehre, so von Ihnen gefuh-
rett, auch schliessen, vndt in kunfftiger aufferstehung
Gottes angesicht frölich sehen. Zu der newerungk
aber der itzigen Lehrer vndt Theologen bekenne ich
mich nicht, Sondern befehle mich Gott.

Vndt weill es vmb meine Schwachheitt also geratt
daß ich alle Stunde vndt augenblick warte, wenn mich
mein Herr Jesus Christus abfordertt, nach seinem
wollgefallen, So bitte ich abermals zum vnterthe-
nigsten, flehelichsten vndt vmb Gottes willen, mein

gnedigsten

gnedigster Herr undt Churfürst wolle mir dz hoch-
würdige Sacramentt nicht wegern, auch nicht len-
ger abschaffen, undt entzihen Notturfftt, sonderlich
von Artzneyen, Sterckungen, undt Labungen, So
lange es mitt mir wehrett, da es auch zu erhalten
ist, dz mich Ihre Churf. durchlaucht. meinen kindern
widergeben, undt mein ende bey Ihnen wolle schlis-
sen lassen, darfür will ich Gott von hertzen
widerumb bitten, dz er solches Ihren Churf. Gn:
reichlich vergelten wolle, an ewiger undt zeittlicher
wolfahrtt. Amen.

Caspar Peucerus D.

Sententia et judicium Theologorum de scripto Peu-
cerj rogatorum ab Electore Augusto.

&c. Gnedigster Churfurst vnd Herr, E. Churf. G. befehlich haben wir Doctor Peucers schreiben in vnterthenigkeit gelesen, vnd in Christlicher furcht mit fleys erwogen. Vnd so viel erstlich die bekenung seynes glaubens anlanget, befinden wir das Er im Artikel vom heyligen Abentmall nicht mehr den wie alle Caluinischen thun, nur eyne geistliche niessung des leybs vnd blutes Jesu Christi glaubet: wie woll Er seyne meynung gantz arglistig vnd verschlagener weyse verstelt. Von den andern strittigen artikeln aber beruffet Er auff dem alten corpore doctrinae, vnd will keynes weges mit dem ietzigen Concordi werck, da die Irthumben außgesetzt, vnd verworffen worden sind, befridigen seyn. Das hierauff E. Churf. G. vnser vntertenigst bedenkhen begheren: Ob Jhme D Peucero das hochwirdige Sacrament zureichen, vnd da er sterben wurde, ob Er auch auff den kirchhoff neben andern Christen solle begraben werden? Können wir erstlich nicht rathen, das Jhme das H. Sacrament gereicht werden solle, es sey dan das er disen seynen Caluinischen Irthumb verwerffe, vnd sich mit vns zu rechter lehre so

im Concordienbuch verfasset, bekenne: darneben auch das gegebene ergernüß und den grossen schaden, so Er in disen landen gestifftet erkenne, von Hertzen bereüwe, widerrüffe, und Gott und der Kirchen abbitte. Wofern das von Ihme nicht geschicht: können wir uns der grossen sünden nicht teylhafftig machen, das der heylige leyb Christi von Ihme alß eynem unbußfertigen sölte so unwürdiglich mißbraucht, und Er in seynem Irthumb gesterckt werden: Zu deme, das Er das hochwürdige Sacrament Ihme selbst nur zum gericht und verdamnuß entpfangen würde. Dessen konte Er nochmalls zuvorn durch Herrn Doctor Selneccern und jemandt anders Christlichen verwarnet, und seynes Irthumbs erinnert werden, Ob Er sich villeicht eynes bessern besinnen, und gewinnen lassen wolte. Die begrabnüs belangendt, were woll nicht unrecht, das Curf. Gnaf. Er anderen zum abschrecken eyn sonderlich exempell an Ihme, alß dem fürnembsten Capitainen und Radlensführer, der so grossen unwiderbringlichen schaden in der Kirchen Christi gethan, statuirten. Aber weyll sollichs etwa bey unsern widersachern den Papisten gegen Rechtgläubigen Christen

Christen ehell gerathen möchte: ist unser unterthenigst bedencken, E.
Churf. G. lassen Ihn allein damit bedtrowen, und also in den ge-
dancken bleyben, alß solte er nicht neben andern Christen begraben
werden. Aber im fall dz er stürbe, lasse man Ihn sine ceremonijs
auff den kirchhoff hintragen. Doch stellen wir diß alles in
E. Churf. G. hochverstendigst bedencken und gnedigst gefallen:
und haben solliches auff E. Churf. G. bevelh in unterthenigkeit
also berichten sollen. Datum 5 Maij Ao. 1581 ——

TESTIMONIA

Scripturæ sacræ, quód ὁ Λόγος secunda persona Diuinitatis, sit Filius Dej, genitus de patris essentia, ab æterno, κατ᾽ οὐσίαν, καὶ οὐ κατὰ βούλησιν, ut locuta est Ecclesia: Nec sit Deus creatus ἐκ τῶν μὴ ὄντων, ut Arius dicebat: Sed quód sit Deus essentiâ ab æterno & ὑφιστάμενον seu persona per se subsistens & distincta à patre: Sed patri non ὅμοιος, nec ὁμοιούσιος, Neq etiam ἑτερούσιος, nec ταυτοούσιος, nec αὐτοούσιος: quæ omnia reiecit & damnauit Ecclesia grauissimis testimonijs scripturæ: Sed ὁμοούσιος & æqualis patri ut essentia, sic potentiâ, honore, gloria. &c.

psal. 2. Ego constitui regem meum super Sion montem sanctum meum. Prædicabo de secreto, quód Dominus dixit ad me: filius meus es tu, Ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes in hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.

psal. 89. Ipse vocabit me pater meus es tu: Deus meus, & petra salutis meæ: Ego primogenitum ponam eum excelsum præ regibus terræ, et ponam in sæculi semen eius: & thronum eius sicut dies cœlj. &c.

psal. 72 Adorabunt eum oẽs Reges terræ in sæcula: Omnes gentes seruient ej: Nomen eius in sæcula. Benedictum nomen maiestatis eius in æternum. Adorabunt eum semper.

psal. 45

psal. 45. Sedes tua in sæculum sæculi: Sceptrum regni tui sceptrum rectum. Et
concupiscat Rex decorem tuum, quoniam ipse est Dominus tuus, & adorabis eum.
psal. 47. Ascendit Deus in iubilo: Dominus in voce tubæ. Regnavit Deus
super Gentes. Deus sedet super sedem sanctam suam.
psal. 68: Parate viam ei qui invehitur molliter. Iehova nomen illi. Exultate
in conspectu eius. Deus in habitaculo sancto suo. Deus qui facit solitarios habi-
tare domum. Ascendisti in altum, cepisti captivitatem, accepisti dona in homi-
nibus. Etiam rebelles, ut inhabitet Dominus Deus. Viderunt ingressus tuos De-
us, ingressus Dei mei, Regis mei qui est in sancto.
psal. 110. Dixit Dominus Domino meo, Sede à dextris meis: donec ponam
inimicos tuos scabellum pedum tuorum.
psal. 8. Omnia subiecisti pedibus eius.
psal. 22. Adorabunt in conspectu eius omnes familiæ gentium. Conver-
tentur ad Dominum omnes fines terræ, Quia Domini est regnum, &
ipse dominabitur Gentium.
2 Reg. 23. Aspicis me in forma hominis, qui es Iehova in excelsis Deus.
Esai. 9. Parvulus natus est nobis & filius datus est nobis: Et vocabitur
nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi, prin
ceps pacis: Multiplicabitur imperium eius: & pacis eius non erit finis.
Esai. 11. Et egredietur Virga de radice Iesse, & flos de radice eius
surget, & requiescet super eum Spiritus Domini ... ipsum Gen
tes ...

tes deprecabuntur, uel ut Paulus habet Rom. 15 In ipso gentes sperabunt.
Item 42. In nomine eius Gentes sperabunt.
Michea 5. Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in millibus Iuda. Ex te mi-
hi egredietur qui sit dominator in Israël. Et egressus eius ab initio, a
diebus aeternitatis.
Esai: 45, quod Paulus ad Christum accomodat. Viuo ego dicit Dominus, quod
mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo.
Ioann. 1. In principio erat uerbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat
Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, &
sine ipso factum est nihil quod factum est &c. In principio erat Verbum,
ὁ λόγος, & λόγος erat apud Deum. Si ergo & erat, & erat apud Deum:
ideo necessario erat existens aliquid per se, & distinctum a Deo, nec idem ἀ-
ριθμῷ ut inquit Basilius. Sed & ipse ὁ λόγος erat Deus: Ergo ne-
cessario eiusdem essentiae cum Deo, quia Deus unus est tantum. Et quia
Deus erat, non erat ergo λόγος ἐνδιάθετος, multo minus προφορικὸς.
Sed ut Ignatius ait ὁμοούσιος, hoc est κατὰ οὐσίαν, unus cum Deo, &
Deus essentia. Rursus quia & erat, & erat apud Deum, itaque dis-
tinctus a Deo, non tamen essentia quae una tamen est & indiuidua, ἀ-
μέριστος καὶ ἀδιάσπαστος, Ergo necessario erat distincta persona, seu
distinctum ὑφιστάμενον in una essentia. Quapropter ὁ λόγος &
persona est distincta a patre, seu ὑφιστάμενον distinctum & natura
alia

atque essentia Deus est, & quia filius Dei genitus a patre ab aeterno &
εἰκὼν τοῦ θεοῦ καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ πατρός: Itaque
filius & imago patris essentialis, & genitus de essentia patris. Et quia Deus
est κατ' οὐσίαν, & eiusdem essentiae cum patre, eo quod una tantum est es-
sentia divina ἀμέριστος καὶ ἀδιαίρετος, sed κοινώνητος tota secundum
se totam: Ergo necessario filius ὁ λόγος non est ὅμοιος patri, nec ὁμοι-
ούσιος, Neque est etiam ταυτοούσιος: Neque ἑτεροούσιος, quia non est alia
& separata essentia filij, sed ὁμοούσιος, id est persona distincta a per-
sona patris, in una communi & individua essentia, per omnia aequalis
patri, ut Paulus inquit: ut essentia, sic potentia, virtute, honore, gloria.
Ex hac declaratione sumatur explicatio omnium dictorum scripturae
quae loquuntur de filio Dei, ut de sapientia, verbo, potentia patris, &
similia. Et de filio dicitur quod sit aequalis patri. De humana na-
tura assumpta a filio minus dicitur quod sit aequalis patri. Et con-
tra Arium. Si ὁ λόγος est filius Dei, & unigenitus, & est Deus, &
ἐνυπόστατος subsistens per se, & genitus a patre, & primogenitus omnis
creaturae, & character substantiae patris, & est in forma Dei aequalis Deo,
& est ante dies aeternitatis egressus eius: Ergo non est creatus Deus ἐξ
τῶν μὴ ὄντων ut contendebat Arius, ante omnes creaturas alias, Sed
est natura & essentia Deus, genitus ab aeterno de essentia patris,

Con-

consubstantialis imago patris id est aeterna sapientia patris, per quem omnia condita sunt & sine quo factum est nihil quod factum est.

Joann. 5 Qui non honorificat filium, non honorificat patrem, qui misit filium.

Et: Sicut pater suscitat mortuos & vivificat, sic & filius quos vult vivificat.

Joann. 6. Si videritis filium hominis ascendentem ubi erat prius.

Joann. 3. Nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit, filius hominis qui est in caelis.

Ibidem. Johannes Baptista: Non enim ad mensuram dat Deus ei spiritum. Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius: id est est natura & essentia Deus.

Joann. 5 Sicut habet pater vitam in semetipso, sic dedit etiam filio vitam habere in semetipso, & potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.

Item: pater meus usque modo operatur & ego operor.

Item: Veniet hora quo omnes qui sunt in monumentis, audient vocem filii Dei.

Lucae 2. Nesciebatis quod in his quae patris mei sunt, oportebat me esse.

Joann. 8. Antequam Abraham nasceretur ego sum.

Ibidem. Ego ex Deo processi & veni. Solus non sum, sed ego & qui misit me pater mecum est. Item: Qui misit me mecum est, & non relinquit me solum.

Capite 5 Vocat se filium Dei & hominis.

Joann. 10. Ego & pater unum sumus: Quia pater in me est & ego in patre.

Ibidem. Nemo aufert animam meam a me: Ego habeo potestatem ponendi & sumendi eam. Item 8 cap. Cum exaltaveritis filium hominis, tunc cognoscetis quod ego sum, et a meipso facio nihil. Cap 11

Cap 11. Qui credit in me etiamsi mortuus fuerit vivet: & omnis qui vivit et credit in me, non morietur in aeternum. In novissimo die resuscitabo eum.

Cap. 12. Qui videt me, videt eum qui misit me.

Cap 14. Non creditis quia Ego in patre & pater in me est. Pater in me manens ipse facit opera. Ibid. Qui videt me, videt & patrem.

Joann. 10 Dicitis blasphemias quod dixi filius Dei sum. Operibus credite ut cognoscatis quod pater est in me & Ego in patre.

Cap. 17. Clarifica me ea claritate quam habui apud te priusquam mundus fieret. Ut omnes unum sint, sicut tu pater in me, & Ego in te. Ut sint unum sicut & nos unum summus. Ibid. Ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi.

Joann. 1. Patrem nemo vidit unquam, sed filius qui est in sinu patris, ipse revelavit nobis.

Math. 16 Tu es christus filius Dei vivi, Caro & sanguis non revelavit tibi, sed pater meus qui in Coelis est.

Luce 22. Tu ergo es filius Dei? Vos dicitis, quia Ego sum.

Matth. 17. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi beneplacitum est: Hunc audite. Similiter in Babtismo christi.

Joann. 11. Infirmitas non est ad mortem, sed ut glorificetur filius Dei per eam.

Joann. 15. Qui me odit, & patrem meum odit.

1 Joann. 2. Omnis qui negat filium, nec habet patrem. Qui confitetur

confitetur filium, & patrem habet. tres unum sunt.
Cap 5. Tres sunt qui testimonium perhibent in caelo, pater filius & SS: Hi
cap 4. Cuius quis confessus fuerit, quod christus est filius Dei: Deus in
eo manet, & ipse in Deo.
Coloss: 1. Gratias agentes Deo & patri, qui dignos nos fecit in partem sortis
sanctorum in lumine. qui eripuit nos de potestate tenebrarum & transtulit
in regnum filij sui dilecti; in quo habemus redemptionem & remissionem peccatorum.
Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturae, quoniam in ipso
condita sunt omnia in caelis & in terra, visibilia & invisibilia, sive throni,
sive dominationes sive potestates, omnia per ipsum & in ipso creata sunt, &
ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Et ipse est caput corporis
Ecclesiae, qui est principium, primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse
primatum tenens, quia in ipso placuit omnem plenitudinem divinitatis
habitare, & per eum reconciliari omnia, per sanguinem crucis eius in ipso
pacificando, sive quae in terris, sive quae in caelis sunt.
Item cap 2. Quia in ipso habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter.
Philipp: 2. Hoc sentite in vobis quod & in Christo Iesu, qui cum in forma
Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo: sed semet
ipsum exinanivit formam servi accipiens in similitudinem hominum
factus, & habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum factus obe
diens usque ad mortem, mortem autem crucis. propter quod & Deus exaltavit
illum

illũ, & donavit illi nomen supra omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur. caelestium, terrestrium & infernorum: & ois lingua cofiteat', quia Dominus Iesus Christus in gloriam est Dei patris.

Ebr. 1. Novissime diebus istis locutus est nobis in filio, quem constituit haere. dem universorum, per quem fecit & secula, qui cum sit splendor gloriae & charac. ter substantiae eius, portans omnia verbo virtutis suae, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram Maiestatis in excelsis, tanto melior Angelis ef. fectus, quanto differentius prae illis nomen haereditavit.

1 Corinth. 1. Dei enim filius Iesus christus &c. Item christus Dei vir. tus, seu potentia: et Dei sapientia.

Cap 8. Scimus quia nihil est idolum in mundo, & quod nullus est Deus nisi unus. Nam etsi sunt qui vocentur Dij, sive in caelo sive in terra (siquidem sunt Dij multi & Domini multi) Nobis tamen unus Deus pa. ter ex quo omnia, & nos in illo, & unus Dominus Iesus Christus: per quem omnia, & nos per ipsum.

2 Corinth 4. Ut non fulgeat eis illuminatio Christi: qui est Imago Dei.

Titum cap 2. Apparuit gratia Dej salvatoris nostri omnibus homini. bus, erudiens nos ut abnegantes impietatem & saecularia desideria sobrie iuste & pie vivamus in hoc saeculo expectantes beatam spem & adven. tum Magni Dei & salvatoris nostri Iesu Christi; qui dedit semet

ipsum

ipsum pro nobis, vt nos redimeret ab iniquitate.
Hebr. 13. Jesus Christus heri, & hodie & in secula.
John. 5. Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium filio dedit ut omnes honorificent
filium sicut & patrem. Qui non honorificat filium non honorat patrem qui misit eum.

TESTIMONIA

de duabus naturis in Christo Unitis Unione hypo-
statica, inconfuse, incommixte, indivulse, inseparabiliter:
divina scilicet & humana. seu, de Christo natura &
essentia Vero & aeterno Deo, ac Vero homine
in Una persona.

In his testimonijs primum hoc observandum est, quod tota scriptura nusquam per omnia proprietates unius naturae tribuit alteri in abstracto seu per se & absolute: Nusquam miscet aut confundit nec naturas ipsas inter se, nec earum proprietates, nec actiones, nec voluntates, Sed conservans immotum discrimen naturarum, omniumque ad naturas pertinentium, citra ullam aut confusionem inter se utriusque, conservans itidem utramque integram & expertem omnis mutationis in sua essentia & proprietatibus, citra ullam alterutrius in alteram conversionem tribuit toti personae in concreto quod unius alterutrius cuiusque naturae proprium est. Huc ergo referantur omnia testimonia quae ostendunt Christi naturam & substantiam seu essentiam vere Deum esse quae supra recitata sunt Deinde, quae ostendunt eundem natura etiam & substantia a deo vere hominem esse, nec spectrum humana specie circumdatum: ante resurrectionem & glorificationem in statu humiliationis, & post glorificationem & ascensionem in caelum. Vere itidem natum, passum, crucifixum, mortuum, resuscitatum, glorificatum esse, & ascendisse in caelum, non φαντασίᾳ, non δοκήσει,

sicut

sicut haeretici virus adhuc Apostoli finxerunt & deinceps Eutyches, Dioscurus, Suenkfeldius. Hanc pertinent promissiones sanctorum patriarcharum, Adae: Semen mulieris conteret caput serpentis, Abrahae & posteriorum Isaac, Jacob, David: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Prophetia Jacob Non auferetur sceptrum de Iacob nec dux de femore eius donec veniat Silo, id est, fetus mulieris Χριστος: Et lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uvae pallium suum. Moises: Prophetam de gente tua & de fratribus tuis suscitabit tibi sicut me & David in omnibus psalmis qui loquuntur de Messia nascituro ex ipsius posteritate, sicut ipse gloriatur se habuisse illustres prophetias & promissiones de Messia, quemadmodum sunt psal. 17. 72. 89 & plurimi. Item in psalmis qui loquuntur de humilitate, passione, & resurrectione a mortuis Christi ut 8. 16. 22. 40. 69 &c. Esa: cap 5. 7. 9. 11. 28. 42. 49. 52. 53 Vere languores nostros ipse tulit & dolores nostros ipse portavit .... Ierem. 23 Suscitabo David germen iustum, & hoc est nomen quod vocabunt eum Deus Iustus noster. Ezech. 34 Suscitabo super eas pastorem, servum meum David .. Dan. 9, qui & tempus definit nativitatis Christi ac mortis. Mich 5: Tu Bethlehem Iuda ex te egredietur mihi qui sit Dominator in Israel. Agg. 2: quod maior sit gloria naturae in hoc secundo templo .. Zachar. cap 10. 11. 12 Aspicient ad me quem confixerunt. Sed de unione hypostatica naturae utriusque in persona Christi, praecipue loquuntur haec testimonia David 2 Reg 23 Aspicis me in forma hominis, qui es Iehova

ra in excelsis Deus. psal. 2. psal. 110. & alibi. Esaias cap. 9. & coniungit & discernit naturam utramque, cum inquit: Parvulus natus est nobis: demonstrans ex nativitate secundum carnem naturam humanam. Filius datus est nobis: nomine filij demonstrans naturam divinam qua est filius Dei genitus a patre ab aeterno: & per verbum, datus est, exprimens missionem filij quae ex immensa misericordia facta est, ut nasceretur parvulus, id est humiliaret se & assumeret humanam naturam. Et quae sequuntur: factus est principatus eius super humerum eius, Vocabitur nomen eius Consiliarius Deus &c. Cap. 7. Ecce virgo concipiet & pariet, & vocabitur nomen eius Emmanuel. cap. 11. Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Et requiescet super eum Spiritus Domini: Replebitur spiritu timoris &c intelligens plenitudinem divinae essentiae spiritualis, quae super eum requiescet: quo demonstrat unionem inseparabilem naturae assumptae cum assumente.

Michea 5. Ex te Bethlehem egredietur qui sit dominator in Israel: & egressus eius ab initio, ante dies aeternitatis.

Huc referantur ex novo testamento omnia dicta Christi quae ostendunt eum & filium Dei esse natura & essentia divina ab aeterno unum cum patre, item potentia, gloria &c non eundem, sed persona distinctum; Et filium hominis esse, observato semper discrimine attente, ubi loquatur de se tanquam de Deo & filio Dei; ubi vero de homine aut filio hominis; ubi de vero de persona mittente aut missa; ubi de statu humiliationis suae ac corporis,

ubi

Ubi de glorificatione & exaltatione sui loquuntur: denique quae dicta de essentia sive de natura loquuntur altius, quam de officio Christi.

Ioann: 1. Verbum caro factum est & habitavit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quasi Unigeniti a patre, plenum gratia & veritate. De plenitudine eius omnes accepimus.

Paul. Rom. 8. Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, de peccato damnavit peccatum.

Philipp. 2. Cum esset in forma Dei, exinanivit seipsum, formam servi assumens in similitudinem hominum factus, & habitu inventus est ut homo. Ubi Graeci urgent vocabulum μορφῆ, quod significat formam substantialem.

Ioann: 3 Dat ei spiritum non ad mensuram. Pater diligit filium, & omnia dedit in manibus eius. Spiritu significans essentiam divinam spiritualem.

Coloss: 1. In ipso placuit omnem plenitudinem divinitatis inhabitare: & per eum reconciliare omnia in ipso, pacificante per sanguinem crucis eius.

Coloss: 2. In eo habitat omnis plenitudo divinitatis σωματικῶς: personaliter.

1 Timoth. 2 Manifeste magnum est pietatis mysterium, quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit Angelis, praedicatum est Gentibus, Creditum est in mundo, Assumptum est in gloria

Hebr. 2. Nusquam Angelos assumpsit, sed semen Abrahae assumpsit, Unde debuit per omnia fratribus assimilari. Cap. 9. Christus per proprium sanguinem introivit semel in sancta, inventa redemptione aeterna.

1 Ioann. 4. Omnis sp̄s qui confitetur Iesum christum in carnem venisse, ex deo est: & omnis sp̄s qui soluit Iesum ex Deo non est: & hic est Antichristus.

Angelus ad Mariam Lucæ 1. Ecce concipies in utero & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. Item Spiritus sanctus superveniet te, & Virtus altissimi obumbrabit tibi. His verbis Angelus disertè explicat incarnationem Verbi. Virtus altissimi, id est ὁ λόγος filius qui est potentia patris obumbrans Mariæ, quod ex ea nascitur assumit in unitatem personæ. Sp̄s. S. item illud format & sanctificat in utero Mariæ virginis. Spiritus sanctus superveniet te, ut formet & sanctificet conceptum: Virtus altissimi, id est ὁ λόγος potentia patris obumbrabit tibi ut assumat, quod conceptum formatur & sanctificatur, in unitatem suæ personæ.

TESTIMONIA

quod nulla sit facta conversio, nulla confusio, nulla exaequatio naturarum in unione hypostatica, & quod ὁ Λόγος in natura humana assumserit praeter eius proprietates omnes tam essentiales quam accidentales, etiam infirmitates ac mortem humanae naturae, sed absque omni peccato, & sanctificavit eam Spiritu sancto.

Discrimen inter communicata essentia & realiter: & inter communicata virtute & efficacia divina.

Divina natura immutabilis est, ἄτρεπτος καὶ ἀμετάβλητος. Ego Deus & non mutor Malach 3. Exod. 3: Ego sum qui sum. Qui est, misit me. psal. 103. Tu idem ipse es: Anni tui non deficient. Tu permanes in aeternum. Quod autem humana non sit conversa in divinam, sed conservavit omnes suas proprietates, ostendunt uno consensu omnia scripturae dicta, tribuentia Christo veram naturam & essentiam humanam, secundum omnes proprietates tam essentiales quam accidentarias. Testimonia supra recitata sunt ex promissionibus, & prophetiis Patriarcharum. ps. 8. 16. 22. 40. 69.

Esaie 40. Deus sempiternus Dominus. Non deficit nec laborabit. Nec est investigatio sapientiae eius.

Esa: 52. Inglorius erit inter viros aspectus eius: & forma eius inter filios hominum. cap 53. Dominus voluit eum conterere in infirmitate. Iniquitatem non fecit, neque dolus fuit in ore eius. Vulneratus est propter peccata nostra: attritus propter scelera nostra. Posuit Deus in eo iniquitates omnium nostrum. Ex Iohan illud capt.

Tes

Chri Matth: 11. Discite ex me: quoniam mitis sum ego et humilis corde.
Iohan: 8. Quis ex vobis arguet me de peccato? Turbatur, angitur;
Tristis est anima mea usque ad mortem. Irascitur, lacrymat, timet, sudat sanguinem.
Ierem: 33. Vocabunt nomen eius Dominus iustus noster.
Matth: 1. Quod in ea natum est, de spiritu sancto est. Pariet autem filium,
& vocabis nomen eius Iesum
Luce 1. Angelus ad Mariam: Spus sanctus superveniet te, & virtus altissimi
obumbrabit tibi. Ideo quod nascetur ex te, sanctum vocabitur filius Dei.
Hebr. 9. Christus semetipsum offerens immaculatum Deo per spiritum sanc-
tum expurgabit conscientiam nostram.
Esa: 11. Erit iustitia cingulum lumborum eius: & fides cinctorium renum eius.
Paul. Rom. 8. Deus mittens filium suum in similitudinem carnis peccati,
& de peccato damnavit peccatum in carne.
2 Corinth 5. Eum qui non novit peccatum, fecit peccatum ut nos effi-
ceremur iustitia Dei in ipso.
2 Corinth 13. Crucifixus est in infirmitate, sed vivit in virtute Dei.
Colos: 1. Reconciliavit nos in corpore carnis eius per mortem. Item: In ipso
complacuit omnem plenitudinem divinitatis inhabitare, & per eum reconci-
liari omnia in ipso pacificante per sanguinem crucis eius.
Philipp: 2. Cum esset aequalis Deo, factus est in similitudinem hominis, habi-
tu inventus ut homo, humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem

mortem, mortem autem crucis. Ergo humana natura non est exæquata divinæ

Hebr. 2. Nusquam angelos assumpsit, sed semen Abrahæ assumpsit, unde debuit per omnia fratribus assimilari ut misericors fieret & fidelis pontifex ad Deum qui expiaret delicta populi. In eo enim in quo passus est ipse & tentatus, potens est & iis qui tentantur auxiliari.

Ibidem. Eum autem qui modico quam Angeli minoratus est, videmus Iesum propter passionem mortis gloria & honore coronatum, ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem. Decebat enim eum propter quem & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, autorem salutis eorum per passionem consummari.

Item cap 4. Non enim habemus pontificem qui non possit pati infirmitatibus nostris, Tentatum per omnia pro similitudine absque peccato.

1 Petr. 3. Quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu

& cap 4. Christus carne passus.

1 Ioann. 3. Scitis quod apparuit ut peccata tolleret nostra, & in eo peccatum non est

Hebr. 9. Christus assistens pontifex futurorum bonorum semel introivit in sancta, æterna redemptione inventa.

Tota scriptura uno perpetuoque contextu discernit in persona Christi inter formam Dei, qua Christus æqualis est patri, & inter formam hominis qua se exinanivit, secundum Paulum, factus in similitudinem hominis. Inter naturam assumptam similem humanæ in omnibus etiam infirmitatibus,

excepto peccato, & inter adiumentum: inter Christum Deum & hominem: inter
Christum creatorem & creaturam. Quo potest itaq. esse exaequatio naturae?
Paul. 2 Corinth 13. Crucifixus est in infirmitate, sed vivit ex virtute Dei: id
est ex virtute sua quae est Deus, & quae est potentia seu virtus patris, sicut in-
quit: Potestatem habeo ponere animam meam, & sumere eam.
Rom: 1. Qui genitus est ex semine David: secundum carnem: qui praedestinatus
est filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis.
2 Tim. 2. Memor esto Dominum Iesum Christum resurrexisse a mortuis, ex
semine David.
Luce 4. Iesus plenus spiritu sancto. Item: Ductus a spiritu in desertum. Math.
& Luce 4. Mar 1. Luce 10. In illa hora exultavit Iesus in spiritu sancto. Ioh.
11. Infremuit spiritu, & turbavit seipsum. Luce 2. Iesus proficiebat sapi-
entia & aetate & gratia apud Deum & homines. Item: puer autem crescebat
& confortabatur spiritu, plenus sapientia, & gratia Dei erat cum illo &c.
Act. 10 Quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto & virtute.
Esa: 11 Requiescet super eum Spiritus Domini spiritus sapientiae & intellectus.

TESTIMONIA

de exaltatione Christi Dei et hominis ad dexte-
ram patris, ad regnum & sacerdotium aeternum.

psal 68. Ascendisti in altum, cepisti captivitatem, accepisti dona in hominibus, etiam rebelles, ut inhabitet Dominus Deus.

Omnes psalmi de regno Christi aeterno: 2. 8. 89.

psal. 110. Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedek &c.

Matth. 28. Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra.

Johan. 3. Pater diligit filium, & omnia dedit in manibus eius.

Johan. 18. Regnum meum non est de hoc mundo.

Lucae 22. Ex hoc erit filius hominis, sedens ad dexteram virtutis Dei &c.

Act. 2. Certissime sciat omnis domus Israël, quia & Dominum & Christum fecit Deus hunc Iesum, quem vos crucifixistis

Rom. 10 Qui est ad dexteram Dei: Qui & interpellat pro nobis.

Esa. 9. Multiplicabitur imperium eius, & pacis eius non erit finis. Sedebit super regnum David, ut confirmet illud à modo in aeternum.

Math: 11. Omnia mihi tradita sunt à patre meo, & nemo novit filium nisi pater: nisi patrem quis novit nisi filius, & cui filius volet revelare.

Act. 10. Annuncians pacem per Jesum Christum. Hic est dominus omnium.

Angeli

Angelus ad Mariam matrem Lucae 1. Dabit illi Dominus sedem David patris sui. Regnabit in domo Jacob in aeternum. Et regni eius non erit finis.

1 Corinth. 15. Deinde cum tradiderit regnum Deo & patri, cum evacuaverit omnem principatum & potestatem, & virtutem: oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Novissime autem inimica destruetur Mors. Omnia enim subiecit sub pedibus eius. Cum dicit omnia subiecta sunt ei, sine dubio praeter eum qui subiecit ei omnia. Cum autem subiecta ei fuerint omnia, tunc & ipse Filius subiicietur ei, qui subiecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.

Col. 3. Quae sursum sunt quaerite, ubi est Christus in dextera patris. Quae sursum sunt sapite.

Marci 16. Assumptus est in caelum, & sedet a dextris Dei.

Coloss. 1. Ipse est caput corporis Ecclesiae, qui est principium, primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenens.

Ephes. 1. Qui credimus secundum operationem potentiae virtutis eius, quam operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis, & constituens ad dexteram suam in caelestibus, supra omnem principatum & potestatem & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur, non solum in hoc saeculo, sed & in futuro, & omnia subiecit sub pedibus eius, et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam quae est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimplet.

Ephes. 2.

Philipp 2. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod
est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestri-
um & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in
gloriam est Dei patris.

Ebr. 2. Omnia subiecisti sub pedibus eius. In eo enim quod omnia ei subiecit
nihil reliquit non subiectum.

Cap. 8. Talem habemus pontificem, qui consedit in dextra sedis magnitudinis in caelis.
Sanctorum minister, & tabernaculi veri, quod Deus fixit & non homo.

1 Pet 3. Per resurrectionem Iesu Christi a mortuis, qui est in dextra Dei, degluti-
tiens mortem, ut vitae aeternae haeredes efficeremur, profectus in caelum, sub-
iectis sibi Angelis, & potestatibus, & virtutibus &c.

TESTIMONIA

Quod Resurrectio, Ascensio in caelos, Exaltatio & Glorificatio Christi non mutavit essentiam & proprietates essentiales humanae naturae in Christo.

Matth 28. Jesum qui crucifixus est quaeritis. Surrexit, non est hic. Praecedet vos in Galilaeam: Ibi eum videbitis.

Marci 16. Assumptus est in caelum.

Lucae 24. Videte manus meas & pedes meos, quia Ego ipse sum. Palpate & videte. quia Spiritus carnem & ossa non habet, sicut videtis me habere. Ostendit eis manus & pedes.

Item. Dum benediceret eis, recessit ab eis, & ferebatur in caelum.

Johan. 20: ad Thomam. Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, et affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus.

Lucae 24. Comedit de pisce asso & favo mellis. Item Johan. 21 ad mare Tiberiadis post capturam piscium.

Act. 1. Angeli post ascensionem. Hic Iesus qui assumptus est a vobis in caelum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in caelum.

Act. 3 Quem oportuit caelo suscipi usq. ad tempus rest. omnium.

Philipp. 3 Nostrum politeuma in caelis est: Unde etiam Expectamus Dominum

Dominum nostrum Jesum, qui reformabit corpora nostra humilia corpori suo glorificato, secundum operationem virtutis suæ, qua potest sibi subijcere omnia. Corpora nostra fient conformia corpori Christi, sed non coæquabimur nos Deo.
Christus ipse: Videbitis filium hominis venientem in nubibus cum virtute & potestate magna.
Matth 24 Congregabuntur ad eum omnes gentes & separabit eos ab invicem, sicut pastor separat oves ab hædis, & statuet oves à dextris, hædos à sinistris.
Zach 12. Aspicient in me quem confixerunt
Colos. 3. Quæ sursum sunt quærite: ubi & Christus est ad dexteram Dei sedens.
1 Thess: 1. Expectare filium eius de cælis Iesum &c
2 Thess: 1. In revelatione de cælo Domini Iesu cum Angelis suis.

TESTIMONIA

Quód ὁ λόγος húmanam natúram assúmtam sancti-
ficavit Spiritú sancto: & quód oporteat in aeternúm dis-
cerni hanc sanctificationem, & omnem praerogatiuám do-
norúm diuinorúm in húmana natúra, ab ipsa diuina na-
túra Filij assúmentis hanc sanctificatam massam
in Vnitatem personae.

Lúcae 1. Angelús ad Mariam Virginem. Spiritús sanctús superueniet te, & Virtús altissimi obúmbrabit tibi. Ideo quód nascetúr ex te sanctúm vocabitúr filiús Dei. Mentione distincta triúm personarúm ostendit incarnationem Filij esse opús totiús trinitatis. Patris qui indicatúr nomine Altissimi. Filij qui indicatúr nomine Virtútis altissimi. Christús enim potentia patris est secundúm Paúlúm: Et Spiritús sanctús expresse nominatúr. Distinguúntur et personae missae, filiús & Spús Sanctus a mittente. Virtús altissimi id est filiús obúmbrabit tibi, tanquam assúmens in vnitatem personae massam quae ex te generabitúr & formabitur. Spús Sanctús superueniet te tanquam sanctificans massam quae formatúr.

Angelús ad Ioseph. Math. 1. Quód ex ea natúm est, de Spú Sancto est. Item: Inuénta est in vtero, habens de Spú sancto.

Paúl. ad Rom. 1. Qui genitús est ex semine Dauid, secundúm carnem,

qui

qui praedestinatus est filius Dei in virtute, secundum Spm sanctificantem
Hebr. 9. Christus semetipsum offerens per SS immaculatum Deo, expurgavit Con
scientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo.
Symbolum Apost. & Nicen. Conceptus de Spiritu Sancto.
In Baptismo Christi. Spus Sanctus visibili specie columbae super Chrm.
Item testimonia scripturae supra posita. Math 4. Mar 1. Luc 24 4 & 10
Ioh. 11. & alia q supra require.
(in Spu.
1 Timoth 3. Magnum mysterium pietatis, manifestum in carne, iustificatum

quod finis ultimus Redemptionis, Iustificationis, Sanctifi-
cationis & salvationis sanctorum sit ut fiant conformes
imagini filij Dei Redemptoris nostri Iesu Christi, in hac vita
non sine afflictionibus & cruce, imo per crucem & afflictio-
nes. deinceps aeterna luce, iustitia, laetitia & gloria in vita
aeterna. Et ut se communicet eis Deus &
sit omnia in omnibus.

Math. 10. Nisi quis acceperit crucem suam & sequatur me, non est me dignus
Cap. 16. Si quis vult me sequi, abneget seipsum & tollat crucem suam
& sequatur me. Lucae 9. Marci 8.
Lucae 14. Qui non baiulat crucem suam & sequitur me, non potest esse meus discipulus.
Ioann. 12. Si quis ministraverit mihi, me sequatur: Et ubi sum ego, ibi
& minister meus erit. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum
pater meus.
Math. 11. Tollite iugum meum super vos, & discite a me, quia mitis sum
& humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris. Iugum enim
meum suave est, & onus meum leve.
1 Ioann.. Mandata eius gravia non sunt
Phil. 1 Vobis datum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed ut
etiam pro illo patiamini.

Coloss: 1

Coloss. 1. Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, et adimpleo ea quae desunt passionibus Christi in carne mea, pro corpore eius quod est Ecclesia.

2 Timoth. 3. Omnes qui volunt pie vivere in Christo Iesu persecutionem patientur.

2 Cor. 1. Sicut abundant passiones Christi in vobis: ita per Christum abundat et consolatio; ut socij passionum estis, sic eritis et consolationum.

Rom. 8. Quos praescivit et praedestinavit conformes fieri imagini filij sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus

Cap. 13. Induimini Dominum nostrum Iesum Christum.

1 Cor. 15. Igitur sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem caelestis.

2 Cor 3. In eandem imaginem transformamur a clar. in cl. tanquam a Domini Spiritu.

Gal. 4. Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis.

Ephes 4. Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iustitia et sanctitate vera.

Philipp 3. Nostrum politeuma in caelis est: unde et expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui nostra humilia corpora conformabit corpori suo glorioso.

Colos. 3. Induite novum hominem, eum qui renovatur in agnitione Dei, secundum imaginem eius qui creavit illum.

Rom. 8. Haeredes Dei: coheredes autem Christi: si tamen compatimur, ut et conglorificemur.

2 Thim. 2. Si commortui sumus et convivemus. Si sustinebimus, et conregnabimus. Si negaverimus: et ille negabit nos. Si non credimus, ille fidelis permanet:

Negare seipsum non potest.

2 Cor 4. In omnibus tribulationem patimur, sed non coarctamur. Angimur sed
non destituimur: persecutionem patimur sed non derelinquimur: humiliamur
sed non confundimur; deiicimur sed non perimus: semper mortificationem Iesu
Christi in corpore nostro circumferentes, ut & vita Iesu manifestetur in nobis.
1 Petri 4. Nolite peregrinari in sermone qui sit vobis in tentationem, quasi
novum aliquid vobis accidat. Sed communicantes Christi passionibus gaudete, ut
& in revelatione gloriae eius gaudeatis exultantes. Si convicia vobis fuerint
in nomine Christi, beati eritis quoniam quod est honoris gloriae & virtutis Dei:
& qui est eius Spiritus super vos requiescet.
Regnum Christi in hac vita per ministerium Xti & Sacramentorum: quo colligitur
Ecclesia, & sanctificatur Spiritu Sancto, per quem pater cum filio habitat in cor-
dibus credentium. In illa aeternitate Deus enim erit omnia in omnibus. Ho-
mo conditus est sic habitaculum Dei, in quo habitet & requiescat, & cui se &
sua aeterna bona communicet. Id fit in hac vita per regnum Christi: inchoative
eorum.

TESTIMONIA

Quod Christus aeternus Dei filius mox ab initio, ante secula ut Patres inquit, sit constitutus Mediator inter Deum & hominem, & deprecatus sit pro genere humano: sit constitutus Rex & Pontifex & caput Ecclesiae suae: & destinato tempore assumpserit naturam humanam, & factus victima & λύτρον pro peccatis generis humani placarit iram patris, expiarit peccata hominum, satisfecerit legi, deleuerit mortem, destruxerit regnum Diaboli; quod semper inde usque ab initio affuerit generi humano, colligat sibi aeternam Ecclesiam voce & ministerio Euangelij & Sacramentorum: sit praesens et efficax in ministerio: monstret patrem, accendat lucem agnitionis Dei, veram fidem & consolationem, & sanctificet corda credentium Spiritu Sancto, potenter regnet in Ecclesia tanquam suo Corpore, alat, regat, protegat defendat, liberet, saluet eam. Et quod omnes homines qui saluantur, oporteat fieri saluos per fidem in Iesum Christum. Aeternus pater in diuinitate est persona mittens: filius & Spiritus Sanctus sunt personae missae: filius mittitur ad redemptionem generis humani: Spiritus Sanctus ad redemptorum sanctificationem. Denique quod filius colligat sibi Ecclesiam ex toto genere humano, ex Iudaeis & Gentibus.

Hic

Hic rursus pertinent omnes promissiones patribus factae quae signa veritatis sunt.
Iacob 49 Gen: Ipse erit Expectatio Gentium. Totus cultus Leviticus erat typus
sacrificij & victimae Christi ut ostendit epistola ad Ebreos.
psal. 2. 40. 72. 89. 47. 22. 110. 118. Lapidem quem reprobaverunt ae-
dificantes hic factus est in caput Anguli: A Domino factum est istud, & est
mirabile in oculis nostris. Haec est dies quam fecit Dominus: exultemus & ex-
laetemur in ea.
Esa: 11. In illa die radix Iesse, qui stat in signum populorum: ipsum Gentes de-
precabuntur: & erit sepulchrum eius gloriosum
Cap 28: Ecce Ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum
angularem, preciosum, in fundamento fundatum: qui credit in eum non confundetur.
Cap 42 Dedi te in foedus populi & in lucem gentium ut aperias oculos cae-
corum, & educas de conclusione vinctos, de domo carceris sedentes in tenebris.
Ibid. Ecce servus meus: suscipiam eum. Electus meus in quo complacuit a-
nima mea. Dedi spiritum meum super eum. Iudicium gentibus proferet.
Cap 49. Parum est hoc ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Iacob,
& feces Israel convertendas. Dedi te in lucem Gentium ut sis Salus
mea usque ad Extremum terrae.
Cap. 52. Iste asperget gentes multas: super ipsum continebunt reges os suum.
Cap 55. Ecce testem populis dedi eum, Ducem ac Praeceptorem gentibus.
Totum caput 53 Esaiae: Vere languores nostros ipse tulit: & dolo-
res

res nros ipse portavit. Vulneratus est propter iniquitates nostras: Attritus est
propter scelera nra. Disciplina pacis nostrae super eum: & livore eius sanati su-
mus. Oblatus est quia voluit. Propter scelus populi mei percussi eum. Et dabit im-
pios pro sepultura, & q morte divites, eo quod iniquitatem non fecerit, neq
dolus fuerit in ore eius. Dns voluit eum conterere in infirmitate. Si po-
suerit pro pcto animam suam, videbit semen longaevum ... In notitia sua
iustificabit ipse servus meus iustos multos, & iniqtates eorum ipse portabit.

Johann:1. In ipso vita erat, & vita erat lux hominum: & lux in tenebris lu-
cet, & tenebrae eam non comprehenderunt. Joannes fuit missus ut testi-
monium perhiberet de lumine. Erat lux vera q illuminat omnem homi-
nem venientem in hunc mundum. In mundo erat, & mundus per eum factus est.
Mundus eum non cognovit. In propria venit, & sui eum non receperunt.
Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: his
qui credunt in nomine eius. Ibid. De plenitudine eius omnes accepimus
gratiam pro gratia. Item. Deum nemo vidit unquam. Unigenitus filius, qui
est in sinu patris, ipse enarravit nobis.

Joann. 3. Joannes Baptista: Qui credit in filium, habet vitam aet. Qui au-
tem incredulus est filio, non videbit vitam: sed ira Dei manet s eum.
Ibid. Sic deus dilexit mundum ut filium suum unigenitum daret, ut ois qui
credit in eum non pereat, sed habeat vitam ae. Qui credit in eum non iudicatur.
Qui aut non credit iam iudicatus est: qa non credit in nomen unigeniti f D.

Joh 5.

Ioann: 5. Pater non iudicat quemq[ue], sed omne iudicium dedit filio, ut o[mn]es honorificent filium, sicut honorificant patrem. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem. Item: Qui audit verbum meum, & credit ei qui misit me habet vitam aeternam, & in iudicium non veniet.

Ioann. 6. Descendi de caelo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Haec est enim voluntas eius qui misit me patris, ut omne quod dedit mihi non perdam, sed resuscitem illud in novissimo die. Haec est enim voluntas patris mei qui misit me, ut omnis qui videt filium, & credit in eum habeat vitam ae[ternam]. & Ego resuscitabo eum in noviss. die. Item Qui in me habet vitam aeternam.

Ioann. 6. Qui manducat carnem meam & bibit meum sanguinem, habebit vitam aeternam, & Ego resuscitabo eum in noviss[im]o die. Caro enim mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet & Ego in illo. Sicut misit me vivens pater, & Ego vivo propter patrem: Et qui manducat me, ipse vivet propter me. Et: Sp[iritu]s est qui vivificat, caro non prodest quicq[uam]. Verba quae locutus sum vobis spiritus sunt & vita

Ioann. 8. Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in aeternum.

Ioann. 10. Animam meam pono pro ovibus meis. Oves meae vocem meam audiunt, & Ego cognosco eas & sequuntur me, & vitam ae[ternam] do eis & non

& non peribunt in aeternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea.

Joan. 11. Ego sum resurrectio & vita. qui credit in me etiamsi mortuus fuerit vivet. &
omnis qui vivit & credit in me non morietur in aeternum.

Joann. 12. Qui credit in me, non credit in me sed in eum qui misit me. & qui vi-
det me videt eum qui misit me. Ego lux in mundum veni, ut omnis qui
credit in me, in tenebris non maneat.

Joann. 14. Ego sum via, veritas & vita. Nemo venit ad patrem nisi per me.

Joann. 15. Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum
a semetipso nisi manserit in vite: sic nec vos nisi in me manseritis. Ego
sum vitis vos palmites. qui manet in me & ego in eo, hic fert fructum mul-
tum. quia sine me nihil potestis facere.

Joann. 17. Clarifica filium, ut filius tuus clarificet te, sicut dedisti ei po-
testatem omnis carnis, ut omne quod dedit eis, det eis vitam aeternam. Haec
est autem vita aeterna ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti JC.

Petrus Act. 4. Non est in alio aliquo salus. Nec aliud nomen est sub caelo
datum hominibus in quo oporteat nos salvos fieri.

Act. 10. Huic omnes prophetae testimonium perhibent remissionem pecca-
torum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum.

Paulus Act. 13. Notum sit vobis quia per hunc remissio peccatorum annuncia-
tur ab omnibus quibus non potuistis in lege iustificari. In hoc omnis qui credit iustificatur.

Roman. 3. Omnes enim peccaverunt & egent gloria Dei. iustificati gratis per
gratiam ipsius, per redemptionem quae est in Christo Iesu, quem proposuit

Deus propitiatorem per fidem in sanguine eius. cap 4. fides reputabitur ad
iustitiam credentibus in eum q suscitavit Iesum Christum Dominum nostrum a mor-
tuis, qui traditus e propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem
nostram. Et tota epistola ad Romanos precipuis capitibus.

cap 8. Deus filium suum misit in similitudine carnis peccati; & de peccato
damnavit peccatum in carne, ut iustificatio legis impleretur in nobis.

cap 5. Si enim adhuc peccatores essemus Christus pro nobis mortuus est, mul-
to magis iustificati sanguine eius salvi erimus ab ira per ipsum. Si enim
cum inimici essemus reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, multo
magis iustificati reconciliati salvi erimus in vita eius.

1 Cor. 1. Ex ipso vos estis in Christo Iesu, qui factus e nobis a Deo sapientia
& Iustitia, & sanctificatio & Redemptio, ut, quemadmodum scriptum est,
qui gloriatur in Domino glorietur.

Gal 2. Scientes quod non ex operibus legis iustificatur homo nisi per fi-
dem Iesu Christi. cap 3. Omnes filij Dei estis per fidem quae est
in Christo Iesu. Quicunque n. in Christo baptisati estis Christum induistis.

2 Cor. 5. Eum qui non noverat peccatum, fecit peccatum pro nobis
ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso.

Gal 4. Ubi venit plenitudo temporis misit Deus filium suum natum ex
muliere, subiectum legi, ut eos qui sub lege erant redimeret.

Ephes. 2. Gratia salvati estis per fidem, & hoc non ex vobis. Dei
donum

donum est, non ex operibus: ne quis glorietur &c.

1 Timoth 1. fidelis sermo & omni acceptione dignus, quod Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus sum Ego.

Tit. 3. Non ex operibus iustitiae salvos nos fecit, sed secundum misericordiam suam per lavacrum regenerationis Spiritus S. quem effudit in nos abunde per I. C. salvatorem nostrum.

Heb. 9. per proprium sanguinem semel introivit in Sancta: aeterna redemptione inventa. Cap 10. Una oblatione consummavit in aeternum sanctificatos, et sedens ad dexteram Dei, expectans donec ponantur inimici scabellum pedum eius. Et tota epistola ad Hebreos.

1 Petr. 3. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo.

1 Ioann. 1. Sanguis Iesu Christi filii eius emundat nos ab omni peccato.

Idem. In hoc apparuit filius Dei, ut dissolvat opera diaboli.

Esa: 61. Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me ad annunciandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, et praedicarem captivis indulgentiam, et vinctis apertionem.

TESTIMONIA

Quód Christús fuerit & sit ab initio Caput Ecclesiae suae: Sancti sint corpus & corporis membra, & quód interpellet pro nobis perpetuo: & quód per eum habeamus accessum ad patrem: καὶ ὅτι ἡ ἐκκλησία μυστικὸν σῶμα Χριστοῦ.

Ps. 16. Sanctis in terra & admirabilibus, omnis mea voluntas in eis

Prover. 8. Delectationes meae cum filijs hominum.

Joann. 8. Abraham gavisus est ut videret diem meum, & vidit eum. Antequam nasceret[ur] (Ego sum)

Joann. 14. Ego sum Via, Veritas & Vita: Nemo venit ad patrem, nisi per me.

Joann. 17. Non pro eis rogo tantum, sed & pro illis qui credituri sunt per verbum illorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu pater in me, & Ego in te: ut et ipsi in nobis unum sint, & ut credat mundus, quia tu me misisti.

Actor. 7. Hic est qui fuit in Ecclesia, in solitudine, cum Angelo qui loquebatur ei in monte Sina, & cum patribus nostris, qui accepit verba vitae dare nobis, cui noluerunt obedire patres nostri, sed repulerunt eum, & aversi sunt cordibus suis in Aegyptum.

Rom. 5. Iustificati fide pacem habemus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus & gloriamur in spe gloriae filiorum Dei.

Cap. 8. Si Deus pro nobis quis contra nos? Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit? Quis est qui accusabit Electos? Deus qui iustificat. Quis est qui

Condem..

condemnet? Christus Iesus qui mortuus est: imo qui & resurrexit, qui & ad dexteram Dei est, qui etiam interpellat pro nobis.

Rom. 12. Sicut in uno corpore multa membra habemus: omnia autem membra nõ eundem habent actionem: ita multi unum corpus sumus in Christo. Singuli autem, alter alterius membra, habentes donationes differentes, secundum gratiam quae data est nobis

Ro. 15. Non audeo loqui, nisi quod per me efficit Christus virtute Spiritus sancti

1 Corinth. 10. Patres nostri omnes sub nube fuerunt & omnes mare transierunt: Eandem escam spiritualem manducaverunt. Eundem potum spiritualem biberunt. Bibebant autem de spirituali consequente eos petra. Petra autem erat Christus

1 Corinth. 10. Unum panis & unum corpus multi sumus qui de uno pane & de uno calice participamus.

Cap: 12. Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa: Omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt: Ita & Christus. Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus. Vos estis corpus Christi, & membra de membro.

Item Cap 7. Vos estis membra Christi.

Ephes: 1. Et ipsum dedit caput super omnia Ecclesiae, quae est corpus ipsius & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimplet.

Cap 4. Ut veritatem facientes in charitate crescamus per omnia in illo qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis e

Eph. 2. Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno Spiritu ad patrem

Ephes 3. Vt innotescat per Ecclesiam multiformis sapientia Dei quam fecit
in Chro Iesu Dno nro, in q habemus fiduciam & accessum cofidenter p fidem eius.
Eph 4. Nolite contristare Sprm sanctum, in quo signati estis in diem re
demptionis. Ibid. Vnum corpus & unus Sps.
Ephes. 5. Sicut Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis eius, de
carne eius & de ossibus eius.
Coloss. 1. Ipse est caput corporis Ecclesiae qui est principium: primogenitus ex
mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenens. Ib. Corpore eius qd e ecclia.
Coloss. 2. frustra inflatus sensu carnis suae, & non tenens caput ex quo to
tum corpus per nexus & coniunctiones augmentatum est.
Ebr. 7. Hic autem eo qd manet in aeternum, sempiternum habet Sacerdotium
Vnde & salvare in perpetuum potest accedens per semetipsum ad Deum,
semper vivens ad interpellandum pro nobis.
1 Iohan. 2. Haec scribo ut non peccetis. Sed & si quis peccaverit, Advocatum
habemus apud patrem Iesum Christum: Et ipse e propitiatio nostra pro pec
catis nostris: non pro nostris autem tantum, sed & totius mundi.
1 Pet. 2. Vos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acq
sitionis: ut virtutes annuncietis eius qui vos vocavit de tenebris. Ad
quem accedentes lapidem vivum ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem
electum & honorificatum, & ipsi tanquam lapides vivi superaedificamini in domos
spirituales, in sacerdotium sanctum offerentes spirituales hostias acceptas Deo p I Christum.

TESTIMONIA

quod Deus habitet in sanctis: Pater & filius per spiritum sanctum.

2 Cor. 6 citat Paulus testimonium ex cap. 26 Levitici & 52 Esaiae & 31 Ierem.

Levit: 26. Vos estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus. Quoniam inhabitabo in illis, & ambulabo inter eos, et ego ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. propter quod (Esa: 52) Exite de medio eorum, & separamini: dicit Dominus: & immundum ne tetigeritis, & ego recipiam vos. Et ero vobis (Ierem. 31) in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus omnipotens.

psal: 68. Hic est mons in quo beneplacitum est Deo habitare. Dominus habitabit in aeternum. Ascendisti in altum, cepisti captivitatem: accepisti dona in hominibus: Etenim rebelles non inhabitare Dominum Deum.

Esa: 59. Spiritus meus qui est in te, & verba mea quae posui in ore tuo non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui dicit Dominus, a modo, & usque in aeternum.

Ierem. 31. Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum.

Ezech. 36. Spiritum meum ponam in medio vestri: & faciam ut in praeceptis meis ambuletis, & eritis mihi in populum, & ero vobis in Deum.

cap. 33 Dabo sanctificationem meam in medio eorum in perpetuum: Et erit tabernaculum meum in eis: & ero eis Deus, & erunt illi mihi populus

Ioel 2

Joel 2. Et erit post haec effundam de spiritu meo super omnem carnem: et prophetabunt filij vestri, & filiae vestrae. &c.

Zach. 2. Quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui.

Cap. 12. Effundam super domum David, & habitatores Ierusalem spiritum gratiae & precum

Joann. 6. Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quicquam.

Joann. 14. Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & pater meus diliget eum, & veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus.

Ibid. Et ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum: Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscitis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Non relinquam vos orphanos.

Ibidem: Paracletus autem spiritus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quaecunque dixero vobis.

Joann: 15. Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a patre, spiritum veritatis, qui a patre procedit: ille testimonium perhibebit de me.

Joann. 16. Cum venerit ille paracletus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

Act. 2. Petrus. Dextera igitur Dei exaltatus Iesus, & promissione spiritus sancti accepta a patre, effudit hoc donum quod vos videtis & auditis.

Rom. 8. Vos in carne non estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius.

Quod si

Quod si spus eius qui suscitauit Iesum a mortuis, habitat in vobis: qui suscitauit Iesum Christum a mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem eius Spm in vobis. Id. Quicunque Spiritu Dei ducuntur, hi sunt filij Dei. Non enim accepistis Spiritum timoris, sed adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus Abba pater. Ipse Spus testimonium perhibet Spiritui nostro, quod sumus filij Dei. Si autem filij: & haeredes. Haeredes quidem Dei, coheredes autem Christi. Similiter Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Nam quid oremus, sicut oportet nescimus. Sed ipse Spus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spus, quia secundum Deum interpellat pro sanctis.

1 Corinth. 1. Nobis autem reuelauit Deus per Spm suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim hominum scit, quae sunt hominis, nisi Spus hominis, qui in ipso est? ita & quae Dei sunt nemo cognouit nisi Spiritus Dei. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus: sed Spm qui ex Deo est, ut sciamus quae a Deo donata nobis sunt.

ibid. cap 3. Nescitis quod templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum Dei sanctum est quod vos estis.

Cap. 6. Qui Domino adhaeret, unus est Spiritus. Nescitis quod corpora vestra membra sunt Christi. An nescitis quod membra vestra templum sunt Spus S. qui in vobis est, quem a Deo habetis, & non estis vestri: Empti .n. estis magno pretio.

Item 12. Divisiones gratiarum sunt per unum & eundem spiritum.

2 Cor. 3. Deus est spiritus. Vbi autem spiritus Domini, ibi libertas. Nos vero omnes revelata facie gloriam Dei aspicientes in imaginem eandem transformamur a claritate in claritatem, tanquam a Domini spiritu.

2 Cor. 1. Dedit pignus Spiritus in cordibus nostris in Christo.

Gal. 3 & 4. Quoniam estis filij Dei, misit Deus Spiritum filij sui in corda vestra clamantem Abba pater. Itaque iam non est servus sed filius. Quod si filius, et heres per Deum.

Gal. 5. Spiritu ambulate, & desideria carnis ne perficite

Phil. 1. Per vestram orationem & subsidium Spiritus Iesu Christi.

Ephes. 1. Credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostrae. & cap 2. de Christo inquiens: In quo & vos coaedificamini in habitaculum Dei, in Spiritu Sancto.

2 Cor. 5. Qui autem efficit nos in hoc ipsum Deus, qui dedit nobis pignus Spiritus.

Galat 5. Spiritu ambulate, & desideria carnis ne perficite. Si vivimus spiritu, Spiritu & ambulemus.

Item cap. 6 Gala. Qui seminat in carne sua, de carne corruptionem metet. Qui seminat in Spiritu, de Spiritu metet vitam aeternam.

Ephes. 4. Nolite contristare Spiritum sanctum, in quo signati estis in diem redemptionis. Phil. 1. Per subsidium Spiritus Iesu Christi..

Tit.

Tit. 3. Secundum misericordiam suam salvos nos fecit per lavacrum regeneratio-
nis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum salva-
torem nostrum.
1 Ioann. 3. In hoc scimus quod manet in nobis: Ex Spiritu quem dedit nobis.
Cap. 4. Quoniam in eo manemus & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis.

O Iesu Christe aeterne fili Dei, λόγε καὶ εἰκὼν ἀΐδιε τοῦ ἀϊδίου πατρὸς
crucifixe pro nobis & resuscitate, qui regnas ad dexteram, & in sinu atque am-
plexibus aeterni patris interpellas pro nobis Verus & aeternus Deus, & verus homo,
Rex & sacerdos aeternus, gloriosum caput Ecclesiae tuae: miserere meae infir-
mitatis, & auge in me lucem & agnitionem Veritatis tuae per Spiritum S. tuum
Tu scis quod ab adolescentia mea timui te, & dilexi te toto corde meo,
quod in simplicitate cordis mei te confessus adiuverim & promoverim meo lo-
co Veritatem tuam, Etsi cum multis meis & magnis infirmitatibus, lapsi-
bus & peccatis, quae deploro & deprecor in conspectu tuo, toto corde meo. Tu
scis tamen quod animo simplicissimo & rectissimo nihil aliud spectaverim
aut quaesiverim, quam gloriam tuam, amore & Zelo Veritatis tuae non ficto aut
simulato, & perfecto odio omnium huius adversariorum. Tu me nunc
in hanc viam & vocationem confitendae Veritatis tuae deduxisti & collocasti
dextera tua. Tu me docuisti, gubernasti & confirmasti. Obsecro & obtes-
tor te, quantis maximis possum & ardentissimis votis & gemitibus, &
desiderijs intimi cordis mei: proba me adhuc & cognosce cor meum: Exa-
mina me & cognosce cogitationes meas, & vide si est in me via erroris
& mendacij: reduc & dirige me in viam veritatis tuae, deduc me in sanc-
ta recta & aeterna. Non sinas me aberrare a testimonijs & vijs tuis: Non
sinas mihi excuti Veritatem tuam: aut ab eius confessione me deijci & re-
pelli

pelli: Non auferas unquam verbum veritatis tuæ, nec Spiritum sanctum tuum
de corde meo: Nec destituas me tutela & gubernatione tua: Nec sinas me
opprimi, confundi, aut contemni quoquo modo in hac tam præclare incohata
ta confessione tuæ veritatis. Non sinas me in medio eius cursu deficere,
velut mutum canem, aut vivum cadaver, contemptum concertibus meis
& Sterilibus. Non sinas veritatem & gloriam tuam in mea confessione op-
pressam contumeliose & sycophantice exagitari & conculcari in contumeliam
tuam, nemine vindicante. Non sinas confessionem meam inanem, inutilem
& infructuosam esse, quia est veritas tua: Sed perfice obsecro, perfice, per
fice hoc opus tuum quod in me & per me cœpisti. Auge, confirma,
consumma hoc quod in me misero & fragili organo & vase misericordiæ
tuæ operatus es per Spiritum sanctum tuum. Eripe me, Domine de
carcere animam meam, & congrega iterum dispersos servos tuos, ut con
fiteamur sanctum nomen tuum, & exultemus in laudibus tuis. Non
ulciscaris peccata mea contumelia tua & veritatis tuæ. Non contemnas me,
quia non est in morte qui memor sit tui: In inferno autem quis gra-
tias aget tibi? Sed eripe me, suffice robur & vires infirmo meo Spiri
tui & corpori, ut possim perdurare usque ad finem, & te sustinere patienter,
& expectare constanter donec venias. Perfice obsecro hoc quod cœpisti
opus confessionis & liberationis meæ. Tu unus & solus manifeste mi
rabi

iacúlo me hucusq. servasti. Perfice ergo, consumma, comple, dirige opus Confessionis & liberationis meae, exitu felici, laeto, beato, placito, honorato, & salutarij, ad honorem & gloriam sanctissimi nominis tui, in testimonium veritatis tuae, & erga me misericordiae tuae, in consolationem Ecclesiae tuae, in confusionem pertinaciter adversantium manifestae tuae veritati. Et in multitudine tuae misericordiae convertere ad te in agnitione veritatis huius, & sana omnes sanabiles: Ut per te in Confessione tui glorificetur pater aeternus, per omnia saecula saeculorum. Amen.

Ἐξομολόγησις

Casparis Peuceri, Philos. & Med. Doctoris:
in carcere, opposita tetris, blasphemis & monstrosis confictionibus Chymerae, quae Veritatem & gloriam Filij Dei, Domini nostri Iesu Christi oppressit sub Formula Concordiae.

Edita ? ...

Primo credo et confiteor toto & sincero pectore, iuxta expressa & perspicua testimonia scripturae sacrae cum orthodoxa Ecclesia omnium temporum, doctore, duce ac teste spiritu sancto, in corde meo, de filio Dei, Domino nostro & salvatore Iesu Christo; Quod unio hypostatica duarum naturarum in Domino nostro Iesu Christo, quia ille est in una hypostasi seu hyphistameno una persona, Verus & aeternus Deus, natura genitus ab aeterno de essentia patris ὁμοούσιος patri: & Verus homo natura, natus ex Maria Virgine ὁμοούσιος nobis, sed sine omni labe & peccato: Quod ergo unio haec hypostatica non est per se & realis communicatio idiomatum seu proprietatum divinae naturae cum humana, aut omnium, aut aliquarum, demento tanto, quanta libuerit et nota sit ipsi Christo; Sed quod est assumptio naturae humanae ὑπὸ τοῦ λόγου, seu a filio Dei λόγῳ qui est hyphistamenon per se existens ab origine aeterna, in unitatem personae sive, ut Graeci loquuti sunt ἐν μιᾷ συνθέτῳ ὑποστάσει, inconfusa, inconversa, indivisa, inseparabilis: Conservante in ea unione, utraque natura divina & humana essentiam suam & proprietates essentiales immutabiliter & distincte, in omnem aeternitatem.

Talis

Talis tamen, ut humana natura assumpta in divina assumente existat, gestetur, sustentetur & contineatur indissolubiliter hac lege, ut nisi ita in ea consisteret, aut non esset sed redigeretur in nihilum, aut esset hyphistamenon sui persona per se. Et sic ex uno Christo fierent gemini & distincti, contra liquidissima scripturae testimonia. Et quod assumptam hoc modo & sibi unitam massam nostram, inde usque ab utero matris Mariae spiritu sancto sanctificat & implet οὐ κατὰ μέτρον, non secundum mensuram, ut Ioannes ait, id est, in praerogativa & excellentia virtutis & donorum spiritus sancti tanta, quanta nullius est creaturae, neque in caelo neque in terra, etsi in statu humili minus se exeruit. Quod secundum hunc unum & verum modum unionis hypostaticae Christus est una hypostasis, hyphistamenon, persona composita ex duabus naturis: divina assumente & humana assumpta in unitatem personae, & non ex duabus personis, sicut ex duabus conglutinatis asseribus.

Affirmo itaque coram Deo patre, filio, & spiritu sancto: & Ecclesia Angelica & humana, vere & sancte, Quod communicatio realis & per se idiomatum seu proprietatum divinae naturae cum humana, chymaera, quam illa credi postulat impudenter, audacter, furenter & impie, fieri posse & factum esse citra omnem mutationem, conversionem & exaequationem naturarum inter se, aut humanae abolitionem. Hanc ergo affirmo esse ipsam physicam ac realem confusionem naturarum in Christo, commentum mendax Antichristi, quo humana absorbetur ac perimitur. Cuicunque enim se Deus essentia

com-

communicat aut proprietatibus essentialibus quae sunt inseparabiles. id fit et est Deus. Communicationem autem aliquarum, de mente certo, cum essentialia omnia in Divinitate sint ἀμέριστα καὶ ἀδιαίρετα, id est. impartibilia & indivisibilia; eiq. fieri talis nulla possit: Talem igitur affirmo reipsa nihil esse aliud quam Virtutis divinae in donis creatis cum natura humana communicationem, sanctis alijs communem, sed mensura & praerogativa superante omnium creaturarum dona, qua unio hypostatica divellitur penitus, & Christus in duas personas, seu duos Christos dividitur, Nec est θεάνθρωπος amplius, id est Deus & homo, sed nudus homo θεόφορος, θεόπνευστος, ἔνθεος seu ἀποθεωθείς id est, Deificatus, sicut Swenkfeldius loquitur: non natura divina in una persona, sed sola virtutis divinae praerogativa in una natura humana ab hominibus sanctis differens. Affirmo etiam quod Chymaera veras causas in scriptura traditas, cur Mediatorem inter Deum & homines oportuerit in duabus naturis, divina aeterna assumente, & humana assumpta unum esse hypostasi, hyphistamenon seu persona, inconfuse, immutabiliter, indivisibiliter, inseparabiliter, nunquam consideraverit. Quod personam Christi totam in utraq. natura destruat, divinam excludens ab unione hypostatica, cum Samosateno, Sabellio, Ario, Nestorio & similibus: humanam penitus abolens cum Eutyche. Quod Chymaera ordinem naturarum & rationem unionis hypostaticae perspiciens, & utriq. sibi contrario vero demonstrationem penitus invertit & pervertit, dum fingit humanam naturam cum

Nestorii

Nestorio hyphistamenon per se existens assumere ac gestare assumtum & inhabitantem sibi naturam diuinam, per communicationem idiomatum essenti diuinæ realem aut omnium aut aliquorum, & hanc per illam exercere sese sicut ignis in fornace: in Christi massa uero tanto efficacius & fortius quam in alijs sanctis, quanto in ea virtute & potentia maior & efficacior est. Quod orthodoxæ Ecclesiæ omnium temporum, græca & latina; in ipsa etiam Romana Babylone tot modis corrupta, cum articulo de unione hypostatica inconfusa & inseparabili; doctoribus scholasticis communicatio idiomatum est phrasis seu modus loquendi, & prædicatio dialectica, qua unius naturæ propria, diuisa ac distincta a proprietatibus alterius tribuuntur toti personæ παρωνύμως, & in concreto propter unitatem personæ; cum quia unius naturæ sunt propria, concre- tive & recte tribuuntur hoc modo, quia personæ omnia insunt, alteri naturæ non insunt: Non enim essent propria: sed naturæ utriusque fierent communia: in abstracto & absolute non tribuuntur recte, sed falso: quia naturæ confusæ non sunt, sed retinent suas proprietates. οἱ λόγοι γὰρ ἀληθεῖς, ὥσπερ τὰ πράγ- ματα. Denique quod in hoc articulo scripturis & sibi ipsi contradicit, in omnibus, destruens fundamenta quæ se fingit ex puriori antiquitate retinere, & confundens teterrima confusione & perniciosa proprietates essentiæ diui- næ cum virtute ac donis Spiritus sancti, & cum ijs quæ sunt ministerij & of- ficij: quod in Apologia euidentius declarabitur.

Secundo, de natura humana assumpta in Christo, & de proprietatibus

veri

Veri et naturalis corporis Christi, in quo natus, educatus, versatus in terris, crucifixus,
mortuus, sepultus, resuscitatus, evectus ad caelos, glorificatus, exaltatus ad sacerdoti-
um & regnum aeternum, regnat ad dexteram patris, inde venturus judicare vivos
& mortuos. De hoc ergo articulo credo & confiteor, ut in primo articulo dictum est,
ne semper eadem verba repetam, Quod de proprietatibus veri & naturalis corporis
Christi non sit constituendum aut definiendum judicio & arbitrio humanae ratio-
nis, ex fundamento solius omnipotentiae divinae, contra patefactum expressum ver-
bum: quia ad verbum mandato severissimo omnes nos alligamur. Quod
non sint ei tribuendi plures existendi modi in loco praeter eum quem unum ei
scriptura tribuit: Aut quod uno eodemq. momento simul sit in diversissimis ac
disiunctissimis locis, ut Chimaera affirmat, ubiquitatem Brentianam declinans,
qui cuivis lapidi & trunco corpus Christi adesse palam & audacter asserit, sed
in solo pane dispensatione. Quod glorificatio & exaltatio naturae hu-
manae ad dexteram patris neutiquam mutaverit in ea proprietates essentiales, neq.
exaequarit eam divinae per sese ulla re, sed quod unicum tantum modum
existendi in loco ei scriptura tribuit, omnibus corporibus naturalibus commu-
nem, uno ac perpetuo consensu, mox a nativitate, ante & post passionem, mor-
tem & resurrectionem: ante & post ascensionem in caelos, quae non facta est
κατὰ ἀφανισμόν, sed vero motu locali, physico. Item, ante & post glorifi-
cationem & exaltationem: ante & post iudicium postremum; Nimirum, quod
in vero & naturali corpore conformato ad effigiem & formam humani corpo-
ris

vis, sed nunc glorificato, occupat certum & συμμετρον suae magnitudini spatium, quo vult coeli loco, physica locatione partium, sicut antea in terris in statu humili: Nec propterea aut carcere clausus, aut vinctus est organalis, ut lu- dit Chimaera. Quod glorificatio non abolet naturam corporis, sed induit ei quae sunt glorificatorum corporum propria: sed in eo gradu, quo omnia corpora glorificata antecellit. Exaltatio evexit & extulit eam ex unionis inseparabilis vinculo supra omnes caelos & creaturas ad fastigium sum- mae dignitatis, non ad aequalitatem essentiae & potentiae suae; sed ad societa- tem sacerdotij & regni aeterni, in tanta potentia & donorum excellentia, quantam ut finita natura capere potest: Nec ad aequalitatem, sed ad so- cietatem cultus, honoris, adorationis, invocationis & quantum ei competit, ut colatur in unitate personae, una λατρεία, uno cultu, ab Angelis & hominibus, sed intra metas suae substantiae, & suarum proprietatum; utraq. natura semper agente, & ad communae etiam opus sacerdotij & regni conferente, quod suum & proprium est: distincte, non seorsum aut separatim, & citra om- nem confusionem, commixtionem, ac conversionem, ut naturarum sic actio- num quae in opere ipso effectus distinctos concurrunt & coeunt, atq. definiunt effectus in unum ἀποτέλεσμα, quod actio est & vocatur θεανδρική, & composita est semper. Affirmo itaq. vere & sancte coram Deo patre, filio, & Spiritu sancto, & Ecclesia Angelica & humana, Quod Chi-

mera

mera. dnm Christum, refragante & reclamante tota scriptura, corpore uno momento in loca innumera distrahit, & pani consacrato, ut mox dicetur, includit aut contrahit sine omnibus corporis proprijs, quae sibi post resurrectionem inesse christus Apostolis demonstrat: quod ergo christum proprietatibus humanae naturae spoliatum & corpore penitus exutum in phantasma & spectrum convertit cum Eutyche: & corpore quaerit in pane, quem negat esse in caelo: & extinguit hanc summam consolationem ac spem quod efficimur fide membra corporis ipsius, caro de carne, & os de ossibus ipsius: Et quod glorificato eius corpori erimus conformes in omni aeternitate.

Sequuntur articuli de ministerio verbi & sacramentorum, in quibus complector ordine hos quinque cognatos articulos. Primum de praesentia totius trinitatis in ministerio verbi & sacramentorum: quo ordine & discrimine adsint personae! quo fine & effectu. Secundum: de discrimine mediorum in verbo & Sacramentis. Tertium: de vera praesentia corporis & sanguinis Christi in sacra coena. Quartum: de modo applicationis in regeneratione & conversione ad Deum. Quintum: de viribus humanis in applicatione.

Tertio: de vera praesentia, actione, & efficacia Dei in verbo patefacto, & in ministerio verbi & sacramentorum, instituto expresso Dei mandato; credo ac confiteor, ut supra, Quod haec praesentia, actio & efficacia non est generalis in creatione ordinata, physica aut bruta, qualis est in naturis brutis aut hominibus non renatis: Nec est extraordinaria, inusi-

tata

tata, rara, qualis illa est in miraculis operum naturae: Nec est Enthusiasticus afflatus & raptus cum sensu sed sine motu: Nec est Stoica, ex lege necessitatis immutabili: Nec est magica, hyperphysica, aut paraphysica, qualem ex his omnibus monstrose confusam Chimaeram commiscuatur: Nec est praesentia unius personae Trinitatis tantum, nec confusa omnium: Nec est in Sacramentis Baptismi & coenae sacrae alia quam in verbo & verbi ministerio: Nec alia in his communicatio & distributio donorum Dei. Sed, quae est praesentia, actio & efficacia specialis, mystica & pactionalis, diversa a toto ordine naturae conditae, patefacta sed ordinata tamen, & ex pacto promissa, certo & expresso Dei verbo, & ad verbum ac sacramenta tantum alligata, liberrima tamen, & directa ad unum & solum hominem, propter quem salutis instituta est, exerens etiam & exprimens se liberrime per ordinata haec media in quem vult, arcano decreto divinitatis, & qua ac quanta vult mensura virtutis divinae, ac donorum aeternorum, non in usum huius vitae animalis, sed ad vitam novam, coelestem, sanctam, spiritualem, aeternam, conformem Dei voluntati & mandatis, ac Deo placentem in motibus internis, & actionibus externe sanctis. Quod tota divinitas praesens & efficax est eo discrimine & ordine personarum, quem Scriptura tradit. Pater aeternus adest ut principium, causa, fons & gubernator totius operis, & beneficij gratuiti, per & propter filium propitiatorem ac Mediatorem recipiens in gratiam agentes poenitentiam & credentes, fiducia filij, donans eos

remissione

remissione peccatorum, justitia, et Spiritu sancto, ad vitam, lucem, & justitiam novam
et aeternam laetitiam. Filius Dei Dominus noster Iesus Christus praesens & efficax est
merito & efficacia. Merito: placans ac reconcilians patrem, & umbraculo justitiae
atq. intercessionis suae protegens. Efficacia: applicans sua merita, distribuens quae
vult munera, ut lux mundi lucens per verbum in mentibus nostris & virtute
spiritus sancti accendens lucem novae & verae agnitionis Dei, ac fidem qua quisq.
totum beneficium misericordiae Patris, & meriti filij apprehendit, amplectitur, ac
per fidem consolationem & vitam sibi accomodat. Quod illo ipso Spiritu sancto
quo massam nostram in se assumptam ex Maria Virgine vivificat & sanctificat
Christus: electos etiam interdum sibi tanq. palmites viti, tanq. surculos arbori,
tanq. membra corpori ex sese vivificat, ut fiant & sint caro de carne eius,
& os ex ossibus ipsius, & omnes in unum redigit, consociat & conglutinat corpus,
tanq. membra cuius ipse caput est, quod est Ecclesia, corpus Christi mysticum.
Spiritus sanctus praesens & efficax est, ut proximus & immediatus opifex to-
tius operis, virtute divina, nova, viva, & efficaci, applicans beneficia Pa-
tris & merita filij, fide accensa vivificante, qua acceptus ipse & efficax
in cordibus reliquorum opus internae novitatis in motibus & actionibus sanctis
surget ad normam praecepti mandati. Quod nulla alia est praeter
hanc praesentia Dei in ministerio verbi & sacramentorum, tradita voce
verbi divini. Quod talis praesentia est actio & efficacia tantum in
actione reciproca hominis: id est, in ipso usu vero, legitimo, instituto &
mandato

mandato: in iis qui audiunt, attendunt, agnoscunt, meditantur, & fide apprehendunt. Extra hanc ordinationem actionem & usum nulla est efficacia. Affirmo itaq. iterum sancte & vere, coram Deo patre, filio, & Spiritu sancto, & Ecclesia Angelica & humana, Quod Chimaera deterrimis & blasphemis confictionibus hanc evidentissimis Scripturae testimonijs uno consensu traditam doctrinam & salutis nostrae causa institutum ordinem ministerij penitus obruat atq. deleat: sicut Apologia demonstrabit.

Quarto; de Virtute & efficacia Verbi & sacramentorum in ministerio sacro Ecclesiae, credo & confiteor ut supra, Quod vox ministri sonantis Verbum, & media externa sacramentorum non mutant naturas suas, nec conversione illa physica aut miraculosa, nec ascitu novae alterius naturae per inclusionem vel alligationem physicam, miraculosam, aut magicam: nec acquirunt aut induunt vires novas ab insitis naturae diversas, seu divinas, seu physicas, seu magicas, miraculosas, hyperphysicas, paraphysicas, ex ea de qua dictum est, praesentia, actione, & efficacia divinitatis, aut Verbo ipso quod vox ministri sonat, & qua media sacramentorum consecrantur, ac transferuntur ad usus destinatos sacros. Quod etiam inanis sonitus non est Verbum feriens aures & pectora blando titillatu eloquentiae: Sacramenta non sunt otiosa & inania spectacula, qualia sunt theatrica. Quod corpus Christi consecrato pani nulla inest aut copulatur praesentia hypostatica & inseparabili unionis: nulla

generali

generali communi, physica, ordinata in rerum natura, siue localis siue definitiua consentur, quae spiritualis tantum est: Nulla extraordinaria & miraculosa: Nulla magica, siue hyperphysica, siue paraphysica fide colorentur. Quod caro Christi efficax est & viuifica, non virtute & efficacia physica, carnali, bruta, aut magica hyperphysica, vel paraphysica: Nec contactu, mansu, pastu, afflatu, mutatione corporum nostrorum physica aut magica. Quod spiritus sanctus non Stoica necessitate & coactione, nec impulsu & raptu Enthusiastico, nec virtute & efficacia aut physica aut magica, quocunque colore picta, se per vocem ministri, & vsum mediorum in Sacramentis exerat. Quod etiam non est afflatus leuis aurae praeteruolantis, perstringens animos & pectora sono euanido, qualia monstrosa confusione Chimaera confingit: sed quod vox ministri docentis & symbola sacramentorum conseruant naturas suas integras & vires a natura insitas. Virtus autem & efficacia ad nouam, sanctam, spiritualem & aeternam vitam est verbi diuini quod vox ministri sonat, & quo media seu symbola sacramentorum, vt aqua baptismi & panis ac vinum sacrae coenae sacro vsui consecrantur ac destinantur per virtutem sancti Spiritus, accedentis in vero vsu & meditatione verbi ac mediorum externorum, secundum verbum & institutionem, nouum lucem & fidem, qua fit applicatio beneficiorum Christi & inchoatio nouitatis: sed virtute Spiritus sancti & praesentia, actione atque efficacia liberrima. Virtus verbi est & spiritus sancti in corde, non in voce aut facundia ministri, nec mediorum in sacra-

menta

mentis. Quod fide fit applicatio, quia Verbum apprehenditur: Vocale, ministro docente: Visibile, in sacramento ab eodem administrato. Sine fide Verbum Vocale audienti est inanis sonus: Sacramenta sunt nuda & inania symbola utenti. Quod Sacramenta docent Verbis suae institutionis, & praeceptis de usu legitimo, tanquam obvia signa per oculos, sicut auditu, lectione, aut meditatione Verbum docet. Quod eadem res & eadem beneficia offeruntur, distribuuntur, exhibentur, applicantur, & quasi sigillo obsignantur in Sacramentis, virtute Spiritus sancti per fidem, quae in Verbo. In actione interna discrimen non est, sed in externa tantum. Quod Christus vere praesens & efficax fide in cordibus credentium pascit eos corpore & sanguine suo interius, et efficit eos viva insitione membra sui corporis veri & mystici, tam per Verbum & baptismum quam in usu sacrae canae: sed non physica ablutione aquae baptismi, nec physica manducatione corporis, sed interna, mystica (de qua externa, ut symbolum, oculos commonefacit) virtute sui spiritus, qua transformamur ad eandem imaginem cum ipso, & efficimur cum ipso Christo unum spiritum, ut Paulus ait. Quod nullam aliam rationem praesentiae Christi in ministerio Verbum patefactum doceat, nisi unam hanc. Affirmo itaq. iterum vere & sancte, coram Deo Patre, Filio, & Spiritu sancto: & Ecclesia sancta Angelica & humana, quod chimaera tetra, monstrosa & blasphema confusione praesentiae, actionis atq. effectionis Dei generalis, physicae, & ordinatae, cum extraordinaria, physica, miraculosa

[illegible]

Enthusiastica, Stoica, magica; veram, ordinatam, mysticam, pactionalem praesentiã in ministerio verbi & sacramentorum, verbo Dei satisfactam tollat, rationem veram totius ministerij abdicat, usum legitimum institutum ad regenerationem & instaurationẽ salutis aeternae in genere humano penitus destruat.

Quinto: de sacramento corporis & sanguinis Christi, & de praesentia corporis & sanguinis Christi in pane & vino consecrato, & in sumente panem & vinum, credo & confiteor iuxta verba institutionis, & declarationem perspicuam & immutã duorum interpretum, Christi autoris & Pauli Apostoli; cum tota prima & purior Ecclesia, per annos amplius quingentos, cui commentum multo posterius Ecclesiae Romanae fuit ignotissimum, Quod panis & vinum non sunt nativa & substantia, nec naturale & essentiale corpus Christi; neq. ex conversione illa, aut transubstantiatione, neq. ex inclusione aut alligatione illa, quadiscunq. fingatur, physica, miraculosa seu prodigiosa, separabili vel inseparabili, magica, hyperphysica, paraphysica. Quod Christus nullo contactu, manu, aut pastu physico seu carnali, bruto, aut commentitio, miraculoso, aut magico, hyperphysico vel paraphysico praesentis corporis sui carnem sumentibus suis vescendum praebeat. Quod similiter nullo contactu aut pastu physico, seu carnali corpus Christi carne sua nostrae carni coalescat. Nullo etiam actu & effectu physico afficiat, immutet, vivificet corpora nostra. Quod sacra coena non est pastus prophanus & physicus seu carnalis corporum ad hanc vitam animalem, quae morte temporali destruuntur. Quod verba

Verba institutionis non identica praedicatione de hoc visibili pane, ex mutatione quacunque substantiae panis, aut nova commentitia unione hypostatica corporis cum pane, nec synecdochica praedicatione accipi debent, ex quacunque connexi alio: Sed quod consecratus panis et calix sunt corpus et sanguis Christi relative et typice: nimirum, corpus et sanguis sacramentalis et mysticus, ut symbola et antitypa, sicut Graeca: ut figurae et signa sicut latina Ecclesia locuta est, veri et vere existentis corporis in caelo, iuxta testimonia scripturae, utriusque inter se consona. Et quod instituta sint haec fine, ut in mandato et legitimo usu, memine corporis et sanguinis commonefaciant et doceant credentes de toto beneficio, passione, et morte filij parto, et de praesentia ipsius in cordibus credentium applicantis merita sua, semetipsum nobis communicatione et applicatione vera et viva, sed virtute viva Spiritus sancti per fidem, insitione viva in suum verum et vivum corpus, et mysticum Ecclesiae; ut dictum est. Quod non carnis suae prophana, carnali, physica, bruta praesentia et effectione, sed virtute et societate unius et eiusdem Spiritus cum sua massa, afficit, vivificat, sanctificat et salvat animam, naturam rationalem et spiritualem, fide tantum, quae fit applicatio, ut dictum est: quia quomodo corpori communicetur mox dicetur de regeneratione et conversione hominis. Quod virtute Spiritus sancti insiti Christo ab ipso vitam et dinamiam spiritualis vitae haurimus, sicut membra corporis nostri vitam animalem ex corde nostro per vitalem

spiritum

spiritum trahunt; Et coalescimus ipsi, vt palmites viti, surculi arbori, membra
corpori: non physico contactu & coalitu cum carne, manu oris sumpta; quae pro-
phanissima est, & falsissima atq. perniciosissima imaginatio: Sed virtute vna
Spiritus in nouis, viuis, sanctis, legi Dei congruis, Deo placentibus motibus inter-
nis, & externis actionibus, quibus nouitas inchoata naturae & obedientia no-
ua constat. Quod caena sacra hoc praeter cibus est animae, virtute verbi
quo est instituta, & spiritus sancti per fidem, ad alimoniam, incrementum & pro-
fectus vitae sanctae spiritualis. Quod verba institutionis non ac-
cipi aut intelligi aliter debeant aut possint quam metonymica praedicatione, quae
est signi de re significata: non ex connexu signi cum re signata, qualicunque
ex ijs quae supra recitata sunt: sed ex analogia certissima signi ad rem
signatam in vsu legittimo, & in homine legitime vtente praesentem. Af-
firmo itaq. iterum vere & sancte coram Deo, filio Dei & Spiritu sancto; &
Ecclesia sancta Angelica & humana. Quod totum hoc commentum Ecclesiae
Romanae de praesentia corporis & sanguinis Christi in pane & vino, & cum
pane & vino in sumente, ignotum primae & sincerae Ecclesiae ante tyrannide
Romani pontificis, mendacium est apertissimum, cum tota scriptura, &
secum per omnia pugnans: & quod hoc mendacium Chimaera tetricibus blas-
phemijs & furoribus cumulat. Affirmo diserte, idem in apo-
logia euidentissime demonstrationes. Primo, quod fundamentum ipsum, quo

vnico

unico nititur, tota alia scriptura adversante: namque, Verba institutionis intel-
ligenda ac retinenda esse sicuti sonant, interpretatione hypothesi suae contraria pe-
nitus evertit & delet. Secundo, quod Christum autorem qui sibi nunquam
dissidet, nulla in re contradicit, quod hunc ergo mendacij arguit. Tertio,
quod perspicuis & invictis Pauli testimonijs & Christi doctrinae per omnia con-
sentientibus, decernit ac statuit contrarium. Quarto, quod contra promis-
sam, traditam in utroque testamento illustribus & consentientibus testimonijs & vi-
sibili missione atque effusione spiritus sancti confirmatam praesentiam & efficaciam
Dei in ministerio verbi & sacramentorum, novam aliam Christi per carnem
Ex sese communicatur, blasphema in spiritum sanctum. Quinto, quod
Antichristi extrema inter se disiuncta, & in alterum infesta inter se castra
Nestorij & Eutychis, & universim, ut Ioannes Evangelista & Apostolus loquitur,
dissolventium Christum, aut negantium in carne venisse conciliavit & consolidavit
inter se, Christum Mediatorem in una persona, natura utraque penitus destruit,
divinam naturam, ut supra dictum est, excludens, humanam demoliens, &
Christum nudans atque expolians omnibus naturae humanae & corporis humani
proprietatibus. Et tamen postulat furenter credi hunc in corpore & carne
sua pani adesse, a se absente camedi. Sexto, quod horribilem ido-
latriam in missa pontificia, qua sola stat regnum pontificium, in cultu,
adoratione, circumgestatione panis consecrati, & multiplici eius abusu,
ac totiusque

ac totius sacrae coenae, cum in alijs, tum in perniciosissimo errore operis operati con-
firmat ac stabilit; Nec ullum usum habet alium quam quod idolatriae huic patro-
cinatur, qua non fuit in Ecclesia a Christi seculo execrabilior: cum non jota unum
tota scriptura habeat de hac carnali praesentia, multo minus de modo praesentiae,
de tempore ac duratione, de fine usus & fructu: quas chimaeras non inquirenda
esse contendit in verbo, sibi autem fingere illa sine verbo impune permittit.
Septimo, quod totum hoc commentum novum & in fundamento magicum est,
dissentiens in praecipuis articulis fidej a manifesta scriptura; imo abolens ar-
ticulos fidei, & simul pugnans aperte cum rerum natura, & affingens verbis
institutionis vim magicam, ac si pronunciatione verborum a Sacerdote vel
raso vel uncto ritibus curiae Romanae, vel nostro more consecrato efficaci,
ut docebo in Apologia evidentius.

Sexto, de regeneratione hominis & vera eius conversione ad Deum cre-
do & confiteor juxta scripturae totius perpetuum inter se consensum, cum sanctis
& electis omnium temporum, qui unquam vera & sera poenitentia meritis Christi
& vera conversione Deo sunt reconciliati: Credo, ergo, nec Regeneratio
nec conversio in poenitentia vera ad Deum (quae duo actione interna &
effectu non differunt, sed medijs externis & horum ordinato ac destinato usu
discerni possunt: ideoq. unum pro altero saepe usurpatur) quod nostra ipsius
fit physica actione, & tanta vivificatione hominis, sicut ranae hyberno fri-
gore

pore enecta calore Solis verno fotae reviviscunt: Neutra afflatu aut raptu Enthusiastico, aut curatione Stoica. Quod innata carni lues & labes vitiosa peccati non his eluitur aut expurgatur: pravitas & ἀταξία corruptarum virium non emendatur aut restituitur: vulnera reliqua non sanantur aut redintegrantur, sicut medicamenta vitiosos humores eiiciunt, aut affectiones morbidas corrigunt, aut solidant sauciata corporum, effectu & mutatione physica & bruta, qualem ex his monstrose confictis chymeram comminiscuntur cum sensu quidem fidei, qualis in brutis est omnibus, sed sine motu, sine actione omni, homini ut creaturae rationali propria & tamque in subiecto patiente. Quod insita carni radix peccati his non extirpatur evulsa aut eradicata physice: sed quod regeneratione quae fit per lavacrum baptismi, infantes dum merguntur in aquam aut perfunduntur, virtute Spiritus sancti suo modo corda tenella cientis, filii Dei Domini nostri Iesu Christi intercessione abluuntur a peccatis, absolvuntur a culpa & reatu, recipiuntur in gratiam, donantur remissione peccatorum & iustitia imputata filii Dei & Spiritu sancto, ad novam vitam, lucem, iustitiam aeternam: inseruntur Christo & efficiuntur viva & socia membra corporis Ecclesiae, & templa atque organa Spiritus sancti, applicantis omnia haec beneficia & novam vitam inchoantis secundum verbum & promissionem, peccatum tollitur non ut non sit, sed ut non imputetur, ut non condemnet. Quod

Baptismus

Baptismus per omnem vitam deinceps baptisatis in Ecclesia obsignatio est seu si-
gillum promissionis gratiae, receptionis in gratiam, insitionis in Ecclesiam, & doni
Spiritus sancti. Quod cum in renatis infantibus, ubi adolescunt, & adul-
tis renatis deinceps, per omnem vitam radix peccati repullulans ac regerminans
commoveat ac exerat se per pravos motus atque affectus internos, & vitiosas ac-
tiones externas, offendentes Deum & promerentes iram Dei & damnationem aeter-
nam: tradita et ordinata est legis verbo Dei una medicina conversionis vera
ad Deum, in nova, seria & salutari poenitentia, qua Spiritu sancto arguente
peccata conscientiae perterrefactae agnitione peccatorum & sensu irae Dei in
terroribus & pavoribus mortis & inferni arguuntur metu judicii divini &
poenarum aeternarum, unde exordium est poenitentiae & contritio vocatur: sed
voce & promissione Evangelii erectae rursus doloribus & terroribus aeternis
eriguntur ac vivificantur per accensam promissione Evangelii & virtute Spi-
ritus sancti fidem, qua conscientiae, apprehensa misericordia Dei in Christo
Mediatore, eluctantur, hac certa fiducia acquiescente in Dei misericordia, quod
per & propter Mediatorem certo consequantur remissionem peccatorum, repu-
tantur justae, reconciliantur Deo patri, accipiuntur in gratiam, Christum
induant comprehensum & inclusum fide cordibus, donantur Spiritu sancto ad
vitam, lucem & justitiam novam, & haereditate aeterna. Eadem
haec est altera pars poenitentiae quae & justitia fidei & justificatio vo-
catur

catur, vel ex correlativo, fides quae apprehenditur & applicatur. Quod iustitia fidei non est qualitas aut habitus, aut virtus infusa nobis ut vacuis vasculis: nec Enthusiasticus afflatus aut raptus cum sensu sine motu, nec operum & meritorum nostrorum: sed imputatio gratuita iustitiae & meriti, seu totius obedientiae Filij, quam sibi fide quisque sua accomodat et propriam facit. Quod fides simul est medium quo iustificamur: quia in promissione Christum amplectitur cum omnibus meritis: Et principium est cum vivificationis in poenitentia, afferens et excitans consolationem, vitam, & laetitiam acquiescentem in Misericordia Dei, fiducia Mediatoris; tum renovationis seu totius sequentis novitatis, accipiens Spiritum S. quo clamamus Abba pater: cuius virtute, ductu & gubernatione vivâ atque efficaci ad normam praescripti verbi per fidem verbo Domini inhaerentem novitas reliqua interior efficitur, quae tanquam fons & causa est, a qua exterior in effectus ciehur ac dirigitur. Quod renovatio vivifica fit cum destructione non substantiae, non virium in homine, sed peccati quod non est substantia ipsa & vires eius, ut fanaticus spiritus Flacij Illyrici docuit sed corruptio, labes & pravitas per lapsum a diabolo inflicta operi divino. Quod fit ergo cum huius destructione & emendatione, & virium instauratione per novam virtutem: sed in conatu assiduo, inter gravissima certamina, per virtutem Spiritus, cum vitiosa carne: quibus

virtute

Virtute spiritus noua, labes insita & prauitas subinde atque enecatur: non momen-
tanea physica mutatione, sed assiduo & perpetuo certamine ac renixu, quibus in-
termissis aut interruptis, quacunque de causa, fiunt recidiua priores radice, ut
Christus docet. Quod haec est tertia pars verae poenitentiae & Conuersionis
ad Deum, imbecillis quidem & a perfectione legis procul distans: placens Deo
tamen, quia persona placet fide, per & propter Mediatorem. Quod
in omnibus his tribus partibus Poenitentia seu Conuersio ad Deum, si vera est
& non simulata, & fit in serijs & atrocibus doloribus vulneratae & consternatae
conscientiae, & in fide non ficta aut hypocritica, nequaquam fit in homine ocioso
& nihil agente, sed fit conatu serio & grauissimo, quem sentiunt in omnibus
partibus poenitentiae pij experiuntur, & inter luctas ac certamina, quae sunt
hominis summa & perpetua cum carne sua, Diabolo, morte, inferno, & mundo:
non sua tamen, sed Spiritus sancti virtute, ut mox dicetur. Quod si
poenitentia statuatur genus, Conuersio species: commode etiam illa in duas
partes diuiditur, in contritionem & conuersionem. Haec rursus in iustificatio-
nem quia fit reconciliatio, & in renouationem quae praestatur noua obedien-
tia interior & exterior a reconciliatis. Sed res eodem redit. Quod
sicut regeneratione, siue poenitentia & conuersione, non afflatu enthusiastico
fit inchoatio viuificationis, nec alio aut physico, aut bruto, aut utroque:
Neque exteritur aut deletur insita labes & prauitas physice eradicata, aut
immu

immutatione & conversione physica vel enthusiastica, vel utraq. carnis vitio-sa: ac multo minus magica carnis & sanguinis Christi praesentis effectione aut virtute Spiritus sancti per hoc, bruta vel physica: Sed fide expurgantur corda, inquit scriptura, & sanguine Christi emundantur conscientiae: Et mundi efficimur ab iniquitatibus, id est, liberamur a culpa, qua sumus rei irae Dei & damnationis aeternae: & datur Spiritus sanctus, cuius virtute inde usq. a primo momento regenerationis & conversionis Spiritus mentis nostrae & novus atq. interior homo dimicat adversus carnem, bello perpetuo quod ἄσπονδον est, reprimens, retundens ac coercens, destruens mortificans, ut scriptura loquitur, in nova vita & virtute, & novis ac vivis motibus & actionibus veterem & exteriorem hominem inter luctas perpetuas. Hoc modo mortificatur corrupta caro, ne per peccatum regnet ac dominetur nobis: Nec introducitur alia, effectu, & immutatio, ne physica & bruta Novitas seu nova creatio seu congeries physica carni nostrae, ut Chimaera delirans somniat. Quod tota Scriptura clamat uno ore Fide iustificante expurgari corda & conscientias a culpa & reatu per reconciliationem cum Deo, fiducia Mediatoris, & remissionem peccatorum: Reconciliationem vero fieri secundum imaginem Dei ad quam homo conditus est, Spiritu mentis percipere: Radicem vero peccati in carne semper repullulantem enecari, reprimi, coerceri Spiritu & fide,

in lucta perpetua, ne exerat se, ne crescat, ne confirmetur, ne vincat, ne regnet ac do-
minetur. Rursus itaq. affirmo vere & sancte, coram Deo Patre, Filio, & Spiritu
sancto, & coram Ecclesia Angelica & humana, Quod chimaera regeneratione ac con-
versione sit commentitia, fanatica, ac in Spiritum sanctum blasphema, quae ex
Enthusiastica & physica conflata est (addo vere etiam magica: quia se pro-
prius considerata respia affingit & tribuit verbo & sacramentis vim magicam,
Et talis est tota imaginatio de opere operato maximae multitudini infixa)
Quod ergo veram & salutarem regenerationem & conversionem, qua Deo reconci-
liati & renati ad vitam novam, aeternam, sanctam, spiritualem, conformem vo-
luntati divinae secundum legis normam, in motibus & actionibus viris &
sanctis ei servimus, in spe certissima haereditatis aeternae coelestis penitus aboleat
& deleat, sicut docetur in Apologia, cum omni consolatione, qua salus an-
xiae ac desperabundae conscientiae consistit.

Septimo, De viribus humanis in renascentibus & renatis, dum fit con-
versio & deinceps, uno eodemq. modo inde usq. a principio conversionis
per totum cursum in carne vitae novae sanctae & spiritualis: credo & confi-
teor cum doctrina totius scripturae luce meridiana clariore: Quod
gratuiti beneficii ac meriti Christi Salvatoris applicatio, & naturae mortuae
vivificatio in regeneratione & conversione vera ad Deum non fit actione
physica & bruta, aut raptu Enthusiastico, aut Stoica coactione, aut magico
afflatu

afflatu, per media verbi sonantis & Sacramentorum novis indita viribus: Nec mutatione physica aut magica, hyperphysica substantiae, temperamenti, & virium seu facultatum hominis, sentientis quidem, sed nec moventis se nec quicquam agentis, sed sustinentis tantum impressionem ut subiectum patiens, sicut ranae reviviscunt a tepore solis, aut corpora nostra afficiuntur ab alentibus medicamentis: Nec fit cum destructione substantiae & virium, quae a Deo conditae & homini in creatione inditae sunt opificium Dei, & peccatum per se non sunt, sed peccato sunt infectae, corruptae & sauciae: Nec habet se homo pure passive, nec ut subiectum patiens obiectum, nihil agens, quod afficiatur tantum & mutatur. Quod homo non convertitur ut brutum, mentis rationis & voluntatis expers, sine sensu, sine motu: Quod hae propter vires humanae ut tertia causa a conversione hominis excludi non debent. Quod de tali conversione in hunc sensum in tota scriptura nullum verbum & nulla species his contrarii extet: sed quod vere & proprie consentit scriptura totum opus regenerationis & conversionis ad Deum per veram poenitentiam, donum est gratuitum misericordiae & gratiae Dei patris: Meritum filii intercessoris & Redemptoris qui factus victima in carne nostra solvit λύτρον pro nobis. & opus spiritus sancti ut proximi & immediati opificis efficacis in cordibus nostris, & applicantis vivam virtute atque efficacione conscientiae

oppressae

oppressa terroribus atrocibus & ingentibus doloribus mortis & inferni ex aspectu suorum peccatorum & sensu horrendae irae Dei, merita & beneficia Filij per fidem verbi & promissione accensam, qua convertuntur corda ad Deum a peccato, Diabolo, morte, & inferno: primum, fiducia misericordiae promissae per & propter Filium Mediatorem & meritorum ipsius: qua fit reconciliatio cum Deo & iustificatio coram Deo, remissione peccatorum & imputatione iustitiae Christi, acceptatione ad vitam & haereditatem aeternam, ac donatione spiritus sancti; & haec sola per & propter Filium persona placet Deo & est accepta, etsi multiplici adhuc immunditie polluta & infirmitate. Deinde per novam obedientiam, ut fructum fidei & spiritus sancti in tota novitate interna hominis interioris, qui renovatur ad imaginem Creatoris in agnitione Dei vera, in iustitia & sanctitate vera, in motibus internis, vivis, sanctis, Deo placentibus: & in actionibus externis vitae novae spiritualis, propter quam effunditur in corda nostra Spiritus sanctus, ut saepe dictum est: quae novitas etsi imperfecta est, tamen placet Deo in persona accepta ac placente propter Mediatorem. Quod longe aliud est, totum beneficium & opus regenerationis & conversionis esse donum gratuitum misericordiae Dei: &, hominem se habere mere passive, ut subiectum convertibile, obiectum tamen, patiens, nihil agens. Quod Deus offert & exhibet beneficia sua, cum facultate applicandi, per Spiritum sanctum. Quod

multi illi

nentiquam fit applicatio hominis ut truncato priori passive, aut bruto sentienti sed nihil agenti, impressione physica vel Enthusiastica, aut coactione Stoica, in nulla parte poenitentiae, nullo tempore, aut momento, ut Chimaera somniat. Quod applicatio sit voluntaria, ex parte spiritus sancti; et liberrima actione & efficatione spiritus sancti fiat, cum mensura lucis novae, & fidei, quantum Christus distribuit in auditu verbi & usu Sacramentorum ex instituto & mandato, cum seria meditatione: Et quod fiunt haec cum renovatione virium hoc ordine quo conditae sunt ut in natura ratione, scilicet. Initium est in mente & voluntate, à luce nova, & agnitione Dei nova & fide. Quod lux nova & fides sunt principium iustificationis & renovationis simul: Iustificationis, quia luce nova fides accenditur, qua Misericordia in Mediatore Christo apprehenditur. Renovationis, quia fide simul fit vivificatio in consolatione vivâ, & inchoatio novitatis internae. Quod haec propterea etsi reipsa discrepant, ut supra dictum est: momentis tamen temporum discerni non possunt: Sed rerum ipsarum discrimen retineri exactum oportet, Nimirum, quod etsi totum opus est beneficium & donum gratuitum: aliud tamen est, quo Deo reconciliamur, placamus, acceptamur, pronunciamur iusti coram eo, nempe meritum filii; aliud est opus quod virtute & efficacia Spiritus sancti edimus, sive fides sit opus, sive quidlibet, aliud inchoatio novitatis

tatis. Antecedit fides, quae iustificat ut medium quo fit apprehensio meritorum Christi: & in hac ipsa apprehensione ac fiducia misericordiae divinae fit vivificatio, efficax consolatione ad novam vitam & laetitiam in novis motibus. Sed in omnibus partibus poenitentiae uno & perpetuo contextu in tota Scriptura clarissimis testimoniis praecipitur assensus & conatus hominis flagitatur: Cumque praecipua inter facultates humanas sit voluntas: ad hanc perpetuo concio poenitentiae dirigitur; Ne recuset audire, erudiri, cognoscere, intelligere, agere poenitentiam, credere Evangelio &c. Ne refragetur, aut resistat Spiritui sancto, ne aversetur verbum. Non quod haec nostrarum sint virium, aut emendare vitae pravitatem sit in potestate nostra: Sed quia nostrarum virium & nostrae malitiae est oblata beneficia, & cum ipso verbo ac Spiritus sancti auxilio facultates vires acceptandi excludere, repellere, non admittere. Sonat hoc verbum, & voce aut sacramentis offert, exhibet, applicat, virtute & efficacia viva Spiritus penetrante & rimante ima cordis, spiritus, & viscerum, quam quisque audit, discit, cognoscit, amplectitur, credit, proficit fide & vita spirituali. Deus offert & exhibet sua beneficia cum facultate accipiendi per Spiritum sanctum, sed ei qui non repellit, non negligit, non excutit. Qui aversatur & repugnat, sua & sibi insita pravitate, Diaboli impulsu, aut aliorum causarum, ut malorum hominum, repugnat, & sua se culpa in exitium praecipitat. Deus enim,

ut

ut dictum est, beneficia sua exhibet, communicat, & applicat, cum virtute
& auxilio vivo Spiritus sancti, ut hoc quisq. & agnoscat, & agnitum fide
amplecti, & accomodare sibi possit, si non abigat, excludat, negligat, suren-
ter excutiat, vel ab initio, vel deinceps, peccatis & lapsibus negligentiae aut
contumaciae, contra conscientiam. Utrumq. est a Deo: beneficium & au-
xilium: facultas repellendi est a nobis. Quod mox ab
initio conversionis cum ipsa nova luce & agnitione atq intellectu verbi
oriatur ingens certamen inter Spiritum sanctum & caliginem, tenebras,
dubium aut refragium assensum mentis: & sic inter eundem & reliquas
omnes vires pravas, ut voluntatis contumaciam, fastum & odium Dei, fre-
mitum adversus Deum, dubitationes, desperationem, indignationem in sensu
irae Dei, doloribus mortis & inferni: quae in omnibus pectoribus poenitentiu-
vehementissima sunt, & per omnem vitam durant, quamquam in alijs magis in
alijs minus acria. Quod hoc luctis serijs cum carne, mun-
do, Diabolo transigantur. Quod perpetua est inimicitia
& antipathia inter Spiritum & Carnem, in hoc corrupto statu naturae nos-
trae, & quod ea multoties obtusa est, sed mox a principio regenerationis
& conversionis caro insurgit, & luctatur adversus Spiritum. In ea
lucta si vincat semetipsam virtute Spiritus, evadit & vincit: Sin ex-
pellat sua pravitate Spiritum, succumbit & interit. Quod

ipse

igitur vires humanae neutiquam sunt otiosae & nihil agentes, & ut subiectum patiens, sed quod singulae suo loco & ordine, praecipue autem rationales, mens & voluntas (quas Paulus vocat spiritum mentis, & interiorem hominem) cieantur a Spiritu Sancto nova virtute. Inde nascitur & existit certamen serium & gravissimum, in quo, ut dixi, victoria spiritus adfert vitam aeternam: pertinax renixus innatae malitiae, & Diaboli impulsus admittens Spiritum Sanctum aut desperatio auxilium & initia fidei abjiciens, aut securitas, hypocrisis ex curis alienis, negligentia aut lapsus contra conscientiam, initio vel deinceps ruinam & interitum. Quod ergo viribus humanis hoc discrimine in modo agendi incitatis, a duobus diversis principiis inter luctus & certamina, tota Scriptura uno consensu suum locum inter causas conversionis clarissimis testimoniis tribuit. Quod concurrunt hae duae causae semper, Spiritus Sanctus & vires humanae a Spiritu divina virtute motae, qualibet agente suo loco & ordine quod suum est: solis viribus humanis distincto principio gemino, quod inter veram & non veram poenitentiam, qualiscunque illa sit gradu, seu hypocritica seu desperans discernit, ut docebo in Apologia. Non enim, ut iterum repetam, fiunt haec mutatione physica, aut raptu Enthusiastico, aut Stoica coactione, sed tota scriptura hoc semper tribuit homini, quod virtute verbi & Spiritus sancti accipiat oblata: sua malitia aversetur & rejiciat. Affir-

mo

mo veri & sancti, coram Deo patre, filio, & Spiritu sancto: & Ecclesia Angelica & humana, quod Chimaera dum hominem conversi somniat ut subiectum patiens, otiosum, nihil agens in ipsa conversione, & expers non tantum quidem, sed motus & actionis, ut emecta frigore rana, ut brutum, virtute & efficacia Spiritus & verbi, ex physica, Enthusiastica & magica confusa: mutatione vero etiam carnis nostra physica, bruta & magica: Et dum postulat tamen audiri verbum. Quod ergo illudat Deo, rideat Spiritum sanctum, seipsam vero ad omnem modum implicet, pugnans utique secum & cum scriptura perspicue, ut non modo doctrinam evidentissimam de poenitentia vera primum ex scriptura repurgatam in his Ecclesijs penitus evertat ac destruat: sed ut dubitem utrum ullus ex fabris & architectis illius motus verae poenitentiae unquam sit expertus.

Octavo: de previsione et praedestinatione aeterna, credo et confiteor iuxta evidentibus documentis & perspicuis atque immotis interque ac utique consentientibus scripturae testimonijs, quod Chimaera statuum controversiam in hoc articulo aut non consideravit, aut non intellexit: quia non expressit quod in hoc articulo praecipue quaeritur: scilicet, Utrum, ut causa Electionis est sola misericordia Dei, miserentis totius generis humani propter filium, & volentis omnes homines salvos fieri agentes poenitentiam & credentes in filium, secundum universale mandatum & promissum: Sic reiectionis causa est

peccatum

peccatum, nimirum, perseverantia in peccatis sine vera & seria poenitentia, &
maximè peccatum incredulitatis in filium? An vero causa sit utriusque
liberrima Dei voluntas, quia Deus ex misericordia ante creationem rerum, aeter-
na deliberatione cum filio & Spiritu sancto elegit ex genere humano quos voluit:
Reiecit quos voluit, praevisos & praedestinatos, & non credentes in filium, priusquam
quis bene aut male quid fecit, quia nemini quicquam debeat. Quód prae-
destinatio absoluta, & sine determinatione, non sit tantum Electorum, ut definitur
à Chimaera. Quód fontes consolationum, quas se monstrasse gloriatur
Chimaera, cum fontibus verae conversionis ab ipsa inquinatis & corruptis
penitus contentiant. Sed quód in statu controversiae, etsi inter utramque quaesti-
onem videtur esse discrepantia, si tamen utraque ad patefacta revocetur & exa-
minetur, ad quae alligata est fides nostra, reipsa nulla est. Quód
etsi minimè dubium est certum esse numerum salvandorum, secundum Elec-
tionem deliberatam & decretam in illo primo aeterno & summo Senatu Caelesti,
arcano consilio totius trinitatis, ante iacta fundamenta mundi: nos tamen
de illo mysterio abscondito nobis scrutari plura vel alia non debemus quam
patefacta sunt. Quód praevisa omnia Deus praedestinet, sed
non eo modo, nec ad finem eundem omnia. Quód aliter Electos
ad vitam aeternam: aliter reprobos ad supplicium aeternum praedestinet.
Quód causas à priori Electionis & reiectionis alias quaerere non debemus,
Glor

praeter patefactas in Verbo: nec alias quam iustificationis & Condemnationis. Quod tota scriptura causam Electionis & iustificationis conferens in solam Dei misericordiam per & propter filium promissam excludat vtique dignitatem, merita, & opera nostra: Reiectionis & Condemnationis causam tribuit iustitiae & iusto iudicio Dei propter peccata nostra, nusquam excludens hac a causa reiectionis & Condemnationis aeternae. Quod de finaliter Electis aut reprobis non aliter pronunciet quam a posteriori: perseuerantes usque ad finem fieri saluos: & in Domino morientes beate mori: perseuerantes & morientes in peccatis perire in aeternum. Quod causas apparentis nobis inaequalitatis in discrimine Electorum & reproborum, Vocatorum & non vocatorum singulariter: Audientium atque accipientium, & recusantium ac repudiantium: Perseuerantium item ex numero illorum qui accipiunt & non perseuerantium: Denique redeuntium ex his per veram poenitentiam ad Deum, & non redeuntium, sed contabescentium in peccatis suis: Et praeter haec in vocationibus, promotionibus, beneficiis, donis, praerogatiuis singularibus quae a promissione vniuersali gratiae & misericordiae, ac communi omnibus saluandis beneficio & dono vitae & haereditatis aeternae sunt, per oportet discernij: Quod de his ergo causas etiam alias quam patefactas in Verbo, siue sint vniuersales pertinentes ad omnes aut multos: siue singulares sint de certa specie aut indiuiduis editae, inuestigari a priori,

jn

in abdito et secreto consilio divinitatis non debemus: sed quod satis est nobis nosse, quae de se scire etiam hac in parte Deus voluit, ut perpetuo tribuatur ei laus veritatis, justitiae, aequalitatis, misericordiae in omnibus & per omnia. Quod ergo in his consistere & acquiescere tutissimum sit & esse ipso saluberrimum; quia Scriptura de Deo vero ubique & constantissime continuo affirmat, Quod sit immediata causa efficax & perpetua boni; Quod non sit causa per se efficax peccati; nec velit per se, nec approbet peccatum ortum a voluntate Diaboli & hominum, qui liberi a Deo se averterunt; Quod non simulate sed immutabiliter oderit, execretur, ulciscatur, puniat, & deleat praesentibus & aeternis poenis peccato obnoxios, nisi agant poenitentiam; Quod non parcat, ne sanctis quidem & Electis, Quod ne filio quidem unigenito pepercerit, nisi intercedenti pro genere humano, & offerenti se victimam pro peccatis totius generis humani; Quod sit immutabiliter bonus, verax, justus, aequalis, misericors: nec magis peccatum velit, faciat aut approbet quam mentiatur, etsi propter nominis sui gloriam fieri permittat & toleret, constitutis malis, quae nunquam toleraturus sit. Quod etsi immutabiliter justus & misericors est, ex mirabili illo temperamento tamen justitiae & misericordiae per & propter filium Mediatorem nec legem justitiae violet, nec cursum misericordiae impediat, etsi causas vel severioris vel diuturnioris justitiae, vel indulgentioris aut exuberantioris gratiae, nisi patefactae sint non conspicimus, aut intelligimus,

nec

nec scrutari debemus: hoc autem scimus, quod verax & justus est Deus & sa-
piens, & juste faciat omnia, etiam cum temperamento misericordiae. His
addantur deinde, quae filij Dei, Domini nostri Iesu Christi merita, honorem
& gloriam vindicant, illustrant, nobis commendant & inculcant. Tertio, quae
consolationem afferunt, & conscientias implicatas angoribus & terroribus oppres-
sas erigunt: cum dubitatione haesitantes inde expediunt: in desperationem &
exitium aeternum ruentes revocant: & languoris mortis aeternae ac cruciatibus
inferni eripiunt. Quarto: quae denique afferis, ut Cyclopibus effrenem
audaciam & contemptum Dei, verbi, ac minarum coelestium retundunt ac
frangunt. Hypocritis vero blandam securitatem excutiunt. Quod
ad consolandum efficacius nihil sit quam conscientias anxias in sensu irae Dei
& dolorum mortis atque inferni, si angantur ac dubitent de particularita-
te electionis, debere primo ad decretum universale, promulgatum expres-
so verbo de Ecclesia colligenda ex omnibus gentibus per totum orbem terra-
rum: ad mandatum universale de praedicanda poenitentia omnibus &
annuncianda remissione peccatorum omnibus agentibus poenitentiam & cre-
dentibus in filium: ad promissionem universalem gratiae & misericor-
diae Dei per & propter filium, complectentem omnes agentes poenitentiam
& confugientes ad thronum gratiae Dei, filiique Mediatoris, a ne mel[illegible]-
ria quidem usque exclusi fuerint, quandam Ecclesiam alligatam ad popu-
lum

lum, sedem et hierarchiam certam, ac certum ordinem externorum rituum: alij
advenae fuerunt & hospites, & legibus rituum non fuerunt necessario devincti.
Quod semper habere locum & sonare vocem verbi sui Deus voluit tali loco, ut
conspici & exaudiri à toto genere humano posset. Quod haec universalis
promissio sit propria vox Evangelij, discernens hoc ab insita nobis natura
imaginatione legali; & eidem fortiter opponenda; Deum certos quosdam dele
gisse quos voluerit ex omni numero, & quibus se ac sua bona commu
nicet, quia nihil debeat nobis. Quod hoc Deus generis nostri post
creationem & lapsum nihil debeat nobis nisi iram & poenas aeternas, quia
omnes nascimur & sumus natura filij irae, sed ex promissi promulgati
obligatione, qua se nobis ex gratia & misericordia obstrinxit, debet no-
bis misericordiam gratuitam, quam omnes credentes ut debitum promis
si flagitare possunt ac debent. Quod in promissionem quisque
qui salvari vult, includere se propria fide debet: Nec debet quaerere à
priori, utrum sit electus? nec alias causas extra verbo editas. Denique quod
particularitas sigillatim vocatorum nihil magis deroget universalitati pro
missionis, quam minus pertineat ad omnem hominem extra paucitas electorum
& eorum qui salvantur raritas in caetu vocatorum derogat eidem quo mi-
nus sit universalis & pertineat ad omnes vocatos, cum ex his alij non
amplectantur, alij amplexi non retineant: non retinentium alij redeant, alij
non

non redeant. Deinde tuto deducuntur ad exordia & primitias gratiae & misericordiae Dei, & doni gratuiti, ac testimonia virtutis vivae Spiritus sancti, quae in se quisque experitur ex lucis novae & fidei scintillulis quantuluscunque exiguis, quae nulli contingunt, nulli insunt, nisi ex dono misericordiae Dei, & virtute Spiritus sancti. Ne dubitet ergo se habere placatum ac propitium Deum & esse se in numero Electorum, iuxta dicta Christi. Ne sponte sua primum excidat a promissione & dono gratiae: ne spernat, negligat, desperatione abjiciat, obruat haec communicata sibi initia: nec expostulet cum Deo de causis inaequalitatis donorum: nec quaerat cur parciora sibi, majorem & ardentiorem alteri fidem concesserit? sed suam sibi augeri petat. Si cruciatur ac disputat de sua indignitate, vel quia nihil bonorum operum, aut meritorum habeat, quod opponant iudicio Dei: vel ob multitudinem & atrocitatem horrendam peccatorum, aut magnitudinem irae Dei: A falsa & hypocritica persuasione meriti abducantur ad agnitionem sui ipsius, voce & sententia accusantis legis, secundum Evangelii & Christi declarationem, ac doceantur, quod nihil sint nisi massa peccatrix, miserrima, corruptissima, contaminatissima, fragillima, plena vulnerum, ulcerum, livorum, sordium, infirmitatum. Deinde deducantur & hi & reliqui mente ad intuitum meritorum Christi in verbo, & ad fiduciam promissae misericordiae propter merita Christi. Si gravantur se opprimi magnitudine irae Dei, aut

peccati

peccati mole: exaggeretur contra magnitudo gratiae & meritorum Christi dig-
nitas. Si querantur de infirmitate sua; se non posse credere, aut expectare
se afflatus & actus physicos, enthusiasticos, magicos; contra infirmitatem quidem
deducantur eum, ut scripsimus, ad testimonia viva Spiritus sancti in cordibus, & pri-
mitias fidei ac novae & aeternae vitae, tum ad consolationes contra tentationes in-
firmitati propositas, ad mandata praecipientia implorationem auxilii, & petitionem
incrementorum fidei, ad promissiones auxilii, ad exempla. Contra pernitio-
sissimam persuasionem de subiecto otioso, nihil agente sed patiente tantum
in sensu immutationis suae sine motu: de actu efficacique verbi & Spiritus, &
mutatione nostri physica, enthusiastica & magica, deducantur ad expressissi-
ma mandata Verbi praecipientia auditum & agnitionem Evangelii, poenitentiam,
fidem, obedientiam erga haec praecepta & alia, & docentia directe & perspi-
cue de verbi efficacia, & Spiritus sancti virtute, adhortatione & effectione libera
in iis qui audiunt & attendunt, nec repugnant hostiliter, furenter,
pertinaciter: ad promissiones quibus totum beneficium gratuitum offertur
& exhibetur virtute & efficacia viva Spiritus sancti per verbum. | Nos-
trarum enim virium non sunt haec, sed dona sunt misericordiae divinae & ex
dono misericordiae opus Spiritus sancti :] Denique ad comminationes atrocissi-
mas irae Dei & poenarum praesentium atque aeternarum adversus illos, qui
nolunt audire, cognoscere, assentiri, credere, emendare vitam in melius: qui

desperant

desperatione aut furioso & contumaci contemtu, verbo & Spiritui sancto
refragantium, aut una cum divinarum donum gratiae negligunt & offen-
dunt. Quod Cyclopibus indomitis, & Hypocritis securis, quorum
semper in Ecclesia maximus numerus est, concio poenitentiae severissimis
mandatis de ea divinis, & atrocissimis comminationibus irae Dei & poenarum
utrarumque exaggerari debet, iuxta mandata, exempla, & minas verbi di-
vini. Affirmo vere & sancte coram Deo Patre, Filio, & Spi-
ritu sancto: & Ecclesia Angelica & humana, Quod Chimaera doctrinae puri-
oris Veritatem in hoc articulo & omnem consolationem, quam se monstra-
turam esse profitetur, penitus obruit & aufert implicatione contradictio-
nis inexplicabili. Dum poenitentiam gratiae quidem statuit esse universa-
lem: hominem vero subiectum patiens, otiosum, nihil agens. Vivi-
ficationem autem hominis ad vitam novam spiritualem fingit esse muta-
tionem carnis nostrae ex physica, enthusiastica, magica, monstrosa Con-
fusione: ut docebo singula perspicue in Apologia.

Nono: de quaestione, Utrum Evangelium sit simul praedicatio poeniten-
tiae & remissionis peccatorum? an vero solius remissionis peccatorum?
de hac ergo confiteor & credo ex doctrina Evangelii evidentissima, & testi-
moniis immotis: Primo, quod Chymaera statum controversiae non recte
definit, qui non in hoc consistit: Utrum Evangelium sit praedicatio
poenitentiae

poenitentiae, quia arguit incredulitatem; sed quia sua quadam ratione & proprio
munere, distincto à lege, poenitentiam concionatur. Quod etsi praecipuum munus
Evangelij est annunciare promissionem remissionis peccatorum, pro & propter Medi-
atorem: tamen cum hoc nemini debetur, nemini contingat, nisi in vera poenitentia:
quod simul arguat peccata, non generali significatu vocabuli pro tota doctrina
Ecclesiae, nec abusive muneris alieni, ut somniat Chimaera: sed suo quodam pro-
prio munere, hac in parte à lege differente: quam differentiam retineri & illu-
strarj necesse est, si haec duo doctrinarum genera, vere, recte & dextre discer-
nere, & doctrinam poenitentiae incorruptam & salutarem conservare volumus.
Consistit autem illa differentia in his praecipue: primo, quod Evangelium ut
interpres legis, sic ut declaret, sanciat & stabiliat legem, approbans ac ratum
faciens immutabile decretum justitiae Dei in lege expressum: arguens, damnans
& destruens irremissibiliter omnes non perfecte conformes non minus quam
lex ipsa: sed hoc discrimine, quod lex arguit tantum ac destruit immu-
tabiliter & irremissibiliter, quia nemo legi satisfacit, nemo conformis est:
Evangelium hoc approbans & evidentius voce Christi declarans ostendit
omnibus pereundum fuisse in aeternum, nisi filius Dei factus Mediator
intercessisset & obtulisset se ad satisfaciendum justitiae Dei in assumpta
carne nostra. Quare asperitatem & rigorem legis mitigat ac determinat
promissione misericordiae gratuitae, & meritis atq. obedientia filij Media-
toris

tis omnibus agentibus pœnitentiam, & ad gratiam filii Dei Mediatoris confugientibus, docens legi satisfactum esse obedientia Mediatoris, & iustitiam eius credentibus fide in vera conversione imputans & applicans. Unde pœnitentia legalis quæ ducit ad mortem æternam fit salutaris & vivifica, propria Evangelij, eripiens ex morte, sicut ostendunt exempla pœnitentiæ utriusq. inter se differentis exempla, in Davide & Saule: in Petro & Iuda. Secundo: quod lex flagitat conditionem perfectæ obedientiæ, quæ sit huic normæ exactissime congrua, ut meritum & causam iustificationis coram Deo. Evangelium cum hoc a nobis præstari minime possit, vocat ad pœnitentiam in filio Dei Mediatore, non legis, sed suo proprio munere: Nec ad legalem pœnitentiam, quia lex verbos omnes quos accusat sine ullo auxilio damnat tantum ac perimit: sed ad sibi propriam pœnitentiam, cum promissione auxilij & salutis: At requirit conditionem pœnitentiæ non ut meritum & causam, sed ut medium quo per meritum ad salutem, & quo fit applicatio meritorum Christi ad iustitiam in remissione peccatorum gratuita: quæ fit sola fide, cum dono spiritus sancti ad vitam novam, in obedientia nova spirituali, quæ ut sæpe dictum est, inchoatur cum novitate interna, in motibus internis & actionibus externis novis & sanctis, per donum misericordiæ patris in filio, virtute spiritus sancti. Præterea arguit peccatum incredulitatis in filium, ut sua voce tantum patefactum, damnans irremissibiliter omnes non agentes pœnitentiam, & non

credentes

credentes in filium, iuxta doctrinam Euangelij. Tertio quod lex semper & im-
mutabiliter quavis conditione, & quovis statu hominis conformitatem perfectae
obedientiae cum Deo exigit & postulat, & implacabiliter damnat omnes non con-
formes. Euangelium hoc ἀκριβοδίκαιον moderatur, & adhibet ἐπιείκειαν hanc,
ut nimirum inchoatam in renatis obedientiam (quae sit plena infirmitatum, &
procul absit a legis perfectione) placere Deo tamen, & coram Deo iustitiam esse
pronunciat, eo quod persona recepta prius in gratiam & iusta placet propter
filium Mediatorem. Et haec initia non habentes, nec praestantes conatum & studi-
um obediendi Deo in noua & spirituali vita, arguit & condemnat in aeternum,
nisi fiat remissio, nec facit id voce & ministerio legis, sed proprio: Alioquin
enim lex sibi contradiceret. Ἀντίδοσις vero inter legem & Euangelium
soluit ac diremit meritum ac iustitia filij Dei, qui legem impleuit, ac iusti-
tiam suam nobis condonat & imputat. Propter has causas ergo credo
et confiteor, quod Euangelium cum praedicatione remissionis peccatorum sit
etiam concio poenitentiae in filio Dei, suo quodam proprio munere a lege hac in
parte discrepante, quod ad verum discrimen utriusque inter se doctrinae perti-
net & consideratu necesse est, ne confusiones tetrae introducantur & perni-
tiosae. Quod chimaera cum hoc discrimen neque animaduerterit neque
explicauit: affirmo vero & credo coram Deo patre, filio, & spiritu sancto,
quod inepta & furiosa, sed falsa conciliatione controuersiae in hoc articulo, &
iniusta ac impia reiectione huius particulae ex definitione, quod sit etiam
concio

predicatio poenitentiae, penitus obruat & involvat magnam partem doctrinae necessariae de nostro discrimine legis & Evangelij, & de nostra ac salutari poenitentia: Et poenitentiam, quod clarissimum est, intelligit non de tota conversione hominis ad Deum: sed de una & sola contritione, parte prima quae ex lege adducit ad desperationem sine Evangelio.

Lex contritionem unam partem poenitentiae docet: de fide iustificante gratis sine impletione legis & meritis nostris, & de nova obedientia imperfecta placente in renatis nihil docet: Sed haec sunt propria Evangelij, quod tamen appellatione legis, & hanc ipsam urget. Poenitentiae vocabulum Chimaera intelligit non de conversione tota, sed de sola contritione.

Decimo, & Undecimo, de tribus quaestionibus: Utrum nova obedientia sit necessaria in renatis? Et utrum lex renatis sit norma obedientiae nostrae quae ab his Deo praestanda est? Credo & confiteor cum Scriptura, quae clarior est sole hac in parte, Quod hae controversiae motae & tantis calamitatibus agitatae sint ab ingenijs ambitiosis, & scripturae imperitis, ex erroribus his portentosissimis, imaginationibus vanissimis, & profanationibus perniciosissimis, de praesentia & actione Dei in ministerio verbi & sacramentorum, de conversione hominis ad Deum, & de viribus humanis, ut paulo ante indicavimus. Nimirum, quod praesentia & efficacia Divinitatis in ministerio verbi & sacramentorum sit ex physica, Enthusiastica, &

magica

magica monstrosè conflata, et lege Stoicæ necessitatis per Externa media sit effi-
cax: Quod Christus cum corpore suo presens in pane & per panem in homine efficax sit actu & effectu physico, bruto, aut magico, hyperphysico, aut utroque. Quod eodem modo, virtute sancti spiritus, fiat conversio hominis ad Deum immutatione massæ nostræ & virium nostrarum physica, bruta, per impressiones physicas, raptus Enthusiasticos, afflatus magicos, Stoicam coactionem, ad vitam honam animalem cum sensu physico & bruto præsentiæ & gustus in carne, absque omni tamen motu. Quod non considerant præsentiam, actionem & effectum totius Divinitatis liberrimam esse, & opus totius conversionis esse donum misericordiæ patris, & meritum filij Dei dispensantis & applicantis merita sua voluntate, virtute liberrima, sed viua & efficaci spiritus sancti per verbum & sacramenta, quibus, & quanto vult: & ad vitam similem spiritualem, cum actione interna, intelligente & efficaci; nova virtute spiritus sancti: Et quod applicatio fit non homini otioso, ut subiecto pati-
enti, & nihil agenti: sed fit in omnibus partibus pœnitentiæ, in contritione, fide, & nova obedientia, inter luctas & certamina grauissima: virtute nova spiritus sancti, cum insita nobis & adversante prauitate, quæ, sicut dictum est, cum ipso momento conversionis incohata per omnem vitam durant. in quibus vires a contrarijs duobus principijs incitatæ, aut virtute spiritus sancti vincunt in serio & acri conatu, non in otio & quiete & vincunt: aut victæ sua malitia excusso spiritu sancto succumbunt &

et morientur oppressi æterna morte. Quod in omnibus partibus pœniten-
tiæ præcipuum & requisitum studium, assensus, conatus noster, ne adversemur,
ac renitamur Verbo & Spiritui viva virtute agenti. Quod imaginantur
Conversionem esse infusionem aut impressionem novæ virtutis aut qualitatis,
quæ fit ut in vacuos vasculos: Nec discernunt inter justificationem & Justi-
tiam, quæ non est opus, virtus, qualitas in nobis, sed remissio peccatorum, ut
dictum est, & reconciliatio cum Deo, & imputatio gratuita justitiæ Mediatoris;
& inter Vivificam renovationem ad novam obedientiam, quæ itidem non est
impressio physica, bruta, enthusiastica aut magica, alterius virtutis novæ, cum
veteris vitiosæ qualitatis immutatione facta, sed in viribus motibus & actionibus
Sanctis Spiritualibus consistit, & in certamine perpetuo cum Carne, Diabolo, morte,
inferno, & mundo. Quod imaginantur sic in Conversione & Vivifi-
catione Spirituali, contactu physico externo atque indito a carne nostra & viribus
Virtutem novam & facultatem, sicut ex igne admoto lignum flammam
concipit, qua flagrat, calefacit, urit. Inde inferunt obedientiam non esse
necessariam, nec opus esse coactione legis, quia sit spontanea, & impetu
motuque naturali, bruto ac spontaneo impressæ novæ virtutis edatur ac perage-
tur, sicut Sol sua natura sponte lucet. Quod ergo utrumque hoc certamen
non aliunde extitit quam ex his falsis imaginationibus, contra perspi-
cuum & expressum verbum. Quod fontibus veritatis ex

doctrina

doctrina sacra, quos ostendimus, prolatis istae varissimae persuasiones sponte sua
cadant & evanescant, quia magno propelliq. conatu opus sit, & quod talis
praecipiatur, & a nobis exigatur, & tamen ex nobis non est, sed a divina virtute
Spiritus per verbum: ne nostra sponte a nobis arceamus, aut quoquo modo
excutiamus. Id enim in nobis est, & in nostra potestate, ut docet Scriptura,
doctrina, praeceptis & exemplis. Virtute enim Spiritus sancti sola agit qui
bene & recte agit: Qui male agit sua malitia resistit spiritui sancto.
Affirmo iterum vere & sancte coram Deo Patre, Filio, & Spiritu sancto: &
Ecclesia Angelica & humana, quod Chimaera falsae dissidia in his duabus
Controversiis ad eum modum conciliet, ut novus porta negantis obedientiam
novam necessariam, & legem normam huius esse renatis, in fundamento ma-
gis confirmet [illegible] ipsi Autores, per hoc quod hominem fingit esse subiectum
patiens, otiosum, nihil agens, sentiens particeps in divinis, & motus expers:
Itq. cum vult de principio & motibus primis conversionis intelligi, qua
fit illa passiva, bruta, & physica carnis immutatio ac vivificatio, distinguis
Justificationis, quae est reconciliatio cum Deo, & vivificationis momenta & tem-
pora: Vita autem pii hominis sit in hac infirmitate, continua perpetua poe-
nitentia & conversio ad Deum gradibus tantum, secundum gradus & dis-
crimina lapsuum & peccatorum differens sicut quotidie oramus, Remitte
nobis debita nostra: Quid erit igitur homo nisi saxum brutum & pati-
ens

eius propositio? Quid sint praecepta, promissiones, comminationes? Sic im-
plicatione contradictionis manifestae sese iterum penitus & decreta sua demoli-
tur. Imo qualem definiat Divinitatis praesentiam & alterum per Spiritum
Sanctum in ministerio Verbi & Sacramentorum? qualem horum vim & offi-
cium? Quomodo iudicet fieri conversionem & vivificationem hominis, sa-
tis ostendit, dum occupatum tam laborasse in confundenda & mitiganda co-
actione legis & Spiritus: ut docto in Apologia.

Duodecimo, de turbis ac tumultibus Flacianis seu Adiaphoristicis, qui-
bus mendax impostor Flacius Illyricus prima fax dissidiorum a reve-
rendi Domini Doctoris Lutheri morte commovit & distraxit quietas &
concordes Ecclesias Germaniae, ad accendas a bello Germanico seditiones:
Confiteor, & ut conscius harum rerum quibus multis interfui, affirmo, Quod
Artifices Chimaerae secuti illum ipsum autorem mendaciorum & calumnia-
rum, quibus hae turbae excitatae sunt, falsum committunt, & iniuriam no-
toriam ac contumeliam atrocem afficiunt Ecclesias harum terrarum & innocentes
earum Doctores ac pastores in hoc, quod accusant eos in statu controversiae
de rebus adiaphoris, tanquam hos in gratiam hostium Christi & Veritatis re-
stituerint & approbarint tempore persecutionis, quo fuerit edita Confessio.
Quod falso, cum Flacio Architecto, collocat statum Controversiae in hac

quaestione

quaestione. Utrum tempore Confessionis et persecutionis liceat ritus externos humana autoritate institutos, per se non impios sed adiaphoros, ante tamen aut desuetudine collapsos, aut privato consilio cuiusque intermissos, in gratiam hostium Evangelicae veritatis id imperantium et flagitantium, Concordiae causa, restituere? Nemo enim unquam in his terris hoc quaesivit: Nemo fecit: Nemo disputavit: Nemo hunc statum controversiae agnovit, de quo ut manifesto per se, quaeri nihil opus est. Sed quod sint omnes uno ore, calumnia iniusta ac commentitia, et iniuria atroci has Ecclesias pergravari: quod demonstratum est publicis scriptis, quorum fuerunt fabri aut conscij Apostatae a veritate inter Adiaphoristas aliqui praecipui. Quod Imperator Carolus Quintus Victor Sphyngem Augustanam celebratam titulo et nomine Interim proposuerit ordinibus Imperij, tanquam formulam provisionalem Concordiae publicae conciliandae ac retinendae usque ad Synodum, nec esse, nullo minus mandato aut consilio Pontificis Romani, aut Pontificiorum qui serio adversarij sunt, sed persuasus, ut dicebatur, a nonnullis qui Confessioni Augustanae subscripserunt videri addicti. Quod idem Imperator expresso promisso se obligavit principibus et ordinibus harum terrarum, se in religione et Ecclesijs nihil mutaturum nisi per legitimam et liberrimam Synodum. Quod cum urgenti Imperatori Sphyngem Augustanam, obligationem hanc opponerent, respondens

derit; Exhibuisse enim ab addictis Confessioni Augustanae, tamque ab illa non discrepantem. Quod non acquiescente Imperatore Principes & Ordines harum regionum, re deliberata, inter se decreuerint Exponi, Utrum aliquâ concessione placare illum, & dimittere à se Sphyngem possint? Ac quaesiuerint à Theologis: Utrum cedere in rebus medijs pertinentibus ad ordinem externorum rituum Imperatori possint, ut retineant puritatem doctrinae & Sacramentorum, à quâ discedendum sit ipsis non dubitare? Quod ordines responderint, Non satisfacturum hoc Imperatori. Quod ordines adiecerint, Siue satisfaciant, siue non: oportere se tamen ostendere Imperatori discrimen in rebus necessarijs inter Confessionem & Sphyngem Augustanam, in doctrina vera & Sacramentis, & consulere conscientijs suis, si pericula sint adeunda, ut sciant illa subire ac pati propter res necessarias, quas abijcere sine impietate & jactura salutis aeternae nequeant. Quod admiserint Theologi; sed ea lege & conditione, ut cum ediderint jam multo ante suum de Sphynge Augustana judicium, libera ipsis facultas contradicendi semper de impijs dogmatibus, & res necessarias explicandi, suo ipsorum periculo concedatur. Haec summa fuerint capita deliberationum, quae cum Theologis habita sunt. Status ergo controuersiae in hac consultatione, Utrum liceat Ecclesijs harum regionum

regionum Imperatori, qui huius prosapiae principibus nec ante nec post bellum hostis fuerat, ac diserto promisso caverat Ecclesiis, se nihil in eis mutaturum, nisi legitima & liberrima synodo, cui sit ipse affuturus, quaerendi tamen pacem & concordiam publicam, bello pacato ac proponendi formulam concordiae in religione, ac pacis vinculum, non ex se, nec suasu hostium veritatis qui dissentiebant, sed voluntarium studiorum addicti Veritati & Confessioni Augustanae, non semel coeptam urgenti: Utrum ergo liceant repudiatis impiis offerre se ad cedendum in non impiis & mediis rebus, concordiae causa, ut integritatem & puritatem doctrinae & in ritibus divinae institutis mandato conservent? Aut sive obtineant hoc sive non, ut consulant conscientiis suis coram Deo, & liberent se culpa ac suspicione seditiosae administrationis, aut recusationis contumaciae & non necessariae apud Imperatorem, si de veritate doctrinae ac Sacramentorum puritate, quam amplexi sunt periclitari cogantur? Hic est status controversiae, de qua iudicet Ecclesia.

De his.

De his itaq. articulis omnibus, quæ me credere ac proposito professus sum, ex Deo
Patre cum filio & Spiritu sancto in testem vocato, sancte, vere, & constan-
ter affirmo non esse mea, nec ex me orta, nec à me excogitata: sed mihi
à Spiritu sancto dedere in verbo patefacto evidentibus & invictis testimonijs
demonstrata esse, cum severissimo mandato ut ea proferam in lucem & com-
munem Ecclesiæ, nec reformidem ulla interdicta, adversationes, minas, pe-
ricula, eo tempore quo mihi ex hac solitudine in publicum prodeundo Deus
os aperuerit, & loqui me iusserit: addita comminatione atrocissima, ut, nisi
id faciam, mihi sit pereundum in æternum. Si paream, & Dei mandata ex-
sequar, futurum ut liberer ego omni culpa, sive audiar, sive non. Af-
fero igitur vobis mandata & dogmata Dei perspicuis verbi patefacti testi-
monijs ac declarata, & tetris blasphemijs ac monstrosis confusionibus
Chimeræ opposita, sicut docebit vos Spiritus sanctus, si me audiveritis.
Hæc ut intueamini sinceris oculis, amplectamini, ac perditis exami-
nata veritate, quam deseruistis aut repudiastis: At quæ ut respicia-
tis, & non ad me, propter veritatem & gloriam filij Dei, & propter æternam
salutem animarum vestrarum vos oro & obtestor: etsi minime nolim etiã
à vobis contemni testimonia illustria huius meæ vocationis, quæ in me edi-
dit Deus innumera propter veritatem suam tot annos, sed præcipue hæc

duo:

dno: dogmata nimirum ipsa, & dona multiplicia spiritualia, quae in me ante non fuerunt, deinde admirandam conservationem & liberationem meij in periculis & certaminibus meis, in hac extrema, & omnibus & in omnium ocu lis & animis desperata infirmitate valetudinis meae & virium, ac deplorato statu hoc meo praeter & contra omnes curas secundas, praeter & contra spes & expectationes omnium hominum, sine omnibus medijs & auxilijs exter nis & humanis, sine omni mihi reliqua spe ullius consilij, auxilij, de fensionis & liberationis per media humana. Haec igitur ut cordemi mit negligi a vobis minime velim: sic oro & obtestor toto corde meo quantis possum ardentissimis gemitibus Deum aeternum & misericordem pa trem, per & propter filium ut regat mentes, pectora vestra suo spiritu sancto, ... & ad se reversus in agnitione veritatis conservet. AMEN.

p. 938

MEDITATIONES D. CASPARIS PEUCERI ART. M. D. ac Martyris Constantissimi, in Carcere decennalis. sed postremi anni maximè.

Edit. O Vive, Unice, aeterne, Verissime Deus; immense, omnipotens, sapiens, verax,
Bone, Sancte, Iuste, Φιλάνθρωπε, Φιλόστοργε, Misericors & miserator, Fidelis,
789 fortis, caste, liberrime: conditor omnipotens, & conservator ac gubernator liber-
rime caeli & terrae & omnium quae in eis sunt, Militiae caelestis, universae &
societatis humanae in terris, & Ecclesiae tuae sanctae Angelicae & humanae: dator
vitae praesentis & aeternae, legis & promissionis de gratuita misericordia, Iudex
ac Vindex, Redemptor & Salvator. ô aeterne & dilectissime pater in filio
tuo coaeterno & dilectissimo, Domino & Deo nostro, & in carne nostra fratre
nostro, Mediatore ac propitiatore, Redemptore & Salvatore Iesu Christo, per quem
sicut omnia condidisti, sic per constitutum Dominum & haeredem omnium,
eadem liberrime gubernas ac sustentas: in quo te nobis immensa miseri-
cordia patefecisti: quem tradidisti in carne nostra in mortem propter peccata
nostra, & resuscitasti propter iustitiam nostram, in quo nos elegisti, adoptasti,
redemisti, suscepisti: Et in spiritu sancto tuo paracleto nostro, quo per
& propter Unigenitum filium colligis tibi Ecclesiam sanctam, & aeternam
haereditatem filio, voce & ministerio verbi tui & sacramentorum, per quem
cum filio habitas in nobis, efficax in cordibus credentium; illuminas, sancti-
ficas, doces, regis, ducis nos; communicas & distribuis nobis tua aeterna bo-
na, vitae, lucis, iustitiae, sanctitatis & laetitiae aeternae, cum spe certissima
vitae & haereditatis aeternae: ô dulcissime & dilectissime pater;

gratias

quantis maximis possum ardentissimis suspirijs, gemitibus, ac desiderijs in-
timi cordis mei supplex te oro & obtestor per viscera misericordiæ tuæ pa-
ternæ, secundum misericordiam & veritatem tuam: per & propter merita, di-
lectionem meij, ac deprecationem pro me assiduam, perpetuam, fidelissimam ac
fraternam dilectissimi Domini Dei mei, & fratris ac Mediatoris mei Iesu Christi
caram in sinu, in osculis, in complexibus tuis: in suspirijs, gemitibus &
desiderijs mecum ac pro me perpetuis, assiduis, ardentissimis & fidelissimis
tui sancti Spiritus paracleti mei in corde meo secundum voluntatem tuam,
quæ tu intelligis. obsecro itaque & obtestor te iterum quam possum ardentis-
sime, commoveare super me tandem, commoveare obsecro visceribus mi-
sericordiæ tuæ paternæ, immensæ & inexhaustæ, in magnitudine dilectionis tuæ
paternæ, qua certus sum, certo & indubitato credo & statuo, me quoque quan-
quam miserrimum peccatorem, electum tamen, adoptatum, ac receptum & sus-
ceptum à te vere unice & paterne diligi in filio dilectissimo, gratia dilec-
tionem tuam per & propter filium effusam in me quoque confirmas & ob-
signas mihi arrabone & pignore tui sancti Spiritus, vivo testimonio in-
vivæ eius virtute, & innumeris, evidentibus, singularibus & perpetuis
argumentis tuæ præsentiæ apud me in benedictionibus, donis & bene-
ficijs inenarrabilibus erga me & meos, cum spe certissima & lætissima
vitæ

Vitae ac haereditatis aeternae. Misertus ergo mei obsecro, & conversus ad me
ostende mihi tuam paternam faciem, illustra super me faciem tuam in mise-
ricordia, respice me propitijs, misericordibus & paternis oculis, & inclinatis ad
me exaudi ac suscipe meas miseras, afflictas & languidas preces, sed diu-
turnas, anxias & assiduas, quae dudum deficerent spiritu, fide & voce,
nisi tua me misericordia paterna sola sustentaret ac confirmaret. Tua,
Tua, Tua misericordia sum quod sum, & quicquid sum: Tuae misericor-
diae est quod non consumptus sum: quod non confundor: non deficio, quoniam
miserationes tuae non defecerunt in me, non discedunt a me: Miserere itaque
mei & exaudi me, ô Deus meus, ô pater misericordiarum mearum. ET
TU IESU CHRISTE aeterne fili aeterni patris, λόγε καὶ εἰκὼν ἀΐδιε
σοφία καὶ δύναμις τοῦ ἀϊδίου πατρὸς, per quem omnia condita sunt
ac conservantur: crucifixe pro nobis & resuscitate in carne nostra, frater
noster, verus & aeternus Deus, & verus homo, Mediator ac propitiator, Re-
demptor & Salvator, & Dominus noster: gloriosum & omnipotens caput
Ecclesiae tuae & electorum omnium: Rex Regum & Dominus dominantium:
Commovearis & tu obsecro super me, commoveantur tandem viscera
misericordiae tuae fraternae immensa & inexhausta, & contuere ad
me in magnitudine dilectionis erga me tuae fraternae, quam effusam
in me pretioso sanguine tuo in redemptione mea nunc intueor obli-
nas

nas etiam & confirmas mihi unionem insertionis meæ in corpus tuum unicum & mysti-
cum, & arrhas atq. pignora tui sancti spiritus; vivam, efficacem & perpetuam præsentiam
apud me tuam, & actionem atq. operationem sanctam & salutarem per lucem tuam & vir-
tutem tui spiritus sancti, in agnitione veritatis tuæ & consolatione vivâ, & aliis
perpetuis atq. irrefutabilibus, aliisq. testimoniis innumeris, cum spe certissima ac
lætissima vitæ ac cohæreditatis æternæ: Miserere itaq. mei, & conversus ad
me exaudi, suscipe, perfer preces meas miseras, afflictas & languidas ad Do-
minum Deum & patrem nostrum, cum tua fraterna intercessione. Ora & depre-
care pro me, placa & reconcilia mihi patrem: junge & unge mecum ac pro me
tuâ perpetuâ, assiduâ, ardentissima & fidelissima intercessione, donec exores pa-
ternum pectus eius, donec impetres ut exaudiar in miseris meis suspiriis,
gemitibus, desideriis & precibus: Et ut liberer tandem à tota mole peccati mei,
iræ Dei patris, contritionis, crucis, captivitatis & afflictionum mearum: quia ni-
hil tibi denegare potest. De tuâ vero fraterna & singulari erga me misericor-
dia & dilectione: de perpetua tuâ ac fidelissima intercessione pro me ac depre-
catione apud æternum patrem nihil dubito, confidens in te, sperans in te, ex-
pectans te Dominum & Redemptorem meum Iesum Christum in horas & in
momenta. Expergiscere obsecro, exurge in occursum meum, festina
in auxilium meum, accelera ut eruas me: Eripe, vindica, libera, salva
me ab omnibus inimicis meis, & ab insurgentibus adversus me, à Diabo-

lis

lis et malis hominibus, a viris sanguinum, violentis et dolosis; a conventu malignantium, et a multitudine operantium iniquitatem; Ex vinculis, doctibus, faucibus leonum et leporum. Et redde me Ecclesiae tuae ad tuas sanctas publicas ac perpetuas operas in confessione et assertione veritatis et gloriae Domini Dei et patris nostri, per gloriam tuam, in virtute tui sancti spiritus et in donis ac mirabilibus tuis, omnibus diebus vitae meae, et ad omnem posteritatem. Miserere mei et exaudi me o Iesu Christe fili Dei Redemptor. ET TV O SPIRITUS SANCTE, aeterne Deus, procedens ab aeterno a patre per filium, qui habitas in corde meo paracletus meus, Doctor et Rector meus, sigillum et pignus misericordiae et dilectionis erga me Dei patris et filii, et haereditatis aeternae certissimum ac perpetuum: Miserere mei obsecro, geme mecum et interpella pro me in corde meo suspirijs, gemitibus, desiderijs tuis assiduis, ardentissimis et fidelissimis: Converte me toto sincero, firmo, ac perfecto corde et spiritu ad Dominum Deum meum patrem per filium: Restitue, sana, renova, sanctifica, forma, guberna ac dirige in corde, in mente, in voluntate mea cogitationes consilia, affectus, conatus, actiones omnes: os, linguam, labia: gemitus ac desideria: spes et expectationes: vota et preces meas, secundum voluntatem Dei patris, fiduciam filij Mediatoris, in subiectione, humilitate, patientia et obedientia vera, qui intro spicias intimum pectus patris, et cuius desideria pater intelligit. Custodi, duc, adiuva, dirige, confirma me in hac via, vo-
liant

tione & statione praesente; in qua nunc ambulo, luce, sapientia, consilio, & virtute tua, ut officia & opera vocationis meae recte intelligam & exequar ac perficiam ea pie & sancte, fideliter & sollicite, quiete & tranquille, feliciter & beate intra definitas metas secundum voluntatem Dei patris, iuxta mandata filij: ac maneam in dilectione patris per filij dilectionem, in vinculis amoris & dilectionis tuae, & placeam patri aeterno per & propter filium in donis tuis in aeternum. Custodi me ne aberrem a vocatione mea, ulla ex parte attingam aut appetam. Illumina, sanctifica, guberna, dirige, confirma, conserva me in via veritatis & iustitiae aeternae: ne aberrem, ne declinem, ne deficiam, ne fraude ulla aut violentia diabolica aut hostili depellar, ne confundar, ne consumar, ne deficiat fides mea. Custodi, adiuva, sustenta & confirma me spiritu & corpore, adversus carnem meam, adversus Sathanam, spiritum vanitatis, errorum, mendaciorum, superbiae & intemperantiae, adversus Sathanae insidias, colaphos, plagas, ignita & venenata tela & tentationes, adversus hostilia mundi & omnium inimicorum meorum molitiones: Miserere mei, & exaudi me, o Spiritus sancte paraclete.

O dulcissime, o dilectissime pater, o cor & desiderium meum unicum, o fiducia mea fortis, o spes & expectatio mea unica: fiducia perpetua ac certissima misericordiae & veritatis tuae, secundum verbum & promissionem tuam,

in fiducia

in fiducia certissima ac perpetua, in spe & expectatione avida & ardenti domini & Redemptoris mei Jesu christi, per tuum sanctum spiritum; miserere tandem mei obsecro, & Commiseratus & inclinatus ad me exaudi me. In qualibet die invocatione, quocunque momento clamo aut gemo ad te, in hoc desolato vitae cursu meo, velociter exaudi me, respice gemitus, suspiria & desideria cordis mei, & exaudi ac suscipe vocem deprecationis meae. Annue & nunc benigne ac paterne, praesenti meae invocationi, ac responde mihi inter ipsos gemitus & desideria, verbo tuo, viva voce tui sancti spiritus, ut semper fecisti: Consolare, vivifica, laetifica, confirma viva sancta praesentia misericordiae, veritatis, lucis, & laetitiae tuae in corde meo, afflictam & anxiam animam meam luctantem nunc cum tua contritione in sensu irae & iudicii tui, conspectuque meorum delictorum, & cum perpetuis terroribus diabolicis & hostilibus. Vive, luce, labora, esto fortis & potens in mea infirmitate, cum spe certa & confirmata liberationis meae ab omnibus malis ac periculis praesentibus, propinqua, beata, laeta, placida ac salutaris, in nomen, laudem & gloriam tuam, Filii tui dilectissimi & Spiritus sancti: cum illustri ac perpetuo testimonio publico tuae erga me misericordiae immensae, & iudicii tui de veritate tua ad omnem posteritatem, & cum afflictorum omnium consolatione & Confirmatione. Exaudi me itaque in magnitudine misericordiae & dilectionis tuae paterne, in deprecatione Filii dilectissimi, in suspiriis gemitibus, & desideriis tui sancti Spiritus &

et consolare, eripe, vindica, libera, salva me ad confitendum & glorificandum te cum electis tuis, omnibus diebus vitae meae. Amen.

Gratias ago quantas maximas ardentissimas possum toto corde meo, Tibi ô vive, unice, aeterne, verissime Deus: Pater, fili, & Spiritus sancte. Tibi ô dilectissime pater, per filium dilectissimum in tuo sancto spiritu, pro tua paterna, immensa & inexhausta misericordia & dilectione: pro paternis, immensis, innumeris, inenarrabilibus, ac perpetuis tuis miserationibus, benedictionibus, donis, ac beneficijs, communibus & singularibus, publicis & privatis, spiritualibus & corporalibus, antiquis perpetuis ac recentibus anni praesentis & quotidianis, cum in omnia opera tua, tum vero inprimis in Ecclesiam tuam, in Electos omnes, in me & meos omnes, inde usque ab utero matris nostrae, ac nunc maxime in hac crux & afflictionibus nostris, in bonos & in momenta ab omni parte. Vere sumus enim Ego & mei omnes in hac nostra civitate, paupertate, exilio & afflictione illustria testimonia, imo miracula manifesta tuae misericordiae immensae erga nos & perpetuae apud nos praesentiae in omnibus ac per omnia: Ego vero inprimis cum per totum tempus & cursum curarum atque afflictionum mearum, tum vero nunc maxime in visitatione & castigatione mea propter iniquitates & peccata mea. Sit tibi laus & honor, gloria, & gratia: Sis benedictus in secula, ô dilectissime pater, per filium dilectissimum in tuo sancto spiritu. Amen.

Ago iterum etiam gratias iterum tibi quas possum ardentissime pro tua paterna, immensa, ineffabili, singulari ac perpetua misericordia ac dilectione in me & erga me miserrimum peccatorem, qui nihil sum nisi miserrima, corruptissima, contaminatissima, fragillima, deterrima, desperatissima et despectissima massa peccatrix, plena vulnerum, ulcerum, livorum, sordium & infirmitatum, pronus & praeceps in lapsus perpetuos. Qui pro tua paterna misericordia & pro beneficijs tuis innumerabilibus ac perpetuis commovi te ad iram me, ad indignationem tuam vehementem, diuturnam ac pertinacem, cum alijs delictis meis innumeris, tum vero inprimis peccato caeca, stolida, insana confidentia ac superbia, & flagitiosa mea intemperantia. Et effudissem dudum misericordiam tuam universam: Excidissem omni gratia: perijssem in aeternum, nisi praevenisset me & praevaluisset delictis meis Misericordia tua: nisi placatus intercessione filij Mediatoris ac propitiatoris vicisses iustam iram tuam magnitudine misericordiae tuae ac dilectionis erga me in filio dilectissimo. Tuae misericordiae est quod non consumptus sum, & non mortuus in morte, oppressus terroribus inferni. Pro hac tam paterna itaque misericordia & dilectione gratias tibi quantas maximas possum ago, ac nominatim etiam pro me singulari misericordia ac dilectione electo, adoptato redempto, & suscepto per & propter unigenitum filium; ac spiritu sancto tuo tibi obsignato in filium, in filij unigeniti coharedem, in vas & organon

misericordiae tuae paternae electum, & sanctum, & aeternum: in membrum vi-
vum & aeternum sancti & glorificati corporis & Ecclesiae Domini nostri Iesu
Christi: in templum & organon tui sancti spiritus vivum & sanctum, ut sit
vivum ac salutare animae meae & Ecclesiae tuae: in servum domus & Eccle-
siae tuae: in confessorem, praeconem & testem misericordiae & veritatis tuae.
Pro me inde usque a teneris, paterne & miraculose educato, erudito, guber-
nato, deducto ac directo in vijs tuis, verbo tuo & spiritu sancto, instructo
& ornato nobilis & singularibus subinde donis ac dotibus spiritus sancti;
collocato in vocatione certa, eaque licet difficili, periculosa & longe superante
infirmitatem meam, pia tamen & sancta, utili & salutari, tibi serviente
& placente: pro salutaribus in ea consilijs ac felicibus successibus, pro me e-
recto gradatim per gradus ad dignitates summas, quantae mihi in hac vita,
hac mea conditione contingere potuerunt: pro me custodito, protecto, defenso,
adversus omnia pericula animae & corporis, vitae, vocationis, famae, re-
rum & fortunarum: pro me ex illo fastigio dignitatum excusso iusto iu-
dicio propter peccata mea, abiecto ac humiliato infra omnes homines,
& oppresso mole crucis & afflictionum supra vires humanas: non reje-
cto tamen ac deserto, non destituto misericordia, nec veritate, ope & subsidio
tuo, non tradito in manus, in desideria, in potestatem hostium tuorum
& meorum, sed admiranda misericordiae ac perpetuae praesentiae tuae

dentibus

dentibus testimonijs miraculis consignato: Pro ingenti animi mei conversione in nomen, in laudem, in gloriam tuam, filij tui & Spiritus Sancti, cum illustri documento ac testimonio judicij tui de veritate tua. Pro me erepto, vindicato, liberato, ac salvato ab omnibus meis iniquitatibus & peccatis, ab omnibus insidijs, odijs, iniurijs & periculis, ab inimicis meis omnibus, a diabolis & malis hominibus. Pro vita mihi prorogata in tot annos, praeter & contra omnes causas secundas, praeter & contra spes & expectationes omnium hominum: sine omnibus medijs & auxilijs externis & humanis. Pro benedictionibus tuis paternis innumeris, singularibus ac perpetuis, spiritualibus & corporalibus, quibus praevenisti, coronas ac cumulas me in horas & in momenta, in sanctos usus tuos praesentes & aeternas. Nominatim autem ago tibi gratias pro ineffabili tua paterna misericordia & dilectione in visitatione & castigatione mea propter peccata mea: Quod multo ante expressis verbi tui oraculis praemonuisti me, & praedixisti mihi diem iudicij tui; Quod sicut denunciasti mihi, sic nunc vocasti me in iudicium, arguis ipse & accusas voce verbi tui cum apertione oculorum meorum & compunctione cordis mei in sensu tristissimo & amarissimo irae tuae, in perpetuo, mixto & acerbissimo sensu ac conspectu peccatorum meorum, in lucta gravissima, asperrima, periculosissima & difficillima cum terroribus inferni, doloribus mortis, & diabolicis tentationibus, telis & excogitationibus

Sicut comminatione tua denuntiasti mihi: sic nunc ponis in conspectu tuo
omnes iniquitates meas, producis in lumen vultus tui occulta mea, imponis
mihi omnes vias meas, statuis ante oculos meos omnia merita, delicta,
flagitia mea: Effundis in me universam iram tuam. Circumdederunt me
funes et dolores mortis, anxietates inferni circumvenerunt me, torrentes
iniquitatum inciderunt super me, comprehenderunt me iniquitates meae
ut videre non poterim. Multiplicatae sunt super capillos capitis mei:
supergressae sunt caput meum, et sicut onus grave gravatae sunt super me.
Sagittae tuae infixae sunt mihi, et manus tua premit me. Militant in me
irae tuae, et furor indignationis tuae absorbet spiritum meum. Non est
sanitas carni meae a facie irae tuae: Non est pax ossibus meis a facie
peccatorum meorum. Arguis, corripis, castigas me: sed contritione a-
mara, castigatione aspera, dura, diuturna, crudeli ut ipse inquis, propter
peccatorum meorum multitudinem et duritiem. Induxisti super me omnes
fluctus tuos, fluctus terrorum, dubitationum, tentationum, desperationis:
Deduxisti me in mortem praesentem et aeternam. Utramque me gustare et ex-
periri voluisti: probasti me Domine, igne me examinasti sicut exami-
natur argentum. Sicut leo contrivisti omnia ossa mea. Haec omnia
cum inducis super me, non avertis tamen a me faciem tuam: non
aufers a me misericordiam et veritatem tuam, nec praesidium salutis

quam

et dexterae tuae: Non consumis me morte, nec poenitente, nec aeterna: Non redigis me in nihilum: Non das me praedam & escam dentibus inimicorum meorum: Non relinquis animam meam in morte, nec in inferno. Sed sicut ipse me tua voce arguis & accusas: sic verbo tuo ipse me quoque quasi compellans coram consolaris, annuncias mihi ipse remissionem peccatorum, & ab omni culpa & reatu absolvis me, eripis animam meam a morte, vitam meam ab interitu: de abyssis terrae tribulatam ac redactam consolaris, vivificas, laetificas, ac confirmas vivo fonte potentiae tuae, misericordiae, lucis, & veritatis, vitae ac laetitiae aeternae, Doces me, ostendis mihi lucem & viam veritatis tuae: custodis me a tendiculis & retibus operantium iniquitatem: eruis me de laqueo quem absconderunt mihi: explicas, evolvis, extricas me ex fluctibus dubitationum ac tentationum, & labyrinthis confusionum & praestigiarum hostilium: sustentas, levas, roboras me cum promissionibus dulcissimis tum misericordiae sempiternae, opis & auxilii ac liberationis praesentis: tum perpetuis, illustribus, & innumeris potentiae tuae testimoniis, spe certa & confirmata, propinquae, laetae, beatae, placidae ac salutaris liberationis: Confundis ac dissipas consilia, insidias, ac molitiones hostiles: magnificas me hac ipsa afflictione tua, convertens eam in gloriam tuam & supra haec omnia coronas ac cumulas me benedictionibus novis, inenarrabilibus, in vero firmoque intellectu verbi, & vera sincera ac confirmata luce veri & agnitionis tuae. Et sicut miraculose fecisti ac fis.

sustentasti me in tam diuturno, arcto & desperato carcere; & mirificasti mi-
hi misericordias tuas in medijs furoribus inimicorum: sic non minore mira-
culo eruisti me vinculis, unguibus, dentibus & furoribus hostilibus reducis me
in lucem & ad societatem Ecclesiae, & imples mihi omnia desideria, vota, peti-
tiones cordis mei: non confundis tantum, sed euertis ac destruis hostes tuas, ini-
micos meos illustri, publico, ac perpetuo testimonio tui iudicij de tua veritate.
Quid ergo tam paterna misericordia me nolentem errantem ac perdi-
tum, ac in vijs cordis mei vagum reuocas ad poenitentiam, reducis & conuer-
tis ad te, toto & sincero pectore in tua conuersione, deles iniquitates meas,
sanas dolores & vulnera mea, cum tantis benedictionibus & donis nouis
& assiduis effusis, variatis & cumulatis, gratias tibi ago quas debeo &
quas possum ardentissimas. Ago etiam gratias pro me & meis omnibus
(de quo nihil dubito) per hanc noctem benigne & paterne custoditis, con
seruatis, protectis & defensis aduersus omnia pericula animae & corporis:
pro liberatis nobis ab omnibus malis: pro custodia castrorum & sanctorum
Angelorum: pro dulci, placido, & salutari somno: pro me saluo, incolumi, &
laeto resuscitato ad piam & sanctam inuocationem & gratiarum actionem:
ad pias, sanctas, utiles & salutares operas tuas, dona ineffabilia miseri-
cordiae tuae paternae, per & propter filium in tuo Spiritu sancto: pro pub-
licis omnibus: pro Ecclesia sancta tua conseruata & defensa: ac luce

in ea

in ea veritatis tuae aperta atque illustrata, advertens tantos ac tam varios conatus
hostium tuorum: pro communi pace ac tranquillitate tot praeteritorum anno-
rum: pro iusta gravique ira tua repressa, immensa misericordia & mitigata
in poenis & cladibus publicis, in bellis atrocissimis, in laniena parricidiali tot
hominum, in dilaceratione regnorum & gentium, ac terrarum devastatione,
in tristissimis persecutionibus Ecclesiae, in contagiis grassantis pestilentiae,
in tempestatibus noxiis & irregularibus: pro anni praesentis salubritate,
foecunditate, ubertate, & tranquillitate: & pro innumeris aliis. Ago
etiam gratias quantas maximas, ardentissimas possum toto corde meo sup-
plex tibi pariter IESU CHRISTE fili Dei, Redemptor dilectissime, pro tua
fraterna, immensa, inexhausta, & perpetua misericordia ac dilectione:
pro fraternis, immensis, innumeris, inenarrabilibus & perpetuis meritis,
donis, beneficiis, & pignoribus tuis in & erga me meosque, cum in re-
demptione nostra, tum in omnibus aliis beneficiis, publicis, communibus,
perpetuis, quotidianis, singularibus: pro fraterna, perpetua, assidua, ar-
dentissima & fidelissima intercessione ac deprecatione tua apud aeternum
patrem pro me: pro furore irae paternae averso a me & placato: pro me
converso ad me & mihi reconciliato patre tuis visceribus misericordiae tuae:
pro impetrata mihi remissione & abolitione omnium meorum delic-
torum, & mitigatione castigationis, crucis, captivitatis & afflictionum
meorum

meorum: pro perpetua, viua & efficaci præsentia in me tua, & actione atq.
operatione sancta & salutari per lucem tuam ac virtutem tui sancti spi-
ritus: pro me tam miraculose custodito, confirmato, adiuto, edocto, guber-
nato, erudito, ornato, protecto, recepto, vindicato, liberato ac saluato ab om-
nibus malis & periculis, ab omnibus inimicis meis, Diabolis & malis ho-
minibus. Ago etiam gratias quantas maximas ardentissimas
possum toto corde supplex pariter tibi, ô SPS SANCTE paraclete,
pro tua viua, efficaci & perpetua præsentia in cordibus nostris & guberna-
tione nostra, pro innumeris, admirandis, perpetuis & singularibus donis
& gratijs tuis, quas effundis ac cumulas in me & meos ex miseri-
cordia & dilectione Dei patris & filij in horas & in momenta: pro perpe-
tuis, assiduis, ardentissimis, fidelissimisq. suspirijs, gemitibus & desiderijs
meum ac pro me in corde meo, secundum voluntatem Dei patris
in fiducia filij: & pro innumeris alijs. Pro his omnibus itaque
& innumeris alijs, gratias iterum quantas capere potest animus meus:
ago tibi ô æterne Deus pater, fili, & Spiritus sancte. Tibi, ô pater di-
lectissime per filium dilectissimum, in Spiritu sancto, ardentissimas grates ore
& pectore toto mixero, & teram in omni æternitate semper laudes. Amen.
Commendo tibi autem ô dilectissime pater, inprimis & ante omnia
veritatem & gloriam tuam & filij tui dilectissimi, tot modis de-

forme

formatam, obscuratam, contaminatam, oppressam & conculcatam: Ecclesiam tuam mise-
re vastatam, & Electos tuos. Offero simul, commendo, dedico, consecro & trado tibi
in tuas paternas manus per & propter filium Mediatorem in tuo sancto spiritu, sup-
plex toto corde meo ipsum me totum & omnes meos quos dedisti mihi, filios &
filias, generos & nurus, nepotes & neptes ubicunque nunc sunt dispersi: Reliquos
etiam, sanguine, necessitudine aliqua aut amicitia mihi coniunctos, aut devinctos
beneficiis, matrem, fratres, sorores & alios, cum omnibus quae adiecisti nobis: te oro
& obtestor supplex ardentissime & submississime, Miserere omnium nostrum,
Miserere, Miserere, Miserere obsecro secundum tuam magnam & paternam mise-
ricordiam, per & propter filium Mediatorem & propitiatorem: Et dimitte nobis
universa delicta nostra: Sana omnes infirmitates, vulnera, & contritiones meas:
Averte obsecro furorem a me irae tuae: Aufer a me omnem indignationem tu-
am, & cum ira tua onus peccati mei & crucis, contritionis, terroris & afflic-
tionum: Amove a me plagas tuas: quoniam ab ira tua consumor: a casti-
gatione tuae manus defecio. Tu Deus & pater meus es in filio dilectissimo.
Ego lutum tuum sum. Tu formator meus per & propter filium, in virtute tui
Sancti Spiritus: Ego opus sum manuum tuarum. Tu finxisti & formasti
me in utero matris meae: Tu me editum in lucem refinxisti & reformasti
insertum Ecclesiae tuae per baptismum verbo veritatis tuae & virtute sancti
Spiritus in luce, meritis & efficacia filii unigeniti. Tu scis qualis figmen-
tum sim! quae dona gratiae in me contuleris? Agnosco & confiteor

expleo

deploro, detestor, & deprecor coram te assidue, sollicite, ardenter, anxie & supliciter peccata mea universa, innumera, & ingentia: antiqua & recentia, nota & ignota. Agnosco & confiteor me conceptum & natum esse in peccatis, & injustum addidisse ac continuasse. Agnosco & confiteor vulnera peccati in carne mea putrefacta & corrupta, longa & prava consuetudine, propter infirmitatem & insipientiam meam, eousque invaluisse, inveterasse atque obduruisse, ut nisi tu Deus misericordia paterna immensa per & propter filium abstuleris ac dilueris peccata mea: nisi sanaveris vulnera mea per tuum Spiritum sanctum: nisi liberaveris me ab insidiis, injuriis, colaphis, & plagis diabolicis & hostilibus: nisi auxeris & confirmaveris mihi vires & robur fidei & Spiritus mei: eluctari a peccatis meis, liberari & sanari nequeam. Non sinas me obscure contrimi, contabescere & commori in peccatis meis. Miserere mei & dele sicut nubem iniquitates meas, disperge peccata mea sicut nebulam: Crea in me cor mundum, & Spiritum firmum innova in visceribus meis: Non auferas a me misericordiam & veritatem tuam: nec dilectionem tuam in filio dilectissimo, nec Spiritum sanctum tuum: Nec custodes & excubitores sanctos angelos tuos: Redde mihi laetitiam salutaris tui, & spiritu spontaneo sustenta me: Docebo iniquos vias tuas, ut peccatores ad te convertantur. Eripe, vindica, libera, salva me ab omnibus iniquitatibus & delictis meis: A vinculis irae & terrorum

tuorum

tuorum: a tenebris, erroribus, suspitis, dubijs, vermibus conscientiae meae: a tota mole crucis & afflictionum praesentium: De manu ac potestate omnium inimicorum meorum, diabolorum & malorum hominum: ab omni fraude, violentia, infamia, & formidine. Miserere itaque mei, & liberatum me a peccatis meis, ira tua, & plagis tuis, redde me Ecclesiae tuae publicae, ac domesticae meae, & aperi os meum, & labia mea. Redde nos miseris, afflictis, & dispersis orphanis: congrega nos iterum ad te: & conuertas nos omnes ad te totis sinceris & prostratis cordibus nostris in spiritu vero sancto, & firmo, in fide non ficta, in conscientia bona, in vita sancta, inculpata, tibi seruiente & placente, illumina, sanctifica, guberna, confirma, conserua nos Tibi, Tibi, Tibi, per & propter filium in spiritu sancto, in vasa electa misericordiae tuae paternae, in templa tua sancta aeterna: in vera viua, sancta, aeterna membra, veri, viui & glorificati corporis & mystici Ecclesiae domini nostri Iesu Christi: in templa & organa tui sancti spiritus viua & sancta, utilia & salutaria nobis ipsis & alijs, & Ecclesiae tuae inprimis: in haeredes vitae aeternae, in sancta ministeria tua, in veros sanctos & publicos Ecclesiae tuae. Largire & tribue nobis vniuersis & singulis vnicuique in sua vocatione, quae sunt nobis necessaria & salutaria ad vitam aeternam & praesentem, corporalia & spiritualia: cum pace & gubernatione pia, sancta, iusta, moderata, tranquilla

tranquilla & salutaria omnibus diebus nostris. Custodi & tuere nos per
tuos castos & sanctos Angelos: custodi, conserua, libera nos omnes ab omni=
bus malis, ab omnibus insidijs, odijs, inuidijs, periculis animae & corporis, libe=
vocationis, famae, rerum & fortunarum, undecunque oriantur: a reatu capi=
tali: a tragicis & atrocibus poenis & casibus, & omni laceratione corporis.
ab omni infami, funesto, tragico, cruento, violento: ab omni misero tristi
aerumnoso & calamitoso: ab omni mutilo, sterili, infructuoso & egente cur=
su & exitu vitae: a diuturnis, tetris, squalidis, caecis carceribus: a ling=
uis mendacibus, labijs dolosis, calumnijs parricidialibus. Reprime &
depelle a nobis Diabolos omnes, omnes malos homines: omnes inimi=
cos nostros, & omnia istorum fraudulenta & perniciosa nobis consilia con=
funde: insidias omnes & machinationes dissipa, conata destrue. Re=
spice ad nos obsecro ô dilectissime pater cum filio dilectissimo &
unanime nobiscum in tuo sancto Spiritu, in misericordia & in veritate tua,
in luce verbi tui, in donis & benedictionibus tuis paternis uniuersis, spiritu=
alibus & corporalibus, in custodia & excubijs castorum & sanctorum Angelo=
rum tuorum. Non repellas a me, non sinas eripi mihi, non exulj: non
expellas in aeternum, non abscondas diutius meorum dona gratiae &
testimonia misericordiae tuae paternae, dona per & propter filium in
Spiritu sancto sine negociatione publica, sine usu, fructu & foenore

Communij

communi publico ac perpetuo ad posteritatem, quanto tu vis, pro mensura gratiae tuae paternae, & donationis Domini mei Iesu Christi, secundum mensuram donatae mihi fidei, & pro conditione extrema ac desperata mea infirmitatis. Non auferas a nobis praesidium, propugnaculum, patrocinium & auxilium dexterae tuae. Sed adiuva, guberna, confirma nos per & propter filium in Spiritu Sancto, ut serviamus tibi omnes in iustitia & sanctitate, in timore & humilitate vera, pie, sancte, iuste, caste, sobrie, humiliter, quiete, placide & beate omnibus diebus nostris: Ne blandiamur tibi ore nostro: ne mentiamur tibi lingua nostra, Sed ut sincerum, firmum ac perfectum tecum sit & maneat cor nostrum in aeternum, & ut fideles inveniamur & habeamur in testamento tuo, cum advenerit Dominus noster Iesus Christus. Commendo tibi itaque meos omnes, & nepotes imprimis ac neptes ingenitores: nepotes ex filijs quos ad preces meas mihi tribuisti: Eos offero, commendo, consecro, & trado tibi: Suscipe illos obsecro in misericordia, & educa illos, sicut tu patres eorum educasti, honestasti, rexisti, & custodivisti: Et effice eos electa vasa misericordiae tuae paternae, & organa sancta ac salutaria sibiipsis & alijs & Ecclesiae tuae, ut serviant tibi & confiteantur ac glorificent te mecum & cum omnibus Electis tuis ex hoc nunc & usque in aeternum. Custodi, tuere, protege, defende, eripe, vindica, libera, salva me & meos omnes ubicunque nunc sumus & erimus deinceps secundum voluntatem

tatem tuam: omnes electos tuos vbiq; locorum & terrarum: vniversam
Ecclesiam tuam, cum ab omnibus malis, tum vero ab omni impietate, pro-
fanitate, caligine: ab omnibus mendacijs, confusionibus, imposturis, omni-
bus, tenebris: ab omnibus idolis, blasphemijs furoribus: ab omni hypocrisi
rabie saevitia, tyrannide diabolica hypocritica, Turcica, Tartarica, Ponti-
ficia, Chimerisitica & quavis alia, vndecunq; orientur: ab omni imperio
& gubernatione impia, iniusta, crudeli, tyrannica: a bellis externis
& civilibus: a seditionibus: a contagijs & pestilentia: a noxijs & inae-
qualibus tempestatibus: a fame & caritate annonae: ab omnibus peri-
culis animae & corporis: a detrimentis omnibus rerum & fortunarum.
Recordare obsecro & miserere Ecclesiae tuae vniversae per totum orbem ter-
rarum dispersae, & nunc vbiq; oppressae a potentissimis hostibus, sine
omni penitus spe omnis auxilij, defensionis, & liberationis per media
humana. Recordare & miserere Ecclesiae tuae collectae ac conditae tibi
immensa misericordia in his terris & regionibus inter nos & ex nobis
quondam syncera luce repurgati Evangelij tui, at nunc oppressae no-
va fraude & violentia, novis tetris & monstrosis confusionibus, commen-
tis ac mendacijs stabilientibus manifesta idola, blasphemias & furores
veteres ab ora veritatis, & hypocrisi, rabie, saevitia, & tyrannide no-
va a praevaricatoribus testamenti tui, apostatis a veritate tua. Re-

cordare

cordare misericordiæ & veritatis tuæ servis sanctis Ecclesiæ tuis, sed deceptis
ac seductis, incarceratis aut oppressis, deformatis, aut conculcatis, dispersis
aut afflictis. Recordare obscuræ & miseræ omnium nostrum. Exper-
giscere in misericordia tua paterna, o pater misericordiarum per &
propter filium dilectissimum. Exurge o juste judex & vindex in justitia
tua: Exaltare qui judicas terram, judica filio tuo dilectissimo, cui omne
judicium tradidisti. Exaltare supra cælos & super omnem terram
gloria tua, per gloriam filii unigeniti: Accelera judicium tuum: festina
ad auxilium nostrum. Assere & vindica gloriam & veritatem tuam &
filii tui dilectissimi. Eripe, vindica, libera & salva Ecclesiam tuam, & nos
servos & sanctos tuos in ea ab isto pestilente impio, blasphemo, hypo-
critico, superbo, crudeli & tyrannico jugo & imperio Pontificio & Antichri-
stico, quo sumus oppressi sub titulo & nomine tuo & veritatis tuæ in
contumeliam manifestissimam sanctissimi nominis tui, regni & gloriæ
filii tui dilectissimi, spiritus, & veritatis tuæ. Expergiscere, festina, &
venito ad nos, & libera nos cum illustri, publico & populari testimonio
tui judicii & justitiæ ac veritatis tuæ adversus mendaces, blasphemos
pertinaces & superbos hostes tuos, & miseratus sanabilium miserere &
converte nos. Restitue inter nos regnum & Ecclesiam filii, per & prop-
ter filium, in virtute tui sancti spiritus & verbo veritatis tuæ. Con-
grega

grega ad te iterum sub alas tuas in Ecclesiam, Electos nos tuos ad salu-
berrima & uberrima pascua tua, ad liquidos & vivos fontes verbi tui, ad
pia, sancta, salutaria, publica & perpetua ministeria tua. Fiat etiam &
maneat misericordia, veritas, & dextera tua mecum & super me miserum,
miserum, orphanum, servum & vermiculum tuum, desertissimum a tota rerum
natura & desperatissimum: organum tamen & mirabilium tuae misericor-
diae manifestum: fiat ergo & maneat mecum misericordia, veritas & dex-
tera tua cum per omnem vitam meam, tum nunc maxime in hac vita
vocatione, & statione praesente, in qua tu me constituisti: in agnitione &
confessione atque assertione verbi & veritatis tuae, ad quam me elegisti,
& vocasti: in qua edoces, illuminas, regis, tueris, defendis, protegis &
liberas me miraculose. Adiunge me Electis tuis, ut serviamus tibi
& confiteamur ac glorificemus te patrem per filium in tuo Sancto Spi-
ritu, uno spiritu, una fide, uno ore, pro misericordia & veritate tua
in omnibus bonis & mirabilibus tuis, & asseramus atque illustremus ve-
ritatem & gloriam tuam adversus mendacia, blasphemias & furores
diabolorum & hostium tuorum omnibus diebus vitae nostrae. Amen.
Benedic etiam, obsecro te, anno praesenti benedictione tua paterna
larga & benigna: Benedic Ecclesiae tuae, Electis tuis: Aulici & omnes

omnibus

omnibus vbicunque sunt: omnibus benefacientibus mihi: etiam inimicis meis, pro & propter filium in Spiritu sancto tuo, ut sis nobis pius & clemens, beatus & prosper, tranquillus, fecundus & salutaris, in omnibus donis & benedictionibus tuis spiritualibus & corporalibus. Reuertere ad nos obsecro cum filio & spiritu sancto tuo, & redde ac conserua nobis lumen verbi & veritatis tuae: trahe duc & urge tu nos, ac reductos ad poenitentiam conuerte ad te conuersione vera, seria & perpetua, sicut me ex misericordia paterna, immensa, verbo tuo, in luce filij dilectissimi, & virtute tui sancti spiritus illustrasti. Conuertisti, ut toto corde, tota anima, tota mente, totis viribus adhaereamus & obediamus tibi, & fruamur donis ac beneficijs tuis cum agnitione, confessione ac celebratione iustitiae, misericordiae & potentiae tuae, & cum gratiarumactione perpetua te gratis laudibus celebremus per filium in Spiritu sancto, omnibus diebus vitae nostrae. Confirma etiam obsecro, guberna, dirige ac perfice hoc quod operatus es in me & priuatim & in vniuersis tuis sanctis publice, manifesto miraculo, & illustri publico ac perpetuo testimonio misericordiae & potentiae tuae apud me, propter nomen, veritatem, gloriam, & laudem tuam. Agnosco iterum, confiteor, ac deploro coram te anxie & suppliciter peccata mea vniuersa, quibus te atrociter offendi: infirmitatem & prauitatem corruptissimae carnis & contra iudicium meum: & lapsus ex vtraque, perpetuos ac paene momentaneos. Et quamuis

maximis

maximis fletibus ardentissimis suspiriis, gemitibus & desideriis imploro
iterum misericordiam tuam paternam, fiducia intercessionum pro me Filij
Mediatoris non dubia, in gemitibus Spiritus Sancti orans & obsecrans te, aufer
a conspectu tuo peccata mea; ne obstent mihi & precibus meis; ne a-
vertant, ne abscondant a me faciem tuam paternam, ne impediant pre-
cum mearum penetrationem ad te: Dele ergo iniquitates meas, Sana
vulnera peccati in carne mea: Munda, sana, sanctifica, confirma me
Spiritu & corpore, Tibi per & propter filium in spiritu sancto, in vas &
organum misericordiae tuae paternae electum, sanctum & aeternum, utile &
salutare animae meae & Ecclesiae tuae in omnibus donis & benedictionibus
tuis per omnem vitam meam. Doce me nosse, tenere & expedire metas
vocationis meae, a te mihi praefixas in perpetuo intuitu & consideratio-
ne irae & iudicii tui, & memoria perpetua infirmitatis, lapsuum &
castigationis meae propter peccata mea, tanq. immersae in Christo tuo mi-
sericordiae, ne fiducia gratiae & donorum tuorum exaltetur cor meum,
ne vsurpem extra metas vocationis, ne quid suscipiam animo meo; ne
tentem, ne sapiam quod supra vires meas, & mensuram gratiae tuae ac
fidei mihi donatae. Confirma, guberna, dirige, perfice hic donum &
opus misericordiae tuae inchoatum tibi in me & per me, in nomen

Laudem

laudem & gloriam tuam, & in testimonium misericordiae & veritatis tuae, cum
gaudio & laetitia & exultatione tua, filij tui, spiritus sancti tui, Ecclesiae tuae
Angelicae & humanae, mea & meorum: & cum salute mea, meorum & piorum
omnium, praesente & aeterna. Si vis me te glorificare, doce prius obsecro, instrue,
& praepara me, in confessione filij tui, per veritatem tuam, destitutum omnibus
penitus medijs externis & humanis, conclusum velut in sepulchro carceris,
exclusum ab omni ministerij tui sancti usu & societate Ecclesiae tuae, depres-
sum, desperatum in omnium oculis & animis, despectum omnibus, conculcatum
ab hostibus tuis & deformatum mendacijs & calumnijs: Et in tempore tibi
beneplacito educ me dextera Domini & Redemtoris mei Iesu Christi in virtu-
te tui sancti Spiritus, sub alis tuis & umbraculo dexterae tuae. Tu illumina,
doce, sanctifica, guberna, dirige confirma & conserva me in vijs tuis: & tu
me utilia, salutaria & necessaria. Lucerna pedibus meis sit verbum tuu.
lumen semitis meis, in luce filij tui & virtute sancti Spiritus. Oculus
tuus regat me, pro iis date Domino meo Iesu Christo & Spiritu sancto
doctore & rectore perpetuo cordis mei. Fac me in assertione ago-
non, in confessione veritatis tuae os Spiritus sancti: Et libera me ab hosti-
bus tuis, sine contumelia nominis tui, sine veritatis tuae detrimento, sine
scandalo Ecclesiae, sine vulnere conscientiae meae, sine confusione & infa-
mia mea, sine sanguine & violentia. Reprime & averte a me insi-
dias

dias, calumnias, saevitiam inimicorum omnium meorum: Dissipa & elide consilia eorum: fac irritas ipsorum cogitationes, spes, molitiones, & gaudia: Prohibe ne effundant in me, ne expleant quoquomodo immania odia sua adversus tuam veritatem. Non sum dignus vocari filius tuus: Non servus tuus, quoniam peccavi in te, atrociter te offendi innumeris lapsibus, Sed tu placatus intercessione filij propitiatoris, & miseriis mej avertisti a me furorem irae tuae, & conversus ad me remisisti mihi iniquitatem peccati mej, & in misericordia immensa per & propter filium tuum cepisti me: Multiplica ergo, mirifica & confirma obsecro misericordiam tuam paternam in me & erga me & omnes meos per & propter filium & virtutem tuam in mea infirmitate, per tuum sanctum spiritum, & liberatum me salvum laetum & incolumem redde Ecclesiae tuae, quo tu vis loco, qua tu vis vocatione, & statu tu vis: fac me unum ex minimis servis tuis: ex mercenarijs in domo tua, in Ecclesia: modo ut serviam tibj adhuc in hac vita, post tam diuturnam & miraculosam conservationem, post tot & tam mirandas liberationes, cum tot, tantis & tam illustribus documentis ac testimonijs misericordiae erga me tuae & praesentiae tuae in meipso & meis & in benedictionibus tantis spiritualibus ac corporalibus: Ut ergo serviam adhuc tibj & confitear ac glorificem te patrem per filium, in spiritu sancto

cum Ecclesia

cum Ecclesia publica & mea domestica, pro misericordia & Veritate tua, in omnibus
donis & mirabilibus tuis, toto Corde meo, omnibus diebus meis, & ad omnem
posteritatem. Noli me obscuro Confundere super vero, sancto, sincero, & ardenti
amore, desiderio, studio & Zelo Veritatis tuae, & filij tui dilectissimi; propter
quae scis me subijsse & sustinuisse omnia quae tunc usque pertuli: quamquam
non ego pertuli, sed tu in me fortia, quae & illa mihi imposuisti. Sum ut
Castigares me tum ut magnitudinem misericordiae & potentiae tuae ostende-
res in me desperatissimo servo, orphano & vermiculo tuo, palam toto orbe
in testimonium veritatis tuae. Non consumas me quoquo modo, non in
sumtione infami, funesta, tragica, cruenta & violenta, per & inter in-
mania odia, & cruentas manus inimicorum meorum, nec in hac misera,
bruta, sterili & infructuosa custodia: non ut somnium & fabulam, sine
donis gratiae, & testimonijs misericordiae tuae: non ut quisquiliam Canem,
mortuum saeculi, vilissimum Catarum. Non Excludas me diutius a Societate
Ecclesiae tuae Sanctae: nec a sacris operis Confitentium & aspirantium Ve-
ritatem & gloriam tuam & filij tui. Ostende mihi lucem Veritatis
tuae in verbo tuo. Solus sum, destitutus omni humano Consilio & opera,
Exclusus ab omni ministerij tui sancti; hostibus meis Expositus, tradi
desperatus, Contemtus ab omnibus. Tu ergo deduc & dirige me in
via Veritatis, & in semitis iustitiae aeternae, per tenebras, meas
dara

laria, praestigias & confusiones quas Hostes tui offuderunt verbo veritatis tuae: Et lucem atque cognitionem veritatis tuae confirma & obsigna sigillo tui sancti Spiritus in mente mea in aeternum, ut perseverem in ea constanter & firmiter celebrans te in confessione filii tui per tuum Spiritum sanctum intrepide & fortiter omnibus diebus meis, cum cognitione & praedicatione perpetua misericordiae tuae immensae, & meae extremae infirmitatis, in qua nihil sum nec fui unquam, inde usque a teneris, nisi quod sum & fui semper singulari dono, potentia, auxilio tuo. Doce, adjuva, guberna, confirma me etiam maiore ac firmiore robore fidei & Spiritus, ut possim omni tempore fortius & constantius resistere ac repugnare carni meae & diabolicis omnibus ac hostilibus insidiis, machinationibus & tentationibus. In tempore vero tibi beneplacito, Domine, obsecro, Caros meos cum pace, cum gaudio, cum bono & honesto nomine ad sepulchrum sine sanguine, sine violentia, & sine infamia, ereptus & avulsus insidiis, telis, & terroribus Diaboli, mortis, & inferni: & crudelitatibus omnibus diabolicis & hostilibus, sub te Domino & Redemptore meo Iesu Christo, virtute tui sancti Spiritus, inter excubias ac custodias, & per manus castorum & sanctorum Angelorum tuorum: te ponente sepulchrum tuum sanationem promissionum tuarum, & applaudentibus me liberis & piis meis

sepultura

sepultura sancta, christiana, beata, honesta & placida: Confirma & obsigna
obsecro misericordiam erga me & veritatem tuam in me & per me Ecclesiae tuae
ad omnem posteritatem, perpetuo cursu etiam totius vitae meae, & fine eius. Da
tu vitae pio & sancto, beato & laeto, placido & salutari, in nomen, laudem & glo
riam tuam, filij tui ac Spiritus sancti: ac misericordiae & veritatis tuae
testimonium illustre, publicum ac sempiternum, cum Electorum tuorum consola
tione, confirmatione, gaudio, laetitia & exultatione in misericordia & veritate
tua: cum hostium autem tuorum contritione & confusione sempiterna, Ne
exultent super me, ne glorientur contra me, ex quocunque infelici, infami,
funesto, tragico casu meo aut morum, in contumeliam tuam. Mane me
cum in aeternum cum filio & Spiritu sancto in misericordia & veritate tua.
in illustri & confirmata luce, agnitione, & confessione verbi & veritatis tuae
in fide firma, ardenti & perfecta: in Spiritu novo, sancto, sapiente, miti
humili, casto, sobrio ac firmo: in gaudio & laetitia vultus tui: Et a prae
sentibus malis omnibus & periculis ereptum & liberatum me redde Ec
clesiae tuae ad communes & publicas operas & laudes tuas cum pijs &
Electis. Confirma & obsigna me sigillo tui sancti Spiritus per Vssi
filium tibi in haeredem vitae aeternae, in cohaeredem filij Domini nostri
Jesu Christi; in templum & habitaculum tuum sanctum & aeternum per
filium in Spiritu sancto, sub Duce & intercessore praesente Domino Jesu
meo

meo, & in carne mea fratre meo Jesu Christo, in tuo Sancto Spiritu laetus te coram aspiciam & fruar coram aspectu tuo beatissimo, suavissimo, placidissimo, benignissimo, jucundissimo & laetissimo, in vita, luce, sapientia, justitia, & laetitia aeterna: Et serviam tibi; faciam omnem voluntatem tuam secundum cor tuum, in omnibus ac per omnia, hilari & alacri corde & spiritu, gratias agam tibi, confitear, glorificem & celebrem Te per filium dilectissimum in tuo Sancto Spiritu, cum Ecclesia tua caelesti universa, Angelica ac humana: & placeam tibi in omnibus ac per omnia in omni aeternitate, per infinita saecula. Amen.

Restitue, auge, & confirma mihi robur spiritus, ingenii & corporis mei & afflictas vehementer ac debilitatas vires stomachi & capitis mei: mitiga & sana infirmitates & dolores in his quos sentio: & adjuva, guberna, confirma me, ne mea culpa quacunque irritem aut exasperem: ne ullo excessu, ullo abusu donorum tuorum te offendam: ne contristem Dominum meum Jesum Christum, & Spiritum sanctum tuum: ne impediam quoquomodo sanctas eius & salutares in me actiones & operationes: ne affligam meipsum: ne indulgeam desideriis carnis meae contra spiritum: ne locum dem Diabolo. Custodi, tuere, protege, defende me & meos ubicunque nunc sunt per hunc diem benigne

&

& paternè adversus omnia pericula corporis & animae, vitae, vocationis, re-
rum & fortunarum: libera nos ab omnibus malis, & omnibus insidijs &
molitionibus Diabolicis & hostilibus. Transige mihi & meis omnibus tran-
dum, pijs sanctis, utilibus & salutaribus operis & laboribus: & pijs preci-
bus, serijs atq. ardentibus suspirijs, gemitibus, desiderijs & precibus ad te
cum agnitione & consideratione intenta & assidua tuae praesentiae apud me
tuiq. auxilij & cum seria atq. ardente gratiarum actione, ut componamus nos
in omnibus ad nutus tuos, & referamus omnia ad gloriam nominis tui, ocu-
lis & fide mentis te semper intuentes. Reduc me ex hac solitudine in
lucem & ad societatem Ecclesiae tuae, dextra Domini mei & Redemptoris
Iesu Christi; & aperi os meum & labia mea per tuum Sanctum Spiritum,
& reddam tibi vota mea de donis tuis sicut aperuit sese os meum in
tribulationibus & angustijs meis, in conspectu timentium te, & continuam
vitae meae religionem in tuis sanctis ministerijs, confitebor & glorifi-
cabo te patrem per filium in Spiritu sancto pro misericordia & pro
bonitate tua, in omnibus donis & mirabilibus tuis ex hoc nunc
& usq. in seculum. Iterum te rogo & obtestor ne urgeas, ne af-
fligas, ne contemnas, ne exagites me diutius cum gravius graviusq.
malo, nec terroribus, nec per & inter insidias, illusiones & tentationes
diabolicas, nec per & inter manus, odia, iniurias, rabiem, saevitiam &
tyranni-

tyrannidem hostilem. Misertus mei tandem libera me ab his omnibus, & eductum me siste in loco libero, spatioso, ac stabili, exsultaturum ad te confitendum & celebrandum, per & propter dilectissimum Dominum & Deum in carne nostra fratrem nostrum Jesum Christum, arbitrum ac propitiatorem, Redemptorem & Salvatorem, qui tecum vivit & regnat ad dexteram tuam in gloria tua Deus & aeternus Deus, & verus homo, Rex Regum & Dominus dominantium, in virtute tui Sancti Spiritus per omnia saecula saeculorum Amen."

Testamentum D. Cas.
pari Peucerj.

Edit. Dilectissimi Generi & liberi mei: Scitote omnes, quod nulla re vel minima
laeserim aut Illustrissimos principes, aut quemquam alium. Sed omnium persecu-
tionum quas sustinui & carcerum, una haec & sola est causa, quod confessionem
agnitae Veritatis in duobus articulis, de Christo vero Deo & homine in una & in-
confusa & inseparabili persona: Et de vera eius praesentia in Coena sacra abiurare
& abjurare, & juratus hostis filij Dei fieri, & supplex deprecari non volui. hoc ip-
sum tamen singulare & atrox scelus, quod hanc doctrinam amplexus, & meo loco
ubi debui professus sum, quamquam languidius & timidius id fecerim quam debui, quod
deploro & deprecor in conspectu Dej, toto corde meo, assidue. Nolite ergo du-
bitare Deum judicem, testem & vindicem fore, & Veritatis ac gloriae filij sui uni-
geniti Iesu Christi, & meae innocentiae. Exposui causas maximas & gra-
vissimas Illustrissimo principi, propter quas discedere ab hac aeterna & immuta-
bili Veritate caelesti non possim, & fundamenta demonstravi in utroque articulo tan-
ta, quae contra ne ipsae inferorum portae praevalebunt. Sed quia contradicen-
tes illa scripturae testimonia neglexerunt: ne verbo quidem uno mihi re-
sponderunt, sed perrexerunt me affligere carceribus inclementius quam antea,
ijs etiam mutatis quae in medicamentorum usu antea mihi concessa & libera
fuerant. Penitus enim illa mihi permittenda esse mandatum fuit: & secuta
est mutatio victus quae multo quam prior deterior fuit in omnibus. Praestitit
enim

enim me pavit pene non ut hominem: sunt certe ut abiectissimum hominem.
Sed ignosco omnibus ex animo. Haec de mea innocentia vobis
nota esse cupio: & ut nota fiant, Deo gubernante, toto pectore precor. Vos
omnes ardentissimis votis, & in hac & in illa aeterna & beata vita Deo com-
mendare non desinam. Timete Dominum, obtemperate Dei, & meis quae de-
di vobis, mandatis: Diligite vos invicem ex animo & mutuis officiis iuvate:
Habete vobis commendatas sorores duas, miseras orphanas, cum filio Philippo,
& date operam ut honeste elocentur. Haereditatem, quantulacunque est,
dividite inter vos amanter, servatis illis quae antea ordinavi. Ego me totum
& animam meam assiduis gemitibus commendo DEO per & propter filium Je-
sum Christum Dominum & salvatorem meum, in cuius confessione, adiuvante
Spiritu sancto, perseverare constanter, & pie mori constitui, quandocunque Domino
Deo nostro placuerit, cum servis in confessione filii unigeniti per Spiritum
sanctum, exspectans spem gloriae: & adventum magni Dei & salvatoris nostri
Jesu Christi. Veni Jesu Christe fili Dei & fac finem vel vitae meae, vel
aerumnarum, ut te celebrem, vel cum Electis tuis coram, vel cum Ecclesia tua
sancta in hac vita: testis & praeco veritatis & mirabilium tuorum omni-
bus diebus vitae meae. Amen. Haec est voluntas mea

Caspar Peucerus D. Manu propria scripsit.

Hortor etiam et obtestor Vos omnes ut gratias agatis Deo patri per filium Jesum
Christum, quod & conservavit me in Veritatis confessione, & illustribus testimonijs
praesentiae suae ostendit & declaravit mihi misericordiam suam toto hoc tempore
miserrimi carceris, quem mihi sustinere ac perferre fuisset impossibile, nisi me
Dominus manifesto miraculo servasset ac sustentasset. Utinam Vita mihi pro-
rogetur ad haec tanta beneficia Vobis commemoranda: & commendandam atque
praecipiendam vobis perpetuam gratitudinem erga Dominum. Inprimis autem agatis
Deo gratias pro hoc singulari beneficio, quod quasi dextera sua me deduxit &
collocavit in hanc Viam & vocationem confitendae & illustrandae suae Veritatis
patefactis occasionibus, & in ea me docuit, confirmavit, ac direxit. Certus
sum quod nec si rumpantur Inimici mei, refutabunt neque sunt Confessionem
meam. De hoc ergo, & de admirabili mei liberatione & Conservatione,
quod non passus est me opprimi primo impetu & Concursu: & in istis circu-
itibus per Angelos suos me ita fovit, curavit, sanavit penitus destitutum ab
omnibus, & omni solatio, consilio & auxilio humano destitutum, ut nec Ver-
miculus, nec pustula mihi molesta fuerit: Deo gratias agatis semper laetus,
& in his terris omnibus diebus Vitae vestrae. Nihil mereamini
hoc fato meo, quod in Carcere morior. Quid mihi salutare magis? quid
honorificentius? quid gloriosius accidere potest? quam si Domino meo Jesu
Christo

Christo, obtigerem Veritatem & gloriam suam morte mea! Nec dubi-
tate Deum vobis omnibus benedicturum esse post me. Hac consolatio-
ne leniatis vobis mutuo luctum, quem afferet vobis interitus meus.
Ego ad beatam migrationem paratus expecto Dominum & liberatorem me-
um Jesum Christum ad omnia momenta: ut educat me ex hoc carcere,
vel ad Vos, si volet me esse superstitem; vel in Ecclesiam Coelestem, ut in ipsi-
us complexu laetus patrem aeternum aspiciam ac celebrem, cum Socero meo
vestro, & cum dilectissima Coniuge. Amen.

Quanto mihi dolori fuerit quod complecti mihi dilectissimam Coniugem me-
am, matrem vestram morientem non licuit, cum qua in castissimo con-
iugio vixi usque ad annum XXVII: & quod nunc mihi non conceditur
mori in vestris amplexibus & frui ante mortem aspectu & colloquio vestro &
dulcissimorum meorum nepotum ac neptum, aestimare vobis facile est, qui-
bus mea philostorgia nota est. Sed tales sunt nuptiae sanctorum; Scri-
bitur Petrus Apostolus coniugi suae dixisse cum duceretur ad mortem. Chris-
tus inquit: Si quis parentes, coniuges, liberos plus diligit quam me, non est me
dignus. Oportet itaque confessionem Christi anteferri omnibus rebus huma-
nis. Hac atroce voce Christi, & auxilio Spiritus sancti vici pater-
nos affectus & relictis vobis adhuc Christo, cui vos & Deo patri ex animo

ardente

ardentissimis precibus orare fore non dubitetis. Bene & feliciter Valete in aeternum. Amen.

Exemplum omnium scriptorum quae misi ad Illustrissimum principem, testamenti & haereditatis loco vobis reliqui. Id si inter scedulas meas non inveneritis, petere tamen jure vobis debitum potestis, ut sciatis in qua Confessione mortuus sim. Paulatim Contabuit sum toto Corpore, absque dolore & molestia; singulari Dei misericordia. Ex Carcere, inde usque a die XXIII Maij Anni M D LXXVII, nunquam sum eductus. Tentaverunt me multis modis, denunciata mihi morte, & tetris Carceribus. Sed Deus clementer me Conservavit in Veritatis suae Confessione. Cui sit laus, honor, & gloria, in secula, seculorum. Amen.

Dixit Chytraeus de Philippo, Tollendum enim esse ne impediat hoc quod ipsi moliuntur: In hac ipsa causa. Quod in Socero non potuerunt, hoc perfecerunt in Genero. Sed benedictus sit in secula Dominus & Salvator meus Iesus Christus, qui potens est in mea infirmitate.

DEUS altissime appare: Exaltare tandem qui iudicas terram: Iudica causam, Vindica gloriam, Assere veritatem filij tui Unigeniti. Et tu Iesu Christe Fili Dei, qui dominaris in medio inimicorum tuorum, reprime & Confunde hostes tuos pertinaciter adversantes Veritati & gloriae tuae

tuis : Sanabiles sunt ignosce ; Hos converte ad te in veritate tua, & sana eos. Tibi commendo & trado in manus tuas omni momento animam meam, impendens hanc vitam meam in testimonium veritatis tuae. Tu me redemisti pretioso sanguine tuo. Propter te mortificor tota die, & aestimor sicut ovis destinata mactationi. Fac finem, fac finem, fac finem, & libera me secundum beneplacitum tuum. Amen.

Caspar Peucerus D.

Divino quamvis decreto nescio fati
Sit quae supremi causa futura mei :
Quod pius at, sanctus, constans, verax, placidusq.
Nec tragicus vitae sat scio finis erit .
.: C P :.

EPITAPHIVM
Casparis Peucerj:
quod ipse sibi fecit

Immanem rabiem, fraudem, insidiasq. potentum,
Ex Sycophantarum dira venena labris:
Pauperiem, contemtum, odia effera, conviciorum
Plaustra, domi plenos perfidiae socios:
Carceris, exilijq. onus intollerabile, vinctus
Ore, simul lingua, corpore, mente, manu:
Haec igitur passus propter tua dogmata Christe:
Quod Deus ex pura Virgine natus homo es:
Et λόγος atq. intacta tibi caro foedere certo,
Immoti nexus unum es ὑφιστάμενον:
Quodq. tuo mentes credentum corpore pascis:
Exigua hic jaceo contumulatus humo.
Pro meritis, summaq. fide, studijq. labore,
Vix mihi telluris contigit iste sinus.

Die VI Julij
Anno 1576.

*

Ille voluere mori Sycophanta, Tyrannus, Erynnis:
At contra Christus vivere me voluit.
Certatum est igitur: Sed veri robore Christus
Vicit, meq[ue] suis hostibus eripuit.
Sic vivo in Christo, vitae duce flamine sacro,
Laetus in aerumnis carceribusq[ue] fide.

*

Cum factum tantis quid honoribus auctus ab aula
Pellerer rogitas omnibus exciderit?
Telum Religio, Medicinaq[ue] Gynaecocratia,
Invidiae rabies causa erat ut vinceret.
Impulsa hostili livore Gynaecocratia
Insontem oppressit relligione virum.

LIBERATIO D. PEUCERI EX CARCERE Lipsensi

M D LXXXVI
M febr.

Wir Caspar Peucer der Jünger der Ertzney Doctor: Magister
Melchior Pick, und Philipp Peucer beyde Burger zu Budissin
in unsern, und der andern aller Doctoris Caspari Peuceri des Eltern
Erben nahmen: hiermit für uns sambtt und sonderlich unser Erben
und Erbnehmen offentlich thun kund und bekennen, / Nach
dem der Durchlauchtige Hochgeborne fürst und herr, herr Joa-
chim Ernst, fürst zu Anhalt etc. unser genediger fürst und
herr, auff unser unterthenigen, embsigen und vleissigen bitten und
anhalten, sich unsers Vaters und Schwagers, Doctoris Caspari Peuceri
des Eltern, wegen seyner langwirigen hafftt, dermassen mit
genaden angenommen, das Er bey dem Durchlauchtigsten Hochge
bornen fürsten und herrn, herrn Augusto hertzogen und Chur
fürsten zu Sachsen, und Burggrafen zu Magdeburg etc. unserm
genedigsten herrn, durch fleissige intercession und fürbitt, so viel
erhalten das seyner Churf. G. genedigst gewilligt unsern
Vatern und Schwager, solcher gefenglichen hafftt auss genaden zu
erledigung kommen zulassen, doch dem vorbehalt, das Er
S. f. G. des von Anhalt etc. bestendiger zusagen sich obligire,
und

und verpflichte in V f G Lande sich aufzuhalten, und ohne
V f G vorwissen und bewilligung sich daraus nicht zu-
begeben; dessen auch insonderheit genugsame caution mache
und bestelle, Das er dißfalls Ihme erzeigte gnade in unterthe-
niger dankbarkeit aufnehmen, und das verursachte und
erduldete gefengnüß in keinerley wege oder weise, in, noch
außerhalb rechtens, wider S. Churf. G. person, derselben
Erben, land und Leuthe, Rathen und Dienern, Geistlichen
und weltlichen, niemand nicht ausgeschlossen, Und wen Er
solcher seiner verhafftung in argwohn oder verdacht ziehen
möchte, weder mündtlich oder schrifftlich, heimlich oder of-
fentlich, in keinem argen oder ungütte gedencken oder äfern
noch solches Jemand von seinet wegen gestatten: Sonderlich auch
gegen Ihrer Churf. G. Universiteten, derselben professoren,
Kirchen und Schulen, stipendien und disputiren sich allerdings
müssen und enthalten, und im geringsten gegen die werden
mit worten oder werken unterstehen oder unterfangen solle
oder wölle: Wie den V f G, der von Anhalt etc. sich
deßfalls

Dießfalls gegen hochgedachten Churfürsten obligirn und verwürsen müs-
sen, für solliches alles zuehafften und guet zue seyn: Also, da sich
von unserm Vatern und Schwagern, im wenigsten, sollichem zue wider
alß doch ob Gott will nicht seyn soll, was unterstanden werden
solt: Das dan V. f. G. unsern Vatern und Schwager Lembourch
in die orth, daraus er ietzo gelassen, stellen und einantworten las-
sen wölle. Deßwegen und damit V. f. G.
gleichwoll hirinnen versichert und verwahrt, und: doch umb-
so vill weniger sorge zuebesorgen: von uns Sinteriden, wie
billich versicherung und Burgschafft, und des V. f. G.
in dem fall schadloß seyn und gehalten werden mogen, begehrt:
Also thun wir dem nach, in betrachtung dießfalls unsern lie-
ben Vatern und Schwagern, auch unnß selbst hirinnen erzeig-
ter genad, und der V. f. G. sich umb unsers Vaters und Schwa-
gers willen so hoch bemüehett und eingelassen, beneben un-
derthenigster dankbarkeyt, wissentlich und woll bedachtig, in
guten threuen und glauben, an eydes statt, hiemit kraft die-
ses brieffs obligirn und verpflichten: also das wir für
gedachten unsern Vatern und Schwagern, mit unsern leyben

hab

haab vnd güt hafften wollen, diese capitulation, wie obge-
meldet, in allen Ihren puncten, threwlich stett vnd fest zu-
halten: vnd denen in keynerley wäge vnd weyse zu wider
thun oder handlen. Im fall aber, da Er vber vn-
ser verhoffen vnd zuuersicht, vnd seynen selbst hohen verpflich-
tung zu wider geschehen, Oder Er sich auß der bestrickung
V f G zu Anhalt p begeben solte: Das wir Ihnen den
widerumb zu handen schaffen, oder vns selbst in der person
an seyne statt, stellen sollen oder wollen. Da
auch V f G eynigen schaden heraus entstehen vnd erfol-
gen solte, Das V f G sich dessen an vnsern sambtlichen
vnd sonderlichen bereitesten haab vnd güttern, auch vnsers
vater hauß vnnd Gutten, so niemand versetzt oder ver-
pfendet, zu erholen haben: Wie auch von den gerichten
ydes orts, schleunige vnd wirckliche hülffe vnd einsetzung
dulden vnd leyden wollen, in massen die erklagt vnd er-
standen, vnuertzuglich ||: Dagegen wir vns keyner behelffe
oder Rechten, inn oder ausser rechts gebrauchen sollen noch
wollen. Verzeyhen vns auch derselben hiemit wis-
sentlich

freuntlich und woll bedacht: Sondern wollen diese unser verpflich-
tung, alss unsern gewillkhurten rechte unwidersprechlich nach-
kommen, und wie obgemeldt, an yeder statt festiglich halten,
und dem thetlich nachkommen.

Damit aber E f G mit dieser unser verpflichtung
so vill mehr fridtlich seyn mögen: haben wir den Edlen, Ge-
strengen, Ehrnvesten und hochgelarten herrn Joachim von Beust
auff Planitz, der Rechten doctorn, und Churf. Sachs. Rath,
fleissig vermocht, dasselbe neben uns mit seynem angebornen
petschafft zubekrefftigen, und zuunterschreyben: doch dermassen
gestalt, und ferner nicht zuhafften, biss so lang Doctor
Peucer zu E f G handen geliefert: da dan seyne Sohne
und Schwager sich erbotten, mit Ihrem vatern und Schwager
daran zu sein, das seyner f G von Ihme der massen
cautien und sicherung gemacht, das E f G damit zu-
friden seyn konnen. Dagegen der herr Doctor Beust dieser
seyner obligation werden erfreyhet, und derowegen nicht ver-
pflichtet sein soll.

Zu urkund haben wir diesen brieff mit unsern petschaff-ten

ten Insigeln wissentlich besiegelt: und mit eygenen handen un-
terschriben. Geschehen und gegeben zu Dreßden
den 26 Januarij. Im Jhar 1586.

Joachim von Beust D. Caspar [illegible] Jünger D. M. Melch. Pick. Philipp Hübner.

Instruction der Anhaltischen Ab-gesandten nach Leipzigk.

Unser, von Gottes genaden, Joachim Ernsten Fürsten zu Anhalt etc. Instruction. Was unsere abgesandten M Johan vom Berge, und Johan Berthold, bey D Peucern in seyner Custodi verrichten sollen.

Nemblichen: Ihm unsern genedigen willen und gruß zuvor-melden. Und weyll Er dermassen in des Hochgebornen Fürsten, herrn Augusti, Hertzogen zu Sachsen, Churfürsten etc.

unsers

vnsers freundlichen lieben vnnd Ohmen, Eydams vnd Gefattern ingeret vnd hafft kommen, Das wir darob mit Ihm ein genedigs mitleyden getragen. Wan wir auch seynethalben, von sey- nen freunden vnd verwanthen: Zuforderst auch von Etlichen vnsern Herrn vnd freunden, vnd andern gutten Leuthen, so Ihm mit gnaden vnd gutten bewegen, offters vmb Intercession vnd vorbittung seyner erledigung ersucht: So hette es doch die ge- legenheyt nicht geben wollen, ehe was itzo, da E L dem Churfursten wir vnser freundliche liebe Tochter vermahlet vnd deyner L gegen dieselben zu vnd heim gefhurt: da wir auff ferner sollicitien vnd anhalten seyner Sohne, auch nachmalls beschehene intercession nicht vnterlassen Ihme zu genaden, vnd erledigung seyner gefenglichen hafftet vorbit anzuwenden: Darauff es auch, mittels gottlicher verleyhung so weyt kommen, das hochgedachten Churfursten L vff vnser furbitt vnd anhalten in sollicher seyner verhaftung zu genedigster erledigung kommen zulassen genedigst be- williget, doch auff Condition vnd massen, wie wir seynen Sohnen vermelden vnd anzeygen lassen, wolle

wir

wir wass auch derwegen neuersiren mussen, Ihre gegen ver-
sicherung und schadlosshaltung begehert, dieselbig auch von
Ihnen vollnzogen: wolt Er von Ihnen wird bracht entpfangen.
Die unsern auch Ihm dieselbe zeygen werden und sollen, nicht
zweyffelde, Er, Doctor Jonas, werde neben unterthenigster dank-
barkeytt, Ihme solchs zu gnaden und besten gemeynt verstehen.
Und wollen es den domnach daruff beruhen, das Er solch
seyner Sohnen obligation und verpflichtung genehme zu haben
sich erkläre: und mit eynem handschlage gegen den unsern
bekreftige, dieselbigen in allen puncten und artikeln, in gu-
ten trawen und glauben, alss ein Christlicher noch zu kom-
men: und dan vermöge Churf. bevelhs, darauff es freund-
lich auch beruhet, so dem hauptman zu Leipzig auff
der festung Pleissenburg, hemit zukommet und ubersandt,
werbet werdt, eyn genedigen befriden, bestetige desselben
leiste, das Er dan aus itziger seyner hafftunge gelassen, und
frey gefolgett werden solle. Alss wolten wir uns
genedigst versehen, Er werde daruff alss sich erzeygen
wissen, und an Ihm keyn mangell seyn lassen, damit
solchs

solche seine erledigung glücklich erfolgen möge: in erwegung, da sonsten
einig bedenken oder difficultet seinet halben fürfallen solte, das
die sachen, und so ihme ietzt zum besten gehandelt, beschwerlich,
wendig und stützig gemacht, und ferner zu wiederbringen
schwer fürfallen würde: welchs aller wir ihn zu sondern gena
den im besten erinnerten, und Er darnach selber seyn bestes ferner
wirdt zubedenken wissen. Wan sich auch
die sachen, wie wir uns gentzlich versehen wollen, dieser
des Doctors halben, richtig erfolgen: sollen die unsern ihnen
den zu sich nehmen, und darnach unserm bestall und der
ordnung nach, an bestellete ort bringen. An
Urkundlich mit unserm secret besiegelt. Gegeben zu
Dessa. den 6 februarij A° 1586.

Joachim Ernst Fürst zu
Anhalt MP

Urfriedt Doctor Caspar Peucers.

Ich Doctor Caspar Peucer der Elter Schwere: Nach dem der Durchlauchtige, Hochgeborne Fürst und Herr, Herr Joachim Ernst, Fürst zu Anhalt etc. mein gnediger herr, auff S. F. G. vleyssig verbitt, bey dem Durchlauchtigsten Hochgebornen Fürsten unnd Herrn, Herrn Augusto Churfürsten zu Sachsen, meinem gnedigsten herrn so vill erhalten, Das Ihre Churf. G. entlich gnedigst verwilligt, mich auff etliche Conditiones, auss Ihrer Churf. G. verwahrung, in Ihrer Ch. G. Land und verstrickung frey zu lassen: Das Ich solche ubergebung und losslassung, vor eyne sondere gnad erkenne unnd annehme: Will auch die verursachte und bissanhero geduldete gefengnüss verwahrung in keynnerley weyse oder wege, jn noch ausserhalb rechten, weder den Churfürsten, Ihrer Churf. G. Land und Leuthe, Rathe und diener, niemand nicht ausgeschlossen, und wenn Ich auch solcher meyner verhafftung in argkwon oder verdacht ziehen

p. 775.

ziehen mochte, weder mündlichen noch schrifftlichen, heimlich oder
offentlich in ungütten zu gedencken oder zu äfern: noch solchs
ymand, von meynet wegen zu gestatten. Sondern will mich die
Zeyt meyner lebens der verpflichtung so meyner Burger, und
meyn gnediger furst und herr, herr Joachim Ernst zu Anhalt etc.
gethan in allen artikeln unverbrüchlichen und festiglichen ver
halten: alß mir Gott helff und seyn heyligs Göttlich wort.

PSAL. CXXIIII

Unser Seele ist entrunnen, wie ein
vogell dem strick des Vögelers.
Der strick ist zurissen, und
wir sind losz.

47

Das heylige predigampt und die Sacrament seindt von Gott ein-
gesetzt allein für das menschliche geschlecht, und zu desselben ewi-
gen leben und seeligkeit. nemblich, Das der ewige barmhertzige Gott
und vater umb das verdienst seynes lieben Sohns unsers Herrn Jesu
Christi willen, unnd durch Ihnen, In seyner gottlichen allmacht
und krafft, In wirkung des heyligen Geistes, durch sein offenbar-
tes wortt, und die Sacrament: alß eusserliche mittel, auß dem
menschlichen geschlecht, als eyner vernünfftigen Creatur (welche
durch den fahl der ersten Eltern, und die Sunde, verderbt, und
in ewige verdamnüß geführt worden) widerumb sambt seynem
lieben Sohne, unsern Herrn Jesu Christo eyne heylige kirche in die-
sem leben, unnd eyne ewige erbschafft zum ewigen, heyligen, geist-
lichen, Gott gefälligen leben für Ihme und bey Ihme: Deme Er
sich in gegenwartt selbst mitteile, und alle seyne ewige gütter und
gaben, in ewigen freüden und seeligkeyt, Unnd von deme Er hinwie-
der geliebet, geehret, gepreyset, und gelobett werde in wahrem
gehorsam in ewigkeit. Darumb die gantze heylige drey-
faltigkeit, und also alle drey personen dem heyligen predigampt
des wortts und den Sacramenten warhafftig beywohnen, Inn

und

vnd durch dieselbe gegenwertig vnd krefftig wircken; doch mit vnter-
schidener geistlicher, vnd von dem erschaffenen naturlichen wirken
der Creaturn abgesonderten wirckung vnd gaben: durch eines wie
durchs ander, durchs wort wie durch die Sacrament. Vnnd
wirckt eine iedere person das ihre, nach der ordenung vnd ein-
setzung die in der heyligen schrifft klar offenbaret vnnd ausge-
druckt ist, deren wir alleine, nach starcken befehl Gottes
folgen vnnd glauben sollen vnnd mussen bey verlust der ewigen
seligkeytt. Alle diese gegenwart aber,
krafft vnd wirkung, vnd alles werck der heyligen dreyfaltigkeit
ist ein freywilliger werck, das in dem freyen willen vnd genedigen
gefallen Gottis gentzlich stehet: vnd erweyset sich freywillig im
wort vnd Sacramenten durch geistliche wirckung allein in denen
Menschen, die durch die gottliche wirkung vnnd krafft das
wort Gottis horen, lesen, lernen, mit glauben fassen, vnd die
eusserlichen zeichen vnnd mittel der Sacrament vnd das wort
im rechtem gebrauch nach der einsetzung vnnd befehl Gotts be-
hertzigen vnd betrachten. Denen allein auch kommen diese
dinge zu nutz, alß nemlich, zu warer erkennung zu Gott,

Jn

In wahren bestendigen glauben, und zu vernewerung:, ob
woll aller krefften der menschen, Jeder nach Ihrer natür und eigen-
schafft: doch fürnemblich der Innerlichen menschens in verstendi-
gen freywilligen geist der Selen zu eynem newen, Gottseligen
heyligen, geistlichen, Gottgefälligen leben: in waren, stetten, ernster,
und wircklicher übung der newen lebens, in newen Gottgefel-
ligen gutten wercken; innerlichen des geists im hertzen, und euser-
lichen: und in eynem stettwehrenden kampff mit dem verderbten
sündigen fleisch, mit dem Teuffell, und mit der Welt: dz
die sundige art nicht wircklich herfürbreche, nicht zunehme,
und wachsse, nicht regiere und den newen menschen uberwel-
tige, und den glauben außtielge, den heyligen geist verstosse,
die barmhertzigkeyt und genad gottes verschlage oder verschütte.
Die bekherung und vernewerung ist nicht eine mutatio pas-
siva: alß wie die frösche im frueling anfangen sich zubewe-
gen, und zu kriechen, wan die von der Sonnen erwärmet und
lebendig gemacht werden: Sondern es ist eine actio perpetua
des Menschen auß krafft und wirkung des heyligen Geists
durchs wort und Sacrament, in eynem kampff mit dem

fleisch

fleisch. Der Mensch wirt auch nicht natürlicher, fleischlicher, leiblicher
weyse an den natürlichen, doch durch die sünde verderbten kräfften
des fleisches und leibes blütts verendert und verneuert zu disem natürlichen
leben, in deme wir geschaffen sind, und von mutter leyb geboren werden:
Auch nicht übernatürlicher, Enthusiastischer, schwermerischer weyse,
wie die newen Theologen ietziger zeit lehren, wie ein bloch oder
block, oder wie ein unvernünfftig thier, mit fühlen doch ohne
einige bewegung: Sondern das gantze werck der bekehrung des
Menschen zu Gott, und der verneuerung ist ein geschenck und
gabe der lautern genade und barmhertzigkeyt Gottes: Im
menschen aber nach der verheissung, zusage, ordnung und
einsetzung des wortts, ein solliches sonderliches und geistliches werck,
In welchem der Mensch für und von sich auß natürlichen kräfften
nichts kan noch vermag, Sondern sich allein auß göttlicher krafft,
anregen, bewegen und gaben des heyligen Geists, durchs wort
und Sacrament, In ernsten, schweren, hefftigen, mühseligen, ängst-
lichen und stetwehrenden kampf wider die böse, sündige, un-
ruhige und Gott widerwertige art seynes eigenen fleisches
und wider den Teüfel, und das schrecken des Todtes
und

vnd der Hellen, vnnd die welt sich zu Gott wendet vnd be-
kheret, den newen, heyligen, geistlichen bewegungen vnd newen
leben, nach dem ebenbildt Gottis, in deme er erst erschaffen ist,
jn waren richtigen erkantnüß Gottis, In waren rechten bestendigen
glauben vnd vertrauwen zu Gott, In ernster brennender hertzlichen
anrüffung Gottes, In brünstiger liebe gegen Gott vnd dem
Menschen, In forcht, gedult im leyden, demütmut, keuschheit,
vnd dergleichen, darin der newe gehorsam stehet: Jedoch
so er die angebotene vnd fürgetragene genad vnd barmhertzig-
keyt im Wort vnd Sacramenten, vnd die wirckliche krafft
vnd hülffe des heyligen geists durch diese mittel, nicht auß ange-
bornen anderwertigen boßheit vnd anregung des Teuffels wi-
derspennig, halsstarrig, beharrlich außschlagt; oder durch sicherheyt
nachlessigkeyt, frembde sorgen, wollüsten dieses lebens ver-
wahrlosset vnnd verlessiget: welcher beyder das
er eins thut, so thut er's für sich selbst; vnd beraubet sich
der genad vnd barmhertzigkeyt, vnd der wircklichen krafft vnd
hülff des heyligen geistes durch seyne eygene schuldt.
Was er guts thut, dz thut er aus krafft vnd wircklicher

hülff

hülff des heyligen Geistes. Das böse thuit er von sich und anregen des Teüfels und der welt. Die würtzell der sündigen art wirdt nicht natürlicher oder übernatürlicher weyse ausgerottet: Son-, dern die bleybet im fleisch in diesem leben stecken. Von d schuldt aber und dem verdamnüß, und von den vergangenen sünden und gebrechen wird der mensch loß und ledig gesprochen, und erlangt vergebung der sünden durch die verheissung Gottes im wort, und durch vertrawen und glauben auff die zugesagte Barmhertzi-, keit und das verdienst des Mittlers Jesu Christi, und wird Ime der heylige geist geschenckt vom vater durch den Sohn, das er der bösen art, die Ihnen zue wirckliche sünden ohn unterlaß verhetzet und antreibet, für sich, und auß anregen des Teüfels und anreitzung der welt, widerstreben könne, und sie dempffen und tödten, damit sie nicht wachsse und regire.

Die unterschidliche gegenwart aber und würckung der dreyen per sonen der heyligen dreyfaltigkeit im wort und in den Sacra-, menten der heyligen Taufft, und des Abendtmahls stehet für- nemblich in diesen Puncten.

Erstlich das der Einige Gott, vater Sohn und heyliger Geist sich

net

net vnd wircket im Menschen, in rechten ordentlichen eingesetz-ten brauch des Wortts vnd der Sacrament, in actione: Das ist in wircklicher vbung, vnd in hertzlicher rechtschaffener, wahrlebender betrachtung derselben: Vnd in denen Menschen allein, die durch anregung vnd kraft Gottes den worten vnd Sacramenten glau-ben, vnd durch den glauben Gott erkennen, annehmen, fas-sen, vnd in Ihr hertz schliessen.

Zum andern. Der ewige Vater ist gegenwertig, alss die erste person, von dem aller vrsprung vnd anfang ist aller güte, ge-nade vnd barmhertzigkeyt, vnd aller wollthaten: Der auch seynen lieben Sohn, die andere person der Gottheyt, in vnserem fleysch zu vnser erlösung auf erden gesandt hat, Vnd entzündet im hertzen durch krafft vnd licht des Sohnes, in wirckung des heylgen geistes, noch der lehr des worts vnd der Sacrament, eynen wahren brennenden glauben, vnd sendet den heylgen geist durch den Sohn in die hertzen der glaubigen, Vnd nimbt die glaubigen zu genaden auf vnd an, in wahrer bestendiger bekherung, vergibet Jhnen die Sünde, vnd machet sie gerecht vnd selig in ewigkeyt, durch vnd vmb des Sohnes willen.

Der Sohn Gottis unser Herr Jesus Christus, die ander person, nach dem
Er unser fleisch an sich genommen, und mit seyner Gottlichen natur
in eyne unvermengte und unzutrennete person vereinigett: Der ist
nunmehr gegenwartig nach der Menschwerdung, ist kreftig und
wirkett, nach eigenschafft Jeder natur, ohne einige der Naturen
und irer eigenschafften und wirkungen vermengnis, Zur
menschen heilung, als ewiger allmechtiger Gott, und das ewige
Wort und licht des vaters; nemlich licht der erkentnus Gottes,
glauben, leben und trost; In, und mit und durch seyn fleisch,
freywillig, nach seynem willen und wollgefallen. Ist der
Mittler und furbitter, versunet den vater, uberhaltet und be-
decket den sundigen menschen mit seyner gerechtigkeit und
furbitt, Stellet Ihnen fur den Vatter, unter und in dem
Kleydt seyner zugerechneten gerechtigkeyt: und schuttet auß den
heyligen Geist in die hertzen der glaubigen, als ein gewisses
gnadenpfandt, zu eynem gewissen Troster und Regirer.
Diese freywillige wirkung aber des Sohnes Gottes: In, mitt
und durch sein fleisch: und die außgiessung des heyligen Geists
geschicht nicht durch eine naturliche, leybliche, fleyschliche, auch
nicht

nicht übernatürliche gegenwarth, noch mündliche entpfahung und
niessung des Leybs und blüts Christi: noch auch durch eine
natürliche oder übernatürliche verenderung und verwandlung dieses
fleysches von dem fleisch Christi: wie die newen Theologi treumen:
Sonder es ist eyne ewige, allmechtige geistliche krafft und
würkung der Göttlichen natur, in, mit, und durch sein ange
nommen fleisch, es sey an welchem ortt des himmels es wölle,
nach seynem wollgefallen: Den Er nicht mehr zumahl ist mit
seynem Leyb den an eynem ortt, wo er will, und nicht
an mehren orten, viel weniger uberall: Und erzeyget sich im hertzen
(wie gesagt ist) durch wahres licht, und erkentniss, glauben,
lieb, anruffung etc.
Wie der herr Christus auff erden in seyner menschlichen natur leh-
ret, predigiet, lebendig macht zum ewigen leben, in Göttlicher krafft
und wirkung durch die predigt, und den heyligen geist: und zu
disem leben in eusserlichen wunderzeichen, die Er beweist an den ge
gen[w]ertigen, auch an den abwesenden die Er nicht anrüret, und auch
nicht mit seynem Leybe berüret in gegenwart: Also predigt,
lehret, und leuchtet er nun durch seyn Göttlich wesen und
krafft

krafft: aber gleichwoll als wahrer mensch hie gleich; Jn, Mitt, und
durch sein fleisch, und durch seynen heyligen geist im Wort und Sa,,
cramenten. Und wie Er das Sacrament seynes leybs und
bluts ingesetzt: und die Apostel für seynem leyden und blut
vergiessen, in seyner göttlichen geistlichen krafft und seynes heyli;
gen Geister gegenwartig damals gespeiset hatt, ohne einige natür
liche oder vbernatürliche reichung seynes leybs und blutes, welchen
Capernaitischen gedancken Er klar und außdrücklich widerspricht
und gibt alle krafft seynem wort und heyligen geist in den
gläubigen Joh. VI. Also, und viel mehr wirckt Er
nun, und vollendet nach seynem willen und wolgefallen,
in seynem fleisch; ohne einige desselben natürliche oder vbernatür
liche, sichtbre nichtige gegenwart, wirckung und operation: durch
seyne gottliche krafft Jm Wort und Sacramenten, was Er will,
Jn eynem wie in dem andern. Seyne stimme hören wir
im wort: Sein leyb und blut essen und trincken wie im
predigampt auch durchs gehör im wort: Jm Abentmall aber
Jm Brot und wein, als in eusserlichen mitteln und zeichen,
nicht leiblich, nicht mündlich, nichts natürlich oder vbernatürlich:
Sondern

Sondern nach d ordnung und einsetzung: namblich durch den glau
ben, in seyner und seynes heyligen Geistes geistlich krafft und
wirkung, Von denen Wir entpfangen und entpfinden ewiges licht
leben, und trost: und werden in denen durch stete ubung und
brauch gemehret, bekrefftiget, und bestettiget. Durch diese
einwohnung und wirkung werden die glaubigen theilhaftig
seynes leybes und blutts, Und werden gemacht wahre und leben
dige gliedmaß des wahren und lebendigen leybs Christi: Wer-
den mit Ihme vereinigt: werden fleisch von seynem fleisch,
Bein von seynen beynen: Werden Ihme eingepflanzt: hangen
an Ihme wie die Reben an eynem Weinstock, die Reyser und
Aste an eynem baum, die gliedmassen am leyb: Und
der herr Christus erhelt und tregt die an und in seynem leybe,
durch diese gegenwartige, wesentliche krafft, doch geistlicher
göttlicher, und nicht natürlicher oder übernatürlicher weyse.

Der heylige Geist, alß die dritte person d Gottheyt, woh-
net durch wort und Sacrament, und wirkt in den glau
bigen, und vollendet auch das gantze werk der bekehrung und
vernewerung, alß der werkzeug und der Meister durch

seyne

seyne krafft und wirkung im Hertzen: dann wirket eben das jm
gläubigen menschen, dz Er wirket in der menschlichen angenommenen
natur des Herrn Christi: doch in dem Herrn Christo ohn alle mass
nach seynem gefallen; In allen andern gläubigen menschen mit ge-
wissen mass: denn alle die an dem Herrn hangen sind ein Geist.

Nach sollichem underscheidt wirken alle drey personen zum ewig
seligen, ewigen leben, durchs wort und Sacrament, im glauben,
in stetter wirklicher übung des glaubens und der newen gehorsamb,
innerlich und eusserlich: Und ist des wortts und der Sacra-
menten, was die innerliche wirkung betrifft, kein underscheidt,
Sondern allein in den eusserlichen dingen. Es ereugt sich aber,
und wirket die krafft Gottes, wie abgesagt, allein im rechten
brauch und wirklicher übung des wortts und der Sacrament
im wackern, nüchtern, begirigen, fleyssigen, embsigen: Und nicht
in faulen, sichern, mit frembden sorgen beladenen, oder wi-
derwertigen, feindlichen Hertzen.

In der Tauff wird der Mensch wider und new geboren, zu
seynem newen, nicht fleischlichen, natürlichen, sondern geistlichen
Gottlichen leben, durch das bad der widergeburt, das durch
die

Die eüsserliche, sichtbare abwäschung des wassers bedeütet, und den augen fürgestellet würdt zür erinnerung des hertzens von dem innerlichen geistlichen badt der seelen, im glauben an das verdienst und blut Jesu Christi. Durch dasselbe wird der Mensch gewaschen und gereinigt von seynen sünden, nicht mit natürlichen ausrottung der bösen art und wurtzell: wie man den leib von unreinigkeyt durch naturliche mittel eüsserlich und innerlich reiniget: sondern mit vergebung der sünden, und verzeihung aller schuldt und verdamnuss, eben wie in wahrer bekerung durch ankündigung der gnaden und barmhertzigkeyt Gottes, und entlassung der schuldigen verbrechung: Und weil der Mensch durch dz blut Christi gewaschen und rein gemacht geistlich im glauben: (Dan der heylige Geist auch in den kindern wirket) wirt mit Gott dem Vater versönet und zu gnaden angenommen; wird dem Herrn Christo vereiniget und eingeleibt, würdt begnadet mit dem heyligen Geist zu eynem tempel und werkzeug Gottes, in eynem neuen, göttlichen, heyligen leben, in deme er zünemmen und wachsen soll, in steter übung, und stetem kampff wider die übrige unrühige boßheyt des fleyschs, und Gott mit

Hertzlichen

hertzlichen vertrauen in wahrem gehorsamb dienen soll.
Das predigamht des heyligen worts ist eingesetzt für die getaufften, fürnemblich zu diesen zweyen nutzen: Erstlich, alß eine alimonia und speyse für die newgebornen zu vermehrung, auffnehmen, und sterkung d newen geistlichen krafft und werckh des newen lebens. Gleich wie der barmhertzige Gott den newgebornen kindlin von mutterleyb an, und nachmalls den wachsenden und erwachsenen, ei nem ieden seyne natürliche gebürende speys, nach seynem alter, kreften und vermögen geschaffen und verordnet hat für dz natürliche leben: Also hat Er auch dem widder und newgebornen Menschen in seynem offenbahrten wort für die Seel, zu dem newen angefangenen geistlichen leben, nach eines ieden alters gelegenheyt, verstand und vermögen himlische, geistliche speyse verordnet, zur lehr, zur erinnerung, Vermahnung und straffe, zum trost, glauben und sterckh zum wachsen und auffnehmen in der erkentnüß gottis, im glauben und newem gehorsamb, In der liebe gegen Gott und dem Menschen.
Zum andern ist das predigampt eingesetzt alß eine Medicina und artzney zur wahren bekherung in stetswehrenden schwachheyten Und gebrechen, und großen sündigen fällen, wider Gott und seyne

gebott

gebott. Den dieweyl die übrige würtzel der Boßheyt, unnd die
Sündige art im menschlichen fleysch nicht rhüet, sondern ohne unter-
laß zue sündigen treibet und reitzet: und der Mensch darumb, und
auch auß antrizen des Teüfels und der welt in stetem kampff
etwander durch fälle der schwachheyt, oder andere grosser sünde
eyner mehr dan der ander; Gott erzürnet, und durch den zorn Gottes
zeitliche und ewige straffen verursacht und verdienet. So hat Gott
dem Menschen für die angeborne schwachheyt und gebrechen, und für
die wirckliche thättige und begangene sünden, die artzney und hülff
hertzlicher zueflucht zue Gott in wahrer bueß und bekherung gegeben,
im erkentnüß der sünden, in rewh und leyd über der sünden, und
in wahrem glauben und vertrawen auff die Barmhertzigkeyt Gottes
und dz verdienst des mittlers. Sollche artzney applicirt der
heylige Geist würcklich in fürhaltung und straff der sünden, und
fürstellung des zorns Gottes, des schrecken des Teüffels, Todtes, und der
hellen: und in ankündigung der barmhertzigkeyt Gottes umb des
Mittlers willen, und vergebung der sünden, und schenkung des heyligen
Geists zue einem newen leben in wahrem licht, gerechtigkeyt,
ewigen freud unnd gehorsamb.

Damit

Damit aber der wider und new geborne, und noch dem fell, so offt er geschicht, bekherte Mensch, uff die bekherung, mehrern, gewissern und bestendigern trost hette, in dieser grossen menschlichen schwacheyt: Hat der Herr Christus eine sterkere dimoriam animae für die adultos, die im verstandt und glauben starker mehr fassen und betrachten, auch mehr und verstendiger empfinden Gottes werk und wirkung, und alß ein gewiß pfandt, sigell und versicherung der genaden und barmherzigkeit Gottis eingesatzt das heylige Abentmall, In wein und Brot, under dem nahmen seynes leybs und bluts, zur vermehrung und sterkung des glaubens, und des newen geistlichen lebens in allen stucken.
Brott und wein werden nicht verwandelt in den leyb und blut Christi: Es wirdt auch keyne naturliche oder ubernaturliche verbindung oder verknipfung des Brots mit dem gegenwertigen leyb: des weins mit dem blut Christi. Das alles sind menschengedicht dem klaren ausdrucklichen wort, und der art und natur der Sacra. menten zu entgegen. Den Paulus auß drucklich und einfeltig uberall allein redet von dem mundlichen essen und trinken, und sagt klar: Wer von disem brott isset, und von disem kelch trinket unwirdig: der isset und trinket Ihm dz gericht,
wirdt

wirt schuldig des leybes Christj: Darumb das er nicht den leyb
des herrn unterscheydet. Was ist nun das den un-
terscheid machet im Menschen, den der glaub?, der die eusserlichen
Zeichen absondert von dem leybe, der dadurch bedeutet wirdt, Und
den leyb geistlich nach der einsetzung empfahet im hertzen, und
unterscheidet den rechten, heyligen, geistlichen gebrauch des Brotts im
geist und hertzen,: wie oben gemeldet: von dem natürlichen eusser-
lichen brauch. Vill mehr aber sind sie zuwider den eygenschaf-
ten des wahren natürlichen leybes Christj, die so gewisse, unwan-
delbare, und unwidersprechliche Zeugnuss der Schrifften haben,
neben den gewissen Zeugnuss, die klar und unuberwindtlich
beweisen die wesentliche, geistliche gegenwartt und wirkung im
gantzen ministerio: in eynem theil wie im andern. Das
Brott ist die gemeinschafft des leybes: d kelch ist die ge-
meinschafft des bluts Christj: nicht eyne fleischliche, leybliche, na-
türliche, oder ubernatürliche: sondern eyne geistliche gemeinschafft
in dem hertzen, durch den heyligen geist.

Die eusserlichen zeychen und mittel, Brott und wein erinnern
und lehren uns unter dem nahmen des leybs und Blutts Christj,

von

von dem wahren, lebendigen leyb Christi, in deme er gestorben, auff
erstanden, gegen himmel gefharen, sitzt itzund zu rechten hand Gottes
und herschet und regiret uber alles, und uber seine kirchen, Waher
Gott und Mensch: Alß waher Gott in seyner Gottlichen Allmacht,
Alß waher Mensch, in, mit, und durch sein fleysch, nach iedwer na
tur eigenschafft. Erinnert uns weyter von seynen leyden und sterben,
und allen erworbenen guttern und wollthaten, Wie Er gegenwartig,
warhaftig und kreftig sey in seynen gottlichen wercken in der her
zen der glaubigen, die speyset mit seynen wahren leyb und blut,
nicht leyblich, fleyschlich, naturlich, oder ubernaturlich, oder durch
sichtliche verenderung unsers fleisches: Sondern alß in eynem sacrament
und geheimnuß, geistlich, und zum furnembsten den Innern
Menschen: versehe Die geistliche sehle, auff das sie zu nehme und wachse
in geistlichen newen gaben und thugenden in diesem leben von
tage zu tage, Sintemall die sehle noch dem todt des Menschen lebet,
und der gerechtigkeyt willen: Der leyb aber alß der sundige
Madensack muß von wegen seyner werkelten, bosen, unreynen art
vermodern in der Erden, biß zur aufferstehung, da wir volkomlich
werden bekleydet werden, doch da wir nit werden bloß befunden.

Speiset derhalben also fürnemblich die vernünfftige seele: und zugleich alle krefften des leybes nach eines ieden art und eigenschaft, in geistlicher krafft, und im glauben, In rechter warer vereinigung mit seynem natürlichen, und geistlichen leybe der kirchen, und dergleichen wie oben angezeygt, in kraft, wirckung und gaben des heyligen Geists, Dardurch der offt widerholte brauch dises Sacraments als eine sterkere alimonia und speyse, in betrachtung der person Christi, und des gantzen werks der erlösung mehret, bekrefftiget und sterckt den glauben und das newe leben in brünstiger liebe gegen Gott und dem Menschen, Und hertzlicher brennender begierdt Gott gefellig zuleben, handeln und wandeln. Und soll ein Christlich hertz den Herrn Christum nicht in brott und wein, noch natürlichen, fleyschlichen, irrigen falschen gedanken, oder ubernatürlichen, Schwermischen phantastischen thraumen, suchen: Sondern in seynem hertzen, da er wohnet durch den glauben, in geistlicher krafft und wirkung seynes leybes und blutes, durch seyne geistliche, und des heyligen Geistes krafft und wirkung: Da wird er Ihn finden und fülen, in waren empfindtnüss lebendigen trostes und freuden.

Damit aber das heylige wort und Sacrament ihre rechte wirckung
haben, und vollkommen werck Gottes werden: müssen in rechtem
Wircklichen brauch und übung, das ist in actione ipsa: Quia
Formale et vis verbi ac Sacramentorum in actione consistit. Ministe-
rium Verbi et Sacramenta, forma sua, seu ut nunc in schola loquuntur,
substantia sua sunt actiones extra quas nulla est praesentia, nulla
efficacia divinitatis. In actione igitur, das ist: in wircklichem brauch
und übung müssen zusammen kommen, und gleichsam eine actio
werden zu einem ~~dinge~~ werckhe, diese drey eüsserliche sichtbare,
und drey innerliche unsichtbare dinge. Drey
eüsserliche: Erstlich die person, so zum predigampt und Sacramenten
verordnet. Zum andern, die verordneten eüsserlichen mittel des
gepredigten worts, des wassers in der Taufft, Brot und weyns
im Abentmall. Zum dritten die persönen so der mittel gebraucht,
ordentlichen, eingesetzten und befohlenen weyse. Die
drey Innerliche aber sindt: Die gantze heylige dreyfaltigkeit, wie
gesagt: Jede Person in seynem art und wirckung: do die gott
liche, heylige geistliche gaben wircklich anbeut und außtheilet.
Zum andern: Die geistlichen gaben an Ihm selbst, also ein geschenk,
gabe, und werck Gottes, so durchs wort verkündigert, durch

Die

Die Sacrament bedeütet werden: Den die Sacrament seind ein sicht-
liche wortt. Züm dritten, die person, so die geistlichen innerlichen ga-
ben dürch die eüsserliche mittel angekündiget, angeboten und bezeichnet;
dürch die Gottheyt aber würcklich überwirckt, im glauben entpfangt.
Den ob der glaub woll das sacrament nicht macht: wird doch
ohne den glauben keyne applicatio: und wird nichts entpfangen den
eüsserliche blose zeichen. Wen nun die sechs
stücke züsammen kommen, und das gantze eüsserliche und inner-
liche werck wird dahin gerichtet, angestellet und vollnbracht,
dahin es ist eingesetzt: nemblich, das wir mit Gott versönet
und in rechtem glauben und gehorsam theilhafftig werden der gna-
den Gottes, und Erben der ewigen seligkeyt: so werden das Pre-
digambt und die Sacrament im Menschen heilsame seligmachende
und vollkommene werck Gottes. So etwas unter denen man-
gelt, so ist es ein unvollkommen werck: und in mangel der in-
nerlichen dingen ein lauter menschen werck. Dieses ist von
disen streittigen puncten die unwandelbare warheyt Gottes:
Die auch der hellen pforten nicht werden umbstossen.

Caspar Peucerus D. Aº 1586: in grā
Elias a Kaniz.
Teste.

DECLARATIO QUATUOR GRADUUM Praesentiae Dei in creaturis.

D. Philippus Melanthon praesentiam Dei in creaturis distinguit gradibus quatuor: Et nemo illo melius, nec rectius. Confusiones novae & tetrae quas superbum, corruptum, rude & impium hoc seculum invexit, lucis & perspicuitatis maioris causa coëgerunt nos accuratius & ordine accomodatiore refutantes tetras novas hoc modo distinguere.

Gradus

- Gradus presentiae Dei in creaturis sunt duo primi:
  - Unus χωριστὸς id est semovibilis. Est autem geminus:
    - Unus ordinatus est τεταγμένος. Hic rursus est geminus:
      - Unus γενικὸς ἢ καθολικὸς est, id est generalis seu universalis, quo gradu presentiae Deus adest universis à se creatis, & est in eis efficax, secundum ordinem à se institutum, suo loco in singulis & ordine, & secundum naturas & vires singulis distinctim attributas & inditas
        - Vel physicis inanimatis aut animatis sed brutis ad vitam physicam & animalem pertinentibus
          - tam aethereis
          - quam elementaribus
          - Hac presentia causas habet in creatione, ordinatas in natura rerum &c. PRIMUS PHILIPPI.
        - Vel ratione praeditis ut generi humano ad vitam etiam rationalem moralem & civilem & ad societatem generis humani pertinentibus, ad politias & oeconomias, imperia, regna, resp. iudicia, leges, commercia &c. [supra: artes, scientias, doctrinas, leges, disciplinam: ad] Nihil verò erravimus, si hunc gradum presentiae dicamus cum creaturis commune esse Diabolis etiam, quibus liberrime Deus imperat, gubernans eos, sicut gubernat alias creaturas, donec ipsius, cum destruere potest, sicut destruxit Pharaonem, & maximam partem generis humani [supra: in aeternum] statuit & reliquit imperio ac potestati Diabolorum & impiorum hominum.
      - Alter ἰδικὸς est, id est specialis & singularis. Hic gradus presentiae divinae est rursus
        - Unus αὐτοπτικὸς, hoc est intuitivus, qui est beatorum Angelorum &c. SECUNDUS PHILIPPI.
        - Alter proprius Ecclesiae in hac vita. TERTIUS PHILIPPI
          - Ad hunc gradum presentiae pro vitibus & Sacramentis veteris Testamenti, quae venturum Messiam monstrabant instituta sunt à Christo in novo Testamento tanquam exhibiti pignora καὶ σφραγῖδες
            - Ministerium Verbi patefacti
              - Generatim ut sit &c
              - Specialim, ut sit remedii
                - Alimenta
                - Medicina
            - Sacramenta
              - Baptismus
              - Coena Domini
    - Alter est θαυμαστικὸς, miraculosus: id est novus & extraordinarius, quo Deus ut liberrimum agens in utroque ordinato gradu generali & speciali facit liberrime quae vult, praeter & contra ordinem
      - Seu conditum in natura
      - Seu patefactum in verbo, ut in vocatione & missione prophetarum & Apostolorum. Item Pauli Apostoli quae singularis est
  - Alter gradus presentiae est ἀχώριστος, ἀδιαίρετος, ἀδιάλυτος, ἀδιάσπαστος &c. QUARTUS PHILIPPI.

Χωριστος id est separabilis, qui etsi Deus ubique est & in omnibus essentia: tamen nec commiscet suam essentiam creaturarum substantiae, nec fit pars illius. Et cum separabiliter tantum adsit, Exerit se δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ, id est Virtute & effectione creata: Ideoque actionibus etiam & effectis tantum cognoscitur ac discernitur. Isto gradu praesentiae Deus liberrime adest creaturis omnibus, agens atque efficiens in singulis quae & quanta vult. Geminus est autem: Unus ordinatus τεταγμένος est gradus et perpetuus quo agit Deus secundum ordinem a se vel conditum in creatione, vel patefactum verbo & cum ordinatis causis. Alter est θαυματουργικός, miraculosus, id est novus &c. Haec distinctio non constituit novos gradus praesentiae: sed in praesentia separabili modum efficaciae & actionum distinguit, definit, & explicat, qui est aut mediatus in viribus & actionibus creatis rerum, ac per eas, aut immediatus & Dei solius extra creatum ordinem, & sine virium creaturarum organo ac ministerio, etiam quando cum his fit, ut in miraculis.

Praesentiae gradus ἀχώριστος, ἀδιαίρετος, ἀδιάλυτος, ἀδιάσπαστος est proprius Unioni hypostaticae duarum naturarum unius in Christi persona in qua natura humana assumpta ὑπὸ τοῦ λόγου, qui est in divina sua natura ὑφιστάμενον per se subsistens in unitatem personae sic in

assumente

assumente subsistit, sustentatur, ac gestatur, ut ὕπαρξιν in se habeat,
& nisi hoc modo sustentaretur, aut non esset, aut esset ὑφιστάμενον
per se subsistens: Nec quod ὁ λόγος semel assumpsit, deponit unquam.
Reliqui gradus omnes sunt separabiles, quod de omnibus gradibus prae
sentiae in creaturis manifestum est. A sanctis Angelis & beatis ho-
minibus etsi non discedit Deus: tamen non adest iis unione hyposta
tica, sed societate tantum & humana natura in beatis est αὐθυπό
στατος seu ἰδιοσύστατος: Nec est ἐνυπόστατος Deo inhabitanti, ut
in persona τοῦ λόγου. Hic est quartus gradus D Philippi.

Modus τεταγμένος est geminus. Unus γενικὸς seu καθολικὸς, ge
neralis seu universalis &c. Haec praesentia causas habet in
creatione ordinatas in rerum natura quas secundas vocamus, primae
causae, Deo scilicet, ὑποτεταγμένας: quibus Deus utitur liberrime
sicut vult, incendens illas & incitans vel inhibens contra ac repri-
mens. Cumq. hominis causa condita sint omnia, serviunt illi, & usui
sunt vitae praesenti, naturali, physicae, praesidiis physicis, rationali
λογικῷ vero ~~omni scientiarum ac doctrinarum genere~~ organis & facultatibus suis animalibus necessariis atq. commu
nes sunt omnibus in genere humano. Hic est gradus primus D Philippi.
Alter εἰδικὸς est, id est specialis & singularis, qui pertinet ~~tantum~~
ad Electos

ad Electos, sanctos & beatos Angelos & homines. Ad homines autem sanctos,
& in hac vita & in futura vita aeterna, in virtute, donis & actionibus
spiritualibus, Deo placentibus, secundum ordinem verbo divino institutum &
praescriptum. Hic gradus praesentiae duplex est rursum. Unus
αὐτοπτικὸς id est intuitivus, qui est beatorum Angelorum proprius.
& erit beatorum hominum post hanc vitam, quorum non tantum conservat
vitam, sed etiam vivificat eos vita aeterna, & implet eos sua luce & iustitia,
& visibiliter atque immediate conspicitur ab eis, & ipse non discedit ab eis, tamen
tantum adest eis societate. Hic est secundus gradus D. Philippi. Alter
est proprius Ecclesiae in hac vita quae colligitur tantum ex genere hu-
mano, & caetus etiam est visibilis, sicut ipsa societas humana, sed longe
alius ab hac & diversus, ut qui praedicatione verbi patefacti ac virtute
spiritus per filium Dei excerpitur & segregatur ex humano genere, & ~~tali~~
uno spiritu ~~gubernatur atque~~. coagmentatur in corpus unum mysticum, cuius caput est
filius Dei, sed regeneratum atque instauratum virtute verbi, sacramentorumque
& spiritus sancti ad vitam novam, aeternam, spiritualem, legi Dei congruam,
Deo placentem, ad imaginem conditoris in nova agnitione, in iustitia
& sanctitate vera, quae longe alia est ab hac vita animali & carnali. Ae-
terna: & inchoatur in hac corrupta natura, completur in altera, ubi
conformes erimus corpori glorioso Christi, corporibus resuscitatis Christo
similes

Inchoatur autem non aliter quam applicatione beneficiorum Christi, et ipsius communicatione in regeneratione et conversione ad Deum per causas et media ordinata. Hic gradus praesentiae est et recte vocatur μυστικο- à ministerio verbi et sacramentorum, quod est μυστηρίων.+ Vocatur etiam et spiritualis et pactionalis, quia donum est gratiae divinae singulare per veram et singularem virtutem Spiritus, ~~[illegible]~~ ex pacto et promissione. Est autem praesentia ordinata non in creatione, nec per vires rerum creatarum, sed in patefacto verbo, et quia alligata est ad media externa in usu ~~aliorum~~ eorum externo certo ac destinato. Virtus tamen non est mediorum, quae nec substantia mutantur, nec viribus naturae insitis, sed ordinis est atque instituti divini, ~~et~~ singularis scilicet verbi ac promissionis, à quibus institutio pendet, ac Spiritus sancti. Denique liberrima est praesentia totius Trinitatis dona spiritualia distribuentis liberrima voluntate, quam vult mensura, et communicantis promissa bona aeterna et seipsam fide ad inhabitandum in cordibus accipientibus fide.* Hic est tertius gradus D. Philippi. Ad hunc gradum praesentiae pro ritibus et sacramentis Veteris Testamenti quae venturum Messiam monstrabant, instituta sunt à Christo in novo Testamento tanquam jam exhibiti pignora [illegible] Ministerium

verbi

+ In verbo enim et sacramentis Deus eo modo et ordine, quo expresse verbo institutis apprehenditur fide habitat in cordibus credentium +

* Unde haec praesentia est scripturae ἐνοικησις. Adest tota Trinitas et efficax est eo ordine et discrimine quo verbo patefacto docetur. Et filius noster Deus et verus homo adest secundum utramque naturam, sed [illegible] utriusque proprietates: humana manente intra metas et proprietates suas, sed in spiritu suo efficax in nobis et nos sibi [illegible], [illegible] et [illegible] vero et vivo [illegible] non physico tamen sed spirituali, quam in hoc gradu praesentiae et ordine physica locum non habent, nisi in usu mediorum externo quae tamen sine usu interno spirituali verbum fide [illegible] nullus est et nihil prodest +

Verbi patefacti & Sacramenta. Ministerium verbi patefacti, Generatim ut sit concio perpetua universis de causis, modo ac medijs regenerationis & instaurationis humani generis ad Vitam novam, aeternam, spiritualem, ut sonet omnibus in toto genere humano palam in orbe terrarum, ut arguat peccata totius generis humani, ut vocet omnes ad poenitentiam, ut annunciet omnibus remissionem peccatorum, iustitiam & vitam aeternam.‡ Specialim, ut sit sanctis partim alimonia perpetua, cuilibet aetati accomodata ad exordia, incrementa & profectus vitae spiritualis, doctrina captui cuiusq. conveniente, partim medicina perpetua corruptae naturae; lapsuum & peccatorum, revocans ac convertens ad Deum per doctrinam poenitentiae salutarem, ac sanans vulnera viva consolatione Spiritus sancti, & virtute viva in serio conatu tamen ac lucta: cuius medicinae fit initium a principio regenerationis ac conversionis, duratq. perpetuo, quia manente ac repullulante radice peccati semper labimur, alij magis alij minus, Semper ergo medicina nobis opus est: quae reatum tollit, non extirpat radicem: sed affert auxilia Spiritus sancti, radici repugnans. Sacramenta: Baptismus & Coena Domini. Baptismus, ut sit lavacrum regenerationis novae ac sigillum

‡ Hoc fit initium regenerationis & conversionis in iis qui audiunt assentiuntur & fide apprehendunt. Cum Regeneratio & Conversio non est momentanea, nec unius temporis sed in salutandis perpetua in motu & lucta perpetua & pedem Christi & lucta crescit ‡

sigillum, [superpositum] applicata promissionis ac beneficiorum Christi, & insertionis in Ecclesiam seu unionis cum Christo, & in parvulis initium regenerationis. Cœna Domini, ut sit robustior alimonia animæ pro adultis, pascens animam [illegible], id est confirmans certitudinem fidej de beneficijs Christi, & [obsignans] præsentiam Dej in nobis, & unionem nostri [illegible] cum Christi corpore, physico & mystico. Physico: quia efficimur os ex ossibus, caro de carne ipsius, & gestamur in ipsius corpore virtute Spiritus. Mystico: quia efficimur per eundem Spiritum corpus unum Christi, cuius ipse caput est, & membra singuli, alter alterius.

sicut a nativitate ipse factus caro de carne nostra, & os de ossibus nostris, sed sine peccato.

Omnia congruunt cum Melanthonijs: tantum inserta est distinctio ordinarij & extraordinarij: ut figmentum miraculosæ præsentia in sacra Cœna refellatur & excludatur ab ordinatis. Præsentia enim in ministerio toto una est & eadem: illaq. non est nova, miraculosa, sed ordinata & perpetua.

C Peucerus
1590

Παρουσία καὶ κοινωνία τῆς θεότητος differunt.

- Inter se: vt causa & effectus
  - Παρουσία id est praesentia est causa.
  - κοινωνία: seu communicatio effectorum
- respectu eius cui praesens est, & cui sese communicat Deus
  - τρόπῳ τῆς παρουσίας: id est modo praesentiae, qui est
    - in omnibus creaturis generalis, & ea quidem χωριστὸς. id est ama[illegible] tantum separabilis
    - in solo Christo ἕνωσις ὑποστατική, & ea quidem ἀχώριστος καὶ ἀδιαίρετος id est vnio personalis inseparabilis & substantialis
  - τρόπῳ τῆς κοινωνίας seu modo communicationis. fit enim communicatio effectorum & donorum diuinorum, (non essentiae, aut proprietatum) liberrima.*
    - In creaturis: quia vult Deus munsura donorum
      - Extra ecclesiam
        - gubernatione ac conseruatione
          - naturae rerum conditae
          - Societatis humanae ordinatae à Deo
        - donis singulis, tamen modicis ac necessarijs ad statum & vitam praesentem
          - naturae rerum
          - Societatis in genere humano
      - in Ecclesia: κατ' ἐνοίκησιν: sicut dicitur: Habitabo inter vos.
        - Collatione, regeneratione & gubernatione ac conseruatione Ecclesiae ad vitam nouam spiritualem.
        - δωρεῶν in Christo [illegible] Spiritus sancti necessarijs ad vitam spiritualem nouam
          - Ecclesiae
          - Singulis
    - In solo filio Dei: οὐ κατὰ μέτρον. in praerogatiua tanta, anti[illegible] & exsuperante contra alias omnes quanta finita & creata natura assumpta capere potest.

Χριστὸς

- ante assumptam humanam naturam: vt Deus tantum.
- post assumptam naturam humanam in vnam personam, secundum hypostaticam vnionem
  - Diuina: vt pater & Spiritus Sanctus
  - Humana: sicut hanc compleuit, & semper debet, communicatione suae corporis in virtute Spiritus Sancti.

DOCTRINA FIDEI JUSTIFICANTIS IN ECCLESIA VERA OMNIUM TEMPORUM.

¶ De hac tabula Th. Beza, cum eam curasset typis imprimi, & Peucero transmitteret exemplar: ita ad eundem scripsit.

Mitto tibi teipsum, Vir summe, in ea tabula expressum, quam vere dixerim totius verae Theologiae ἐπιτομήν: tam accurate, solerter, distincte descriptam, ut nihil absolutius in hoc argumento, repetito ab ultima usq. vetustate, id est ab ipsius mundi initio, & toto omnium seculorum decursu, breviore simul & magis perspicuo compendio scriptum legerim, ut mecum iudicaturos omnes aequos lectores spero. Patere me igr. totius Ecclesiae nomine, a te impetrare postulantem, ut quaecunq. habes eiusmodi nobis non invideas.

Ecclesiam Dei veram, omni tempore

- ante missum & exhibitum Christum Messiam in carne nostra
  - ante diluvium & ante repetitam promissionem de venturo semine Abrahae conditori & propagatori stirpis Messiae, atque institutam circumcisionem
  - post diluvium & repetitam Abrahae promissionem: atque institutam circumcisionem
- post missum & exhibitum Christum Messiam in carne nostra

SOLA FIDES coram Deo semper iustificantem: amplexam personam

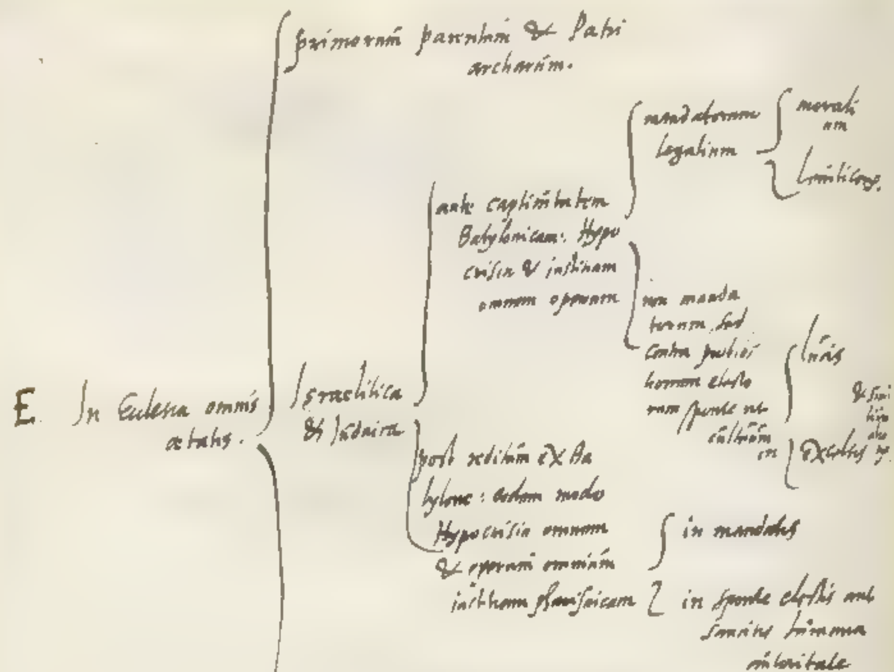
- PATRIS: atque eius gratiam & misericordiam: excludentem dignitatem personae cuiusque creaturae quae non est Deus
  - Nostram propriam
  - Alienam
  - quia Deus non est προσωποληπτης. In Ecclesia: A.
- FILII: atque eius intercessionem, meritum & iustitiam: quae excludit
  - fiduciam promissionis de Messia: speque adventus eius in carne:
  - fiduciam exhibiti Christi Messiae in carne
  - omnes intercessiones alias: similique omnium fiduciam B.
- SPIRITUS SANCTI: & virtutem S. Sancti efficacem hominum, in quibus adest & qua adest mentium fidei, virtutis & donorum: excludentem in omnium tempore porum Ecclesia
  - Quantum ad spiritum Sanctum ipsum: C
  - Quantum ad nos: & vires omnes
    - Nostras D.
    - Alienas F

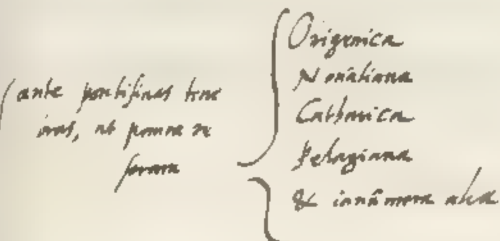
- A. primorum parentum ante Diluvium & Abraham: quae a Caina multitudine fuit distincta
  - Doctrina de vero Deo patefacta primum in creatione rerum omnium; mox iterum post lapsum in promissione promulgata ac tradita Adae in paradiso de venturo semine mulieris, quam deinde deinceps multis alijs pate. x
  - Sacrificijs incensis saepe caelitus: sed omni tempore ad hunc verum & patefactum Deum, fide promissionis ac venturi Seminis spe directis.
- Israelitica: sub circumcisione: cuius membra fuerant
  - Circumcisi
    - Israelitae ex posteritate Abrahae
    - Proselytae: asciti ex Ethnicis, socij circumcisionum
  - Incircumcisi: ἄνδρες εὐλαβεῖς καὶ σεβόμενοι.
- Christiana: post Christum natum, passum & resuscitatum: collecta ex
  - Judaeis
  - Gentibus

x patefactionibus & testimonijs perpetuae Dei praesentiae cum sanctis patriarchis, ijsdem repetita atque illustrata est. Ut testantur Exempla Cain & Abel: dictum Enoch recitatum in Epistola Judae: historia Noha &c.

B
- meritorum et Iustitiae operum
  - nostrorum: a nobis praestitorum
    - Siue mandatorum a Deo
      - moralium
      - Ceremonialium
    - Siue
      - arbitrio cōgg. ·Dxugi talorum
      - autoritate publica humana traditorum
  - alienorum: quaequomodo aut sibi opponi iudicio Dei, et pro alijs applicari possunt
- Operis operati: intuitu tem operantis
  - nostris
  - alienis.

E

E. In Ecclesia omnis aetatis.

- primorum parentum & Patriarcharum.
- Israelitica & Iudaica
  - ante captivitatem Babylonicam: Hypocrisin & iustitiam omnium operum
    - mandatorum legalium
      - moralium
      - leviticorum.
    - non mandatorum, sed contra praecepta hominum electorum sponte vel cultuum
      - lucos
      - excelsis & similibus aliis.
  - post reditum ex Babylone: eodem modo Hypocrisis omnium & operum omnium iustitiam pharisaicam
    - in mandatis
    - in sponte electis aut similis humana autoritate
- Christiana: Omnes enim sectae quae [illegible] fuerunt in Ecclesia post Christum habuerunt communem errorem de iustitia operum. Nimirum homines esse iustos coram Deo sua dignitate, suis operibus & meritis: ex toto aut parte: qualia sunt
  - ante pontificias tenebras, ut primae [illegible]
    - Origenica
    - Novatiana
    - Cathanica
    - Pelagiana
    - & innumera alia
  - post initium tenebrarum pontificiarum: Curiae Romanae, in eadem
    - Pelagiana
    - Scholastica: ex Pelagiana simplex
      - Merita de Congruo, de condigno, praeparatione & dispositione virium humanarum ad gratiam infundendam recipiendam.
      - traditionum humanarum cultus & [illegible]
    - Monastica
      - opera & merita Sanctorum
      - opera indebita & supererogationis
      - Satisfactiones Canonicae

C

Necessitatem omnem Stoicam.
Omnem coactionem violentam.
Raptus & afflatus omnes Enthusiasticos & Swenkfeldianos.
Impressiones, affectiones, conversiones, mutationes omnes flacianas, physicas, brutas, mere passivas, hostiliter repugnantes, cum sentiu peragendas sed sine motu in hominibus ebrios, & nihil agentibus.
Infusiones novae qualitatis pontificias, iustitiae inhaerentis, Essentialem iustitiam Osiandricam, infusiones similes flacianas novae qualitatis, velut in vacuos utriculos, & similia deliria alia.

D Nostras. Non ut non adsint, aut si adsint, ut nihil agant, tanquam homo sit brutum irrationale, otiosum, pure passivum, & tantum convertibile subiectum, sentiens at nihil agens, ut Rana hyberno frigore enecta in tepore verno: aut prorsus tanquam lapis & truncus: aut quod perpetuo adversantur, hostiliter & pertinaciter repugnent: qualia habent flaciana deliria. Nec quasi sua vi insita & naturali agant aut cooperentur, ut Pelagiani docent. Sed quod nihil agant

agunt ex se & suâ naturâ spiritualia, Deo placens, & salutare, ac necessarium ad salutem aeternam: Etsi humanã organum sunt, sed illuminatum & vivificatum â Spiritu sancto. Virtus enim tota est donum & efficacia Spiritus sancti, sine tamen coactione & raptu, liberrimè efficacis quanta ãnte mentionã fides & virtutis in cordibus, & per mediã ordinata ministerij verbi & sacramentorum: Inq. actione ipsa, & usu ordinato atq. legittimo. Et quidem ef.

ficientis { velle / perficere } per fidem { iustificantem / Renovantem } Sed inde usq. â principio, in seria, vera & perpetua lucta cum carne & omnibus eius corruptis viribus, cum Diabolo, & mundo. Vita enim hominis pij est perpetua conversio, in perpetua lucta, fiducia promissae misericordiae, propter filium, virtute spiritus, reprimens peccatum, ne regnet in hoc mortali corpore nostro. In qua lucta qui vincunt salvantur: Qui succumbunt, pereunt.

F. Alienas { Ministrorum / Mediorum } { Utrorũq. commentitias, ex mũtatione } { substantiae / virium insitarum } in novas { substantias / vires spirituales } per Verbi H::

H:: { pronunciati sonum / picti characteres } { Exercentes sese efficaciã secundum haec commentitia: vere magica } { in homines pravis, cuĩ quasimis. / in res alias quascũnq; } { falsa persuasione ex Diaboli fascino. }

C. P.

522

Non ed.

Glossæ D Martini Lútheri súper sententiás patrúm de Controversia Cœnæ, Exhibitas ipsi à D Philippo Melanchtone.

Ex ipsissimo vtriúsq. aútographo quód habet in manibús súis dn. D Caspar Peucerús: quodq ego vidi oculis meis.

bona fide descripta à I R.

[illegible]

T T T

Augustinus contra Adimantum cap. 12.

Non enim Dominus dubitauit dicere: Hoc est corpus meum, cum signum daret corporis sui.

Sic sanguis est a[nim]a & signum animae, si [illegible], et p[rae]sentis. Nam hoc agit, et cogitat ibi. Tu crassius lege infra, Petra erat Christus &c.

August. Psalmo 98.

Non hoc corpus quod videtis &c. manducaturi estis, et bibituri illum sanguinem, quem effusuri sunt, qui me crucifigent.

visibile, et palpabile.

Tamen in spiritu verissime illud ipsum corpus manducamus quod occisum est. & visibilem.

Sacramentum aliquod vobis commendaui.

[illegible] facit rei; [illegible] inclusi sed rei vel p[rae]sentis, vel mysticae. 2 extraneae & Ecce

non sequitur ideo hoc corpus, sed sacro & velamine.

Et hic verbo commendationis aliquo vtitur. Commendauit nobis isto sacramento sanguinem suum, et corpus suum.

Hoc pro nobis.

Prosp.

Sicut ergo coelestis panis, qui Christi caro est, suo modo vocatur corpus Christi, cum revera sit sacramentum corporis Christi, illius quod visibile, palpabile est, in cruce positum est. Sic immolatio quae sacerdotis manibus fit, passio est, non rei veritate, sed significante mysterio.

Carne et sanguine invisibili spirituali signatur visibile corpus Dni 2.

3. de dra Christiana de figuris.

Ipse Dominus et Apostolica tradidit disciplina baptismi Sacramentum et celebrationem

corporis et sanguinis Dni

corp. et sanguinis. quo unusquisq cum percipit,

quo referantur imbutus agnoscit.

Ut aut literam sequi et signa

pro reb. his quae significant

accipere, servilis est

infirmitatis.

Item.

Nisi manducaueritis &c facinus

vel flagitium videtur jubere.

Figura est ergo pcipiens passioni

Dnicae esse coicandum. et

suauiter et vtiliter recdendu

in memoria.

8

Contra Aduersariū legis Tomo 6 pag. 439.

Sacramenta id est sacra signa Chr̄m carnem suam nobis dantem fideli ~~ore~~ et corde et ore suscipimus. Atq; in omnibus scripturis secundum fidei regulam figurate dictum vel factum si quid exponitur de quibuslibet rebus et verbis, non aspernat[ur], sed sapienter audiamus.

de Chr[ist]o comeditur [illegible]

Aug. contra Faustum
lib. 20. p. 261.

Tn vocat carnem et sanguinem.

Huius sacrificij caro et sanguis, ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur. In passione Christi per ipsam veritatem reddebatur. Post ascensum Christi per Sacramentum sub signo memoriæ celebratur.

Ad Bonifacium.

Nonne semel immolatus
est Christus in seipso
et tamen in sacramento
quotidie immolatur. Sunt
enim Sacramenta similitudines
quaedam, ~~Ita~~ secundum
quendam modum, Sacramentum
corporis Christi corpus
Christi est.

Aug. de fide
ad Petrum.

Tempore veteris Testamenti
animalia sacrificabantur.
Tempore novi Testamenti
coelestis si et in
sacrificium panis et vini;
in illis figuratio fuit
carnis Christi, quam erat oblaturus.
In hoc autem gratiarum actio et
si spiritualis est mystica.
commemoratio carnis Christi est.
aliquo meliora fuisse sacrificia illa quam nostra.
In Joannem.
Alterum panem, Christum significavit
manna, hunc panem signi-
ficavit altare Dei. Sacramenta
illa fuerunt, in signis
varia si eadem.
diversa sunt, sed in re quae

Ipse est oper[...] dominus.

Haec nihil ad nos, imo pro nobis, num dicit hunc panem eundem et varia significand[...] fuisse.

significatur, paria sunt.

Qui non manet in Christo
proculdubio nec manducat
eius carnem, etiamsi
tantae rei sacramentum
sibi manducat &c.

Hic est ergo panis, qui
de coelo descendit, ut
si quis manducaverit
ex ipso, non moriatur.
Sed qui pertinet ad
virtutem sacramenti, non
qui pertinet ad visibile
sacramentum.

[Margin and interlinear annotations: sz illa vetera signa cuius panis significata; sz mystice; corporis Christi; i. panis mystici; coin.]

Augustin.

Quo die voluit, in coelum
ascendit, illuc
levavit corpus suum, unde
venturus est, ut iudicet —
Quomodo ē ergo panis
corpus eius? Ista fratres
ideo dicuntur sacramenta,
quia in eis aliud
(panis) videtur, aliud (corpus mystici) intelligitur.
Quod videtur speciem habet
corporalem; quod intelligitur
fructum habet (.i. coies [illegible]) spiritualem.
Corpus ergo Christi si vis
intelligere, Apostolum audi
dicentem. Vos estis corpus
Christi et membra. ergo

Ecce corpus Christi mystici.

vos estis corpus Christi et membra mysterium vestrum in mensa positum &c.

i. tale corpus mysticum ibi representatur.

Ambrosius ad Corinthios.

Quia n. morte Domini liberati sumus, huius rei memores in edendo et potando carnem et sanguinem, quae pro nobis oblata sunt, significamus.

Significando scilicet commedendo et representando vel fatemur pro nobis oblata que sunt Editi, carnem solum et sanguinem.

Testamentum quod sanguine animalium + brutorum.

constitutum est, in cuius veteris sanguinis

Typum nos calicem mysticum sanguinis Chri ꝗ myst.

percipimus.

Ante benedictionem alia species
nominatur, post benedictionem
corpus significatur. s3 nobis seu confitetur
non in se ipsa et sibi.

Tertullianus lib. 3.
contra Marcionem
vbi non legitur
de figura Geometrica
sed alio loco.

Sic n. Deus in Euangelio quoq vestro
reuelauit, panem corpus
suum appellans, vt et hinc
jam intelligas corporis sui
figuram, panem dedisse, cum Geometrica
cuius retro corpus in panem
propheta figurauit.

Edixit for
speciem corr.

Irenaeus lib. 4. cõtra
Valent.

Sed et suis discipulis dans consilium primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed ne ipsi ingrata essent, cum qui creatura panis est, accepit dicens: Hoc est corpus meum. Et calicem siliter qui ex ea creatura q̃ est sc̃dm nos suum sanguinem confessus esse est ergo est ea non signum et noui testamenti nouam docuit oblationem non figuraliS quam Ecclia offert Deo, qui alimenta nobis pr̃stat primitias suorum munerũ.

Origenes in Matthæum et Leviticum.

Allegoricus nimis.

Panis est verbum Iustitiæ quem manducantes animæ nutriuntur.

Potus autem est verbum agnitionis Christi.

Caro eius verus est cibus id est verbum.

more suo hystoriam fugiens.

Agnoscite quod figuræ sint quæ et in nouo testamento sit littera occidens. Hic in Levitico diserte de figura admonet.

More suo
Ergo non est ei fides.

In veteri Canone

græco.

προθέντες ταῦτα τὰ

id est sub quibus vere est et figura corp.

similis figura 1. Petri 4. ἀντίτυπα τοῦ σώματος

καὶ αἵματος. ≈ simulacrum.

Epiphanius.

ἐν ταῦτα δὲ ἐν Χριστῷ

ἰσχυροποιούμεθα διὰ

τὸ δυνάμει τοῦ

ἄρτου, καὶ τὸ τοῦ

ὕδατος ἰσχὺς

ἵνα οὐκ ἄρτος ἡμῖν

γένηται δύναμις

ἀλλὰ δύναμιν ἄρτου
καὶ βρῶσις μὲν ὁ ἄρτος
ἡ δὲ δύναμις εἰς αὐτὸν
εἰς ζωογόνησιν,
καὶ οὐχ ἵνα τὸ ὕδωρ
ἡμᾶς καθάρῃ μόνον
ἀλλ' ἵνα ἐν ἴσχυι
τοῦ ὕδατος διὰ τῆς
πίστεως καὶ εὐεργεσίας
καὶ ἐλπίδος.

Textus Euā^{lii} clarus
Dicta prim consona
Ecclīe ꝯsensus vetus et vlis

Cum ꝯ nihil sint Tru dicta qm prm ꝙ obscura et incerta recipiunt eiusmodi glosā. Nec tutum est istis fidem incertis, Et vbique illa certa. Conscīa n. postea non ferret, si traxerim tot pplos in nouum ꝯsiōz tam infirmis dictis q tam firmis.

Glosa aūt ē prs loqui de significatione primi rei pptie. Et non fit negare ꝯntias q Capernaitas sensuales ꝑ fide. Dicto q hypocritas sine clarts articulis de n. [illegible] [illegible] pro clarts significata ꝑ Sacrm.

Non ipsi cogitabant de signo corꝑ absente sic nos.

Et prs sic Origenes libent. Allegorica et signata sectātes. Ideo nihil probant figuras.

Altera specie cui tolerata sit Sacrmis, Ad prohibendū vtrumq quis sit ꝯsentiens. Nam ista prohibitio nouum crimen, et blasphemia est in Deum et ꝑmittit illud neglectu vel potius raptu vtriusq speciei.

Et est neruum Deum, et iniicere eius domi.

Tractatio de Cœna Dominj: in gratiam Illustrissimorum Ascania principum conscripta.

authore
Caspare Peucero D.

MDLXXXVIII

:: DE COENA DOMINI ::

Caput primum.

Certissimum est, immane illud & funestum bellum de cœna sacra, quo nunc concutitur & conflagrat orbis christianus, iusto iudicio Dei, ut fatali pœna abominandæ idolatriæ quæ viguit in Ecclesia Romana à sophisticis scholasticis defensa, & cuius nervi adhuc stabiliuntur: Illud, inquam, bellum certissimum est primæ, purioris & orthodoxæ Ecclesiæ fuisse penitus ignotum. Nunquam in illa quæsitum, disputatum nunquam est de pane, utrum sit? multo minus affirmatum est quod sit verum, reale, naturale, essentiale, substantiale corpus Christi, ulla quacunque ad panem veri, viuique corporis alligatione. Sed sensit orthodoxa Antiquitas uno consensu usque ad Gregorii Magni Romani Episcopi tempora idem quod Paulus; panem & vinum citra ullam mutationem substantiæ aut virium, citraque connexum ullum, aut copulationem cum præsente corpore & sanguine physicum, aut hyperphysicum, miraculosum, magicum, qualis nunc deinceps commento sub titulo & velo unionis sacramentalis introductus est, manere panem & vinum: in usu autem legitimo & instituto κοινωνίαν seu communicationem, vel communionem esse τοῦ ὄντως ὄντος σώματος, ut Theodoretus loquitur, id est corporis vere existentis, qua, cum obsignatione fidei de beneficiis omnibus incarnationis, passionis & meriti Christi, efficimur socii, & socia membra unius corporis Christi mystici, id est Ecclesiæ, cuius ipse caput est: vera etiam et viva membra veri & vivi corporis ipsius, in

sortione

sertione tamen seu implantatione, non naturali, non contactu mutuo & cialitu corporum materiali, siue physicus is siue hyperphysicus fingatur, sed spirituali, id est virtute viua & efficaci Spiritus sancti liberrime agentis in hominem ut in creaturam rationalem, considerantem, intelligentem, am-plectentem, & per virtutem spiritus fide sibi applicantem quae symbolis, tanquam visibili verbo, propter & secundum verbum designantur, dicuntur, denunci-antur & offeruntur; virtute spiritus autem secundum promissionem Christi-bentur spiritui mentis ut parti & facultati ἡγεμονικῇ, ad vitam non prae-sentem, animalem, corpoream, sed nouam, sanctam, aeternam, spiritualem, in actionibus nouis, spiritualibus, perpetuis, & ad profectus atque incrementa huius vitae quae hic inchoatur & complebitur in beatis in omni aeternitate. Qui Domino adhaeret, unus spiritus est, inquit Paulus. Vere credentes ad-haerent Domino, ut palmites viti, ut surculi arbori, ut membra corpori, sed cialitu sprituali per fidem, uno eodemque spiritu agente & efficiente in creden-tibus secundum mensuram donationis Christi, quod in suo corpore efficit per eundem Spiritum, sed οὐ κατὰ μέτρον. Transformamur enim in eandem imaginem ex gloria in gloriam, tanquam a Domini spiritu, ut ait Paulus. Hunc solum praesentiae modum in homine, ut per to-tum ministerium, quod propter solum hominem institutum est, & pro Eccle-sia, hoc fine ut per illud doceat Deus & communicet se nobis & sua ae-terna beneficia, eo ordine & discrimine personarum & rerum, quod verbo ex-

primitur

primuntur, sic per sumtionem consecrati panis & calicis, uno consensu scriptura tradit disertis & perspicuis testimonijs. Et iuxta scripturam hanc esse & fuisse antiquitatis primæ & Ecclesiæ purioris propinquæ Apostolorum temporibus doctrinam & sententiam, omnes coguntur fateri, qui non aut sponte accersita pertinacia vel caluciunt, vel contuitum & agnitionem Veritatis recusant, aut illi Diabolico furore refragantur. Hoc propter Orthodoxi patres ut imaginationes Capernaiticas & physicas aut hyperphysicas omnes auerterent, & occasiones omnes somnijs humanis præciderent: Græci quidem media externa panis & Vini σύμβολα καὶ ἀντίτυπα vocarunt, testibus Irenæo, Clemente Alexandrino, Dionysio Areopagita, Iustino Martyre, Macario, Origene, Synodo Nicæna, Athanasio, Basilio, Nazianzeno, Epiphanio, Theodoreto, Chrysostomo & pluribus alijs: Latini signa & figuras Vocarunt, testibus Tertulliano, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, Prospero & alijs. Symbola autem & signa Vocarunt non momentaneæ alicuius, sed perpetuæ præsentiæ corporis & sanguinis Christi, non in mortuis pane & vino, sed in homine Viuente mortuis & fide apprehendente atq. applicante sibi quæ offeruntur & exhibentur. Actio externa tota cum symbolis ut res terrena, symbolum est actionis totius internæ quæ in sumentibus fide, à patre, per & propter filium in Virtute spiritus sancti ut opificis, sed actu diuinino perficitur, & communicatione bonorum æternorum, ut rei cœlestis: quibus duabus rebus Εὐχαριστίαν constare Irenæus testatur. Formalis ratio Sacramentorum in actione consistit, non

in

in motis solis quocunq. modo mutatis. Sacra Coena tunc est sacramentum, cum concurrunt omnes hae causae: foris, minister distribuens lege & ritu institutionis symbola, panem & vinum: homo accipiens, comedens & bibens ore: intus tota trinitas virtute Spus sancti pascens credentes corpore & sanguine Christi, ut effectu & fructu sit mandu & potu spirituali, ad vitam novam spiritualem: & obsignans hoc quasi sigillo fiduciam promissionis, atq. omnium beneficiorum Christi & tanq pignore perpetuam praesentiam Christi per fidem habitantis in cordibus: Deniq. cum tota actio dirigitur ad hunc finem & ad id consequendum, cuius gratia sacramentum institutum est, & non ad alium. In hac analogia externorum ad interna sola consistit ratio totius unionis sacramentalis, & in nulla re alia, qualemcunq. alij inter symbola & praesens in symbolis corpus & sanguinem comminiscuntur. Unde autem extiterit, & quibus occasionibus, ac quo tempore opinio de oblatione in coena sacra in Ecclesia irrepsent: & ex ea quomodo Coena sacra in sacrificium sit conversa? & Unde ratio sacrificij sit extructa: Unde fundamenta illius petita sint? Quomodo deniq veteris & sanioris doctrinae corrupta sit? quibus praestigijs? paucis exponam. Si prius tamen & statum controversiae definiero, & orthodoxam sententiam exposuero.

Caput Secundum.

Ante omnia statum controversiae in hoc certamine oportet recte de-

finiri

finiri. Certum est autem quæri præcipue ac principaliter de tertio gradu præsentiæ Dei, qui proprius est Ecclesiæ in hac vita, quo colligit sibi filius Dei æternam Ecclesiam & hæreditatem ex universo genere humano disperso per totum orbem terrarum, ministerio verbi & sacramentorum. Qualis sit illa præsentia: Quomodo filius Dei, Rex, Mediator & Sacerdos æternus præsens & efficax in ministerio verbi & sacramentorum, per externa & sensibus obvia media, verbo tamen ordinata ac præcepta, denunciet, offerat, exhibeat, & applicet beneficia sua, & communicet seipsum vivis Ecclesiæ membris, secundum fœdus novum, pactum & promissionem: Denique quomodo (ut scriptura loquitur) habitet in credentibus. De hac quæstione quicquid ullo unquam tempore in Ecclesia motum ac disputatum est, id omne in tres discrepantes sententias contrahi potest; duas extremas falsas & commentitias, tertiam mediam inter has expresso Dei verbo traditam.

Extremarum & falsarum opinionum una est evacuantium ordinata media penitus, id est eorum qui negarunt & negant omnem per verbum sonans auditum, lectum, cogitatum, & per media ac symbola sacramentorum præsentiam & efficaciam Dei in homine. Talia sunt deliria Pepusiaca, Anabaptistica, Swenkfeldiana, & universorum Enthusiastica, ac fanatica omnia somniantium, Deum se patefacere & communicare per afflatus aut raptus immediatos: Verbum ac Sacramenta exercitia tantum esse externi hominis. Horum aliqui actionem totam in

sacra

sacra cœna imaginantur theatricum & inane spectaculum esse, simile tragœdijs de Hercule aut Theseo, in quibus mortuorum & absentium fit representatio, recordatione sola & commonefactione vtilis. Alij, ut profani omnes, cœnam sacram, sicut baptismum, & olim circumcisionem imaginantur tantum esse signum externæ professionis, & societatis cum Ecclesia tesseram: Nec aliter Circumcisionem olim populum Israëliticum á gentibus, nunc Baptismum & Cœnam sacram Christianos discernere á Iudæis & Mahometanis, quam toga discernebat civem Romanum ab homine græco. Horum iam olim in Ecclesia orthodoxa veteri & nostri seculi confutata sunt, explosa, & damnata deliria. Altera aberrantium á medio vero opinionum in alteram partem surgit & peccat, estque illorum qui præsentiam statuunt in medijs & symbolis ipsis, sed talem quæ fiat mutatione substantiæ, aut facultatis seu virtutis mediorum in aliam novam spiritualem: aut novæ substantiæ ad priorem annexu, accessione: vel impressione novæ virtutis: aut vtroque modo potius, cum sine proprio subiecto nulla existat, nulla efficax sit δύναμις. Hanc præsentiam, ne in physicam incurreret aut magicam, architectis ac defensoribus miraculosam mentiri, & hyperphysicam: ac virtuti efficaciæque peculiari verbi, & omnipotentiæ divinæ tribuere libuit. Ex hoc genere sunt omnes magicæ præstigiæ Curiæ Romanæ, quibus fingitur ad recitationem certarum & conceptarum vocum aut precum incantatorio more, nova natura vel vis spiritualis & omnipotens aut indui scriptis, pictis, sculptis

verbis

Verbi characteribus, ut Euangelij Ioannis cap. 1, externisue alijs medijs Sacramentorum: aut inesse per se Verbis, propter Deum autorem, quam prolata Verba exerant in eas res quae his consecrantur pronunciatione sola; Unde emersit illud infinitum ac monstrosum chaos abusuum teterrimorum ac vere magicorum verbi & [sacramentorum] symbolorum in sacramentis apud pontificios, & consecrationum nihil ab incantationibus differentium, quibus finxerunt salem, oleum, aquam baptismi, panem sacrum, calicem, & alias res creatas, aut substantia aut viribus, aut effectibus mutari in spirituales & hyperphysicas conversione miraculosa & spirituali, ad miraculosos & hyperphysicos effectus, illitu, aspersu, alligatione, gestatu, mansu, haustu &c ad delenda peccata, ad fugandos Daemones, ad arcenda & avertenda pericula vitae, ad sanandos morbos animi occultos, corporum manifestos, & quicquid huius generis est amplius. Ex horum numero est et commentum illud pontificium, quo introducta est inclusio carnis Christi, praesentia substantiali, in panem consecratum. alijs μετουσία alijs συνουσία, tam inveterato errore, tam caeca obstinataque dementia, ut nedum hanc tueri ac propugnare violenta sophistica & crudelitate immani certent Pontificij, & eorum nunc confoederati & socij Lutherani & Pseudolutherani: diversissimo quidem des inter se molimine argumentorum, id est impostirarum; fine tamen eodem, nempe ut Idoli ratio, fundamentum & nervus in consecrato pane sit, quicquid inficientur: illis & idoli

&

& regni pontificij maiestas conseruetur ac stabiliatur. De hac qualis in pa-
ne sit: quando coepit: & quibus occasionibus: & ad verum praesentiam quo-
modo congruat, ostendemus narratione historica, ceteris incantationibus o-
missis, de quibus satis ab alijs scriptum est. Tertia inter utramq. media,
orthodoxa & vera eorum est, qui cum scriptura affirmant, quod ministeri-
um Verbi & sacramentorum, & praesentia Dei in hoc omnia & singularis, a prae-
sentia in ordine rerum naturae creato diversa, sit instituta propter genus
humanum, certo expressoq. Dei verbo in hunc usum & finem, ut per illud
denuntientur, offerantur, exhibeantur, & applicentur generi humano bene-
ficia filij Dei: Et hoc modo colligatur, regeneretur, & conversa ad Deum
instauretur ac sanctificetur Ecclesia, futura haereditas filij Dei ad vitam
novam, sanctam, spiritualem & aeternam, in qua habitet Deus, & communi-
cet sese fide acquiescentibus in apprehensa misericordia, & filium amplec-
tentibus: quod praesentia sit in ijs qui vocantur & in coetu vocatorum
hoc propter ordinata, regularis, perpetua, Unius modi tam in Sacramen-
tis quam in verbo, liberrima, spiritualis. Quod exerat se virtute, actione,
& efficacia liberrima, in quem vult hominem, nec in rem ullam aliam:
Sed nec per contactum, admixtionem, effectum & qualitatem mediorum cum ho-
mine aut materialem & physicum aut hyperphysicum, multo minus ma-
gicum: Sed virtute spirituali, efficaci in vero, ordinato & legitimo me-
diorum usu: Et quidem in actione, id est in hominem, non ut in
truncum

truncum, aut in brutum, actione & passione physica & bruta; Nec ut in subjectum habens se pure passive, otiosum, convertibile quidem nihil tamen agens, eo usque donec sufficienter mutatum seu conversum sit: sed ut in creaturam rationalem, habentem organa & facultates rationis & liberae voluntatis, quamquam corrupta peccato, eoque ex sese & sua vi prorsus invalida ad aeterna bona intelligenda ac percipienda cum fructu, talia tamen, ut viva & nova Spiritus sancti luce accendi, ac virtute cieri, moveri & agitari & vi illius virtutis secum ipsa, cum Diabolo & mundo luctari, & insita vitiosa, aut immissa vel obvia reprimere, elidere, vel emendare possit. Quod Spiritus sanctus viva quidem & efficaci virtute cieat, sed absque impetu & raptu violento, & absque coactione. Quod conversio fiat non ad hanc vitam physicam & animalem, nec affectione & mutatione naturae, corporum, temperamentorum, facultatum materiali, bruta, physica, aut hyperphysica: nec evulsione aut extirpatione physica radicis peccati ex vitiosa carne: sed renovatione vivifica, spirituali, singulis viribus conveniente, eo ordine quo vires conditae sunt, in auditu & lectione verbi, in usu sacramentorum, in utriusque consideratione ac meditatione seria & ardente, secundum verbum & promissionem, ad vitam novam, sanctam, spiritualem, aeternam, congruam ordini & voluntati divinae, iuxta verbum patefactum, in vera agnitione, ad imaginem eius qui condidit nos: in sincera fide, qua iustificamur, id est reconciliamur cum Deo, fiducia misericordiae Dei patris, et obedientiae ac meritorum filij, induti Christo, id

id est, vestiti eius iustitia per fidem, & donati remissione peccatorum, Spiritu sancto, & haereditate aeternae vitae. In iustitia & sanctitate vera: in actionibus novis, spiritualibus, per omnem vitam quae in homine pio nihil est aliud quam conversio perpetua ad Deum, in perpetua agnitione, deploratione, ac deprecatione innatae infirmitatis ac pravitatis, & lapsuum multiplicium, cum conatu serio atque ardenti; & perpetua lucta in virtute Spiritus cientis ac regentis, cum insita pravitate, & peccati radice, nunquam ociante aut quiescente in singulis viribus: in mente cum tenebris, ignoratione Dei, dubitationibus, alienis, aberrantibus & impiis opinionibus de Deo: in voluntate aversa a Deo cum contumacia repugnante Deo, odiente ac fugiente Deum, diffidente Deo, quaerente praesidia sine Deo: in caeteris viribus caeco, aut bruto impetu ruentibus, aut impellentibus voluntatem contra ordinem divinum in verbo propositum, & contra Spiritum sanctum. denique cum mundo & Diabolo: In qua lucta qui virtute Spiritus sancti, fiducia filii Mediatoris vincunt ac perseverant, ii salvantur: Qui negligentia, ocio, securitate, voluptatibus, curis & cupiditatibus honorum, dignitatum, opum, potentiae mundi negligunt, aut effundunt, vel hostili rabie, furoribus manifestis, pertinacia immedicabili repellunt aut extinguunt Spiritum Sanctum rectorem, & vivam eius virtutem, sive sua pravitate id faciant, sive mundi aut Diaboli impulsu aut persuasu, ruunt in exitium aeternum. Quod in tota vita hominis pii, inde usque a principio primo regeneratio-

nis

nis semper concurrant hae tres causae, Spiritus sanctus movens: Verbum & vo-
luntas seu vires humanae, qualibet agente suo loco & ordine, quod suum
est. Viribus humanis incitatis à duobus principijs contrarijs: Uno innato pra-
uo: altero adventitio novo Spiritus sancti: & in certamine, ac lucta per-
petua peragentibus quod bonum & rectum est Victoria spiritus: quod pravum,
Victoria carnis ex sese, aut Diaboli & mundi impulsu. Praeterea affirmant
ijdem orthodoxi, quod tota trinitas praesens & efficax ~~sit~~ adsit in verbo &
Sacramentis, eo ordine personarum, & in actionibus eo discrimine quod Verbo
patefactum & traditum est. Nimirum, quod Pater adsit, ut principium,
fons, & causa prima reparationis, atque instaurationis generis humani, accendens
& augens fidem per verbum, & obsignans ac confirmans eandem per sacramenta
ut sigilla, in luce filij, & virtute spiritus sancti, recipiens in gratiam ac do-
nans remissione peccatorum, luce, iustitia, & vita nova & aeterna, & spiritu
Sancto, cum ipse certissima hereditatis aeternae reconciliatos sanguine filij,
per & propter eundem. Filius verus Deus & verus homo adest & efficax
est ut Mediator & Sacerdos perpetuus, applicans merita obedientiae, passio-
nis & mortis suae, tegens umbraculo iustitiae suae, interpellans pro nobis,
placans iram patris, sonans ac lucens per verbum & sacramenta in cordibus
audientium & utentium, accendens & confirmans fidem qua habitat in cordibus,
communicans sese, & pascens participatione sui corporis & sanguinis, agens
& efficiens in nobis, sicut vult in singulis κατὰ μέτρον, quo in suo
Corpore

corpore efficit ὄυ κατὰ μέτρον, obsignansq. suâ beneficia virtute spiritus, & dicens perpetuam consolationem, quâ eripit ex terroribus Diaboli, mortis, inferni & mundi. Adest filius Dei totus vtraq. natura, sed secundum vtriusq. proprietates, & modo vtriq. conueniente ac proprio, eo scilicet quem Scriptura tradit, & agente vtraq. quod suum & proprium est. Hec agit diuina natura in, cum, & per humanam, quae sua & propria sunt, & quorum humana capax non est, tanquam per organon quod participatione deitatis, aut Deifati proprium sit, συνεργὸν ἢ συναίτιον. Talis enim participatio conuersio esset humanae naturae in Deitatem: nec sine ea fieri posset. Adest denique non presentia in pane aut homine suae carnis verae, realis, naturalis, substantialis ex communicatione reali (quam fingunt) sine essentialium proprietatum cum pane aut humana natura, sine actionum sibi propriarum: nec per contactum, mansum, pastum, actum, effectum aut coalitum cum pane aut homine materialem, physicum, vel hyperphysicum, & inuisibilem corporis, quod corpus non est. Distribuitur etiam non in proprietatibus alicuius naturae corporaliter aut hyperphysica: sed adest, distribuitur, & agit secundum ordinem ac promissionem verbi, in hominem ut in creaturam rationalem, virtute spirituali ac liberrima Deitatis, & virtus eius, denique praesentis Spiritus, quo & ipsum corpus Christi viuificatur, & eidem tanquam viti viuae credentes inseruntur ac coaptantur insitione efficaci & viua, ac cohaerent atque coalescunt illi cohaesu & coalitu vero & viuo ut palmites.

tes, ut membra, trahentes & haurientes ex eo fide succum nutricationis spiri
tualis vitae, quae derivatur ex eo tanquam capite & vite, ex Deitate, ut fonte
per corpus tanquam per organum & canalem mediante Spiritu. Caro Christi enim
vivifica est, quatenus per fidem, in virtute Spiritus (non enim alio modo
cum ipsa vera & essentiali carne Christi coniunctio fieri potest) carni eius
inserimur & unimur. Tunc vero & Spiritum Deitatis τοῦ λόγου participamus,
qui nos vivificat, etsi neque eadem mensura neque eodem modo (utpote qui τῷ
λόγῳ uniti non sumus, sicut illi assumpta caro unita est) sed tamen nos
Sed tamen nos ad vitam aeternam, sicut suam sibi hypostatice unitam carnem
seu humanam naturam vivificat. Non enim caro Christi est causa illius
vitae ἐνεργητική seu efficiens, quae virtus & potentia tota est solius Deitatis
τοῦ λόγου, neque assumptae carni communicatur reipsa & essentia, ne λόγος
qui Deus est aequalem sibi creaturam fecisse, atque ita novum Deum procreasse
putetur: sed tanquam medium est quoddam primarium & canalis, per quem
propter ὁμοουσιότητα cum nobis & propter opera redemptionis ac reconci
liationis nostrae in ea carne impleta, Spiritus a Deitate τοῦ λόγου in nos
transfusus defluit in nos, insertione & unione spirituali, quae fide per
Spiritum sanctum efficitur. Hoc Spiritu & hac fide, qui manducant car-
nem & bibunt sanguinem Christi, nutriuntur operatione & effectu Spi-
rituali Deitatis τοῦ λόγου, & Spiritus sancti, ut proficiant & crescant in
vita novae spiritualis donis & fructibus: Et evadunt inde unus cum
eo spiritus, non unum corpus cum ipsius corpore, sed unum corpus inter
se-

se & illius corporis membra, cuius ipse caput est, & tamen caro de carne, & os ex ossibus ipsius, & manent in ipso, & ipse in eis, sicut Iohan. VI & XV Christus ipse, & Paulus ad Corinthios & alibi testatur, quibus Hilarij dictum consonat: Haec sumta & hausta faciunt ut Christus sit in nobis & nos in Christo. Spiritus sanctus praesens adest, & efficax est, ut opifex proximus & immediatus totius operis, missus & datus in hoc credentibus, ut semper sit & maneat in eis. Hic virtute convenienter ciens, movens, foviens, & dirigens opus totum, secundum facultates singulas, suo loco & ordine, & afflatus suos miscens spiritibus nostris (quia sancti sunt templa Spiritus sancti) efficit primo ut fiat apprehensio & applicatio totius doni & beneficij, propria cuiusq. fide, in usu Verbi & sacramentorum legitimo, & accendit ardens perpetuumq. novae obedientiae desiderium & studium erga Deum, in conatu & lucta perpetua adversus carnem, Diabolum & mundum. Eadem denunciant, docent, offerunt, exhibent, applicant Sacramenta quae Verbum, nullo rerum aut internae actionis discrimine, sed externorum tantum; Verbum sicut sonat, auditu seu lectione visu: Illa visu, tactu, gustu, in mediorum administratione externa: Utraq. menti, Verbum per se, Sacramenta significato, secundum Verbum & promissionem tamen, quia mens in utrisq., in auditu Verbi, & in actionis & symbolorum adspectu usuq. intuetur Verbum, & propter verbum Sacramenta promissionem ut sigilla obsignant. Nec adest filius Dei Caenae sacrae unio alia, inusitata, extraordinaria, mi-

raculosa

raculosa, hyperphysica praesentia, qualem fingunt: sed una eademque praesentia omnibus modis externis, quia et ipsa species externa, et usu ac fine inter se differunt, instituta hoc discrimine, ut applicentur ac medeantur imbecillitati nostrae modis pluribus. Baptismus est lavacrum regenerationis ad vitam novam spiritualem, cuius fit initium in infantibus baptismo, et deinceps per omnem vitam est et manet obsignatio seu sigillum reconciliationis cum Deo per et propter filium, insertionis in Christi corpus vivum et mysticum, et doni Spiritus sancti qui habitat in nobis, ut opifex et director vitae novae. Quae inchoata hoc modo, deinceps cum aetate proficiente vires ingenii et corporis crescunt, ac virtus Spiritus sancti evidentius sese exerit in piis, studio doctrinae et exercitiis fidei, invocationis, et pietatis in omni obedientiae genere erga Deum et homines assidue augetur et confirmatur. Ideo semel baptizari, id est regenerari, ac renasci ad primitias et exordia vitae novae spiritualis: sicut semel nasci ad vitam animalem et corpoream satis est. Verbum est alimonia et perpetua medicina toto vitae tempore: alimonia doctrinae, institutionis et gubernationis gradibus cuiusque aetati congrua ad profectus vitae spiritualis. Medicina praedicatione poenitentiae arguente peccata omnia innatae pravitatis et actualia, et consolatione annunciante perterrefactis et anxiis remissionem peccatorum, secundum promissionem, propter merita et intercessionem filii. Cum enim radix non extirpatur peccati physice et materiali eradicatione ex corrupta substantia, sed infixa

ac

ac reliquã manet & repullulat. Reatus baptismo tollitur ut deinceps, post lapsus, in conversione ac poenitentiã, voce absolutionis. Radix autem ipsa, id ẽ, ingenita labes & pravitas lucta contraria, in virtute spũs sancti viuã, serijs et assiduis conatibus ac certaminibus mortificatur. id est. reprimitur & coërcetur, ne regnet, ne, si repullulet aut regerminet, erumpat in actum & exerat sese. Cæna Domini est alimonia robustior ac plenior ad profectus uberiores in vita nova & spirituali, ad alendam, acuendam & confirmandam fidem, frequenter iterato usu, pro adultis, qui viribus ingenij, iudicio, doctrina, usu, exercitijs fidei & donis spiritus sancti aucti ac confirmati plenius & solidius intelligunt, considerant & meditantur totum opus missionis filij ad redemptionem ac reparationem generis humani, & fructum incarnationis, passionis & mortis eius. Ad quam vitam regeneramur, ad eandem nutrimur deinceps alimento interno, spirituali, eodem, sed externis medijs pluribus, ut spiritus noster exuscitetur & exerceatur cum fide viva & studium obedientiae novae erga Deum. In his omnibus si rem secundum patefactum verbum recte consideremus, communicatio, quã se Dñs communicat nobis & spiritualis tantum: Unio cum Deo est spiritualis tantum: Efficacia est spiritualis tantum: Effectus & fructus sunt spũales tantum, ad vitam novam, aeternam, spiritualem. Cur ergo assumuntur media physica nonnis in sese virtutibus & actibus efficacia, usu tamen & applicatione physica? Affirmant

ergo

ergo Orthodoxi, quod tota Trinitas hoc modo praesens & efficax sit in toto minis-
terio & partibus singulis; quod sicut in baptismo ablutio fit gemina, Una sacra-
mentalis, externa, symbolica, quae fit aqua: altera spiritualis, interna, viva & vera
quae in spiritu fit, sanguine Christi: sic manducatio corporis & sanguinis
alia sit sacramentalis, panis scilicet & vini, externa, similiter typica quae fit
ore: altera spiritualis corporis & sanguinis interna quae fit fide in spiritu,
qua sola fit perceptio, participatio & applicatio significatorum & oblatorum.
Quod tota actio externa sit internae symbolum, & unio sacramentalis sit
communio rerum cum signis, in verbo gratiae & promissionis, ex instituto
& ordine, qua res cum signis afferuntur coniunctione pacti & promissi, se-
cundum analogiam signi ad rem signatam. Ergo symbola non mutari
in res signatas, quarum figurae & typi sunt, quando commutatione qua-
dam nomina rerum suscipiunt: Nec sunt ipsae res significatae absolute,
καὶ καθ' ἑαυτὰ substantia aut qualitatibus, sed κατά τι, ἢ καθ' ἄλ-
λο, ac relative, usu & fine, ex ordinatione divina, tamque signa ad res
significatas. Quod verba institutionis vera sint ac maneant, et panis
sit corpus Christi, non tamen ex sensu physico, substantia, sed ex sensu
significativo, ex ordinatione & interpretatione Christi, relative in usu, quem
Christus ipse & Paulus declarant. Ideoque illa oporteat intelligi μετωνυ-
μικῶς, non ὑπαρκτικῶς, nec συνεκδοχικῶς, ne conspiciatur omnino
aut mutatio symbolorum, aut ad ea alligatio aliqua. Quod acce-

dente

dente verbo ad Elementum fiat sacramentum, eoq. soli percipienti utrumq., ele-
mentum ore, verbum & promissionem cum beneficijs omnibus promissis fide,
sine qua symbola sola sumenti nuda sunt & inania symbola. quia fides ver-
bi nihilominus & symbolis quatenus sunt verbum visibile. Quod etsi tota
Trinitas praesens coniungit se nobis, vera, viua, & efficaci societate, & habi-
tat in nobis fide, non momentanea praesentia, sed assidua & durabili: &
communicat & applicat nobis sua beneficia: Filius Dei tamen, ut qui in
carne nostra factus est pro nobis victima, & redemit nos pretioso sanguine
suo, testatur ἐξαιρέτως sacramenti utriusq. ritu, sacrificio sui cor-
poris, id est merito mactati corporis ac profusi sanguinis, totiusq. obedi-
entiae opus hoc & donum misericordiae diuinae partum & expletum esse
Eoq. credentes non tantum effici per fidem corporibus templa & habitacula
Dei patris, filij & spiritus sancti, sed & membra Christi, id est, inseri
etiam & uniri viua insertione corpori ipsius, tam vero quo factus est no-
bis ὁμοούσιος, & cui nunc vicissim conformamur per Spiritum Sanctum,
incoatione tamen in hac vita: & mystico Ecclesiae, cuius ipse est glorio-
sum caput, tanquam suae haereditatis, & in utroq. gestari & sustentari cre-
dentes. Ex vero etiam nutriri, sed ablutos prius ipsius sanguine in bap-
tismo ad initia vitae & haereditatis aeternae, quod fit Deitate τοῦ
λόγου succum & vigorem aeternae vitae in nos transfundente. De-
niq. affirmant & hoc Orthodoxi, etsi eadem fiunt interna actione spiri-
tuali

tualj per Verbum & baptismum, quam per sacram cœnam: quod in hac tamen fi-
lius Dej tamq; testamento ultimo & monumento perpetuo singillatim appellatio-
nibus corporis & sanguinis suj pani & vino attributis, contestare & commendare
fideli posteritatj memoriam passionis & mortis suæ: Munire vero pastus corporis
& sanguinis fidem veri, unius salutis & spirituali fructus in virtute & efficacia
spiritus sanctj, ac præsentiam suam in cordibus per fidem perpetuam, ac sese
talem perpetuo durantem, coalitumq; cum suo corpore obsignare & confirmare
voluit. De hac præsentia, actione, & efficacia unius modi perpetuo, sed
liberrima per verbum & sacramenta concionatur & docet Christus Cap. VI Ioan.
(cuius quidem nondum instituta ceremonia, expressa tamen & sæpe repetita carnis
& sanguinis suj mentione. Hanc in ea concione declarat, sub finem Ca-
pernaitarum carnales imaginationes redarguens, Caro non prodest quicquam:
Spiritus est qui vivificat. Verba quæ loquor vobis, spiritus sunt & vita. Neq;
postea aliam introducit spirituali contrariam, multoq; minus hanc ipsam
Capernaiticam, quam hic improbat ac damnat, cum ritum sacræ cœnæ
instituit: sicut nec præsentiam in Baptismi ritu aliam ac diversam tra-
dit ab ea de qua concionatur Nicodemo: Nisi quis renatus fuerit ex
aqua & spiritu &c. Hæc præsentia vere & recte vocatur Mysti-
ca & sacramentalis. Mystica, ut opposita physicæ cum Paulo, cui to-
tum ministerium verbi & sacramentorum est mysterium absconditum
sapientibus mundj & patefactum per spiritum solis Electis in Ecclesia.
Rom.

Rom:16. Ephes 1 & 2. Coloss. 1. Item 1 Timoth 1. Tit. 1. Item 1 Pet 1.
Inter hanc & physicam non est alia tertia media, quocunq. intellectu aut
vendicetur nomine, seu miraculosa vocetur, seu hyperphysica seu magica:
quae tria in unum redeunt, ut commentitia & fabulosa omnia, si ad ve-
ritatem scripturae examinentur rebus ipsis. Nisi illa velimus miracu-
losa vocare, quae etiam in hoc ordine perpetuo, & sibi convenienter nova sunt,
ut extraordinaria, qualis fuit vocatio Pauli. Sed tamen & hic remitti-
tur post vocationem ad ministerium verbi & baptismi: alioquin satis vo-
cabulis differunt: sua natura nihil nisi fabulae, praestigiae & fascina.
Pactionalis vero recte vocatur eadem, quia pacti est & promissi, editi
per prophetas: Esai 48. 51. 55. 59 Cap. Ierem 31. Ezech 37. Ioel 3
Zach. 2: a quibus vocatur foedus & pactum novum, & sempiternum,
& consummatur per Christum in carne, sicut ipse vocat testamentum
seu foedus novum in verbis Institutionis coenae. Sed de ipsa praesentia
saepe docet praeter VI Cap. Ioannis apud eundem 14. 15. 16. 17. Cap. &
Paulus locis plurimis. Tantum de hoc praesentiae genere meminisse
satis sit hoc loco. Nunc venimus ad alterum illud pro quo tan-
topere pugnant Pontificij, Lutherani, & Pseudo Lutheranj.

Caput Tertium.

Perpetuo sit in conspectu discrimen inter ordinem divinum in rerum natura
& inter ordinem divinum in ministerio Ecclesiae: Inter gradum praesen-

tiae

tiæ per ordinem naturæ, & gradum præsentiæ diuinæ per ministerium Verbi: Inter-
uenit & finem vtriusque, qui est in illo ad præsentem animalem, in hoc ad nouam
æternam, & spiritualem vitam. Nec commiscentur inter se vel ordinata in vtroque
vel extraordinaria, sine hyperphysica mysticas. Nec putentur media, quæ minis-
terio ex rebus naturalibus destinata sunt ac seruiunt, nostræ infirmitatis causa,
efficacia per se esse, ex noua substantia aut virtute, sed ex ordinato vsu, secun-
dum verbum & promissionem, dona gratiæ & in actione atque vsu. Nulla fit ne-
cessaria & miraculosa mutatio aut conuersio substantiæ vel naturæ mediorum
sensui subiectorum, in ministerio Verbi & sacramentorum, non vocis ministri
Verbum sonantis: non aquæ in baptismo cum perfusio fit aut mersio: non panis
& vini in sacra cœna, quando fit consecratio & distributio: multo minus extra
actionem & vsum. Nec symbola, cum nomina vsum & finem mutant, ex
dono & ordine gratiæ, mutant etiam proprietates suas & effectus, quod fieri,
nisi naturis & substantijs mutatis nequit. Nec vi ordinis instituti aut
singulari aliqua vi verborum acquirunt vel desinunt in sese aut natu-
ras alias nouas, aut vires nouas, serias, συνεργοὺς καὶ συναιτίους no-
uorum operum diuinorum & spiritualium effectricas quæ solius Deitatis
propriæ sunt, ex acquisita virtute noua spirituali, quocunque, connexu. Nec
vnio sacramentalis est alligatio rei signatæ ad signum materialis, physica,
hyperphysica aut magica. omnia hæc falsa sunt & commentitia. Sed
in Cœna sacra (vt de hac dicatur de qua controuersia est: eodemque modo de
baptismo

baptismo) Externa symbola consecratione seu benedictione (ut vulgus loquitur) transferuntur ab usu physico & profano ad usum sacrum & mysticum, ordinatum verbo, cum typi ad archetypum, operisque externi ad internum similitudine & congruentia, secundum normam verbi, spiritu potiunte & fruente reb. spiritualibus fide, ubi corpus potitur & fruitur physicis ore. Adeoque tota externa manducatio discernitur & separatur ab omni alia physica ac profana cibi alterius manducatione, ut fiant symbola σύνεργον ὄργανον spiritus sancti. non tamen ex virtute sua aliqua insita natura, aut hyperphysice acquisita, sed per gratiam collata, quae talis est, ut ex ordine institutionis agant tanquam verbum visibile, virtute verbi ordinantis ac promittentis; & tanquam symbola ac signa exhibitiva rerum quas designant, denunciant, offerunt verbo, totiusque in legittimo actionis internae usu, qua fit rerum participatio & applicatio; perinde ut vox ministri, opus naturae, σύνεργον fit organon spiritus sancti, non singulari aliqua virtute innata, aut adscita hyperphysica, sed dono gratiae, qua sonat verbum, cuius est virtus, si tamen eodem dono gratiae legitime utatur, & recte id declaret. Vocatione enim & ordinatione per impositionem manuum sacerdos non mutat substantiam aut vires insitas in spirituales, sed destinatur ac consecratur ministerio novo & sacro, ut in eo administret, quae Dei sunt, iuxta mandatum. Virtus & efficacia in legitimo ministerii usu & executione liberrimum donum est gratiae Dei & spiritus sancti in ipso, & in illis in quibus exercetur, sicut docet Paulus 1 Cor: 3 Θεοῦ

ἐστιν

ἔσμεν συνεργοί, θεοῦ γεώργιον, θεοῦ οἰκονομία ἐστε κατὰ τὴν χάριν
τοῦ θεοῦ, ὡς ἑκάστῳ ὁ κύριος ἔδωκεν. Dei administri sumus, Dei
agricolatio, Dei aedificatio estis, secundum gratiam Dei, sicut unicuique Dominus
dedit. Blasphemum mendacium est, tonsura, unctione & consecratione
Romana Sacerdotem acquirere & induere virtutem novam spiritualem con-
ficiendi corporis Christi; & opera alia divina, Dei propria, perficiendi suo opere.
Denique ut paucis dicam, Eadem est ratio externorum mediorum in sacra-
mentis, quae vocis sonantis verbum. Vox ministri, vox hominis est: Verbum
quod sonat, Dei Verbum est, si id recte sonat & non depravat. Sic media in
sacramentis res sunt physicae. In ordinato, vero, & recto usu sunt symbola
rerum divinarum verbo & promissione. Virtus & efficacia in utrisque per
verbum est opus liberrimum spiritus sancti: Utraque συνεργὸν ὄργανον
sunt Spiritus verbo, sed in eo tantum qui audit, accipit, & utitur secundum
mandatum, non in abusu magico. Propterea & Christus tribuit symbolis
appellationes sui corporis & sanguinis, & in usu ordinato habent illa ratio-
nem sacramenti; id est, hoc praestant sacro & mystico significato, & usui
cui destinata sunt, soli tamen utenti fide, quia a verbo id habent & ab
ordine divinae institutionis per verbum. Verbum autem fidem requirit. Pa-
nis quem frangimus est κοινωνία corporis Christi, id est: medium est quo con-
sociamur & unimur tanquam membra corpori Christi resuscitato & mystico, & ut
distinctionem de pane & mystico corpore Christi mox subdit Paulus: Unus
panis

panis, unum corpus multi: Omnes enim de uno pane participamus. Calix bene-
dictionis est κοινωνία sanguinis christi, quo fide sancto corda purificantur
à peccatis, non merito tantum & abolitione à reatu, sed efficacia etiam spiri-
tuali, contrarijs actionibus, in virtute spiritus opera carnis enecante. Vetustas
recte dixit, Symbola quae ante consecrationem sunt panis & vinum, à conse-
cratione esse corporis & sanguinem christi: nullaque tamen substantiae aut qualita
tibus corporis: id enim orthodoxorum veterum nemo unquam dixit aut sensit: sed
relative. Nec mutatione substantiae aut qualitatum, sed relatione signi
ad res significatas, id est, ordinatione divina per verbum ad hunc termi-
num, & ad hunc usum seu finem, ut legitime utenti, & fide assentienti verbo
sint participatio corporis & sanguinis christi, eo ordine tamen & modo, qui
verbo saepe ac clare institutus ac monstratus est, scilicet, ut tanquam symbo-
la testantur, vere pascit sumentem corpore & sanguine christi, spirituali
effectu & modo, & virtute spiritus. Ab hoc ordine, usu & fine traditio-
rum, & à modo praesentiae corporis & sanguinis christi in homine per mi-
nisterium verbi & sacramentorum expresso praescriptoque Dei verbo tradito
discedunt omnes quotquot fingunt quoquo modo media & symbola externa
mutari naturis, proprietatibus, viribus & effectibus, sive ex sua conver-
sione materiali aut spirituali, sive ex auctu & copula alterius na-
turae & virtutis, quae illa ex sese efficiant, edantque actiones spirituales
novas.

Caput quartum.

Nihil habet scriptura, nihil novit Ecclesia orthodoxa de commentitia & miraculosa conversione panis in corpus Christi, vini in sanguinem: nihil de miraculosa corporis in panem & vinum inclusione aut alligatione ad illa. Sed si considerantur historiae, & considerentur ordine nata paulatim ex certaminibus doctrinae depravatione & superstitione invecti, auctique abusus rituum veterum: tempora docebunt, quando & quibus occasionibus caeperit. Notum est ex historiis, quibus ritibus sanctior Ecclesia sacram synaxin in congressibus publicis celebrarit, distributione panis fracti & poculi consecrati. Inter alia fiebat commemoratio sacrificii Christi, quo uno ille mactatus in cruce & ingressus in sancta sanctorum, placato patre consummavit sanctos. In huius sacrificii & meritorum eo partorum monumentum perpetuum ac memoriam ostendebatur hanc coenam institutam esse, non ut theatricum spectaculum, aut actus quis panegyricus, commonefactionis & celebrationis solius causa: sed ut ritus sacer talis, quo filius Dei more sponsi & efficax in distributione panis & vini, virtute sui spiritus distribuat fide sumentibus corpus & sanguinem suum, ad fruendum pastu, fructu & effectu spirituali ad vitam aeternam spiritualem, tamque sigillum & pignus certissimum remissae gratiae, omnium suorum beneficiorum & perpetuae suae praesentiae in nobis, nostraeque vicissim coniunctionis atque coalitus cum ipso. Fiebat & applicatio conceptis ac solennibus verbis, in distributione sumentibus singulis, & adiungebantur gratiarum actiones & preces communes: illae pro toto opere & beneficio redemptionis, collectionis, gubernationis, & conserva-

tionis

tionis Ecclesiae: hae pro ipsa Ecclesia & pro singulis, qui communia vitae Ecclesiae
expetebant, & dirigebantur ad Deum patrem per filium Mediatorem, rati-
one & consideratione ritus praesentis, cum memoriae sacrificij atque omnium
meritorum Christi, iuxta mandatum, sic, ut filius invocaretur ac siste-
retur patri tamquam ἀρχιερεύς & princeps dux precum, tamquam intercessor &
sacerdos summus ac perpetuus ad dextram patris in caelo, quo & converte-
bantur ac dirigebantur corda expressa voce: Sursum corda: quibus signi-
ficabatur Christum semel ingressum in Sancta sanctorum & consessum arcani con-
silij patris, semper in conspectu patris interpellare pro nobis, & intercessione
sua applicare nobis fructum sui sacrificij, perferre preces invocantium,
ac placare patrem. Inde εὐχαριστία, & sacrificij, & oblationis nomi-
na hic ritus acquisivit, non quod in eo sacrificium aliquod perage-
retur, in quo nova fieret oblatio Christi & mactatio, sed quod consum-
mati semel memoria celebraretur, ac quasi repraesentaretur in eo opus re-
demptionis nostrae, sacrificio & victima passionis completum, fieretque illius
applicatio manducantibus fide cuique propria, tum quod offerentur sa-
crificia precum & gratiarum actionis quae εὐχαριστικά erant non ἱλαστικά
ut postea finxerunt Pontificij. Totum opus, id est manducatio cum
precibus & gratiarum actione erat antiquitati cultus, & sacrificium & oblatio.
Cuius appellatio videtur etiam alludere ad ritum quo ἀντίδωρα propo-
nebantur in altari, & quasi offerebantur Deo, cum dedicarentur usui
instituto

instituto per consecrationem. Sed offerebantur etiam in prima Ecclesia ad mensam Domini Eleemosynae, quae nominabantur ἀγάπαι & oblationes, quarum pars aliqua destinabatur sacro usui, aliqua erogabatur in pauperes. Inde effictum est vitium huius vocabuli esse ἀγάπην, quasi foedus mutuae dilectionis inter pios. Etiam oblationis nomen potius inde extitisse, quam a symbolorum oblatione consentaneum est. Hanc fuisse Ecclesiae sincerioris & consuetudinem & de sacramento Coenae, ut sacrificio, sententiam ex patrum sanctorum testimonijs minime dubium est. Progressu temporis, cum obscurata paulatim luce purioris doctrinae, & opiniones erroneae & falsae irrepsissent, & inolevissent ex superstitione nati abusus, in hoc vitium quoque ex compellatione Christi qua patri sistebatur, ut mediator, permanasit opinio in animos hominum, ut crederetur pani adesse Christus, ex auditu & efficax esse, & omnem communicare semetipsum corpore suo, & applicare merita sua, intercessione & opere Sacerdotis, quod sumentibus tantum contingere initio putabatur; sed paulo post transferebatur etiam initio quidem per oblationem Christi in precibus, mox per oblationem eiusdem in sacrificio in non sumentes, adstantes tamen, & vivos, demum invalescente superstitione, in absentes vivos, tandemque & mortuos, coeptumque est symbolis externis ut numinibus inhaerere. Sicut omni tempore non Ethnici solum sed in Ecclesia etiam maxima multitudo oblita verbi & promissionum, vertit signa in res ipsas & numina. Non soli Persae finxerunt ignem esse numen, quia audierant igne de caelo lapso incensas esse

cae victimas, sed & in populo Dei Israëlitae alligarunt Deum cu̅ dana propria ad vitulos aureos, Et in Iudaea ad aeneu̅ serpentem Cultus & adoratio facta est, tanq; ad numen, cum mandatum in deserto datum multis ante secu̅-li expiraret. Et qua occasione, quave alia modo irrepsit in Eccles: cultus atq; adoratio imaginum & statuarum, q̄ per Conciones panegyricas de sanctis: de sanctorum meritis, de miranda ipsorum gubernatione ac liberatione, de intercessione apud Deum pro Ecclesia. In hunc usum cum memoriae Sanctorum conderentur ac dedicarentur templa, ut Gregorius Magnus Romae fecit serviens erroribus sui seculi, & superstitio cresceret, coniones in cultum desierunt non honoris tantum, sed & invocationis soli Deo debitae, qua non intercessio tantum petita est, sed & auxilium omnipotens, Et dirigebatur illa fascino superstitionis & ludibriorum Diabolicorum ad imagines ac statuas. Eadem proruns ratione, cum ex consuetudine publicarum precum in usu Cenae facta esset per preces applicatio meritorum Christi & quaedam quasi oblatio mediatoris ad patrem, cum obtestatione petente per & ppter ipsum exaudiri & impleri preces: amissa paulatim aut valde obscurata ra-tione Sacramenti vera, sacra Cena ab usu vero in sacrificium commuta-ri, priorq. ac potior & maior sacrificij q̄ sacramenti ratio & virtus ha-beri cepit. Gregorij Magni seculo qui mortuus est anno Christi 604; annis 157 post Augustinum. Eius ergo seculo oblationem Cenae ut sacrificij pro vivis & mortuis jam alte intecisse & radices

egisse

egisse in animis maximae multitudinis, ex ipso constat, quia spectris motus eam confirmavit, ut ludibria diaboli ad statuas & imagines εἰκονολατρείαν καὶ ἀγαλματολατρείαν auxerunt & stabilierunt. Eiusque scriptum Gregorii extat, in quo privatas missas reprehendit. At post Gregorii seculum hanc de sacrificio, & oblatione in missa opinionem vehementer invaluisse, cumque utrique firmando idolo, & sacrificio missae quaereretur, certamina maxima mota esse, circa tempora fatalis illius mutationis, qua imperium occidentis, fracta penitus Graecorum potentia, ac iacente, translatum est ab his in francos, minime dubium est, ab infusis & commixtis novis, peregrinis & superstitiosis gentibus magis corrupta doctrina, & superstitione atque abusibus auctis.

Omnis error inde exstitit, quod ad panem apta sunt referri, quae in homine utente pane considerari debuerunt. Creditus est in pane Christus, quem fidelium quisque in suo corde quaerere fide, & praesentem adesse statuere debet. Maxima multitudo turbabatur fascino illo falso, impio & idololatrico, ad panem consecratum, & oblationem & adorationem Christi reddi fieri, & opera sacerdotis offerentis peragi sacrificium, quo fiat applicatio omnium meritorum Christi, non vivis & utentibus tantum, sed & non utentibus & mortuis. Nec sine sacrificio sacramenti rationem & verae coenae sacrae inesse: immo sacrificii quam sacramenti potiorem esse. Haec deliria invecta sunt & propagata non sine contentionibus. Nondum enim exoleverat doctrina Augustini, quam post mortem ipsius quidam per manus traditam custodierunt & confirmarunt

Errore

Prosper Gallus, auditor Augustini circiter annum Christi 438. Et post hunc Egippius, Fulgentius illius σύγχρονος qui scripsit ad Thrasymundum regem Vandalorum eo tempore quo Gelasius Afer Romanae Ecclesiae praefuit, annis post Augustinum quinquaginta, Primasius Afer, postea Isidorus Hispalensis Episcopus circiter annum 600, Maximus Taurinensis, Synodi etiam Arausicana & Constantinopolitana sexta, Et paulo ante, ac sub ipsa tempora Caroli Magni, Beda presbyter Anglosaxo, Deinde Bedae discipuli, Alcuinus, Rabanus Maurus ex abbate Fuldensi Archiepiscopus Moguntinus circiter annum 840, Bertramus, Paschasius circa annum 900, & plures alij. Nec minore animorum atque odiorum acerbitate & immanitate res semel mota deinceps agitata est. Cum enim patroni idoli & sacrificij missae quaererent praecipua in parte fundamenta ac nervos, nec alia reperirent in tota scriptura quam verba institutionis, pro hypothesi immota hoc statuerunt & assumpserunt, Primum verba institutionis oportere accipi & intelligi sicut sonant, sine omni tropo & figura, tum quod verba testamenti quam conveniat ambigua minime aut obscura esse. Deinde Testatorem, quia verax sit & omnipotens, quod dixerit non minus opere perficere posse ut fiat & sit, quam creavit rerum naturam. Hac hypothesi firmata & obtenta, constare contenderunt sacrificio missae suum cum idolo, & idoli cultu fundamentum. Ex hac hypothesi constitutum ab ijs hoc est, quod panis consecratione vertatur in Christi corporis substantiam: seu fiat verum, substantiale & naturale

turale corpus Christi, vi verborum & omnipotentia Christi, & virtute spiritus sancti
efficientis. Indeque teneri, atque offerri corpus manibus Sacerdotis, cuius nomine & praesti-
gio mendacio, quamquam Augustiniana puritatis studiosi & adseclae adversarentur,
multitudine tamen impiam & novam opinionem pertinaciter amplectentium ac
retinentium, Pontificum Romanorum jam confirmata autoritate & potestate, & prin-
cipum ac vulgi adplausu res eo deducta est, ut orthodoxis oppressis, & veritate
explosa, idolum mendaciis introductum, & tyrannica crudelitate stabilitum vin-
ceret ac regnaret. Certum est enim Johannem Erygena Scotum Bedae
discipulum cum Dionysii libellum de hierarchia discipulis suis enarraret, &
τὴν ἐπιπολάζουσαν seu praevalentem iam opinionem sui seculi de oblatio-
ne in missa corporis Christi pro vivis & mortuis redargueret, Augustini &
aliorum autoritate, a suis discipulis graphiis confossum esse, imperante Lu-
dovico Pio. Nec dubito similia accidisse multis aliis. Ante Carolum
Magnum, post annum Christi 700, primi inter graecos Ioannes Damascenus
& Theophylactus meminerunt mutationis symbolorum panis & vini, cuius
modi a nullo veterum statuitur. Joannes Damascenus Christum iuxta
veritatem patefactae doctrinae immotum τοπικῶς in caelo existentem ac ma-
nentem secundum modum existendi corpori proprium, sine allo descensu a-
parte fingit & asserit, corpus & sanguinem in pane & vino esse κατὰ μετα-
ποίησιν, quod de conversione simpliciter accipio. Clare enim inquit Damas-
cenus: σῶμά ἐστιν ἀληθῶς ἡνωμένον θεότητι, τὸ ἐκ τῆς ἁγίας
παρθένου

παρθένου σῶμα, οὐχ ὅτι αὐτὸ τὸ ἀναληφθὲν σῶμα ἐξ οὐρανοῦ κα-
τέρχεται, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ὁ ἄρτος καὶ οἶνος μεταποιοῦνται εἰς σῶμα
καὶ αἷμα θεοῦ. id est: Corpus vere unitum est Deitati, Corpus scilicet, quod
est ex Maria Virgine, non quod assumptum illud corpus e Caelo descendit, sed
quod ipse panis & vinum in Corpus & sanguinem mutantur. De mutationis
modo mox subijcit. εἰ δὲ τὸν τρόπον ἐπιζητεῖς, πῶς γίνεται; ἀρκεῖ σε
ἀκοῦσαι, ὅτι διὰ πνεύματος ἁγίου. πλέον οὐδὲν γινώσκομεν, ἀλλ'
ὅτι τοῦ θεοῦ ἀληθὴς ἐστὶ καὶ ἐνεργής, καὶ παντοδύναμος, ὁ δὲ τρόπος
ἀνεξερεύνητος. Id est. Si modum quaeris, quomodo fiat? satis est te au-
dire, quod per Spiritum Sanctum. Plus non novimus, nisi quod verbum Dei verax
est, efficax, & omnipotens: modus vero imperscrutabilis. Amplius addit:
ὁ τῆς προθέσεως ἄρτος, οἶνος, καὶ ὕδωρ, διὰ τῆς ἐπικλήσεως, καὶ
ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος ὑπερφυῶς μεταποιοῦνται εἰς
τὸ σῶμα Χριστοῦ καὶ αἷμα: καὶ οὐκ εἰσὶ δύο, ἀλλ' ἓν καὶ τὸ αὐτὸ γίνεται.
Id est: panis propositionis, Vinum & aqua, invocatione & superventu Spiritus
Sancti supra naturam mutantur in Corpus Christi & Sanguinem, & non sunt
duo, sed unum itemque fiunt. Denique ne quid sit dubij, quod a veteris
Ecclesiae sententia discedat, & novum quiddam vetustati ignotum adferat,
negat panem & vinum Symbola esse, contra antiquitatem, inquiens: Non
sunt panis & vinum typus Corporis & sanguinis Christi: non hoc statuitur.
Sed est ipsum corpus Christi deificatum, dicente Domino: Hoc est Corpus meum.

non

non typus corporis, sed corpus; Et non typus sanguinis sed sanguis. οὐκ ἔστι τύπος ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. μὴ γένοιτο· ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ κυρίου τεθεωμένον, αὐτοῦ τοῦ κυρίου εἰπόντος· τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα. οὐ τύπος τοῦ σώματος ἀλλὰ τὸ σῶμα· καὶ οὐ τύπος τοῦ αἵματος, ἀλλὰ τὸ αἷμα. Quis hunc pontificijs pro idolo panis et missa aliud aut dis fundamento locutus est? Ut autem e corpore christi in coelo manentis vim illam spiritualem quae panem mutat, manare ostendat, addit: πνεῦμα ζωοποιόν ἐστιν ἡ σὰρξ Χριστοῦ, ὅτι ἐκ τοῦ ζωοποιοῦ πνεύματος συνελήφθη· τὸ γὰρ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος πνεῦμά ἐστι. τοῦτο δὲ λέγω, οὐκ ἀναιρῶν τὴν τοῦ σώματος φύσιν, ἀλλὰ τὸ ζωοποιὸν, καὶ θεῖον τούτου δηλῶσαι βουλόμενος. id est, Spiritus vivificans est caro christi, quod ex vivifico spiritu concepta est. Quod enim ex spiritu natum est spiritus est. Hoc autem dico, non destruens naturam corporis, sed vivificum in eo et divinum declarare volens. Theophylactus Damasceni σύγχρονος, aut non multo posterior, mutationem illam in pane κατὰ μεταστοιχείωσιν fieri sensit, propius alludens vocabulo ad naturam τῆς μεταβολῆς φυσικῆς, quam ait fieri manente seu conservata specie. Quid quomodocunque excusetur, si fit cum mutatione proprietatum panis et effectuum, fit mutatione naturae et substantiae panis. Proprietates enim seu vires et effectiones mutari, nisi mutatis substantiis, non possunt. Non video quomodo a pontificio errore hi duo liberari possint, cum et illorum seculo iam opinio de praesentia corporis in pane praevaluerit veritati; et uterque eiusmodi mutationem in pane

in pane & vino fieri hyperphysicam statuat, qualem nullam superior aetas agno. uit aut credidit. Si nullam .n. in pane fieri mutationem voluit, quid opus fuit virtutem spiritus sancti ad panem sacramenti singulari dirigi, quae in uno panis in solum hominem se Exprimit. Verecundior tamen est Damascenus posteris in hoc, quod modum mutationis pervestigari & definiri posse negat. De illo vero mox circa Caroli Magni tempora & deinceps acerrime dimicatum est, cum Romanae Ecclesiae autoritate pro certo iam haberetur & confirmato, christi corpore in pane praesentem esse, non tantum cum Augustinianae doctrinae propugnatoribus, sed & inter ipsos sacrificij & idoli missae patronos. Acrius inter hos tamen post illos oppressos, post annum a christo nato 800. Non acquieverunt enim Damasceni sententiae, modum impervestigabilem esse, sed quia oportebat sacrificium mactantem & offerentem christum deum, de corpore, quod offerat in manu sua, certum esse, alioquin sacrificium fuisset inane futurum, si aut nulla aut incerta esset hostia, ideo modum certum quaeri ac definiri oportere censuerunt. At non satisfaciebat simplex & indefinita mutatio Damasceni regno illi tenebrarum superstitionis abusuum & idolatriae, quod moliebatur Diabolus, cum symbola externa appa. rent Conservare naturas & accidentia, & manere (ut Theodoretus inquit) ὁρατὰ, ψευστὰ, ἁπτὰ. Non ergo ad decipiendos imperitos et hoc conve. niunt satis erat: sed de alio argutiore & minus obvio cuneus cogitandum erat. Id vero unde peterent: cum a scriptura penitus destituerentur? Constat .n. hoc indubitato, quod nullum scripturae dictum commento de essentia in

pane

pane suffragetur, ac ne ipsa quidem verba institutionis, sicut ostendetur, nisi sola corporis mentione, propter quam excogitata ab ipsis, & decreto sancita est haec falsa hypothesis, verba haec sensu oportere accipi quo sonant. Huic uni insistit commenti fundamentum totum, quod ipsum tamen protinus suis, interq. se multum discrepantibus interpretationibus convellunt ac destruunt. Quantum angunturn. & ringuntur? Quot modis depravant verba, divellendo & lacerando contextum & violenter in varios sensus detorquendo, ut inde exsculpant, quam fingunt & tuentur praesentiam? Quot modis inter se dissident? Cumq. minime, quam se ciircita putant praesentiam ex verbis probarint, quod primum esse debebat, multo magis tamen in definiendo praesentiae modo laborant, determinatiq insano conatu modum in eo quod non est. Certum est enim si recte examinentur & sincere perspiciantur verba institutionis (ut de Pauli testimonio non dicam) nec verabili corporis usum in significato proprio de pane suo corpus in sua substantia, nec praesentiam illius corporis talem ullam physicam aut hyperphysicam miraculosam qualem somniant exsculpi inde posse. Ideo Scholastici fatentur si corpus Christi in mortem traditum de sancto pane dicatur, nec proprietatem in verbis, nec transsubstantiationem, nec ullam realem praesentiam esse, aut defendi posse. Servata .n. proprietate verborum in hac propositione: Hoc est corpus meum, id est hic panis est corpus meum: lege praedicationis veritate & regularis, subiectum & praedicatum erunt eiusdem naturae, & quicquid praedicato competit ac tribuitur, idem competet & recte tribuetur

tribuitur subiecto. Ut disparatam enim speciem corporis de pane concomitantia praedicari posse, cum natura sit contraria, prorsus est impossibile, ut diximus. Necessario ergo sequitur, panem esse ipsum crucifixum corpus substantia. Et repugnant alia quae sequuntur de corpore tradito in mortem, in remissionem peccatorum, et manducando in commemorationem christi. Item quae a Paulo interprete de manducando pane et bibendo poculo, morteque interhac Domini annunciandam donec venerit traduntur. Hoc cum persuasum eis certo fuerit, inveterato tamen errori multitudinis, decreto Romanae curiae confirmato innixi, omissa quaestione, An sit talis praesentia, in modo praesentiae cudendo laborarunt. Hinc repudiata Damasceni et Theophylacti conversione simplici, alii transubstantiatione alii consubstantiatione definierunt. Sed rursus in tempore discrepant inter se, Quando sit facta, et fiat mutatio? et quorum verborum enunciatione consecrationis, an distributionis, et exhibitionis? De interpretatione verborum prius: in quibus cum evidentia verborum, illorumque et actionis in institutione ordo nullam interpretationem verborum, nullam etiam in pane praesentiam talem corporis admittat qualem commenti sunt Pontificii: Innocentius Papa ut scopulum qui ex perpetuo verborum et actionis contextu obstat declinaret, ad explicandum pronomen Hoc, fingit panem cum porrigeretur, iam fuisse transmutatum, quando gratiis actis fregit, et sub specie panis porrexit demonstratum. Mutationem quidem ait aliis verbis, de quibus non constat, aut absque

verbis

absq. verbis occulta & omnipotente virtute factam credi volunt. Caeteri dissoluendo contextum negant pronomen, Hoc, relatum esse ad praecedentia, & contendunt Senri, nisi esse, atq. ita intelligi volunt, vel ut Guitmundus interpretatus est, Hoc scilicet corpus, non panis amplius, aut hoc usq. panis, ex hoc iam est corpus meum, aut hoc, quod de vobis est corpus meum. Alij, ut Richardus Mediavillanus, per hoc intelligunt aliquid sub hac specie praesens, vel de propinquo futurum est corpus meum. Alij per pronomen Hoc accidentia panis designari volunt, ac si dixerit, Sub illis accidentibus latet corpus meum. Alij, ut Occam, verbum seu copulam Est pro Erit accipiendum esse contendunt. Alij panem quidem per pronomen Hoc demonstrari contendunt, sed verbum Est energetice seu effective pro substantialiter fit seu convertitur accipi volunt. At fatentur tamen substantiationem retineri non posse nisi verbis tribuatur significatio vis Ergo Juriam, quod quid aliud est quam magica. Joannes Scotus cognomento Duns & Petrus de Alliaco Cardinalis Cameracensis per pronomen Hoc, dum proferuntur verba, nihil peritus, sed demum postquam tota oratio complete fuerit enunciata, corpus ipsum volunt demonstrari. Scotus vero, Occam, & alij plerique non dubitant affirmare: nulla necessitate, nulla urgente scriptura, nulla cogente autoritate patrum, solius Romanae Ecclesiae decreto Transsubstantiationem introductam esse. Scotus etiam, Marsilius, Richardus & alij amplius addunt, Verba planius, rectius, & simplicius declarari posse, nisi obstaret commentum transsubstantiationis approbatae a Curia Romana. Ex his

Ex his quomodo constet & cohaereat sibi ipsi veritas hypotheseos, id est intellec-
tus verborum, sicut sonant, quod fundamentum est alterius mendacii prodigiosi,
contradictionisque inde natae, intelligi a quovis liquido potest. De monstrosa mu-
tatione ipsi fatentur Scholastici, fidem eam Christianam ludibrio & contemptui ex-
poni. Qualem vero illi commenti sunt? Quod ex scriptura nihil suppe-
teret: decurrerunt ad rerum naturam, & quasi mysticus ordo praesentiae di-
vinae per ministerium & Sacramenta sit idem cum ordine physico praesentiae
divinae in Creaturis omnibus aliis: in sola Coena sacra mutationem fieri prae-
ter & contra ordinem naturae, nec sensui patentem, nec capacem intellectui:
quam miraculi commendatione, titulo vero & authoritate Ecclesiae vendita-
runt & obtruserunt rudibus pariter & eruditis. Finxerunt monstrositate
mendacii admirabili, pronunciatione verborum a Sacerdote, quem oporteat conse-
cratum & unctum ritibus Curiae Romanae, effici hoc quod verba sonant. Cui
cum refragarentur sensibus subiecta accidentia, ut mendacium vestitum fuco
specioso praevalerent populo, finxerunt, evanescente substantia panis, super-
stitibus tamen accidentibus, sed sine subiecto, suoque nixu ac fultu substan-
tialibus, seque continuantibus contra regulam Damasceni: ἀδύνατόν ἐστι συ-
στῆναι φύσιν ἐκτὸς τῶν φυσικῶν ἰδιωμάτων: id est impossibile est consiste-
re naturam extra naturales proprietates. Hanc contra ergo finxerunt, succedere
in locum eius sub operculo & velamine accidentium substantiam corporis Christi,
exutam suis proprietatibus essentialibus & accidentalibus, id est materiam vesti-

tam forma

tam forma substantiali sine dimensionibus & sine qualitatibus, saluis & integris accidentibus panis, eisque donec sua sponte corrumpantur. Hoc nouum commentum μετουσίας & transsubstantiationem vocarunt, quam non voluerunt esse mutationem vnius substantiae in aliam, per antegressas mutationes physicas, sed substantiae corporis Christi in locum euanescentis substantiae panis successionem. Hoc commentum non tantum scripturae, sed & naturae rerum aduersum cum multis displiceret, fuerunt qui mox ab initio restiterunt acriter, & aliud illo melius pro idolo missae se producturos rati, finxerunt: Substantiam corporis omnis accidentibus spoliatam, substantiae panis sub iisdem accidentibus panis sensui expositis vniri vno in loco, & intra eandem panis τοποθεσίαν, citra tamen dimensionum penetrationem. Hoc commentum μετουσίασαι fonte non potuerunt, nec voluerunt, eo quod verbis institutionis repugnaret, quae oporteat διαρρήδην καὶ κατὰ τὸ ῥητὸν intelligi: fabricatque nouam interpretationem per assutas verbis Christi particulas, In, Sub & Cum: quae & hypothesi primae contraria sit, & prohibeatur seuerissimo Dei mandato, praecipienti, ne quid addatur, ne quid demattur. Deinde, quod imaginaret Christum vnione cum pane hypostatica hoc adsuto in vnitatem personae, & societate regni vtriusque, potentiae & cultuum. Vnde quae praedicentur de Christo Deo & homine, ea oporteat eodem modo praedicari de Christo Deo & homine, & pane. Et quae exhibentur ac praestentur Christo Deo & homini ὑπὸ λατρεία, ea oporteat similiter exhiberi adsuito pani. Vocarunt hoc nouum commentum συνουσίαν & consubstantiationem. Hac dum fecerunt certamina inter ipsos, ad veritatis antiquae

antiquae repetitionem & assertionem prodit, & opposuit sese Ubisq. Berengarius Ecclesiae Andegavensis in Gallia Diaconus, in quem commovit sese Lanfrancus Papiensis Italus, ludibrio diabolico suq presbyteri incitatus, qui inter celebrandam missam, oblatam seu vere, seu Diaboli fascinio, super altari, carnis verae & veri in calice sanguinis speciem cum se sumere horruisset Lanfranco indicaret, hic reperta illa tamquam singularia monumenta in medio altari condidit. Idem ipse muniitus & fultus autoritate pontificis Romani Berengarium ad παλινῳδίαν atrocissimis telorum carceris minis adegit circiter annum Christi 1058, & Synusiastis silentium imposuit. Cuius contra Guit muntus Lanfranci discipulus Episcopus Contuarientes sic scribit. Christum incarnari humanae redemptionis ratio expescebat: at impanari Christum nulla expetebat ratio. Nec prophetae hoc praedixerant nec mundus, exceptis paucis his haereticis, credidit. Item: Hos impanatores ipse Dominus Iesus verbo oris sui interficit, cum accipiens panem, gratiasq. agens & benedicens ait: Hoc est corpus meum. Hinc & Ecclesia in Canone Missae non orat ut in oblatione quam petit fieri adscriptam & acceptabilem lateat seu adveniat corpus, sed ut nobis fiat corpus. Haec Lanfranci victoria, quicquid fuit reliquum, doctrinae, rituum, & religionis verae & antiquae in Sacra Caena mutavit & abolevit. Erant iam invecta aurea & argentea vasa circiter annum Christi 422. Vestimenta vero & ornamenta alia in usum missae theatricae fabrefacta sunt primum sub Carolo Magno, & sub Ludovico pio cumulata. At post stabilitum ex commentitia praesentia

&

et corrupto verborum institutionis contextu, commentoque novorum sacrificii et idoli,
introductus est in vitium missae quae dicebatur Canon, ex voluminibus nonnullis male
accommodatis, et recentibus falsis, velut laciniis consutus non uno tempore, sed di-
verso, quoque paulatim ante creverat autoritas, dignitas et reverentia missae,
per et propter idolum, tanquam capitis, cleri autoritas tanquam fabricatorum et ministrorum
idoli, amplificata est in immensum. Extulit sese et in immensum, potestate
excogitata Deo, pontificum maiestas et tyrannis, novi dogmatis et iuris in
ordinem utrumque, sacrorum et laicorum praetextu, iuxta decreta pontificum. Novum
et doctrinae genus conflatum est, autoribus doctoribus novis, qui se Scho-
lasticos nominaverunt: Et ius civile peculiari conditum, Romani iuris tanquam
Ethnici ἐπανορθωτικόν, architectis Canonistis, quod Canonici iuris ap-
pellatione a civili distinctum est, ut docretu, veteris Romanorum ad he-
bit canonem exsplorari et conteri oportere. Doctrinae genus ex patribus,
quos autoritate aequiparaverunt scriptis prophetis et apostolis, depravatis
tamen, et in sua somnia ac deliria tractatis: Ex his ergo contextum pri-
mo, vel consarcinatum potius doctrinae genus a Lanfranco et successoribus
vix ducentis annis post Albertus Magnus, Thomas Aquinas, Scotus et
alii, in Aristotelicam philosophiam commutaverunt, utramque corruptam penitus
obruerunt quaestionibus manifeste tetris atque impiis, et mendaciis detestan-
dis. Dogmatistae novi alii post annos non multo plures centones, saeculo
Durandi de S. Porciano, autore Herveo de Bolo Britone, et Carmelita,
quod Lutheri aetate sustulit et gessit filius Dei suo spiritu, et luce suae veritatis.

Adhaec idolum istud nouum peperit nouum etiam sibi ministrorum genus, innumera stabula monachorum, qui uberrimo & felicissimo prouentu, patre diabolo & superstitione hypocritica matre, minus vario discrimine initio, tandem infinita varietate monstrosi habitus, & vitae ethnica simulatione fucata fascinarunt ac dementarunt, per q. leges & obseruationes superstitiosas traditionum humanarum, cum horribili conscientiarum carnificina exagitarunt, & excruciarunt orbem christianum. Etsi autem semper extiterunt aliqui, qui contradixerunt, alij magis alij minus aperte & fortiter: & adhuc sentiunt ea quae decretis pontificum ex Augustino & alijs patribus inserta sunt, ac glossae ipsorum interpretum & commentatorum: praeualuit tamen ratio sacrificij & idoli ex inueteratae superstitionis fascino grata animis sup opus operatum, autoritatique, dignitati, potentiae & opibus totius ordinis sacri accommodata, ac pontificum & monachorum tyrannis ac rabies, ne euinci ac superari veritas posset. Dum vigeret enim regnum idoli panis falsum miraculo transsubstantiationis, sub umbraculo harum persuasionum, quod missa sit sacrificium propitiatorium: quod panis sit substantia corporis christi: quod ad panem fieri debeat adoratio & inuocatio christi: quod debeat offerri pro viuis & mortuis, pro peccatis, poenis praesentibus & aeternis, satisfactionibus & alijs necessitatibus: quod sacerdos pronunciatione verborum mutet substantiam panis in corpus Christi: quod opus sacerdotis meritum sit & precium remissionis peccatorum: quod haec ceremonia prosit etiam non utentibus, ex opere

operato

operato, sine fide, absentibus & mortuis: Nemo contra multis seculis à Lanfranco
usque ad Petrum de Aliaco Cardinalem Cameracensem aperte & palam sine discrimine
summo hiscere aut mutire fuit ausus. Imo tam exosum & detestabile evasit inde
Berengarij nomen, ut non modo palam professi dogma mox fulmine anathematis
ferirentur: suspecti de eo tanquam hallucinatae haberentur; sed quos cupiditas eis erat,
& studium alterna labe infamatos ad necem usque persequi, ut Sacramentarij, è
schola Berengarij egressi, & manifesti Necromantici proclamarentur, ut ostendunt
exempla Henrici Quarti Imperatoris, & Gregorij Septimi Pontificis Rom. qui dictus
fuit Hildebrandus ante pontificatum. Causa tantae rabiei fuit, quod noscent
hoc idoli velut adamantino vinculo solo contineri, ac stare totam hierarchiae ac ty-
rannidis Romanae maiestatem. Nec seria causa uel unus totius commenti de
praesentia in pane ullus est aut fuit unquam alius. A Lanfranco itaque usque
ad Petrum de Aliaco fulcivit idolum panis Transsubstantiatio. Aliacus circa
Basiliensis concilij tempora post Hussium crematum, illo senescente ac labascente,
restituere conatus est ante condemnatum τῆς συνουσίας praesidium. Hunc
sequuti sunt Joannes Gerson, Gabriel Biel scholasticorum rhapsodus & alij, in-
ter quos est D. Doctor Martinus Lutherus, qui hic in nullo discrimine po-
nit, alterutro utro modo pani corpus includatur, seu manente seu evanescente
substantia panis, sicut & nullo discrimine pro συνουσίᾳ συσσωμάτωσιν
usurpat, corporis cum pane veri, naturalis substantialis, integri, non appa-
rentis tamen, & sensui nulli subiecti, definitivo praesentiae modo qui spi-
ritibus creatis tantum proprius est. Fundamenta, quibus superstruit
sua,

sua, constituit quatuor. Veritatem personæ individuam, Veritatem verborum insti-
tutionis, Sessionem ad dexteram quâ est utrumque, Plures existendi modos, quibus
alicubi Christus esse possit. Capite causæ suæ controversiæ, id est, præ-
sentia in pane consentit Pontificijs: De modo, ne secum quidem consentit, alias
frequentius cum Aliaco in consubstantiationem inclinat. Capi autem &
manducationi corporis ore cum illis contendit, In, Cum, & Sub pane, non spiri-
tuali tantum sed & physica manu, à pijs pariter & impijs. Hi vero omnes
etsi interpretatione suâ vim se attulisse verbis Christi inficiari non possint, id
tamen caverunt quantum fieri potuit, ne palam & manifeste impingerent
in articulos fidei de Christo vero Deo & homine. Cum pane luserunt, ut
conservaretur Christus integer & inconfusus naturæ utraque in uno hyposta-
mone. At Lutherum sequuti, et titulo ac nomine falso professi degeneres
eius discipuli, pane relicto, retenta tamen cum longe monstrosiore depravatio-
ne verborum, pontificia hypothesi de præsentia in pane, & particulis; In, Cum,
Sub; Vim omnem in Christi personam convertunt & in articulos de hac fidei,
vere θεομαχοῦντες. Petitis enim fundamentis & præsidijs ex An-
tichristi castris ubique, tam solventium Christum, quam in carne negantium, si-
cut à Ioanne describuntur, & ab Orco resuscitatis veteribus hæresibus blas-
phemis atque olim condemnatis, gravissima Ecclesiæ & Synodorum oecumenica-
rum censura, fumos vendunt. Christum enim corpore quod pani se præsens
cum Pontificijs & Luthero asserere contendunt & clamant, indutum revera

negant

negant, proq. illo in pane, ludificantes Deum & homines, nec spectrum, nec umbram corporis, imo nec umbram spectri offerunt. Horum ἀρχηγὸς, auctorq. & Dux τῆς πανταχουσίας seu ubiquitatis Brentius, & illius discipulus, ubiquitatis Apostolus Jacobus Andreae humanam naturam in Christo ✠ exaequatam divinae, & effundunt in immensum, communicatione seu effusione reali omnium proprietatum essentialium ✠ naturae divinae in humanam assumptam, inde usq. ab ✠ ortu in utero Virginis Mariae. In hac illi constituunt totam rationem unionis hypostaticae, ut fingant, per proprietatum essentialium omnium effusionem λόγον omni plenitudine suae Deitatis habitare in natura assumpta σωματικῶς seu essentialiter, hoc ab aliis sanctis discrimine quod in Christo ✠ erat esse potentius quam in aliis sanctis. Ex hac proprietatum essentialium effusione humanam naturam Christi hoc adeptam fingunt, ut sit facta omnipotens, παντεπίσκοπος, immensa, infinita, ἀπερίγραπτος, ut sit ubiq. in omni loco, in omnibus creaturis, in elementis, & corporibus inde compositis, in pane sacro etiam ante consecrationem, eodem modo in omnibus. sed in solo usu sacrae coenae dispensatione. De verborum interpretatione κατὰ συνεκδοχὴν realem nova prorsus & inaudita, quam illa in sensum suum trahunt, fundamentoq. praetendunt quod statuunt, accomodant, dicam postea. Kemnicius, & hunc consecuti rebus nostris dissoni Kirchnerus, Selneccerus & alii abhorrentes nomen & modum effusionis Suevicae, sublato ✠ mundano, ubiquitate minus obvio, sed non secus magis fingunt ✠ eo nomine seu dispensationes, unionis hypostaticae proprietates divinae naturae

essentiales communicari humanae hyperphysice, citra separationem a suo sub-
iecto, & citra adhaesum in alieno, id est, ita ne separentur a divina, vel, ut
ipsi loquuntur, ne egrediantur divinam essentiam; Et humanae ne adhaereant sub-
iectivae, formaliter, habitualiter, essentialiter, substantialiter: Realiter tamen, sic,
ut vinculo unionis hypostaticae, & communicatione reali essentialium proprie-
tatum humana natura sit efficax, mox ab exortu in utero Virginis, omnipotens
omniscia, omnipraesens, quod adsit ubique rebus omnibus non minus quam divina,
sed hyperphysice; Et quod communicatas illas proprietates, cum in terris ver-
saretur, occultavit; Exercuerit autem plene totas, ut organum συνεργὸν
omnium actionum & effectionum divinae naturae propriarum, post exaltationem,
mutata etiam glorificatione in essentialibus proprietatibus aliis, & sensibus sub-
lata tota, visu, gustu, tactu etc. Quod ergo arbitrio liberrimo, ut Protheus
quispiam aut Vertumnus, nunc specie illa qua conspectus est in terris, exhi-
beat sese Angelis & beatis, quando vult, & quibus vult in locis τοπικῶς: Alte-
ra vero invisibili, eadem cum deitate τοῦ λόγου proprietate, impleat omnia,
& adsit omnibus, aliter tamen systemati toti rerum & creaturis singulis: aliter
baptismo, in quo abluti fingunt infantes sanguine Christi, contactu, actu, ef-
fectuque praesenti, sed virtute divina: aliter coenae sacrae in qua hyperphy-
sici corporis, omniumque proprietatum essentialium & naturalium expertis, veri
tamen, physici & substantialis, hyperphysico contactu, mansu, haustu, vero
tamen & physico oris esu & pastu, sed citra sensum ullum fingunt, pasci

ac

ac potari sumentes actu & effectu hyperphysico credentes ad vitam & salutem: impios
ad interitum & mortem. Hesshusius explosa ubiquitate universali sonorum resistit
in argumentis veritatis verborum & omnipotentiae testatoris cum ubiquitate restricta,
ad quam inclinat & Kemnitius, permittens ut in altera abundet quisque suo sensu.
Hanc fatebuntur omnes pij, qui historiam Ecclesiae & doctorum in ea testimonia de
mysteriis Coenae considerarunt, ac verissimam narrationem de occasionibus, causis,
exordijs & progressibus quaestionum ac certaminum quibus quaesita & stabilita
sunt fundamenta & nervi sacrificij & idoli missae multis seculis. Nec ea excitata
recens, sed ex veteribus resuscitata ac renovata sunt. Nec praeter hominem, cui
quid posit praesentia illa corporis in pane aut cum pane in ipso, nullo iota scrip-
turae demonstrari potest: sed propter panem & propter idoli rationem in pane, ac
foecundum & fructuosum cultus, auctus, opibus, & potentiae Pontificum & Chri-
stianissimum missae, quod unum & solum hierarchiae pontificiae inclytae anima
adhuc est & ἐντελέχεια. Ante Gregorium Magnum nunquam de his quaesi-
tum quicquam reperitur, ut supra monui. Etsi enim multae leguntur veterum
Sacramentales locutiones, quae ad exemplum Christi videntur symbolis hoc tribuere,
quod ipse tribuit appellationibus sui corporis & sanguinis: tamen non aliter
illis quam verbis Christi indicantur resipsa in symbolorum usu legitimo, commu-
nicatione, & applicatione interna, spirituali; secundum institutionem atque ordinem,
qui in toto ministerio & singulis partibus unius modi ac perpetuus est. Prop-
ter ordinem hunc, ac propter sacramentalem coniunctionem, qui spiritualis est,
quicquid in symbola tribuitur, communiter confertur in corpus & sanguinem

Christi

Christi, ut Pauli sententia: Qui comedit de pane hoc, & biberit de hoc calice indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. Item, Qui manducat de hoc pane & bibit ex hoc poculo indigne, iudicium sibiipsi manducat, non diiudicans corpus Domini. Sic multorum patrum dictis similibus. Indigne manducat panem & bibit de poculo, qui non discernit hunc mysticum & sacrum panem a physico & profano, & iudicium sibi manducat, & fit reus corporis & sanguinis Domini, quia non credit ex institutione in ordinato usu, Symbola ista necessaria esse & participationem corporis & sanguinis Christi, eo ordine & modo qui in verbo traditur, eoque & Symbola contumelia afficit, & ipsum corpus ac sanguinem, participationem horum ordinatam repellens. Diiudicationem .i. seu discretionem in usu facit sola fides. Veterum tamen & sacramentales de pane phrases simplices & quandoque ex occasione aliqua exaggeratas discerni oportet ac procul removeri a recentibus vetustati ignotis quae ex commento pontificio natae, impiae, blasphemae & idolatricae sunt. Quales est, panem esse verum, naturale, essentiale, substantiale corpus Christi: & hoc ipsum ore & manu physico, physice seu naturaliter, ut Pontificii & cum his Lutherani: hyperphysice ut Hemnitiani: spiritualiter ut Ubiquitarii alii contra utrumque corporeum scilicet spiritualiter, ore tamen etiam physico sumi statuerunt.

Caput Quintum

Historiam postquam recensui, examinato nunc & collatione inter se fundamenta sententiarum tot modis dissidentium. Caput controversiae continetur his quaestionibus. Prima: Utrum sacramentalis praesentia Christi in sacra Cena sit in pane & homine praesentia nova, extraordinaria, irregu-

laris

laris, miraculosa, diversa non tantum ab illa praesentia perpetua in ministerio Levitico, sed alia etiam penitus a mystica & pactionali, quae uno scripturae consensu una eademque statuitur & traditur in ministerio verbi & sacramentorum utriusque testamenti, ac nihilominus in sola Coena nova & diversa? Secundo: Utrum miraculosa illa praesentia recte statuatur esse praesentia pro pane, sub accidentibus panis, aut in pane, cum vel sub pane, corporis Christi; veri, vivi, naturalis, substantialis, miraculoso, novo, & reliquis ministerii partibus inusitato modo? Et Utrum iuxta Damascenum modus sit ἀνεξερεύνητος: secundum Durandum nesciatur sed credatur: Modum nescimus, praesentiam credimus? An vero sit praesentia spiritualis, corporis & sanguinis in spiritu corporis Christi, qualem Christus & cum ipso reliqua scriptura docet, ut supra est recitatum. Tertio: Utrum Christus praesens corpore naturali, seu carne in pane, hoc ipso corpore, eodem, quo panis, ore manducetur physice & corporaliter: An vero hyperphysice aut spiritualiter a credentibus & impiis. De prima quaestione respondeo; Quod non sit praesentia nova extraordinaria, irregularis, miraculosa, Sed praesentia & efficacia Dei in ministerio toto, & singulis eius partibus, Ut in verbo sic in sacramentis, Ut in uno sacramentorum sic in altero, est ordinata, regularis, perpetua, Una eademque, talis qualis describitur, ministerium in verbo externo, physico, legitimo tamen & ordinato mediorum, interno in mente spirituali, virtute efficaciaque divina Spiritus, effectu spirituali; in donis spiritualibus per fidem. Nec fuit alia in verbo & Sacramentis hierarchiae Leviticae, etsi ritus externi fuerunt alii, & accesserunt

quandoque

quandoq. Externa testimonia præsentiæ Dei in illo populo, in patefactionibus sin-
gularibus, quales fuerunt deductio & protectio populi in columna nubis & ignis,
inflammationes victimarum, impletio templi per nebulam cum initiaretur ac
dedicaretur Deo, & similes apparitiones factæ alijs sanctis. Ritibus leviticis
abolitis, qui fuerunt typi futurorum, Christus alios instituit, sigilla completo-
rum. Patefactiones illas singulares finivit adventu suo in carnem, quo se
omnibus semel exhibuit. Visibili vero missione Spiritus sancti, perpetuam
eius præsentiam per verbum & sacramenta in cordibus credentium Ecclesiæ com-
mendavit atq obsignavit, secundum pacti seu fœderis novi leges, & promissa à
prophetis edita, ab ipso repetita & explicita. Nec aliter se Deus communicat
per ministerium novi testamenti, nec alia æterna bona sed eadem q futuria
venis promissionis, fide tamen redemtionis peractæ nos nobis, ut illi spe fu-
turæ, per & propter Messiam unum & eundem sibi applicabant. Multo minus
alia & diversa est novi testamenti præsentia in verbo, alia in Baptismo,
alia in Cœna sacra. Cum unum corpus, unus spiritus, unus Dominus, una fides,
unum baptisma, unus Deus & pater omnium, unus panis etiam & unum cor-
pus multi sumus oes qui de uno pane participamus. Unicuiq autem nostrum
data est gratia, secundum mensuram donationis Christi: et omnia operatur
unus & idem sps dividens singulis sicut vult. Quid his verbis evidentius
queenti sero, & sinceris oculis spectanti veritatem? Sed de his supra satis.
Cum sint igr ministerij divini, ordinata semper sunt & fuerunt, id est,

certo & expresso verbo instituta, interq. sese congrua ac perpetua. Sed ordo mi-
nisterij longe alius est, & fuit semper, & ad alium usum & finem institutus,
quam ordo rerum in natura: nimirum, ut generis humani post lapsum destituti
penitus a tota rerum vita & in aeternum interitum, sed arcano mirandoq
decreto divinitatis, unius filij intercessione conservati, & morte eius redempti
tandemq. redempti instauratio, una virtute Spiritus Sancti eidem applicare.
tum ad primitias in hac vita amissae integritatis, in nova Deoq. placente
vita spirituali. Et sicut ordo est alius, sic & praesentia atq. efficacia alia
quam in creaturis. Quae commisceri inter se & confundi nunquam debent. Quae
autem ordinata sunt, miraculosa non sunt. Etsi enim omnia miraculosa
sunt, & plena miraculosi stuporis, quae fiunt a Deo, atq. imperscrutabilia:
Non minus n. miraculum est creatio, conservatio & administratio rerum &
operum naturae quam redemptio, reparatio, & instauratio generis humani quod
perierat ad aeternam vitam, & consuetudinem cum Deo: tamen sicut ordo
naturae conditus ad usum vitae caducae, praesentis regularis est ac perpetuus:
sic ordo ministerij ad aeternam vitam institutus, sed hic inchoandam, re-
gularis ac perpetuus est pariter, non novus ac miraculosus. Miracula
enim illa sunt & vocantur, quae in ordinatis utrobiq, id est in ordine naturae &
ministerij nova sunt, singularia, rara, extraordinaria, id est ab instituto
to ordine variantia, actus unius certi & non perpetui ad hunc usum
& finem edita ut ostendant Deum esse agens liberrimum & quando vult

de ordine

discedere ab ordine singularibus exemplis, propter alias causas, quib. tamen ordinata ac regularia non tollit. Tales erant immediatae vocationes prophetarum, talis Pauli. Per prophetas emendat abusus & corruptiones ordinatorum in doctrina & ritibus. Paulum ne quis imitetur, imaginatione aliqua falsa, aut Diaboli ludibriis simile quid sibi persuadens, potius remittit Christus ad ministerium Ananiae & baptismum, cum mandatis etiam Ananiae talis. Haec de genere potest menui nunc addo etiam de specie, id est de praesentia in sacra Coena: Quid nec in Baptismo, nec in sacramento Coenae praesentia sit alia quam in ministerio Verbi, scilicet quae mystica, potionalis, ordinata, perpetua, vnius modi, Talis omnino qualem supra descripsi. qua Christus vna persona verus Deus & homo adest, vt λόγος Deus sua Deitate: vt homo, non corpore ipso praesente, non contactu coalituq. cum corporibus nostris materiali, physico, carnaliter, non commixtione physico, sed Spiritu suo, quem Paulus vocat Spiritum Christi, & virtute atq. efficacia spiritus illius qui in carne Christi vt in fonte; in fidelibus vt in riuulis habitat, communicans se nobis in hoc eodem Spiritu carne sua, vt pastu viuifico, nosq. vilissimos conferens & vniens sibi, & efficiens nos hoc modo vt templa Dei scilicet totius Trinitatis, vt templa Spiritus Sancti habitantis in nobis, sic & nostra ac viua membra corporis sui resuscitati ac mystici. Fiunt .n. credentes simul & templa & membra Christi: templa inhabitantes: insertione vera in ipsum vt in vitem & arborem viuam, viui etiam palmites ac surculi resuscitati corporis, os ex ossibus,

caro

caro de carne eius Ioh. 6 & 15. Ephes. 6. Et ut membra simul insertione in corpus mysticum corporis unum fiunt inter se mutuo singuli, alter alterius membra in Christo qui caput est. Rom 12. 1 Cor. 10 & 12. Ephes 1. 4. 5. & Colos 1. Sicut ex Nativitate ac natiuitate ex utero Mariae Virginis in assumpta carne factus est nobis ὁμοούσιος, sine peccato: sic regeneratione spirituali conformat nos vicissim suae massae, vivificans ac sanctificans nos illo spiritu, quo suam carnem. De praesentia & efficacia spiritus clara sunt testimonia in Prophetis sub promisso & pacto novi foederis. Esa: 48. 51. 55. 59. Ierem. 4. 31. Ezech. 34. 37. Ioel. 2. Zach. 12. In novo testamento plura & illustriora de Spiritu sancto, & de tota trinitate Ioan: 6. 14. 15. 16. 17. Rom. 1. 10. 12. 15. Item 1 Corinth 2. 3. 6. 12. & 2 Corinth. 3. 4. 6. Gal. 3. Ephes. 1. 3. 4. 5. Item 1 Thes: 2. & 2 Thess. 1. Heb. 1. 4. Item 1 Pet. 1. De Baptismo sunt illustria testimonia Matth. ultimo, Ioh 3. Rom. 6. 13. Item 1 Cor. 12. Coloss. 2 Tit. 3. De coena sacra similiter illustria sunt testimonia Ioh. 6. & 1 Cor. 10. 11 & 12. Et praeter haec omnia testimonia, quae ostendunt ac testantur vnum Contentum, spiritualiter, & in spiritu totam Divinitatem, & personas singulas in sanctis habitare, Et vicissim sanctos ut templa & habitacula totius Divinitatis coniungi & uniri carni Christi, coniunctione spirituali per fidem, in spiritu Christi, qui ideo Spiritus Christi vocatur, tum quia est ὁμοούσιος ut Patri sic filio, procedens ab utroque, tum quia habitans in assumpta natura Christi, tamquam ipsius carne propria, & in ea efficax ὁ κατὰ μέτρον, effunditur tanquam carnis Christi spiritus ex dono gratiae, secundum prophetarum & novi testamenti dicta, in sanctos, ut & in ipsis habitet, sitque efficax in eis, & conformet

formet eos massæ christi, sed κατὰ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ id est, secundum mensuram donationis Christi, ut Rom. 8. & 1 Cor. 6 & 2 Cor. 3. Gal. 4. Cum Christum præsentiam aliam, id est, illam ipsam Capernaiticam, quam Ioan. 6. arguit ac damnat, in vitæ Cana instituisse fingunt, & Christum & Spiritum sanctum, & Paulum inexplicabili antilogia sibi ipsis & consentientibus testimonijs de ordine, usu, fructu, effectuq. ministerij contrarios, hocq. propter mendaces faciunt. Una est igitur eademq. præsentia in toto ministerio, & in partibus singulis, eaq. ordinata, regularis, perpetua, uniusmodi, sed spiritualis. Nec est alia in Cœna nova & miraculosa. Estq. præsentia non in pane, sed in homine. Non enim propter panem adest Christus, sed propter hominem, cuius Sacramentum conditum & commendatum est, inq. eo spiritu suo sancto efficax est, secundum pactum & promissum, si in usu panis & vini servet leges & ordinem institutionis. Tantum de prima quæstione.

Caput sextum.

Ad secundæ quæstionis primam partem, Utrum illa miraculosa præsentia sit præsentia in pane veræ carnis, seu veri corporis Christi, & sanguinis in vino veri, vivi, naturalis & substantialis: seu Utrum panis sit ipsum verum, vivum, naturale & substantiale corpus Christi; novo & inusitato sacramentis reliquis miraculo? Ad hanc ergo respondeo categorice & ἀναμφισβόλως: Quod non sit, Et quod hoc affirmare sit impium, hereticum, blasphemum & idolatricum. Primo: quod testimonia scripturæ nulla habet, & ignotum est prorsus primæ atq. orthodoxæ anti-

quitati

quitati, cepitq., quemadmodum ostensum est, origine sumta ex eorundem superstitione & abusibus in ritum sacræ Cœnæ invectis, in finem & usum non alium, nisi ut sacrificium missæ & abusus sacri panis tetros & multiplices stabiliret. Secundo: quia commentum hoc sua semetipsum interpretatione & multiplici inexplicabilium contradictionum implicatione evertit. Tertio: quia multis modis pugnat cum scriptura, cum ordine in ministerio verbi & sacramentorum expresso, verbo instituto, & confirmato ad hoc, ut per illud condatur Ecclesia filio Dei, in virtute spiritus: cum ipsa etiam rerum natura. Quarto: quia abolet articulum symboli christiani de Christo vero Deo & homine, deque unione hypostatica duarum naturarum in Christo, ipsamque naturam humanam penitus. Quinto: quia, ut sæpe dictum est, nullum habet usum alium, quam quod sancit ac tuetur errorem idoli & sacrificij in missa idolatrica. Et cum nullo testimonio scripturæ demonstrari ac definiri possit, nec quid sit, nec quo, qualisve sit, aut quanti temporis præsentia in pane, quo actu & effectu, quanto tempore in pane aut cum pane sumtum corpus moretur in homine: quando discedat, cum vero repetendum sit: qua hominis consolatione: quo fructu ac profectu ad vitam novam, æternam, spiritualem: Nihil confert aliud quam quod perniciosissimum, sed inveteratum morem de opere operato, ac deterrimos, summeque detestandos abusus alios, & plane magicos in repositione, circumgestatione, adoratione panis, in expiatione pollutorum, in depulsione dæmonum, & periculorum spiritualium ac corporalium, ipsiusque cœnæ abominandos quos non referre modo, sed & meminisse mens horret, profana

rationes: quod illas ergo in excaecata multitudinis animis cum intentu aeterno plurimum alit, auget & confirmat. Haec examinatis ordine omnium fundamentis, ita se habere demonstrabimus. Ac primo: quod ipsum totum commentum de praesentia in pane tale, quale fabulantur isti, nihil sit, & sit mendacium, ostensum satis est, cum declarata est vera praesentia in toto ministerio, quia est potentia in actione supra hominem, & in hoc, non in medijs, sed in usu mediorum ordinato exerit & effundit sese in hominem solum, & in nullam rem aliam, virtute & efficacia liberrima Spiritus sancti. In hominem vero nonliquam crassum, aut habentem se pure passive, ut brutum & truncum. In talem n. nihilo plus agit quam in verè lapidem, aut truncum, aut in quodvis aliud brutum: Sed in hominem organis rationis & voluntatis liberae, virtute viva moventis Spiritus sancti agentem, eo discrimine quod pingit parabola de semine ac seminante secundum agrorum discrimina, in quos semen cecidit, serio conatu tamen stabilique ac perseverante usque ad finem, cuius ager bonus: & agentem ea quae sunt spiritualia novae & aeternae vitae in lucta perpetua cum sua carne, diabolo, & mundo: sicut dictum est. Praesentiae corporis sui carnis Christi singularis ne quidem in homine meminit aliter quam in virtute Spiritus per fidem. In pane vero nunquam prorsus; de pane non nisi praedicatione sacramentali in verbis institutionis coenae, quae qualis sit, de eo praecipuum certamen est, nimirum, utrum identica praedicatione, ut subiectum & praedicatum significent & sint idem reipsa? an vero synecdochica, ut contentum id est corpus inclusum aut alligatum pani praedicetur reali praesentia de continente? an de-

mum

deniq; metonymica, ut res signata de signo praedicetur commutatione appellationum
propter analogiam inter se signi & rei signatae, ac quod symbola sunt exhibiti-
ua rerum signatarum, ordine institutionis propter verbum. Μετωνυμικοὶ igitur
Μετουσιασταὶ, cum urgent ac defendunt verba, ex sua tantum falsa hypothesi,
omni alio adminiculo scripturae destituti penitus, multipliciter discordis interpre-
tationis inter se dissidio, quod commemoratum supra est, quid aliud efficiunt
quam quod docent & conuincunt quemuis sana mente praeditum hypothesin falsam
esse, quam statuunt, siquidem nulla constructione verborum regulari: nulla di-
laceratione contextus irregulari & violenta: nullo sensu ex verbis intellectus, ut
sonant, extorqueri possunt, panem esse corpus ipsum. Interpretationem enim,
de qua contendunt, nullam reperiunt. Cumq; aliis negant τὸ ῥητὸν in
[illegible] contrarium esse, id sibi tamen fas & concessum permittunt. In hoc
ergo primo principio fundamentoq;, quod solum unica basis commenti, cum
deficiant, quomodo constabunt reliqua inde deducta? Valde angustum
hac in parte Scholastici. Cum enim, ut dictum est, proprietatem verbis
constare non posse videant, si pronomen, Hoc, relativum sit ad panem facta,
nihilo plus tamen praesidii reperiunt, si faciant demonstrativum, itaq; fatentur
per pronomen, hoc, inquirunt demonstratur res aut ad sensum, aut ad in-
tellectum. Si vero ad intellectum, quid aliud quam Christi corpus demonstra-
re potest? Inde vero haec propositio: Hoc est corpus meum: intellectu
eadem erit cum illa, Hoc corpus meum est corpus meum. Si ad sensum,
quid aliud demonstrabit quam panem? Unde sequitur quod substantia panis

sit corpus christi. Neutrum autem admitti posse dicunt, illud propter ina-
nem ταυτολογίαν, hoc non magis quam si referatur ad panem, quia impossibi-
le sit, panem fractum aut esse aut esse posse, simpliciter & proprie loquendo,
corpus christi, nisi mutatione. Ergo quamquam in verborum interpretatione haererent
ac discordarent, tamen quia praesentiam carnis in pane, ut necessariam eo-
rum idolo, requirebant, prius quam probarent quod sit aliquid, qualis sit &
quomodo fiat definierunt, ausi Christo etiam in prima institutione, tanquam
conspiratori, affingere illa mendacia & portenta quae ex sese cuderunt, imo
mendacii sui Christum autorem faciunt & testem. Quid aliud ex Christo
fecissent? Sed unde sumunt illam suam panis in corpus christi muta-
tionem, & qualem statuunt? Quod ex scriptura sumant, quomodo docebunt?
Omni mutationi panis irrefragabiliter reclamat Paulus, qui panem perpetuo
vocat & calicem id quod consecratur, quod distribuitur, quod capitur ore,
quod admittitur a dignis & indignis, cuius usu profano indigni fiunt rei
corporis & sanguinis Domini, in cuius sumptione praecipit fieri commemorationem
mortis Domini, donec veniat. Denique docet quod unus panis & unum
corpus multi sunt, qui unius panis participes fiunt. Non mutationem tan-
tum a pane excludunt haec Pauli contra sibi ubique testimonia, sed elidunt
& obruunt etiam uno eodemque ictu pariter nugas inanissimas & vanissi-
mas alter continuo ex dilaceratione & depravatione textus non tantum de
significatu & vi particulae Hoc, sed de mutationis tempore modoque ex(c)p-

sentia, Utrum in ipsa consecratione, dum fit, aut postquam peracta est? An vero in frac-
tione, distributione, & perceptione? Item: Utrum vi energetica verborum institutionis,
vel occulta aliqua alia fiat conversio? quae & ipsa sensus ac mutationem commen-
titiam evertunt. Hoc enim concesso, quod alia vi fiat quam verborum, quae erit illa
nisi magica, quae mandatum non habet? Cuius vero erit usus pronunciationis ver-
borum, si non per illa efficitur aut perficitur quod efficere statuunt? Adhaec Deus
operatione aut efficiet aliquid operum necessariorum ad salutem in Ecclesia, sine fide,
quae solo & per quod, sed in mandato suo, non in abusu magico & incantatorio traditum
Deus efficax esse, spirituali virtute & operatione, & agere ac perficere quae verbo pate-
facta & permissa, & sacramentis ut per verbum visibile sancita sunt, in homine tamen
tantum, & non in re bruta. Alterum si concedatur vi energetica verborum id
perfici, quae rursus erit illa alia quam magica, incantationi similis? Cum non
valeant haec verba sono, aut sonitu, nec in hunc finem aut usum tradita sunt, sed
ordinant administrationem ritus, ac de mysteriorum legitimo usu praecipiunt. Quare
abusus magicus excogitatus est ad persuadendum populo mutationis figmentum.
Neque enim divinam illam esse, ullo alio testimonio aut ullo exemplo simili
scripturae ostendi potest. Adhaec vanitatem redarguit illa quae non sequitur mu-
tatio, cum nulla fiat. In ipso vero modo conversionis miraculosae per transsub-
stantiationem supra descriptum, tantum est aperti mendacii, tantum monstrosae
absurditatis, ut non solum mens pia & religiosa abhorreat, sed & perpetuus ordo
naturae repugnet, & saniores ex scholasticis reclament. Quid est mendacium
hoc totum, quam contraria inter se ordinis divini in utroque, in natura rerum &
in

in ministerio, & præsentia Dei atq. extraordinariorum in utroq; ? An per præ..
stitia naturæ novis spiritualibus viribus instructa, aut conversa substantiis in
spirituales sub physicorum specie, voluit Deus renovare & reparare genus huma..
num actu physico & bruto ? Quid vero in eadem simile est miraculis, quæ
singularibus actibus extra ordinem naturæ Christus edidit in suo corpore, manifesto
effectu & omnibus conspicuo ad ostendendum, se & essentia divina vere Deum esse
omnipotentem, & corpore verum hominem in omnibus proprietatibus, & non spectrum
…? Hoc vero miraculum pontificium Christi corpus & panem sic transfor-
mat & commiscet inter se, ut mutilato utroq; dissolutione ordini naturæ im..
possibili, & in miraculis nullis aliis unquam comperta, in pane accidentibus sua
substantia a qua pendent, & cui inhærent: in corpore Christi contra essentia..
libus & propriis accidentibus, quibus, ut corpus, componitur, & existit, substantiam
corporis & accidentia panis, citra coalitum tamen & contactum copulat in unum
compositum, non compositum, id est in quiddam quod reipsa & effectu nihil est.
Quid est enim, aut quæ est substantia ? Quid agit sine proprietatibus,
sine dimensionibus, sine viribus & facultatibus actionum effectricibus? nisi par..
tim accidentia, & formæ vires suas relinquere, materiales solas tollere, novo
iterum portento voluit ? Quid sunt accidentia separata a subiecto? Et
separatio illa qualis est, ac quomodo fit ? Quomodo consistunt accidentia,
si substantiæ corporis non innituntur ? Aut si velut operculum & velamen
tantum obtenduntur ? Si enim ita inhærent, ut velut illita & agglutinata

corporalisq;

ἀσχηματίστῳ massae, substantia externam panis formam induant et adap-
tent, quomodo congruet formae essentiali in toto, et membris singulis forma
panis accidentaria et externa? Quomodo mus rodens accidentia, non massam
ipsam substantiae rodet? Si denique in substantia corporis gestantur et sustentantur,
nec sit in alieno sed in suo subiecto, quomodo in corpore vivo et nullis obnoxio
mutationibus corrumpuntur? Talia et similia alia portenta plurima miraculo-
sissime venditant, non tantum physica mysticis falso confundentes, sed et Christum
praestigiatorem facientes, qui ostendat aliud, aliud in visa specie det, et quidem
cum sui corporis mutilatione magica, cuius veritatem omnibus iis miraculis,
quae in scripto edidit, demonstrare ac confirmare discipulis voluit, sicut Dei-
tatem omnipotentia: Ac si non posset nos pascere carne sua, si vellet, nisi lu-
dens praestigiis magicis. At vero non solum in ordinem ministerii scriptura
et sermo in naturam incurrunt μετουσιάσαι, sed et in ipsos impingunt scopu-
los deliriorum de persona Christi, et de humana natura in persona, inque fidei
articulos de hac non minus quam Ubiquitarii, quod declinasse tamen se putant.
Si enim conversio panis fit in substantiam corporis ἀσχημάτιστον seu infor-
mem, eoque inconspicuam et intangibilem potius, an non duae erunt substanti-
ae diversae, una proprietatum expers in pane: altera in suis proprietatibus ac-
tum obtinens? Quomodo una erit eademque habens et non habens uno eodemque
tempore? Aut si de corpore voluerit intelligere transsubstantiationem, quale
erit illud corpus in pane carens essentialibus et accidentalibus proprietatibus?
in

in quibus verum in caelo regnat? an non spectrum erit, aut quid spectro vanius? ἀόρατον, ἄγευστον, ἀψηλάφητον, ἄπιστον, ἄλλυλον; Quamquam si de sola substantia μετουσίαν intelligunt, & non de toto corpore, discedunt a verbis Christi, qui de corpore non de corporis substantia loquitur, de qua tamen mendacium suum intelligi volunt, quia essentiales & accidentales proprietates ejus adimunt. In quibus novo unquam miraculo fecit Deus contradictoria una in re? quae simpliciter & absolute fieri & esse simul impossibile est, & quae nec apud Deum nec apud homines simul vera esse possunt, qualia in hoc commento sunt plurima. Adhaec corpus, vel corporis substantia quae pani inclusa fingitur, necessario eadem est aut numero cum corpore Christi, aut specie. Si numero eadem est, quomodo non erit ubique, si eodem tempore in hostijs est innumeris? Ad Ubiquistas ergo accedunt quos condemnant, & a quibus propter μετουσίαν repelluntur. Si eadem specie est, erunt innumera corpora, tot scilicet quot sunt hostiae. Nec erit illud corpus quod Christus ait traditum esse in mortem, sed novum aliud virtute verborum creatum. At quia virtute verborum institutionis? Ut probent vero commentum totum magicum esse adjiciunt & hoc, μετουσίαν non fieri virtute verborum, nisi illa pronuncientur a presbytero raso & uncto ritibus Romanae Curiae. Presbyterum dicunt hoc proprium esse, sicut audivimus Monachum Bavaricum Cressenicum impudentissime pro concione Wormatiae Anno 1557 Colloquio potissimum gloriantem, presbyterum multis modis & praerogativis matrem Christi Mariam

Mariam Virginem antecellere, quae Christum semel peperit, quum Sacerdos quo velit momento conficere possit. Virtute ergo concepta ex Romana vertione & pronunciatione verborum a raso conficitur, id est, creatur corpus novum in pane de nihilo, substantia panis extincta sub eius accidentibus. Id si magicum non est, quid similius illi sit, non reperio. Haec summa est illius praeclari mendacij, quod tot seculis orbem Christianum excaecatum dementavit: in quo cum tantum sit absurditatum, tantum manifestorum mendaciorum, non verentur id tamen excusare Jesuitae ac defendere in gratiam Pontificum, & Regum ac principum animos inflammare ad idem supplicijs, exilijs, armis & vastationibus stabiliendum, non volentes agnoscere quanta contumelia & quam multiplici afficiant filium Dei, cum ipsa depravatione doctrinae ac defensione idoli & abusuum, tum quod mutationem illam suam ab ipso profectam, id est, a prima institutione ortam fingunt, ut quemadmodum ipse vi omnipotenti effecerit eam per institutionis verba recitata, sic perficiat deinceps per Sacerdotem eadem repetentem. Quanta blasphemia Spiritum Sanctum afficiant adversando tam pertinaciter manifestae veritati; & tot modis. Damascenica μεταποίησις, & Theophylactea μεταστοιχείωσις nullo modo excusari, aut ad sacramentalem mutationem accommodari possunt, quia sit translatio a profano usu ad sacrum, mysticum & Spiritualem gratiae, ordinatione divina quae significatur in Canone Basilij & Chrysostomi, quia hyperphysicam talem in symbolis pane & vino statuunt, quod post mutationem non

symbola

symbola sub corpus & sanguinem manducans, hyperphysice, id est mirabiliter sumat, sicut superius allegata demonstrant & praeter illa plura alia dicta, ut cum inquit: ὥσπερ πάντα, ὅσα ἐποίησεν ὁ θεός, τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνεργείᾳ ἐποίησεν· οὕτω καὶ νῦν ἡ τοῦ πνεύματος ἐνέργεια τὰ ὑπὲρ φύσιν ἐργάζεται, ἃ οὐ δύναται χωρῆσαι εἰ μὴ μόνη ἡ πίστις. id est: sicut omnia, quae fecit Deus, efficacia Spiritus sancti fecit, sic & nunc efficacia Spiritus sancti ista supra naturam facit, quae non potest capere nisi sola fides. Item: πνεῦμα ἅγιον τὰ ποιεῖ ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν: id est: Spiritus sanctus efficit supra sermonem & intellectum. Haec manifeste affirmant, mutationem fieri substantiae panis & vini, ut operum divinorum, generali & communi actione a Spiritu sancto, in corpus & sanguinem talem, quae tamen non fiat ordine naturae, sed hyperphysice & extraordinarie, & quam credi oporteat, quoniam mente & intellectu pervestigari aut comprehendi nequeat. Talis autem a ministerio in Ecclesia alienissima est. Neque scriptura sic loquitur. Neque ordinata ad ministerium externa media mutari docet, ita ut fiant res ipsae hyperphysica mutatione, sintque unum itemque cum rebus, utque physico contactu eadem communicent & applicent, sed uno consensu tribuuntur omnia virtuti Spiritus sancti efficaci in homine in usu legitimo mediorum, quae a verbo & gratia hoc habent, & ex ordinatione divina, virtute Spiritus operantis per usum in actione ipsa, ad quam sunt ordinata. Hic

ordo

Nec ordo ministerij recte hyperphysicus, aut quae in eo fiunt, hyperphysica di-
cuntur, eo quod ab ordine & operibus naturae diversa sunt. Sed hyperphy-
sica tantum vere & proprie sunt quae in creato ordine naturae supra na-
turam & extra statutum ordinem in natura conditum fiunt. Ordo minis-
terij spiritualis, novus & singularis est, propter electos ad novum & alium
finem institutus, & perpetuus atque unius modi est, in quo hyperphysica locum
non habent, nec fieri possunt, nisi ordinem utrumque confundere, ut plurimi
nunc faciunt: somniantes praesentiam & efficaciam in ministerio aut physicam
actu effectuque physico, hyperphysico titulo tamen: aut plane magicam, vel
nisi spiritualem etiam ministerij per commentitium hyperphysicum evertere poti-
tus velimus. Ac multo detestabilius est in una parte aliqua, ut Da-
mascenus in sacra Cena facit, novum aliquid extra ordinem reliquo minis-
terio proprium, novam praesentiam corporis & sanguinis per hyperphysicam muta-
tionem panis & vini comminisci. Nec illa quidem hyperphysica sunt aut
recte vocantur quae Spiritus sanctus per ministerium operatur. Neque enim
ita vocantur, sed spiritualia sunt & vocantur, ut ordini huic propria.
Denique longe alia ratio est eorum quae a scriptoribus Ecclesiae traduntur
ὑπὲρ νοῦν, λόγον, φύσιν, ἄνθρωπον facta esse in unione hypostatica
duarum in Christo naturarum, contra totius naturae ordinem. Recte autem
negat Damascenus, corpus Christi descendere de coelo, in quo si illum iuxta
scriptorum ubique sensum, & cum antiquitate de natura veri corporis Christi
Corpori

contendentem fuissent secuti παντακουσιαστὰς, numquam ubiquitatem in-
troduxissent. Sicut vicissim ille nullam in pane & vino hyperphysicam
μεταποίησιν finxisset, si ad hominem in panis usu dixisset quod pani
tribuit tamquam manducatio corporis fieri non posset, nisi panis in hoc conver-
sione. Tantum περὶ τῆς μεταποιήσεως Damasceni: Nec addam
περὶ μεταστοιχειώσεως Theophylacti plura. Venio ad συν-
ουσίαν seu inclusionem substantiae corporis Christi in panem, coa-
litumque cum substantia panis sub iisdem accidentibus, quam μετουσι-
ώσας Lanfrancus, Guitmundus, Thomas & alii ita exsibilarunt, ut
quam Berengarii sententiam non minus execrati sint argumentis illis quae
supra recensui. Duobus ab his synusiastae dissentiunt, verborum in-
terpretatione, & praesentiae modo. Caetera consentiunt per omnia. Com-
mentum enim pariter & cum ordine naturae, praesentiaque Christi in mi-
nisterio tradito in scriptura, & cum ordine condito in natura pugnat.
Nec minus quam μετουσία in articulos fidei de natura veri corporis
Christi allidit. Repudiatur ergo a Metusiastis non hoc ipso praecipue
etsi in modo praesentiae, quod duarum substantiarum nec corporum
συζυγίας ac συνδεσμὸν sub iisdem accidentibus, eademque perigraphe
sine dimensionum penetratione definitum, non minus monstrosae absur-
ditatis habet quam ipsarum conversio, sed quia dissidet ab hypothesi
constituta de veritate verborum sicut sonant, quia labefactata aut

convulsa

conuulsa, praesentia corporis Christi nulla adstrui possit. Verba in hoc sensu, quo sonant, aliter uera esse non posse, nisi conuersione panis in substantiam corporis, praedicatione identica subiecti, & praedicati de re eadem & copula hypostatica. Deinde, quod non tantum hypothesin banc euertat, sed affingat textui particulas: in, sub, cum: & ex his violenter eruat aliquid & extorqueat interpretationem a verbis alienissimam. Christum enim non dicere, In isto sub hoc pane, est uel latet: aut cum hoc pane est, uel hic est, sed hoc est corpus meum; demonstratiua particula panem visibilem ipsum designans. Si cum inclusione proprietas & veritas verborum conseruanda sit, non posse id aliter fieri quam inclusione accepta de vnione hypostatica corporis & panis, qualis est duarum naturarum in persona Christi; id est, de assumptione panis in unitatem personae a λόγῳ, & natura humana quae tamen ἰδιο, συστατος non est sed ἐνυπόστατος, ut haec propositio: Hoc est corpus meum: sit sensu, valore & significatione eadem cum illa de Christo: Verbum caro factum est: Cumque haec ipsa eadem sit pariter, Verbum panis factum est, scilicet impanatione τοῦ λόγου, sicut homo incarnatione. Et ut communicatione idiomatum ex dispensatione vnionis, propter vnitatem hypostaseos competant ac tribuantur in concreto pani, quae diuinae & humanae naturae propria sunt. Nulla alligatione enim alia corporis ad panem verbis veritatem asseri suo sono posse: Hypostaticam autem vnionem hic comminisci fore nimis aperte mendax & blasphemum. Non repetam alia,

glia

qualia sunt: Quod efficacia mera magica verborum aut detrahi corpus Christi e caelo, aut creari novum in pane fabulentur: Utrumq. tamen accidentibus extinctis, evidenter omnibus his mendaciis repugnante scriptura. de definitione illum existendi modo corporis quem fingunt et plurima horum similia. Tot modis et sua ipsius varietate scripturae ac naturae adversa, et a pontificiis ipsis iugulatum, penitusq. confixum figmentum transubstantiationis seu impanationis, ut vocarit Lanfrancus, resuscitavit tamen Petrus de Alliaco ante annos nondum 200: sed solo disputationum conatu, nullo authoritatis publicae contentu.

Caput septimum.

Hoc tam foede impieq. consarcinato fundamento ex corruptis dedestanda in[?]daria scripturae dictis, operibusq. naturae, et inter se confusis utrisq., ad quem alium finem aut usum Pontificii sunt fabricati quam ad idolum in pane et introductum sacrae cenae abusum, plenum mendacii, impietatis, blasphemiae et idolatriae, ex ratione sacramenti in sacrificium commutata sublato eodum? Consideremus enim, quo modo ad sacramenti rationem, et ad cenae sacrae institutionem sacrificii propitiatorii commentum quadret. Primum confusione sacramenti et sacrificii sacramento tribuitur quod sacrificii proprium est, ut offerat Deo aliquid, cum sacramentis nobiscum agat Deus et exhibeat ac communicet nobis obsignetq. tamquam sigillis quae promisit, id est, testetur credentes a Deo recipi et eis applicari promissionem. At Ponti-

filij fingunt contraria ratione in Sacramento cene, oblationem manu Sacerdotis, et oblationibus applicationem fieri opere Sacerdotis pro reatibus et peccatis, pro vivis et mortuis, quae prosit ex opere operato utrisque, promerendo illis remissionem peccatorum, et mitigationem aut liberationem a poenis praesentibus et purgatorij. Hoc mendacio quid potest esse impudentius? Quae sunt .n. mandata de oblatione? Quae promissiones de effectu illius, et fructu tali? Sacrificium omne aut εὐχαριστικόν esse, aut ἱλαστικόν in confesso est. εὐχαριστικὰ sacrificia sunt omnium piorum bona opera, suntque aut typica aut moralia opera praecepta in Decalogo. Levitica sacrificia typi erant et umbrae futurorum, non erant merita remissionis peccatorum. ἱλαστικὸν autem seu propitiatorium sacrificium unicum tantum fuit, quo nobis ira patris aeterni adversus genus humanum placata est, scilicet tota obedientia filij Dei usque ad mortem qua sese obtulit aeterno patri, derivavit in se iram, et poenas, et reconciliavit nos patri, sicut expresse scriptum est, Unico sacrificio consummavit sanctos. Hoc sacrificium in cruce peractum semel non repetitur oblatione et mactatione nova Sacerdotis, sed valet ac potest fructu perpetuo, in perpetua intercessione filij ad dextram patris: applicaturque singulis propria fide, cum audiunt Evangelium, et utuntur sacramentis, iuxta dictum: Iustus fide sua vivet. Huius futuri spe ante natum: peracti fiducia post natum Abraham salvati sunt et salvantur quotquot salvantur, participatione corporis eius et sanguinis in fide in spiritu. Praeter hoc sacrificium ἱλαστικὸν quod sua ipsius oblatione fecit et complevit filius Dei, nullum aliud fuit

illo

illo tempore, vel erit: nec ullum aliud agnovit Ecclesia vera unquam. Sa-
cerdotium Leviticum typicum erat, quod certos habebat ac mandatos ritus,
cum in aliis ceremoniis, tum in sacrificiis, institutos ad hoc, ut velut umbra
futurorum, durarent usque ad Messiae adventum. Inter illa erat & ἱλαστή-
ριον, typus quidam propitiatorii veri, non tale tamen quod merebatur re-
missionem peccatorum coram Deo: sed testimonium erat societatis cum illo po-
pulo, ne excluderentur ab Ecclesia. In novo testamento unus est Sacerdos
summus atque perpetuus Christus, qui ipse in arcano consilio aeterni patris sa-
crificium obedientiae & mortis suae applicat credentibus usque ad consummatio-
nem Ecclesiae. Ipse enim solus, per se, & non per alium coram offert sacrifi-
cium suum patri, non repraesentatione μιμητικῇ, sed assidua & ardentissi-
ma intercessione pro Ecclesia: solus ingreditur in sanctum sanctorum: solus
intelligit arcanum consilium patris: solus satisfacit iustitiae patris & placat
iram, &, ut Mediator unus & aeternus semper interpellat pro nobis. Appli-
cationem autem facit in verbo proprio ministerii, virtute & efficacia spiritus
sui, propria cuiusque fide. Credentes sunt sacerdotes participatione, id
est, offerunt aeterno patri virtute spiritus sancti, sacrificia εὐχαριστικὰ
seu hostias spirituales acceptas Deo per Iesum Christum, hoc est, fidem, in-
vocationem, gratiarum actionem, iustitiam bonae conscientiae seu inchoatam
novam obedientiam, placentem patri in filio. Ministri vero Ecclesiae non
sunt Sacerdotes Levitici, multo minus gerunt officium summi Sacerdotis,

sed

Sed mandatum habent, tamquam synergi, certum a summo sacerdote, ut doceant Evangelium, & annuncient remissionem peccatorum, & consolationem agentibus poenitentiam, idque agnitione ac detestatione peccatorum, fiducia promissi Mediatoris se ad Deum convertentibus. Cogitet pia mens, quantum sit horrendae impietatis vel in his duobus solis, quod fingunt virtute sacerdotis rasi & uncti, ac verborum ex pane condi summum virum, potentia & cultu aequale Deo. Deinde, quod operi humana autoritate instituto, contra ordinem verbo divino traditum tribuunt ea, quae sunt solius Mediatoris, & maiorem fructum operis humani, quam divini. Cum fingunt, opus Sacerdotis tantum posse, ut vivis ac mortuis prosit, eo ipso tantum, quia a Sacerdote fit. Christus autem fructum sui operis virtute sui spiritus in usu ministerii fide applicari testatur solis legitime sumentibus. Consideretur & ritus Eucharistiae, qui ad sumptionem pro vivis institutus est. & mandata de his habet quae praecipiuntur ac sanciuntur, nimirum de consecratione, fractione, distributione, & sumptione panis & vini, ut Paulus: Sum. corporis & sanguinis sui, ut Christus loquitur. Non inquit: offerte pro vivis & mortuis, Sed vivis inquit: Accipite, Comedite, Hoc facite in mei commemorationem. Haec non est μιμητικὴ repraesentatio, & applicatio sacrificii Christi pro vivis & mortuis, sed vera ardensque recordatio & celebratio privata & publica omnium beneficiorum Christi. Privata, quod sibi quisque beneficia Christi applicat sua fide, statuens cum unoquoque credentium filium Dei foedus facere, ac

testari

testari, quod nos clementer recipiat, ablutosq. sanguine, communicatione corporis & sanguinis membra sui corporis efficiat, nosq. vivissime cum ipso foedus facere, quod credamus ei, ac beneficia eius grati accipiamus. Ne dubitemus ipsum in nobis efficacem esse, nostramq. miseram massam sibi insertam sanare ac vivificare velle. Publica vero, quae complectitur confessionem doctrinae de filio Dei, de remissione peccatorum, de restitutione vitae aeternae, de fide percipiente & amplectente beneficia, & gratiarum actionem publicam pro omnibus, cumq. hac coniunctam consolationem de collectione, gubernatione, & conservatione perpetua Ecclesiae. Hanc praecipit Christus, cum jubet sumptionem peragi in sui commemorationem. Hoc modo celebrata est Eucharistia in prima Ecclesia. Oblatio sacerdotis operis est diversa toto genere ab hac institutione. Nec missa, ut nunc fingitur, repraesentatio est & applicatio sacrificij Christi, quae sola ratione offerendi differat a sacrificio in cruce completo, caetera congruat. Figmenta sunt haec humanae audaciae ignota Scripturis & Ecclesiae puriori: & horribilis profanatio Coenae Domini, in qua opus non mandatum fingitur esse sacrificium, & meritum ex opere operato remissionis peccatorum alijs, vivis & mortuis. Et impiae atq. idolatricae fiunt adorationes, quae fiunt ad panem, tanquam ad numen, non solum tunc cum ostentatur, elevatur, sed denique ubicunq. conditus asservatur, aut circumfertur in spectaculis festivitatum solennium, aut in publicis pompis praefertur Pontificibus, Monarchis, Regibus,

ut

Ut olim Reges persicos antecedebat gestans ignem sacrum typus missae: aut cum defertur ad ægrotos ad tintinnabuli pulsus: aut cum ceu palladium tanquam Ardam magicum aut amuletum magicum. Hoc propter fugiant & execrentur pij omnes missas pontificias, quibus fatales pœnæ attrahuntur & exacerbantur totis gentibus.

Caput octavum.

Sacrificium missæ propitiatorium sustulit D. Lutherus sed reliquum idolum panis ac superstitiosæ idolatriæ in eius adoratione atque abusum & profanationem cœnæ sacræ multiplicium non modo non sustulit sed adstrinxit auctoritate sua orbiis, ac disputationibus vehementibus & pugnacibus confirmavit. Manserunt illi sic in vestigijs Ecclesiæ Romanæ, & Petrum de Aliaco auctorem sequutum se esse fatetur. Quoniam autem retineat huius vel alterum opiniones, docebit illa fundamenta, quibus se niti affirmat. ipse pugnantibus secum & inter se contradictione multiplici & inexplicabili. Horum primum est articulus fidei, quo Christus Dominus noster naturalis, verus & integer Deus & homo in veritate indivisus vocatur. Secundum, Quod dextra Dei sit ubique, atque sic etiam in pane & vino sacræ cœnæ. Tertium, Quod Verbum Dei sit verum. Quartum, Quod Deus plures ac diversos habeat essendi modos, quibus in loco esse possit, nec tantum unicum illum localem. Duo ex his fundamentis accumsit a Pontificijs: reliqua de suo adiecit: primum maxime: Ultimo enim neque cum illis contendit, maxime discrepat, minusque sibiipsi constans. De tertio primum dicam. Urget verba Christi

theris cum Pontificiis. Interpretationi tamen τὸ ῥητὸν conservanti praefert alteram ab illis reiectam, per particulas In, sub, cum: μετουσίαν seu συνουσίαν ἀδιάφορον habet. Hanc tamen prae illa complectitur, quam quam a Scholasticis explosam. Negat in verborum interpretatione admittendum esse tropum. Cum vero, nisi μετουσίαν concedat, se defugere synecdochen non posse agnosceret ac fateretur, hac concessa, quod contra tropum diu & acriter pugnavit, totum evertit. Alibi rursus abiecto illo, quod de tropo statuerat, decurrit ad paradoxon aliud novum & inauditum, affirmans non esse contra probatam dialecticam, disparatas res seu species, corpus, scilicet, Christi & panem de se mutuo, proprie & absque ullius figurae tropo praedicari, argumento & exemplo propositionis de Christo: Iste homo est filius Dei. In ista enim ait, non esse necesse, ut humanitas dispereat, aut desinat esse, sicut Pontificii somniant de substantia panis evanescente. Vel ut subiectum istius propositionis de Deo, non de homine intelligatur. Manere enim humanitatem & tamen hominem & Deum longe maiore inter se diversitate distare, magisque repugnantia esse quam sit panis & corpus Christi, ignis & lignum, bos & asinus. Haec Lutherus. Cum si exemplo unionis hypostaticae duarum extreme diversarum naturarum in persona filii Dei, imaginatur eodem modo corpus uniri pani. Doceat prius ex scriptura (ut scriptum dictum est) panem inpanari, id est unione hypostatica cum pane uniri. Doceat item, propositionem Hoc est corpus meum: eandem esse cum hac:

Christus

Christus Deus & homo panis factus est, ut de Verbo dicitur, Verbum caro factum est.
Illo demonstrato facile admittemus, similes esse praedicationes in his propositionibus:
Iste homo est filius Dei. &: hoc est corpus meum, propter hypostaticam in subiecto
& praedicato identitatem. Per subiectum enim homo, non illud, quo Christus homo est,
id est, humana natura, sed quod in Christo homo est, intelligitur, id est hypo-
stasis seu persona assumta, & subsistens, in se habens humanam naturam. Si ergo
eodem modo panem assumptum a Christo, Deo & homine, in uno hypostatico
subsistere ostenderit, largiemur ei praedicationis genus in utraq. non modo si-
mile, sed idem prorsus esse, & quidem inusitatum utrumque. At quis un-
quam in Ecclesia orthodoxa vel unionem sacramentalem cum hypostatica, vel
praedicationes sacramentales cum praedicationibus de persona Christi Dei & hominis
easdem esse dixit aut sensit? Quod vero nec ipse, si vivat, nec praeterea
quisquam alius hoc sit facturus, ac ne tentaturus quidem, minime dubium
est. Illud vero delirium impanationis, quod tanquam impium & blasphe-
mum iam olim a nostris patribus repudiatum sit ac condemnatum, supra
ostendimus. Si vero absq. unione hypostatica de homine Christo filium
Dei praedicari posse existimat, eodemq. modo corpus de pane, identica prae-
dicatione sine tropo, sic ut disparatas species, quarum in subiecto & praedicato
mutua est perpetua contradictio, nunquam hoc praedicationis genus regulare, usita-
tum & proprium esse, apud Dialecticos evincet. In Christo vero Deo &
homine summam cuiq. naturae indicari, necessarioq. praesupponi hypostasin
concedet, quod Nestorianum prorsus, ex uno Christo duos geminos facit,
non

non naturis tantum, sed potentiis etiam diremptos ac distinctos. De omnibus his autem sat dictum est antea. In secundo fundamento quantum sit ambiguitatis, ostendunt motae controversiae. Si dextra dei Lutherο est omnipotentia, sig. in pane illi est eodem modo quo Pontificijs, nihil differt ab ijs hoc fundamento. Sed nec quaeritur, nec controvertitur, ut notum & confessum est omnibus, Utrum dextra Dei sit ubiq. & omnipotens? Utrum Christus ad dextram Dei omnipotenter regnet? Utrum possit quicquid vult? Sed de Christo, naturali, & substantiali corpore in ipso Christi, ac deinceps ante & post resurrectionem, ante & post ascensum in caelos, ante & post reditum ad judicium, quid sentire & credere nos scriptura tota uno consensu doceat? Utrum corpus Christi reale & verum, quod in caelis est, praesens sit etiam in pane, omnipotenti sui communicatione panis, seu annexu ad panem? De illo docet Scriptura, quod sit & semper fuerit finitum & περιγραπτόν, quod nunc sit in caelo, & recipiet speciem unam magnitudini corporis σύμμετρον, ubicunq. est, & vult esse: Quod in eodem venturus ad judicium, & conspicietur a pijs & impijs: Quod nec in pane, nec in homine uno aut pluribus, nec in pluribus locis alijs sit illo corpore praesens, uno momento, & tempore, quo in caelo est: Nec hoc modo adesse, & affinx esse velit, sed illo modo & ordine, quem voce sua tradidit, virtute mirorum sui Spiritus, sicut ostensum est: Quod nec vult nec facit contradictoria Deus, quia verax est: Quod omnipotentiae divinae hoc scripturae nihil decedat, nihil derogetur.

Cum

Causa defectus ex impossibilitate contradictoriorum, cum ea fieri non possint, in Deo non est, sed in contradictionibus ipsis, quae neque apud Deum neque apud homines vera esse possunt. Quapropter, quae sine contradictione dici non possunt fieri posse, simpliciter & absolute fieri nequeunt. Caeterum de omnipotentia judicare nos oportet ex verbo patefacto, ne omnipotentiae tribuamus praestigias magicas & sophisticam diaboli. Potest & facit Deus omnia quae vult. Quae autem velit, non fingere ex nobis, non ex depravato ad sensus nostros & imaginationes aut inflexo aut detorto uno vel altero vocabulo alludente ad opiniones & affectus nostros exsculpere, sed ex harmonia, consensuque inter se totius scripturae & omnium articulorum fidei judicare debemus & decernere. A qua norma quicquid discrepat, verum non est: δεῖ γὰρ πᾶν τὸ ἀληθὲς ἑαυτῷ αὐτὸ ὁμολογούμενον εἶναι πάντῃ: id est oportet enim omne verum sibiipsi ubique & per omnia congruere: si in aliis, multo tamen magis in religiosa fide, quae una est, & ex uno spiritu. Edit Deus opera nova, singularia, miraculosa, extraordinaria, ad ostendendam liberrimam omnipotentiae suae potestatem, sed actibus raris & singularibus, quibus non mutat nec abolet institutum vel in rerum natura per creationis ordinem, vel in ministerio verbi pro Ecclesia & coetibus omnibus ordinatum: Nec sibi ipsi est contrarius. Non tollit Christus in coena sacra, nec abolet ordinem & modum praesentiae sui corporis ante a se patefactum & declaratum, & consonum atque congruum inter se in ministerio toto: Nec instituit alium

priori

priori contrarium, et quidem illi ipsi ante a se reprobanto ac repulso, quod qui affirmat, mendacem facit Christum. Multo minus aut tradita tanto consensu testimonia de veritate sui corporis evertit, aut ipsum suum corpus miraculo destruit, quod tam evidentibus testimoniis Discipulis verum esse et mortuum esse verum demonstrat. Miracula, et insolita omnia ac nova, si de eventis a priori ex patefactionibus et testimoniis divinis non constat ad verbi normam et fere examinari ac conferri oportet. Sed de his quoque supra satis. Si vero D. Lutherus de dextra Dei idem sentit quod Brentius et Smidlinus Brentii hyperaspistes: id est, si hoc vult, humanae naturae assumptae mox ab origine in utero Virginis Mariae communicatas esse effusione reali omnes divinas proprietates reipsa, actu et effectu, ut humana sit facta infinita, immensa, omnipotens, omniscia, omnipraesens, immortalis, incorruptibilis, sed occultavit illas in statu et conditione humilitatis; post resurrectionem vero demum glorificata et exaltata ad dextram patris exeruerit se aequali potestate, seu, quod ab origine exaequata quidem sit divinae per omnia δυνάμει, ut Philosophi loquuntur; in sessione vero ad dextram ἐνέργεια: relegetur cum hac opinione, et cum Brentio ipso ad Eutychis σύγχυσιν, σύγκρασιν, συμφυρμόν, τρέψιν, μεταβολήν, Chalcedonensi synodo confutatam, convictam et condemnatam, et ad Swenckfeldii ἀποθέωσιν, quam quales sint, et quomodo Christum penitus natura humana spoliatam in φάντασμα transmutant, eoque delent articulum fidei περὶ ἐνσαρκώσεως καὶ ἐνανθρωπήσεως τοῦ λόγου, orthodoxorum scriptis cla-

rius

vius luce meridiana demonstratum est. Venio ad tertium D. Lutheri fundamentum, ad articulum fidei de christo vero Deo & homine, quod ipsi primum est. Hic si ab ipso sic acciperetur & crederetur, sicut in symbolis recitatur, & sicut ab orthodoxis auctoribus ex scriptura, conciliis, & quasi per manus traditus est: non modo non patrocinatur commento de praesentia corporis in pane aut homine, sed validius illud quouis ense acuto configit ac profligatum penitus delet. Si, ut degeneres eius discipuli, multi propter oeconomiam seu dispensationem unionis hypostaticae, seu διὰ τὸ ἀδιαίρετον, ἀχώριστον, ἀδιάλυτον, ἀδιάσπαστον, ἀδιάστατον naturarum, humanam factam esse participem omnium quae sunt diuina propria, & huic illi omnia recepta competere, & inde ex foedere mixtionis indissolubili atque inseparabili eius humanam ex consequentia ubique esse, ubicunque infinitate atque immensitate sua diuina implet omnia: relegentur cum illo ad Arium, Eutychen, Nestorium, Monophysitas & Monotheletas, quia ex his omnibus habet quiddam monstrose confusum, ut dictum. De quarto & ultimo fundamento: Deum plures & diuersos habere modos, quibus in loco esse possit, & non tantum unicum illum localem, res plana est. Iterum, quod in eo minimè sibiipsi, & iis quae allegat consentiat. Si enim, quod traditur de triplici existendi modo secundum triplex per se existentium discrimen probat (ut probat), cum repletivus infinitae essentiae Dei sit: definitivus solis spiritibus finitis, corporeis vero tamen [illegible] expositus. Circumscriptus seu

Commun

commensurabilibus corporibus solis similis ut proprius competat: Quomodo aut omnes Deo, aut omnes corpori attributo? quomodo praeter localem corpori naturalem & vere definitivum etiam spiritibus proprium, qui ibi tantum sunt ubi agunt, cum Pontificijs congruere demonstrabit, nisi omnia invertat, & Par dao-para & ludibria esse dicat creata omnia! Unus tantum modus existendi corporibus physicis proprius est, locationis physicae, qua spatium συμμετρον occupant, unum tantum, non plura. Nec si intra naturae suae metas manent, aut sunt, aut esse possunt in pluribus locis simul. Id enim naturam est non tantum finitorum corporum, sed & spirituum finitorum. Ut sit enim corpus in pane definitive, non tamen ne hoc quidem modo ad bestias plures, spatiisque distinctas brevibus aut immensis extenditur uno tempore. Nec miraculo existere id potest, si ordinatum est & perpetuum. Sed hoc docendum est ex verbo, quod novum Christus, aliumque, in Coena, et in reliquis ministerij partibus modum praesentiae, ac talem quidem, qualem somniant ipsi, instituerit. Adhaec Lutherus & συνεσωματωσιν facit corporis & panis, utriusque integri substantia & accidentibus, corporis tamen non apparentis, ut quando κατ' ἀφανισμόν Christus eripuit sese ex manibus prehensantium, aut cum tenuit oculos discipulorum vinctos ne agnoscerentur priusquam discederent. Ubi cum abesse omni Scriptura referat corpore, quando ex oculis evanuit, hic Lutherus praesentem manere vult, sed insensibilem, inconspicuum, intactilem, gustui non obnoxium, non mutata tamen corporis

naturae

natura. Affirmat etiam sic in pane esse corpus, sicut anima est in sanguine. Quod si ita est, aget etiam & operabitur corpus in anima, & per hanc transfero actu & effectu. ut in sanguine, & per hunc agit omnia. At rursus aliter panem velamen esse tantum, & operculum facit inclusi intus & abditi corporis. Haec de Luthero meminisse satis sit. Ex quibus conspicue patet, quae ille ex lacunis pontificijs hauserit, quae de suo asperserit: Et utraque qualia sint, quantum a veritate scripturae, ab ordine naturae & ministerij, interque se dissona sint & discrepantia.

Caput Nonum.

At nostro seculo agmen novorum Dogmatistarum ex spurio ac degenere Lutheri posteritate in hac controversia profitetur & iactitat illum autorem nomine: re vera & dogmate fundamenta non ipsius tantum, sed omnium religionum sententiam eandem in pane Antientium convellens abijciensque & invadens in personam filij Dej impudentia carmina, audacia rabiosa, furore diabolico, blasphemia nova & inaudita haeticus Ecclesiae, evertensque totum τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ λόγου articulum fidej, utramque doctrinam de persona filij Dej, veri Dei & hominis, & de coena sacra, convertit verbis in hyperphysicum somnium, reipsa in praestigias magicas. Non urgent illi pontificiam hypothesin, verba oportere intelligi sicut sonant. Hanc enim, & illi substantiam μετουσίαν excusantur, sed corporis vocabulum urgent, idque in simplici & propria significatione accipi oportere contendunt. A Synu-

siasti

siatis ergo & Luthero hoc mutuantur; cum a Christo dicatur: Accipite, comedite, Hoc est corpus meum; oportere statim & credi praesentiam corporis in pane: & si praesentiam, etiam manducationem cum pane, quae fit ore. Ut verba autem figmento congruant, interpretantur ea cum iisdem autoribus per synecdochen, additis particulis, In, cum, sub: Sed ad suum synecdochen longe aliter quam illi trahunt atque accomodant. Praesentiae modum (in quo, qualiscunque fingatur, omnes omni specie veri ex scriptura & naturae praesidijs destituuntur) non ex verbis (unde non possunt) non ex μετουσία quam recte condemnant, non ex Synusia, quam ab ante fabulosa pontificia longe diversam fabulantur, sed novo magisque monstroso figmento, ac blasphemo dedexunt, ex oeconomia seu dispensatione unionis hypostaticae duarum naturarum in Christo, eversa tota doctrina veteri, pura, per revocatas interque se confusas in chaos unum monstrorum haereses antiquas omnes de filio Dei. Pater Ubiquitatis Brentius, & faber eiusdem καλλωπιστὴς atque Apostolus Iacobus Andreae, verba: Accipite, Comedite, Hoc est corpus meum: statuunt esse verba dispensationis, significantia distributionem corporis & sanguinis iam ante praesentis ex alia causa, qua fiat in sumptione perceptio illius & applicatio, eodem quidem per os mentis & hausti, actu tamen effectuque dissimili, alio in pijs, & alio in impijs: Coniunctim vero simul & semel

ostenditur

offerri atq. exhiberi cum pane corpus, cum vino sanguinem, nempe, & id quod datur, & alterum cum, in, vel quo sub datur, utq. ostendatur coniunctio horum inter se vera, ac realis, synecdochice per particulas easdem verba, Hoc est corpus meum, declarari. Dissimilitudinis autem verborum in institutione, quod initio quae porriguntur panem nominat qui frangitur, calicem cui benedicitur, Eadem vero deinceps corpus & sanguinem vocat, denominatione sumpta a parte potiore, cuius causa institutio facta est, Eius rei causam esse, ut excludat omne somnium de mutatione panis, & mentes aversas ab eo, quod oculi adspiciunt, convertat ac dirigat ad corpus ipsum, ne quis imaginetur panem & vinum nuda & inania symbola esse. Idcirco eundem horum verborum; Accipite, Comedite, Hoc est corpus meum: sensum esse, & rationem eandem quae istorum, si quis in cantharo porrigens vinum dicat, Accipite, hoc est vinum quod misceo vobis, Utrumq. quidem demonstrans, cantharum & vinum, sed illud solum nominans quod datur, id est vinum, non hoc quo datur, id est cantharum. Sic Christum dicentem, Hoc est corpus meum, utrumq. coniunctim demonstrasse, ut vere & realiter praesens utrumq., sed illud solum nomine expressisse quod principale est ac praecipuum. Hoc corpus simpliciter praedicari de particula & subiecto Hoc, sed subiectum dici & intelligi esse praedicatum ipsum. Haec verba. Hoc est corpus meum: hoc sensu a Christo dicta esse, hic panis quem fregi & dedi vobis est corpus meum. Admisso enim hoc

sensu

sensu Transsubstantiationem pontificiam non posse refutari aut caveri, Hoc idem significare aut valere has propositiones: Hoc est Corpus meum &c. Hic est Corpus meum. Denique si per pronomen Hoc, fractus in Cena panis Corpus Christi esse asseveretur, perinde hoc futurum, ac si quis loculos pecuniae vacuos alicui offerens dicat, Accipe pecuniam. At Christum in re omnium maxima nobilissima sic ludere voluisse, eoque per pronomen Hoc, non principaliter panem, sed Corpus sub pane realiter praesens, & una cum pane exhibitum demonstrari. Haec ergo illorum de interpretatione Verborum sententia est plena profanae & nefariae petulantiae, abominatione & execratione dignior quam refutatione: quia Vanitas per se omnibus manifesta est. Primum enim praesentiam in pane carnalem pro Concessa & Confessa assumit Contra ordinem praesentiae divinae in ministerio, contra expressa Christi & Pauli Verba. Postea, pari ratione pro Concesso assumit modum praesentiae illum ipsum per Consubstantiationem, quam ut verbis repugnantem, nisi impanatio statuatur Corporis, aut sine hac etiam, propter absurditas particulas minime ferendam pontificii ipsi Condemnarunt. Ad haec vero indifferenter, sineque ullo discrimine trahit verba eodem sensu & simplici, ut sonant, Hoc est Corpus meum, & particulis determinata: In, Cum & Sub hoc pane est Corpus meum, quasi ad modum & proprietatem praedicationis, & verum veritatem explicandam nihil intersit inter propositiones, in quarum una praedicatum de subiecto ita

dicitur

dicitur per copulam, ut in propria significatione illi affirmatiue tribuatur, In altera vero subiectum & praedicatum in ratione quo dicendi conuniunctum sunt copula de diuersis rebus, ut simul coniunctis: neutra vero de altera affirmatur, quod nemo, nisi amens sit, dixerit. Ut se autem a Pontificijs sentire diuersum ostendat, ab Aliaco, nempe, Gersone, & alijs, a Luthero etiam ipso, nec patenter illam Consubstantiationis quoque utrumque modum suae Consubstantiationis pingit oculis, similitudinibus a Cantharo & Vino, a loculis & pecunia sumptis. Addidisset imaginem straminis inserti in saccum, nisi fuisset veritus, hac mendacij bellè comti vanitatem prodi, quod ea Lutherus inclusionem in panem redarguit, negans, se talem imaginari. Ipse vero audacter contra Lutherum asseuerat. Haec scilicet inclusio jam olim explosa, ipsi est & Consubstantiatio & Sacramentalis Unio illa realis & vera, qua cum pane corpus inclusum porrigitur. Hanc autem singulari ac novo commento per pronomen Hoc ita designari complexum continentis & contenti, ut cum vinum in Cantharo porrigens, utrumque quidem demonstrat ac tradit, vinum & Cantharum, Vinum tamen ut principale tantum nominat. Sic per pronomen Hoc, utrumque panem & corpus demonstrari coniunctim, exhiberique affirmat, ut continens ac contentum. Sed corpus pani inclusum solum nominari. Utque fidem commento faciat, cum Mahometistis diuellit glexum. Negat particulam Hoc relatiuum esse ad panem fractum. Negat etiam propositionem, Hoc est corpus meum

meum, hoc sentit dictum esse, Hic panis quem fregi & dedi est corpus meum, ne in μετουσίας cum illis eandem incurrat. Et affirmat contra audacissime & impudentissime, in priore, particulam Hoc, demonstrativam esse, & δεικτικῶς utrinque, etsi diversum nominatur: In altera parte nudum & inane, seu continens contenti vacuum demonstrari, ut si de loculis dicat quis, Hoc id est saccus hic est pecunia. Imo particulam Hoc, ne in priore quidem propositione panem principaliter, sed corpus in pane realiter praesens, & una cum eo datum notare. Atque hoc usitatum vulgo genus loquendi de continente & contento, tamquam uno, deque principali quod significatur, utrobique in subiecto & praedicato, quod sit ταυτολογίας Scholastici nominant, eo facilius ab Apostolis fuisse intellectum, quod iam ante didicissent a Christo, quomodo caro ipsius vere sit cibus, & sanguinis vere sit potus. Haec enim sunt illius verba. Nec satis erat illi discerpsisse textum & depravasse detorsione ad commentum mendax carnalis & localis praesentiae in pane violenta, prorsusque aliena, nisi etiam aperto mendacio alio id cumularet, Apostolos Capernaiticam manducationem, quae ore fit, mantu potius & effectu carnali, quamquam a Christo damnatam, ab illo tamen accepisse. In his quamquam multo plus est profanae petulantiae & malitiosae impietatis, quam in pontificiorum dogmate, quod cuivis sano iudicare promptum ac facile est: tamen ultimo fine, ne hic quidem quidquam aliud spectatur,

aut

aut quantum ad sit modus praesentiae corporis in pane κατὰ συνουσίαν, q̄ à Pontificijs, aliter definiatur. Quod vero caput est, Nimirum, Utrum veri corporis praesentia in pane vel homine, per omnem mundi ecclesiam, nunc singulis, à religiosis ministrij partibus divino ac miraculoso modo, claro verbo, & testimonijs scripturae liquidis doceatur: Et si doceatur, Quomodo ad panem adducendum, adductumq. corpus sit introducendum, non explicatum. Horum illud nusq̄ uno verbulo attingitur, neq. à Pontificijs, neq. à novis istis Dogmatistis. quia nullum in hunc usum jota Christi scriptura suppeditat, cum tamen cardo totius controversiae in hoc uno praecipue versetur: In altero, quomodo pani corpus copulent, conspirant utriq., sed dissimiliter. Ex recentibus istis Dogmatistis, qui à novo commento Παντaχουσίασται & Ubiquitarij appellantur, aliqui, ut Brentius, Smidlinus & alij, ne Pontificijs loquantur, Sacerdotis & Verborum vi atq. efficacia corpus aut coelo deduci in panem, aut in pane creari novum fingunt, clamant inde ab Christi atq. humanae naturae in utero Virginis Mariae tam corpore q̄ Deitate Christi listere ubiq., ex oeconomia seu dispensatione unionis hypostaticae, Eoq. sicut in alijs rebus creatis, sic & in pane corpore Christi totum esse, non ante consecrationem tantum, sed & ante formationem panis & alicuim in farina ipsa. Differre autem praesentiam in pane ab alia quamis in omnibus alijs, quod in solo pane sit dispensatione. Aut ergo per dispensationem intelligunt rationem unionis hypostaticae panis cum Deitate &
Carne

carne Christi, Aiunt constituunt dispensationem duplicem: Unam, quâ cor-
pus Christi est in omni ligno, lapide, angulo: alteram quâ est in pane cœ-
næ sacræ. Illam mutuantur ab Eutyche & Swenkfeldio, stolido blasphe-
moque somnio fabulantes, tum mox ab initio, ratione unionis hypostaticæ
per communicationem idiomatum omnium essentialium realem divinæ na-
turæ cum humana, seu effusionem ex illa in hanc idiomatum, humanam na-
turam reipsa effectam esse infinitam, immensam, omnipotentem, παν-
ταχοῦσαν, πανεπιστήμονα, tum exaltatione denique ac sessione ad dextram
patris divinæ per omnia esse exæquatam actu atque effectu, quod erat an-
tea sola potentiâ. Inde cum consequatur irrefragabiliter, humanam effu-
sione tali converti ac absorberi in divinam, penitusque extingui, & in sa-
crosanctam Trinitatem quartam personam introduci: Eutychianorum ta-
men, & Swenkfeldianorum hoc esse negant. Chimæristæ dubitant, utrum
aliquid, vel omnia effusa sint. Sed dubii hic nihil est. Essentialia
omnia in Deitate sunt ἀμερῆ καὶ ἀδιαίρετα, quæ nec in partes dividi,
nec divelli à se invicem possunt. Si aliqua, tunc omnia sunt effusa,
& humana in Deitatem evanuit, relicto suo spectro, quod in Synodo
Chalcedonensi damnatum est. Sed & illa, quæ cœpit in utero Mariæ
virginis Deitas cum humana natura per effusionem confusa non erit æ-
terna, sed creata, quod Arianum est & in Nicæna Synodo damnatum.
Si effusionem divinorum idiomatum in humanam naturam de hyperphy-

sicis dotibus intelligunt, Nestorianum est, quia Christus θεάνθρωπος non erit, sed θεοφόρος ἄνθρωπος. Id vero falsum & haereticum esse contendit Ephesina Synodus. Praeter haec & alia inuehunt isti, de quibus paulo post. Ariana igitur, Eutychiana, Monophysitica, Monothelitica & Nestoriana commode suo inuoluunt & amplicant Vbiquitarij, velut in fasciculum unum. Alteram, quam in sacra pane statuunt dispensationem, quomodo intelligi velint, non satis explicant: nimirum quomodo corpus κατὰ τὴν παντοδυναμίαν suam omnipotentiam ipsorum, iam ante in pane, & in panem sumente praesens, communicetur sumenti. Si per dispensationem ordinem institutionis intelligunt, redarguuntur in figmento suo aperto de illo contentis scripturae. Si distributionem: quae fiet distributio eius, cum quod ante insit homini, tum quod diuidi ac distribui non potest, quia immensum est & infinitum. Si applicationem: quid confert ad hanc oralis manducatio, & quomodo illud infinitum & immensum ore capietur? Quomodo fides fieri id, aut esse credat, sine verbo? Aut, quomodo percipiet & amplectetur id, quod scriptura esse & fieri pernegat? Ut summatim dicam: Quis erit cibatus corporum nostrorum cum illo, non dicam intractabili & inani (nam ne tale quidem est) sed imaginario spectro, quod nullum & nihil est penitus? Sed hyperphysica esse omnia, & hyperphysice geri ac fieri dicunt! De hoc postea. Haec sunt igitur Suenckfeldij fundamenta & argumenta, quae ut manifeste nimis absurda, falsa

Euty

561

Eutychiana, & Swenkfeldiana detestati socij & sectatores Saxones, Kemnicius, Schneccerus, Chytraeus, Heshusius & alij, praestigioso commento fidem subsitui-xerunt, reipsa ab illis nihil discrepantia, sed fuco tamen ac specie prestigiatricis sophistices, & ab illo Suenco, & inter se quoque contradictionum im-plicatione perpetua multiplicium diversa. Kemnitius satis intelligens nullam posse defendi verborum proprietatem ex habitudine praedicati ad sub-iectum, comminiscitur novam quandam & peculiarem Sacramentorum ora-tionem, & de hac illi convenientem in scriptura loquendi modum & morem, talem nimirum, quod quando duae res vel substantiae, divina ordinatione, singulari modo uniuntur, tunc unam de altera praedicari, ut hinc intelligatur vnam cum alia adesse & exhiberi. Quod commentum in consubstantiatione seu commixtu & coexistentia reali corporis cum pane, quae nulla est, nec physica, nec hyperphysica, nec magica: cum ubiquitate Brentiana con-sentiens, discrepat in verborum interpretatione, in qua Brentij sententias alterum de altero id est panem de corpore & e converso praedicari posse negat. Kemnitius admittit praedicari posse secundum singularem il-lum & sacramentalem unionis modum, quem sibi fingit: sed qualis tamen sit non explicat, nec modum praedicationis distinguit, nimirum, si no-vus est ac res nova, Utrum ad usitatum an inusitatum genus praedica-tionis referri debeat? Et si ad inusitatum, Utrum idem sit cum praedica-tionibus in propositionibus de filio Dej? An vero novum proprius &

nulli

nulli unquam observatum ante in Ecclesia hac neque, sed ipsi soli patefactum primo!
Selneccerus in omnibus alijs Kemnitij simiolus, et ex illius scriptis erudi-
tus, oculatus ac disertus, ut Psittacus, in hoc solo ἰδιογνώμων plus videns
quam praeceptor, audacter et impudenter pronunciat in propositione ista: Hoc est
corpus meum: nec identicam, nec synecdochicam, nec metonymicam, nec
usitatam et irregularem, nec figuratam ullam aliam, sed inusitatam esse
praedicationem, talem nimirum, qualis in hac propositione de filio Dei, Verbum
caro factum est, de qua ante sat dictum. Retinet is tamen cum alijs ex
phrasem duntaxat synecdochicam interpretationem per particulas In, Cum, Sub,
ne a Luthero dissentire videatur. Alij aliter nugantur. De modo
vero praesentiae non ex verbis, sed ex oeconomia unionis hypostaticae detexen-
do, cum Brentio et Smidlino conveniunt, sed nec de modo ipso congruunt
inter se, nec illum eadem ratione ex unione detexunt. Musculus
censet et ascensionem Christi in caelos factam esse καθ' ἀφανισμόν in
nubibus, ubi adhuc versetur et subsistet, sed non visibili modo aut forma,
nec eodem conversationis modo quo ante mortem et ascensionem conversatus
est discipulis, fortasse, quia dignum non censuit ut inferretur in caelos,
sed ut in aditu praestolaretur, donec repeteretur die ultimo, forma pristina
ad iudicium: aut verius, quia caelum, Dei et beatorum sedem, nullum novit.
Kemnitius effusionem Brentianam ut blasphemam abhorreas, ut hae-
reticam damnans, molliore vocabulo et sophismate ingeniti minus
obvio idem statuit. Pro effusione enim communicationem realem
omnium

omnium Deitatis τοῦ λόγου essentialium proprietatum, nominis non & dif-
ferentiae inuehit, quâ tota plenitudo Deitatis sit deposita in humanam na-
turam. Hanc περιχώρησιν veteri uocabulo, id est ut ipse interpretatur, im-
meationem & immanentiam inter se naturarum nominat, confundens certe e-
rore περιχώρησιν diuinae essentiae in tribus personis trinitatis cum ea
quam in unione hypostatica ἀντίδοσιν & κοινωνίαν καὶ ἐπιζευξιν ὀνομάζ
vocant. Hac sua περιχωρήσει fingit Deitatem τοῦ λόγου cum omni-
bus idiomatis & operationibus esse in toto natura humana & singulis eius
partibus tam minimis quam maximis, humanam vero naturam realiter & re-
ipsa eorundem κοινωνίαν καὶ μετοχὴν & participem, similiq. σύνεργον
καὶ συναίτιον factam esse virtutum omnium atq. operationum quae Deita-
ti propriae sunt, non quidem essentialiter, non accidentaliter, non physice,
& ordine naturae, non formaliter, non subiectiue, non inhaerenter, sed hy-
perphysice, vere tamen ea lege, ut una eademq. vita quae essentialis est
τοῦ λόγου, & Deitas & Caro Christi sit viuifica, eadem potentia potens
& efficax, eodem modo quo Deitas realiter & essentialiter praesens. Non
quidem ubiquiter (ut Brentius & Iacobus loquuntur) sed ubicunq. & quan-
documq. uult. & quod hoc modo praesentiae sit in, cum & sub pane coe-
nae. Inde pro ubiquitate Brentiana hic modus Multivolipraesentia
vocari coepit. Plenitudinem omnem Deitatis cum realiter in assumptam
naturam depositam esse, & reipsa in ea habitare affirmat, quid aliud
aut-

aut diversum ab Eutyche & Brentio sentiunt? Quomodo plenitudo deitatis quae est essentia ipsa inerit, ut non essentia, nec essentialiter & essentiali modo insit? Fundamenta sua de praesentia corporis in pane desumunt hac gradatione statuunt: quod verba Christi, Hoc est corpus meum, sint verba testamenti, ideo non figurata. Quod τὸ ῥητὸν ideo urgeri oporteat: Quod cum dicitur corpus Christi (quod est verum corpus) pluribus in locis simul esse non posse, ad physicas, id est ad veras & essentiales veri corporis notas & proprietates pertineat: quod maiestaticum corpus esse possit ubicunque vult, nec dimensionibus inclusum, nec loco sit circumscriptum. Ex hoc triplex corpus Christo, & triplicem existendi modum affingunt: Corpus visibile naturale, glorificatum, & maiestaticum. Existendi modum physicum, hyperphysicum, divinum seu maiestaticum. Physicum localem, naturalem, visibilem, mundanum, circumscriptivum vocant, quo Christus visibiliter in terris sit versatus, mundoque relicto in caelis etiam nunc τοπικῶς versari, cumque Angelis & beatis conversari possit. Secundum hyperphysicum esse volunt incomprehensibilem, utque spiritualis vim habentem expertem soliditatis & dimensionum omnium, omniaque spirituum instar penetrantem, quem in miraculis editis in suo corpore, Christum usurpasse volunt. Tertium fingunt esse maiestaticum, divinum plane & omnipotentiae proprium, ratione unionis hypostaticae, & sessionis ad dextram Dei, quod omnes creaturae Christo qua homo est, sint praesentes, subiectae & perviae, ipseque omnibus vicissim qua homo sit dominaturus, non absens corpore, sed vere praesens, non

terreno

τοπικῶς tamen, praesentia naturali sed personali, id est in persona τοῦ λόγου, in qua natura humana non cohaeret cum λόγῳ tanquam pars in & cum parte, quae partem extra partem non habet, sed personaliter & indistanter in ea subsistit. Iuxta hunc modum maiestaticum corpus esse ubique, & inesse omnibus atque omnia implere: sed aliter adesse universo toti systemati mundi, & creaturis omnibus aliis, in quo Kemnitius iubet unumquemque abundare suo sensu: aliter Ecclesiae. Et in hac universis aliter ministerio verbi & baptismi, aliter eucharistiae, in qua corpus Christi vere & substantialiter adesse ore sumi, non tamen iuxta modum visibilis conversationis, nec iuxta circumscriptam, ac localem formam carnis sed modo maiestatis a Deitate τοῦ λόγου communicatae, secundum invisibilem formam, & hyperphysicas conditiones, definitivo tamen praesentiae modo spiritibus proprio, immensum scilicet & infinitum non sit finito modo. De primo & secundo capite ex positis fundamentis quaeritur, quid attinet quaeri amplius. Verba, ut in quavis alia quaestione & disputatione, sic hic multo maxime intelligi oportet, ac declarari secundum veritatem rei consensum totius scripturae explicatam, nec secundum speculationes & somnia humanae rationis. οἱ λόγοι γὰρ ἀληθινοὶ ὥσπερ τὰ πράγματα, Verba nota sunt sicut res & negotia. Ex illis enim pendet veritas sermonum. Quae sit autem vera veritas in hac controversia ex scriptura evidentissime est declaratum. Eam sermones Scholastici bene intellexerunt, sed refragari Romano decreto non fuerunt ausi.

Ac

Ac summa est in Christum contumelia, filium à testamento submouere, Consenta-
neum esse Christum non voluisse sui in testamento lucere, tamque in alijs so-
is conuiuiis praestigiatorem egerit, & veritatem insidiose occultarit. Quid
urget Kemnitius hypothesin pontificiam? quid τὸ ῥητὸν etiam secundum
illam? tamque non constat inter omnes verba mortua esse! Quaeritur autem
tantum τὸ κρινόμενον: Vtrum pontificiae sententiae ex decreto Romano, an ve-
ro sententiae scripturae vera sint? nimirum, Vtrum panis sit corporis substan-
tia, an vero relatione? id est, ex ordinatione & institutione Christi; & se-
cundum scripturam in omnibus fidei articulis contentum? Vrget verba
ipse: Vrgent & orthodoxi, sed ipse mox quod urget, interpretatione & opinio-
ne noua sua ipsius non modo mutilat scripturam iugulans, sed pariter
illa etiam quae de ordine ministerij, deque Christi persona ac veritate utriusque
naturae utrinque tradita sunt proijcit ac delet. Quid quaerit, ac quaeri
iubet Christum carne & corpore vero ac naturali in pane, quo negat eum
in coelo illo suo imaginario, in Ecclesia, & in verum naturam esse? ipso
quo Christum penitus exuit? Quid sunt vero tria illa corpora Christi;
naturale, glorificatum & maiestaticum? Quid tres diversi modi existendi qui
uni corpori numero affinguntur, nisi mendacia? Quomodo enim tria in-
finitum diversa in uno eodemque subiecto conveniunt & coeunt, ut sub
omnibus sit tamen maneatque verum corpus in suis proprietatibus essentialibus,
contra unanimem perpetuamque scripturae inter se συμφωνίαν καὶ συναρμονίαν?
recte affirmante Damasceno: ὅτι ἀδύνατον ἐν τῇ μιᾷ οὐσίᾳ, ἤτοι
φύσει

Quod ἅμα τὰ ἐναντία γενέσθαι, id est in una essentia aut natura simul esse contraria, quod sit impossibile. An non filius Dei admittens tot sua ipsius de se testimonia in Vuitembergam, aut Tubingam convertitur? Nescio alterum intelanam vocem, an impudentiam, quod audet profiteri, non esse contradictoria, nec confundi naturas, nec humanam destrui, si asseveretur unum idemque corpus simul, & πολλαχοῦ esse in loco eodem secundum veri corporis naturam ac proprietatem, & hic salvis quod alicubi localiter est, eodem etiam tempore ac momento alibi esse, non respectu naturae suae sed personae τοῦ λόγου, in cuius unitatem assumptum sit ex lege unionis, ut ubicunque persona sit & esse dicatur, ibidem sit corpus, non tamen ibi localiter aut naturaliter, aut infinite, sed personaliter, quasi personalis unio sit omnipraesentia & coexistentia humanae naturae cum divina talis, qua illa coextensa sit a divina in immensum? Et non sit assumptio humanae in unitatem personae citra omnem vel confusionem inter se, vel mutationem naturarum in essentia aut proprietatibus suis, citraque exaequationem inter se dignam? Haec assumptione nec ἰδιοσύστατος nec αὐθυπόστατος facta est, tamque inde per se ac separatim existeret, seu quasi facta sit hypostasis per se, seu persona, seu pars personae, sed facta est ἐνυπόστατος, ἢ ἐν λόγῳ ὑπῆρξε ἢ τὴν ὑπόστασιν πρὸς αὐτὸν ἔσχε ταυτότητα. In assumente enim ipsa tota totam omnibus suis partibus ὕπαρξιν habere coepit, & identitatem personalem ad eum; inque ea sustentatur, gestatur, vegetatur & conservatur.

Unde

Unde Damascenus ait, nec hypostasi caret, nec alteram tamen personam in Trinitate inducit. Ex quo multiplex sequitur, naturam finitam necessario oportere occupare & complecti omnia cum infinita, in qua sustentatur & gestatur. Sed hoc sequitur, assumtam naturam finitam, ubicunque est, in coelo aut in terra, esse necessario in Deitate τοῦ λόγου, quae ubique est. Ubique autem non esse, sed ibi ubi est, iuxta modum corporis esse in loco circumscripto intra suas περιγραπτὰς metas. Aliud est ἕνωσις ὑποστατική: aliud κοινωνία sequens ἕνωσιν, etsi κοινωνία pro ipsa ἑνώσει saepe usurpatur. Illa propria & soli Christo, pertinens ad gratiam gratiam Essentiae Dei. Haec illius fructus & effectus, quo fit Communicatio rerum vel nominum. Communicatio rerum, quae est Basilio μετάδοσις τῆς θείας δυνάμεως, & aliis πλουτισμός, μετοχή, μέθεξις, ea est quam Scriptura inhabitationem vocat, ab unione plurimum differentem, qua sese exerit & lucet Deitas τοῦ λόγου in assumpta natura per καλὰ effecta & dona, tum per qualitates creatas & inhaerentes, οὐ κατὰ μέτρον ut in sanctis, sed κατὰ τὸ ὑπερβάλλον, supra omnes creaturas, ὑπὲρ φύσιν, λόγον, νοῦν, per hyperphysica dona, quae superant omnem captum humanum, per dona creata tamen. Omnipotentia enim, Sapientia, iustitia, sanctitas &c. hominis Christi non sunt ipsa essentialis Dei potentia, sanctitas &c. sed sunt essentialium illorum Dei attributorum tantum effecta, dona gratiae, & creatae in natura assumta qualitates, non ἔξωθεν tamen ei communicatae, ut in sanctis aliis, sed ἔσωθεν ab illa Deitate, cui hypostatice humanitas coniuncta est. ἡ γὰρ τοῦ κυρίου σὰρξ τὰς θείας

ἐνερ

ἐνεργείας ἐπλούτησε διὰ τὴν πρὸς τὸν λόγον ἀκραιφνεστάτην ἕνω-
σιν, inquit Damascenus. Pertinet autem ad secundum gradum praesentiae Dei.
Scholastici vocant gratiam habitualem. Altera nominum communicatio, id
est ἐναλλαγὴ ὀνομάτων, ἢ κοινωνία ἰδιωμάτων proprie dicta, qua dico est
quod unius naturae propria de tota persona realiter realiter, cui revera in-
sunt, tanquam uni Composito, secundum differentes tamen naturas: de altera
tantum κατ' ἐναλλαγὴν ὀνομάτων praedicantur utrobique in Concreto, unum
hyphistamenon demonstrante. Realiter enim nec competunt, nec insunt
unius alteri, alioquin propria non essent, sed Communia, nec ullum essentiale
Deitatis τοῦ λόγου ulli creaturae realiter communicari & inesse potest. Prae-
dicatione competunt & tribuuntur in Concreto, si considerentur, ut distinctae
naturarum propria, respectu unius hyphistameni. Scholastici unionis grati-
am vocant. & inter gradus praesentiae Dei hoc locum non habent, sed unionem
hypostaticam declarant. Kemnitius autem, quia unionem hyposta-
ticam ὕπαρξιν attingere in attramente esse negat, sed per inhabitatio-
nem eam definit, communicatione vel essentialium omnium ac totius
essentiae realis; vel donorum gratiae creatorum & habitualium: illo Euty-
chianus, hoc Nestorianus est. Deinde quia nomen personae intelligit
non de illo aeterno hyphistameno τοῦ λόγου seu secunda persona Trinitatis,
sed de duabus realiter conjunctis personam Christi constat ex duabus per-
sonis, ergo duas personas in Christo, in divinitate quartam constituit. De-
negat

negat personae τοῦ λόγου integritatem personae, quasi sine humana integra non fuerit, sed post tantum subsistentiam & perfectionem ex humana accessu sit adepta, quae falsa & blasphema sunt. Si negat coextensionem, quid erit ipsi Unio hypostatica aliud quam impostura magica, qua Christus sit praestigiator ludens, ostentans se terris visibili specie exhibuit, sicut Marcionis & Manichaeorum phantasma, cum esset in statu humilitatis, in qua & eam vexit in caelos: qua nunc etiam, quando vult, ostendat sese Angelis & beatis hominibus: denique quam repraesentaturus sit iudicii postremi tempore, & sine qua visibili specie, sineque omnibus corporis proprietatibus essentialibus non sit & dominetur in mundo, & in Ecclesia, ubique dissimili tamen potentiae modo. Neque enim de ascensione sentiunt aliter quam Musculus, nec de caelo quam Brentius. Illud vero maiestaticum, quod ex hyperphysicis conditionibus hyperphysicorum essentia constituit: Quod existendi modo hyperphysico ubique existens soli sacro pani dispensatione inest: Quod a Pontificiis & Lutheranis manducatur physice carnaliter & corporaliter: a Kemnitio & Selneccero hyperphysice: ab Ubiquitariis Brentianis spiritualiter, ore tamen capitur & manducatur: Quod denique invisibile, & incomprehensibile, corpus tamen verum est: Quid hoc est, inquam, aliud quam figmentum & spectrum Marcioniticum & magicum? An non haec scripta mentiuntur & ἀσύστατα sunt, seu contradicentia? Quis sanus ergo in iis non dixerit, esse aut insaniam, aut impudentiam manifestis praestigiis Deo & hominibus illudentem? Longum foret singula persequi. Summatim restant in parte

cofrens multiplici contradictione nasie corrupta. Kemnizius cumbus Sel. neccrulo monstrosius & detestabilius (qz omnes alij, primum facit Deitatem duplicem: Unam Communicantem, alteram communicatam humanae naturae in V. tero Virginis conceptae. Cum enim nec Communicantem Deitatem essentia & Vere, haliter humanae naturae vult communicatam esse, nec essentiales proprietates illi¸ ejusdj subiectum suum; communicata ergo Deitas, quam cum plenitudine omni Deitatis & omnibus essentialibus proprietatibus in naturam humanam, κατὰ περιχώρησιν, per immeationem & immanentiam suam, realiter deponit ac recipsa, non erit ipsa Deitas aeterna, & quae absq. essentia illa aeterna communicata vult, ut vita, potentia, virtus, maiestas, non erunt essentialia aeterna illius Deitatis, sed Utraq. ut essentia sit numero & specie alia erunt & creata, quoniam facit verorum absurdu vocabulj communicationis pro creatione tantum ludens, quo etsi Arianus est (Arij enim sunt illa, ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν) hoc tamen ab illo differt, quod hic copiae λόγον ait, ἐκ τῶν μὴ ὄντων, & creatum esse ante omnia. Kemnitius communicatam suam Deitatem ... ditum, cum humana natura in Utero virginis, quam quia in & cum ea per il. lam tanquam organon perpetuum, ἐνεργητικῶς esse affirmat omnium divinarum virtutum & operationum, aeternam illam communicantem otiosam prorsus relinquit. Rursus cum affirmat, carnem haurire totam virtutem Verbi: assumptam naturam capere totum λόγον: omnem plenitudinem

Deitatis

Deitatis, & essentialia omnia in humanam naturam realiter ac reipsa deposita esse per talem περιχώρησιν communicata: Deitatis, quae divinae essentiae in personis tribus soli propria est, & quidem tanquam thesaurum, ut ex ea gratia, veritas, vita & salus sit nobis derivanda & accipienda: Si haec ut essentialia humanae naturae communicata esse dicit, sicut dicit, quia plenitudo Deitatis ipsa est essentia, confundit naturas, & humanam necessario convertit in Deitatem cum Eutyche. Non possunt enim essentia & essentialia Deitatis realiter & reipsa cuiquam tanquam essentiale communicari, quin id fiat Deus. Si ut non essentiale, ex utraque natura conflat quiddam tertii generis in unam compositam naturam ex Deitate & humana natura. In infinitum vero differunt hyperphysica illa virtutes & operationes, dona seu χάριτες, & quae ex unionis gratia accesserunt humanae naturae, in maiestate, honore, beatitudine, & gloria: paraphysica itidem in eadem ab antiphysicis. Hyperphysica .n. virtutes & operationes in humana natura sunt creatae tamen, & ipsa haec a divina τοῦ λόγου communicatae humanae, sic ut illae realiter ac reipsa tanquam subiecto insideant. Sed non sunt proprietates, non essentialia idiomata ipsius divinae naturae, verum qualitates ab illa in humana creatae, tantae, quantas capere nulla creatura potest. Aeternum autem, immortale, infinitum, immensum, omnipotens, ubique praesens, omniscium & similia idiomata sunt essentialia Deitati soli propria, quae nulli creaturae finitae communicari realiter & reipsa possunt, salvis illius naturalibus proprietatibus. Nulla .n. natura δεκτική est seu capax illius aeternae essentiae, aut essentialium, nullo minus finita infinitae

&

immensa, ut simul sit finita & infinita, mortalis & immortalis, ubiq. & in
loco uno. Non igitur hyperphysica haec sunt, ut somniant Komnicius, sed anti,
physica, quae communicatio asserita non possunt realiter, & reipsa, nisi cum ipsius
destructione. Plenitudo Deitatis non est gratia aut qualitas, sed essentia ipsa,
quae, si realiter est ac reipsa in carne Christi, caro esse & manere in suis pro
prietatibus non potest. Amissis proprietatibus desinit esse quod est. Fieri enim
non potest, ut natura aliqua consistat absq. suis proprietatib. essentialibus. Sic
ergo humanam naturam in Christo penitus evertit & abolet cum Eutyche &
Monophysitis. Ad haec communicatam Deitatem & proprietates essentiales
vult realiter quidem humanae naturae inesse, non subiective tamen, nec for
maliter, nec habitualiter, nec inhaerenter, quia communicatas facit proprietates:
humanam ergo naturam constituit hypostatamenon suscipiens, ac per se subsis
tens, quod inaudito ordine scripturae, assumsit, sustentat, & gestat Deitatem,
a qua in persona τοῦ λόγου humana traditur assumpta. Sed quia nec
separat ab essentia sua proprietates, nec subiective aut inhaerenter commu
tas esse vult, duas ergo in Christo ut naturas, sic personas statuit, unam
Deitatis communicatae atq. assumtae, alteram humanae naturae assumentis
& gestantis, quod prorsus Nestorianum est. Denique dum per κοινω-
νιαν ἐνεργειαν seu communicationem operationum, ut vocat, carnem
Christi in efficacitate & operatione propriarum etiam ipsius divinae naturae
virtutum & actionum facit eiusdem cum divina natura virtutis &
potentiae

potentia realiter ac reipsa participem, ac perpetuum quoddam, inseparabile
συναίτιον, καὶ συνεργόν, simul agens & cooperans organon, abolet δύο φυσι-
κὰ θελήματα, καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας: id est voluntates duas na-
turales, & actiones duas naturales distinctas in Christo, & actionem theandri-
cam, quae composita est ex duabus distinctis actionibus naturae utriusque
utraque agente quod suum & proprium est, non quod alterius: ἀτμημένως
tamen, καὶ ἀδιαιρεμένως, id est uniti, non separatim, aut diversim.
Illam ergo confundit in unam, in qua, quod unius & proprium, commune
sit alterique, & unam non effectu tantum vel apotelesmate, sed actione ipsa,
quod non esse potest, vel si caro organon Deitatis in divinis omnibus efficien-
dis esse admitteretur. Alia enim organi, alia causae organum moventis
virtus, actio & operatio est. Nec quisquam unquam sensit, dixit, vel audivit
Humanam naturam a Christo adscitam esse in societatem & participationem
vel ἐνεργήσεως, vel ἐνεργείας, effectionis & operationis operum mere
divinorum, vel illi sociam καὶ συνεργόν esse in iisdem adiunctam, nisi he-
reticus. Et condemnatum hoc est in synodo sexta Constantinopolitana,
qua cum consensit Lateranense concilium Anno 643. Et manet in aeter-
num nota Regula Damasceni: ὧν ἡ οὐσία ἡ αὐτή, τούτων καὶ
ἐνέργεια ἡ αὐτή. ὧν δὲ αἱ φύσεις διάφοροι, τούτων καὶ ἐνέργειαι δια-
φοροι. & caetera. Haec de secunda quaestione, id est de reali
locali praesentia carnis & corporis Christi in pane sufficiant. Restat tertia
quaestio

quaestio: Utrum corpus christi physice & corporaliter, ut Lutherus cum Pon-
tificijs sentit: an vero spiritualiter, ut Vbiquitarij: an denique hyperphysice,
illo novo modo, quem Kemnitiani medium inter materialem seu carnalem
seu naturalem, & inter spiritualem constituunt, eadem tamen quo panis ore man-
ducatur? Ista quaestio in praecedentibus declarata satis est. Si corpus
christi verum, naturale, substantiale est in pane, praesentia physica & carna-
li: quomodo non oris mansu physico comederetur? Quis sanus dixerit,
manducationem talem esse spiritualem? Quae inter haec duo media sta-
tuitur hyperphysica manducatio, inane & fabulosum commentum est: quod
nihil est, sicut ipsum corpus hyperphysicum nihil est. Si vero talis prae-
sentia in pane nulla est, ut nullam esse demonstratum est, nulla fit
illius etiam ore manducatio, quocunque vocetur nomine, nec materialis
physica, nec spiritualis, nec hyperphysica. Quomodo autem cor-
pus christi comedatur, sanguis illius bibatur vere, sed ab ijs tantum
qui in ordinato & legitimo symbolorum panis & vini usu fide assentiuntur
verbo, & amplectuntur promissionem, unius spiritus virtute, qui in Christi
& credentium corporibus habitat, ostensum satis est. Tota actio externa
est physica, in distributione & sumptione symbolorum, & ad internam
spiritualem typica ac symbolica est ex unione sacramentali: quae in
ijs tantum fit, qui analogiam externae ad internam tanquam signi ad rem
signifi-

significatam considerant & intelligunt, & secundum hanc exhibita beneficia fide
accipiunt & sibi applicant. In non sumentibus fide, tota actio externa ma-
net profana & physica. Abest enim interna, quae rerum ipsarum fit appre-
hensio & perceptio. Quare impii sacramentum sumunt, id est, signa seu sym-
bola: rem Sacramenti seu signa secundum verbum donatam, & secundum pro-
missionem exhibitam, non accipiunt, sed iudicium sibi sumunt, fiuntque rei
corporis & sanguinis Christi, quod usum huius sacrum cibum institutum, ut sit
κοινωνία corporis & sanguinis Christi, & alimonia animae ad vitam aeternam
non discernunt a cibo physico & profano. In hac narratione, qui
cum seria invocatione Dei, & desiderio ac studio sancto veritatis, exordia
ac fundamenta pontificiae praesentiae in pane, quaeque ab aliis ex iisdem ex-
tructa vel adstructa sunt illis & attributa ex pluribus fundamentis aliis con-
sideraverit: reperiet primo (quod caput est) praesentiam ipsam nullo pri-
tis scripturae testimonio niti, sed humanae curiositatis ex Diaboli fascino na-
tum esse commentum, quod verba ipsa Testatoris, & sua evidentia & inter-
pretum tot modis dissidentibus inter se contradictione: Quod clarissimis verbis
Christi explicatus mandus carnis & potus sanguinis ipsius, qui credentes in
ipso manent, ipse in eis: Quod Pauli invicta omni exceptioni aut sophi-
sticae declaratio resistit ac prosternit: Cum ordo perpetuus ministerii, ingi-
ae fundata Christi summa verbi cuiusvis tradita, & ratio Sacramentorum
formalis, seu ut nunc inscitie loquuntur, substantia Sacramentorum,
quae

quæ in actione consistit, & in ordinato legitimoq. mediorum usu atq. or-
dine, relatione, & analogia totius externæ actionis, ut symboli ad inter-
num, ut significati: quæ fit participatio & applicatio significatorum: quod
ordo rerum in natura reclamat. Quo sibi unum blasphemam absurditatem in
fuisse quæritur miserabiliter adserta ex verbo patefacto tot tantisq. declamatori-
bus veritas, & naturæ utriusq. & inconfusæ unionis utriusq. in persona
Christi, tot millium martyrum sanguine sancita & obsignata, tot secu-
lis atq. ad rabidas istas viperas conservata & propagata. Cuius vero
commenti ratus est? ut præsentia ipsa, quod sit aliquia, nullo: sic
nullo minus ullo testimonio doceri potest qualis sit. Ex dictis dicitur in pa-
ne vel bonum: perpetua enim adesse non potest, si per usum panis re-
petenda est. Quando igitur desinat Christus corpore vel panem vel sa-
mentum, nullo iota scripturæ ostendi potest. Nec desertio hæc, quomodo
scripturæ congruat affirmanti Christum semper habitare fide in cordibus
credentium, ejectum vero lapsibus contra conscientiam, fide etiam revocari
ac rediisse in vera seriaq. pænitentia. Inhabitationis autem, unionisq.
aut reductionis post lapsus Eucharistiam frequentem usum pignus & sigillum
esse. Praeterea nullo doceri verbo scripturæ potest, qua virtute in pane
præsente adsit, efficatq. an materiali, physico, an spirituali aut hyperphysica
afficiat aut mutet animas vel corpora? Quidnam conferat ad vitam no-
vam, æternam, spiritualem, quæ in perpetuo studio, conatuq. piorum ac Deo
placentium

placentium actionum, & in lucta perpetua cum carne, Diabolo, & mundo stat & viget? quam consolationem affert? Quid prodest ad confirmandam fidem de beneficijs Christi, aut de unione cum Christo, significatum participationem veri corporis & sanguinis Christi in applicatione beneficiorum eius, & insitionem, unionemque nostri cum Christi vivo & mystico corpore, citra contactum, coalitumque ullum materialem, aut physicum actum, virtute unius Spiritus Sancti, perpetuo & perspicue scriptura repetitur. Haec manifesta sunt. Cuius usus igitur? Nullus alius nisi is, cuius causa fabrefactum & introductum est in Ecclesiam, nempe ut dixi, ut nervus sit idoli panis & sacrificij missae, eiusque totius regni Idolatriae, superstitionum, abusuum, tyrannidis pontificiae, quo inciso illud concidere & ruere necesse est. Nervum enim alium congregandarum pecuniarum, & potentiae, dignitatis, opum servandarum nullum habent. Deinde nervus est omnis inde natae idolatriae in cultu panis pro numine, abusuum consecrati panis, & sacrae coenae, operis operati, & similium [illegible] &c.

SYNOPSIS
DE PRÆSENTIA CORPORIS ET SANG. VIVIS CHRISTI IN COENA.

I.

¶ Quid datur in cæna, præter panem & vinum?

PAPISTICA.

Corporis & sanguinis.

LVTHERANA

Corporis & sanguinis.

SACRAMENTARIA.

Corporis & sanguinis

II.

¶ Quomodo datur?

PAP.

In genere carnaliter: In specie substantialiter: Verbo EST intellecto ὑπαρκτικῶς: de transsubstantiato pane.

LUTH.

In genere carnaliter: in specie consubstantialiter aut corporaliter συνουσιαστικῶς, verbo: est: intellecto συνεκδοχικῶς de alligato, uel incluso in pane substantia corporis aut corpore, non eadem tamen apud omnes sententia aut modo.

SACR.

Spiritualiter: (propositione intellecta μετωνυμικῶς de signo & signato ex analogia signi ad signatum) id est, virtute & efficacia Spiritus secundum ordinationem & institutionem Christi

III

II In quo datur:

PAPma:	LUTHERANA		SACRia.
	Vere Lutherana	Pseudolutherana	
In, Cum, & sub acciden tibus panis: Vi mi raculi	In, cum & sub pane, miraculosa unione sine discrimine vel substantiae miraculo seu cum substantia panis, vel corporis miraculosi cum pane.	In, cum, & sub pane: Dissimiliter: Brentiana & Chemnitiana: nullo accessu novo corporis, sed ante [illegible] hypephysici corporis, quod vere antiphysicum singunt & nullam dispensationem seu distributione hyperphysica, itidem numquam anti physicam id est nullam. Heshusiana: accessu novo corporis hyper physici, imo antiphysici, in quo omnia sunt contraria physici corporis proprietatibus.	In actione instituta, et legittimo usu, eo ordine & modo, quo institutus est, & traditus in verbo & promissione, quae requirunt Spiritum & fidem.

II Quomodo accipitur?

PAP.

Ore tantum: quia substantiæ pani inest corporis: & quia ex opere operato confert gratiam sine bono motu utentis

LUTHERANA.

Vere Lutherana

Ore tantum ab impijs, quia substantia pani adest.

Ore carnaliter: fide spiritualiter a fidelibus, quia non prodest ex opere operato

Pseudolutherana.

Ore tantum, ut Lutherana ab impijs

Ore & spiritu a fidelibus, sed dissimiliter

Brentiana & Chemniciana: nonnullis ore hyperphysice, de spiritualiter: alijs utroque organo spiritualiter.

Heshusiana carnaliter ore: spiritualiter fide, cum Luthero.

SACRAMENTARIA.

In usu vero & legitimo symbolorum externo, cum ore illa percipiuntur: interius fide monentes in spiritu, non physice, aut hyperphysice: sed spiritualiter, vere tamen. Qualis exhibitio: talis manducatio, in uno spiritu.

V

¶ Cui parti datur?

LUTHER.

Animae & Corpori: sed dissimiliter

Vere Luth.	Pseudolutherana
In usum partis utriusque, corporis veri, nec spiritualem	In usum itidem utriusque. Sed hyperphysicum corporis, spiritualem animae.

PAP.

Corpori, quia quae in pane & vino physica sunt & materialia, ea corpus tantum percipit, & corpori tantum sunt analoga & congrua.

SACR.

Spiritui per Spiritum sanctum, non exhibitione materiali & physica, sed spirituali & mystica, in virtute & efficacia Spiritus ad motus & affectus spirituales in vita nova spirituali.

VI

¶ Quibus datur?

LUTH

Piis & Impiis.

PAP.

Piis & Impiis

SACR.

Piis tantum & fidelibus.

VII

¶ Quid comedant Impii

LUTH.

Panem & Corpus christi.

Vere Luth.	Pseudolutherana
Ut papistae: panem & corpus reale & verum.	Panem & non verum nec reale sed hyperphysicum, imo antiphysicum seu mathematicum corpus

PAP.

Panem & corpus christi, verum & naturale.

SACR.

Panem, & iudicium: non diiudicantes corpus Domini

VIII

VIII

91 Quid est edere corpus Christi in cœna?

PAP.

Carnaliter edere, sed miraculose tamen.

LVTH.

Vere Lutherana.

Carnaliter, miraculose: spiritualiter fide, in virtute Spiritus.

Pseudoluth.

Ore, non carnaliter, sed hyperphysice, imo antiphysice: fide spiritualiter: aut utroque organo spiritualiter, ut aliqui somniant. Neutro carnaliter.

SACR.

Est non tantum credere quod corpus Christi sit mortuum pro nobis traditum in remissionem peccatorum: sed in usu Cœnæ manducare etiam corpus & sanguinem eius id est sibiipsi applicare Christum & omnia eius beneficia, & induere Christum, vere statuere quod sis particeps omnium beneficiorum Christi morte partorum, quod obsignetur tibi promissio & perceptio beneficiorum tanquam sigillo, quod se tibi vere communicet, & habitet in te Christus, & intertum suo vivo & mystico corpori efficiat te surculum & palmitem vivum, membrum autem mystici corporis sui Ecclesiæ, & gestet ac sustentet te in suo corpore, contactu tamen & realiter non physico materiali, sed spirituali tantum.

VIIII

91 Quid est bibere sanguinem Christi? Eadem responsio.

X

¶ Quomodo panis est corpus christi?

PAP.

Substantia, vere, realiter, substantialiter, naturaliter, per transsubstantiationem miraculosam, seu modum miraculi.

LUTH.

Substantia, ut Papistae, vere, realiter, naturaliter, essentialiter. Sed.

Vere Lutherana.

Per consubstantiationem miraculosam, seu per modum miraculi, in ipso actu distributionis & sumptionis corporis veri cum pane. Dubium tamen illa qualis sit. mirum,

Utrum

Durabilis

vel cum pontificijs usq. ad durationem panis

vel per hypostaticam unionem panis cum corpore

Non durabilis: sed certi temporis: quanti ergo temporis? & quo testimonio?

Pseudolutherana.

Dispensative per distributionem corporis maiestatici & hyperphysici, imo antiphysici.

Dissimiliter

Aut semper & ubiq. ε.., similis modo maiestatis

Aut in Coena tantum Christi, ubicunq. celebratur, modo miraculi.

SACR.

Relative, ex ordine & instituto, secundum verbum & promissionem, ratione unionis, ex analogia signi ad significatum.

x 1

II Ubi est corpus Christi?

PAP.

In cælo, secundum ve-
ri corporis modum. In
Cœna autem sacra vir
tute verbi & omnipo
tentiæ miraculose. Re
ipsa tamen ubiq. Si
dicant idem corpus
numero adesse. Si
idem specie, erunt in-
numera corpora, q
creabuntur vi ver-
borum Sacerdotis.
Specie eadem cum illo
quod traditum est, sed
non illud ipsum, secundũ
verba Christi

LUTH.

Vere Lutherana
Dubia

Interdum
eadem
cum Pon
tificiis.
Vere in
cælo;
mira-
culose
in pane.

Interdũ
ratione
unionis
hyposta
ticæ
ubiq.

Pseudo Lutherana:
Ubique.
Dissimiliter

Generali ubi-
quitate in
omnibus:
dissimiliter:
verbis tamen
magis q
re

Brentiana
per realem
communi-
cationem
idioma
tum.

Kemnitiana
per περι
χωρησ
seu imme
atio-
nem

Restricta
Ubiquitate
Heshusiana,
in sola cœ-
na, vi
miraculi
cum Ponti-
ficiis &
Luthero.

SACR.

In cælo, quocunq. modo
loco, est τοπικῶς,
Sed ad dextram Dei,
in una persona, id
est in regno omni
potentiæ, quatenus
illius capax est,
ubicunq. est

Sudent utriq. Papistæ & Lutherani, quantum possunt, contra nec
transsub-

transsubstantiatio, nec consubstantiatio sine Ubiquitate stare potest. Et vicissim: Ubiquitas consistere non potest, quin ipsa rerum essentia eversa tantum, q[uod] est transsubstantiationis proprietas. Ita mi-

tantur iisdem fundamentis, & mutuas tradunt operas Pontificia & Ubiquitaria

XII

Quomodo Christus est ubique?

PAP.

Personaliter quidem, vocabulo intellecto de persona, non de altera ex naturis, sed communicatione idiomatum proprie dicta, id est praedicatione in concreto proprietatis unius naturae, Ubiquitatis scilicet, quae divinae naturae propria est, de tota persona. In sola tamen natura divina tantum est ubique. In Caena vero ubique etiam est hic corpore: sed restricta ubiquitate, qualis est Heshusij.

LUTH.

Vere Lutherana.

dissimiliter.

- Interdum orthodoxe & recte, personaliter cum Pontificijs
- Interdum non tantum natura divina, sed & corpore: ratione extensionis ex unione hypostatica false, in utraque natura.

Pseudolutherana.

In utraque natura. Sed dissimiliter.

- Brentiana & Chemnitiana generali ubiquitate in omnibus rebus
- Heshusiana restricta, in solo pane Caenae.

SACRA.

Personaliter praedicatione in concreto de tota persona. Reipsa autem in sola natura divina, cui soli proprium: esse ubique.

Adde XIII

Addo XIII

¶ Cuo actu, effectu, & fructu Corporis Christi sit in pane, & per usum panis in homine ?

PAP.

Actu physico bruto, Virtute nove & effectu spirituali: physico tamen & bruto ibi dem ad salutem eternam, sine bono motu utentis omnibus non ponentibus obicem, id est non obnoxiis peccato mortali, omnibus non habentibus propositum de eodem

LUTH

Vere Lutherana & Pseudolutherana

Impijs: spirituali ad iudicium.

Pijs & fidelibus se nova actu physico bruto, effectu spirituali bruto, corpora & animas alterante

SACR.

Spirituali actu, effectu & fructu. ad progressus & incrementa vitae novae spiritualis, Deo placentis, non ad vitam physicam & animalem.

¶ Pontificia & Lutherana utraq. pugnant.

¶ Cum scriptura de ordine perpetuo & natura, ac ratione ministerij verbi & sacramentorum in Ecclesia: & de presentia Dei per ministerium in homine, qui est tertius gradus praesentiae.

Secundo

1132

II Cum verbis institutionis, & doctrina Christi de manducatione suae carnis, & haustu sanguinis sui.

III Cum interpretatione & doctrina Pauli.

IIII Cum articulis symboli de incarnatione filii Dei & testimoniis Scripturae de proprietatibus veri corporis Christi

V Cum tota prima & puriore antiquitate in hoc articulo.

VI Cum natura rerum

VII Secum ipsa. ἀσύστατα .n. prorsus sunt utraq. καὶ ἀντιφατικά.

VIII Denique ut commentum totum de praesentia carnali ad symbola corporis Christi commentum est impietatis & audaciae humanae: sic nullum usum habet alium, nisi quod nervus est idoli in consecrato pane & sacrificii missae propter Idolum panis.

TRIPLEX ÆTAS DOC
TORUM SCHOLASTI-
CORUM

.: C B :.

Triplicis scholae & doctrinae doctorum scholasticorum distinctionem habet Danaeus in prolegomenis quae praefixit commentario suo in Petrum Lombardum Magistrum Sententiarum, me allegans tanquam primum autorem, cum honorifica mei mentione ex quarto Chronicorum. Sed à me tantum inchoata ipse digessit ac detexit.

Omitto quae in meis & Danaei leges, de discrimine inter Canonistas & Doctores scholasticos, quorum illi coeperunt à Gratiano, qui decretorum volumen condidit primus, circiter annum 1040, quod ante ipsum tentarat Ivo Carnutensis, & hoc etiam prius Burchardus Wormaciensis Episcopus: Hi à Lanfranco Papiensi, Antagonista Berengarij circa annum Christi 1020. Hic ergo primus autor putatur scholasticae Theologiae: quem secuti sunt Guitmundus Lanfranci discipulus.

Anshelmus

Hugo de Sancto Victore

Gratianus

Petrus Lambardus, Magister sententiarum.

qui cum Petro Comestore & Gratiano spurio natus esse fertur una matre Monialis, patribus dubium, an uno vel diversis? vel incesto concubitu potius, ut tunc creditum fuit.

Petrus Comestor frater Lombardi

Petrus Clericus,

Rupertus,
Leo Tuscus
Wilhelmus Antisiodorensis
Cyrillus Carmelita, qui circa annum 1190 fabricavit Evangelium novum ex Origenis erroribus, quod postea aeternum Evangelium appellarunt.
Petrus Cluniacensis
Bernardus Compostellanus
Hugo Barcinonensis
Vincentius Gallus
Alexander de Ales, qui primus in Petrum Lombardum commentatus est. Haec prima scholasticorum doctrina multo fuit verecundior posteriore: quia adhuc urgebat memoria scriptorum veterum, Augustini inprimis: Sed in hoc peccavit, quod horum scripta autoritate aequavit scripturae sacrae. Duravit autem annos ducentos.

Media quae proxime secuta est, coepit circa annum Christi 1220 autore Alberto Magno Episcopo Ratisbonensi, et duravit per annos circiter centum et decem, usque ad Durandum de Sancto Portiano: qui vixit anno Domini M CCC XXX. Secuti sunt

Sequuntur Albertum Thomas Aquinas, qui Albertum vocat praeceptorem
Petrus de Tarentesia
Wilhelmus Episcopus Parisiensis
Durandus
Egidius Romanus
Hugonius Constantinopolitanus
Richardus de media villa
Joannes Scotus, nomine Duns, qui perpetuo
Aquinatem flagellat.
Alaricus de Insulis
Alexander de Alexandria
Nicolaus de Lyra
Augustinus de Ancona
Bonaventura
Wilhelmus Occam. Haec aetas detestanda

audacia & impudentia, pro scriptura & patrum doctrina, invexit in Ecclesiam Aristotelis philosophiam, Ethicen inprimis & Metaphysicam. Huius scripta ubique verbo divino compararunt: Inde factum est ut scholastici huius seculi plerique in physica, logica & metaphysica Aristotelis sint commentati

Tertia scholasticorum doctrina coepit sub Durando de Sancto Portiano:

cuius

cui Thomæ doctrina & sophistica displicuit. durauit usque ad Lutheri sæculum, quod cœpit anno M D X VII, per annos centum, octoginta septem. Huius sæculi sunt Herueus de Bolo, Brito, & Carmelita Cyrilli Monachi illius Blasphemi discipulus, qui Euangelium nouum condidit. Joannes de Regno.
Henricus de Vrimaria
Johannes Capreolus
Petrus de Aliaco Cardinalis
Joannes Gerson
Bernardinus Senensis
Gabriel Biel, Rhapsodus Scholasticorum:
Et post hunc multi alij similes. Nostra uero ætate ingemuere Eccius sophista. Isto presente, Gorrhandus Monachus Parisienses & alij. Hæc ætas longe fuit impudentior. Cum enim superiore & media ætate adhuc manserat verecundia: illam hæc sustulit. Non verita enim fuit pronunciare ac definire de quæstionibus absurdissimis, antea tantum motis: Utrum Papa Romanus sit simplex homo, an quasi Deus? An participet utraque naturam cum Christo? De eius potestate supra Concilium. De Virginis Mariæ immunitate à peccato. De altero signo vel specie in Cœna

in Cœna Laicis adimenda, & similibus. Recte consonant cum his Academijs potestates platonicæ, cum veteri, media, & nova. Universum hoc seculum triplicis doctrinæ scholasticæ constituit & complet periodum fatalem annorum quingentorum: sicut in meis chronicis annotavi: qua tyrannis pontificia tenuit oppressam Ecclesiam erroribus, abusibus, superstitionibus, idolis auctis usq. ad summum. Sunt enim ab anno 1020 Lanfranci, ad annum Lutheri 1517 anni totidem, tribus deficientibus: etsi exactissima ratio in his non spectatur. Considera præcedentes duas, primam a Christo nato usq ad ætatem quæ proxime antecessit Gregorium Magnum: & alteram sequentem, id est mediam inter utramq. Et reperies in prima periodo a Christo & temporibus Apostolicis puritatem ac sinceritatem: In altera initia, incrementa, progressus errorum. de quibus est diligens consideratio.

Aº C P. 1588

Vestri Gorgiae argumentum Achilleum consideravi. Vide quale sit? Terminus a quo et Terminus ad quem, seu, Confirmans et Confirmandum non sunt idem. Corpus & sanguis christi sunt terminus a quo, seu confirmans. fides terminus ad quem, seu Confirmandum. Ergo corpus & sanguis christi non accipiuntur fide. Nego consequentiam. plus est enim in conclusione quam in praemissis. Non illud enim quod infertur, sed hoc sequitur: Ergo corpus & sanguis, ac fides non sunt idem. Atque totum concedo. Estque eadem ratio mediorum in sacramentis quae verbi ad fidem. quia sacramenta sunt verbum visibile: docent oculis, quod per aures verbum. Ut verbum quae docet auri exhibet, & hoc ipso in mente sit parte rationali, virtute sancti spiritus accendit lumen fidei primo seu notitiam, deinde fiduciam. Sic sacramenta nobis exhibent quod significant & offerunt, & fidem obtinent, ac confirmant accipientem, & applicantem sibi oblata. Offeruntur et exhibentur verbo & sacramentis gratia, misericordia, iustitia, corpus & sanguis & hac oblatione & exhibitione in natura intelligente & considerante quid fiat, quod offertur & exhibetur, accenditur fides, quae oblata accipit & applicat sibi vivo effectu & fructu in virtute spiritus sancti. Fides est accipiens & applicans. Acceptum & applicatum corpus & sanguis in usu symbolorum legitimo & instituto. his quid est manifestius? Sed in omnibus his semper considerari oportet rationem totam ministerii verbi

&

57

Argumentum D. Esaiae Heindrici.

Verbi et Sacramentorum, quorum res formalis, actio ipsa tota sicut est in-
stituta, quae duplex est Externa et Interna. Externa tria complectitur, Mi-
nisterium docentem, absolventem, administrantem Sacramenta: Media ex-
terna, verbum sonans & symbola in Sacramentis: & personam audientem
& utentem Sacramentis secundum mandatum & institutionem. Interna
itidem tria complectitur, Totam trinitatem praesentem: patrem per et cum
filium in virtute spiritus: Res spirituales quae exhibentur, verbo docentur,
Sacramentis significantur: Et fidem accipientem res illas. Qui sine
fide accipit, nihil accipit nisi externa. Ut Sacramenta sint Sacramen-
ta integra & perfecta, haec omnia concurrere necesse est. Et ratio
signorum ad significata nihil aliud est quam analogia totius actionis exter-
nae ad internam. Externa instituta in hoc est, ut praesentis de interna
viva ac spirituali nos doceat tanquam visibile signum. Hoc modo cum fides
accenditur fit apprehensio & applicatio bonorum omnium quae offeruntur
et exhibentur. Haec subito effudi de [illegible], quod plane nonnihil dialecti-
cum: quia plus est in concl. quam in praemissis. Non sequitur hoc, Ergo
fide non accipitur corpus et sanguis. Sed possent obijci plura. Si fide non
accipitur sanguis ac corpus, quomodo igitur accipientur illa in spirituali
mansu, quem omnes uno ore contendunt? quo modo alio fieret appli-
catio? Sed valeant illa.

C. Peucer.
1587. VIII Septembr.

Ad Assertionem Catholicam: de mysterio incarnationis Verbi & unionis hypostaticae, contra ubiquitatem & realem communicationem idiomatum

NOTAE.

Casparis Peuceri

:: 1590 ::

Optarim primò exprimi, ad quas alias Uniones hæc differentia collata sit specifica differentia Unionis hypostaticæ: plures enim non sint oportet, Et multum lucis accederet inde propositæ quæstioni. Monet enim requiri, ut illas, a quibus hæc separatur. Ad Unitatem in Trinitate conferri non potest, quia sunt res diversissimæ, Unitas essentiæ in Trinitate, & Unio hypostatica duarum naturarum in persona Christi. Alterum est quod moneo. Etsi scio ab orthodoxis nonnullis in conflictibus recentibus usurpatum hoc esse, Personam constitui ex λόγῳ & carne assumta tanquam partibus substantialibus, mihi tamen secundum doctrinam ac sententiam Veterum, quam & retinuerunt Scholastici, incommode dici videtur, quia non obscuritatis tantum habet multum & ambiguitatis, sed a vero etiam recedit. Partes n. substantiales sunt, sine quibus res esse non potest, quæcunque illarum desit. At λόγος fuit persona perfectissima & integerrima, antequam assumeret humanam naturam Neque hæc ergo constituit personam Christi tanquam pars substantialis, sed ut natura diversa toto genere assumta est in Unitatem personæ inseparabiliter, indivise, inconfuse, immutabiliter. Hoc recte declarato palam fit quid intersit inter veram & hypostaticam unionem, & inter commixtionem aut compositionem quæ naturas augmentat tanquam partes

aut

" substantiam rei
tialitû mutuo
absolucates, aut
integrales "

/ assumtione
tamen tali
sit effecta
ἐνυπόστατον /

+ sed redigeretur
in nihilum +

aut essentiales " constituentes totum, quorum & Damascenus meminit, mo dum hunc utrumq. à tertio hypostatico personæ christi proprio separans. Ita ergo est assumpta natura humana in unitatem personæ, ut cum ἰδιο ὑπόστατον non sit, sit etiam secundum sese ἀνυπόστατον, & τὸ ὑπάρξαι ἢ τὴν ὕπαρξιν in assumente λόγῳ obtinuerit. Non enim extitit humanitas christi unquam aut usquam in rerum natura nisi in hypostasi τοῦ λόγου: Et esse ac subsistere in illa cepit, cum verbum caro factum est. Denique nisi in ea hoc modo existeret, sustentaretur, ac gestaretur, aut non esset,+ aut esset hypostatamenon per se, atq. ita ex duo constitueretur christus & introduceretur in Trinitatem Quaternitas. Quapropter nec quod se quitur unioni hypostaticæ consentaneum est, scilicet sola constitutione substantiæ unius personæ christi ex hypostasi τοῦ λόγου & carne assumpta unionem duarum naturarum in christo personalem à reliquis præsentiæ gradibus differre, quia non conflatur persona christi ex duabus naturis. Sed differentia specifica consistit in modo assumtionis huma. nae naturæ ὑπὸ τοῦ λόγου tali, qualem descripsi. Talis autem as sumptio & unio nec condidit substantiam personæ christi prius existen his ab æterno, nec perficit eandem quasi ante accessum humanæ & cum ea connexum imperfecta & mutila fuerit: sed assumptæ naturæ hoc præstat, ut ab assumente & in ea τὴν ὕπαρξιν ἐνυπόστατον

xay

καὶ ταυτότητα ὑποστατικὴν διὰ τοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως, sive per
subsistendi modum substantialem perfectum ac completum adipiscatur & acci-
piat, cum ἀπὸ τῆς ἰδίας οὐσίας τὸ εἶναι, ἢ τὸ τί ἦν εἶναι habeat. Per
hunc enim τὸν τρόπον τῆς ὑπάρξεως acquirit humana natura substanti-
alis subsistentiae perfectionem ἢ πλήρωμα. Et hic est τρόπος ὑπάρ-
ξεως singularis humanae naturae soli in assumente λόγῳ proprius, μονό-
τροπος, ἐξαίρετος, ὑπὲρ φύσιν, ὑπὲρ νοῦν, ὑπὲρ λόγον: quia non per
se subsistit, sed in alio: nec tamen ut accidens, sed subsistentia substantiali.
Jesuitae & scholastici declarantes hunc modum dicunt humanam na-
turam non sustentari a persona τοῦ λόγου, ut in genere causae efficientis
seu per modum actionis, sed ut in genere causae formalis, seu per modum
naturae, quia ut materia ἐν δυνάμει & imperfecta substantia a formae
qualitatem actum, sic natura assumpta beneficio personae accipit ultimam,
non accidentalem sed substantialem subsistendi τελειότητα seu perfectio-
nem. Ex his prius de causa efficiente magis congruere mihi videtur
Unioni, quod reijciunt ipsi, quam posterius de formali. Longe enim est alia
materiae ad formam, & e converso, analogia & ratio quam assumentis na-
turae ad assumptam, & e converso. Materia enim induens & susci-
piens formam est ἐν δυνάμει, seu imperfecta & incompleta substantia;
ὁ λόγος assumens humanam naturam est essentia perfectissima, & actus per-
fectissimus

fectissimus, ab aeterno existens: ac persona in ea ipsa essentia seu ὑποστάσει ἰδιοσύστατος καὶ αὐθυπόστατος. Deinde forma materiam rudem et informem format, seu specie certa vestit, conferens rei quae fit ac constituitur, esse substantiale, una cum idea qua differt ac discernitur a reb. et speciebus aliis cognatis, Ideoque τελειότης est, id est, perfectio rei quae fit. At humanae naturae assumptae ~~assumit~~ nihil horum proprius competit: nihil .n. naturae assumenti adiungit nisi seipsam: nihil personae ad perfectionem: nec est ἰδιοσύστατος quicquam: sed ex unione cum λόγῳ per assumptionem seu subsistentiam personalem tanquam perfectionem ultimam et substantialem accipit, non tamen in genere causae formalis, seu per modum naturae sicut materia per formam in physico corpore, sed verius ac rectius in genere causae efficientis, per modum actionis. Sustentatio enim et gestatio otiosa non est et inefficax, nec fit sine virtute sustentantis, sicut Irenaei, et aliorum testimonia ostendunt. Tertio, nec componit, vel ut pars substantialis personam, sicut forma cum materia rem existentem, vel ut integralis totum: sed persona prius existens perfecta fit ex assumptione illius in unitatem et identitatem personae, διὰ τρόπον ὑπάρξεως, seu per modum subsistentiae, unitate personae nihil mutata, compositum ex duabus naturis. Quarto, naturae humanae in christo, quae naturae perfectae atque ex sua materia et forma compositae, quae est ὁμοού-

σιος

σιν nobis, præ cæteris omnibus creatis naturis, hoc tamen proprium est, quod κατὰ τρόπον ὑπάρξεως non per se existit & subsistit, sed ἐν τῷ λόγῳ, nec tamen ut accidens in subjecto, sed substantiali perfectione, illi soli propria, qua sine ante non erat, aut esse ὑπόστασις per se. Et hoc subsistendi modo à nobis differt, qui sumus ὑφιστάμενα per se existentia. Differunt οὐσία, φύσις, ὑπόστασις, ὕπαρξις, μορφή. Οὐσία est rei cuiusq. simplex constitutio, suis omnibus proprietatibus atq. accidentibus exuta. Φύσις essentia est suis proprietatibus & accidentibus vestita: Inde idiomatum alia οὐσιώδη prorsus ἀκοινώνητα, alia physica συγκοινώνητα, ut Incorruptibilitas, immortalitas. Ὑπόστασις natura singularis suis proprietatibus & accidentibus perfecta. Ὕπαρξις proprietas quædam substantiæ est, & modus substantialis, quo substantia per se subsistit, & immediate distinguitur ab accidentibus, quæ per se non subsistunt, sed ἐνυπάρχουσι seu inhærent subjecto. Ideo ὕπαρξις proprie nec substantia nec accidens est, sed substantiæ proprietas quædam. Μορφή non tantum οὐσίαν & proprietates essentiales designat, sed & alia verum rei naturam παρεπόμενα, ut in forma Dei, & in forma servi. Non est igitur Unio

hypostatica

non est substantia sed

hypostatica ipsa coniunctio aut compositio naturarum: Hac enim constitu-
erentur duae distinctae ac numero divisae personae, ac sequeretur huma-
nam naturam αὐθυπόστατον καὶ ἰδιοσύστατον esse, ac habere ὕπαρξιν
propriam: quemadmodum haec ipsa imaginatio causam fabro ubiqui-
tario praebuit orthodoxis obiiciendi quod comminiscerentur unionis natu-
ras, sicut conglutinantur asseres duo. Reclamat et scriptura, quae
docet τὸν λόγον personam ab aeterno existentem factum esse carnem, et
quidem assumptione carnis: non autem carnem factam esse personam,
sed ἐνυπόστατον quod in persona iam existente. Non ergo est unio
hypostatica compositio, sed τρόπος ὑπάρξεως, seu modus subsistendi,
quo assumpta natura habet substantialem et inseparabilem existentiam
in persona τοῦ λόγου: Et tamen ex unione illa hypostatica tanquam
ex causa effectus fit Christus ὑπόστασις seu ἐφισταμένου συνθέ-
τον, propter naturarum qualitatum οὐσιώδη et inconfusum, χωρὶς
συγχύσεως ἢ συμφυρμοῦ, ἢ συμμίξεως. De his Damas-
cenus: Εἰ γὰρ ἀληθῶς ἡνώθη τῷ Θεῷ λόγῳ ἡ σὰρξ ἐξ
ἄκρας ὑπάρξεως: μᾶλλον δὲ ἐν αὐτῷ ὕπαρξε, καὶ τὴν
ὑποστατικὴν πρὸς αὐτὸν ἔχει ταυτότητα: πῶς οὐ τελείως
κατεπλούτησε πᾶσαν σοφίαν καὶ χάριν. οὐχ αὐτὴ διὰ τῆς χάριτος
μετέχου

μεταλαμβανουσα, οὐδὲ κατὰ χάριν τῶν τοῦ λόγου μετεχουσα, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν τῶν τε ἀν-θρωπίνων καὶ τῶν θείων τοῦ ἑνὸς χριστοῦ γεγονότων. Et Leontius Diaconus: Deus Verbum secundum semetipsum quidem unitus est carni: Una enim persona & una substantia factus cum carne, Secundum vero naturam coniunctus est potius quam unitus: Duae enim manent naturae.

DE SECVNDA QVÆSTIONE
De datis & acceptis in tempore.

Respondeo. Data et accepta in tempore non pertinent tantum ad humanam naturam, quasi divina tantum dederit, humana tantum acceperit, sed ad utramque, adeoque ad totam personam. Nam & ὁ λόγος in natura divina accepit, cum naturam humanam assumpsit in unitatem personae, simulque in societatem καὶ μετοχήν, non autem in aequalitatem communis officii, regni, & sacerdotii, cultusque καὶ λατρείας, quia natura assumpta in tempore facta est propria caro τοῦ λόγου, neque ac realiter homo, & particeps factus est regni, ut Rex, sacerdotii, καὶ λατρείας. Denique cum coepit διὰ φύσεως ἀνθρωπίνης, καὶ ἐν αὐτῇ, καὶ μετ' αὐτῆς τὴν ἑαυτοῦ θεί-αν ἐνεργείαν δύναμιν, actione liberrima, sicut voluit. Cum solus

solus enim exercebat antea, eorum nunc seorsim ac separatim à natura hu-
mana nihil agit. Liberrime tamen quae vult, & sine ea, & cum ea, &
per eam, atque in ea exercet & facit ὅσον αὐτῇ ἐξαρκεῖται, καὶ ὅσον
δέχεται, quatenus divinorum capax est, pro modo ac mensura naturae
suae. Nam quia infinita non est, infinitum non capit. Humana
vero natura accepit quae ὁ λόγος impertivit ac tribuit ei, nimirum
gratiam unionis, & gratiam habitualem, seu dona creata, non autem es-
sentialia & divinitati propria idiomata: Gratiam unionis, id est cum
subsistentia in sua persona omnia quae unionem comitantur, ut in concre-
to tribuuntur ei omnia quae divinitati sunt propria: Gratiam habitualem
id est dona supra omnes creaturas. Si tamen urgeat quis:
Ad humanam naturam ea pertinere, quia divinitas illa semper ha-
buerit. Respondeo ex doctrina & regula veterum: In scriptura saepe
quae fuerunt antea, tum primum dicuntur coepisse, quando patefacta sunt.
Ex hac ergo respondeo paucis & perspicue. Data & accepta in
tempore dici de tota persona, & de utraque natura, tam divina quam
humana, ratione patefactionis factae in tempore, quia postquam facta
est assumptio, declaratus est ὁ λόγος cum assumpta natura '' illustrius
& id, quod ante fuit ab aeterno, tunc hinc coepit esse, scilicet verus
Deus, & quod non fuit sed esse hinc coepit, verus homo in veritate
carnis

'' in unam perso-
nam patefactus.
nec nova,

carnis nostræ, quod hæc effecta sit κοινωνὸς καὶ μέτοχος, vera ac particeps omnium quæ ὁ λόγος solus habuit ante ex decreto arcano divinitatis: quod hæc persona Deus et homo, ut ante solus Deus, nunc in assumpta natura vera sit Mediator, Messias, Rex, et sacerdos summus, redemptor, et Salvator generis humani: sed intra metas, leges, et conditiones naturæ humanæ finitæ, ac proprietatum illius, atque actionum. Quod tota persona regnat nunc potenter, et adest Ecclesiæ efficax in ea hoc modo quo convenit ac competit utrique naturæ, secundum utriusque proprietates et actiones, quæ tamen κοινοποιίας ratione συντρέχουσιν εἰς μίαν θεανδρικὴν ἐνέργειαν, desinentem εἰς κοινὸν ἐνέργημα καὶ ἀποτέλεσμα, καὶ ἔργον θεανδρικόν, nunc in exaltato, ut tunc in statu humili.

DE TERTIA QUÆSTIONE.

Propositio vigesima secunda obscura indiget explicatione, ubi dicitur: Etenim Mediator, Redemptor etc. Addendum etiam, adest Ecclesiæ, et efficax est in ea secundum utramque naturam, servata cuiusque proprietate, tum meriti tum efficaciæ respectu, sed eo modo quo patefactus est et traditus in scriptura, quæ diserte uno consensu ubique affirmat, Christum virtute, efficacia, et veritate sui spiritus

quo

quo assumptam massam suam inde usque ab utero matris Mariae vivi-
ficavit & sanctificavit, nos etiam unire sibi ut capiti in unum coag-
mentatos corpus mysticum, non physico & carnali aut hyperphysico miracu-
loso, reipsa magico, sed spirituali coalitu, Et efficere nos ossa ex ossi-
bus, & carnem ex carne ipsius, non carnali physica immixtione aut
illusione magica: Nutrire etiam corpore & sanguine suo, non tamen
ut alimento, nec manducatu & potu physico & carnali, sed spirituali
unitis in uno & vivo spiritu. Ad quam vitam enim regene-
ramur ac renovamur a spiritu: ad eandem ab eodem nutricamur,
eadem virtute, alimento nostri eodem, sed modis usu & applicatione
diversis, nimirum verbo vocali & visibilibus modis Sacramentorum,
in quibus omnibus mens fide intuetur & apprehendit verbum. Haec
si recte declararentur ac inculcarentur populo: sua sponte considerent
& evanescerent somnia, quae ex pontificiis tenebris retinentur.

IN QUARTA QUAESTIONE.

Propositione quadragesima prima sunt haec verba per parenthesin
interiecta: A proprio tamen institutionis fundamento, nequaquam vel
ad dimensionum penetrationem, vel ad absolutum Ubiquitatis commentum
temere distrahendam. Haec verba quid velint nemo facile intelliget.
Plus esset perspicuitatis, si eo loco, quo posita sunt haec verba, ita diceretur

A proprio tamen institutionis fundamento neque abit ad pontificiam in
pane praesentiam, titulo miraculosam, reipsa magicam: sive per conversio-
nem substantiarum ex transsubstantiatione, sive per dimensionum penetra-
tionem ex consubstantiatione, sive per alligationem ad panem aliam quen-
dam corporis quod corpus non est: Vel ad ubiquitatis alicuius universalis
aut restrictae commentum impie detrahendam. ~~Haec~~ nemo tan-
tum, non praescribo. Vos quod rectum iudicabitis, Deo invocato facite.
Mihi haec recta et vera videntur.

Casp. Peucerus
D.

CASPAR PEVCERVS AD IAC. MON.

Incidit nuper quaestio inter duos Theologos, Orthodoxum unum, alterum Ubiquitarium, quae ad me delata est. Orthodoxo sic argumente. Manducatio corporis Christi aut est physica, aut hyperphysica aut spiritualis. Sed nec physica est: quia non Capernaitica. nec hyperphysica, quia miraculosa non est. Ergo spiritualis tantum: Unde Lutherus sacramenta, inquit, sunt spiritualia, non in abusu, sed in usu. Respondet Ubiquitarius quamquam dubitanter, Physicum & spirituale non esse extreme contraria: nec esse hyperphysicum inter haec extrema medium: sed non explicat hoc, quia haeret. De hyperphysica vero addit, Hyperphysica non tantum esse miraculosa, & supra naturam, καὶ ὑπερβολήν τινα [illegible], sed paraphysica etiam & antiphysica, seu ut ipse loquitur, supra & praeter naturae ordinem, aut etiam naturae contraria. De utroque quid sentias ex te scire cupio: Mihi quid videatur vel literis vel coram exponam. 9 Iul. 1590.

Sequitur responsio Peuceri ad D. Amlingum.

S D. Legi Bezij ad te epistolam. Liceat mihi pace tuâ dicere quod sentio. Nec tu videris mihi recte argumentari: Et ille dum infectator te refutat, in agenti falsa se precipitat. Offenditur ille partitione, quâ in maiore propositione uteris: nec immerito; Confundis enim ordinata & extraordinaria, sub uno ordinatorum genere comprehensa, dum hyperphysica medium tertium statuis inter physica & spiritualia tanquam inter se contraria quae reipsa contraria non sunt sed disparata, seu species diversae sub uno genere ordinatorum divinitus. Physica enim & spiritualia utraque ordinata sunt a Deo. Ex hoc genere hyperphysica seu rectius τὰ ὑπὲρ φύσιν & miracula non sunt, quae Graecis sunt θαύματα. Nec & specie enim illis eadem sunt, sed diversa, sub uno tamen communi genere alio. Extraordinaria enim sunt & singularia. Utraque tamen Dei opera sunt. Ideo rursus tam extraordinaria quam ordinata rediguntur sub unum genus commune operum Dei: A quo ludibria magica Diaboli ut toto genere differunt, sic penitus excluduntur. Ut vere contraria autem opponuntur inter se τὰ κατὰ φύσιν, καὶ τὰ παρὰ φύσιν, sive ut nunc Theologi loquuntur ἀντιφυσικά. Illa enim sunt opera Dei: Haec non sunt, sed ex Diabolo nata, qui malus est spiritus & hostis Dei, opera Dei destruunt. Ut peccatum, morbi corruptiones operum Dei in natura, Mors peccati fructus & similia. Agnoscit ille quod aliquid deest: sed explicare sese atque evolvere nequit, haeret in fundamentis. Tu videris mihi melius & rectius sic potuisse arguere.

Manducatio

Mandúcatio vera veri corporis est ordinata, regúlaris, vnius medij in omnibus, qui secundum ordinem institútum frúuntur, vsu eadem perpetua. Ergo hęc, nec physica non est, nec miraculosa, qualem Pontificij & Vbiquitarij communis, cantu, verbis discordes, re consentientes. Omnia quæ talia sunt extraordinaria sunt, rara, singularia, rara, actus vnius. Si ergo ordinata est mandúcatio, necessario uel physica est, corporalis materialis, Capernaitica, vel mystica & spiritualis. Inter hæc duo enim (: quorum vtrumque suo loco est ordinis diuini, Alterum conditum in natura ad usum huius vitæ caducæ & interiturę, & ad corporum conseruationem; alterum institutum ac traditum in uerbo patefacto ad aliam nouam vitam, spiritualem, æternam, vsu sub externis medijs ordinato, exterius physico intus spirituali, in virtute non physica, materiali, sed spirituali, quæ est a Spiritu Dei: Inter hæc duo, inquam :) medium tertium nullum est. Magica enim Diaboli præstigiatoris, quæ κακοζηλία operum diuinorum, ac hominum fascino hoc autore introducta in res physicas & Ecclesiasticas peperunt, aluntque, nunc etiam & confirmant abusus magicos creaturarum permissione apud prophanos homines: in Ecclesia uero pontificia, cum aliorum tum maxime mediorum ordinatorum ad ministerium Verbi & sacramentorum, scilicet vocum aut characterum verbi, aquæ, & panis consecrati. At hæc & persuasionem de opere operato, ac si virtute verborum pronunciatorum

noua

nova vel substantia vel virtus rebus indatur. Haec ergo mendacio obscurant, abusu impio ac prophano conturbant ordinem divinum, et coinquinant opera Dei communia naturae et propria ecclesiae, in Dei contumeliam, ac hominum perniciem, damnataque iudicio et sententia Dei inter monstra Dei opera neque ordinata neque extraordinaria censeri debent aut possunt. At vero manducatio vera veri corporis Christi physica nullibi est, quia haec sub Capernaitica ani-dentur condemnata ac reiecta est simul ab ipso Christo. Hunc ergo ἀντίδο-ξικόν et mentalem ut faciat necesse est, quicunque ad eam oralem et physicam manducationem veri sui corporis usurpatam et institutam esse contendit, quandi-tatem externam Cenae sacrae tradidit Apostolis, scilicet penitus improbatae ac reiectae contrariam. Nec praesentia est ulla corporis physica. Nec fit κοινωνία enim hoc ulla in usu fracti, distributi ac sumpti panis physica. Non fit enim neque exhibitio, nec perceptio, nec contactus, nec mansus, neque usus neque effectus in nobis, nec coalitus ullus corporum nostrorum cum Christi corpore materialis et physicus. His enim tota scriptura reclamat. Repugnat et totus ordo ministerii verbi et sacramentorum, cunctis, mediis, usu et effectis longe ad alium finem quam physicus sui creatis ordo in natura, institutione destinatus, Ipsaque Dei praesentia longe aliter habitantis et efficacis in homine per verbum et sacramenta fide in virtute Spiritus sancti ad vitam novam, spiritualem, in novis ac Deo placentibus actionibus spiritualibus, quam in creaturis secundum ordinem conditum. Necessario ergo

ergo Manducatio corporis christi mystica tantum ac spiritualis est. Idque declaratum ex gradu praesentiae Dei tertio Ecclesiae proprio, quem Artifices novae & miraculosae praesentiae in caena sacra prorsus non intelligunt fit evidentius. Talis est enim manducatio qualis praesentia in homine, cui externa symbola offeruntur & exhibentur visibiliter: res signatae intus invisibiliter; Et qualis est necessaria cum Christo hominis recentis atque unio. Sed praesentia in caena non est alia quam quae est in toto ministerio verbi ac sacramentorum, tota continua totius scripturae, miriorum ordinata, à physico tamen ordine alia ac diversa, perpetua, uniusmodi, spiritualis, ad nostram vitam spiritualem & aeternam, quae fit regeneratione spirituali & conversione ad Deum, id est reconciliatione cum Deo per fiduciam Mediatoris, & renovatione in virtute spiritus sancti, & actionibus nostris spiritualibus, congruentibus legi divinae & Deo placentibus: Et unio cum Christo tantum est spiritualis in uno spiritu, & non est physica, materialis per unam communem materiam primam, qualis est consubstantiatio pontificia. Spiritus est, inquit Christus, qui vivificat: Verba quae loquor vobis spiritus & vita sunt. cum dixisset paulo ante, Ego sum panis vitae: qui venit ad me, neguaquam esuriet, & qui credit in me non sitiet unquam. Item, Qui credit in me, habet vitam aeternam. Item, Qui edit carnem meam, & bibit meum Sanguinem, is in me manet & Ego in eo. Id vero Christus spiritu tantum & fide

fieri

fieri testatur per Verbum. De spiritu clare inquit, rogabo patrem & paracle-
tum alium dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum. Item. apud vos manet,
et erit in vobis. Paulus interpres magis hoc illustrat, cum inquit. Qui Do-
mino adhaeret, unus est spiritus. Item Qui spiritum christi habent, hi sunt Christi:
Qui non habent, christi non sunt. Item: Transformamur in eandem imagi-
nem, ex gloria in gloriam, tanquam a Domini spiritu. Adest, & efficax est to-
ta Trinitas, id est singulae personae eo ordine personarum & eo actionum atq.
effectorum discrimine quod est verbo patefactum. Adest filius Deus
& homo, nunc in assumpta etiam natura, sed ut humanae naturae integris &
salvis suis proprietatibus convenit, & eo modo quo praesentia patefacta est.
nimirum, in illo spiritu, quo nos suae massae inserit & unit, quamvis nec inter-
tu vel insitione, nec unione seu coalitu materiali physico, vero tamen ac
vivo, sed spirituali, in uno eodemque spiritu. Adhaec vivificat nos non tamen
ad vitam hanc mortalem, quia corpus hoc peccati destrui oportet, sed ad vi-
tam aeternam. Per inhabitantem enim in nobis spiritum eius resuscitabit
mortalia corpora nostra, secundum dictum Paulum. Deniq. conformes nos efficit Christo,
& carnem de carne, et ex ossibus ipsius, sicut ipse vitis est & nos palmi-
tes. sed in hac vita inchoative, consummative id deinceps in resurrectione,
& in omni aeternitate. Ad talem & non aliam applicationem bene-
ficiorum filij Dej merito partorum, & communicationem sui ipsius, atq.
per hanc ad coniunctionem ac unionem cum tota Trinitate, cumque
ipso

cumq. ipso Christo Deo & homine institutus est & ordinatus gradus tertius praesen-
tiae Dei, Ecclesiae propius, in patris & filij efficacia per sanctum spiritum, immedia-
ta, ad eam vitam, ad quam redempti pretioso eius sanguine regeneramur. Nec
est alius gradus praesentiae aut in medijs ipsis quae non mutantur substantia
aut viribus in novas alias spirituales, nec adiunguntur sibi ullo genere unionis
substantiam corporis, quia praesentia vera & efficax in homine tantum est &
non in pane, Aut in homine per verbum & baptismum, alius per sacram Coenam
sed ex ordine & institutione christi unus idemq. & eiusdem unius modi in om-
nibus, nimirum per fidem nitentem verbo & sacramentis tamq. visibili verbo,
in recto, ordinato, & legitimo singulorum usu. Baptismus est lavacrum re-
generationis spiritualis, et semel usurpatus manet aeternae illo actu exterioris
in aquam & solenni perpetuum sigillum promissionis applicatae, ac testimonium
internae regenerationis inchoatae, quae intus abluti sanguine filij Dei spiritua-
liter & reconciliati Deo patri remissione peccatorum unimur Christo, & inse-
rimur Ecclesiae, ac donamur spiritu sancto, ad veros ac vivos fructus novae
vitae spiritualis edendos. Verbum est alimonia & Medicina spiritualis.
Alimonia, conveniente cuiq. aetati doctrina. Medicina, concione poenitentiae in
lapsibus, cum peccati radix e carne non extirpetur, sed tollatur seu remit-
tatur culpa & reatus. Coena sacra est alimonia robustior pro adultis
id est intelligentibus doctrinam & in fide exercitatis, obsignans & confir-
mans fiduciam non momentaneae alicuius, sed perpetuae praesentiae

Dej

Christi in nobis, pascentis nos suo corpore & Sanguine, id est, impertientis & appli-
cantis nobis sua beneficia, & communicantis seipsum nobis, nosq sibi inserentis, ges-
tantis ac sustentantis in sua massa, per unum & eundem suum Spiritum S. De
tali praesentia uno consensu docet scriptura perpetuo: Physicam, Corpoream, &
materialem nullam novit: Nec quis unquam demonstraverit ex Scriptura vel
uno jota, quid sit! qualis sit? in quo sit? in pane ne vel homine? an vero in
utroque? & quomodo in utroque? quanti temporis sit in alterutro vel utroque?
cuius usus? ad quid prosit? quando desinat esse, cum rogati crebro praecipi-
atur in commemorationem Christi, seu celebrationem beneficiorum ipsius,
& praesentiae atque efficaciae in nobis? Haec omnia confixa a Pontificiis
Architectis idoli in pane & missa retinent & defendunt cum illis Ubiqui-
tarii. Si ergo nec praesentia Christi, nec unio cum Christo physica est &
corporea materialis (nusquam enim dicitur, quod credentes aut vescentes pane
efficiantur unum corpus cum Christi assumpta massa, sed quod fiant unum
corpus inter se, alter alterius membra, cuius ipse caput est) Idcirco nec
manducatio physica est, sed spiritualis tantum. Ad hoc argumentum quid
possit respondere, aut in eo quid desiderare possit tuus ille Antagonista, cu-
perem audire. Cum vero idem de miraculis affert, quod non
tantum sint hyperphysica, sed paraphysica & antiphysica, seu ut ipse loqui-
tur sint omnino παρὰ φύσιν infra & praeter naturae ordinem, sed etiam
naturae contraria: sunt hominis parum memoris aut considerantis quod
physici

physici & Ecclesiastici discernunt τὰ κατὰ φύσιν, τὰ ὑπὲρ φύσιν, καὶ τὰ
παρὰ φύσιν. τὸ μὲν κατὰ φύσιν ἴδιον τί ἐστι φύσεως, καὶ ταύτης
συστατικὸν ἢ συμπληρωτικόν. τὸ δὲ παρὰ φύσιν ἀλλότριόν τί ἐστι, καὶ
τῆς φύσεως ἐκτροπὴ, τῶν δὲ κατὰ φύσιν φθαρτικόν. Tale est &
quod antiphysicum Ubiquitarij vocant Graeci eruditi ἀπὸ τοῦ παρὰ φύσιν
in diversum: At τὰ ὑπὲρ φύσιν sive fiant καθ' ὑπερβολήν τινα
τῆς φύσεως: sive per excellentiam quandam supra communia & natu-
ralia, quales sunt excellentes virtutes in viris heroicis extra Ecclesiam
creatae divinitus, sive sint dona & χαρίσματα singularia, qualia accen-
duntur in sanctis a Spiritu Sancto κατὰ τὴν ὑπερβολήν, καὶ τὸ ὑπερ-
βάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως, καὶ τὸν πλοῦτον τῆς χάριτος
τοῦ θεοῦ: sive sint proprie dicta miracula: nec sunt κατὰ φύσιν, quia
legibus naturae non respondent, nec congruunt, nec sunt παρὰ φύσιν:
Non demoliuntur enim nec perimunt essentias rerum, nec ordinem na-
turae tollunt vel abolent, etsi actu uno singulari novum quiddam
intuentibus naturae atque insolitum prorsus exhibent, quod creaturis
sive virtute sua nativa & insita, sive per alias creaturas efficere im-
possibile est: Sed opera Dei sunt singularia & extraordinaria, edita
aut immediate a Deo sine externis medijs, aut cum his vel in usu
horum externo ac visibili mediate, sive horum tamen ope aut vir-
tute

tute (ἐνεργητικὰ γὰρ θεοῦ τυγχάνει τὰ θαύματα, ut Damascenus ait) creaturis omnibus impossibilia et inimitabilia: positiua aut priuatiua: καθ' ἕξιν ἢ κατὰ στέρησιν. Positiua, quibus efficitur nouum quiddam, seu perma-nens ac durabile, seu cessans atque euanescens re ad naturam priorem reuer-tente, acto miraculi contrario. Priuatiua: quibus cursus naturae inhibetur, ac velut interrumpitur, aut prohibentur sua vis innata exprimere. Positiua sunt miraculosae aut conuersiones rerum vel procreationes: aut mutationes eius quod est παρὰ φύσιν toto genere in aliud κατὰ φύσιν positiuum, sine vl-lis adminiculis aut praesidijs creatis. Conuersionibus, etsi mutatio fit vnius in alterum: annihilatio tamen omnimoda et destructio non fit, sed ex vno positiuo fit positiuum aliud. Talia sunt conuersio aquae in Vinum, baculi Mosis in colubrum, aquarum Aegyptiarum in sanguinem: ac reditus vtriusque ad priorem formam, quorum prius, etsi permissu Dei et potestate Malefici Aegyptiorum imitantur vt magis induretur Pharao: aquis tamen formam pristinam restituere nequierunt, et a colubro Mosis Dracones Aegyptij deuorantur. huius generis est et Transfiguratio Christi, quae ty-pus est perfectionis ex glorificatione corporum nostrorum Christo conformi proueniturae. Procreationes sunt Ranarum ex aquis Nili eductio, Manna demissum ex sublimi in solitudinibus aridissimis: Torrentes aquarum ex aridissimis petris effusi ad tactum baculi Mosis. Et quia omnem naturam, omnemque mentis humanae captum exuperat, con

aptg

ceptus filij Dei in humana natura, formatiog. in Utero virginis sine virili semine. Mutationes τοῦ παρὰ φύσιν seu privativi quod est contra naturam, in aliud κατὰ φύσιν positivum sunt, fœcundatio sterilium, Sanationes miraculosæ congenitæ cæcitatis & claudicatis, aliæq. ad vocem christi, ad contactum vestimenti eius, umbræ petri, sudariorum seu semicinctiorum pauli, vivificatio cadaveris ad contactum ossium Helisæi, & resuscitationes aliæ. Privativa sunt, cum sol stat, ferrum natat, & excæcantur hostes ad preces Helisæi, Iudæi clamante christo, discipuli in Emaus; cum christus & Petrus vestigijs pedum calcant aquas & non merguntur; cum fissæ maris rubri aquæ atq. cumulatæ scopulorum instar insurgunt ac consistunt; Ignis non urit in fornace babylonica; Ionas non suffocatur in ventre piscis. In horum neutro destruuntur essentiæ, ne quidem cum mutantur forma; ut cum aqua simplex miraculo evadit in compositum perfectum eadem quantitate & mensura, cum fit ex aqua vinum & sanguis conversione momentanea: Nec abolitur ordo naturæ cum repressus cohibetur aut interrumpitur, cedente creatura omnipotentiæ Creatoris. Aqua in vinum mutata non interiit, nec esse desinit: Aqua tantum desinit esse actu: non etiam potentia: Rediri enim ad priorem naturam potest vi omnipotente, sicut cum in sanguinem vertitur, & cum baculus fit coluber. Retinet enim horum duorum utrumq

Swapny

δυναμιν redeundi ad priorem naturam, quam & recuperat. Sol cum stat
sol non esse desinit, sed moveri cessat actu: potentia manet mobilis, sicut
aquæ maris rubri & Jordanis cum insistunt. Imo quicquid est creatum,
δυναμει tale est ut possit ex quocunq. fieri quidlibet, respectu omnipotentiæ
Dei, qui solus est actus perfectissimus ac purissimus, sed agens liberrimum.
Nec res quæ cernitur edere miracula in se aut efficere in alia unam
idemq. est cum ipsa Dei omnipotentia. Neq. vis & efficacia est rei quæ vi-
detur agere, sed est & manet illa quod fuit, & agit ex se quod suum
est. Sed παντοδυναμις ἐνέργεια Dei est, quæ ad illam, cum illa,
aut in illa efficax est suo arbitrio liberrime, ita quod suum est agen-
te visibiliter, opus [illegible] visibile, invisibiliter tamen peragit. Non facit
Moses miracula nova aliqua sua & ascita vi: Nec cadaver Helisei
vivificat appositum cadaver alterum, sed præstat id, quæ ad alterum
Mosis & contactum cadaverum se exerit Dei potestas, qui utitur ali-
quando creaturis præter ordinariam rationem suo arbitrio, ut se teste-
tur esse agens non omnipotens modo, sed & liberrimum, nec alligatum
esse ad ordinem quem condidit. Ne quidem natura humana
assumpta in christo ex se ac per se παντοδυναμος est, quemadmodum
Ubiquitarij fingunt: Nec omnipotentia realiter communicata efficit
miracula: quia natura creata, finita et non potest esse Deus: Nec ca-
pax esse potest eorum quæ Dei propria sunt, ut sit & maneat creatura.

Sed in persona christi ex unione hypostatica utraque natura distinctim agen-
te proprium, in actione Theandrica (quae sententia effectum & opere una: re-
ipsa ex duabus naturis diversis ac distinctis, non separatis tamen compo-
sita est. quidquid non hac humana agente quod suum est sentij, simul
fit omnipotenter, ut effectum tamen sit & actione conspicuum, in uno apo-
telesmate & opere, id a deitate seu divina natura christi fit. ἡ μὲν
τῶν θαυμάτων δύναμις τῆς θεότητος Χριστοῦ ὑπῆρχεν ἐνέρ-
γεια: ἡ δὲ χειρουργία, καὶ τὸ θελῆσαι, καὶ τὸ εἰπεῖν τῆς ἀνθρωπότητος.
Item: τῆς θεότητος αὐτοῦ ἡ θεία καὶ παντοδύναμος ἐνέργεια: Item
τὴν θεοσημίαν ἡ θεότης εἰργάζετο. inquit Damascenus. Aliter
tamen exerit se in Christo Deitas in quo est unione hypostatica & insepa-
rabiliter, ut essentia, sic actione & effectis: Aliter in sanctis, quibus sa-
nctitate assistentia, & separabiliter adest. In his enim, quod ab illis
fieri cernitur miraculose & omnipotenter, non est una composita actio ex
apparente humana & divina inconspicua: sed ut diversae genere ac dis-
tinctae sic & separatae sunt actiones, secundum essentias & causas quae
in Theandrica actione numquam separantur. Petro in nomine Iesu sa-
nante claudum, alia Petri actio est, alia christi praeficientis quod ille
in nomine & fiducia christi pro eo sic denuntiat, ut effectum mox si-
mul consequatur. Denique in nullo miraculo ostenditur unquam aliquid

actu

actu simul esse & non esse, quod impudentissime Architecti nouorum miraculorum Pontificij & Vbiquitarij, de corpore christi comminiscuntur, quasi sit illud secundum corporum naturam ac proprietates περιγεγραμμένον, περιορατόν, ἐσχηματισμένον, ἁπτόν, ὁρατόν: Et contra eadem sit etiam actu simul ἀπέραντον, ἀόριστον, ἀσχημάτιστον, ἀναφές, ἀόρατον: sit vno in loco, sit in pluribus, sit vbiq. Talia commenta miraculosa non sunt, sed monstrosa mendacia, quia simul & proprietates veri corporis auferunt & extinguunt penitus, imò totam eius naturam atq. essentiam: Et proprietates etiam ac rationem veram miraculorum, quibus cum quod prius erat, actu nunq. desinit esse simul, aut in vna re contrariae leguntur, vt sit hoc simul & non sit. Non mutat Christus, neq. exuit figuram & essentiam corporis ac vestium, cum in transfiguratione perfunditur noua luce diuina: cum euanescit ex oculis discipulorum detentis, ne agnosceretur ab eis: cum elabitur è medio & ex manibus prehensantium: cum ante lapidem amotum ab Angelis prodit è sepulchro, quem Angelus non egressuro Christo, sed foris ingressuris dimouet: cum ad Apostolos venit clausis foribus: Sed manet idem qui erat. Nec potestate exitum sibi patefecisse, & ingressum destructione sui corporis momentanea vel inde certum est, quia verum esse illud suum ac pristinum corpus mox mulieribus ac discipulis probat. Si tamen cessione alterius κατ' ἀλλαγήν ... corporeae molis atq. essentiae miraculum vtrumq. peractum fuisse fingatur C ...

διὰ σωμάτων διήκειν, μὴ τέμνον καὶ τεμνόμενον, καὶ πλεκόμενον καὶ ἀντιπαρατιθέμενον, ut Damascenus ait. Quis sana praeditus mente non dixerit omnipotentiae divinae, ac pietati & veritati fidei Christianae magis consentaneum esse, creaturas, id est lapidem & fores cessisse potius creatori, quam hunc creaturae, cum miraculis Christus omnibus in terris editis & in aliis demonstrare voluerit se verum & Deum & hominem esse non in una natura tamen, sed duabus diversis, hypostatice unitis. Aliter quam Apostoli, qui quae faciunt miraculose, se testantur in nomine Iesu perficere. Totum itaque commentum de miraculoso & maiestatico corpore Christi finito simul & infinito, visibili & invisibili, et de quatuor diversis illius existendi modis, mendacium est, quod scriptura, quod rerum natura, quod ratio & proprietas miraculorum evidentissime redarguit. Si quis obiiciat contraria coire in conversione hominis; peccati radix remanens & repullulans, & novitas inchoata? Respondeo, fieri hoc ut in aliis, non in summis seu intensis gradibus, sed remissis: Verum non ut in brutis & materialibus, mutatione physica materiali, bruta, passiva, momentanea, sed ut in natura rationali, intelligente, mutatione quae cum ratione & actione fit in motu, id est conatu, actione, & lucta perpetua, per fidem veram tamen ac virtutem Spiritus sancti efficacis non in otiosis, ignavis, nihil agentibus, sed attentis, vigilantibus

enitentibus

5° A

enitentibus ac laborantibus, secundum ac per Verbum patefactum ac fidem, in lucta cum innata carni in singulis viribus pravitate, cum Diabolo & Mundo. Quid est enim Conversio hominis ad Deum, quam inde usq. a principio regenerationis reconciliatio cum Deo per fidem in filium, & renovatio in vita, strenuaq. lucta per Virtutem Spiritus sancti resistentem carni, Diabolo & mundo; & repugnantem atq. coercentem peccatum ne regnet in hoc mortali corpore nostro: In quo certamine qui vincunt crescunt donis ac salvantur: qui succumbunt, pereunt. — Haec me veritatis illustrandae causa liberrime monentem, te pro tuo candore in partem optimam non dubito accepturum esse. Bene & feliciter vale. M Aug. 1590

Caspar Peucerus D.

QUAESTIO I.

Wie woll, vnd in was massen sich ein Orthodoxus des nahmens Calvinist annehmen, oder dessen entschlahen möge? damit er der sachen weder zu viel noch zu wenig thue. Zuviel, darumb: quia notum est quomodo hoc nomen definiatur tum ab hostibus Veritatis, tum etiam ab imperita & seducta plebe. Zuwenig, darumb: ne fortassis hoc modo deffugiamus necessariam & a Deo mandatam confessionem Veritatis in ipso dogmate.

Secunda.

Wie man sich rechtschaffen der Augsburgischen Confession annehmen, vnd dafür bekennen soll? Weyll dieselbige ihr bißher vnd noch ein symbolum ist Confessionis Ecclesiarum illarum quae sese a pontificatu separarunt! Vnangesehen, man sich derselben vielermaß missbraucht. Die auch etwa propter veteres historias primorum temporum quando illa fuit oblata, contra orthodoxos pflegen vnd kan angezogen werden.

Tertia.

Quomodo popularitur respondendum sit Laicis, cum nos urgent, & illud nobis suggerunt! Quid tandem statuamus de ijs apud quos ante hoc temporis minor lux fuit in causa τοῦ δείπνου: aut qui etiam orthodoxis contradixerunt, aut cum ijs pugnare visi sunt.

Quarta.

597

Quâ methodo & ratione rude vulgus docendo possit deduci ad orthodoxam sententiam de Cæna Domini: ita ut neque intempestivis aut incommodioribus (sicut videri fortassis queant) vocibus prolatis ab ipso mox limine perturbetur: neque nimis caute vel ambigue tractando negotium istud Veritas prodatur?

Quinta.

Utrum Cæna Domini frui debeant Orthodoxi cum illis, vel illorum ministerio, qui Veritatem non modo oderunt, sed palam condemnant, atque ut condemnatam proclamant?

2 Iulij 1587.
Gorl.

II. De prima quaestione: de Calvini nomine.

Memini quam exosum fuerit & infame nomen Lutheri sub initia motorum certaminum! quam multi sapientes abhorrerent nomen! Cuius doctrinam amplectebantur, proclamabantur Apostatae, seditiosi, desertores Ecclesiae, Wicleuitae, Hussitae: quae nomina ut condemnatorum ab Ecclesia Romana in odio erant. Veritas hoc accidebat per omnia Lutheri discipulis, quod nunc cum Calvino amplexis ac professis antiquam & puram veritatem in controversia de sacra coena. Sed quis non videt per nomen Calvini intelligi et peti non personam, in qua nemo est qui desideret quicquam, verum doctrinam quae Calvini non est, sed Christi & Apostolorum: Et propter dogma invisum est confessoris nomen: Autor enim ipse non est. Si quis ergo rectius rem perpenderit, reperiet quae in Calvinum committuntur, nimia sollicitudine & formidine fugiendo, eludendo, infitiando nomen illius, committi ac redundare in doctrinam de Christo, & in veritatem huius atque gloriam: Et haec omnia ex pusillanimitate profisci & diffidentia erga Deum. Neque hic locum habet dictum Pauli ad Corinth: Ego sum Apollo, Ego Pauli &c. Non de personis hic certamen est, sed de doctrina: Utrius sententia sit verior quaeritur; Lutheri vel Calvini? Certe autores nominari necesse est. Quomodo dissimulabunt Calvini nomen aut repudiabunt, qui se in eadem cum eo sententia perseverare & acquiescere dicant? Videant qui fuerint ne peccent in praeceptum octavum: Non dices falsum testimonium.

Videant

Videant ne in secundum, quia per nomen Confessoris iugulatur Christus & Veritas Christi.

II De altera quaestione: De Confessione Augustana respondeo. Confessio Augustana in dubium vocata primo non est à pontificijs. Agnovit enim Eccius, dissimilitudinem posterioris editionis à priore obijciens Philippo, cum hic nullam in rebus ostendi posse discrepantiam; Sed posteriora prioribus luculentius explicata subiecisset, ad quod faciendum causam, imò necessitatem attulerunt ipsi nostris. Non est igitur à pontificijs vocata in dubium, sed à defensoribus Lutheri retinentis dogma Romanae Ecclesiae, qui pharisaico et furioso Zelo pro Lutheri nomine, ut oppugnatores commenti pontificij καὶ τῆς ἀρτολατρείας ac multiplicium & teterrimorum abusuum in missa, adoratione, circumgestatione & repositione consecrati panis, & in persuasione de opere operato ex opinione impia & blasphema de praesentia corporis in consecrato pane, excluderent à legibus & conditionibus pacis publicae, hanc doctrinam à Confessione Augustana dissentire contenderunt, & primi hoc gladio pontificios contra orthodoxos armarunt. In reliquis articulis omnibus nihil est quod culpari, aut in quo desiderari quid possit. Solus de sacramento articulus explicatus integre non est contra pontificios, quia in re non defuit Autori voluntas & studium, sed obstiterunt Consensus Lutheri cum pontificijs, lex publica, & Lutheri authoritas.

Nec

Nec propterea aut contemni aut repudiari debet. Ab autore enim & deinceps in scriptis eius, & in disputatione Ratisbonensi vera fundamenta satis demonstrata sunt, quando & regulam irrefutabilem Eccio obiicit: Sacramenta esse actiones, Et extra usum institutum & actionem nihil habere rationem sacramenti, Et in usu atque actione Christum vere, realiter, essentialiter & substantialiter praesentem esse atque efficacem in homine sumente fide. Quam regulam ita amplexus est Lutherus, ut prae gaudio exiliens alta voce exclamarit: Deo tibi gratia sempiterna Philippe, qui perfidijs ademit sacramentarium Coenae, quod ego tentare nunquam fui ausus.

De tertia quaestione.

De tertia quaestione respondeo; De Laicis & clericis errantibus scis & testimonijs scripturae & historijs Ecclesiae doceri nos, quomodo excerpat & colligat sibi Deus Ecclesiam in genere humano. Deinde, quod Ecclesia alias plus lucis alias minus habuerit, Imo quod ministerium totum saepe fuerit palam impium: & sonante verbo Deus tamen delegerit, docuerit, ac servaverit Electos suos, ut docet historia septem millium qui non flexerunt genua coram Baal, Et Christo nascente Ecclesia. Ego ipse didici dum arsit orbis Christianus certaminibus his funestis de Coena sacra: ex promiscua multitudine tamen quod innumeri rectius senserint & loquuti sint de hoc mysterio quam docentes plerique: quia Deus aperuit & illustravit mentes & corda piorum luce sui spiritus. Novit Dominus qui sint ipsius, Et discedat

ab

ab iniquitate omnis, qui invocat nomen Domini. Sanctis autem & Electis ce-
dunt omnia in bonum. Sunt errores, sunt lapsus in sanctis etiam: præ-
sertim quando dominatur impietas & prævalet; Sed per hoc hæc stramina
quid patientur in donis æternis, secundum Paulum ad Corinth: non tamen
excident hæreditate æterna. Nihil dubitemus, innumeros salvatos esse
sub regno tenebrarum, abusuum, superstitionis, idolatriæ, & tyrannidis ponti-
ficiæ; etsi tantum lucis non habuerunt, quantum multi nunc habent, qui
tamen quod norunt non faciunt, nec præstant & implent opere, id est
Veritatis confessione & assertione, & officiis Vitæ iustæ ac sanctæ. Hanc
si consolationem non haberemus de majoribus nostris, magis angeremur de
illa tota multitudine ante Lutherum mortua, quam de paucis pontificiæ abomi-
nationis fascino inveterato, cui Lutherus patrocinatus est, seductis. Eo-
rum qui cum orthodoxis contenderunt, manifesta et magna dissimilitudo est.
Alii id fecerunt persuasi erroris inveterati & speciosi diuturnitate, ut Lu-
therus ipse, qui melius non intellexerunt momenta controversiæ, cum non-
dum esset ita illustrata Veritas ut nunc est; Alii moti autoritate Lutheri;
Alii obstinata cæcitate & amentia furenter adversantur Veritati luce me-
ridiana clariori: nec audire illam, nec agnoscere volunt: cumulant
errores veteres furoribus novis manifestis & ignotis Ecclesiæ omnium
temporum, ac resuscitatione condemnatorum blasphemiarum & hæresium.
Hos

Hos blasphemos esse, et peccare in spiritum sanctum quod dubium est? Illos qui errarunt ex caecitate prioris seculi quod dubium est comprehendi pauli, in dicto 1 Corinth 3? Unius cuiusque opus manifestum erit. Dies .n. Domini declarabit, quia in igne revelabitur Si cuius opus manserit, quod superaedificavit mercedem accipiet: Si vero arserit, detrimentum patietur: Ipse vero salvus erit.

IV De quarta quaestione.

De quarta quaestione, Qua methodo et ratione rude vulgus deduci debeat ad orthodoxam sententiam, ne perturbetur &c. de hac ut statuam non mihi sumo, Sed moneo hoc: Adversarios orthodoxae doctrinae discedere a Veritate in fundamento, in duobus gradibus praesentiae Dei. In secundo gradu, qui est gradus praesentiae in Ecclesia & in Electis in hac Vita per ministerium Verbi et Sacramentorum, revera non talis qualem ipsi describunt, non physicus, non hyperphysicus, non magicus, non enthusiasticus, non Stoicus, qualem ex his omnibus confusum nunc comminiscuntur, Sed ordinatus et traditus Certo atque expresso Verbo, ac liberrimus, toti trinitati communis, patri filio, & spiritui sancto, Secundum ordinem tamen personarum & actionum Verbo patefactum: patre praesente ut auctore & fonte, per & propter filium ut Ministrum, in Virtute spiritus sancti ut efficacis, ea mensura efficaciae, Virtutis et donorum, qua Vult in singulis in Vero ordinato ac legitimo mediorum & in actione; & talis in Sacramento qualis in Verbo: nec

alia

nec in sacramento Cœnæ miraculo diuersus: Effectu vero in utrisque, ad vitam nouam, spiritualem, sanctam, congruentem voluntati diuinæ, secundum legem diuinam, in actionibus nouis, spiritualibus, & luctam perpetuam, in virtute spiritus, cum carne, Mundo & Diabolo. In quarto gradu verò de præsentia Diuinitatis in Chro vero Deo & homine per unionem hypostaticam seu assumtionem naturæ humanæ ὑπὸ τοῦ λόγου in unitate personæ, inconfuse, immutabiliter, indiuulse, inseparabiliter. Iudico ergo, propositum dedicandum esse ad fidem: id est fiduciam perpetuæ præsentiæ filij Dej, prout in cordibus credentium habitat per fidem in Verbo et Virtute spiritus sancti, inde usque à baptismo, quo primum reconciliamur Deo, & abluti sanguine filij Dej inserimur corpori Chri utrique; vero, & mystico Ecclesiæ, & accipimus spiritum sanctum. Huius perpetuæ inhabitationis Christi pascentis credentes semper sua carne & potantis suo sanguine, virtute spiritus sancti per verbum, & gestantis nos in sese, in suo corpore tanquam membra sua, tanquam surculos & palmites, & viuificantis nos suo Spiritu, μνημόσυνον est & pignus ac sigillum sacra Cœna quæ nos de omnibus beneficijs filij Dej. & de insertione illa vera & reali viuo cum suo corpore: non physico tamen aut hyperphysico, aut magico: sed secundum expressam scripturam spirituali, per virtutem spiritus sancti ad profectum in vita noua, spirituali commonefacere ac docere, & crebro

vsu

usu iterari debet, ut exsuscitetur, augeatur, et confirmetur fides de omnibus Christi meritis ac beneficiis, & de praesentia & efficacia in cordibus nostris, & accendatur atque acuatur studium & cura profectuum in vita nova, sancta, & spirituali, ne amittamus, ne excutiamus Christum Rectorem in suo Spiritu, & amittamus gratiam, ac ruamus in exitium aeternum: quod quando fit, culpa nostra fit, quia Deus offert et exhibet nobis gratiam, misericordiam, fidem et dona reliqua per verbum & spiritum sanctum, viva virtute, sua quod perenniterque possimus, proficiamus. Hac qui repugnat carni, diabolo, mundo, vincit & salvatur: Qui amittit, aut excutit, perit.

¶ De quinta quaestione.

In hac quaestione quantum sit vobis positum, non ignoro: et metuere vos intelligo illud pharisaicum, Ne faciant vos ἀποσυναγώγους. Sed tota haec quaestio oritur ex pusillanimitate illa & diffidentia, de qua Joannes: Verumtamen et ex principibus multi credebant in eum, sed propter pharisaeos non confitebantur, ut ex synagoga non eijcerentur. Dilexerunt enim gloriam hominis magis quam gloriam Dei. Difficilis est ad hanc quaestionem responsio judiciis humanis, quibus satisfieri non potest. Multum interest enim inter eos qui sunt in Ecclesia vestra. Aliqui verum imperiti prorsus, Multi sanabiles, Multi hypocritae, Multi hostes furiosi & pertinaces: praeter orthodoxos. Horum alios aliter affici, & iudicare aliter de fratre

& ex

ex exemplo vestro, si accedatis ad synaxin communem metuere est. Si abstineatis prorsus; imputabitur vobis contemtus ministerij sub prophanatate extrema & titulo haereseos. Si accedatis & fruamini: et orthodoxis & imbecillioribus multi clamabunt vos exemplo vestro stabilire impias opiniones & iniustas condemnationes, omnemq. horrendam in abusu sacrae coenae abominationem. Ex hostibus vero aliqui calumniabuntur fieri hoc aut metu periculi, cum manifesta tamen abnegatione eius quam putatis esse veritatem in facto palam contrario menti et fidei vestrae, aut in dubibium sacrae coenae. Me etiam haec ipsa quaestio non leviter exercuit. Valde me terret dictum Pauli: Nolo vos fieri socios daemoniorum: Non potestis calicem Domini bibere & calicem daemoniorum. Non potestis mensae Domini participes esse, & mensae Daemoniorum. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: Omnia mihi licent, sed non omnia aedificant. Nemo quod suum est quaerat, sed quod alterius. Etiam scandali publici, ex severissima Christi comminatione, perpetuo ratio habenda est accurata, ne confirmemus exemplo nostro quoquo modo palam impia, blasphema, idolatrica. Rursus tamen si in Ecclesia sonat adhuc vox Evangelij; Si Sacramenta administrantur eo ordine & usu quo sunt instituta: Etsi in ministris, & in opinione communi, abususq. permissus

ac

ac multiplici magna est impietas: tamen cum vis, efficacia & dignitas verbi & sacramentorum non pendeat neque ex hominum opinione et persuasione falsa, nec à dignitate ministrorum: judico, si in praecipuis de doctrina fidei articulis sit consensus, à ritu externo in caena sacra non minus orthodoxum abstinere debere quam à baptismo, ad vitandum scandalum, contemptus ministerij, & suspicionem prophanationis externae: ita tamen ne veritatem occultet, nec interrogatus dissimulet. Si vero post editam liberè & apertè confessionem arceatur, reliqua commendet Deo, nixus illa consolatione Augustini vera, rata, & perpetua in Ecclesia: Crede, & manducasti. Durum est ut impium tradi ac proclamari, atque ab omnium societate excludi: sed commendet Deo & contemptum sui, & odia, injurias, calumnias, persecutiones, quae ordine divino, secundum patefactiones divinas comitantur omnes qui Christo adhaerent, & hunc confitentur. Subjicit se Christus legi Mosaicae, praestat quae praestari praecipiuntur: Nec propter persuasiones de lege pharisaicas & de sacrificijs, propterque abusus & propter ministros impios rudes promissionum & imperitos promissionum & doctrinae prophetarum negligit aut contemnit ministerij ordinem à Deo institutum & traditum illi populo. Si exemplo Christi opponatur quod oportuerit eum implere omnem legem, prophetarum exempla afferantur. Si prophetarum singularis urgeatur vocatio, quod extra ordinem docuerint & sacrificaverint: casus

eiu

eius sei proferantur, & opponatur perpetuus in Veritate patefacta consensus
cum Mose & omnibus prophetis inter se, deinceps inventis novis, commentitijs,
falsis, impijs, blasphemis commentis sacerdotum & pontificum veterum &
peſtiferorum ante nascentis christi tempore. Non substulerunt, non abroga-
runt, non mutarunt ordinem rituum & sacrificiorum Prophetae: sed abu-
sus taxarunt & damnarunt. Christus Levitica implet, & impleta abo-
let. Christi exemplum sequuntur Apostoli. Habuerunt autoritatem di-
vinam instituta & tradita divinitus in populo Dei ante Christum; Eam-
dem habent post Christum instituta & tradita ab ipso christo. Utrumque
in usu ordinato & legitimo vigent. Haec perspicua sunt & certa.
Exercet me vero etiam discrimen & ratio scandali, nimirum: Utrum sit
maius scandalum, hoc ne quod ex participatione mensae Domini cum
impijs, blasphemis idolatris? an vero illud, quod est ex suspicione con-
temtus, ac prophanitatis? Grave est utrumque: Sed prius distingui
oportet necessario. Cum palam impijs, blasphemis, idolatris, quales
sunt hac in parte pontificij hostes Veritatis, communicandum non est,
etiamsi integram coenam distribuant: Nec cum reliquis etiam cœlibus
qui vel vestigijs pontificiorum insistunt, vel sua blasphema dictina mor-
dicus retinent, ac vi manifesta tuentur. Utriq. enim ordinem a Christo
institutum

institutum corrumpunt & cœnam in idolum & sacrificium idolatricum con-
verterunt, quo non debemus contaminari. Cum religionis cœtibus, inter quos
sunt orthodoxi, & errantes sed cupidi veritatis, moderati, sanabiles; prophani,
hypocritae, hostes etiam, sine impietate, iudico pium uti Cœna recte posse,
cum veritatis tamen confessione. Non probat blasphema, nec stabilit
abusus, qui contradicit & utitur ritu sacro, sicut est a Christo institutus.
In tali casu qui offendit omissione recte sentientes aut imbecilles, scan-
dali ratione graviter peccat.

Caspar Peucerus D.
1587.

[illegible]

Non ed.

De Discrimine inter Melanthonem & Allobroges in doctrina de Prædestinatione.

Casparis Peuceri D. ad J M V S.

1588

Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν: ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε
τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγότα, καὶ τοὺς ἀγγέ-
λους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαί-
νοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

Ioann. 1. 52.

HHHH

OMNES ELECTI SVNT CREDENTES: et OMNES CREDENTES SVNT ELECTI.

Utraque propositio est vera & certa. Nam verum & verum consentiunt. Itaq. non differunt istae sententiae re ipsa, sed modo rei

Prior sententia inculcatur in scriptis Calvini & aliorum in Ecclesijs Gallicis Doctorum, qui sic argumentantur. Iste est Electus, Ergo credit: sive: Certo credit. Si enim non esset electus, non haberet à Deo donum fidei, vel non posset credere. Altera sententia sonat in scriptis scholae Melanthonianae, quae sic colligit. Iste credit, Ergo est Electus. Vel: non dubitandum est eum esse in numero Electorum. Certe, si non crederet: quo modo esse habendus inter Electos?

Ut autem recte intelligas, & accipias, atq. inter se conciliés utramq. propositionem: haec tenebis, & meminéris.

I. Propositio prior est via procedentis, ut scholae loquuntur, à priori: altera vero est via procedentis à posteriori.

II Prior propositio à summis progreditur ad ima: altera ab imis ascendit ad summa.

III Prior magis est τῆς θεωρίας: altera magis τῆς πράξεως.

IIII In priori est methodus analytica. In altera est ordo synthe ticus.

V Prior patefacit ipsum fontem verae d[illegible]: Altera monstrat usum seu applicationem tam necessariam & utilem [illegible] in consolatione.

VI. Prior monstrat causam & fundamentum salutis: Altera ostendit usum doctrinae illius in applicatione ad unumquemque.

VII. Altera deducit te ad fundamentum ipsum salutis non in te sed in ipso Deo quaerendum, a quo proficiscitur donum fidei. Altera ostendit tibi signum salutis in te quaerendum, ut teipsum excutias & examines: an signum illud habeas? scilicet fidem

VIII Altera sententia est via scalae qua Deus descendit ad nos. Altera est via scalae qua nos ad Deum ascendimus.

QUI COEPIT (scilicet donum fidei in nobis) PERFICIET (scilicet donum fidei, sive fidem illam, augendo ipsam, & largiendo illius effectuum sensum, & denique dando donum perseverantiae.

HABENTI (scilicet donum & initia fidei, & sentienti effecta illius, & petenti.) DABITUR (scilicet ut consequatur incrementa fidei, & ipsum denique donum perseverantiae.

RATIO EST.
DONA DEI SUNT ΑΜΕΤΑΜΕΛΗΤΑ.

DOMINE ADAUGE NOBIS FIDEM. Amen.

1586. 4 Sept.

Responsum: ad haec:
D. Pencerij.

Non sumo mihi, nec ferum iudicium de singulis thesibus tuis, in quibus,
si quid differimus, mea id confessio ostendet. Sed in pauciora contrahi per
existimo quasi momenta discriminis quod est inter utrosque, Melanthonem
& Allobroges. Melanthon enim consolationes quaerit dubiis et perterre-
factis. Quare si ἀντιστατικὰ in arcanis beneplaciti, & revelatis signi
recte explicentur, quorum haec Melanthon, illa Allobroges urgent, in religionis
dubiis nihil relinquetur. In doctrina de praedestinatione, & vi-
ventium in magnis doloribus, aut seriis terroribus, & atrocibus cruciatibus
conscientiae ex sensu irae Dei & conspectu peccatorum nil tam exercet homi-
nem quam τὸ ἄντιον τῶν φαινομένων ἀνωμαλίας, quando disputat de e-
lectione: Cur Deus eligat hunc, repellat alterum. De Vocatione: Cur has gen-
tes vocet singillatim immissis, aut e medio excitatis ministris verbi, alias
non nisi communi, aut procul sonante voce vocet? De mensura fidei,
virtutis, seu facultatis, & aliis aut praeminentibus particularibus, aut sin-
gularibus donis: Cur huic plus lucis, fidei, roboris tribuat, cum dono per-
severantiae: alteri minus? Quosdam vocatos ante & conversos, cur
penitus destituat quasi abiecerit? Denique quae sit causa exuberan-
tioris aut indulgentioris gratiae & misericordiae in hos: contra severioris
ac rigidioris iustitiae aut irae, aut vindictae pertinacioris in alios?
De his ergo si angatur mens dubia, trepida, oppressa terroribus, vergens in
desperationem, quaero quo deducenda sit? Et quae velit à
morte

morte resuscitandis, erigendisq., ac confirmandis animis, maiore certitudine salvificae fidei, & efficaciore consolatione sint accommodatiora? Allo- brogica sunt: Deum esse liberrimum agens, iustissimum, inexhaustae misericor- diae: Eundem liberrime bona sua distribuere quibus vult, & omnia quae fa- cit iustissime facere, cum eligit, cum vocat cum salvat; aut contra reiicit, vel deserit, cum miseretur, cum punit &c. Nec habere quenquam causam expostulandi cum Deo, eo quod nemini quicquam debeat. Haec verissima sunt, erunt, & manebunt in omni aeternitate, sicut Iustitia Dei immuta- bilis est. Sed si de illis ad fontes examinatis, recte iudicare volumus, Lega- lia sunt, natura insita, & nota etiam sanioribus & sapientioribus Ethnicis. Propemodum enim totidem verbis recitantur eadem in primo libro τῆς τοῦ Κύρου παιδείας apud Xenophontem: Οὕτως ἥ γε ἀνθρωπίνη σοφία οὐ- δὲν μᾶλλον οἶδε τὸ ἄριστον αἱρεῖσθαι, ἢ εἰ κληρούμενος ὅτι λάχοι τοῦτό τις πράττοι. Θεοὶ δέ, ὦ παῖ, ἀεὶ ὄντες πάντα ἴσασι τὰ γεγενημένα, καὶ τὰ ὄντα, καὶ ὅτι ἐξ ἑκάστων αὐτῶν ἀποβήσεται, καὶ τῶν συμβουλευομένων ἀνθρώπων, οἷς ἂν ἵλεῳ ὦσι, προσημαίνου- σιν ἅτε χρὴ ποιεῖν καὶ ἃ οὐ χρή; εἰ δὲ μὴ πᾶσιν ἐθέλουσιν συμβου- λεύειν οὐδὲν θαυμαστόν. οὐ γὰρ ἀνάγκη αὐτοῖς ἐστιν ὧν ἂν μὴ θέ- λωσιν ἐπιμελεῖσθαι. Sunt similia dicta & apud alios. Natura omnes non profani prorsus, intuentes omnium vicissitudinem, & du- bitant

dubitant et dispûtant de Electione & Electionis causa. De particularitate Elec-
tionis sentiunt omnes naturâ, Deum quosdam elegisse quos voluerit, quibus be-
nefaciat. Causam Electionis enim ignorant, aut quod de ea dubitent, rursus se-
cundum legis notitiam ac precepta, de dignitate ac meritis dispûtant, & eo in-
clinant, quod dignis, id est benemeritis de Deo & de hominibus impertiat Deus
sua beneficia, ob idque praeter opera moralia, cumulant opera alia & λατρείας
arbitrio & ausu proprio privato, quae anteferunt moralibus. Haec tentatio ex-
ercet omnes homines luce Evangelij carentes. Legalia itaque haec sunt: Lex e-
nim dignitatem & merita postulat: At non eripiunt Conscientias ex morte, & terro-
ribus aeternis, sed pavores & desperationem augent. Non enim reperit hic
mens desperabunda, in quibus acquiescat, semper enim hac consultatione fluctu-
abit, Utrum satis meritorum praestitum sit ad promerendam gratiam Dei? vel
illa quae praestita sunt, utrum accepta Deo sint & placeant? Si vero audiat, mi-
sericordiam esse causam Electionis, paucos tamen esse electos, magis est anxius,
dispûtans: An Deus sit aequalis? An sit προσωποληπτης? Cur non om-
nium misereatur, cum peccatores simus omnes? Quae vero deinceps
addunt Allobroges ex Paulo ad Rom. 8: Quos praescivit, eosdem & praedestina-
vit, ut conformes sint imagini filij sui, ut ipse sit primogenitus inter mul-
tos fratres. Quos vero praedestinavit, hos & vocavit: Et quos vocavit, eos
& iustificavit, Quos autem iustificavit, eos & glorificavit. Et post pauca
Item: Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum,

quî non etiam omnia cum eo nobis gratificabitur? Item ad Ephes. 1. Sicut elegit nos in christo antequam iacerentur fundamenta mundi, ut simus sancti & inculpati coram eo per charitatem. Qui praedestinavit nos, quos adoptaret in filios per Iesum Christum in sese pro beneplacito affectus voluntatis suae, ad laudem gloriosae suae gratiae, qua nos gratis effecit sibi gratos in illo dilecto, in quo habemus redemptionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum ex divite ipsius gratia &c. Haec, & similia alia plura dicta de Electione & Praedestinatione sunt Evangelij propria, & Evangelica patefactiones, quas Melanthonia non modo non improbant, multo minus rejiciunt aut praetereunt. Cum .n. rejicerent immotam veritatem arcani & immutabilis consilij Dei? Sed ut certa, firma, & immutabilia retinent. Verum & illa legalia, & haec Evangelica tamquam arcana & inteliminata sunt ut indices arcanorum decretorum divinitatis particularem electionem in totis gentibus, aut singulis individuis certo Dei magnoque consilio non exprimentium, nec definientium a priori, docent accipi & intelligi oportere secundum declarationem ac determinationem traditam clara voce Evangelij in usu & applicatione, ad profanitatem, curiositatem, securitatem & ignaviam avertendam aut compescendam: & ad consolationum ac fidei certitudinem demonstrandam ac stabiliendam ex ipsis fundamentis Justitiae & misericordiae Dei. Melanthoniana ergo haec sunt. Quod mandatum de praedicando Evangelio, & de praedicanda

de poenitentia, & remissione peccatorum, in nomine eius, per totum orbem terrarum
est universale, ac pertinet ad omnes gentes. Est autem Concio Evangelii praedicatio poe-
nitentiae, non tantum ministerio legis, sed suo etiam quodam proprio munere, nimirum
ut poenitentiae non legalis, quae ad mortem ducit, sed Evangelicae salutaris: ut totius
poenitentiae secundum omnes partes, non ut solius contritionis: Et interpres legis
spiritualis legem exigentem obedientiam perfectam, & mitigans tamen τὸ ἀκριβοδί-
καιον legis τῇ ἐπιεικείᾳ misericordiae per & propter meritum Mediatoris, ac
probans in reconciliatis obedientiam inchoatam, quamvis imperfectam, infirmam, ac
multis modis contaminatam, ac damnans hanc non praestantes suo proprio, non
legis officio, quia lex omne perfectum postulat. Alioquin lex esset sibi ipsi
contraria. Est itaque praedicatio poenitentiae & remissionis peccatorum, quia
vult Deus argui peccata in omnibus. Vult accusari omnia peccata, sed maxime
peccatum incredulitatis in filium, post annunciatam gratiam per & propter
filium promissam, sicut inquit Christus: Spiritus sanctus arguet mundum
de peccato, quia non crediderunt in me. Vult etiam annunciari promissio-
nem gratiae, & remissionem peccatorum omnibus sine discrimine. Est enim
& mandatum de audiendo Evangelio universale, & pariter ad omnes perti-
net: nec testimoniis opus est, quae sunt manifesta: nec disputatione de hac
universalitate, quae ad nullos particulatim trahi potest. Fine autem &
effectu docet vox Evangelii praedicationem hanc omnibus promiscue sed
praecipue non agentibus poenitentiam fieri in testimonium sicut inquit Christus
Matth.

Matth. 24. Prædicabitur istud Euangelium regni in vniuersa terra, ut sit testi-
monium omnibus gentibus: scilicet iudicij & sententiæ vltimæ, quam ineui-
tabili redarguentur, si ignorantiam non ex stulti Euangelij prætendant. Agno-
scentibus autem pœnitentiam, id est, perterrefactis agnitione peccati & iræ Dei, &
Mediatorem quærentibus, atque in remissione gratuita & misericordia fide ap-
prehendentibus, ad salutem & vitam æternam. iuxta dicta Matth. 11. Venite
ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Item Rom. 3.
Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes & super omnes qui credunt in eum, si-
ne discrimine. Item 1 Timoth. 2. Deus vult omnes homines saluos fieri,
& ad agnitionem veritatis peruenire. Item 2 Pet. 3 Patiens est erga
nos, nolens ullos perire, sed omnes ad resipiscentiam tendere. Item Ioann. 3
Sic dilexit Deus mundum, ut filium unigenitum daret, ut omnis qui
credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Item Ezech. 33. Viuo
Ego: nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur, & viuat. Ut ergo vult
Deus omnibus prædicari, sic vult ab omnibus id prædicatum audiri. Et
audientes: id est, vera fide amplectentes prædicatam vocem Euangelij iustos co-
ram Deo, & in æternum beatos: Non audientes, alienos a Deo & dam-
natos. Pœnitentia & fides determinant nobis vniuersalitatem promissæ
gratiæ. Nec ullo alio nobis patefacto & certo discrimine distinguuntur
Electi a reprobis. Etsi enim dictum non est, certum esse numerum
Electorum, quos in dilecto filio Pater dilexit, & elegit ante constitutio-
nem

rem mundi: tamen qui illi sint, nec scire nos nec quaerere voluit à priori, & ut arcanissimum decretum divinitatis frustra quaeritur, sed nos remittit pariter ad patefactam verbi & ministerij vocem arguentem peccata, deferentem gratiam & absolventem à peccatis poenitentes. Hanc sonare vult & voluit in toto genere humano, & semper ita sonat ut exaudiri possit & ut exaudiatur, etsi maxima multitudo audire non vult. Electos ergo & reprobos vult nos Deus agnoscere ac discernere à posteriori. Vult annunciarique & de ipso & de alijs statuere, quod qui agit poenitentiam vere & serio, quacunque aetate: qui assentitur verbo & amplectitur fide promissionum praedicationem, donec credit, aut si labatur, redeat tamen ad poenitentiam, & perseveret in fide cum bona conscientia, in bona militia usque ad finem vitae: quod ergo hic sit inter Electos, & haeres vitae aeternae. Contra, qui non agit poenitentiam, & non credit Evangelio, sive hostis, sive contemptor, sive hypocrita, sive πρόσκαιρος sit & non perseveret, sit inter reprobos & condemnatos. Particularitas ex diversitate auditorum determinatur à posteriori. Argumenta seu ἔλεγχοι τῆς δοκιμασίας poenitentiae, fideique & impoenitentiae atque incredulitatis sunt: Credentibus quidem unicuique in semetipso testimonium fidei ipsius eo ipso, quod est donum Dei & bonae conscientiae, quod quisque habet ex fide non dubia, vincente terrores ab ira Dei & peccato, à morte, inferno & Diabolo, tranquillitas item ac laetitia post luctam & victoriam, acquiescens in misericordia Dei, item in cruce & afflictionibus, in invocatione &

secundum dicta: Qui credit in filium, habet vitam æternam. Item Ioan 3. Qui credit in filium, habet testimonium in semetipso. Item Rom. 8 Spus S dat testimonium spiritui nostro, quod simus filij Dej. Item: Iustificati fide pacem habemus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum. Et secundum Augustinum: Certus sit se credere. Ad alios autem argumenta & testimonia sunt fidei fructus lucentes in bona militia, id est, Dilectio Dej q est obedientia erga Deum secundum omnia mandata, ardens invocatio Dei, gratiarum actio, glorificatio, confessio Veritatis, & in Confessione Constantia, patientia in cruce & afflictionibus, humilitas, mansuetudo, tolerantia iniuriarum, benignitas, Castitas, veracitas &c. Deinde Dilectio proximi iuxta mandata tabulæ Decalogi secundæ, non ficta sed sincera. Et complexus est summa duo capita huius Controversiæ Christus ipse Iohan 13: quæ repetit Paulus 2 Timoth. 2. Christus inquit: Si hæc scitis, beati si feceritis. Non de omnibus vobis dico, Scio quos elegerim. Electionem ponit, quam scit ipse, Beatos pronuncians qui faciunt, id est credentes & fide studentes. Paulus inquit. Solidum fundamentum Dei stat, habens sigillum hoc, Novit Dominus qui sint sui. Et discedat ab iniquitate omnis qui invocat nomen Domini. Ergo solus Deus novit qui sint Dei. Retinens autem fidem & bonam conscientiam se inter illos esse indubitato statuat. Incredulis, Hypocritis, Reprobis documenta sunt ipsis & ad alios Incredulitas ipsa, de qua Christus: Qui non credit iam iudicatus

est

est. Item, Contumacia pertinaciter repugnans verbo: Blasphemia seu peccatum in spiritum sanctum, impoenitentia finalis, poenitentia simulata quae est sine vera agnitione peccatorum & sine sensu irae Dei, ac dolorum aut terrorum sub peccatum, de qua Christus: Cum videtis, peccatum vestrum manet: Sineque emendatione aut mutatione vitae in melius. Item fides ficta, quae etsi ab hypocritis externa aliqua specie recti, iusti, honesti tegitur: tamen est sine poenitentia vera, sine timore Dei, nec intuetur Deum, nec refert quae facit in hunc finem, ut Deus honore afficiatur ac celebretur. In terroribus vero conscientiae, in tentationibus, in procellis tempestuosis persecutionis, in cruce & afflictionibus proditur: quia non perdurat. Nobis ergo patefacit Electos fides fructuosa sincere lucens in bonis operibus, seu in obedientia erga Deum iuxta utramque tabulam: Ex fructibus enim eorum cognoscetis eos. Reprobos arguit incredulitas seu manifesta contumax & hostilis, seu hypocritica qualis erat Pharisaeorum qui sub vestitu ovium erant lupi rapaces. Ex his manifestum est, quod in concione poenitentiae, & in consolatione perterrefactorum peccati accusatione, deduci oportet omnes sine discrimine ad mandatum universale, quod praecipit agere poenitentiam & credere Evangelio. Cum etiam sicut arguit Spiritus in omnibus, sic omnibus confugientibus ad Mediatorem annunciat & impertit remissionem peccatorum. Haec Universalitas aboleri non potest, quomodocunque restringatur promissio ad solos Electos: & quicquid disputetur de voluntate arcana seu beneplaciti, ut vocant: quae

Sij

si addita nobis est, cur illam & scrutamur & non potius aestimamus ac definimus
ex patefactis? At, inquis, fides non ex nobis est, nec opus est virium nostra-
rum, sed donum misericordiae & gratiae Dei. Incredulitas fructus est & opus cor-
ruptionis innatae. Quae ergo causa est dissimilitudinis? Cur sonans Evangelium
aliqui non audiunt, aliqui audiunt? Non audientium cur aliqui ab initio
non audiunt, sed aversantur, & repugnant, aut oderunt etiam, ac persequun-
tur hostiliter, tandem tamen audiunt, cognoscunt, convertuntur & salvantur?
Aliqui penitus non audiunt, sed aut negligunt occupati curis & delitiis mun-
di & cupiditatibus suae carnis, aut hostiliter etiam & furenter delere conan-
tur, ut docent parabolae de nuptiis, de coena magna, de vinea & tota historia
Ecclesiae. Eorum qui audiunt, aliqui assentiuntur, credunt, & perseverant:
Aliqui etsi credunt, non tamen perseverant. Horum rursus aliqui redeunt
ad poenitentiam & finaliter perseverant; Aliqui aut non redeunt ad poeni-
tentiam, aut, si redeant, non tamen perseverant. Denique, quare credentium
alii perseverant, alii non perseverant finaliter? De his & similibus aliis
pertinentibus etiam ad hanc vitam praecipua quaestio est, Utrum utilius sit ad
amoliendam aut excutiendam animis profanitatem, securitatem, curiositatem
& ignaviam; vel contra, ad occurrendum tentationibus, aut ad perterrefac-
tas conscientias & cum dubitatione aut desperatione luctantes explicandas
inde & liberandas, deducere mentes ad arcana beneplaciti & ad determi-
nationem rerum a Scholasticis traditam, quae distinguit necessitatem ex hypo-
thesi

thesi in necessitatem coactionis, & necessitatem consecutionis, infallibilitatis, immutabilitatis. Inter definita in Deo, indefinita in homine. In lapsibus vero contra conscientiam, & excussionem Spiritus sancti & fidei, quod fiat respectu nostri, respectu Dei non fiat. In decreto & proposito electionis & reprobationis, inter voluntatem revelatam seu signi volentem omnes homines salvos fieri, & arcanam beneplaciti non volentem omnes salvos fieri, sed solos electos. Et inter Reprobationem activam & passivam: Inter affirmativam & negativam. Ad haec ergo & similia, utrum tutius sit dedicare animos? An vero ad patefacta de prima causa, & de subordinatis, ut sunt patefacta, & ad declarationem ac determinationem cum harum tum aliarum arcanorum iustitiae ac misericordiae Dei, secundum patefacta & ad ordinem ministerii verbi institutum, in his acquiescere omissis quaestionibus aliis aut disputationibus in Scriptura non explicatis. Revelata autem sunt, ut dictum est, quod omnes simus obnoxii peccato, ut omnes vocentur, doceantur, arguantur: Ut omnibus annuncietur promissio gratiae & remissionis peccatorum per & propter Christum: omnibus praecipiatur ut agant poenitentiam, & attentiantur ac credant Evangelio, sicut Actor. 17 dicitur, Deus nunc denunciat omnibus hominibus ubique ut resipiscant. Item, Ut edant fructus poenitentia dignos, caveant lapsus contra conscientiam: Retineant fidem & bonam conscientiam, ne hac repulsa fidei naufragium faciant, sicut Paulus praecipit, Tu qui stas vide ne cades. Ut lapsi per poenitentiam in fide redeant ad Dominum, quam saepe

ne

ne quidem Iudaeis refragis & obstinatis praecidit. Vide benignitatem & severitatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, severitatem; in te vero benignitatem, si permanseris in benignitate. alioqui & tu excideris. Sed & illi si non permanserint in infidelitate, inserentur. Potest enim Deus eos rursus inserere. Ad haec ergo an debeliora mentes tutius sit, & simul ad determinationem huius immutabilitatis a posteriori: Eos esse certo in libro viventium scriptos, & in numero electorum, qui agunt poenitentiam, & credunt Christo, & in fide sincera cum bona conscientia perseverant: Aut lapsi revertuntur ad Deum in conversione non simulata, & fide non ficta, cum testimonijs bonae conscientiae internis & externis. Si in solo Deo sit aut statuatur causa diversitatis apparentis, turbatum mens & angitur non solum speculationibus de imparitate gratiae in electione & tormento filij τοῦ πρόσωπου ... & similibus. Sed obstrepunt inde & alia non tantum de peccati causa & necessitate, sed & de tota legis & Evangelij doctrina, de iustitia fidej, de atrocitate ac deformitate peccati, de magnitudine irae Dej declarata ad nostris peccatum non tantum nimis atrocissimis, sed & victima filij unigeniti & tristissimis poenarum praesentium exemplis, de poenitentia & conversionibus poenitentiae, de misericordia Dej, de fide iustificante, de studio novae obedientiae Deo placentis, de invocatione: quibus an medeantur Papistae scholastici, praesertim si conturbent artis / ... arcani & revelati beneplaciti & signi, nj norunt qui Christi sunt, qui senserunt tentationes de illis, & terrores

Serios

nios. Si in homine solo sit causa diversitatis, erit illa in dissimili naturae corruptione, quia erit in illo maior, qui potuit se applicare ad gratiam suis viribus non proetiis excedis aut fractis, sivé per se solus sive ex ope Spiritus sancti: quód pelagianum est utrumque. In altero maior erit, qui suis viribus obstare nihil potuit, impeditus enormitate & magnitudine innatae & adiuvantis pravitatis. At haec imaginatio repugnat scripturae. Etsi enim non dubium est, ut peccatorum gradus sunt, sic gradus esse pravitatis & vitiositatis corruptae naturae in singulis, quae in nonnullis tam est distorta, ut nullam ἐπανόρθωσιν, nullam παίδευσιν admittat, ut quidam in externis & civilibus. In multis vero doctrina & disciplina condescefacta & circumventa mitescit, ut fiat accomodatius organon Spiritui sancto: tamen communiter & promiscue sine discrimine corrupta haec natura ex sese in spiritualibus, usque quae placent iram Dei, delent peccatum, vivificant ac renovant ad vitam aeternam, nihil potest. Ad consolandum itaque accomodatius est & efficacius cum scripturae complecti Deum & hominem, sed ea determinatione & declaratione ubi, usque, eoque ordine & modo in verbi doctrina & applicatione iustitiae & misericordiae quae traditur in verbo patefacto. Cum etsi fides est donum misericordiae & gratiae Dei: tamen quaeritur qua efficacia Spiritus, & quomodo se habente homine accomodatur, & quomodo apprehendat, sibique applicat apprehensa beneficia? Utrum, quod Spiritum sanctum actione & efficacia physica bruta, sicut Sol illuminat & calefacit, aut coactione ex lege necessitatis Stoicae, aut afflatu impetu,

impulsu & raptu violento, Enthusiastico, & Anabaptistica? Quo ad hominem attinet: Utrum in homine otioso, nihil agente, habenteq. se pure passive, vel a truncus ad operationem sub coactionem necessitatis Stoicae, afflatusne, aut raptus Anabaptistici, sicut Flacius & Flaciani plurimi, certe olitam chimeram somniarunt! Vel ut brutum mutatione & conversione hominis physica aut hyperphysica, qualem fieri fingit Chimaera, non sine tertio quo, dam ut in ramis hiberno tempore vivificatis, sed sine omni tamen motu, tantum ut subiectum patiens & convertibile, ad usq. donec tantum acceperit facultatis ac virium, donec agere possit! Vel ut nascentis vinculis ad infusam gratiam seu qualitatem novam secundum Scholasticos & Flacianos nonnullos, Wigandum, & alios? Aut an viribus in homine Spiritus sancto sua natura & ex sese cooperantibus? seu applicantibus sese ad gratiam & ad virtutem spiritus sancti? An vero concurrentibus his tribus causis & agentibus suo loco & ordine, viribus hominis, hisque ex sese & natura sua prorsus invalidis, ut rationabilibus tamen & inter se differentibus, eoq. ordine quo conditae sunt, a Spiritu sancto tractis per verbum incorruptum & legitimo usu verbi, in auditu & meditatione, sed tractis libere, & sine coactione, viva luce, & virtute cum agendi facultate collata ac communicata, qua placuit mensura Spiritui sancto, sed in certamine ac lucta tamen carnis cum spiritu, id est novae virtutis cum pravitate insita, in qua alterutra facultatum, aut nova spiritus aut prava insita vincit

vincit, aut succumbit. Cum in dilemmate primum membrum habet, quo
ad Deum: quod secundum, quo ad hominem, aut physica, hyperphysica, Stoi-
ca, Enthusiastica, Scholastica, Flaciana etc. aut περὶ συνεργείας Pelagi-
ana illa absq. omni dubio refutat evidentissime tota scriptura. Tertium et
ultimum solum scripturae congruit, in qua haec sunt perspicua et illustria
de Spiritu sancto, quod trahat, illuminet, doceat, urgeat, perterrefaciat, conso-
letur, vivificet, sit doctor, gubernator et paracletus, sed praesentia et actione
liberrima exerente sese in quos vult, per verbum et sacramenta, ac preces,
quae verbo fide nituntur, et trahente non afflatu aliquo occulto praeter voluntatem
aut impulsu levi vel fato, sed viva quidem et efficaci virtute, absq. tamen
violentia et coactione, liberrima fide, virtutis suae facultatis, et donorum dis-
tributione per omnes vires eo ordine quo conditae sunt, incipiendo a men-
te, ut parte intelligente, et a voluntate, ut parte principe omnibus impe-
rante, in ordinato ac legitimo usu mediorum, in auditu, lectione et me-
ditatione verbi, ac usu et consideratione symbolorum in Sacramentis attenta,
quia et ipsa verbi est consideratio, et symbolorum usus verbi verbalis, quorum
virtus, viva et efficax est, et penetrantior quovis gladio ancipite, et quia
est potentia Dei [redacted] salutem omni credenti. Omnis virtus est a Spiritu
sancto in homine tantum et quidem in actione tantum instituta et mandata,
ac directa ad suum finem consequendum, cumq. certa facta est institutio,
sed in hac serie, cum per veram virtutem Spiritus trahentem cum adulta
carne

carne in omnibus viribus ordine, tum carnis infestae ac reluctantis viris, sin cum Spiritu inde usq. a principio tum regenerationis tum primi motus convertendorum, qui omnis est a Spiritu sancto, & multo magis deinceps virtute eiusdem Spiritus per omnem vitam reliquam, quae hac conditione carnis peccato obnoxiae nihil aliud est quam perpetua conversio ad Deum, sed cum & terrores, & lucta, ac certamina exasperantur languorum & peccatorum magnitudine. Non destruit Spiritus sanctus, sed instaurat vires a Deo conditas & peccato sauciatas ac corruptas, non tamen passiva, bruta, otiosa, violenta, aut physica vel hyperphysica mutatione, sed activa virium conflictantium cum duobus principijs contrarijs, & facultatibus contrarijs: una nova, admonitiva, spirituali a Spiritu sancto; altera veteri innata & vitiosa. Nec conversio hominis est mutatio passiva sed activa in lucta virium, per contrariam insitae pravitati virtutem & actionem spiritualem in serio conatu & nixu suo, boni Spiritus, in qua quomodo lux nova agnitionis Dei vera secundum ostensionem & voluntatem, & lux fidei accenditur, ac per hanc vivificae consolationes, quomodo novi in reliquis viribus, ardentesq. motus oriuntur in voluntate ac viribus inferioribus, norunt qui in veris terroribus, ac lucta, vitaq. conversione ad Deum id experiuntur. Certe conversio non est motus aut momentaneus, aut physicus, sensualis, passivus, brutus, qualis ranarum a tepore solis reviviscentium: sed assiduum ac perpetuum certamen per omnem vitam in virtute Spiritus, secundum omnes vires, cum carne, Dia-

bolo

bolo, morte, inferno et mundo, in quo qui exercentur et vincunt, ij salvantur.
Vincunt autem tantum in Christo, virtute Spiritus. Qui resistunt Spiritui
sancto, aut negligunt donum huius doctrinae et virtutis Spiritus, pereunt.
Offert et exhibet Deus promissa beneficia aeterna per verbum cum facultate
accipiendi in vita et efficaci virtute Spiritus. facultas igitur applicandi se ad gra-
tiam non est a nobis, sed ab efficaci actione Spiritus. Sed non confertur homini otio-
so, impressione et mutatione physica et bruta, sed ut creaturae rationali, in exci-
tata actione intelligente spiritu mentis, nova virtute Spiritus sancti agente et innatae
pravitati repugnante, quae nihilominus et ipsa otiosa est, nec otiosam esse sinit Dia-
bolus instans cum ignitis suis telis tum per occasiones externas, per illecebras atque
irritamenta mundi. Nec sunt vires humanae otiosae, sed agunt ordine et loco suo
aut virtute Spiritus sancti debellando in semetipsis quod pravum ac repugnans est,
aut sua pravitate Spiritui adversando. Quicquid bene fit et recte, id a Spi-
ritu est. Quod male et improbe, hoc a carne, Diabolo et mundo proficiscitur.
Qui attemperantur et obsequuntur Spiritui sancto, virtute eiusdem id faciunt
non sua, nec tamen sine actione, sine conatu et sine animi nisu in virtute Spiritus.
Qui repugnant, sua malitia aut contumacia repugnant, aut donum acceptum
effundunt, vel excutiunt. Non vult nos Deus stupidos, non otiosos non ig-
navos esse, non deditos cupiditatibus carnis, aut delicijs mundi: sed vigi-
lantiam, studium, conatum, et luctam praecipit. Vult nos milites in acie
perpetua collocatos pugnare adversus hostes, non minus spirituales quam exter-
nos et obvios. Nihil otiosum, Nihil mere passivum agnoscit aut habet
Scriptura.

scriptura. Qui dat velle, dat etiam perficere, sed non sine motu, actione, et lucta, qualem suo exemplo Paulus nobis proponit Rom. 7. et 8. Sic loquitur scriptura de applicatione promissorum beneficiorum. Scripta prophetica et Apostolica testantur de liberrima praesentia, actione et efficacia Spiritus et verbi, et liberrima distributione gratiae in fide, virtute, et donis. Notissima sunt testimonia Prophetarum, Christi et Apostolorum. Clara et haec sunt: In homine nihil esse, nisi quod est dono gratiae per Spiritum Ioann. 6. Nemo venit ad me, nisi quem Pater traxerit, quem docuerit. Quod fiat autem tractio per spiritum et verbum, diserte ibidem ostenditur a Christo. Item Ioann. 15 Sine me nihil potestis facere. Item Spiritus docebit vos omnia, ducet vos in omnem veritatem. Item 1 Cor. 12 Nemo potest dicere Dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto. Item 2 Cor. 3 Non quod idonei simus ex nobis ipsis ad cogitandum quicquam velut ex nobis; sed quod idonei sumus, id ex Deo est. Nullum est tam parvum lumen verae agnitionis Dei, Nulla tam parva scintilla verae fidei quae non sit a Spiritu sancto: Sed praecipitur vigilantia, sobrietas, cura discendi et studium, conatus in lucta seria per hanc vitalem adversus carnem, Diabolum, et mundum. Audite et videte quid audiatis Mar. 7. Audite me omnes et intelligite Math. 27. Qui legit intelligat. Item Marci 1. Agite poenitentiam et credite Evangelio. Item Math. 7. Qui audit verba mea et facit. Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus. Item. Hodie si vocem eius audieritis nolite

nolite obdurare corda vestra etc. Item Ephes 3. Renouamini spiritu mentis vestrae & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate. Col. 2 Induite nouum hominem, qui renouatur in agnitionem Dei secundum imaginem, qui creauit illum. Rom: 12. Nolite plus sapere quam oportet, sed sapite ad sobrietatem, prout Deus partitus est cuiq. mensuram fidei. Rom. 8 Si spiritu facta carnis mortificabitis viuetis. Rom. 6. Exhibete membra vestra non arma iniquitatis, sed arma iustitiae Deo. Gal. 5 Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. Caro .n. concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Item: Non regnet peccatum in mortali vestro corpore. Item: Spiritum non extinguite. Item: Nolite locum dare Diabolo: & innumera alia. Item 2 Cor. 6 Exhibeamus nos omnes sicut Dei ministros in spiritu sancto. 2 Cor. 7 Mundemus nos ab iniquitate carnis, & spiritus perficientes sanctificationem in timore Dei. Haec & similia cum sint homini ex sese & suis viribus impossibilia, cum praecipiuntur, nisi quia cum mandato promittitur & confertur simul facultas ad conatum & actionem in diuina & efficaci virtute Spiritus, qua vult nos Deus in hac vita luctam cum carne, Diabolo, & mundo ad se conuersi, & tali conatu, & lucta hanc vitam transigere, proficiendo in spiritualibus, carnalibus autem regressis atq. enecatis deficiendo, cum radix peccati non extirpetur in hac vita eradicatione physica, sed retundatur virtute noua spiritus, actione & lucta contraria. Hoc Pelagianum non est, sed est consentiens inter se ac perpetua veritas Scripturae.

De

De inaequalitate vero apparente, deq. praedestinatis Electis ac Reprobis respon-
deo, Credoq. cum scriptura, certum esse numerum Electorum separatum à
reprobis. Credo Electos, ut sunt electi, sic salvari etiam gratis, nullo suo
merito, ex sola Dei misericordia: Reprobos damnari iuste iustitia Dei. Sed
de utroq. sentio, iudicandum ac statuendum nobis, id est & definiendos esse
ac distinguendos Electos à reprobis, & iustitiam ac misericordiam Dei in appli-
catione declarandam ac determinandam esse non à priori, quod ne quidem pe-
fieri, sed à posteriori, sicut patefactum est verbo intra metas revelationis.
Nimirum, quod Deus omnes homines concluserit sub peccato, & vult misereri omnes:
quod omnibus vult denunciari ut iram iustam adversus peccatum, sic mi-
sericordiam & gratiam propter filium. Quod omnes vult audire & cognoscere
se Christi vocem in mundo sonantem, & omnibus audientibus & amplecten-
tibus permissionem annunciari remissionem peccatorum, cum promisso vitae ae-
ternae: Non audientes haberi pro reprobis. Haec universalia, ad quae
verbo deducimur, & quae universalia quod sint quoniam quis neget non
video: In haec ergo debet se unusquisq. includere, & obtemperare mandato.
Nec debet captare aut expectare singulares visiones, nec tactus aut raptus
peculiares, nec certa aut singularia momenta vel mutationis sufficien-
tis ut possit agere & credere, sicut Chimaeram somniat, aut infusam
novam qualitatem scholastice. Haec ignorat scriptura, cum per verbum
fit tractio a Spiritu sancto, vivâ virtute & efficaciâ, & fit mutatio

per

per actionem & luctam. Si quis autem ex sensu terrorum ab ira Dei & peccati incidat in dubitationes aut desperationem; aut quaeratur se non posse credere, quia non sit inter Electos, is ab hac imaginatione ad universale mandatum, & ad promissionem deduci debet, ut supra expositum est, cum qui non assentitur fide, is mendacem facit Deum. Nec quaerere debet, utrum sit inter Electos? sed statuere se quod sit, secundum promissionem, & a posteriori, id est ab illis ipsis initiis poenitentiae & fidei (quantumvis tenuibus), quae non haberet, nisi haberet a Spiritu S., hoc testimonio de sua electione confirmari debet. Nec debet se disputare aut expostulare cum Deo de inaequalitate gratiae, aut fidei in se ipso vel aliis, quia etsi quando solvitur debitum iustitia dat aequalia aequalibus, in donatione tamen & gratuita misericordia non est iniustus qui dat alicui non debitum beneficium, alteri vero non dat: sicut docet parabola de conductis in vineam: aut si beneficium gratuitum inaequaliter distribuatur ut in parabola de talentis, quae non nisi negligentia, contemptu aut diffidentia abijci & deperdi: sed negociando augeri & acquiri. Imo credens, statuimus sic fide ex gratia & longinqua, misericordiam tamen & gratiam per se non debitam, tamen ex pacto & merito debitam filiorum Mediatoris petere ac flagitare potest: & de hoc debito ex obligatione promissi quisque credentium in dubitationibus confirmari debet. Cum igitur habet initia, dubitationibus, diffidentiae & desperationi indulgere non debet: sed petere ut Deus opem ferat imbecillitati, ut augeat & confirmet robur ac vires spiritus & fidei, secundum promissionem: Linum fumigans non ex-

tinguet

stinguit, calamum quassatum non confringet. Item: petite & accipietis. Item; Quanto
magis Pater vester cœlestis dabit spiritum sanctum petentibus. Item: obedientibus. Nec
de Electis & Reprobis aliter iudicandum, quam ut docet Scriptura, Credentem & perseue-
rantem in fide usque ad finem electum esse. Non credentem, & non perseuerantem
non esse electum. Nec de caussis etiam Electionis, aut reiectionis, aut singulari
vel exuberantis atque indulgentioris gratiæ, vel seuerioris, pertinacioris ac diu-
turnioris iræ & iustitiæ siue in totas gentes siue in singulos aliter iudicare
aut decernere quis debet quam secundum patefacta, & intra metas patefactionum.
Nimirum, Credentem fide saluari, non tamen propter ipsum fidei opus, nullo mi-
nus propter opera seu merita alia, sed quia donum gratiæ & misericordiæ
iustificantis & saluantis apprehendit. Incredulum condemnari, iusto Dei iudicio,
quia repellit gratiam, causa aliqua in ipso est, siue propria sit, siue non. Cau-
sa tamen, & per se causa, non per accidens, quod testantur & parabolæ de nup-
tijs, de cœna magna, de spargente semen in agros dissimiles, quibus omnibus
aliqua causa auersationis, aut inefficacis vel infructuosæ, aut non perdu-
rantis vocationis confertur in hominem. Denique scriptura electi opera usque
ac merita nostra excludit a causa iustificationis & saluationis, ut certa sit
promissio, quæ certa futura nunquam esset si penderet ex dignitatis nostræ con-
ditione: tamen a damnationis causa, peccata ac præcipue impœnitentiam &
incredulitatem nunquam excludit: sed tam in Israelitis quam in Gentib. in pœna
confert vindictam iustitiæ: In misericordiam transiens gratuitam, quod miseri-
cordiam

cordiae est, & non meriti. Paulus causam & promissionis particularis & singu-
laris Electionis Israelitarum tribuit misericordiae Dei, & iuramento Abraha
praestito, quia credidit Deo, & fides ei imputata est ad iustitiam. Causam
praeteritionis in iisdem Gentium (quae a promissione Gratiae nunquam fuerunt
exclusae) tribuit impietati & iniustitiae gentium, quia veritatem iniuste
detinuerunt, non glorificantes eum, sicut in creaturis patefactum considera-
verunt ac cognoverunt. Rursus vocationem Gentium novam ac singula-
rem tribuit misericordiae & bonitati Dei. Populi Iudaici exclusionem
pertinaci eiusdem caecitati, contumaciae & incredulitati. Quae de universis
prodita sunt, cum non locum habeant in singulis, tamen eadem & de singulis tra-
duntur. De Iudaeorum hypocrisi, caecitate, contumacia, & incredulitate
quid sit in prophetis, concionibus Christi, & Actorum scriptis, manifestum est.
Esa. 65. 66. pro eo quod vocavi vos, & non respondistis mihi. Locutus sum
vobis, & non audistis, sed faciebatis malum in oculis meis, & quae no-
lui, elegistis pro eo &c. Ierem. 5. Erudire Ierusalem, ne forte recedat a te
anima mea. Interrogate de semitis quae sit bona, & ambulate in ea: &
dixerunt Non ambulabimus. Ierem. 7. Locutus sum ad vos mane con-
surgens & loquens, & non audistis. Vocavi vos & non respondistis.
Praecepi eis audite vocem meam, & ero vobis Deus. Misi ad vos servos
meos prophetas per diem, consurgens diluculo, & mittens, sed non audi-
erunt me, nec inclinaverunt aurem suam sed induraverunt cer-
vicem suam. Induraverunt faciem suam, & noluerunt reverti. Ierem:
32

32. Verterunt ad me terga et non facies, cum docerem eos diluculo et erudirem
et nollent audire, ut acciperent disciplinam. Osee 8, Erudivi eos, et cogitaverunt
super me malitiam. Zach: 7. Posuerunt cor suum sicut Adamantem, ne au-
dirent verbum et legem Domini. Psal. 81 Audi populus meus et contestabor te.
Israel utinam audires me. Sed non audivit populus meus vocem meam, Et
Israel non voluit me: Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum. Ibunt
in adinventionibus suis. Ierem. 16 Vos peius operati estis quam patres vestri.
Ecce enim ambulat unusquisque post pravitatem cordis sui mali, ut me non
audiat. Christus Ioan. 5 Scrutamini scripturas quia in eis putatis vos
habere vitam aeternam: Et illae sunt quae testimonium de me perhibent. Sed
vos non vultis venire ad me, ut vitam habeatis. Item verbum Dei non
habetis in vobis manens, quia quem misit ille, huic vos non creditis. Math
23 Ierusalem, quoties volui congregare filios tuos, sed tu noluisti. Item
Esa: 63 Ipsi provocaverunt eum ad iracundiam et afflixerunt Spiritum
sanctum eius, et conversus est eis in inimicum. Act. 7. Hic est, qui
fuit in solitudine cum Angelo, cui noluerunt obedire patres vestri; sed repu-
lerunt animis cordibus suis. Item Vos semper resistitis Spiritui sancto, Sic
patres vestri, ita et vos. De Hypocrisi Ierem. 3 Non est reversa
ad me praevaricatrix Iuda, toto corde suo, sed in mendacio. Pertinacis
Caecitatis, contumaciae et incredulitatis fructus est et merces. Ps. 81 Dimisi eos
secundum desideria. Osea 4 Repulsio. Quoniam repulisti scientiam, repellam te.

Punitio

Paulo Excisio. ad Rom. 11. Abiecti uel deserti quod permittentur & tradantur Diabolo ostenderunt exempla Saulis & Iudae. De Saule expresse dicitur, quod Spiritus Domini exierit ab eo, & inuaserit eum Spiritus malus a Domino. Cuius exemplo territus & commonefactus David post adulterium & homicidium ardenter orat, ne auferat Dominus ab ipso Spiritum sanctum. De Iuda dicitur: Intrauit in eum Satanas. Hypocritas non poenitentes pingit parabola de Spiritu immundo exeunte & reuertente. Excaecat oculos, aggrauat aures, indurat corda Deus cum deserit, & desertos permittit cogitationibus & desiderijs suis, ac potestati Diaboli; a quo & a semetipsis indurantur. Non uult enim Deus peccatum ἀντιδίως sua actiua & effectiua voluntate sicut bonum quod efficiat, sed ut sui operis destructionem non simulate odit, insectatur, damnat & punit poenis aeternis & praesentibus. Vult autem κατά τι & permissiua voluntate, propter se tamen, ad ostendendam in eo iustitiam, misericordiam & bonitatem suam. A Diabolo autem ortum fit & effectum in homine, ab homine ipso, peccato corrupto per se, aut simul a Diabolo impulso. Haec & similia alia Iudaeis dicta eodem modo se habent, eodemque usu & effectu ad omnes caecos, contumaces, incredulos & hypocritas omnium temporum. Hoc modo cum Melanthonia uelim legalia illa supra memorata & reliqua Euangelica, arcana tamen atque indeterminata accipi, secundum declarationem ac determinationem Iustitiae & misericordiae, traditam voce Euangelij

in

usu et applicatione, et a posteriori seu effectu, nec illa arcana in contempla
tione inquiri velint a priori: non reperio quid in eis desiderari debeant
aut possint. At quaestiones et disputationes alias periculosas, curiosas, et
inexplicabiles suo more, se intra metas palefactionum continens praecidit,
quales a nonnullis agitantur, quae magis implicant quam explicant, quod in
hac doctrina obscurum est. Non fero iudicium, sed mihi videtur, ni-
si hac via non reperio, quomodo luctantibus cum dubitatione ex particu
laritate, aut in desperationem ruentibus firma consolatione succurri
possit? aut quomodo curiositas, securitas, ignavia in profanis non auge-
antur? Concludens autem disputationem omnium difficillimam,
et intra metas revelationis divinae, quantum de arcana sapientia pate
factum est potius religiose adorandum quam curiose et profane scrutandum
censens, exclamo cum Paulo: Ὦ βάθος πλούτου, καὶ σοφίας καὶ
γνώσεως θεοῦ! ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ? καὶ
ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. Amen.

